៚ នមោ តស្ស ភគវតោ អរហតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស៚

អង្គុត្តរនិកាយេ

ទុកនិបាត-អដ្ឋកថា

១. បឋមបណ្ណាសកំ

១. កម្មការណវគ្គោ

១. វជ្ជសុត្តវណ្ណនា

១. ទុកនិបាតស្ស បឋមេ **វជ្ជានី**តិ ទោសា អបរាធា។ **ទិដ្ឋធម្មិក**ន្តិ ទិដ្ឋេវ ធម្មេ ឥមស្មិំយេវ អត្តភាវេ ឧប្បន្នផលំ។ **សម្បរាយិក**ន្តិ សម្បរាយេ អនាគតេ អត្តភាវេ ឧប្បន្នផលំ។ **អាគុចារិ**ន្តិ បាបការិំ អបរាធការកំ។ **រាជានោ គហេត្វា វិវិធា កម្មការណា ការេន្តេ**តិ ចោរំ គហេត្វា វិវិធា កម្មការណា រាជបុរិសា ករោន្តិ, រាជានោ បន តា ការេន្តិ នាម។ តំ ចោរំ ឯវំ កម្មការណា ការិយមានំ ឯស បស្សតិ។ តេន វុត្តំ – “បស្សតិ ចោរំ អាគុចារិំ រាជានោ គហេត្វា វិវិធា កម្មការណា ការេន្តេ”តិ។ **អទ្ធទណ្ឌកេហី**តិ មុគ្គរេហិ, បហារសាធនត្ថំ វា ចតុហត្ថទណ្ឌំ ទ្វេធា ឆេត្វា គហិតទណ្ឌកេហិ។ **ពិលង្គថាលិក**ន្តិ កញ្ជិយឧក្ខលិកកម្មការណំ។ តំ ករោន្តា សីសកដាហំ ឧប្បាដេត្វា តត្តំ អយោគុឡំ សណ្ឌាសេន គហេត្វា តត្ថ បក្ខិបន្តិ, តេន មត្ថលុង្គំ បក្កុថិត្វា ឧត្តរតិ។ **សង្ខមុណ្ឌិក**ន្តិ សង្ខមុណ្ឌកម្មការណំ។ តំ ករោន្តា ឧត្តរោដ្ឋឧភតោកណ្ណចូឡិកគលវាដកបរិច្ឆេទេន ចម្មំ ឆិន្ទិត្វា សព្ពកេសេ ឯកតោ គណ្ឋិំ កត្វា ទណ្ឌកេន វេឋេត្វា ឧប្បាដេន្តិ, សហ កេសេហិ ចម្មំ ឧដ្ឋហតិ។ តតោ សីសកដាហំ ថូលសក្ខរាហិ ឃំសិត្វា ធោវន្តា សង្ខវណ្ណំ ករោន្តិ។ **រាហុមុខ**ន្តិ រាហុមុខកម្មការណំ។ តំ ករោន្តា សង្កុនា មុខំ វិវរិត្វា អន្តោមុខេ ទីបំ ជាលេន្តិ, កណ្ណចូឡិកាហិ វា បដ្ឋាយ មុខំ និខាទនេន ខនន្តិ, លោហិតំ បគ្ឃរិត្វា មុខំ បូរេតិ។

ជោតិមាលិកន្តិ សកលសរីរំ តេលបិលោតិកាយ វេឋេត្វា អាលិម្បេន្តិ។ **ហត្ថបជ្ជោតិក**ន្តិ ហត្ថេ តេលបិលោតិកាយ វេឋេត្វា ទីបំ វិយ បជ្ជាលេន្តិ។ **ឯរកវត្តិក**ន្តិ ឯរកវត្តកម្មការណំ។ តំ ករោន្តា ហេដ្ឋាគីវតោ បដ្ឋាយ ចម្មវទ្ធេ កន្តិត្វា គោប្ផកេ ឋបេន្តិ, អថ នំ យោត្តេហិ ពន្ធិត្វា កឌ្ឍន្តិ។ សោ អត្តនោ ចម្មវទ្ធេ អក្កមិត្វា អក្កមិត្វា បតតិ។ **ចីរកវាសិក**ន្តិ ចីរកវាសិកកម្មការណំ។ តំ ករោន្តា តថេវ ចម្មវទ្ធេ កន្តិត្វា កដិយំ ឋបេន្តិ, កដិតោ បដ្ឋាយ កន្តិត្វា គោប្ផកេសុ ឋបេន្តិ, ឧបរិមេហិ ហេដ្ឋិមសរីរំ ចីរកនិវាសននិវត្ថំ វិយ ហោតិ។ **ឯណេយ្យក**ន្តិ ឯណេយ្យកកម្មការណំ។ តំ ករោន្តា ឧភោសុ កប្បរេសុ ច ឧភោសុ ជាណុកេសុ ច អយវលយានិ ទត្វា អយសូលានិ កោដ្ដេន្តិ។ សោ ចតូហិ អយសូលេហិ ភូមិយំ បតិដ្ឋហតិ។ អថ នំ បរិវារេត្វា អគ្គិំ ករោន្តិ។ “ឯណេយ្យកោ ជោតិបរិគ្គហោ យថា”តិ អាគតដ្ឋានេបិ ឥទមេវ វុត្តំ។ តំ កាលេន កាលំ សូលានិ អបនេត្វា ចតូហិ អដ្ឋិកោដីហិយេវ ឋបេន្តិ។ ឯវរូបា កម្មការណា នាម នត្ថិ។

ពឡិសមំសិកន្តិ ឧភតោមុខេហិ ពឡិសេហិ បហរិត្វា ចម្មមំសន្ហារូនិ ឧប្បាដេន្តិ។ **កហាបណិក**ន្តិ សកលសរីរំ តិណ្ហាហិ វាសីហិ កោដិតោ បដ្ឋាយ កហាបណមត្តំ, កហាបណមត្តំ បាតេន្តា កោដ្ដេន្តិ។ **ខារាបតច្ឆិក**ន្តិ សរីរំ តត្ថ តត្ថ អាវុធេហិ បហរិត្វា កោច្ឆេហិ ខារំ ឃំសន្តិ, ចម្មមំសន្ហារូនិ បគ្ឃរិត្វា អដ្ឋិកសង្ខលិកាវ តិដ្ឋតិ។ **បលិឃបរិវត្តិក**ន្តិ ឯកេន បស្សេន និបជ្ជាបេត្វា កណ្ណច្ឆិទ្ទេន អយសូលំ កោដ្ដេត្វា បថវិយា ឯកាពទ្ធំ ករោន្តិ។ អថ នំ បាទេ គហេត្វា អាវិញ្ឆន្តិ។ **បលាលបីឋក**ន្តិ ឆេកោ ការណិកោ ឆវិចម្មំ អច្ឆិន្ទិត្វា និសទបោតេហិ អដ្ឋីនិ ភិន្ទិត្វា កេសេសុ គហេត្វា ឧក្ខិបតិ, មំសរាសិយេវ ហោតិ។ អថ នំ កេសេហេវ បរិយោនន្ធិត្វា គណ្ហន្តិ, បលាលវដ្ដិំ វិយ កត្វា បុន វេឋេន្តិ។ **សុនខេហិបី**តិ កតិបយានិ ទិវសានិ អាហារំ អទត្វា ឆាតកសុនខេហិ ខាទាបេន្តិ។ តេ មុហុត្តេន អដ្ឋិកសង្ខលិកមេវ ករោន្តិ។ **សូលេ ឧត្តាសេន្តេ**តិ សូលេ អារោបេន្តេ។

ន បរេសំ បាភតំ វិលុម្បន្តោ ចរតីតិ បរេសំ សន្តកំ ភណ្ឌំ បរម្មុខំ អាភតំ អន្តមសោ អន្តរវីថិយំ បតិតំ សហស្សភណ្ឌិកម្បិ ទិស្វា “ឥមិនា ជីវិស្សាមី”តិ វិលុម្បន្តោ ន វិចរតិ, កោ ឥមិនា អត្ថោតិ បិដ្ឋិបាទេន វា បវដ្ដេត្វា គច្ឆតិ។

បាបកោតិ លាមកោ។ **ទុក្ខោ**តិ អនិដ្ឋោ។ **កិញ្ច តន្តិ** កឹ នាម តំ ការណំ ភវេយ្យ។ **យាហ**ន្តិ យេន អហំ។ **កាយទុច្ចរិត**ន្តិ បាណាតិបាតាទិ តិវិធំ អកុសលំ កាយកម្មំ។ **កាយសុចរិត**ន្តិ តស្ស បដិបក្ខភូតំ តិវិធំ កុសលកម្មំ។ **វចីទុច្ចរិត**ន្តិ មុសាវាទាទិ ចតុព្ពិធំ អកុសលំ វចីកម្មំ។ **វចីសុចរិត**ន្តិ តស្ស បដិបក្ខភូតំ ចតុព្ពិធំ កុសលកម្មំ។ **មនោទុច្ចរិត**ន្តិ អភិជ្ឈាទិ តិវិធំ អកុសលកម្មំ។ **មនោសុចរិត**ន្តិ តស្ស បដិបក្ខភូតំ តិវិធំ កុសលកម្មំ។ **សុទ្ធំ អត្តានំ បរិហរតី**តិ ឯត្ថ ទុវិធា សុទ្ធិ – បរិយាយតោ ច និប្បរិយាយតោ ច។ សរណគមនេន ហិ បរិយាយេន សុទ្ធំ អត្តានំ បរិហរតិ នាម។ តថា បញ្ចហិ សីលេហិ, ទសហិ សីលេហិ – ចតុបារិសុទ្ធិសីលេន, បឋមជ្ឈានេន...បេ... នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនេន, សោតាបត្តិមគ្គេន, សោតាបត្តិផលេន...បេ... អរហត្តមគ្គេន បរិយាយេន សុទ្ធំ អត្តានំ បរិហរតិ នាម។ អរហត្តផលេ បតិដ្ឋិតោ បន ខីណាសវោ ឆិន្នមូលកេ បញ្ចក្ខន្ធេ ឋាបេន្តោបិ ខាទាបេន្តោបិ ភុញ្ជាបេន្តោបិ និសីទាបេន្តោបិ និបជ្ជាបេន្តោបិ និប្បរិយាយេនេវ សុទ្ធំ និម្មលំ អត្តានំ បរិហរតិ បដិជគ្គតីតិ វេទិតព្ពោ។

តស្មាតិ យស្មា ឥមានិ ទ្វេ វជ្ជានេវ, នោ ន វជ្ជានិ, តស្មា។ **វជ្ជភីរុនោ**តិ វជ្ជភីរុកា។ **វជ្ជភយទស្សាវិនោ**តិ វជ្ជានិ ភយតោ ទស្សនសីលា។ **ឯតំ បាដិកង្ខ**ន្តិ ឯតំ ឥច្ឆិតព្ពំ, ឯតំ អវស្សំភាវីតិ អត្ថោ។ **យ**ន្តិ និបាតមត្តំ, ការណវចនំ វា យេន ការណេន បរិមុច្ចិស្សតិ សព្ពវជ្ជេហិ ។ កេន បន ការណេន បរិមុច្ចិស្សតីតិ? ចតុត្ថមគ្គេន ចេវ ចតុត្ថផលេន ច។ មគ្គេន ហិ បរិមុច្ចតិ នាម, ផលំ បត្តោ បរិមុត្តោ នាម ហោតីតិ។ កឹ បន ខីណាសវស្ស អកុសលំ ន វិបច្ចតីតិ? វិបច្ចតិ, តំ បន ខីណាសវភាវតោ បុព្ពេ កតំ។ តញ្ច ខោ ឥមស្មិំយេវ អត្តភាវេ, សម្បរាយេ បនស្ស កម្មផលំ នាម នត្ថីតិ។ បឋមំ។

២. បធានសុត្តវណ្ណនា

២. ទុតិយេ **បធានានី**តិ វីរិយានិ។ វីរិយញ្ហិ បទហិតព្ពតោ បធានភាវករណតោ វា បធានន្តិ វុច្ចតិ។ **ទុរភិសម្ភវានី**តិ ទុស្សហានិ ទុប្បរិយានិ, ទុក្ករានីតិ អត្ថោ។ **អគារំ អជ្ឈាវសត**ន្តិ អគារេ វសន្តានំ។ **ចីវរបិណ្ឌបាតសេនាសនគិលានបច្ចយភេសជ្ជបរិក្ខារានុប្បទានត្ថំ បធាន**ន្តិ ឯតេសំ ចីវរាទីនំ ចតុន្នំ បច្ចយានំ អនុប្បទានត្ថាយ បធានំ នាម ទុរភិសម្ភវន្តិ ទស្សេតិ។ ចតុរតនិកម្បិ ហិ បិលោតិកំ, បសតតណ្ឌុលមត្តំ វា ភត្តំ, ចតុរតនិកំ វា បណ្ណសាលំ, តេលសប្បិនវនីតាទីសុ វា អប្បមត្តកម្បិ ភេសជ្ជំ បរេសំ ទេថាតិ វត្តុម្បិ នីហរិត្វា ទាតុម្បិ ទុក្ករំ ឧភតោព្យូឡ្ហសង្គាមប្បវេសនសទិសំ។ តេនាហ ភគវា –

> “ទានញ្ច យុទ្ធញ្ច សមានមាហុ,
> អប្បាបិ សន្តា ពហុកេ ជិនន្តិ;
> អប្បម្បិ ចេ សទ្ទហានោ ទទាតិ,
> តេនេវ សោ ហោតិ សុខី បរត្ថា”តិ។ (ជា. ១.៨.៧២; សំ. និ. ១.៣៣);

អគារស្មា អនគារិយំ បព្ពជិតានន្តិ គេហតោ និក្ខមិត្វា អគារស្ស ឃរាវាសស្ស ហិតាវហេហិ កសិគោរក្ខាទីហិ វិរហិតំ អនគារិយំ បព្ពជ្ជំ ឧបគតានំ។ **សព្ពូបធិបដិនិស្សគ្គត្ថាយ បធាន**ន្តិ សព្ពេសំ ខន្ធូបធិកិលេសូបធិអភិសង្ខារូបធិសង្ខាតានំ ឧបធីនំ បដិនិស្សគ្គសង្ខាតស្ស និព្ពានស្ស អត្ថាយ វិបស្សនាយ ចេវ មគ្គេន ច សហជាតវីរិយំ។ **តស្មា**តិ យស្មា ឥមានិ ទ្វេ បធានានិ ទុរភិសម្ភវានិ, តស្មា។ ទុតិយំ។

៣. តបនីយសុត្តវណ្ណនា

៣. តតិយេ **តបនីយា**តិ ឥធ ចេវ សម្បរាយេ ច តបន្តីតិ តបនីយា។ **តប្បតី**តិ ចិត្តសន្តាបេន តប្បតិ អនុសោចតិ កាយទុច្ចរិតំ កត្វា នន្ទយក្ខោ វិយ នន្ទមាណវោ វិយ នន្ទគោឃាតកោ វិយ ទេវទត្តោ វិយ ទ្វេភាតិកា វិយ ច។ តេ កិរ គាវំ វធិត្វា មំសំ ទ្វេ កោដ្ឋាសេ អកំសុ។ តតោ កនិដ្ឋោ ជេដ្ឋកំ អាហ – “មយ្ហំ ទារកា ពហូ, ឥមានិ មេ អន្តានិ ទេហី”តិ។ អថ នំ សោ “សព្ពំ មំសំ ទ្វេធា វិភត្តំ, បុន កឹ មគ្គសី”តិ បហរិត្វា ជីវិតក្ខយំ បាបេសិ។ និវត្តិត្វា ច នំ ឱលោកេន្តោ មតំ ទិស្វា “ភារិយំ មេ កម្មំ កត”ន្តិ ចិត្តំ ឧប្បាទេសិ។ អថស្ស ពលវសោកោ ឧប្បជ្ជិ។ សោ ឋិតដ្ឋានេបិ និសិន្នដ្ឋានេបិ តទេវ កម្មំ អាវជ្ជេតិ, ចិត្តស្សាទំ ន លភតិ។ អសិតបីតខាយិតសាយិតម្បិស្ស សរីរេ ឱជំ ន ផរតិ, អដ្ឋិចម្មមត្តមេវ អហោសិ។ អថ នំ ឯកោ ថេរោ ទិស្វា – “ឧបាសក, ត្វំ បហូតអន្នបានោ, អដ្ឋិចម្មមត្តមេវ តេ អវសិដ្ឋំ, អត្ថិ នុ ខោ តេ កិញ្ចិ តបនីយកម្ម”ន្តិ? សោ “អាម, ភន្តេ”តិ សព្ពំ អារោចេសិ។ អថ នំ ថេរោ “ភារិយំ តេ ឧបាសក កម្មំ កតំ, អនបរាធដ្ឋានេ អបរទ្ធ”ន្តិ អាហ។ សោ តេនេវ កម្មេន កាលំ កត្វា និរយេ និព្ពត្តោ។ វចីទុច្ចរិតេន សុប្បពុទ្ធសក្កកោកាលិកចិញ្ចមាណវិកាទយោ វិយ តប្បតិ។ សេសមេត្ថ ចតុត្ថេ ច ឧត្តានត្ថមេវ។ តតិយំ។

៥. ឧបញ្ញាតសុត្តវណ្ណនា

៥. បញ្ចមេ **ទ្វិន្នាហ**ន្តិ ទ្វិន្នំ អហំ។ **ឧបញ្ញាសិ**ន្តិ ឧបគន្ត្វា គុណំ អញ្ញាសិ, ជានី បដិវិជ្ឈិន្តិ អត្ថោ។ ឥទានិ តេ ធម្មេ ទស្សេន្តោ **យា ច អសន្តុដ្ឋិតា**តិអាទិមាហ។ ឥមញ្ហិ ធម្មទ្វយំ និស្សាយ សត្ថា សព្ពញ្ញុតំ បត្តោ, តស្មា តស្សានុភាវំ ទស្សេន្តោ ឯវមាហ។ តត្ថ **អសន្តុដ្ឋិតា កុសលេសុ ធម្មេសូ**តិ ឥមិនា ឥមំ ទីបេតិ – “អហំ ឈានមត្តកេន វា ឱភាសនិមិត្តមត្តកេន វា អសន្តុដ្ឋោ ហុត្វា អរហត្តមគ្គមេវ ឧប្បាទេសិំ។ យាវ សោ ន ឧប្បជ្ជិ, ន តាវាហំ សន្តុដ្ឋោ អហោសិំ។ បធានស្មិំ ច អនុក្កណ្ឋិតោ ហុត្វា អនោសក្កនាយ បត្វាយេវ បធានកិរិយំ អកាសិ”ន្តិ ឥមមត្ថំ ទស្សេន្តោ **យា ច អប្បដិវានិតា**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **អប្បដិវានិតា**តិ អប្បដិក្កមនា អនោសក្កនា។ **អប្បដិវានី សុទាហំ , ភិក្ខវេ, បទហាមី**តិ ឯត្ថ **សុទ**ន្តិ និបាតមត្តំ។ អហំ, ភិក្ខវេ, អនោសក្កនាយំ ឋិតោ ពោធិសត្តកាលេ សព្ពញ្ញុតំ បត្ថេន្តោ បធានមកាសិន្តិ អយមេត្ថ អត្ថោ។

ឥទានិ យថា តេន តំ បធានំ កតំ, តំ ទស្សេន្តោ **កាមំ តចោ ចា**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **បត្តព្ព**ន្តិ ឥមិនា បត្តព្ពំ គុណជាតំ ទស្សេតិ។ **បុរិសថាមេនា**តិអាទិនា បុរិសស្ស ញាណថាមោ ញាណវីរិយំ ញាណបរក្កមោ ច កថិតោ។ **សណ្ឋាន**ន្តិ ឋបនា អប្បវត្តនា ឱសក្កនា, បដិប្បស្សទ្ធីតិ អត្ថោ។ ឯត្តាវតា តេន ចតុរង្គសមន្នាគតំ វីរិយាធិដ្ឋានំ នាម កថិតំ។ ឯត្ថ ហិ កាមំ តចោ ចាតិ ឯកំ អង្គំ, ន្ហារុ ចាតិ ឯកំ, អដ្ឋិ ចាតិ ឯកំ, មំសលោហិតន្តិ ឯកំ, ឥមានិ ចត្តារិ អង្គានិ។ **បុរិសថាមេនា**តិអាទីនិ អធិមត្តវីរិយាធិវចនានិ។ ឥតិ បុរិមេហិ ចតូហិ អង្គេហិ សមន្នាគតេន ហុត្វា ឯវំ អធិដ្ឋិតំ វីរិយំ ចតុរង្គសមន្នាគតំ វីរិយាធិដ្ឋានំ នាមាតិ វេទិតព្ពំ។ ឯត្តាវតា តេន ពោធិបល្លង្កេ អត្តនោ អាគមនីយបដិបទា កថិតា។

ឥទានិ តាយ បដិបទាយ បដិលទ្ធគុណំ កថេតុំ **តស្ស មយ្ហំ, ភិក្ខវេ**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **អប្បមាទាធិគតា**តិ សតិអវិប្បវាសសង្ខាតេន អប្បមាទេន អធិគតា, ន សុត្តប្បមត្តេន លទ្ធា។ **សម្ពោធី**តិ ចតុមគ្គញាណញ្ចេវ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណញ្ច។ ន ហិ សក្កា ឯតំ សុត្តប្បមត្តេន អធិគន្តុន្តិ។ តេនាហ – “អប្បមាទាធិគតា សម្ពោធី”តិ។ **អនុត្តរោ យោគក្ខេមោ**តិ ន កេវលំ ពោធិយេវ, អរហត្តផលនិព្ពានសង្ខាតោ អនុត្តរោ យោគក្ខេមោបិ អប្បមាទាធិគតោវ។

ឥទានិ អត្តនា បដិលទ្ធគុណេសុ ភិក្ខុសង្ឃំ សមាទបេន្តោ **តុម្ហេ ចេបិ ភិក្ខវេ**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **យស្សត្ថាយា**តិ យស្ស អត្ថាយ, យំ ឧបសម្បជ្ជ វិហរិតុកាមា ហុត្វាតិ អត្ថោ។ **តទនុត្តរ**ន្តិ តំ អនុត្តរំ។ **ព្រហ្មចរិយបរិយោសាន**ន្តិ មគ្គព្រហ្មចរិយស្ស បរិយោសានភូតំ អរិយផលំ។ **អភិញ្ញា សច្ឆិកត្វា**តិ អភិញ្ញាយ ឧត្តមបញ្ញាយ បច្ចក្ខំ កត្វា។ **ឧបសម្បជ្ជ វិហរិស្សថា**តិ បដិលភិត្វា បាបុណិត្វា វិហរិស្សថ។ **តស្មា**តិ យស្មា អប្បដិវានបធានំ នាមេតំ ពហូបការំ ឧត្តមត្ថសាធកំ, តស្មា។ បញ្ចមំ។

៦. សំយោជនសុត្តវណ្ណនា

៦. ឆដ្ឋេ **សំយោជនិយេសុ ធម្មេសូ**តិ ទសន្នំ សំយោជនានំ បច្ចយភូតេសុ តេភូមកធម្មេសុ។ **អស្សាទានុបស្សិតា**តិ អស្សាទតោ បស្សិតា បស្សនភាវោតិ អត្ថោ។ **និព្ពិទានុបស្សិតា**តិ និព្ពិទាវសេន ឧក្កណ្ឋនវសេន បស្សនភាវោ។ **ជាតិយា**តិ ខន្ធនិព្ពត្តិតោ។ **ជរាយា**តិ ខន្ធបរិបាកតោ។ **មរណេនា**តិ ខន្ធភេទតោ។ **សោកេហី**តិ អន្តោនិជ្ឈាយនលក្ខណេហិ សោកេហិ។ **បរិទេវេហី**តិ តន្និស្សិតលាលប្បិតលក្ខណេហិ បរិទេវេហិ។ **ទុក្ខេហី**តិ កាយបដិបីឡនទុក្ខេហិ។ **ទោមនស្សេហី**តិ មនោវិឃាតទោមនស្សេហិ។ **ឧបាយាសេហី**តិ អធិមត្តាយាសលក្ខណឧបាយាសេហិ។ **ទុក្ខស្មា**តិ សកលវដ្ដទុក្ខតោ។ **បជហតី**តិ មគ្គេន បជហតិ។ **បហាយា**តិ ឯត្ថ បន ផលក្ខណោ កថិតោ។ ឥមស្មិំ សុត្តេ វដ្ដវិវដ្ដំ កថិតំ។ ឆដ្ឋំ។

៧. កណ្ហសុត្តវណ្ណនា

៧. សត្តមេ **កណ្ហា**តិ ន កាឡវណ្ណតាយ កណ្ហា, កណ្ហតាយ បន ឧបនេន្តីតិ និប្ផត្តិកាឡតាយ កណ្ហា។ សរសេនាបិ វា សព្ពាកុសលធម្មា កណ្ហា ឯវ។ ន ហិ តេសំ ឧប្បត្តិយា ចិត្តំ បភស្សរំ ហោតិ។ **អហិរិក**ន្តិ អហិរិកភាវោ។ **អនោត្តប្ប**ន្តិ អនោត្តាបិភាវោ។ សត្តមំ។

៨. សុក្កសុត្តវណ្ណនា

៨. អដ្ឋមេ **សុក្កា**តិ ន វណ្ណសុក្កតាយ សុក្កា, សុក្កតាយ បន ឧបនេន្តីតិ និព្វត្តិសុក្កតាយ សុក្កា។ សរសេនាបិ វា សព្ពកុសលធម្មា សុក្កា ឯវ។ តេសំ ហិ ឧប្បត្តិយា ចិត្តំ បភស្សរំ ហោតិ។ **ហិរី ច ឱត្តប្បញ្ចា**តិ ឯត្ថ បាបតោ ជិគុច្ឆនលក្ខណា ហិរិ, ភាយនលក្ខណំ ឱត្តប្បំ។ យំ បនេត្ថ វិត្ថារតោ វត្តព្ពំ សិយា, តំ វិសុទ្ធិមគ្គេ វុត្តមេវ។ អដ្ឋមំ។

៩. ចរិយសុត្តវណ្ណនា

៩. នវមេ **លោកំ បាលេន្តី**តិ លោកំ សន្ធារេន្តិ ឋបេន្តិ រក្ខន្តិ។ **នយិធ បញ្ញាយេថ មាតា**តិ ឥមស្មិំ លោកេ ជនិកា មាតា "អយំ មេ មាតា"តិ គរុចិត្តីការវសេន ន បញ្ញាយេថ។ សេសបទេសុបិ ឯសេវ នយោ។ **សម្ភេទ**ន្តិ សង្ករំ មរិយាទភេទំ វា។ **យថា អជេឡកា**តិអាទីសុ ឯតេ ហិ សត្តា "អយំ មេ មាតា"តិ វា "មាតុច្ឆា"តិ វា គរុចិត្តីការវសេន ន ជានន្តិ។ យំ វត្ថុំ និស្សាយ ឧប្បន្នា, តត្ថេវ វិប្បដិបជ្ជន្តិ។ តស្មា ឧបមំ អាហរន្តោ "យថា អជេឡកា"តិអាទិមាហ។ នវមំ។

១០. វស្សូបនាយិកសុត្តវណ្ណនា

១០. ទសមំ អដ្ឋុប្បត្តិយំ វុត្តំ។ កតរអដ្ឋុប្បត្តិយំ? មនុស្សានំ ឧជ្ឈាយនេ។ ភគវតា ហិ បឋមពោធិយំ វីសតិ វស្សានិ វស្សូបនាយិកា អប្បញ្ញត្តា អហោសិ។ ភិក្ខូ អនិពទ្ធវាសា វស្សេបិ ឧតុវស្សេបិ យថាសុខំ វិចរិំសុ។ តេ ទិស្វា មនុស្សា "កថញ្ហិ នាម សមណា សក្យបុត្តិយា ហេមន្តម្បិ គិម្ហម្បិ វស្សម្បិ ចារិកំ ចរិស្សន្តិ ហរិតានិ តិណានិ សម្មទ្ទន្តា ឯកិន្ទ្រិយំ ជីវំ វិហេឋេន្តា ពហូ ខុទ្ទកេ បាណេ សង្ឃាតំ អាបាទេន្តា។ ឥមេ ហិ នាម អញ្ញតិត្ថិយា ទុរក្ខាតធម្មា វស្សាវាសំ អល្លីយិស្សន្តិ សំកសាយិស្សន្តិ, ឥមេ នាម សកុណា រុក្ខគ្គេសុ កុលាវកានិ កត្វា វស្សាវាសំ អល្លីយិស្សន្តិ សំកសាយិស្សន្តី"តិអាទីនិ វត្វា ឧជ្ឈាយឹសុ។ តមត្ថំ ភិក្ខូ ភគវតោ អារោចេសុំ។ ភគវា តំ អដ្ឋុប្បត្តឹ កត្វា ឥមំ សុត្តំ ទេសេន្តោ បឋមំ តាវ "អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, វស្សំ ឧបគន្តុ"ន្តិ (មហាវ. ១៨៤) ឯត្តកមេវាហ។ អថ ភិក្ខូនំ "កទា នុ ខោ វស្សំ ឧបគន្តព្ព"ន្តិ ឧប្បន្នំ វិតក្កំ សុត្វា "អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, វស្សានេ វស្សំ ឧបគន្តុ"ន្តិ អាហ។ អថ ខោ ភិក្ខូនំ ឯតទហោសិ – "កតិ នុ ខោ វស្សូបនាយិកា"តិ។ ភគវតោ ឯតមត្ថំ អារោចេសុំ។ តំ សុត្វា សកលម្បិ ឥទំ សុត្តំ ទេសេន្តោ **ទ្វេមា, ភិក្ខវេ**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **វស្សូបនាយិកា**តិ វស្សូបគមនានិ។ **បុរិមិកា**តិ អបរជ្ជុគតាយ អាសាឡ្ហិយា ឧបគន្តព្ពា បុរិមកត្តិកបុណ្ណមិបរិយោសានា បឋមា តេមាសី។ **បច្ឆិមិកា**តិ មាសគតាយ អាសាឡ្ហិយា ឧបគន្តព្ពា បច្ឆិមកត្តិកបរិយោសានា បច្ឆិមា តេមាសីតិ។ ទសមំ។

កម្មការណវគ្គោ បឋមោ។

២. អធិករណវគ្គវណ្ណនា

១១. ទុតិយស្ស បឋមេ **ពលានី**តិ កេនដ្ឋេន ពលានិ។ អកម្បិយដ្ឋេន ពលានិ នាម, តថា ទុរភិភវនដ្ឋេន អនជ្ឈោមទ្ទនដ្ឋេន ច។ **បដិសង្ខានពល**ន្តិ បច្ចវេក្ខណពលំ។ **ភាវនាពល**ន្តិ ព្រូហនពលំ វឌ្ឍនពលំ។ **សុទ្ធំ អត្ថាន**ន្តិ ឥទំ ហេដ្ឋា វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពំ។ **តត្រា**តិ តេសុ ទ្វីសុ ពលេសុ។ **យមិទ**ន្តិ យំ ឥទំ។ **សេខានមេតំ ពល**ន្តិ សត្តន្នំ សេខានំ ញាណពលមេតំ។ **សេខញ្ហិ សោ, ភិក្ខវេ, ពលំ អាគម្មា**តិ សត្តន្នំ សេខានំ ញាណពលំ អារព្ភ សន្ធាយ បដិច្ច។ **បជហតី**តិ មគ្គេន បជហតិ។ **បហាយា**តិ ឥមិនា បន ផលំ កថិតំ។ **យំ បាប**ន្តិ យំ បាបកំ លាមកំ។ យស្មា បនេតានិ ទ្វេបិ វឌ្ឍេត្វា អរហត្តំ បាបុណាតិ, តស្មា ឯត្ថ ឯកតោទុកំ នាគតន្តិ វេទិតព្ពំ។

១២. ទុតិយេ **សតិសម្ពោជ្ឈង្គំ ភាវេតី**តិអាទីសុ អយំ ហេដ្ឋា អនាគតានំ បទានំ វសេន អត្ថវណ្ណនា – **វិវេកនិស្សិត**ន្តិ វិវេកំ និស្សិតំ។ **វិវេកោ**តិ វិវិត្តតា។ ស្វាយំ តទង្គវិវេកោ វិក្ខម្ភន-សមុច្ឆេទ-បដិប្បស្សទ្ធិ-និស្សរណវិវេកោតិ បញ្ចវិធោ។ តស្មឹ បញ្ចវិធេ វិវេកេ។ វិវេកនិស្សិតន្តិ តទង្គវិវេកនិស្សិតំ, សមុច្ឆេទវិវេកនិស្សិតំ, និស្សរណវិវេកនិស្សិតញ្ច សតិសម្ពោជ្ឈង្គំ ភាវេតីតិ អយមត្ថោ វេទិតព្ពោ។ តថា ហិ សតិសម្ពោជ្ឈង្គភាវនានុយុត្តោ យោគី វិបស្សនាក្ខណេ កិច្ចតោ តទង្គវិវេកនិស្សិតំ, អជ្ឈាសយតោ និស្សរណវិវេកនិស្សិតំ, មគ្គកាលេ បន កិច្ចតោ សមុច្ឆេទវិវេកនិស្សិតំ, អារម្មណតោ និស្សរណវិវេកនិស្សិតំ សតិសម្ពោជ្ឈង្គំ ភាវេតិ។ បញ្ចវិធវិវេកនិស្សិតម្បីតិ ឯកេ។ តេ ហិ ន កេវលំ ពលវវិបស្សនាមគ្គផលក្ខណេសុយេវ ពោជ្ឈង្គេ ឧទ្ធរន្តិ, វិបស្សនាបាទកកសិណជ្ឈានអានាបានាសុភព្រហ្មវិហារជ្ឈានេសុបិ ឧទ្ធរន្តិ, ន ច បដិសិទ្ធា អដ្ឋកថាចរិយេហិ។ តស្មា តេសំ មតេន ឯតេសំ ឈានានំ បវត្តិក្ខណេ កិច្ចតោ ឯវ វិក្ខម្ភនវិវេកនិស្សិតំ។ យថា ច “វិបស្សនាក្ខណេ អជ្ឈាសយតោ និស្សរណវិវេកនិស្សិត”ន្តិ វុត្តំ, ឯវំ “បដិប្បស្សទ្ធិវិវេកនិស្សិតម្បិ ភាវេតី”តិ វត្តុំ វដ្ដតិ។ ឯស នយោ **វិរាគនិស្សិត**ន្តិអាទីសុ។ វិវេកត្ថា ឯវ ហិ វិរាគាទយោ។

កេវលំ ហេត្ថ **វោស្សគ្គោ** ទុវិធោ បរិច្ចាគវោស្សគ្គោ ច បក្ខន្ទនវោស្សគ្គោ ចាតិ។ តត្ថ **បរិច្ចាគវោស្សគ្គោ**តិ វិបស្សនាក្ខណេ ច តទង្គវសេន, មគ្គក្ខណេ ច សមុច្ឆេទវសេន កិលេសប្បហានំ។ **បក្ខន្ទនវោស្សគ្គោ**តិ វិបស្សនាក្ខណេ តន្និន្នភាវេន, មគ្គក្ខណេ បន អារម្មណករណេន និព្ពានបក្ខន្ទនំ។ តទុភយម្បិ ឥមស្មឹ លោកិយលោកុត្តរមិស្សកេ អត្ថវណ្ណនានយេ វដ្ដតិ។ តថា ហិ អយំ សតិសម្ពោជ្ឈង្គោ យថាវុត្តេន បការេន កិលេសេ បរិច្ចជតិ, និព្ពានញ្ច បក្ខន្ទតិ។ **វោស្សគ្គបរិណាមិ**ន្តិ ឥមិនា បន សកលេន វចនេន វោស្សគ្គត្ថំ បរិណមន្តំ បរិណតញ្ច, បរិបច្ចន្តំ បរិបក្កញ្ចាតិ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ។ អយញ្ហិ ពោជ្ឈង្គភាវនានុយុត្តោ ភិក្ខុ យថា សតិសម្ពោជ្ឈង្គោ កិលេសបរិច្ចាគវោស្សគ្គត្ថំ និព្ពានបក្ខន្ទនវោស្សគ្គត្ថញ្ច បរិបច្ចតិ, យថា ច បរិបក្កោ ហោតិ, តថា នំ ភាវេតីតិ។ ឯស នយោ សេសពោជ្ឈង្គេសុ។

ឥធ បន និព្ពានំយេវ សព្ពសង្ខតេហិ វិវិត្តត្តា **វិវេកោ**, សព្ពេសំ វិរាគភាវតោ **វិរាគោ**, និរោធភាវតោ **និរោធោ**តិ វុត្តំ។ មគ្គោ ឯវ ច វោស្សគ្គបរិណាមី, តស្មា សតិសម្ពោជ្ឈង្គំ ភាវេតិ វិវេកំ អារម្មណំ កត្វា បវត្តិយា វិវេកនិស្សិតំ, តថា **វិរាគនិស្សិតំ និរោធនិស្សិតំ**។ តញ្ច ខោ អរិយមគ្គក្ខណុប្បត្តិយា កិលេសានំ សមុច្ឆេទតោ បរិច្ចាគភាវេន ច និព្ពានបក្ខន្ទនភាវេន ច បរិណតំ បរិបក្កន្តិ អយមេវ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ ឯស នយោ សេសពោជ្ឈង្គេសុ។ ឥតិ ឥមេ សត្ត ពោជ្ឈង្គា លោកិយលោកុត្តរមិស្សកា កថិតា។ ឥមេសុបិ ទ្វីសុ ពលេសុ ឯកតោទុកភាវោ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពោ។

១៣. តតិយេ **វិវិច្ចេវ កាមេហី**តិអាទីនំ ចតុន្នំ ឈានានំ បាឡិអត្ថោ ច ភាវនានយោ ច សព្ពោ សព្ពាការេន វិសុទ្ធិមគ្គេ (វិសុទ្ធិ. ១.៦៩-៧០) វិត្ថារិតោយេវ។ ឥមានិ បន ចត្តារិ ឈានានិ ឯកោ ភិក្ខុ ចិត្តេកគ្គត្ថាយ ភាវេតិ, ឯកោ វិបស្សនាបាទកត្ថាយ, ឯកោ អភិញ្ញាបាទកត្ថាយ, ឯកោ និរោធបាទកត្ថាយ, ឯកោ ភវវិសេសត្ថាយ។ ឥធ បន តានិបិ វិបស្សនាបាទកានិ អធិប្បេតានិ។ អយំ ហិ ភិក្ខុ ឥមានិ ឈានានិ សមាបជ្ជិត្វា សមាបត្តិតោ វុដ្ឋាយ សង្ខារេ សម្មសិត្វា ហេតុបច្ចយបរិគ្គហំ កត្វា សប្បច្ចយំ នាមរូបញ្ច វវត្ថបេត្វា ឥន្ទ្រិយពលពោជ្ឈង្គានិ សមោធានេត្វា អរហត្តំ បាបុណាតិ។ ឯវមេតានិ ឈានានិ លោកិយលោកុត្តរមិស្សកានេវ កថិតានិ។ ឥមស្មិម្បិ ពលទ្វយេ ឯកតោទុកភាវោ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពោ។

១៤. ចតុត្ថេ **សំខិត្តេន ច វិត្ថារេន ចា**តិ សំខិត្តធម្មទេសនា វិត្ថារធម្មទេសនា ចាតិ ទ្វេយេវ ធម្មទេសនាតិ ទស្សេតិ។ តត្ថ មាតិកំ ឧទ្ទិសិត្វា កថិតា ទេសនា សំខិត្តទេសនា នាម។ តមេវ មាតិកំ វិត្ថារតោ វិភជិត្វា កថិតា វិត្ថារទេសនា នាម។ មាតិកំ វា ឋបេត្វាបិ អដ្ឋបេត្វាបិ វិត្ថារតោ វិភជិត្វា កថិតា វិត្ថារទេសនា នាម ។ តាសុ សំខិត្តទេសនា នាម មហាបញ្ញស្ស បុគ្គលស្ស វសេន កថិតា, វិត្ថារទេសនា នាម មន្ទបញ្ញស្ស។

មហាបញ្ញស្ស ហិ វិត្ថារទេសនា អតិបបញ្ចោ វិយ ហោតិ។ មន្ទបញ្ញស្ស សង្ខេបទេសនា សសកស្ស ឧប្បតនំ វិយ ហោតិ, នេវ អន្តំ ន កោដឹ បាបុណិតុំ សក្កោតិ។ សង្ខេបទេសនា ច ឧគ្ឃដិតញ្ញុស្ស វសេន កថិតា, វិត្ថារទេសនា ឥតរេសំ តិណ្ណំ វសេន។ សកលម្បិ ហិ តេបិដកំ សង្ខេបទេសនា វិត្ថារទេសនាតិ ឯត្ថេវ សង្គហំ គច្ឆតិ។

១៥. បញ្ចមេ **យស្មឹ, ភិក្ខវេ, អធិករណេ**តិ វិវាទាធិករណំ, អនុវាទាធិករណំ, អាបត្តាធិករណំ, កិច្ចាធិករណន្តិ ឥមេសំ ចតុន្នំ អធិករណានំ យស្មឹ អធិករណេ។ **អាបន្នោ ច ភិក្ខូ**តិ អាបត្តឹ អាបន្នោ ភិក្ខុ ច។ **តស្មេត**ន្តិ តស្មឹ ឯតំ។ **ទីឃត្តាយា**តិ ទីឃំ អទ្ធានំ តិដ្ឋនត្ថាយ។ **ខរត្តាយា**តិ ទាស-កោណ្ឌ-ចណ្ឌាល-វេនាតិ ឯវំ ខរវាចាបវត្តនត្ថាយ។ **វាឡត្តាយា**តិ បាណិ លេឌ្ឌុទណ្ឌាទីហិ បហរណវសេន កក្ខឡភាវត្ថាយ។ **ភិក្ខូ ច ន ផាសុំ វិហរិស្សន្តី**តិ អញ្ញមញ្ញំ វិវាទាបន្នេ ភិក្ខុសង្ឃេ យេបិ ឧទ្ទេសំ វា បរិបុច្ឆំ វា គហេតុកាមា បធានំ វា អនុយុញ្ជិតុកាមា, តេ ផាសុំ ន វិហរិស្សន្តិ។ ភិក្ខុសង្ឃស្មឹ ហិ ឧបោសថបវារណាយ ឋិតាយ ឧទ្ទេសាទីហិ អត្ថិកា ឧទ្ទេសាទីនិ គហេតុំ ន សក្កោន្តិ, វិបស្សកានំ ចិត្តុប្បាទោ ន ឯកគ្គោ ហោតិ, តតោ វិសេសំ និព្ពត្តេតុំ ន សក្កោន្តិ។ ឯវំ ភិក្ខូ ច ន ផាសុំ វិហរិស្សន្តិ។ **ន ទីឃត្តាយា**តិអាទីសុ វុត្តបដិបក្ខនយេន អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

ឥធាតិ ឥមស្មឹ សាសនេ។ **ឥតិ បដិសញ្ចិក្ខតី**តិ ឯវំ បច្ចវេក្ខតិ។ **អកុសលំ អាបន្នោ**តិ ឯត្ថ អកុសលន្តិ អាបត្តិ អធិប្បេតា, អាបត្តឹ អាបន្នោតិ អត្ថោ។ **កញ្ចិទេវ ទេស**ន្តិ ន សព្ពមេវ អាបត្តឹ, អាបត្តិយា បន កញ្ចិទេវ ទេសំ អញ្ញតរំ អាបត្តិន្តិ អត្ថោ។ **កាយេនា**តិ ករជកាយេន។ **អនត្តមនោ**តិ អតុដ្ឋចិត្តោ។ **អនត្តមនវាច**ន្តិ អតុដ្ឋវាចំ។ **មមេវា**តិ មំយេវ។ **តត្ថា**តិ តស្មឹ អធិករណេ។ **អច្ចយោ អច្ចគមា**តិ អបរាធោ អតិក្កមិត្វា មទ្ទិត្វា គតោ, អហមេវេត្ថ អបរាធិកោ។ **សុង្កទាយកំវ ភណ្ឌស្មិ**ន្តិ យថា សុង្កដ្ឋានំ បរិហរិត្វា នីតេ ភណ្ឌស្មឹ សុង្កទាយកំ អបរាធោ អភិភវតិ, សោ ច តត្ថ អបរាធិកោ ហោតិ, ន រាជានោ ន រាជបុរិសាតិ អត្ថោ។

ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – យោ ហិ រញ្ញា ឋបិតំ សុង្កដ្ឋានំ បរិហរិត្វា ភណ្ឌំ ហរតិ, តំ សហ ភណ្ឌសកដេន អានេត្វា រញ្ញោ ទស្សេន្តិ។ តត្ថ នេវ សុង្កដ្ឋានស្ស ទោសោ អត្ថិ, ន រញ្ញោ ន រាជបុរិសានំ, បរិហរិត្វា គតស្សេវ បន ទោសោ, ឯវមេវ យំ សោ ភិក្ខុ អាបត្តឹ អាបន្នោ, តត្ថ នេវ អាបត្តិយា ទោសោ, ន ចោទកស្ស។ តីហិ បន ការណេហិ តស្សេវ ភិក្ខុនោ ទោសោ។ តស្ស ហិ អាបត្តឹ អាបន្នភាវេនបិ ទោសោ, ចោទកេ អនត្តមនតាយបិ ទោសោ, អនត្តមនស្ស សតោ បរេសំ អារោចនេនបិ ទោសោ។ ចោទកស្ស បន យំ សោ តំ អាបត្តឹ អាបជ្ជន្តំ អទ្ទស, តត្ថ ទោសោ នត្ថិ។ អនត្តមនតាយ ចោទនាយ បន ទោសោ។ តម្បិ អមនសិករិត្វា អយំ ភិក្ខុ អត្តនោវ ទោសំ បច្ចវេក្ខន្តោ “ឥតិ មមេវ តត្ថ អច្ចយោ អច្ចគមា សុង្កទាយកំវ ភណ្ឌស្មិ”ន្តិ ឯវំ បដិសញ្ចិក្ខតីតិ អត្ថោ។ ទុតិយវារេ ចោទកស្ស អនត្តមនតា ច អនត្តមនតាយ ចោទិតភាវោ ចាតិ ទ្វេ ទោសា, តេសំ វសេន “អច្ចយោ អច្ចគមា”តិ ឯត្ថ យោជនា កាតព្ពា។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវាតិ។

១៦. ឆដ្ឋេ **អញ្ញតរោ**តិ ឯកោ អបាកដនាមោ ព្រាហ្មណោ។ **យេន ភគវា តេនុបសង្កមី**តិ **យេនា**តិ ភុម្មត្ថេ ករណវចនំ។ តស្មា យត្ថ ភគវា, តត្ថ ឧបសង្កមីតិ ឯវមេត្ថ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ យេន វា ការណេន ភគវា ទេវមនុស្សេហិ ឧបសង្កមិតព្ពោ, តេន ការណេន ឧបសង្កមីតិ ឯវមេត្ថ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ កេន ច ការណេន ភគវា ឧបសង្កមិតព្ពោ ? នានប្បការគុណវិសេសាធិគមាធិប្បាយេន, សាទុផលូបភោគាធិប្បាយេន ទិជគណេហិ និច្ចផលិតមហារុក្ខោ វិយ។ **ឧបសង្កមី**តិ គតោតិ វុត្តំ ហោតិ។ **ឧបសង្កមិត្វា**តិ ឧបសង្កមនបរិយោសានទីបនំ។ អថ វា ឯវំ គតោ តតោ អាសន្នតរំ ឋានំ ភគវតោ សមីបសង្ខាតំ គន្ត្វាតិបិ វុត្តំ ហោតិ។

ភគវតា សទ្ធឹ សម្មោទីតិ យថា ច ខមនីយាទីនិ បុច្ឆន្តោ ភគវា តេន, ឯវំ សោបិ ភគវតា សទ្ធឹ សមប្បវត្តមោទោ អហោសិ, សីតោទកំ វិយ ឧណ្ហោទកេន សម្មោទិតំ ឯកីភាវំ អគមាសិ។ យាយ ច “កច្ចិ, ភោ គោតម, ខមនីយំ, កច្ចិ យាបនីយំ, កច្ចិ ភោតោ គោតមស្ស ច សាវកានញ្ច អប្បាពាធំ អប្បាតង្កំ លហុដ្ឋានំ ពលំ ផាសុវិហារោ”តិអាទិកាយ កថាយ សម្មោទិ, តំ បីតិបាមោជ្ជសង្ខាតស្ស សម្មោទស្ស ជននតោ សម្មោទិតុំ យុត្តភាវតោ ច **សម្មោទនីយំ**, អត្ថព្យញ្ជនមធុរតាយ សុចិរម្បិ កាលំ សារេតុំ និរន្តរំ បវត្តេតុំ អរហរូបតោ សរិតព្ពភាវតោ ច **សារណីយំ**។ សុយ្យមានសុខតោ វា សម្មោទនីយំ, អនុស្សរិយមានសុខតោ សារណីយំ, តថា ព្យញ្ជនបរិសុទ្ធតាយ សម្មោទនីយំ, អត្ថបរិសុទ្ធតាយ សារណីយន្តិ ឯវំ អនេកេហិ បរិយាយេហិ សម្មោទនីយំ សារណីយំ កថំ វីតិសារេត្វា បរិយោសាបេត្វា និដ្ឋបេត្វា យេនត្ថេន អាគតោ, តំ បុច្ឆិតុកាមោ ឯកមន្តំ និសីទិ។

ឯកមន្តន្តិ ភាវនបុំសកនិទ្ទេសោ “វិសមំ ចន្ទិមសូរិយា បរិវត្តន្តី”តិអាទីសុ (អ. និ. ៤.៧០) វិយ។ តស្មា យថា និសិន្នោ ឯកមន្តំ និសិន្នោ ហោតិ, តថា និសីទីតិ ឯវមេត្ថ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ ភុម្មត្ថេ វា ឯតំ ឧបយោគវចនំ។ **និសីទី**តិ ឧបាវិសិ។ បណ្ឌិតា ហិ បុរិសា គរុដ្ឋានិយំ ឧបសង្កមិត្វា អាសនកុសលតាយ ឯកមន្តំ និសីទន្តិ។ អយញ្ច នេសំ អញ្ញតរោ, តស្មា ឯកមន្តំ និសីទិ។

កថំ និសិន្នោ បន ឯកមន្តំ និសិន្នោ ហោតីតិ? ឆ និសជ្ជទោសេ វជ្ជេត្វា។ សេយ្យថិទំ – អតិទូរំ, អច្ចាសន្នំ, ឧបរិវាតំ, ឧន្នតប្បទេសំ, អតិសម្មុខំ អតិបច្ឆាតិ។ អតិទូរេ និសិន្នោ ហិ សចេ កថេតុកាមោ ហោតិ, ឧច្ចាសទ្ទេន កថេតព្ពំ ហោតិ។ អច្ចាសន្នេ និសិន្នោ សង្ឃដ្ដនំ ករោតិ ។ ឧបរិវាតេ និសិន្នោ សរីរគន្ធេន ពាធតិ។ ឧន្នតប្បទេសេ និសិន្នោ អគារវំ បកាសេតិ។ អតិសម្មុខា និសិន្នោ សចេ ទដ្ឋុកាមោ ហោតិ, ចក្ខុនា ចក្ខុំ អាហច្ច ទដ្ឋព្ពំ ហោតិ។ អតិបច្ឆា និសិន្នោ សចេ ទដ្ឋុកាមោ ហោតិ, គីវំ បសារេត្វា ទដ្ឋព្ពំ ហោតិ។ តស្មា អយម្បិ ឯតេ ឆ និសជ្ជទោសេ វជ្ជេត្វា និសីទិ។ តេន វុត្តំ "ឯកមន្តំ និសីទី"តិ។

ឯតទវោចាតិ ទុវិធា ហិ បុច្ឆា – អគារិកបុច្ឆា, អនគារិកបុច្ឆា ច។ តត្ថ "កឹ, ភន្តេ, កុសលំ, កឹ អកុសល"ន្តិ (ម. និ. ៣.២៩៦) ឥមិនា នយេន អគារិកបុច្ឆា អាគតា។ "ឥមេ នុ ខោ, ភន្តេ, បញ្ចុបាទានក្ខន្ធា"តិ (ម. និ. ៣.៨៦) ឥមិនា នយេន អនគារិកបុច្ឆា។ អយំ បន អត្តនោ អនុរូបំ អគារិកបុច្ឆំ បុច្ឆន្តោ ឯតំ "កោ នុ ខោ, ភោ គោតម, ហេតុ កោ បច្ចយោ"តិអាទិវចនំ អវោច។ តត្ថ **ហេតុ បច្ចយោ**តិ ឧភយម្បេតំ ការណវេវចនមេវ។ **អធម្មចរិយាវិសមចរិយាហេតូ**តិ អធម្មចរិយាសង្ខាតាយ វិសមចរិយាយ ហេតុ, តំការណា តប្បច្ចយាតិ អត្ថោ ។ តត្រាយំ បទត្ថោ – អធម្មស្ស ចរិយា អធម្មចរិយា, អធម្មការណន្តិ អត្ថោ។ វិសមំ ចរិយា, វិសមស្ស វា កម្មស្ស ចរិយាតិ វិសមចរិយា។ អធម្មចរិយា ច សា វិសមចរិយា ចាតិ អធម្មចរិយាវិសមចរិយា។ ឯតេនុបាយេន សុក្កបក្ខេបិ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ អត្ថតោ បនេត្ថ អធម្មចរិយាវិសមចរិយា នាម ទស អកុសលកម្មបថា, ធម្មចរិយាសមចរិយា នាម ទស កុសលកម្មបថាតិ វេទិតព្ពា។

អភិក្កន្តំ, ភោ គោតមាតិ ឯត្ថ អយំ អភិក្កន្តសទ្ទោ ខយសុន្ទរាភិរូបអព្ភនុមោទនេសុ ទិស្សតិ។ "អភិក្កន្តា, ភន្តេ, រត្តិ, និក្ខន្តោ បឋមោ យាមោ, ចិរនិសិន្នោ ភិក្ខុសង្ឃោ"តិអាទីសុ (ឧទា. ៤៥; ចូឡវ. ៣៨៣; អ. និ. ៨.២០) ហិ ខយេ ទិស្សតិ។ "អយំ ឥមេសំ ចតុន្នំ បុគ្គលានំ អភិក្កន្តតរោ ច បណីតតរោ ចា"តិអាទីសុ (អ. និ. ៤.១០០) សុន្ទរេ។

> "កោ មេ វន្ទតិ បាទានិ, ឥទ្ធិយា យសសា ជលំ;
> អភិក្កន្តេន វណ្ណេន, សព្ពា ឱភាសយំ ទិសា"តិ។ –

អាទីសុ (វិ. វ. ៨៥៧) អភិរូបេ។ "អភិក្កន្តំ, ភន្តេ"តិអាទីសុ (ទី. និ. ១.២៥០; បារា. ១៥) អព្ភនុមោទនេ។ ឥធាបិ អព្ភនុមោទនេយេវ។ យស្មា ច អព្ភនុមោទនេ, តស្មា សាធុ សាធុ, ភោ គោតមាតិ វុត្តំ ហោតីតិ វេទិតព្ពំ។

> "ភយេ កោធេ បសំសាយំ, តុរិតេ កោតូហលច្ឆរេ;
> ហាសេ សោកេ បសាទេ ច, ករេ អាមេឌិតំ ពុធោ"តិ។ –

ឥមិនា ច លក្ខណេន ឥធ បសាទវសេន បសំសាវសេន ចាយំ ទ្វិក្ខត្តុំ វុត្តោតិ វេទិតព្ពោ។ អថ វា **អភិក្កន្ត**ន្តិ អភិក្កន្តំ អតិឥដ្ឋំ អតិមនាបំ, អតិសុន្ទរន្តិ វុត្តំ ហោតិ។

តត្ថ ឯកេន អភិក្កន្តសទ្ទេន ទេសនំ ថោមេតិ, ឯកេន អត្តនោ បសាទំ។ អយញ្ហេត្ថ អធិប្បាយោ – អភិក្កន្តំ, ភោ គោតម, យទិទំ ភោតោ គោតមស្ស ធម្មទេសនា, អភិក្កន្តំ យទិទំ ភោតោ គោតមស្ស ធម្មទេសនំ អាគម្ម មម បសាទោតិ។ ភគវតោយេវ វា វចនំ ទ្វេ ទ្វេ អត្ថេ សន្ធាយ ថោមេតិ – ភោតោ គោតមស្ស វចនំ អភិក្កន្តំ ទោសនាសនតោ, អភិក្កន្តំ គុណាធិគមនតោ , តថា សទ្ធាជននតោ, បញ្ញាជននតោ, សាត្ថតោ, សព្យញ្ជនតោ, ឧត្តានបទតោ, គម្ភីរត្ថតោ, កណ្ណសុខតោ, ហទយង្គមតោ, អនត្តុក្កំសនតោ, អបរវម្ភនតោ, ករុណាសីតលតោ, បញ្ញាវទាតតោ, អាបាថរមណីយតោ, វិមទ្ទក្ខមតោ, សុយ្យមានសុខតោ, វីមំសិយមានហិតតោតិ ឯវមាទីហិ យោជេតព្ពំ។

តតោ បរម្បិ ចតូហិ ឧបមាហិ ទេសនំយេវ ថោមេតិ។ តត្ថ **និក្កុជ្ជិត**ន្តិ អធោមុខឋបិតំ, ហេដ្ឋាមុខជាតំ វា។ **ឧក្កុជ្ជេយ្យា**តិ ឧបរិមុខំ ករេយ្យ។ **បដិច្ឆន្ន**ន្តិ តិណបណ្ណាទិឆាទិតំ។ **វិវរេយ្យា**តិ ឧគ្ឃាដេយ្យ។ **មូឡ្ហស្សា**តិ ទិសាមូឡ្ហស្ស។ **មគ្គំ អាចិក្ខេយ្យា**តិ ហត្ថេ គហេត្វា "ឯស មគ្គោ"តិ វទេយ្យ។ **អន្ធការេ**តិ កាឡបក្ខចាតុទ្ទសីអឌ្ឍរត្តឃនវនសណ្ឌមេឃបដលេហិ ចតុរង្គេ តមេ។ អយំ តាវ អនុត្តានបទត្ថោ។

អយំ បន អធិប្បាយយោជនា – យថា កោចិ និក្កុជ្ជិតំ ឧក្កុជ្ជេយ្យ, ឯវំ សទ្ធម្មវិមុខំ អសទ្ធម្មេ បតិតំ មំ អសទ្ធម្មា វុដ្ឋាបេន្តេន, យថា បដិច្ឆន្នំ វិវរេយ្យ, ឯវំ កស្សបស្ស ភគវតោ សាសនន្តរធានតោ បភុតិ មិច្ឆាទិដ្ឋិគហនបដិច្ឆន្នំ សាសនំ វិវរន្តេន, យថា មូឡ្ហស្ស មគ្គំ អាចិក្ខេយ្យ, ឯវំ កុម្មគ្គមិច្ឆាមគ្គប្បដិបន្នស្ស មេ សគ្គ

មោក្ខមគ្គំ អាវិករោន្តេន, យថា អន្ធការេ តេលបជ្ជោតំ ធារេយ្យ, ឯវំ មោហន្ធការេ និមុគ្គស្ស មេ ពុទ្ធាទិរតនរូបានិ អបស្សតោ តប្បដិច្ឆាទកមោហន្ធការវិទ្ធំសកទេសនាបជ្ជោតធារណេន មយ្ហំ ភោតា គោតមេន ឯតេហិ បរិយាយេហិ បកាសិតត្តា អនេកបរិយាយេន ធម្មោ បកាសិតោតិ។

ឯវំ ទេសនំ ថោមេត្វា ឥមាយ ទេសនាយ រតនត្តយេ បសន្នចិត្តោ បសន្នាការំ ករោន្តោ **ឯសាហ**ន្តិអាទិមាហ។ តត្ថ **ឯសាហ**ន្តិ ឯសោ អហំ។ **ភវន្តំ គោតមំ សរណំ គច្ឆាមី**តិ ភវំ មេ គោតមោ សរណំ បរាយណំ អឃស្ស តាតា ហិតស្ស ច វិធាតាតិ ឥមិនា អធិប្បាយេន ភវន្តំ គោតមំ គច្ឆាមិ ភជាមិ សេវាមិ បយិរុបាសាមិ, ឯវំ វា ជានាមិ ពុជ្ឈាមីតិ។ យេសញ្ហិ ធាតូនំ គតិ អត្ថោ, ពុទ្ធិបិ តេសំ អត្ថោ។ តស្មា គច្ឆាមីតិ ឥមស្ស ជានាមិ ពុជ្ឈាមីតិ អយមត្ថោ វុត្តោ។ **ធម្មញ្ច ភិក្ខុសង្ឃញ្ចា**តិ ឯត្ថ បន អធិគតមគ្គេ សច្ឆិកតនិរោធេ យថានុសិដ្ឋំ បដិបជ្ជមានេ ច ចតូសុ អបាយេសុ អបតមានេ ធារេតីតិ **ធម្មោ**។ សោ អត្ថតោ អរិយមគ្គោ ចេវ និព្ពានញ្ច។ វុត្តញ្ហេតំ – "យាវតា, ភិក្ខវេ, ធម្មា សង្ខតា, អរិយោ អដ្ឋង្គិកោ មគ្គោ តេសំ អគ្គមក្ខាយតី"តិ (អ. និ. ៤.៣៤) វិត្ថារោ។ ន កេវលញ្ច អរិយមគ្គោ ចេវ និព្ពានញ្ច , អបិច ខោ អរិយផលេហិ សទ្ធឹ បរិយត្តិធម្មោបិ។ វុត្តញ្ហេតំ ឆត្តមាណវកវិមានេ –

"រាគវិរាគមនេជមសោកំ, ធម្មមសង្ខតមប្បដិកូលំ;
មធុរមិមំ បគុណំ សុវិភត្តំ, ធម្មមិមំ សរណត្ថមុបេហី"តិ។ (វិ. វ. ៨៨៧);

ឯត្ថ **រាគវិរាគោ**តិ មគ្គោ កថិតោ។ **អនេជមសោក**ន្តិ ផលំ។ **ធម្មមសង្ខត**ន្តិ និព្ពានំ។ **អប្បដិកូលំ មធុរមិមំ បគុណំ សុវិភត្ត**ន្តិ បិដកត្តយេន វិភត្តា សព្ពធម្មក្ខន្ធាតិ។ ទិដ្ឋិសីលសង្ឃាតេន សំហតោតិ **សង្ឃោ**។ សោ អត្ថតោ អដ្ឋអរិយបុគ្គលសមូហោ។ វុត្តញ្ហេតំ តស្មិយេវ វិមានេ –

"យត្ថ ច ទិន្នមហប្ផលមាហុ, ចតូសុ សុចីសុ បុរិសយុគេសុ;
អដ្ឋ ច បុគ្គលធម្មទសា តេ, សង្ឃមិមំ សរណត្ថមុបេហី"តិ។ (វិ. វ. ៨៨៨);

ភិក្ខូនំ សង្ឃោ **ភិក្ខុសង្ឃោ**។ ឯត្តាវតា ព្រាហ្មណោ តីណិ សរណគមនានិ បដិវេទេសិ។

ឥទានិ តេសុ សរណគមនេសុ កោសល្លត្ថំ សរណំ, សរណគមនំ, យោ ច សរណំ គច្ឆតិ, សរណគមនប្បភេទោ, សរណគមនផលំ, សំកិលេសោ, ភេទោតិ អយំ វិធិ វេទិតព្ពោ។

សេយ្យថិទំ – បទត្ថតោ តាវ ហិំសតីតិ **សរណំ**, សរណគតានំ តេនេវ សរណគមនេន ភយំ សន្តាសំ ទុក្ខំ ទុគ្គតិបរិកិលេសំ ហនតិ វិនាសេតីតិ អត្ថោ, រតនត្តយស្សេវេតំ អធិវចនំ។ អថ វា ហិតេ បវត្តនេន អហិតា ច និវត្តនេន សត្តានំ ភយំ ហិំសតីតិ ពុទ្ធោ, ភវកន្តារា ឧត្តារណេន លោកស្ស អស្សាសទានេន ច ធម្មោ, អប្បកានម្បិ ការានំ វិបុលផលបដិលាភករណេន សង្ឃោ។ តស្មា ឥមិនាបិ បរិយាយេន រតនត្តយំ សរណំ។ តប្បសាទតគ្គរុតាហិ វិហតកិលេសោ តប្បរាយណតាការប្បវត្តោ ចិត្តុប្បាទោ សរណគមនំ។ តំសមង្គីសត្តោ សរណំ គច្ឆតិ, វុត្តប្បការេន ចិត្តុប្បាទេន "ឯតានិ មេ តីណិ រតនានិ សរណំ, ឯតានិ បរាយណ"ន្តិ ឯវំ ឧបេតីតិ អត្ថោ។ ឯវំ តាវ **សរណំ សរណគមនំ យោ ច សរណំ គច្ឆតិ** ឥទំ តយំ វេទិតព្ពំ។

សរណគមនប្បភេទេ បន ទុវិធំ សរណគមនំ លោកុត្តរំ លោកិយញ្ចាតិ។ តត្ថ លោកុត្តរំ ទិដ្ឋសច្ចានំ មគ្គក្ខណេ សរណគមនុបក្កិលេសសមុច្ឆេទេន អារម្មណតោ និព្ពានារម្មណំ ហុត្វា កិច្ចតោ សកលេបិ រតនត្តយេ ឥជ្ឈតិ។ លោកិយំ បុថុជ្ជនានំ សរណគមនុបក្កិលេសវិក្ខម្ភនេន អារម្មណតោ ពុទ្ធាទិគុណារម្មណំ ហុត្វា ឥជ្ឈតិ។ តំ អត្ថតោ ពុទ្ធាទីសុ វត្ថូសុ សទ្ធាបដិលាភោ, សទ្ធាមូលិកា ច សម្មាទិដ្ឋិ ទសសុ បុញ្ញកិរិយាវត្ថូសុ ទិដ្ឋិជុកម្មន្តិ វុច្ចតិ។

តយិទំ ចតុធា បវត្តតិ អត្តសន្និយ្យាតនេន តប្បរាយណតាយ សិស្សភាវូបគមនេន បណិបាតេនាតិ។ តត្ថ **អត្តសន្និយ្យាតនំ** នាម "អជ្ជ អាទឹ កត្វា អហំ អត្តានំ ពុទ្ធស្ស និយ្យាតេមិ, ធម្មស្ស, សង្ឃស្សា"តិ ឯវំ ពុទ្ធាទីនំ អត្តបរិច្ចជនំ។ **តប្បរាយណតា** នាម "អជ្ជ អាទឹ កត្វា អហំ ពុទ្ធបរាយណោ, ធម្មបរាយណោ, សង្ឃបរាយណោ ឥតិ មំ ធារេថា"តិ ឯវំ តប្បរាយណភាវោ។ **សិស្សភាវូបគមនំ** នាម "អជ្ជ អាទឹ កត្វា អហំ ពុទ្ធស្ស អន្តេវាសិកោ, ធម្មស្ស, សង្ឃស្ស ឥតិ មំ ធារេថា"តិ ឯវំ សិស្សភាវូបគមោ។ **បណិបាតោ** នាម "អជ្ជ អាទឹ កត្វា អហំ អភិវាទន-បច្ចុដ្ឋាន-អញ្ជលិកម្ម-សាមីចិកម្មំ ពុទ្ធាទីនំយេវ តិណ្ណំ វត្ថូនំ ករោមិ ឥតិ មំ ធារេថា"តិ ឯវំ ពុទ្ធាទីសុ បរមនិបច្ចការោ។ ឥមេសញ្ហិ ចតុន្នម្បិ អាការានំ អញ្ញតរម្បិ ករោន្តេន គហិតំយេវ ហោតិ សរណគមនំ។

អបិច “ភគវតោ អត្តានំ បរិច្ចជាមិ, ធម្មស្ស, សង្ឃស្ស អត្តានំ បរិច្ចជាមិ, ជីវិតំ បរិច្ចជាមិ, បរិច្ចត្តោយេវ មេ អត្តា, បរិច្ចត្តំយេវ មេ ជីវិតំ, ជីវិតបរិយន្តិកំ ពុទ្ធំ សរណំ គច្ឆាមិ, ពុទ្ធោ មេ សរណំ លេណំ តាណ”ន្តិ ឯវម្បិ អត្តសន្និយ្យាតនំ វេទិតព្វំ។ “សត្ថារញ្ច វតាហំ បស្សេយ្យំ, ភគវន្តមេវ បស្សេយ្យំ, សុគតញ្ច វតាហំ បស្សេយ្យំ, ភគវន្តមេវ បស្សេយ្យំ, សម្មាសម្ពុទ្ធញ្ច វតាហំ បស្សេយ្យំ, ភគវន្តមេវ បស្សេយ្យ”ន្តិ (សំ. និ. ២.១៥៤) ឯវម្បិ មហាកស្សបស្ស សរណគមនេ វិយ សិស្សភាវូបគមនំ ទដ្ឋព្វំ។

“សោ អហំ វិចរិស្សាមិ, គាមា គាមំ បុរា បុរំ;
នមស្សមានោ សម្ពុទ្ធំ, ធម្មស្ស ច សុធម្មត”ន្តិ។ (សុ. និ. ១៩៤; សំ. និ. ១.២៤៦);

ឯវម្បិ អាឡវកាទីនំ សរណគមនំ វិយ តប្បរាយណតា វេទិតព្វា។ “អថ ខោ ព្រហ្មាយុ ព្រាហ្មណោ ឧដ្ឋាយាសនា ឯកំសំ ឧត្តរាសង្គំ ករិត្វា ភគវតោ បាទេសុ សិរសា និបតិត្វា ភគវតោ បាទានិ មុខេន ច បរិចុម្ពតិ, បាណីហិ ច បរិសម្ពាហតិ, នាមញ្ច សាវេតិ – ‘ព្រហ្មាយុ អហំ, ភោ គោតម, ព្រាហ្មណោ; ព្រហ្មាយុ អហំ, ភោ គោតម, ព្រាហ្មណោ’”តិ (ម. និ. ២.៣៩៤) ឯវម្បិ បណិបាតោ វេទិតព្វោ។

សោ បនេស ញាតិភយាចរិយទក្ខិណេយ្យវសេន ចតុព្ពិធោ ហោតិ។ តត្ថ ទក្ខិណេយ្យបណិបាតេន សរណគមនំ ហោតិ, ន ឥតរេហិ។ សេដ្ឋវសេនេវ ហិ សរណំ គណ្ហាតិ, សេដ្ឋវសេន ច ភិជ្ជតិ។ តស្មា យោ សាកិយោ វា កោលិយោ វា “ពុទ្ធោ អម្ហាកំ ញាតកោ”តិ វន្ទតិ, អគ្គហិតមេវ ហោតិ សរណំ។ យោ វា “សមណោ គោតមោ រាជបូជិតោ មហានុភាវោ អវន្ទិយមានោ អនត្ថម្បិ ករេយ្យា”តិ ភយេន វន្ទតិ, អគ្គហិតមេវ ហោតិ សរណំ។ យោ វា ពោធិសត្តកាលេ ភគវតោ សន្តិកេ កិញ្ចិ ឧគ្គហិតំ សរមានោ ពុទ្ធកាលេ វា –

“ឯកេន ភោគេ ភុញ្ជេយ្យ, ទ្វីហិ កម្មំ បយោជយេ;
ចតុត្ថញ្ច និធាបេយ្យ, អាបទាសុ ភវិស្សតី”តិ។ (ទី. និ. ៣.២៦៥) –

ឯវរូបំ អនុសាសនីំ ឧគ្គហេត្វា “អាចរិយោ មេ”តិ វន្ទតិ, អគ្គហិតមេវ ហោតិ សរណំ។ យោ បន “អយំ លោកេ អគ្គទក្ខិណេយ្យោ”តិ វន្ទតិ, តេនេវ គហិតំ ហោតិ សរណំ។

ឯវំ គហិតសរណស្ស ច ឧបាសកស្ស វា ឧបាសិកាយ វា អញ្ញតិត្ថិយេសុ បព្ពជិតម្បិ ញាតិំ “ញាតកោ មេ អយ”ន្តិ វន្ទតោ សរណគមនំ ន ភិជ្ជតិ, បគេវ អបព្ពជិតំ។ តថា រាជានំ ភយវសេន វន្ទតោ។ សោ ហិ រដ្ឋបូជិតត្តា អវន្ទិយមានោ អនត្ថម្បិ ករេយ្យាតិ។ តថា យំ កិញ្ចិ សិប្បំ សិក្ខាបកំ តិត្ថិយំ “អាចរិយោ មេ អយ”ន្តិ វន្ទតោបិ ន ភិជ្ជតីតិ ឯវំ **សរណគមនប្បភេទោ** វេទិតព្វោ។

ឯត្ថ ច លោកុត្តរស្ស សរណគមនស្ស ចត្តារិ សាមញ្ញផលានិ វិបាកផលំ, សព្ពទុក្ខក្ខយោ អានិសំសផលំ។ វុត្តញ្ហេតំ –

“យោ ច ពុទ្ធញ្ច ធម្មញ្ច, សង្ឃញ្ច សរណំ គតោ;
ចត្តារិ អរិយសច្ចានិ, សម្មប្បញ្ញាយ បស្សតិ។ (ធ. ប. ១៩០);

“ទុក្ខំ ទុក្ខសមុប្បាទំ, ទុក្ខស្ស ច អតិក្កមំ;
អរិយញ្ចដ្ឋង្គិកំ មគ្គំ, ទុក្ខូបសមគាមិនំ។ (ធ. ប. ១៩១);

“ឯតំ ខោ សរណំ ខេមំ, ឯតំ សរណមុត្តមំ;
ឯតំ សរណមាគម្ម, សព្ពទុក្ខា បមុច្ចតី”តិ។ (ធ. ប. ១៩២);

អបិច និច្ចតោ អនុបគមនាទិវសេនបេតស្ស អានិសំសផលំ វេទិតព្វំ។ វុត្តញ្ហេតំ –

“អដ្ឋានមេតំ, ភិក្ខវេ, អនវកាសោ, យំ ទិដ្ឋិសម្បន្នោ បុគ្គលោ កញ្ចិ សង្ខារំ និច្ចតោ ឧបគច្ឆេយ្យ, សុខតោ ឧបគច្ឆេយ្យ, កញ្ចិ ធម្មំ អត្តតោ ឧបគច្ឆេយ្យ, មាតរំ ជីវិតា វោរោបេយ្យ, បិតរំ, អរហន្តំ ជីវិតា វោរោបេយ្យ, បទុដ្ឋចិត្តោ តថាគតស្ស លោហិតំ ឧប្បាទេយ្យ, សង្ឃំ ភិន្ទេយ្យ, អញ្ញំ សត្ថារំ ឧទ្ទិសេយ្យ, នេតំ ឋានំ វិជ្ជតី”តិ (ម. និ. ៣.១២៨-១៣០; អ. និ. ១.២៧២-២៧៧)។

លោកិយស្ស បន សរណគមនស្ស ភវសម្បទាបិ ភោគសម្បទាបិ ផលមេវ។ វុត្តញ្ហេតំ –

“យេ កេចិ ពុទ្ធំ សរណំ គតាសេ,
ន តេ គមិស្សន្តិ អបាយភូមិំ;
បហាយ មានុសំ ទេហំ,
ទេវកាយំ បរិបូរេស្សន្តី”តិ។ (សំ. និ. ១.៣៧);

អបរម្បិ វុត្តំ –

“អថ ខោ សក្កោ ទេវានមិន្ទោ អសីតិយា ទេវតាសហស្សេហិ សទ្ធិំ យេនាយស្មា មហាមោគ្គល្លានោ តេនុបសង្កមិ…បេ…. ឯកមន្តំ ឋិតំ ខោ សក្កំ ទេវានមិន្ទំ អាយស្មា មហាមោគ្គល្លានោ ឯតទវោច – ‘សាធុ ខោ, ទេវានមិន្ទ, ពុទ្ធសរណគមនំ ហោតិ។ ពុទ្ធសរណគមនហេតុ ខោ ទេវានមិន្ទ ឯវមិធេកច្ចេ សត្តា កាយស្ស ភេទា បរំ មរណា សុគតិំ សគ្គំ លោកំ ឧបបជ្ជន្តិ។ តេ អញ្ញេ ទេវេ ទសហិ ឋានេហិ អធិគណ្ហន្តិ ទិព្ពេន អាយុនា ទិព្ពេន វណ្ណេន សុខេន យសេន អាធិបតេយ្យេន ទិព្ពេហិ រូបេហិ សទ្ទេហិ គន្ធេហិ រសេហិ ផោដ្ឋព្ពេហី’”តិ (សំ. និ. ៤.៣៤១)។

ឯសេវ នយោ ធម្មេ សង្ឃេ ច។ អបិច វេលាមសុត្តាទិវសេនាបិ (អ. និ. ៩.២០ អាទយោ) សរណគមនស្ស ផលវិសេសោ វេទិតព្ពោ។ ឯវំ **សរណគមនផលំ** វេទិតព្ពំ។

តត្ថ លោកិយសរណគមនំ តីសុ វត្ថូសុ អញ្ញាណសំសយមិច្ឆាញាណាទីហិ សំកិលិស្សតិ, ន មហាជុតិកំ ហោតិ ន មហាវិប្ផារំ។ លោកុត្តរស្ស នត្ថិ សំកិលេសោ។ លោកិយស្ស ច សរណគមនស្ស ទុវិធោ ភេទោ សាវជ្ជោ អនវជ្ជោ ច។ តត្ថ សាវជ្ជោ អញ្ញសត្ថារាទីសុ អត្តសន្និយ្យាតនាទីហិ ហោតិ, សោ អនិដ្ឋផលោ។ អនវជ្ជោ កាលកិរិយាយ, សោ អវិបាកត្តា អផលោ។ លោកុត្តរស្ស បន នេវត្ថិ ភេទោ។ ភវន្តរេបិ ហិ អរិយសាវកោ អញ្ញំ សត្ថារំ ន ឧទ្ទិសតីតិ ឯវំ សរណគមនស្ស **សំកិលេសោ** ច **ភេទោ** ច វេទិតព្ពោ។

ឧបាសកំ មំ ភវំ គោតមោ ធារេតូតិ មំ ភវំ គោតមោ “ឧបាសកោ អយ”ន្តិ ឯវំ ធារេតុ, ជានាតូតិ អត្ថោ។ ឧបាសកវិធិកោសល្លត្ថំ បនេត្ថ កោ ឧបាសកោ, កស្មា ឧបាសកោតិ វុច្ចតិ, កិមស្ស សីលំ, កោ អាជីវោ, កា វិបត្តិ, កា សម្បត្តីតិ ឥទំ បកិណ្ណកំ វេទិតព្ពំ។

តត្ថ **កោ ឧបាសកោ**តិ យោ កោចិ សរណគតោ គហដ្ឋោ។ វុត្តញ្ហេតំ –

“យតោ ខោ, មហានាម, ឧបាសកោ ពុទ្ធំ សរណំ គតោ ហោតិ, ធម្មំ សរណំ គតោ, សង្ឃំ សរណំ គតោ ហោតិ។ ឯត្តាវតា ខោ, មហានាម, ឧបាសកោ ហោតី”តិ (សំ. និ. ៥.១០៣៣)។

កស្មា ឧបាសកោតិ។ រតនត្តយស្ស ឧបាសនតោ។ សោ ហិ ពុទ្ធំ ឧបាសតីតិ ឧបាសកោ។ ធម្មំ, សង្ឃំ ឧបាសតីតិ ឧបាសកោតិ។

កិមស្ស សីលន្តិ។ បញ្ច វេរមណិយោ។ យថាហ –

“យតោ ខោ, មហានាម, ឧបាសកោ បាណាតិបាតា បដិវិរតោ ហោតិ, អទិន្នាទានា, កាមេសុមិច្ឆាចារា, មុសាវាទា, សុរាមេរយមជ្ជប្បមាទដ្ឋានា បដិវិរតោ ហោតិ។ ឯត្តាវតា ខោ, មហានាម, ឧបាសកោ សីលវា ហោតី”តិ (សំ. និ. ៥.១០៣៣)។

កោ អាជីវោតិ។ បញ្ច មិច្ឆាវណិជ្ជា បហាយ ធម្មេន សមេន ជីវិកកប្បនំ។ វុត្តញ្ហេតំ –

“បញ្ចិមា, ភិក្ខវេ, វណិជ្ជា ឧបាសកេន អករណីយា។ កតមា បញ្ច។ សត្ថវណិជ្ជា, សត្តវណិជ្ជា, មំសវណិជ្ជា, មជ្ជវណិជ្ជា, វិសវណិជ្ជា។ ឥមា ខោ, ភិក្ខវេ, បញ្ច វណិជ្ជា ឧបាសកេន អករណីយា”តិ (អ. និ. ៥.១៧៧)។

កា វិបត្តីតិ។ យា តស្សេវ សីលស្ស ច អាជីវស្ស ច វិបត្តិ, អយមស្ស វិបត្តិ។ អបិច យាយ ឯស ចណ្ឌាលោ ចេវ ហោតិ មលញ្ច បតិកុដ្ឋោ ច, សាបិ តស្ស វិបត្តីតិ វេទិតព្ពា។ តេ ច អត្ថតោ អស្សទ្ធិយាទយោ បញ្ច ធម្មា ហោន្តិ។ យថាហ –

> “បញ្ចហិ , ភិក្ខវេ, ធម្មេហិ សមន្នាគតោ ឧបាសកោ ឧបាសកចណ្ឌាលោ ច ហោតិ ឧបាសកមលញ្ច ឧបាសកបតិកុដ្ឋោ ច។ កតមេហិ បញ្ចហិ? អស្សទ្ធោ ហោតិ, ទុស្សីលោ ហោតិ, កោតូហលមង្គលិកោ ហោតិ, មង្គលំ បច្ចេតិ នោ កម្មំ, ឥតោ ច ពហិទ្ធា ទក្ខិណេយ្យំ បរិយេសតិ, តត្ថ ច បុព្ពការំ ករោតី”តិ (អ. និ. ៥.១៧៥)។

កា សម្បត្តីតិ។ យា ចស្ស សីលសម្បទា ច អាជីវសម្បទា ច, សា សម្បត្តិ។ យេ ចស្ស រតនភាវាទិករា សទ្ធាទយោ បញ្ច ធម្មា។ យថាហ –

> “បញ្ចហិ , ភិក្ខវេ, ធម្មេហិ សមន្នាគតោ ឧបាសកោ ឧបាសករតនញ្ច ហោតិ ឧបាសកបទុមញ្ច ឧបាសកបុណ្ឌរីកញ្ច។ កតមេហិ បញ្ចហិ? សទ្ធោ ហោតិ, សីលវា ហោតិ, ន កោតូហលមង្គលិកោ ហោតិ, កម្មំ បច្ចេតិ នោ មង្គលំ, ន ឥតោ ពហិទ្ធា ទក្ខិណេយ្យំ គវេសតិ, ឥធ ច បុព្ពការំ ករោតី”តិ (អ. និ. ៥.១៧៥)។

អជ្ជតគ្គេតិ ឯត្ថ អយំ **អគ្គ**សទ្ទោ អាទិកោដិកោដ្ឋាសសេដ្ឋេសុ ទិស្សតិ។ “អជ្ជតគ្គេ សម្ម, ទោវារិក, អាវរាមិ ទ្វារំ និគណ្ឋានំ និគណ្ឋីន”ន្តិអាទីសុ (ម. និ. ២.៧០) ហិ អាទិម្ហិ ទិស្សតិ។ “តេនេវ អង្គុលគ្គេន តំ អង្គុលគ្គំ បរាមសេយ្យ (កថា. ៤៤១)។ ឧច្ឆគ្គំ វេឡគ្គ”ន្តិអាទីសុ កោដិយំ។ “អម្ពិលគ្គំ វា មធុរគ្គំ វា តិត្តកគ្គំ វា (សំ. និ. ៥.៣៧៤), អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, វិហារគ្គេន វា បរិវេណគ្គេន វា ភាជេតុ”ន្តិអាទីសុ (ចូឡវ. ៣១៨) កោដ្ឋាសេ។ “យាវតា, ភិក្ខវេ, សត្តា អបទា វា...បេ.... តថាគតោ តេសំ អគ្គមក្ខាយតី”តិអាទីសុ (អ. និ. ៤.៣៤) សេដ្ឋេ។ ឥធ បនាយំ អាទិម្ហិ ទដ្ឋព្ពោ។ តស្មា អជ្ជតគ្គេតិ អជ្ជតំ អាទឹ កត្វាតិ ឯវមេត្ថ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ **អជ្ជត**ន្តិ អជ្ជភាវំ។ អជ្ជទគ្គេតិ វា បាឋោ, ទការោ បទសន្ធិករោ, អជ្ជ អគ្គំ កត្វាតិ អត្ថោ។

បាណុបេតន្តិ បាណេហិ ឧបេតំ, យាវ មេ ជីវិតំ បវត្តតិ, តាវ ឧបេតំ, អនញ្ញសត្ថុកំ តីហិ សរណគមនេហិ សរណំ គតំ ឧបាសកំ កប្បិយការកំ មំ ភវំ គោតមោ ធារេតុ ជានាតុ។ អហញ្ហិ សចេបិ មេ តិខិណេន អសិនា សីសំ ឆិន្ទេយ្យ, នេវ ពុទ្ធំ “ន ពុទ្ធោ”តិ វា ធម្មំ “ន ធម្មោ”តិ វា សង្ឃំ “ន សង្ឃោ”តិ វា វទេយ្យន្តិ ឯវំ អត្តសន្និយ្យាតនេន សរណំ គន្ត្វា ចតូហិ ច បច្ចយេហិ បវារេត្វា ឧដ្ឋាយាសនា ភគវន្តំ អភិវាទេត្វា តិក្ខត្តុំ បទក្ខិណំ កត្វា បក្កាមីតិ។

១៧. សត្តមេ **ជាណុស្សោណី**តិ ជាណុស្សោណិឋានន្តរំ កិរ នាមេកំ ឋានន្តរំ, តំ យេន កុលេន លទ្ធំ, តំ ជាណុស្សោណិកុលន្តិ វុច្ចតិ។ អយំ តស្មិំ កុលេ ជាតត្តា រញ្ញោ សន្តិកេ ច លទ្ធជាណុស្សោណិសក្ការត្តា ជាណុស្សោណីតិ វុច្ចតិ។ **តេនុបសង្កមី**តិ “សមណោ កិរ គោតមោ បណ្ឌិតោ ព្យត្តោ ពហុស្សុតោ”តិ សុត្វា “សចេ សោ លិង្គវិភត្តិការកាទិភេទំ ជានិស្សតិ, អម្ហេហិ ញាតមេវ ជានិស្សតិ, អញ្ញាតំ កឹ ជានិស្សតិ។ ញាតមេវ កថេស្សតិ, អញ្ញាតំ កឹ កថេស្សតី”តិ ចិន្តេត្វា មានទ្ធជំ បគ្គយ្ហ សិង្គំ ឧក្ខិបិត្វា មហាបរិវារេហិ បរិវុតោ យេន ភគវា តេនុបសង្កមិ។ **កតត្តា ច, ព្រាហ្មណ, អកតត្តា ចា**តិ សត្ថា តស្ស វចនំ សុត្វា “អយំ ព្រាហ្មណោ ឥធ អាគច្ឆន្តោ ន ជានិតុកាមោ អត្ថគវេសី ហុត្វា អាគតោ, មានំ បន បគ្គយ្ហ សិង្គំ ឧក្ខិបិត្វា អាគតោ។ កឹ នុ ខ្វស្ស យថា បញ្ហស្ស អត្ថំ ជានាតិ, ឯវំ កថិតេ វឌ្ឍិ ភវិស្សតិ, ឧទាហុ យថា ន ជានាតី”តិ ចិន្តេត្វា “យថា ន ជានាតិ, ឯវំ កថិតេ វឌ្ឍិ ភវិស្សតី”តិ ញត្វា “កតត្តា ច, ព្រាហ្មណ, អកតត្តា ចា”តិ អាហ។

ព្រាហ្មណោ តំ សុត្វា “សមណោ គោតមោ កតត្តាបិ អកតត្តាបិ និរយេ និព្ពត្តិំ វទតិ, ឥទំ ឧភយការណេនាបិ ឯកដ្ឋានេ និព្ពត្តិយា កថិតត្តា ទុជ្ជានំ មហន្ធការំ, នត្ថិ មយ្ហំ ឯត្ថ បតិដ្ឋា។ សចេ បនាហំ ឯត្តកេនេវ តុណ្ហី ភវេយ្យំ, ព្រាហ្មណានំ មជ្ឈេ កថនកាលេបិ មំ ឯវំ វទេយ្យុំ – ‘ត្វំ សមណស្ស គោតមស្ស សន្តិកំ មានំ បគ្គយ្ហ សិង្គំ ឧក្ខិបិត្វា គតោសិ, ឯកវចនេនេវ តុណ្ហី ហុត្វា កិញ្ចិ វត្តុំ នាសក្ខិ, ឥមស្មិំ ឋានេ កស្មា កថេសី’តិ។ តស្មា បរាជិតោបិ អបរាជិតសទិសោ ហុត្វា បុន សត្ថុគមនបញ្ហំ បុច្ឆិស្សាមី”តិ ចិន្តេត្វា **កោ នុ ខោ, ភោ គោតមា**តិ ឥមំ ទុតិយបញ្ហំ អារភិ។

ឯវម្បិ តស្ស អហោសិ – “ឧបរិបញ្ហេន ហេដ្ឋាបញ្ហំ ជានិស្សាមិ, ហេដ្ឋាបញ្ហេន ឧបរិបញ្ហ”ន្តិ។ តស្មាបិ ឥមំ បញ្ហំ បុច្ឆិ។ សត្ថា បុរិមនយេនេវ ចិន្តេត្វា យថា ន ជានាតិ, ឯវមេវ កថេន្តោ បុនបិ “កតត្តា ច, ព្រាហ្មណ, អកតត្តា ចា”តិ អាហ។ ព្រាហ្មណោ តស្មិម្បិ បតិដ្ឋាតុំ អសក្កោន្តោ “អលំ, ភោ, ន ឦទិសស្ស បុរិសស្ស សន្តិកំ អាគតេន អជានិត្វា គន្តុំ វដ្តតិ, សកវាទំ បហាយ សមណំ គោតមំ អនុវត្តិត្វា មយ្ហំ អត្ថំ គវេសិស្សាមិ, បរលោកមគ្គំ សោធេស្សាមី”តិ សន្និដ្ឋានំ កត្វា សត្ថារំ អាយាចន្តោ **ន ខោ អហ**ន្តិអាទិមាហ។ អថស្ស និហតមានតំ ញ

ត្វា សត្ថា ឧបរិ ទេសនំ វឌ្ឍេន្តោ **តេន ហិ, ព្រាហ្មណា**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **តេន ហី**តិ ការណនិទ្ទេសោ។ យស្មា សំខិត្តេន ភាសិតស្ស អត្ថំ អជានន្តោ វិត្ថារទេសនំ យាចសិ, តស្មាតិ អត្ថោ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

១៨. អដ្ឋមេ **អាយស្មា**តិ បិយវចនមេតំ។ **អានន្ទោ**តិ តស្ស ថេរស្ស នាមំ។ **ឯកំសេនា**តិ ឯកន្តេន។ **អនុវិច្ចា**តិ អនុបវិសិត្វា។ **វិញ្ញូ**តិ បណ្ឌិតា។ **គរហន្តី**តិ និន្ទន្តិ, អវណ្ណំ ភាសន្តិ។ សេសមេត្ថ នវមេ ច សព្ពំ ឧត្តានត្ថមេវ។

២០. ទសមេ **ទុន្និក្ខិត្តញ្ច បទព្យញ្ជន**ន្តិ ឧប្បដិបាដិយា គហិតបាឡិបទមេវ ហិ អត្ថស្ស ព្យញ្ជនត្តា ព្យញ្ជនន្តិ វុច្ចតិ។ ឧភយមេតំ បាឡិយាវ នាមំ។ **អត្ថោ ច ទុន្នីតោ**តិ បរិវត្តេត្វា ឧប្បដិបាដិយា គហិតា អដ្ឋកថា។ **ទុន្និក្ខិត្តស្ស, ភិក្ខវេ, បទព្យញ្ជនស្ស អត្ថោបិ ទុន្នយោ ហោតី**តិ បរិវត្តេត្វា ឧប្បដិបាដិយា គហិតាយ បាឡិយា អដ្ឋកថា នាម ទុន្នយា ទុន្នីហារា ទុក្កថា នាម ហោតិ។ ឯកាទសមេ វុត្តបដិបក្ខនយេន អត្ថោ វេទិតព្ពោតិ។

អធិករណវគ្គោ ទុតិយោ។

៣. ពាលវគ្គវណ្ណនា

២២. តតិយស្ស បឋមេ **អច្ចយំ អច្ចយតោ ន បស្សតី**តិ “អបរជ្ឈិត្វា អបរទ្ធំ មយា”តិ អត្តនោ អបរាធំ ន បស្សតិ, អបរទ្ធំ មយាតិ វត្វា ទណ្ឌកម្មំ អាហរិត្វា ន ខមាបេតីតិ អត្ថោ។ **អច្ចយំ ទេសេន្តស្សា**តិ ឯវំ វត្វា ទណ្ឌកម្មំ អាហរិត្វា ខមាបេន្តស្ស។ **យថាធម្មំ នប្បដិគ្គណ្ហាតី**តិ “បុន ឯវំ ន ករិស្សាមិ, ខមថ មេ”តិ វុច្ចមានោ អច្ចយំ ឥមំ យថាធម្មំ យថាសភាវំ ន បដិគ្គណ្ហាតិ។ “ឥតោ បដ្ឋាយ បុន ឯវរូបំ មា អកាសិ, ខមាមិ តុយ្ហ”ន្តិ ន វទតិ។ សុក្កបក្ខោ វុត្តបដិបក្ខនយេនេវ វេទិតព្ពោ។

២៣. ទុតិយេ **អព្ភាចិក្ខន្តី**តិ អភិភវិត្វា អាចិក្ខន្តិ, អភូតេន វទន្តិ។ **ទោសន្តរោ**តិ អន្តរេ បតិតទោសោ។ ឯវរូបោ ហិ “នត្ថិ សមណស្ស គោតមស្ស ឧត្តរិមនុស្សធម្មោ”តិអាទីនិ វទន្តោ សុនក្ខត្តោ វិយ តថាគតំ អព្ភាចិក្ខតិ។ **សទ្ធោ វា ទុគ្គហិតេនា**តិ យោ ហិ ញាណវិរហិតាយ សទ្ធាយ អតិសទ្ធោ ហោតិ មុទ្ធប្បសន្នោ, សោបិ “ពុទ្ធោ នាម សព្ពលោកុត្តរោ, សព្ពេ តស្ស កេសាទយោ ពាត្តឹស កោដ្ឋាសា លោកុត្តរាយេវា”តិអាទិនា នយេន ទុគ្គហិតំ គណ្ហិត្វា តថាគតំ អព្ភាចិក្ខតិ។ តតិយំ ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

២៥. ចតុត្ថេ **នេយ្យត្ថំ សុត្តន្ត**ន្តិ យស្ស អត្ថោ នេតព្ពោ, តំ នេតព្ពត្ថំ សុត្តន្តំ។ **នីតត្ថោ សុត្តន្តោតិ ទីបេតី**តិ កថិតត្ថោ អយំ សុត្តន្តោតិ វទតិ។ តត្ថ “ឯកបុគ្គលោ, ភិក្ខវេ, ទ្វេមេ, ភិក្ខវេ, បុគ្គលា, តយោមេ, ភិក្ខវេ, បុគ្គលា, ចត្តារោមេ, ភិក្ខវេ, បុគ្គលា”តិ ឯវរូបោ សុត្តន្តោ នេយ្យត្ថោ នាម។ ឯត្ថ ហិ កិញ្ចាបិ សម្មាសម្ពុទ្ធេន “ឯកបុគ្គលោ, ភិក្ខវេ”តិអាទិ វុត្តំ, បរមត្ថតោ បន បុគ្គលោ នាម នត្ថីតិ ឯវមស្ស អត្ថោ នេតព្ពោវ ហោតិ។ អយំ បន អត្តនោ ពាលតាយ នីតត្ថោ អយំ សុត្តន្តោតិ ទីបេតិ។ បរមត្ថតោ ហិ បុគ្គលេ អសតិ ន តថាគតោ “ឯកបុគ្គលោ, ភិក្ខវេ”តិអាទីនិ វទេយ្យ។ យស្មា បន តេន វុត្តំ, តស្មា បរមត្ថតោ អត្ថិ បុគ្គលោតិ គណ្ហន្តោ តំ នេយ្យត្ថំ សុត្តន្តំ នីតត្ថោ សុត្តន្តោតិ ទីបេតិ។ **នីតត្ថ**ន្តិ អនិច្ចំ ទុក្ខំ អនត្តាតិ ឯវំ កថិតត្ថំ។ ឯត្ថ ហិ អនិច្ចមេវ ទុក្ខមេវ អនត្តាយេវាតិ អត្ថោ។ អយំ បន អត្តនោ ពាលតាយ “នេយ្យត្ថោ អយំ សុត្តន្តោ, អត្ថមស្ស អាហរិស្សាមី”តិ “និច្ចំ នាម អត្ថិ, សុខំ នាម អត្ថិ, អត្តា នាម អត្ថី”តិ គណ្ហន្តោ នីតត្ថំ សុត្តន្តំ នេយ្យត្ថោ សុត្តន្តោតិ ទីបេតិ នាម។ បញ្ចមំ ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

២៧. ឆដ្ឋេ **បដិច្ឆន្នកម្មន្តស្សា**តិ បាបកម្មស្ស។ បាបំ ហិ បដិច្ឆាទេត្វា ករោន្តិ។ នោ ចេបិ បដិច្ឆាទេត្វា ករោន្តិ, បាបកម្មំ បដិច្ឆន្នមេវាតិ វុច្ចតិ។ **និរយោ**តិ សហោកាសកា ខន្ធា។ តិរច្ឆានយោនិយំ ខន្ធាវ លព្ភន្តិ។ សត្តមដ្ឋមានិ ឧត្តានត្ថានេវ។

៣០. នវមេ **បដិគ្គាហា**តិ បដិគ្គាហកា, ទុស្សីលំ បុគ្គលំ ទ្វេ ឋានានិ បដិគ្គណ្ហន្តីតិ អត្ថោ។

៣១. ទសមេ **អត្ថវសេ**តិ ការណានិ។ **អរញ្ញវនបត្ថានី**តិ អរញ្ញានិ ច វនបត្ថានិ ច។ តត្ថ កិញ្ចាបិ អភិធម្មេ និប្បរិយាយេន “និក្ខមិត្វា ពហិ ឥន្ទខីលា, សព្ពមេតំ អរញ្ញ”ន្តិ (វិភ. ៥២៩) វុត្តំ, តថាបិ យំ តំ “បញ្ចធនុសតិកំ បច្ឆិម”ន្តិ (បារា. ៦៥៤) អារញ្ញកង្គនិប្ផាទកំ សេនាសនំ វុត្តំ, តទេវ អធិប្បេតន្តិ វេទិតព្ពំ។ **វនបត្ថ**ន្តិ គាមន្តំ អតិក្កមិត្វា មនុស្សានំ អនុបចារដ្ឋានំ, យត្ថ ន កសីយតិ ន វបីយតិ។ **បន្តានី**តិ បរិយន្តានិ អតិទូរានិ, **ទិដ្ឋធម្មសុខវិហារ**ន្តិ លោកិយលោកុត្តរំ ផាសុវិហារំ។ **បច្ឆិមញ្ច ជនតំ អនុកម្បមានោ**តិ បច្ឆិមេ មម សាវកេ អនុកម្បន្តោ។

៣២. ឯកាទសមេ **វិជ្ជាភាគិយា**តិ វិជ្ជាកោដ្ឋាសិកា។ **សមថោ**តិ ចិត្តេកគ្គតា។ **វិបស្សនា**តិ សង្ខារបរិគ្គាហកញាណំ។ **កមត្ថមនុភោតី**តិ កតមំ អត្ថំ អារាធេតិ សម្បាទេតិ បរិបូរេតិ។ **ចិត្តំ ភាវីយតី**តិ មគ្គចិត្តំ ភាវីយតិ ព្រូហីយតិ វឌ្ឍីយតិ។ **យោ រាគោ, សោ បហីយតី**តិ យោ រជ្ជនកវសេន រាគោ, សោ បហីយតិ។ រាគោ ហិ មគ្គចិត្តស្ស បច្ចនីកោ, មគ្គចិត្តំ រាគស្ស ច។ រាគក្ខណេ មគ្គចិត្តំ នត្ថិ, មគ្គចិត្តក្ខណេ រាគោ នត្ថិ។ យទា បន រាគោ ឧប្បជ្ជតិ, តទា មគ្គចិត្តស្ស ឧប្បត្តឹ និវារេតិ, បទំ បច្ឆិន្ទតិ។ យទា បន មគ្គចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ, តទា រាគំ សមូលកំ ឧព្ពត្តេត្វា សមុគ្ឃាតេន្តមេវ ឧប្បជ្ជតិ។ តេន វុត្តំ – “រាគោ បហីយតី”តិ។

វិបស្សនា, ភិក្ខវេ, ភាវិតាតិ វិបស្សនាញាណំ ព្រូហិតំ វឌ្ឍិតំ។ **បញ្ញា ភាវីយតី**តិ មគ្គបញ្ញា ភាវីយតិ ព្រូហីយតិ វឌ្ឍីយតិ។ **យា អវិជ្ជា, សា បហីយតី**តិ អដ្ឋសុ ឋានេសុ វដ្ដមូលិកា មហាអវិជ្ជា បហីយតិ។ អវិជ្ជា ហិ មគ្គបញ្ញាយ បច្ចនីកា, មគ្គបញ្ញា អវិជ្ជាយ។ អវិជ្ជាក្ខណេ មគ្គបញ្ញា នត្ថិ , មគ្គបញ្ញាក្ខណេ អវិជ្ជា នត្ថិ។ យទា បន អវិជ្ជា ឧប្បជ្ជតិ, តទា មគ្គបញ្ញាយ ឧប្បត្តឹ និវារេតិ, បទំ បច្ឆិន្ទតិ។ យទា មគ្គបញ្ញា ឧប្បជ្ជតិ, តទា អវិជ្ជំ

សម្ពលិកំ ឧព្ពេង្គេត្វា សមុគ្ឃាតយមានាវ ឧប្បជ្ជតិ។ តេន វុត្តំ – “អវិជ្ជា បហីយតី”តិ។ ឥតិ មគ្គចិត្តំ មគ្គបញ្ញាតិ ទ្វេបិ សហជាតធម្មាវ កថិតា។

រាគុបក្កិលិដ្ឋំ វា, ភិក្ខវេ, ចិត្តំ ន វិមុច្ចតីតិ រាគេន ឧបក្កិលិដ្ឋត្តា មគ្គចិត្តំ ន វិមុច្ចតីតិ ទស្សេតិ។ **អវិជ្ជុបក្កិលិដ្ឋា វា បញ្ញា ន ភាវីយតី**តិ អវិជ្ជាយ ឧបក្កិលិដ្ឋត្តា មគ្គបញ្ញា ន ភាវីយតីតិ ទស្សេតិ។ **ឥតិ ខោ, ភិក្ខវេ**តិ ឯវំ ខោ, ភិក្ខវេ។ **រាគវិរាគា ចេតោវិមុត្តី**តិ រាគស្ស ខយវិរាគេន ចេតោវិមុត្តិ នាម ហោតិ។ ផលសមាធិស្សេតំ នាមំ។ **អវិជ្ជាវិរាគា បញ្ញាវិមុត្តី**តិ អវិជ្ជាយ ខយវិរាគេន បញ្ញាវិមុត្តិ នាម ហោតិ។ ឥមស្មិំ សុត្តេ នានាក្ខណិកា សមាធិវិបស្សនា កថិតាតិ។

ពាលវគ្គោ តតិយោ។

៤. សមចិត្តវគ្គវណ្ណនា

៣៣. ចតុត្ថស្ស បឋមេ **អសប្បុរិសភូមី**តិ អសប្បុរិសានំ បតិដ្ឋានដ្ឋានំ។ **សប្បុរិសភូមិយ**ម្បិ ឯសេវ នយោ។ **អកតញ្ញូ**តិ កតំ ន ជានាតិ។ **អកតវេទី**តិ កតំ បាកដំ កត្វា ន ជានាតិ។ **ឧបញ្ញាត**ន្តិ វណ្ណិតំ ថោមិតំ បសត្ថំ។ **យទិទ**ន្តិ យា អយំ។ **អកតញ្ញុតា អកតវេទិតា**តិ បរេន កតស្ស ឧបការស្ស អជាននញ្ចេវ បាកដំ កត្វា អជាននញ្ច។ **កេវលា**តិ សកលា។ សុក្កបក្ខេបិ វុត្តនយេនេវ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

៣៤. ទុតិយេ **មាតុ ច បិតុ ចា**តិ ជនកមាតុ ច ជនកបិតុ ច។ **ឯកេន, ភិក្ខវេ, អំសេន មាតរំ បរិហរេយ្យា**តិ ឯកស្មិំ អំសកូដេ ឋបេត្វា មាតរំ បដិជគ្គេយ្យ។ **ឯកេន អំសេន បិតរំ បរិហរេយ្យា**តិ ឯកស្មិំ អំសកូដេ ឋបេត្វា បិតរំ បដិជគ្គេយ្យ។ **វស្សសតាយុកោ វស្សសតជីវី**តិ វស្សសតាយុកកាលេ ជាតោ សកលំ វស្សសតំ ជីវន្តោ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – សចេ បុត្តោ នាម ‘‘មាតាបិតូនំ បដិករិស្សាមី’’តិ ឧដ្ឋាយ សមុដ្ឋាយ ទក្ខិណេ អំសកូដេ មាតរំ, វាមេ បិតរំ ឋបេត្វា វស្សសតាយុកោ សកលម្បិ វស្សសតំ ជីវមានោ បរិហរេយ្យ។ **សោ ច នេសំ ឧច្ឆាទនបរិមទ្ទនន្ហាបនសម្ពាហនេនា**តិ សោ ច បុត្តោ នេសំ មាតាបិតូនំ អំសកូដេសុ ឋិតានំយេវ ទុគ្គន្ធបដិវិនោទនត្ថំ សុគន្ធករណេន ឧច្ឆាទនេន, បរិស្សមវិនោទនត្ថំ ហត្ថបរិមទ្ទនេន, សីតុណ្ហកាលេ ច ឧណ្ហោទកសីតោទកន្ហាបនេន, ហត្ថបាទាទីនំ អាកឌ្ឍនបរិកឌ្ឍនសង្ខាតេន សម្ពាហនេន ឧបដ្ឋានំ ករេយ្យ។ **តេ ច តត្ថេវា**តិ តេ ច មាតាបិតរោ តត្ថេវ តស្ស អំសកូដេសុ និសិន្នាវ មុត្តករីសំ ចជេយ្យុំ។ **នត្វេវ , ភិក្ខវេ**តិ, ភិក្ខវេ, ឯវម្បិ នត្វេវ មាតាបិតូនំ កតំ វា ហោតិ បដិកតំ វា។

ឥស្សរាធិបច្ចេ រជ្ជេតិ ចក្កវត្តិរជ្ជំ សន្ធាយេវមាហ។ **អាបាទកា**តិ វឌ្ឍកា អនុបាលកា។ បុត្តា ហិ មាតាបិតូហិ វឌ្ឍិតា ចេវ អនុបាលិតា ច។ **បោសកា**តិ ហត្ថបាទេ វឌ្ឍេត្វា ហទយលោហិតំ បាយេត្វា បោសកា។ បុត្តា ហិ មាតាបិតូហិ បុដ្ឋា ភតា អន្នបានាទីហិ បដិជគ្គិតា។ **ឥមស្ស លោកស្ស ទស្សេតារោ**តិ សចេ ហិ មាតាបិតរោ ជាតទិវសេយេវ បុត្តំ បាទេ គហេត្វា អរញ្ញេ វា នទិយំ វា បបាតេ វា ខិបេយ្យុំ, ឥមស្មិំ លោកេ ឥដ្ឋានិដ្ឋារម្មណំ ន បស្សេយ្យ។ ឯវំ អកត្វា អាបាទិតត្តា បោសិតត្តា ឯស ឥមស្មិំ លោកេ ឥដ្ឋានិដ្ឋារម្មណំ មាតាបិតរោ និស្សាយ បស្សតីតិ ត្យាស្ស ឥមស្ស លោកស្ស ទស្សេតារោ នាម ហោន្តិ។ **សមាទបេតី**តិ គណ្ហាបេតិ។ ឥមស្មិំ សុត្តេ សទ្ធាសីលចាគបញ្ញា លោកិយលោកុត្តរមិស្សកា កថិតា។ ធម្មសេនាបតិសារិបុត្តត្ថេរសទិសោវ ភិក្ខុ តេសុ បតិដ្ឋាបេតិ នាមាតិ វេទិតព្ពោ។

៣៥. តតិយេ **តេនុបសង្កមី**តិ សោ ហិ ព្រាហ្មណោ ‘‘សមណោ កិរ គោតមោ កថិតំ វិស្សជ្ជេតិ, បុច្ឆាយស្ស វិជ្ជនំ នាម នត្ថិ។ អហមស្ស វិជ្ជនបញ្ហំ អភិសង្ខរិស្សាមី’’តិ បណីតភោជនំ ភុញ្ជិត្វា គព្ភទ្វារំ បិទហិត្វា និសិន្នោ ចិន្តេតុំ អារភិ។ អថស្ស ឯតទហោសិ – ‘‘ឥមស្មិំ ឋានេ ឧច្ចាសទ្ទមហាសទ្ទោ វត្តតិ, ចិត្តំ ន ឯកគ្គំ ហោតិ, ភូមិឃរំ ការេស្សាមី’’តិ ភូមិឃរំ ការេត្វា តត្ថ បវិសិត្វា – ‘‘ឯវំ បុដ្ឋោ ឯវំ កថេស្សតិ, ឯវំ បុដ្ឋោ ឯវំ កថេស្សតី’’តិ ឯកំ គណ្ឋិត្វា ឯកំ វិស្សជ្ជេន្តោ សកលទិវសំ កិញ្ចិ បស្សិតុំ នាសក្ខិ។ តស្ស ឥមិនាវ នីហារេន ចត្តារោ មាសា វីតិវត្តា។ សោ ចតុន្នំ មាសានំ អច្ចយេន ឧភតោកោដិកំ បញ្ហំ នាម អទ្ទស។ ឯវំ កិរស្ស អហោសិ – ‘‘អហំ សមណំ គោតមំ ឧបសង្កមិត្វា ‘កិំវាទី ភវ’ន្តិ បុច្ឆិស្សាមិ។ សចេ ‘កិរិយវាទិម្ហី’តិ វក្ខតិ, ‘សព្ពាកុសលានំ នាម តុម្ហេ កិរិយំ វទេថា’តិ នំ និគ្គណ្ហិស្សាមិ។ សចេ ‘អកិរិយវាទិម្ហី’តិ វក្ខតិ, ‘កុសលធម្មានំ នាម តុម្ហេ អកិរិយំ វទេថា’តិ នំ និគ្គណ្ហិស្សាមិ។ ឥទញ្ហិ ឧភតោកោដិកំ បញ្ហំ បុដ្ឋោ នេវ ឧគ្គិលិតុំ សក្ខិស្សតិ ន និគ្គិលិតុំ។ ឯវំ មម ជយោ ភវិស្សតិ, សមណស្ស គោតមស្ស បរាជយោ’’តិ ឧដ្ឋាយ អច្ឆោដេត្វា ភូមិឃរា និក្ខម្ម ‘‘ឯវរូបំ បញ្ហំ បុច្ឆន្តេន ន ឯកកេន គន្តុំ វដ្ដតី’’តិ នគរេ ឃោសនំ ការេត្វា សកលនាគរេហិ បរិវុតោ យេន ភគវា តេនុបសង្កមិ។ **កិំវាទី**តិ កិំលទ្ធិកោ។ **កិមក្ខាយី**តិ កិំ នាម សាវកានំ បដិបទំ អក្ខាយីតិ បុច្ឆិ។ អថស្ស ភគវា ចតូហិ មាសេហិ បញ្ហំ អភិសង្ខរិត្វា ‘‘ទិដ្ឋោ មេ សមណស្ស គោតមស្ស បរាជយបញ្ហោ’’តិ មានំ បគ្គយ្ហ អាគតភាវំ ញត្វា ឯកបទេនេវ តំ បញ្ហំ ភិន្ទន្តោ **កិរិយវាទី ចាហំ, ព្រាហ្មណា**តិអាទិមាហ។ អថ ព្រាហ្មណោ អត្តនោ មានំ អបនេត្វា ភគវន្តំ អាយាចន្តោ **យថាកថំ បនា**តិអាទិមាហ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

៣៦. ចតុត្ថេ **ទក្ខិណេយ្យា**តិ ទក្ខិណា វុច្ចតិ ទានំ, តស្ស បដិគ្គហណយុត្តា កតិ បុគ្គលាតិ បុច្ឆតិ។ **សេខោ**តិ ឥមិនា សត្ត សេក្ខេ ទស្សេតិ។ ឯត្ថ ច សីលវន្តបុថុជ្ជនោបិ សោតាបន្នេនេវ សង្គហិតោ។ **អាហុនេយ្យា យជមានានំ ហោន្តី**តិ ទានំ ទទន្តានំ អាហុនស្ស អរហា ទានបដិគ្គាហកា នាម ហោន្តីតិ អត្ថោ។ **ខេត្ត**ន្តិ វត្ថុ បតិដ្ឋា, បុញ្ញស្ស វិរុហនដ្ឋានន្តិ អត្ថោ។

៣៧. បញ្ចមេ **បុព្ពារាមេ**តិ សាវត្ថិតោ បុរត្ថិមទិសាភាគេ អារាមេ។ **មិគារមាតុបាសាទេ**តិ វិសាខាយ ឧបាសិកាយ បាសាទេ។ សា ហិ មិគារសេដ្ឋិនា មាតុដ្ឋានេ ឋបិតត្តាបិ, សព្ពជេដ្ឋកស្ស បុត្តស្ស អយ្យកសេដ្ឋិនោវ សមាននាមកត្តាបិ មិគារមាតាតិ វុច្ចតិ។ តាយ ការិតោ សហស្សគព្ភោ បាសាទោ មិគារមាតុបាសាទោ នាម។ ថេរោ តស្មឹ វិហរតិ។ **តត្រ ខោ អាយស្មា សារិបុត្តោ**តិ តស្មឹ បាសាទេ វិហរន្តោ ធម្មសេនាបតិសារិបុត្តត្ថេរោ។

ភិក្ខូ អាមន្តេសីតិ កស្មឹ កាលេ អាមន្តេសិ? កានិចិ ហិ សុត្តានិ បុរេភត្តេ ភាសិតានិ អត្ថិ, កានិចិ បច្ឆាភត្តេ, កានិចិ បុរិមយាមេ, កានិចិ មជ្ឈិមយាមេ, កានិចិ បច្ឆិមយាមេ។ ឥទំ បន សមចិត្តបដិបទាសុត្តំ បច្ឆាភត្តេ ភាសិតំ។ តស្មា សាយន្ហសមយេ អាមន្តេសិ។

ន កេវលំ ចេតំ ថេរេនេវ ភាសិតំ, តថាគតេនាបិ ភាសិតំ។ កត្ថ និសីទិត្វាតិ? វិសាខាយ រតនបាសាទេ និសីទិត្វា។ តថាគតោ ហិ បឋមពោធិយំ វីសតិ វស្សានិ អនិពទ្ធវាសោ ហុត្វា យត្ថ យត្ថ ផាសុកំ ហោតិ, តត្ថ តត្ថេវ គន្ត្វា វសិ។ បឋមំ អន្តោវស្សញ្ហិ ឥសិបតនេ ធម្មចក្កំ បវត្តេត្វា អដ្ឋារស មហាព្រហ្មកោដិយោ អមតបានំ បាយេត្វា ពារាណសី ឧបនិស្សាយ ឥសិបតនេ វសិ។ ទុតិយំ អន្តោវស្សំ រាជគហំ ឧបនិស្សាយ វេឡុវនេ, តតិយចតុត្ថានិបិ តត្ថេវ, បញ្ចមំ អន្តោវស្សំ វេសាលី ឧបនិស្សាយ មហាវនេ កូដាគារសាលាយំ, ឆដ្ឋំ អន្តោវស្សំ មកុលបព្ពតេ, សត្តមំ តាវតឹសភវនេ, អដ្ឋមំ ភគ្គេ សុសុមារគិរំ និស្សាយ ភេសកឡាវនេ, នវមំ កោសម្ពិយំ, ទសមំ បាលិលេយ្យកេ វនសណ្ឌេ, ឯកាទសមំ នាលាយំ ព្រាហ្មណគាមេ, ទ្វាទសមំ វេរញ្ជាយំ, តេរសមំ ចាលិយបព្ពតេ, ចុទ្ទសមំ ជេតវនេ, បញ្ចទសមំ កបិលវត្ថុស្មឹ, សោឡសមំ អាឡវកំ ទមេត្វា ចតុរាសីតិបាណសហស្សានិ អមតបានំ បាយេត្វា អាឡវិយំ, សត្តរសមំ រាជគហេយេវ, អដ្ឋារសមំ ចាលិយបព្ពតេយេវ, តថា ឯកូនវីសតិមំ, វីសតិមំ បន អន្តោវស្សំ រាជគហំយេវ ឧបនិស្សាយ វសិ។ ឯវំ វីសតិ វស្សានិ អនិពទ្ធវាសោ ហុត្វា យត្ថ យត្ថ ផាសុកំ ហោតិ, តត្ថ តត្ថេវ វសិ។

តតោ បដ្ឋាយ បន ទ្វេ សេនាសនានិ ធុវបរិភោគានិ អកាសិ។ កតរានិ ទ្វេ? ជេតវនញ្ច បុព្ពារាមញ្ច។ កស្មា? ទ្វិន្នំ កុលានំ គុណមហន្តតាយ។ អនាថបិណ្ឌិកស្ស ហិ វិសាខាយ ច គុណំ សន្ធាយ គុណំ បដិច្ច សត្ថា តានិ សេនាសនានិ ធុវបរិភោគេន បរិភុញ្ជិ។ ឧតុវស្សំ ចារិកំ ចរិត្វាបិ ហិ អន្តោវស្សេ ទ្វីសុយេវ សេនាសនេសុ វសតិ។ ឯវំ វសន្តោ បន ជេតវនេ រត្តឹ វសិត្វា បុនទិវសេ ភិក្ខុសង្ឃបរិវុតោ ទក្ខិណទ្វារេន សាវត្ថឹ បិណ្ឌាយ បវិសិត្វា បាចីនទ្វារេន និក្ខមិត្វា បុព្ពារាមេ ទិវាវិហារំ ករោតិ។ បុព្ពារាមេ រត្តឹ វសិត្វា បុនទិវសេ បាចីនទ្វារេន សាវត្ថឹ បិណ្ឌាយ បវិសិត្វា ទក្ខិណទ្វារេន និក្ខមិត្វា ជេតវនេ ទិវាវិហារំ ករោតិ។ តស្មឹ បន ទិវសេ សម្មាសម្ពុទ្ធោ ជេតវនេយេវ វសិ។ យត្ថ កត្ថចិ វសន្តស្ស ចស្ស បញ្ចវិធកិច្ចំ អវិជហិតមេវ ហោតិ។ តំ ហេដ្ឋា វិត្ថារិតមេវ។ តេសុ កិច្ចេសុ បច្ឆិមយាមកិច្ចកាលេ ភគវា លោកំ ឱលោកេន្តោ សាវត្ថិវាសីនញ្ច សមន្តា ច សាវត្ថិយា គាវុតអឌ្ឍយោជនយោជនបរមេ ឋានេ អបរិមាណានំ សត្តានំ អភិសមយភាវំ អទ្ទស។

តតោ "កស្មឹ នុ ខោ កាលេ អភិសមយោ ភវិស្សតី"តិ ឱលោកេន្តោ "សាយន្ហសមយេ"តិ ទិស្វា "មយិ នុ ខោ កថេន្តេ អភិសមយោ ភវិស្សតិ, សាវកេ កថេន្តេ ភវិស្សតី"តិ "សារិបុត្តត្ថេរេ កថេន្តេ ភវិស្សតី"តិ អទ្ទស។ តតោ "កត្ថ និសីទិត្វា កថេន្តេ ភវិស្សតី"តិ ឱលោកេន្តោ "វិសាខាយ រតនបាសាទេ និសីទិត្វា"តិ ទិស្វា "ពុទ្ធានំ នាម តយោ សាវកសន្និបាតា ហោន្តិ, អគ្គសាវកានំ ឯកោ។ តេសុ អជ្ជ ធម្មសេនាបតិសារិបុត្តត្ថេរស្ស សាវកសន្និបាតោ ភវិស្សតី"តិ អទ្ទស។ ទិស្វា បាតោវ សរីរបដិជគ្គនំ កត្វា និវត្ថនិវាសនោ សុគតចីវរំ បារុបិត្វា សេលមយបត្តំ អាទាយ ភិក្ខុសង្ឃបរិវុតោ ទក្ខិណទ្វារេន នគរំ បវិសិត្វា បិណ្ឌាយ ចរន្តោ ភិក្ខុសង្ឃស្ស សុលភបិណ្ឌបាតំ កត្វា វាតប្បហតា វិយ នាវា បដិនិវត្តិត្វា ទក្ខិណទ្វារេន និក្ខមិត្វា ពហិទ្វារេ អដ្ឋាសិ។ តតោ អសីតិ មហាសាវកា ភិក្ខុនិបរិសា ឧបាសកបរិសា ឧបាសិកាបរិសាតិ ចតស្សោ បរិសា សត្ថារំ បរិវារយឹសុ។

សត្ថា សារិបុត្តត្ថេរំ អាមន្តេសិ – "សារិបុត្ត, តយា បុព្ពារាមំ គន្តុំ វដ្ដតិ, តវ ច បរិសំ គហេត្វា គច្ឆាហី"តិ។ "សាធុ, ភន្តេ"តិ ថេរោ អត្តនោ បរិវារេហិ បញ្ចហិ ភិក្ខុសតេហិ បរិវុតោ បុព្ពារាមំ អគមាសិ។ ឯតេនេវ និយាមេន អសីតិ មហាសាវកេ បុព្ពារាមមេវ បេសេត្វា សយំ ឯកេន អានន្ទត្ថេរេនេវ សទ្ធឹ ជេតវនំ អគមាសិ។ អានន្ទត្ថេរោបិ វិហារេ សត្ថុ វត្តំ កត្វា វន្ទិត្វា "បុព្ពារាមំ គច្ឆាមិ, ភន្តេ"តិ អាហ។ ឯវំ ករោហិ អានន្ទាតិ។ សត្ថារំ វន្ទិត្វា តត្ថេវ អគមាសិ។ សត្ថា ឯកកោវ ជេតវនេ ឱហីនោ។

តំ ទិវសញ្ហិ ចតស្សោ បរិសា ថេរស្សេវ ធម្មកថំ សោតុកាមា អហេសុំ។ កោសលមហារាជាបិ ពលកាយេន បរិវុតោ បុព្ពារាមមេវ គតោ។ តថា បញ្ចសតឧបាសកបរិវារោ អនាថបិណ្ឌិកោ។ វិសាខា បន មហាឧបាសិកា ទ្វីហិ ជង្ឃសហស្សេហិ បរិវុតោ អគមាសិ។ សត្តបណ្ណាសាយ កុលសតសហស្សានំ វសនដ្ឋានេ សាវត្ថិនគរេ គេហបាលកទារកេ ឋបេត្វា សេសជនោ គន្ធចុណ្ណមាលាទីនិ គហេត្វា បុព្ពារាមមេវ អគមាសិ។ ចតូសុ ទ្វា

វគាមេសុ គាវុតអឌ្ឍយោជនយោជនបរមដ្ឋានេ សព្ពេយេវ មនុស្សា គន្ធចុណ្ណមាលាទិហត្ថា បុព្ពារាមមេវ អគមំសុ។ សកលវិហារោ មិស្សកបុប្ផេហិ អភិកិណ្ណោ វិយ អហោសិ។

ធម្មសេនាបតិសារិបុត្តត្ថេរោបិ ខោ វិហារំ គន្ត្វា វិហារបរិវេណេ អង្គណដ្ឋានេ អដ្ឋាសិ។ ភិក្ខូ ថេរស្ស អាសនំ បញ្ញាបយិំសុ។ ថេរោ តត្ថ និសីទិត្វា ឧបដ្ឋាកត្ថេរេន វត្តេ កតេ ភិក្ខុសង្ឃស្ស ឱវាទំ កត្វា គន្ធកុដឹ បវិសិត្វា សមាបត្តឹ អប្បេត្វា និសីទិ។ សោ បរិច្ឆិន្នកាលវសេន សមាបត្តិតោ វុដ្ឋាយ អចិរវតី គន្ត្វា រជោជល្លំ បវាហេត្វា បដិប្បស្សទ្ធទរថោ ឱតិណ្ណតិត្ថេនេវ ឧត្តរិត្វា និវត្ថនិវាសនោ សង្ឃាដឹ បារុបិត្វា អដ្ឋាសិ។ ភិក្ខុសង្ឃោបិ សម្ពាធសម្ពាធដ្ឋានេន ឱតរិត្វា សរីរេ រជោជល្លំ បវាហេត្វា បច្ចុត្តរិត្វា ថេរំ បរិវារយិំសុ។ អន្តោវិហារេបិ ថេរស្ស ធម្មាសនំ បញ្ញាបយិំសុ។ ចតស្សោបិ បរិសា អត្តនោ អត្តនោ ឱកាសំ ញត្វា មគ្គំ ឋបេត្វា និសីទឹសុ។ សារិបុត្តត្ថេរោបិ បញ្ចភិក្ខុសតបរិវារោ ធម្មសភំ អាគន្ត្វា សីហមត្ថកប្បតិដ្ឋិតេ សមុស្សិតសេតច្ឆត្តេ រតនបល្លង្កេ ចិត្តពីជនឹ គហេត្វា បុរត្ថាភិមុខោ និសីទិ។ និសីទិត្វា បរិសំ ឱលោកេត្វា – “មហតី វតាយំ បរិសា, ឥមិស្សា ន អប្បមត្តិកា បរិត្តកធម្មទេសនា អនុច្ឆវិកា, កតរធម្មទេសនា នុ ខោ អនុច្ឆវិកា ភវិស្សតី”តិ តីណិ បិដកានិ អាវជ្ជមានោ ឥមំ សំយោជនបរិយាយំ ធម្មទេសនំ អទ្ទស។

ឯវំ ទេសនំ សល្លក្ខេត្វា តំ ទេសេតុកាមោ ភិក្ខូ អាមន្តេសិ **អាវុសោ, ភិក្ខវេ**តិ។ អាវុសោតិ ហិ អវត្វា, ភិក្ខវេតិ វចនំ ពុទ្ធាលាបោ នាម ហោតិ, អយំ បនាយស្មា “ទសពលេន សមានំ អាលបនំ ន ករិស្សាមី”តិ សត្ថុ គារវវសេន សាវកាលាបំ ករោន្តោ, “អាវុសោ ភិក្ខវេ”តិ អាហ។ **ឯតទវោចា**តិ ឯតំ “អជ្ឈត្តសំយោជនញ្ច, អាវុសោ, បុគ្គលំ ទេសេស្សាមិ ពហិទ្ធាសំយោជនញ្ចា”តិ ធម្មទេសនាបទំ អវោច។

តស្មិំ បន រតនបាសាទេ អធិវត្ថោ ឯកោ សោតាបន្នោ ទេវបុត្តោ អត្ថិ, សោ ពុទ្ធេហិ វា សាវកេហិ វា ទេសនាយ អារទ្ធមត្តាយយេវ ជានាតិ – “អយំ ទេសនា ឧត្តានិកា ភវិស្សតិ, អយំ គម្ភីរា។ អយំ ឈាននិស្សិតា ភវិស្សតិ, អយំ វិបស្សនានិស្សិតា។ អយំ មគ្គនិស្សិតា អយំ ផលនិស្សិតា, អយំ និព្ពាននិស្សិតា”តិ។ សោ តស្មិម្បិ ទិវសេ ថេរេន ទេសនាយ អារទ្ធមត្តាយ ឯវំ អញ្ញាសិ – “យេន នីហារេន មយ្ហំ អយ្យេន ធម្មសេនាបតិនា សារិបុត្តត្ថេរេន ទេសនា អារទ្ធា, អយំ ទេសនា វិបស្សនាគាឡ្ហា ភវិស្សតិ, ឆហិ មុខេហិ វិបស្សនំ កថេស្សតិ។ ទេសនាបរិយោសានេ កោដិសតសហស្សទេវតា អរហត្តំ បាបុណិស្សន្តិ, សោតាបន្នាទីនំ បន ទេវមនុស្សានំ បរិច្ឆេទោ ន ភវិស្សតិ។ ទេសនាយ អនុច្ឆវិកំ កត្វា មយ្ហំ អយ្យស្ស សាធុការំ ទស្សាមី”តិ ទេវានុភាវេន មហន្តំ សទ្ទំ កត្វា – “សាធុ សាធុ អយ្យា”តិ អាហ។

ទេវរាជេន សាធុការេ ទិន្នេ បរិវារកបាសាទសហស្សេ អធិវត្ថា ទេវតា សព្ពាវ សាធុការំ អទំសុ។ តាសំ សាធុការសទ្ទេន សព្ពា បុព្ពារាមេ វសនទេវតា, តាសំ សទ្ទេន គាវុតមត្តេ ទេវតា, តតោ អឌ្ឍយោជនេ យោជនេតិ ឯតេនុបាយេន ឯកចក្កវាឡេ, ទ្វីសុ ចក្កវាឡេសុ, តីសុ ចក្កវាឡេសូតិ ទសសហស្សចក្កវាឡេសុ ទេវតា សាធុការមទំសុ។ តាសំ សាធុការសទ្ទេន បថវដ្ឋកនាគា ច អាកាសដ្ឋកទេវតា ច។ តតោ អព្ភវលាហកា, ឧណ្ហវលាហកា, សីតវលាហកា, វស្សវលាហកា, ចាតុមហារាជិកា ចត្តារោ មហារាជានោ, តាវតឹសា ទេវតា, សក្កោ ទេវរាជា, យាមា ទេវតា, សុយាមោ ទេវរាជា , តុសិតា ទេវតា, សន្តុសិតោ ទេវរាជា, និម្មានរតី ទេវតា, សុនិម្មិតោ ទេវរាជា, វសវត្តី ទេវតា, វសវត្តី ទេវរាជា, ព្រហ្មបារិសជ្ជា, ព្រហ្មបុរោហិតា, មហាព្រហ្មានោ, បរិត្តាភា, អប្បមាណាភា, អាភស្សរា, បរិត្តសុភា, អប្បមាណសុភា, សុភកិណ្ហា, វេហប្ផលា, អវិហា, អតប្បា, សុទស្សា, សុទស្សី, អកនិដ្ឋា ទេវតាតិ អសញ្ញេ ច អរូបាវចរសត្តេ ច ឋបេត្វា សោតាយតនបវត្តិដ្ឋានេ សព្ពា ទេវតា សាធុការមទំសុ។

តតោ ខីណាសវមហាព្រហ្មានោ – “មហា វតាយំ សាធុការសទ្ទោ, បថវិតលតោ បដ្ឋាយ យាវ អកនិដ្ឋលោកំ អាគតោ, កិមត្ថំ នុ ខោ ឯសោ”តិ អាវជ្ជេន្តោ “ធម្មសេនាបតិសារិបុត្តត្ថេរោ បុព្ពារាមេ វិសាខាយ រតនបាសាទេ និសីទិត្វា សំយោជនបរិយាយធម្មទេសនមារភិ, អម្ហេហិបិ តត្ថ កាយសក្ខីហិ ភវិតុំ វដ្ដតី”តិ ចិន្តេត្វា តត្ថ អគមំសុ។ បុព្ពារាមោ ទេវតាហិ បរិបុណ្ណោ, សមន្តា បុព្ពារាមស្ស គាវុតំ អឌ្ឍយោជនំ, យោជនន្តិ សកលចក្កវាឡំ ហេដ្ឋា បថវិតលេន តិរិយំ ចក្កវាឡបរិយន្តេន បរិច្ឆិន្នំ ទសហិ ចក្កវាឡសហស្សេហិ សន្និបតិតាហិ ទេវតាហិ និរន្តរមហោសិ, អារគ្គនិតុទនមត្តេ ឋានេ ឧបរិមកោដិយា សដ្ឋិ ទេវតា សុខុមត្តភាវេ មាបេត្វា អដ្ឋំសុ។

អថាយស្មា សារិបុត្តោ “មហន្តំ វតិទំ ហលាហលំ, កឹ នុ ខោ ឯត”ន្តិ អាវជ្ជេន្តោ ទសសហស្សចក្កវាឡេ ឋិតានំ ទេវតានំ ឯកចក្កវាឡេ សន្និបតិតភាវំ អទ្ទស។ អថ យស្មា ពុទ្ធានំ អធិដ្ឋានកិច្ចំ នត្ថិ, បរិសបរិមាណេនេវ បស្សន្តិ ថេរេ សទ្ទញ្ច សាវេន្តិ។ សាវកានំ បន អធិដ្ឋានំ វដ្ដតិ។ តស្មា ថេរោ សមាបត្តឹ សមាបជ្ជិត្វា សមាបត្តិតោ វុដ្ឋាយ មហគ្គតចិត្តេន អធិដ្ឋាសិ – “ចក្កវាឡបរិយន្តា បរិសា សព្ពាបិ មំ បស្សតុ, ធម្មញ្ច មេ ទេ

សេន្តស្ស សទ្ទំ សុណាតូ”តិ។ អធិដ្ឋិតកាលតោ បដ្ឋាយ ទក្ខិណជាណុបស្សេ ច ចក្កវាឡមុខវដ្ដិយញ្ច និសីទិត្វា “ធម្មសេនាបតិសារិបុត្តត្ថេរោ នាម កីទិសោ ទីឃោ រស្សោ សាមោ ឱទាតោ”តិ វត្តព្ពការណំ នាហោសិ, សព្ពេសម្បិ សព្ពទិសាសុ និសិន្នានំ អភិមុខេយេវ បញ្ញាយិត្ថ, នភមជ្ឈេ ឋិតចន្ទោ វិយ អហោសិ។ ធម្មំ ទេសេន្តស្សាបិស្ស ទក្ខិណជាណុបស្សេ ច ចក្កវាឡមុខវដ្ដិយញ្ច និសិន្នា សព្ពេ ឯកកំសេនេវ សទ្ទំ សុណឹសុ។

ឯវំ អធិដ្ឋហិត្វា ថេរោ **អជ្ឈត្តសំយោជនញ្ច, អាវុសោ**តិ ឥមំ ធម្មទេសនំ អារភិ។ តត្ថ **អជ្ឈត្ត**ន្តិ កាមភវោ។ **ពហិទ្ធា**តិ រូបារូបភវោ។ កិញ្ចាបិ ហិ សត្តា កាមភវេ អប្បំ កាលំ វសន្តិ កប្បស្ស ចតុត្ថមេវ កោដ្ឋាសំ, ឥតរេសុ តីសុ កោដ្ឋាសេសុ កាមភវោ សុញ្ញោ ហោតិ តុច្ឆោ, រូបភវេ ពហុំ កាលំ វសន្តិ, តថាបិ តេសំ យស្មា កាមភវេ ចុតិបដិសន្ធិយោ ពហុកា ហោន្តិ, អប្បកា រូបារូបភវេសុ។ យត្ថ ច ចុតិបដិសន្ធិយោ ពហុកា, តត្ថ អាលយោបិ បត្ថនាបិ អភិលាសោបិ ពហុ ហោតិ។ យត្ថ អប្បា, តត្ថ អប្បោ។ តស្មា កាមភវោ អជ្ឈត្តំ នាម ជាតំ, រូបារូបភវា ពហិទ្ធា នាម។ ឥតិ អជ្ឈត្តសង្ខាតេ កាមភវេ ឆន្ទរាគោ **អជ្ឈត្តសំយោជនំ** នាម, ពហិទ្ធាសង្ខាតេសុ រូបារូបភវេសុ ឆន្ទរាគោ **ពហិទ្ធាសំយោជនំ** នាម។ ឱរម្ភាគិយានិ វា បញ្ច សំយោជនានិ អជ្ឈត្តសំយោជនំ នាម, ឧទ្ធម្ភាគិយានិ បញ្ច ពហិទ្ធាសំយោជនំ នាម។ តត្រាយំ វចនត្ថោ – ឱរំ វុច្ចតិ កាមធាតុ, តត្ថ ឧបបត្តិនិប្ផាទនតោ តំ ឱរំ ភជន្តីតិ ឱរម្ភាគិយានិ ។ ឧទ្ធំ វុច្ចតិ រូបារូបធាតុ, តត្ថ ឧបបត្តិនិប្ផាទនតោ តំ ឧទ្ធំ ភជន្តីតិ ឧទ្ធម្ភាគិយានិ។

ឯវំ វុត្តប្បភេទេន អជ្ឈត្តសំយោជនេន សំយុត្តោ បុគ្គលោ **អជ្ឈត្តសំយោជនោ**, ពហិទ្ធាសំយោជនេន សំយុត្តោ បុគ្គលោ **ពហិទ្ធាសំយោជនោ**។ ឧភយម្បិ ចេតំ ន លោកិយស្ស វដ្ដនិស្សិតមហាជនស្ស នាមំ។ យេសំ បន ភវោ ទ្វេធា បរិច្ឆិន្នោ, តេសំ សោតាបន្នសកទាគាមិអនាគាមីនំ អរិយសាវកានំ ឯតំ នាមំ។ យថា ហិ មហាអរញ្ញេ ខទិរវនសាលវនាទីនិ ថម្ភោ តុលាសង្ឃាដោតិ នាមំ ន លភន្តិ, ខទិរវនំ សាលវនន្តិ នាមមេវ លភន្តិ។ យទា បន តតោ រុក្ខា តិណ្ហាយ កុឋារិយា ឆិន្ទិត្វា ថម្ភាទិសណ្ឋានេន តច្ឆិតា ហោន្តិ, តទា ថម្ភោ តុលាសង្ឃាដោតិ នាមំ លភន្តិ។ ឯវមេវ អបរិច្ឆិន្នភវោ ពហលកិលេសោ បុថុជ្ជនោ ឯតំ នាមំ ន លភតិ, ភវំ បរិច្ឆិន្ទិត្វា កិលេសេ តនុកេ កត្វា ឋិតា សោតាបន្នាទយោវ លភន្តិ។

ឥមស្ស ច បនត្ថស្ស វិភាវនត្ថំ ឥទំ **វច្ឆកសាលោបមំ** វេទិតព្ពំ។ វច្ឆកសាលំ ហិ កត្វា អន្តោ ខាណុកេ កោដ្ដេត្វា វច្ឆកេ យោត្តេហិ ពន្ធិត្វា តេសុ ឧបនិពន្ធន្តិ, យោត្តេសុ អប្បហោន្តេសុ កណ្ណេសុបិ គហេត្វា តត្ថ វច្ឆកេ បវេសេន្តិ, អន្តោសាលាយ ឱកាសេ អប្បហោន្តេ ពហិ ខាណុកេ កោដ្ដេត្វាបិ ឯវមេវ ករោន្តិ។ តត្ថ កោចិ អន្តោពទ្ធោ វច្ឆកោ ពហិនិបន្នោ ហោតិ, កោចិ ពហិពទ្ធោ អន្តោនិបន្នោ, កោចិ អន្តោពទ្ធោ អន្តោវ និបន្នោ, កោចិ ពហិពទ្ធោ ពហិយេវ និបន្នោ។ កោចិ អន្តោបិ អពទ្ធោវ ចរតិ, ពហិបិ អពទ្ធោវ។ តត្ថ អន្តោពទ្ធស្ស ពហិនិបន្នស្ស ពន្ធនំ ទីឃំ ហោតិ។ សោ ហិ ឧណ្ហាទិបីឡិតោ និក្ខមិត្វា ពហិ វច្ឆកានំ អព្ភន្តរេ និបជ្ជតិ។ ពហិពទ្ធេ អន្តោនិបន្នេបិ ឯសេវ នយោ។ យោ បន អន្តោពទ្ធោ អន្តោនិបន្នោ, តស្ស ពន្ធនំ រស្សំ ហោតិ។ ពហិពទ្ធេ ពហិនិបន្នេបិ ឯសេវ នយោ។ ឧភោបិ ហិ តេ ទិវសម្បិ ខាណុកំ អនុបរិគន្ត្វា តត្ថេវ សយន្តិ។ យោ បន អន្តោ អពទ្ធោ តត្ថេវ វច្ឆកានំ អន្តរេ វិចរតិ។ អយំ សីលវា វច្ឆកោ កណ្ណេ គហេត្វា វច្ឆកានំ អន្តរេ វិស្សជ្ជោ ទិវសម្បិ អញ្ញត្ថ អគន្ត្វា តត្ថេវ ចរតិ។ ពហិ អពទ្ធេ តត្ថេវ វិចរន្តេបិ ឯសេវ នយោ។

តត្ថ វច្ឆកសាលា វិយ តយោ ភវា វេទិតព្ពា។ វច្ឆកសាលាយំ ខាណុកា វិយ អវិជ្ជាខាណុកោ។ វច្ឆកពន្ធនយោត្តំ វិយ ទស សំយោជនានិ។ វច្ឆកា វិយ តីសុ ភវេសុ និព្ពត្តសត្តា ។ អន្តោពទ្ធោ ពហិសយិតវច្ឆកោ វិយ រូបារូបភវេសុ សោតាបន្នសកទាគាមិនោ។ តេ ហិ កិញ្ចាបិ តត្ថេវ វសន្តិ, សំយោជនំ បន តេសំ កាមាវចរូបនិពទ្ធមេវ។ កេនដ្ឋេន? អប្បហីនដ្ឋេន។ រូបារូបភវេសុ បុថុជ្ជនោបិ ឯតេហេវ សង្គហិតោ។ សោបិ ហិ កិញ្ចាបិ តត្ថ វសតិ, សំយោជនំ បនស្ស កាមាវចរូបនិពទ្ធមេវ។ ពហិពទ្ធោ អន្តោសយិតវច្ឆកោ វិយ កាមាវចរេ អនាគាមី។ សោ ហិ កិញ្ចាបិ កាមាវចរេ វសតិ, សំយោជនំ បនស្ស រូបារូបភវូបនិពទ្ធមេវ។ អន្តោពទ្ធោ អន្តោនិបន្នោ វិយ កាមាវចរេ សោតាបន្នសកទាគាមិនោ។ តេ ហិ សយម្បិ កាមាវចរេ វសន្តិ, សំយោជនម្បិ តេសំ កាមាវចរូបនិពទ្ធមេវ។ ពហិពទ្ធោ ពហិនិបន្នោ វិយ រូបារូបភវេសុ អនាគាមី។ សោ ហិ សយម្បិ តត្ថ វសតិ, សំយោជនម្បិស្ស រូបារូបភវូបនិពទ្ធមេវ។ អន្តោអពទ្ធោ អន្តោវិចរណវច្ឆកោ វិយ កាមាវចរេ ខីណាសវោ។ ពហិអពទ្ធោ ពហិវិចរណវច្ឆកោ វិយ រូបារូបភវេ ខីណាសវោ។ សំយោជនេសុ បន សក្កាយទិដ្ឋិ វិចិកិច្ឆា សីលព្ពតបរាមាសោតិ ឥមានិ តីណិ គច្ឆន្តំ និវារេន្តិ, គតំ បដិអានេន្តិ។ កាមច្ឆន្ទោ ព្យាបាទោតិ ឥមានិ បន ទ្វេ សំយោជនានិ សមាបត្តិយា វា អវិក្ខម្ភេត្វា មគ្គេន វា អសមុច្ឆិន្ទិត្វា រូបារូបភវេ និព្ពត្តិតុំ ន សក្កោតិ។

កតមោ ចាវុសោតិ ឥទំ ថេរោ យថា នាម បុរិសោ ទ្វេ រតនបេឡា បស្សេ ឋបេត្វា សម្បុត្តបរិសាយ ទ្វេ ហត្ថេ បូរេត្វា សត្តវិធំ រតនំ ភាជេត្វា ទទេយ្យ, ឯវំ បឋមំ រតនបេឡំ ទត្វា ទុតិយម្បិ តថេវ ទទេយ្យ។ ឯវមេវ

“អជ្ឈត្តសំយោជនញ្ច, អាវុសោ, បុគ្គលំ ទេសេស្សាមិ ពហិទ្ធាសំយោជនញ្ចា”តិ ឥមានិ ទ្វេ បទានិ មាតិកាវសេន បបេត្វា ឥទានិ អត្ថវិធាយ បរិសាយ ភាជេត្វា ទស្សេតុំ វិត្ថារកថំ អារភិ។

តត្ថ **ឥធា**តិ ឥមស្មឹ សាសនេ។ **សីលវា ហោតី**តិ ចតុបារិសុទ្ធិសីលេហិ សីលសម្បន្នោ ហោតិ។ ឥតិ ថេរោ ឯត្តាវតា ច កិរ ចតុបារិសុទ្ធិសីលំ ឧទ្ទិសិត្វា “បាតិមោក្ខសំវរសំវុតោ”តិ ឥមិនា តត្ថ ជេដ្ឋកសីលំ វិត្ថារេត្វា ទស្សេសីតិ ទីបវិហារវាសី សុម្មត្ថេរោ អាហ។ អន្តេវាសិកោ បនស្ស តិបិដកចូឡនាគត្ថេរោ អាហ – “ឧភយត្ថាបិ បាតិមោក្ខសំវរោវ វុត្តោ។ បាតិមោក្ខសំវរោយេវ ហិ សីលំ, ឥតរានិ បន តីណិ សីលន្តិ វុត្តដ្ឋានំ នាម អត្ថី”តិ អននុជានន្តោ ឧត្តរិ អាហ – ឥន្ទ្រិយសំវរោ នាម ឆទ្វាររក្ខាមត្តកមេវ, អាជីវបារិសុទ្ធិ ធម្មេន សមេន បច្ចយុប្បត្តិមត្តកំ, បច្ចយសន្និស្សិតំ បដិលទ្ធបច្ចយេ “ឥទមត្ថ”ន្តិ បច្ចវេក្ខិត្វា បរិភុញ្ជនមត្តកំ, និប្បរិយាយេន បន បាតិមោក្ខសំវរោវ សីលំ ។ យស្ស សោ ភិន្នោ, អយំ ឆិន្នសីសោ វិយ បុរិសោ ហត្ថបាទេ សេសានិ រក្ខិស្សតីតិ ន វត្តព្ពោ។ យស្ស បន សោ អរោគោ, អយំ អច្ឆិន្នសីសោ វិយ បុរិសោ ជីវិតំ សេសានិ បុន បាកតិកានិ កត្វា រក្ខិតុំ សក្កោតិ។ តស្មា សីលវាតិ ឥមិនា បាតិមោក្ខសំវរំ ឧទ្ទិសិត្វា តំ វិត្ថារេន្តោ “បាតិមោក្ខសំវរសំវុតោ”តិអាទិមាហាតិ។

តត្ថ **បាតិមោក្ខសំវរសំវុតោ**តិ បាតិមោក្ខសំវរេន សមន្នាគតោ។ **អាចារគោចរសម្បន្នោ**តិ អាចារេន ច គោចរេន ច សម្បន្នោ។ **អណុមត្តេសូ**តិ អប្បមត្តកេសុ។ **វជ្ជេសូ**តិ អកុសលធម្មេសុ។ **ភយទស្សាវី**តិ ភយទស្សី។ **សមាទាយា**តិ សម្មា អាទិយិត្វា។ **សិក្ខតិ សិក្ខាបទេសូ**តិ តំ តំ សិក្ខាបទំ សមាទិយិត្វា សិក្ខតិ។ អបិច **សមាទាយ សិក្ខតិ សិក្ខាបទេសូ**តិ យំកិញ្ចិ សិក្ខាបទេសុ សិក្ខាកោដ្ឋាសេសុ សិក្ខិតព្ពំ កាយិកំ វា វាចសិកំ វា, តំ សព្ពំ សម្មា អាទាយ សិក្ខតិ។ អយមេត្ថ សង្ខេបោ, វិត្ថារតោ បន សព្ពានេតានិ បាតិមោក្ខសំវរាទីនិ បទានិ វិសុទ្ធិមគ្គេ (វិសុទ្ធិ. ១.១៤ អាទយោ) វុត្តានិ, ចតុបារិសុទ្ធិសីលញ្ច សព្ពាការេន វិភជិត្វា ទស្សិតំ។ **អញ្ញតរំ ទេវនិកាយ**ន្តិ ឆសុ កាមាវចរទេវេសុ អញ្ញតរំ ទេវឃដំ។ **អាគាមី ហោតី**តិ ហេដ្ឋា អាគាមី ហោតិ។ **អាគន្តា ឥត្ថត្ត**ន្តិ ឥត្ថត្តំ មានុសកបញ្ចក្ខន្ធភាវមេវ អាគន្តា ហោតិ។ តត្រូបបត្តិកោ វា ឧបរូបបត្តិកោ វា ន ហោតិ, បុន ហេដ្ឋាគាមីយេវ ហោតីតិ ទស្សេតិ។ ឥមិនា អង្គេន សុក្ខវិបស្សកស្ស ធាតុកម្មដ្ឋានិកភិក្ខុនោ ហេដ្ឋិមំ មគ្គទ្វយញ្ចេវ ផលទ្វយញ្ច កថិតំ។

អញ្ញតរំ សន្តំ ចេតោវិមុត្តិន្តិ អដ្ឋសុ សមាបត្តីសុ អញ្ញតរំ ចតុត្ថជ្ឈានសមាបត្តឹ។ សា ហិ បច្ចនីកកិលេសានំ សន្តត្តា សន្តា, តេហេវ ច កិលេសេហិ ចេតសោ វិមុត្តត្តា ចេតោវិមុត្តីតិ វុច្ចតិ។ **អញ្ញតរំ ទេវនិកាយ**ន្តិ បញ្ចសុ សុទ្ធាវាសទេវនិកាយេសុ អញ្ញតរំ។ **អនាគន្តា ឥត្ថត្ត**ន្តិ បុន ឥមំ បញ្ចក្ខន្ធភាវំ អនាគន្តា, ហេដ្ឋូបបត្តិកោ ន ហោតិ, ឧបរូបបត្តិកោ វា ហោតិ តត្ថេវ វា បរិនិព្ពាយីតិ ទស្សេតិ។ ឥមិនា អង្គេន សមាធិកម្មិកស្ស ភិក្ខុនោ តយោ មគ្គា តីណិ ច ផលានិ កថិតានិ។

កាមានំយេវ និព្ពិទាយាតិ ទុវិធានម្បិ កាមានំ និព្ពិន្ទនត្ថាយ ឧក្កណ្ឋនត្ថាយ។ **វិរាគាយា**តិ វិរជ្ជនត្ថាយ។ **និរោធាយា**តិ អប្បវត្តិករណត្ថាយ។ **បដិបន្នោ ហោតី**តិ បដិបត្តឹ បដិបន្នោ ហោតិ។ ឯត្តាវតា សោតាបន្នស្ស ច សកទាគាមិនោ ច បញ្ចកាមគុណិករាគក្ខយត្ថាយ អនាគាមិមគ្គវិបស្សនា កថិតា ហោតិ។ **ភវានំយេវា**តិ តិណ្ណំ ភវានំ។ ឥមិនា អនាគាមិនោ ភវរាគក្ខយត្ថាយ អរហត្តមគ្គវិបស្សនា កថិតា ហោតិ។ **តណ្ហាក្ខយាយ បដិបន្នោ ហោតី**តិ ឥមិនាបិ សោតាបន្នសកទាគាមីនំយេវ បញ្ចកាមគុណិកតណ្ហាក្ខយករណត្ថំ អនាគាមិមគ្គវិបស្សនា កថិតា។ **សោ លោភក្ខយាយា**តិ ឥមិនាបិ អនាគាមិនោ ភវលោភក្ខយត្ថាយ អរហត្តមគ្គវិបស្សនាវ កថិតា។ **អញ្ញតរំ ទេវនិកាយ**ន្តិ សុទ្ធាវាសេស្វេវ អញ្ញតរំ ទេវនិកាយំ។ **អនាគន្តា ឥត្ថត្ត**ន្តិ ឥមំ ខន្ធបញ្ចកភាវំ អនាគន្តា, ហេដ្ឋូបបត្តិកោ ន ហោតិ, ឧបរូបបត្តិកោ វា ហោតិ, តត្ថេវ វា បរិនិព្ពាយតិ។

ឥតិ បឋមេន អង្គេន សុក្ខវិបស្សកស្ស ធាតុកម្មដ្ឋានិកភិក្ខុនោ ហេដ្ឋិមានិ ទ្វេ មគ្គផលានិ កថិតានិ, ទុតិយេន សមាធិកម្មិកស្ស តីណិ មគ្គផលានិ, “សោ កាមាន”ន្តិ ឥមិនា សោតាបន្នសកទាគាមីនំ បញ្ចកាមគុណិករាគក្ខយាយ ឧបរិ អនាគាមិមគ្គវិបស្សនា, “សោ ភវានំយេវា”តិ ឥមិនា អនាគាមិស្ស ឧបរិ អរហត្តមគ្គវិបស្សនា, “សោ តណ្ហាក្ខយាយា”តិ ឥមិនា សោតាបន្នសកទាគាមីនំ បញ្ចកាមគុណិកតណ្ហាក្ខយាយ ឧបរិ អនាគាមិមគ្គវិបស្សនា, “សោ លោភក្ខយាយា”តិ ឥមិនា អនាគាមិនោ ភវលោភក្ខយាយ ឧបរិ អរហត្តមគ្គវិបស្សនា កថិតាតិ ឯវំ ឆហិ មុខេហិ វិបស្សនំ កថេត្វា ទេសនំ យថានុសន្ធឹ បាបេសិ។ ទេសនាបរិយោសានេ កោដិសតសហស្សទេវតា អរហត្តំ បាបុណឹសុ, សោតាបន្នាទីនំ បរិច្ឆេទោវ នាហោសិ។ យថា ច ឥមស្មឹ សមាគមេ, ឯវំ មហាសមយសុត្តេ មង្គលសុត្តេ ច ចូឡរាហុលោវាទសុត្តេ ច កោដិសតសហស្សទេវតា អរហត្តំ បាបុណឹសុ, សោតាបន្នាទីនំ ទេវមនុស្សានំ បរិច្ឆេទោ នាហោសិ។

សមចិត្តា ទេវតាតិ ចិត្តស្ស សុខុមភាវសមតាយ សមចិត្តា។ សព្ពាបិ ហិ តា អត្តនោ អត្តភាវេ សុខុមេ ចិត្តសរិក្ខកេ កត្វា មាបេសុំ។ តេន សមចិត្តា នាម ជាតា។ អបរេនបិ ការណេន សមចិត្តា – “ថេរេន សមាបត្តិ តាវ កថិតា, សមាបត្តិថាមោ បន ន កថិតោ។ មយំ ទសពលំ បក្កោសិត្វា សមាបត្តិយា ថាមំ កថាបេស្សាមា”តិ សព្ពាបិ ឯកចិត្តា អហេសុន្តិបិ សមចិត្តា។ អបរម្បិ ការណំ – “ថេរេន ឯកេន បរិយាយេន សមាបត្តិបិ សមាបត្តិថាមោបិ កថិតោ, កោ នុ ខោ ឥមំ សមាគមំ សម្បត្តោ, កោ ន សម្បត្តោ”តិ ឱលោកយមានា តថាគតស្ស អសម្បត្តភាវំ ទិស្វា “មយំ តថាគតំ បក្កោសិត្វា បរិសំ បរិបុណ្ណំ ករិស្សាមា”តិ សព្ពាបិ ឯកចិត្តា អហេសុន្តិបិ សមចិត្តា។ អបរម្បិ ការណំ – អនាគតេ កោចិទេវ ភិក្ខុ វា ភិក្ខុនី វា ទេវោ វា មនុស្សោ វា “អយំ ទេសនា សាវកភាសិតា”តិ អគារវំ ករេយ្យ, សម្មាសម្ពុទ្ធំ បក្កោសិត្វា ឥមំ ទេសនំ សព្ពញ្ញុភាសិតំ ករិស្សាម។ ឯវំ អនាគតេ គរុភាវនីយា ភវិស្សតីតិ សព្ពាវ ឯកចិត្តា អហេសុន្តិបិ សមចិត្តា។ អបរម្បិ ការណំ – សព្ពាបិ ហិ តា ឯកសមាបត្តិលាភិនិយោ វា អហេសុំ ឯការម្មណលាភិនិយោ វាតិ ឯវម្បិ សមចិត្តា។

ហដ្ឋាតិ តុដ្ឋបហដ្ឋា អាមោទិតា បមោទិតា។ **សាធូ**តិ អាយាចនត្ថេ និបាតោ។ **អនុកម្បំ ឧបាទាយា**តិ ន ថេរស្ស អនុកម្បំ ការុញ្ញំ អនុទ្ទយំ បដិច្ច, ន ច ឥមស្មិំ ឋានេ ថេរស្ស អនុកម្បិតព្ពកិច្ចំ អត្ថិ។ យស្មិំ ហិ ទិវសេ ថេរោ សូករខតលេណទ្វារេ ភាគិនេយ្យស្ស ទីឃនខបរិព្ពាជកស្ស វេទនាកម្មដ្ឋានេ (ម. និ. ២.២០៦) កថិយមានេ តាលវណ្ដំ គហេត្វា សត្ថារំ ពីជមានោ ឋិតោ បរស្ស វឌ្ឍិតភោជនំ ភុញ្ជិត្វា ខុទំ វិនោទេន្តោ វិយ បរស្ស សជ្ជិតបសាធនំ សីសេ បដិមុញ្ចន្តោ វិយ ច សាវកបារមិញាណស្ស និប្បទេសតោ មត្ថកំ បត្តោ, តស្មិំយេវ ទិវសេ ភគវតា អនុកម្បិតោ នាម។ អវសេសានំ បន តំ ឋានំ សម្បត្តានំ ទេវមនុស្សានំ អនុកម្បំ ឧបាទាយ គច្ឆតុ ភគវាតិ ភគវន្តំ យាចិំសុ។

ពលវា បុរិសោតិ ទុព្ពលោ ហិ ខិប្បំ សមិញ្ជនបសារណំ កាតុំ ន សក្កោតិ, ពលវាវ សក្កោតិ។ តេនេតំ វុត្តំ។ **សម្មុខេ បាតុរហោសី**តិ សម្មុខដ្ឋានេ បុរតោយេវ បាកដោ អហោសិ។ **ភគវា ឯតទវោចា**តិ ឯតំ “ឥធ សារិបុត្តា”តិអាទិនា នយេន អត្តនោ អាគមនការណំ អវោច។ ឯវំ កិរស្ស អហោសិ – “សចេ កោចិ ពាលោ អកតញ្ញូ ភិក្ខុ វា ភិក្ខុនី វា ឧបាសកោ វា ឧបាសិកា វា ឯវំ ចិន្តេយ្យ – ‘សារិបុត្តត្ថេរោ មហន្តំ បរិសំ អលត្ថ, សម្មាសម្ពុទ្ធោ ឯត្តកំ អធិវាសេតុំ អសក្កោន្តោ ឧស្សូយាយ បរិសំ ឧដ្ឋាបេតុំ អាគតោ’តិ។ សោ ឥមំ មយិ មនោបទោសំ កត្វា អបាយេ និព្ពត្តេយ្យា”តិ។ អថត្តនោ អាគមនការណំ កថេន្តោ ឯតំ “ឥធ សារិបុត្តា”តិអាទិវចនំ អវោច។

ឯវំ អត្តនោ អាគមនការណំ កថេត្វា ឥទានិ សមាបត្តិយា ថាមំ កថេតុំ **តា ខោ បន, សារិបុត្ត, ទេវតា ទសបិ ហុត្វា**តិអាទិមាហ។ តត្ថ យសវសេន វា អត្ថំ អាហរិតុំ វដ្ដតិ សមាបត្តិវសេន វា។ យសវសេន តាវ មហេសក្ខា ទេវតា ទស ទស ឯកដ្ឋានេ អដ្ឋំសុ, តាហិ អប្បេសក្ខតរា វីសតិ វីសតិ ឯកដ្ឋានេ អដ្ឋំសុ, តាហិ អប្បេសក្ខតរា…បេ… សដ្ឋិ សដ្ឋិ ឯកដ្ឋានេ អដ្ឋំសុ។ សមាបត្តិវសេន បន យាហិ បណីតា សមាបត្តិ ភាវិតា, តា សដ្ឋិ សដ្ឋិ ឯកដ្ឋានេ អដ្ឋំសុ។ យាហិ តតោ ហីនតរា, តា បញ្ញាស បញ្ញាស…បេ… យាហិ តតោ ហីនតរា សមាបត្តិ ភាវិតា…បេ… តា ទស ទស ឯកដ្ឋានេ អដ្ឋំសុ។ យាហិ វា ហីនា ភាវិតា, តា ទស ទស ឯកដ្ឋានេ អដ្ឋំសុ។ យាហិ តតោ បណីតតរា ភាវិតា, តា វីសតិ វីសតិ។ យាហិ តតោ បណីតតរា…បេ… តា សដ្ឋិ សដ្ឋិ ឯកដ្ឋានេ អដ្ឋំសុ។

អារគ្គកោដិនិតុទនមត្តេតិ អារគ្គកោដិយា បតនមត្តេ ឱកាសេ។ **ន ច អញ្ញមញ្ញំ ព្យាពាធេន្តី**តិ ឯវំ សម្ពាធេ ឋានេ តិដ្ឋន្តិយោបិ អញ្ញមញ្ញំ ន ព្យាពាធេន្តិ ន យដ្ដេន្តិ, អសម្បីឡា អសម្ពាធាវ អហេសុំ។ “តវ ហត្ថោ មំ ពាធតិ, តវ បាទោ មំ ពាធតិ, ត្វំ មំ មទ្ទន្តី ឋិតា”តិ វត្តព្ពការណំ នាហោសិ។ **តត្ថ នូនា**តិ តស្មិំ ភវេ នូន។ **តថាចិត្តំ ភាវិតន្តិ** តេនាការេន ចិត្តំ ភាវិតំ។ **យេន តា ទេវតា**តិ យេន តថាភាវិតេន ចិត្តេន តា ទេវតា ទសបិ ហុត្វា…បេ… តិដ្ឋន្តិ, ន ច អញ្ញមញ្ញំ ព្យាពាធេន្តីតិ។ **ឥធេវ ខោ**តិ សាសនេ វា មនុស្សលោកេ វា ភុម្មំ, ឥមស្មិំយេវ សាសនេ ឥមស្មិំយេវ មនុស្សលោកេតិ អត្ថោ។ តាសញ្ហិ ទេវតានំ ឥមស្មិំយេវ មនុស្សលោកេ ឥមស្មិំយេវ ច សាសនេ តំ ចិត្តំ ភាវិតំ, យេន តា សន្តេ រូបភវេ និព្ពត្តា, តតោ ច បន អាគន្ត្វា ឯវំ សុខុមេ អត្តភាវេ មាបេត្វា ឋិតា។ តត្ថ កិញ្ចាបិ កស្សបទសពលស្ស សាសនេ តីណិ មគ្គផលានិ និព្ពត្តេត្វា ព្រហ្មលោកេ និព្ពត្តទេវតាបិ អត្ថិ, សព្ពពុទ្ធានំ បន ឯកាវ អនុសាសនី ឯកំ សាសនន្តិ កត្វា “ឥធេវ ខោ, សារិបុត្តា”តិ អញ្ញពុទ្ធានំ សាសនម្បិ ឥមមេវ សាសនំ ករោន្តោ អាហ។ ឯត្តាវតា តថាគតេន សមាបត្តិយា ថាមោ កថិតោ។

ឥទានិ សារិបុត្តត្ថេរំ អារព្ភ តន្តិវសេន អនុសាសនី កថេន្តោ **តស្មាតិហ, សារិបុត្តា**តិ អាហ។ តត្ថ **តស្មា**តិ យស្មា តា ទេវតា ឥធេវ សន្តំ សមាបត្តិំ និព្ពត្តេត្វា សន្តេ ភវេ និព្ពត្តា, តស្មា។ **សន្តិន្ទ្រិយា**តិ បញ្ចន្នំ ឥន្ទ្រិយានំ សន្តតាយ និព្ពុតតាយ បណីតតាយ សន្តិន្ទ្រិយា។ **សន្តមានសា**តិ មានសស្ស សន្តតាយ និព្ពុតតាយ

បណីតកាយ សន្តមានសា។ **សន្តំយេវ ឧបហារំ ឧបហរិស្សាមា**តិ កាយចិត្តូបហារំ សន្តំ និព្ពុតំ បណីតំយេវ ឧបហរិស្សាម។ **សព្រហ្មចារីសូ**តិ សមានំ ឯកុទ្ទេសតាទី ព្រហ្មំ ចរន្តេសុ សហធម្មិកេសុ។ **ឯវញ្ហិ វោ, សារិបុត្ត, សក្កិតព្ពន្តិ** ឥមិនា ឯត្តកេន វារេន ភគវា ទេសនំ សព្ពញ្ញុភាសិតំ អកាសិ។ **អនស្សុន្តិ** នដ្ឋា វិនដ្ឋា។ **យេ ឥមំ ធម្មបរិយាយំ នាស្សោសុន្តិ** យេ អត្តនោ បាបិកំ តុច្ឆំ និរត្ថកំ ទិដ្ឋី និស្សាយ ឥមំ ឯវរូបំ ធម្មទេសនំ សោតុំ ន លភិំសូតិ យថានុសន្ធិនា ទេសនំ និដ្ឋាបេសិ។

៣៨. ឆដ្ឋេ **វរណាយំ វិហរតី**តិ វរណា នាម ឯកំ នគរំ, តំ ឧបនិស្សាយ វិហរតិ។ **កាមរាគាភិនិវេសវិនិពន្ធបលិគេធបរិយុដ្ឋានជ្ឈោសានហេតូ**តិ កាមរាគាភិនិវេសហេតុ, កាមរាគវិនិពន្ធហេតុ, កាមរាគបលិគេធហេតុ, កាមរាគបរិយុដ្ឋានហេតុ, កាមរាគអជ្ឈោសានហេតូតិ អត្ថោ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – យ្វាយំ បញ្ច កាមគុណេ និស្សាយ ឧប្បជ្ជតិ កាមរាគោ, តស្សាភិនិវេសាទិហេតុ។ កាមរាគេន អភិនិវិដ្ឋត្តា វិនិពទ្ធត្តា តស្មិំយេវ ច កាមរាគេ មហាបង្កេ វិយ បលិគេធត្តា អនុបវិដ្ឋត្តា តេនេវ ច កាមរាគេន បរិយុដ្ឋិតត្តា គហិតត្តា កាមរាគេនេវ ច អជ្ឈោសិតត្តា គិលិត្វា បរិនិដ្ឋបេត្វា គហិតត្តាតិ។ **ទិដ្ឋិរាគា**ទិបទេសុបិ ឯសេវ នយោ។ **ទិដ្ឋិរាគោ**តិ បនេត្ថ ទ្វាសដ្ឋិ ទិដ្ឋិយោ និស្សាយ ឧប្បជ្ជនករាគោ វេទិតព្ពោ។ **បុរត្ថិមេសុ ជនបទេសូ**តិ ថេរស្ស វសនដ្ឋានតោ សាវត្ថិ ជនបទោ បុរត្ថិមទិសាភាគេ ហោតិ, ថេរោ ច និសីទន្តោបិ តតោមុខោវ និសិន្នោ, តស្មា ឯវមាហ។ **ឧទានំ ឧទានេសី**តិ ឧទាហារំ ឧទាហរិ។ យថា ហិ យំ តេលំ មានំ គហេតុំ ន សក្កោតិ, វិស្សន្ទិត្វា គច្ឆតិ, តំ អវសេសកោតិ វុច្ចតិ។ យញ្ច ជលំ តឡាកំ គហេតុំ ន សក្កោតិ, អជ្ឈោត្ថរិត្វា គច្ឆតិ , តំ ឱឃោតិ វុច្ចតិ, ឯវមេវ យំ បីតិវចនំ ហទយំ គហេតុំ ន សក្កោតិ, អធិកំ ហុត្វា អន្តោ អសណ្ឋហិត្វា ពហិ និក្ខមតិ, តំ ឧទានន្តិ វុច្ចតិ, ឯវរូបំ បីតិមយវចនំ និច្ឆារេសីតិ អត្ថោ។

៣៩. សត្តមេ **គុន្ទាវនេ**តិ ឯវំ នាមកេ វនេ។ **ឧបសង្កមី**តិ “មហាកច្ចានត្ថេរោ កិរ នាម អត្តនោ បិតុមត្តម្បិ អយ្យកមត្តម្បិ ទិស្វា នេវ អភិវាទេតិ ន បច្ចុដ្ឋេតិ ន អាសនេន និមន្តេតី”តិ សុត្វា “ន សក្កា ឯត្តកេន និដ្ឋំ គន្តុំ, ឧបសង្កមិត្វា នំ បរិគ្គណ្ហិស្សាមី”តិ ភុត្តបាតរាសោ យេនាយស្មា មហាកច្ចានោ តេនុបសង្កមិ។ **ជិណ្ណេ**តិ ជរាជិណ្ណេ។ **វុទ្ធេ**តិ វយោវុទ្ធេ។ **មហល្លកេ**តិ ជាតិមហល្លកេ។ **អទ្ធគតេ**តិ ទីឃកាលទ្ធានំ អតិក្កន្តេ។ **វយោអនុប្បត្តេ**តិ បច្ឆិមវយំ អនុប្បត្តេ។ **តយិទំ, ភោ កច្ចាន, តថេវា**តិ, ភោ កច្ចាន, យំ តំ អម្ហេហិ កេវលំ សុតមេវ, តំ ឥមិនា ទិដ្ឋេន សមេតិ។ តស្មា តំ តថេវ, ន អញ្ញថា។ **ន ហិ ភវំ កច្ចានោ ព្រាហ្មណេ**តិ ឥទំ អត្តានំ សន្ធាយ វទតិ។ អយំ កិរស្ស អធិប្បាយោ – អម្ហេ ឯវំ មហល្លកេ ទិស្វា ភោតោ កច្ចានស្ស អភិវាទនមត្តម្បិ បច្ចុដ្ឋានមត្តម្បិ អាសនេន និមន្តនមត្តម្បិ នត្ថីតិ។ **ន សម្បន្នមេវា**តិ ន យុត្តមេវ ន អនុច្ឆវិកមេវ។

ថេរោ ព្រាហ្មណស្ស វចនំ សុត្វា “អយំ ព្រាហ្មណោ នេវ វុទ្ធេ ជានាតិ ន ទហរេ, អាចិក្ខិស្សាមិស្ស វុទ្ធេ ច ទហរេ ចា”តិ ទេសនំ វឌ្ឍេន្តោ **អត្ថិ ព្រាហ្មណា**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **ជានតា**តិ សព្ពំ នេយ្យំ ជានន្តេន។ **បស្សតា**តិ តទេវ ហត្ថេ ឋបិតំ អាមលកំ វិយ បស្សន្តេន។ **វុទ្ធភូមី**តិ យេន ការណេន វុទ្ធោ នាម ហោតិ, តំ ការណំ។ **ទហរភូមី**តិ យេន ការណេន ទហរោ នាម ហោតិ, តំ ការណំ។ **អាសីតិកោ**តិ អសីតិវស្សវយោ។ **នាវុតិកោ**តិ នវុតិវស្សវយោ។ **កាមេ បរិភុញ្ជតី**តិ វត្ថុកាមេ កិលេសកាមេតិ ទុវិធេបិ កាមេ កមនវសេន បរិភុញ្ជតិ។ **កាមមជ្ឈាវសតី**តិ ទុវិធេបិ កាមេ ឃរេ ឃរស្សាមិកោ វិយ វសតិ អធិវសតិ។ **កាមបរិយេសនាយ ឧស្សុកោ**តិ ទុវិធានម្បិ កាមានំ បរិយេសនត្ថំ ឧស្សុក្កមាបន្នោ។ **ពាលោ ន ថេរោត្វេវ សង្ខ្យំ គច្ឆតី**តិ សោ ន ថេរោ ពាលោ មន្ទោត្វេវ គណនំ គច្ឆតិ។ វុត្តំ ហេតំ –

> “ន តេន ថេរោ សោ ហោតិ, យេនស្ស បលិតំ សិរោ;
> បរិបក្កោ វយោ តស្ស, មោឃជិណ្ណោតិ វុច្ចតី”តិ។ (ធ. ប. ២៦០);

ទហរោតិ តរុណោ។ **យុវា**តិ យោព្ពនេន សមន្នាគតោ។ **សុសុកាឡកេសោ**តិ សុដ្ឋុ កាឡកេសោ។ **ភទ្រេន យោព្ពនេន សមន្នាគតោ**តិ យេន យោព្ពនេន សមន្នាគតោ យុវា, តំ យោព្ពនំ ភទ្រំ លទ្ធកន្តិ ទស្សេតិ។ **បឋមេន វយសា**តិ បឋមវយោ នាម តេត្តិំស វស្សានិ, តេន សមន្នាគតោតិ អត្ថោ។ **បណ្ឌិតោ ថេរោត្វេវ សង្ខ្យំ គច្ឆតី**តិ សោ ឯវរូបោ បុគ្គលោ បណ្ឌិតោតិ ច ថេរោតិ ច គណនំ គច្ឆតិ។ វុត្តម្បិ ចេតំ –

> “យម្ហិ សច្ចញ្ច ធម្មោ ច, អហិំសា សំយមោ ទមោ;
> ស វេ វន្តមលោ ធីរោ, ថេរោ ឥតិ បវុច្ចតី”តិ។ (ធ. ប. ២៦១);

៤០. អដ្ឋមេ **ចោរា ពលវន្តោ ហោន្តី**តិ បក្ខសម្បន្នា, បរិវារសម្បន្នា, ធនសម្បន្នា, និវាសដ្ឋានសម្បន្នា, វាហនសម្បន្នា ច ហោន្តិ។ **រាជានោ តស្មឹ សមយេ ទុព្ពលា ហោន្តី**តិ តស្មឹ សមយេ រាជានោ តាសំ សម្បត្តីនំ អភាវេន ទុព្ពលា ហោន្តិ។ **អតិយាតុ**ន្តិ ពហិទ្ធា ជនបទចារិកំ ចរិត្វា ឥច្ឆិតិច្ឆិតក្ខណេ អន្តោនគរំ បវិសិតុំ។ **និយ្យាតុ**ន្តិ “ចោរា ជនបទំ វិលុម្បន្តិ មទ្ទន្តិ, តេ និសេធេស្សាមា”តិ បឋមយាមេ វា មជ្ឈិមយាមេ វា បច្ឆិមយាមេ វា និក្ខមិតុំ ផាសុកំ ន ហោតិ។ តតោ ឧដ្ឋាយ ចោរា មនុស្សេ បោថេត្វា អច្ឆិន្ទិត្វា គច្ឆន្តិ។ **បច្ចន្តិមេ វា ជនបទេ អនុសញ្ញាតុ**ន្តិ គាមំ វាសករណត្ថាយ សេតុំ អត្ថរណត្ថាយ បោក្ខរណី ខណាបនត្ថាយ សាលាទីនំ ករណត្ថាយ បច្ចន្តិមេ ជនបទេ អនុសញ្ញាតុម្បិ ន សុខំ ហោតិ។ **ព្រាហ្មណគហបតិកាន**ន្តិ អន្តោនគរវាសីនំ ព្រាហ្មណគហបតិកានំ។ **ពាហិរានិ វា កម្មន្តានី**តិ ពហិគាមេ អារាមេ ខេត្តកម្មន្តានិ។ **បាបភិក្ខូ ពលវន្តោ ហោន្តី**តិ បក្ខុត្តរា យសុត្តរា បុញ្ញវន្តោ ពហុកេហិ ឧបដ្ឋាកេហិ ច ឧបដ្ឋាកីហិ ច សមន្នាគតា រាជរាជមហាមត្តសន្និស្សិតា។ **បេសលា ភិក្ខូ តស្មឹ សមយេ ទុព្ពលា ហោន្តី**តិ តស្មឹ សមយេ បិយសីលា ភិក្ខូ តាសំ សម្បត្តីនំ អភាវេន ទុព្ពលា ហោន្តិ។ **តុណ្ហីភូតា តុណ្ហីភូតាវ សង្ឃមជ្ឈេ សង្កសាយន្តី**តិ និស្សទ្ទា ហុត្វា សង្ឃមជ្ឈេ និសិន្នា កិញ្ចិ ឯកវចនម្បិ មុខំ ឧក្ខិបិត្វា កថេតុំ អសក្កោន្តា បជ្ឈាយន្តា វិយ និសីទន្តិ។ **តយិទ**ន្តិ តទេតំ ការណំ។ សុក្កបក្ខោ វុត្តវិបល្លាសេន វេទិតព្ពោ។

៤១. នវមេ **មិច្ឆាបដិបត្តាធិករណហេតូ**តិ មិច្ឆាបដិបត្តិយា ការណហេតុ បដិបជ្ជនហេតូតិ អត្ថោ។ **ញាយំ ធម្មំ កុសល**ន្តិ សហវិបស្សនកំ មគ្គំ។ ឯវរូបោ ហិ សហវិបស្សនកំ មគ្គំ អារាធេតុំ សម្បាទេតុំ បូរេតុំ ន សក្កោតិ។ សុក្កបក្ខោ វុត្តវិបល្លាសេន វេទិតព្ពោ។ ឥមស្មឹ សុត្តេ សហ វិបស្សនាយ មគ្គោ កថិតោ។

៤២. ទសមេ **ទុគ្គហិតេហី**តិ ឧប្បដិបាដិយា គហិតេហិ។ **ព្យញ្ជនប្បតិរូបកេហី**តិ ព្យញ្ជនសោ បតិរូបកេហិ អក្ខរចិត្រតាយ លទ្ធកេហិ។ **អត្ថញ្ច ធម្មញ្ច បដិពាហន្តី**តិ សុគ្គហិតសុត្តន្តានំ អត្ថញ្ច បាឡិញ្ច បដិពាហន្តិ, អត្តនោ ទុគ្គហិតសុត្តន្តានំយេវ អត្ថញ្ច បាឡិញ្ច ឧត្តរិតរំ កត្វា ទស្សេន្តិ។ សុក្កបក្ខោ វុត្តវិបល្លាសេន វេទិតព្ពោ។ ឥមស្មឹ សុត្តេ សាសនស្ស វុទ្ធិ ច បរិហានិ ច កថិតាតិ។

សមចិត្តវគ្គោ ចតុត្ថោ។

៥. បរិសវគ្គវណ្ណនា

៤៣. បញ្ចមស្ស បឋមេ **ឧត្តានា**តិ បាកដា អប្បដិច្ឆន្នា។ **គម្ភីរា**តិ គូឡ្ហា បដិច្ឆន្នា។ **ឧទ្ធតា**តិ ឧទ្ធច្ចេន សមន្នាគតា។ **ឧន្នឡា**តិ ឧគ្គតនឡា, ឧដ្ឋិតតុច្ឆមានាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **ចបលា**តិ បត្តចីវរមណ្ឌនាទិនា ចាបល្លេន យុត្តា។ **មុខរា**តិ មុខខរា ខរវចនា។ **វិកិណ្ណវាចា**តិ អសំយតវចនា ទិវសម្បិ និរត្ថកវចនបលាបិនោ។ **មុដ្ឋស្សតី**តិ វិស្សដ្ឋសតិនោ។ **អសម្បជានា**តិ និប្បញ្ញា។ **អសមាហិតា**តិ ចិត្តេកគ្គតាមត្តស្សាបិ អលាភិនោ។ **បាកតិន្ទ្រិយា**តិ បកតិយា ឋិតេហិ វិវដេហិ អរក្ខិតេហិ ឥន្ទ្រិយេហិ សមន្នាគតា។ សុក្កបក្ខោ វុត្តវិបល្លាសេន វេទិតព្ពោ។

៤៤. ទុតិយេ **ភណ្ឌនជាតា**តិ ភណ្ឌនំ វុច្ចតិ កលហស្ស បុព្ពភាគោ, តំ តេសំ ជាតន្តិ ភណ្ឌនជាតា។ តថា “មយំ តុម្ហេ ទណ្ឌាបេស្សាម ពន្ធាបេស្សាមា”តិអាទិវចនប្បវត្តិយា សញ្ជាតកលហា។ អយំ តាវ គិហីសុ នយោ។ បព្ពជិតា បន អាបត្តិវីតិក្កមវាចំ វទន្តា **កលហជាតា** នាម។ **វិវាទាបន្នា**តិ វិរុទ្ធវាទំ អាបន្នា។ **មុខសត្តីហិ វិតុទន្តា**តិ គុណានំ ឆិន្ទនដ្ឋេន ទុព្ភាសិតា វាចា មុខសត្តិយោតិ វុច្ចន្តិ, តាហិ វិតុទន្តា វិជ្ឈន្តា។ **សមគ្គា**តិ ឯកកម្មំ ឯកុទ្ទេសោ សមសិក្ខតាតិ ឯតេសំ ករណេន សមគ្គតាយ សហិតា។ **បិយចក្ខូហី**តិ មេត្តាចក្ខូហិ។

៤៥. តតិយេ **អគ្គវតី**តិ ឧត្តមបុគ្គលវតី, អគ្គាយ វា ឧត្តមាយ បដិបត្តិយា សមន្នាគតា។ តតោ វិបរីតា **អនគ្គវតី។ ពាហុលិកា**តិ ចីវរាទិពាហុល្លាយ បដិបន្នា។ សាសនំ សិថិលំ គណ្ហន្តីតិ **សាថលិកា។ ឱក្កមនេ បុព្ពង្គមា**តិ ឯត្ថ ឱក្កមនំ វុច្ចតិ អវគមនដ្ឋេន បញ្ច នីវរណានិ, តេន បញ្ចនីវរណបូរណេ បុព្ពង្គមាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **បវិវេកេ**តិ ឧបធិវិវេកេ និព្ពានេ។ **និក្ខិត្តធុរា**តិ តិវិធេបិ វិវេកេ ឱរោបិតធុរា។ **ន វីរិយំ អារភន្តី**តិ ទុវិធម្បិ វីរិយំ ន ករោន្តិ។ **អប្បត្តស្ស បត្តិយា**តិ បុព្ពេ អប្បត្តស្ស ឈានវិបស្សនាមគ្គផលវិសេសស្ស បត្តិអត្ថាយ។ ឥតរំ បទទ្វយំ តស្សេវ វេវចនំ។ **បច្ឆិមា ជនតា**តិ សទ្ធិវិហារិកអន្តេវាសិកជនោ ។ **ទិដ្ឋានុគតី អាបជ្ជតី**តិ អាចរិយុបជ្ឈាយេហិ កតំ អនុករោន្តោ ទិដ្ឋស្ស តេសំ អាចារស្ស អនុគតី អាបជ្ជតិ នាម។ សេសំ វុត្តបដិបក្ខនយេន វេទិតព្ពំ។

៤៦. ចតុត្ថេ **អរិយា**តិ អរិយសាវកបរិសា។ **អនរិយា**តិ បុថុជ្ជនបរិសា។ **“ឥទំ ទុក្ខ”ន្តិ យថាភូតំ នប្បជានន្តី**តិ ឋបេត្វា តណ្ហំ តេភូមកា បញ្ចក្ខន្ធា ទុក្ខសច្ចំ នាម, ឯត្តកមេវ ទុក្ខំ, ឥតោ ឧទ្ធំ ទុក្ខំ នត្ថីតិ យថាសភាវតោ នប្បជានន្តិ។ ឯស នយោ សព្ពត្ថ។ សេសបទេសុ បន តស្ស ទុក្ខស្ស សមុដ្ឋាបិកា បុរិមតណ្ហា **សមុទយោ** នាម, តស្សាយេវ តណ្ហាយ, ទ្វិន្នម្បិ វា តេសំ សច្ចានំ អច្ចន្តក្ខយោ អសមុប្បត្តិ **ទុក្ខនិរោធោ** នាម, អដ្ឋង្គិកោ អរិយមគ្គោ **ទុក្ខនិរោធគាមិនី បដិបទា** នាមាតិ ឯវំ ឥមស្មឹ សុត្តេ ចតូហិ សច្ចេហិ ចត្តារោ មគ្គា ច ចត្តារិ ច ផលានិ កថិតានិ។

៤៧. បញ្ចមេ **បរិសាកសដោ**តិ កសដបរិសា កចវរបរិសា បលាបបរិសាតិ អត្ថោ។ **បរិសាមណ្ឌោ**តិ បសន្នបរិសា សារបរិសាតិ អត្ថោ។ **ឆន្ទាគតី គច្ឆន្តី**តិ ឆន្ទេន អគតី គច្ឆន្តិ, អកត្តព្ពំ ករោន្តីតិ អត្ថោ។ សេសបទេសុបិ ឯសេវ នយោ។ ឥមានិ បន ចត្តារិ អគតិគមនានិ ភណ្ឌភាជនីយេ ច វិនិច្ឆយដ្ឋានេ ច លព្ភន្តិ។ តត្ថ ភណ្ឌភាជនីយេ តាវ អត្តនោ ភារភូតានំ ភិក្ខូនំ អមនាបេ ភណ្ឌកេ បត្តេ តំ បរិវត្តេត្វា មនាបំ ទេន្តោ **ឆន្ទាគតី គច្ឆតិ** នាម។ អត្តនោ បន អភារភូតានំ មនាបេ ភណ្ឌកេ បត្តេ តំ បរិវត្តេត្វា អមនាបំ ទេន្តោ **ទោសាគតី គច្ឆតិ** នាម។ ភណ្ឌកភាជនីយវត្ថុញ្ច ឋិតិកញ្ច អជានន្តោ **មោហាគតី គច្ឆតិ** នាម។ មុខរានំ វា រាជាទិនិស្សិតានំ វា “ឥមេ មេ អមនាបេ ភណ្ឌកេ ទិន្នេ អនត្ថម្បិ ករេយ្យុ”ន្តិ ភយេន បរិវត្តេត្វា មនាបំ ទេន្តោ **ភយាគតី គច្ឆតិ** នាម។ យោ បន ឯវំ ន គច្ឆតិ, សព្ពេសំ តុលាភូតោ បមាណភូតោ មជ្ឈត្តោ ហុត្វា យំ យស្ស បាបុណាតិ, តញ្ញេវ តស្ស ទេតិ, អយំ ចតុព្ពិធម្បិ អគតិគមនំ ន គច្ឆតិ នាម។ វិនិច្ឆយដ្ឋានេ បន អត្តនោ ភារភូតស្ស គរុកាបត្តិំ លហុកាបត្តីតិ កត្វា កថេន្តោ **ឆន្ទាគតី គច្ឆតិ** នាម។ ឥតរស្ស លហុកាបត្តិំ គរុកាបត្តីតិ កត្វា កថេន្តោ **ទោសាគតី គច្ឆតិ** នាម។ អាបត្តិវុដ្ឋានំ បន សមុច្ចយក្ខន្ធកញ្ច អជានន្តោ **មោហាគតី គច្ឆតិ** នាម។ មុខរស្ស វា រាជបូជិតស្ស វា “អយំ មេ គរុកំ កត្វា អាបត្តិំ កថេន្តស្ស អនត្ថម្បិ ករេយ្យា”តិ គរុកមេវ លហុកាតិ កត្វា កថេន្តោ **ភយាគតី គច្ឆតិ** នាម។ យោ បន សព្ពេសំ យថាភូតមេវ កថេតិ, អយំ ចតុព្ពិធម្បិ អគតិគមនំ ន គច្ឆតិ នាម។

៤៨. ឆដ្ឋេ **ឱក្កាចិតវិនីតា**តិ ទុព្វិនីតា។ **នោ បដិបុច្ឆាវិនីតា**តិ ន បុច្ឆិត្វា វិនីតា។ **គម្ភីរា**តិ បាឡិវសេន គម្ភីរា សល្លសុត្តសទិសា។ **គម្ភីរត្ថា**តិ អត្ថវសេន គម្ភីរា មហាវេទល្លសុត្តសទិសា។ **លោកុត្តរា**តិ លោកុត្តរអត្ថទីបកា ។ **សុញ្ញតាបដិសំយុត្តា**តិ សត្តសុញ្ញំ ធម្មមត្តមេវ បកាសកា អសង្ខតសំយុត្តសទិសា។ **ន អញ្ញា ចិត្តំ ឧបដ្ឋបេន្តី**តិ វិជាននត្ថាយ ចិត្តំ ន ឧបដ្ឋបេន្តិ, និទ្ទាយន្តិ វា អញ្ញវិហិតា វា ហោន្តិ។ **ឧគ្គហេតព្ពំ**

បរិយាបុណិតព្ពន្តិ ឧគ្គហេតព្ពេ ច បរិយាបុណិតព្ពេ ច។ **កវិតាតិ** កវីហិ កតា។ ឥតរំ តស្សេវ វេវចនំ។ **ចិត្តក្ខរាតិ** វិចិត្រអក្ខរា។ ឥតរំ តស្សេវ វេវចនំ។ **ពាហិរកាតិ** សាសនតោ ពហិភូតា។ **សាវកភាសិតាតិ** តេសំ តេសំ សាវកេហិ ភាសិតា។ **សុស្សូសន្តីតិ** អក្ខរចិត្តតាយ ចេវ សរសម្បត្តិយា ច អត្តមនា ហុត្វា សុណន្តិ។ **ន ចេវ អញ្ញមញ្ញំ បដិបុច្ឆន្តីតិ** អញ្ញមញ្ញំ អត្ថំ វា អនុសន្ធឹ វា បុព្ពាបរំ វា ន បុច្ឆន្តិ។ **ន ច បដិវិចរន្តីតិ** បុច្ឆនត្ថាយ ចារិកំ ន វិចរន្តិ។ **ឥទំ កថន្តិ** ឥទំ ព្យញ្ជនំ កថំ រោបេតព្ពំ កិន្តិ រោបេតព្ពំ? **ឥមស្ស កោ អត្ថោតិ** ឥមស្ស ភាសិតស្ស កោ អត្ថោ, កា អនុសន្ធិ, កឹ បុព្ពាបរំ? **អវិវដន្តិ** បដិច្ឆន្នំ។ **ន វិវរន្តីតិ** ន ឧគ្ឃាដេន្តិ។ **អនុត្តានីកតន្តិ** អបាកដំ កតំ។ **ន ឧត្តានី ករោន្តីតិ** បាកដំ ន ករោន្តិ។ **កង្ខាឋានិយេសូតិ** កង្ខាយ ការណភូតេសុ។ សុក្កបក្ខោ វុត្តវិបល្លាសេន វេទិតព្ពោ។

៤៩. សត្តមេ **អាមិសគរូតិ** ចតុបច្ចយគរុកា លោកុត្តរធម្មំ លាមកតោ គហេត្វា ឋិតបរិសា។ **សទ្ធម្មគរូតិ** នវ លោកុត្តរធម្មេ គរុកេ កត្វា ចត្តារោ បច្ចយេ លាមកតោ គហេត្វា ឋិតបរិសា។ **ឧភតោភាគវិមុត្តោតិ** ទ្វីហិ ភាគេហិ វិមុត្តោ។ **បញ្ញាវិមុត្តោតិ** បញ្ញាយ វិមុត្តោ សុក្ខវិបស្សកខីណាសវោ។ **កាយសក្ខីតិ** កាយេន ឈានផស្សំ ផុសិត្វា បច្ឆា និរោធំ និព្ពានំ សច្ឆិកត្វា ឋិតោ។ **ទិដ្ឋិប្បត្តោតិ** ទិដ្ឋន្តំ បត្តោ។ ឥមេ ទ្វេបិ ឆសុ ឋានេសុ លព្ភន្តិ។ **សទ្ធាវិមុត្តោតិ** សទ្ទហន្តោ វិមុត្តោ។ អយម្បិ ឆសុ ឋានេសុ លព្ភតិ។ ធម្មំ អនុស្សរតីតិ **ធម្មានុសារី**។ សទ្ធំ អនុស្សរតីតិ **សទ្ធានុសារី**។ ឥមេ ទ្វេបិ បឋមមគ្គសមង្គិនោ។ **កល្យាណធម្មោតិ** សុន្ទរធម្មោ។ **ទុស្សីលោ បាបធម្មោតិ** និស្សីលោ លាមកធម្មោ។ ឥមំ កស្មា គណ្ហន្តិ? សព្ពេសុ ហិ ឯកសទិសេសុ ជាតេសុ សីលវន្តេសុ ពលវគារវំ ន ហោតិ, ឯកច្ចេសុ បន ទុស្សីលេសុ សតិ សីលវន្តានំ ឧបរិ ពលវគារវំ ហោតីតិ មញ្ញន្តា គណ្ហន្តិ។ **តេ តេន លាភំ លភន្តីតិ** តេ ភិក្ខូ ឯកច្ចានំ វណ្ណំ ឯកច្ចានំ អវណ្ណំ កថេត្វា ចត្តារោ បច្ចយេ លភន្តិ។ **គធិតាតិ** តណ្ហាយ គន្ថិតា។ **មុច្ឆិតាតិ** តណ្ហាវសេនេវ មុច្ឆិតា។ **អជ្ឈោបន្នាតិ** អជ្ឈោសាយ គិលិត្វា បរិនិដ្ឋបេត្វា ឋិតា។ **អនាទីនវទស្សាវិនោតិ** អបច្ចវេក្ខិតបរិភោគេ អាទីនវំ អបស្សន្តា។ **អនិស្សរណបញ្ញាតិ** ចតូសុ បច្ចយេសុ ឆន្ទរាគអបកឌ្ឍនាយ និស្សរណបញ្ញាយ វិរហិតា ឥទមត្ថំ ឯតន្តិ អជានន្តា។ **បរិភុញ្ជន្តីតិ** សច្ឆន្ទរាគា ហុត្វា បរិភុញ្ជន្តិ។

សុក្កបក្ខេ **ឧភតោភាគវិមុត្តោតិ**អាទីសុ អយំ សត្តន្នម្បិ អរិយបុគ្គលានំ សង្ខេបបកាសនា – ឯកោ ភិក្ខុ បញ្ញាធុរេន អភិនិវិដ្ឋោ អដ្ឋ សមាបត្តិយោ និព្ពត្តេត្វា សោតាបត្តិមគ្គំ បាបុណាតិ។ សោ តស្មឹ ខណេ ធម្មានុសារី នាម ហោតិ, សោតាបត្តិផលាទីសុ ឆសុ ឋានេសុ កាយសក្ខិ នាម, អរហត្តផលក្ខណេ ឧភតោភាគវិមុត្តោ នាម។ សមាបត្តីហិ វិក្ខម្ភនវិមុត្តិយា មគ្គេន សមុច្ឆេទវិមុត្តិយាតិ ទ្វិក្ខត្តុំ វា ទ្វីហិ វា ភាគេហិ វិមុត្តោតិ អត្ថោ។ អបរោ បញ្ញាធុរេន អភិនិវិដ្ឋោ សមាបត្តិយោ និព្ពត្តេតុំ អសក្កោន្តោ សុក្ខវិបស្សកោវ ហុត្វា សោតាបត្តិមគ្គំ បាបុណាតិ។ សោ តស្មឹ ខណេ ធម្មានុសារី នាម ហោតិ, សោតាបត្តិផលាទីសុ ឆសុ ឋានេសុ ទិដ្ឋិប្បត្តោ នាម, អរហត្តផលក្ខណេ បញ្ញាវិមុត្តោ នាម។ អបរោ សទ្ធាធុរេន អភិនិវិដ្ឋោ អដ្ឋ សមាបត្តិយោ និព្ពត្តេត្វា សោតាបត្តិមគ្គំ បាបុណាតិ។ សោ តស្មឹ ខណេ សទ្ធានុសារី នាម ហោតិ, សោតាបត្តិផលាទីសុ ឆសុ ឋានេសុ កាយសក្ខិ នាម, អរហត្តផលក្ខណេ ឧភតោភាគវិមុត្តោ នាម។ អបរោ សទ្ធាធុរេន អភិនិវិដ្ឋោ សមាបត្តិយោ និព្ពត្តេតុំ អសក្កោន្តោ សុក្ខវិបស្សកោវ ហុត្វា សោតាបត្តិមគ្គំ បាបុណាតិ។ សោ តស្មឹ ខណេ សទ្ធានុសារី នាម ហោតិ, សោតាបត្តិផលាទីសុ ឆសុ ឋានេសុ សទ្ធាវិមុត្តោ នាម, អរហត្តផលក្ខណេ បញ្ញាវិមុត្តោ នាម។

៥០. អដ្ឋមេ **វិសមាតិ** សបក្ខលនដ្ឋេន វិសមា។ **សមាតិ** និបក្ខលនដ្ឋេន សមា។ **អធម្មកម្មានីតិ** ឧទ្ធម្មានិ កម្មានិ។ **អវិនយកម្មានីតិ** ឧព្ពិនយានិ កម្មានិ។

៥១. នវមេ **អធម្មិកាតិ** និទ្ធម្មា។ **ធម្មិកាតិ** ធម្មយុត្តា។

៥២. ទសមេ **អធិករណន្តិ** វិវាទាធិករណាទិចតុព្ពិធំ អធិករណំ។ **អាទិយន្តីតិ** គណ្ហន្តិ។ **សញ្ញាបេន្តីតិ** ជានាបេន្តិ។ **ន ច សញ្ញត្តិំ ឧបគច្ឆន្តីតិ** សញ្ញាបនត្ថំ ន សន្និបតន្តិ។ **ន ច និជ្ឈាបេន្តីតិ** ន បេក្ខាបេន្តិ។ **ន ច និជ្ឈត្តិំ ឧបគច្ឆន្តីតិ** អញ្ញមញ្ញំ និជ្ឈាបនត្ថាយ ន សន្និបតន្តិ។ **អសញ្ញត្តិពលាតិ** អសញ្ញត្តិយេវ ពលំ ឯតេសន្តិ អសញ្ញត្តិពលា ។ **អប្បដិនិស្សគ្គមន្តិនោតិ** យេសំ ហិ ឯវំ ហោតិ – “សចេ អម្ហេហិ គហិតំ អធិករណំ ធម្មិកំ ភវិស្សតិ, គណ្ហិស្សាម។ សចេ អធម្មិកំ, វិស្សជ្ជេស្សាមា”តិ, តេ បដិនិស្សគ្គមន្តិនោ នាម ហោន្តិ។ ឥមេ បន ន តថា មន្តេន្តីតិ អប្បដិនិស្សគ្គមន្តិនោ។ **ថាមសា បរាមាសា អភិនិវិស្សាតិ** ទិដ្ឋិថាមេន ច ទិដ្ឋិបរាមាសេន ច អភិនិវិសិត្វា។ **ឥទមេវ សច្ចន្តិ** ឥទំ អម្ហាកំ វចនមេវ សច្ចំ។ **មោឃមញ្ញន្តិ** អវសេសានំ វចនំ មោឃំ តុច្ឆំ។ សុក្កបក្ខោ ឧត្តានត្ថោយេវាតិ។

បរិសវគ្គោ បញ្ចមោ។

បឋមបណ្ណាសកំ និដ្ឋិតំ។

២. ទុតិយបណ្ណាសកំ

(៦) ១. បុគ្គលវគ្គវណ្ណនា

៥៣. ទុតិយបណ្ណាសកស្ស បឋមេ ចក្កវត្តិនា សទ្ធឹ គហិតត្តា “លោកានុកម្បាយា”តិ ន វុត្តំ។ ឯត្ថ ច ចក្កវត្តិនោ ឧប្បត្តិយា ទ្វេ សម្បត្តិយោ លភន្តិ, ពុទ្ធានំ ឧប្បត្តិយា តិស្សោបិ។

៥៤. ទុតិយេ **អច្ឆរិយមនុស្សា**តិ អាចិណ្ណមនុស្សា អព្ភុតមនុស្សា។

៥៥. តតិយេ **ពហុនោ ជនស្ស អនុតប្បា ហោតី**តិ មហាជនស្ស អនុតាបការី ហោតិ។ តត្ថ ចក្កវត្តិនោ កាលកិរិយា ឯកចក្កវាឡេ ទេវមនុស្សានំ អនុតាបំ ករោតិ, តថាគតស្ស កាលកិរិយា ទសសុ ចក្កវាឡសហស្សេសុ។

៥៦. ចតុត្ថេ **ថូបារហា**តិ ថូបស្ស យុត្តា អនុច្ឆវិកា។ ចក្កវត្តិនោ ហិ ចេតិយំ បដិជគ្គិត្វា ទ្វេ សម្បត្តិយោ លភន្តិ, ពុទ្ធានំ ចេតិយំ បដិជគ្គិត្វា តិស្សោបិ។

៥៧. បញ្ចមេ **ពុទ្ធា**តិ អត្តនោ អានុភាវេន ចត្តារិ សច្ចានិ ពុទ្ធា។

៥៨. ឆដ្ឋេ **ផលន្តិយា**តិ សទ្ទំ ករោន្តិយា។ **ន សន្តសន្តី**តិ ន ភាយន្តិ។ តត្ថ ខីណាសវោ អត្តនោ សក្កាយទិដ្ឋិយា បហីនត្តា ន ភាយតិ, ហត្ថាជានីយោ សក្កាយទិដ្ឋិយា ពលវត្តាតិ។ សត្តមដ្ឋមេសុបិ ឯសេវ នយោ។

៦១. នវមេ **កឹបុរិសា**តិ កិន្នរា។ **មានុសឹ វាចំ ន ភាសន្តី**តិ មនុស្សកថំ ន កថេន្តិ។ ធម្មាសោកស្ស កិរ ឯកំ កិន្នរំ អានេត្វា ទស្សេសុំ។ សោ “កថាបេថ ន”ន្តិ អាហ។ កិន្នរោ កថេតុំ ន ឥច្ឆតិ។ ឯកោ បុរិសោ “អហមេតំ កថាបេស្សាមី”តិ ហេដ្ឋាបាសាទំ ឱតារេត្វា ទ្វេ ខាណុកេ កោដ្ដេត្វា ឧក្ខលឹ អារោបេសិ។ សា ឧភតោបស្សេហិ បតតិ។ តំ ទិស្វា កិន្នរោ “កឹ អញ្ញំ ឯកំ ខាណុកំ កោដ្ដេតុំ ន វដ្ដតី”តិ ឯត្តកមេវ អាហ។ បុន អបរភាគេ ទ្វេ កិន្នរេ អានេត្វា ទស្សេសុំ។ រាជា “កថាបេថ នេ”តិ អាហ។ តេ កថេតុំ ន ឥច្ឆឹសុ។ ឯកោ បុរិសោ “អហមេតេ កថាបេស្សាមី”តិ តេ គហេត្វា អន្តរាបណំ អគមាសិ។ តត្ថេកោ អម្ពបក្កញ្ច មច្ឆេ ច អទ្ទស, ឯកោ កពិដ្ឋផលញ្ច អម្ពិលិកាផលញ្ច។ តត្ថ បុរិមោ “មហាវិសំ មនុស្សា ខាទន្តិ, កថំ តេ កិលាសិនោ ន ហោន្តី”តិ អាហ។ ឥតរោ “កថំ ឥមេ ឯតំ និស្សាយ កុដ្ឋិនោ ន ហោន្តី”តិ អាហ។ ឯវំ មានុសឹ វាចំ កថេតុំ សក្កោន្តាបិ ទ្វេ អត្ថេ សម្បស្សមានា ន កថេន្តីតិ។

៦២. ទសមេ **អប្បដិវានោ**តិ អនុក្កណ្ឋិតោ អបច្ចោសក្កិតោ។

៦៣. ឯកាទសមេ **អសន្តសន្និវាស**ន្តិ អសប្បុរិសានំ សន្និវាសំ។ **ន វទេយ្យា**តិ ឱវាទេន វា អនុសាសនិយា វា ន វទេយ្យ, មា វទតូតិ អត្ថោ។ **ថេរម្បាហំ ន វទេយ្យ**ន្តិ អហម្បិ ថេរំ ភិក្ខុំ ឱវាទានុសាសនិវសេន ន វទេយ្យំ។ **អហិតានុកម្បី**តិ អហិតំ ឥច្ឆមានោ។ **នោ ហិតានុកម្បី**តិ ហិតំ អនិច្ឆមានោ។ **នោតិ នំ វទេយ្យ**ន្តិ “អហំ តវ វចនំ ន ករិស្ស”ន្តិ នំ វទេយ្យំ។ **វិហេឋេយ្យ**ន្តិ វចនស្ស អករណេន វិហេឋេយ្យំ។ **បស្សម្បិស្ស នប្បដិករេយ្យ**ន្តិ បស្សន្តោបិ ជានន្តោបិ អហំ តស្ស វចនំ ន ករេយ្យំ។ ឥមិនា ឧបាយេន សព្ពត្ថ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ សុក្កបក្ខេ បន **សាធូតិ នំ វទេយ្យ**ន្តិ “សាធុ ភទ្ទកំ សុកថិតំ តយា”តិ តស្ស កថំ អភិនន្ទន្តោ នំ វទេយ្យន្តិ អត្ថោ។

៦៤. ទ្វាទសមេ **ឧភតោ វចីសំសារោ**តិ ទ្វីសុបិ បក្ខេសុ អញ្ញមញ្ញំ អក្កោសនបច្ចក្កោសនវសេន សំសរមានា វាចា វចីសំសារោ។ **ទិដ្ឋិបឡាសោ**តិ ទិដ្ឋឹ និស្សាយ ឧប្បជ្ជនកោ យុគគ្គាហលក្ខណោ បឡាសោ ទិដ្ឋិបឡាសោ នាម។ **ចេតសោ អាឃាតោ**តិ កោបោ។ សោ ហិ ចិត្តំ អាឃាតេន្តោ ឧប្បជ្ជតិ។ **អប្បច្ចយោ**តិ អតុដ្ឋាការោ, ទោមនស្សន្តិ អត្ថោ។ **អនភិរទ្ធី**តិ កោបោយេវ។ សោ ហិ អនភិរាធនវសេន អនភិរទ្ធីតិ វុច្ចតិ។ **អជ្ឈត្តំ អវូបសន្តំ ហោតី**តិ សព្ពម្បេតំ និយកជ្ឈត្តសង្ខាតេ អត្តនោ ចិត្តេ ច សទ្ធិវិហារិកអន្តេវាសិកសង្ខាតាយ អត្តនោ បរិសាយ ច អវូបសន្តំ ហោតិ។ **តស្មេត**ន្តិ តស្មឹ ឯតំ។ សេសំ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពន្តិ។

បុគ្គលវគ្គោ បឋមោ។

(៧) ២. សុខវគ្គវណ្ណនា

៦៥. ទុតិយស្ស បឋមេ **គិហិសុខ**ន្តិ គិហីនំ សព្ពកាមនិប្ផត្តិមូលកំ សុខំ។ **បព្ពជិតសុខ**ន្តិ បព្ពជិតានំ បព្ពជ្ជាមូលកំ សុខំ។

៦៦. ទុតិយេ **កាមសុខ**ន្តិ កាមេ អារព្ភ ឧប្បជ្ជនកសុខំ។ **នេក្ខម្មសុខ**ន្តិ នេក្ខម្មំ វុច្ចតិ បព្ពជ្ជា, តំ អារព្ភ ឧប្បជ្ជនកសុខំ។

៦៧. តតិយេ **ឧបធិសុខ**ន្តិ តេភូមកសុខំ។ **និរុបធិសុខ**ន្តិ លោកុត្តរសុខំ។

៦៨. ចតុត្ថេ **សាសវសុខ**ន្តិ អាសវានំ បច្ចយភូតំ វដ្ដសុខំ។ **អនាសវសុខ**ន្តិ តេសំ អបច្ចយភូតំ វិវដ្ដសុខំ។

៦៩. បញ្ចមេ **សាមិស**ន្តិ សំកិលេសំ វដ្ដគាមិសុខំ។ **និរាមិស**ន្តិ និក្កិលេសំ វិវដ្ដគាមិសុខំ។

៧០. ឆដ្ឋេ **អរិយសុខ**ន្តិ អបុថុជ្ជនសុខំ។ **អនរិយសុខ**ន្តិ បុថុជ្ជនសុខំ។

៧១. សត្តមេ **កាយិក**ន្តិ កាយវិញ្ញាណសហជាតំ។ **ចេតសិក**ន្តិ មនោទ្វារិកសុខំ។ តំ លោកិយលោកុត្តរមិស្សកំ កថិតំ។

៧២. អដ្ឋមេ **សប្បីតិក**ន្តិ បឋមទុតិយជ្ឈានសុខំ។ **និប្បីតិក**ន្តិ តតិយចតុត្ថជ្ឈានសុខំ។ តត្ថ លោកិយសប្បីតិកតោ លោកិយនិប្បីតិកំ, លោកុត្តរសប្បីតិកតោ ច លោកុត្តរនិប្បីតិកំ អគ្គន្តិ ឯវំ ភុម្មន្តរំ អភិន្ទិត្វា អគ្គភាវោ វេទិតព្វោ។

៧៣. នវមេ **សាតសុខ**ន្តិ តីសុ ឈានេសុ សុខំ។ **ឧបេក្ខាសុខ**ន្តិ ចតុត្ថជ្ឈានសុខំ។

៧៤. ទសមេ **សមាធិសុខ**ន្តិ អប្បនំ វា ឧបចារំ វា បត្តសុខំ។ **អសមាធិសុខ**ន្តិ តទុភយំ អប្បត្តសុខំ។

៧៥. ឯកាទសមេ **សប្បីតិការម្មណ**ន្តិ សប្បីតិកំ ឈានទ្វយំ បច្ចវេក្ខន្តស្ស ឧប្បន្នសុខំ។ **និប្បីតិការម្មណេ**បិ ឯសេវ នយោ។ ទ្វាទសមេបិ ឥមិនាវ ឧបាយេន អត្ថោ វេទិតព្វោ។

៧៧. តេរសមេ **រូបារម្មណ**ន្តិ រូបាវចរចតុត្ថជ្ឈានារម្មណំ, យំកិញ្ចិ រូបំ អារព្ភ ឧប្បជ្ជនកំ វា។ **អរូបារម្មណ**ន្តិ អរូបាវចរជ្ឈានារម្មណំ, យំកិញ្ចិ អរូបំ អារព្ភ ឧប្បជ្ជនកំ វាតិ។

សុខវគ្គោ ទុតិយោ។

(៨) ៣. សនិមិត្តវគ្គវណ្ណនា

៧៨-៧៩. តតិយស្ស បឋមេ **សនិមិត្តា**តិ សការណា។ ទុតិយាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ និទានំ ហេតុ សង្ខារោ បច្ចយោ រូបន្តិ សព្ពានិបិ ហិ ឯតានិ ការណវេវចនានេវ។

៨៤. សត្តមេ **សវេទនា**តិ បច្ចយភូតាយ សម្បយុត្តវេទនាយ សតិយេវ ឧប្បជ្ជន្តិ, នាសតីតិ អត្ថោ។ អដ្ឋមនវមេសុបិ ឯសេវ នយោ។

៨៧. ទសមេ **សង្ខតារម្មណា**តិ បច្ចយនិព្ពត្តំ សង្ខតធម្មំ អារម្មណំ កត្វាវ ឧប្បជ្ជន្តិ។ **នោ អសង្ខតារម្មណា**តិ អសង្ខតំ បន និព្ពានំ អារព្ភ ន ឧប្បជ្ជន្តិ។ **ន ហោន្តី**តិ មគ្គក្ខណេ ន ហោន្តិ នាម, ផលេ បត្តេ នាហេសុន្តិ។ ឯវំ មេតេសុ ទសសុបិ ឋានេសុ យាវ អរហត្តា ទេសនា ទេសិតាតិ។

សនិមិត្តវគ្គោ តតិយោ។

(៩) ៤. ធម្មវគ្គវណ្ណនា

៨៨. ចតុត្ថស្ស បឋមេ **ចេតោវិមុត្តី**តិ ផលសមាធិ។ **បញ្ញាវិមុត្តី**តិ ផលបញ្ញា។

៨៩. ទុតិយេ **បគ្គាហោ**តិ វីរិយំ។ **អវិក្ខេបោ**តិ ចិត្តេកគ្គតា។

៩០. តតិយេ **នាម**ន្តិ ចត្តារោ អរូបក្ខន្ធា។ **រូប**ន្តិ រូបក្ខន្ធោ។ ឥតិ ឥមស្មឹ សុត្តេ ធម្មកោដ្ឋាសបរិច្ឆេទញាណំ នាម កថិតំ។

៩១. ចតុត្ថេ **វិជ្ជា**តិ ផលញាណំ។ **វិមុត្តី**តិ តំសម្បយុត្តា សេសធម្មា។

៩២. បញ្ចមេ **ភវទិដ្ឋី**តិ សស្សតទិដ្ឋិ។ **វិភវទិដ្ឋី**តិ ឧច្ឆេទទិដ្ឋិ។ ឆដ្ឋសត្តមានិ ឧត្តានត្ថានេវ។

៩៥. អដ្ឋមេ **ទោវចស្សតា**តិ ទុព្ពចភាវោ។ **បាបមិត្តតា**តិ បាបមិត្តសេវនភាវោ។ នវមំ វុត្តវិបរិយាយេន វេទិតព្ពំ។

៩៧. ទសមេ **ធាតុកុសលតា**តិ អដ្ឋារស ធាតុយោ ធាតូតិ ជាននំ។ **មនសិការកុសលតា**តិ តាសំយេវ ធាតូនំ អនិច្ចាទិវសេន លក្ខណត្តយំ អារោបេត្វា ជាននំ។

៩៨. ឯកាទសមេ **អាបត្តិកុសលតា**តិ បញ្ចន្នញ្ច សត្តន្នញ្ច អាបត្តិក្ខន្ធានំ ជាននំ។ **អាបត្តិវុដ្ឋាន កុសលតា**តិ ទេសនាយ វា កម្មវាចាយ វា អាបត្តីហិ វុដ្ឋានជាននន្តិ។

ធម្មវគ្គោ ចតុត្ថោ។

(១០) ៥. ពាលវគ្គវណ្ណនា

៩៩. បញ្ចមស្ស បឋមេ **អនាគតំ ភារំ វហតីតិ** “សម្មជ្ជនី បទីបោ ច, ឧទកំ អាសនេន ច, ឆន្ទបារិសុទ្ធិឧតុក្ខានំ, ភិក្ខុគណនា ច ឱវាទោ, បាតិមោក្ខំ ថេរភារោតិ វុច្ចតី”តិ ឯវំ ទសវិធំ ថេរភារំ នវកោ ហុត្វា ថេរេន អនជ្ឈិដ្ឋោ ករោន្តោ អនាគតំ ភារំ វហតិ នាម។ **អាគតំ ភារំ ន វហតីតិ** ថេរោ សមានោ តមេវ ទសវិធំ ភារំ អត្តនា វា អករោន្តោ បរំ វា អសមាទបេន្តោ អាគតំ ភារំ ន វហតិ នាម។ ទុតិយសុត្តេបិ ឥមិនាវ នយេន អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

១០១. តតិយេ **អកប្បិយេ កប្បិយសញ្ញីតិ** អកប្បិយេ សីហមំសាទិម្ហិ “កប្បិយំ ឥទ”ន្តិ ឯវំសញ្ញី។ **កប្បិយេ អកប្បិយសញ្ញីតិ** កុម្ភីលមំសពិឡារមំសាទិម្ហិ កប្បិយេ “អកប្បិយំ ឥទ”ន្តិ ឯវំសញ្ញី។ ចតុត្ថំ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពំ។

១០៣. បញ្ចមេ **អនាបត្តិយា អាបត្តិសញ្ញីតិ** អាបុច្ឆិត្វា ភណ្ឌកំ ធោវន្តស្ស, បត្តំ បចន្តស្ស, កេសេ ឆិន្ទន្តស្ស, គាមំ បវិសន្តស្សាតិអាទីសុ អនាបត្តិ, តត្ថ “អាបត្តិ អយ”ន្តិ ឯវំសញ្ញី។ **អាបត្តិយា អនាបត្តិសញ្ញីតិ** តេសញ្ញេវ វត្ថូនំ អនាបុច្ឆាករណេ អាបត្តិ, តត្ថ “អនាបត្តី”តិ ឯវំសញ្ញី។ ឆដ្ឋេបិ វុត្តនយេនេវ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ សត្តមាទីនិ ឧត្តានត្ថានេវ។

១០៩. ឯកាទសមេ **អាសវាតិ** កិលេសា។ **ន កុក្កុច្ចាយិតព្ពន្តិ** សង្ឃភោគស្ស អបដ្ឋបនំ អវិចារណំ ន កុក្កុច្ចាយិតព្ពំ នាម, តំ កុក្កុច្ចាយតិ។ **កុក្កុច្ចាយិតព្ពន្តិ** តស្សេវ បដ្ឋបនំ វិចារណំ, តំ ន កុក្កុច្ចាយតិ។ ទ្វាទសមាទីនិ ហេដ្ឋា វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពានីតិ។

ពាលវគ្គោ បញ្ចមោ។

ទុតិយបណ្ណាសកំ និដ្ឋិតំ។

៣. តតិយបណ្ណាសកំ

(១១) ១. អាសាទុប្បជហវគ្គវណ្ណនា

១១៩. តតិយស្ស បឋមេ **អាសា**តិ តណ្ហា។ **ទុប្បជហា**តិ ទុច្ចជា ទុន្នីហរា។ លាភាសាយ ទុប្បជហភាវេន សត្តា ទសបិ វស្សានិ វីសតិបិ សដ្ឋិបិ វស្សានិ “អជ្ជ លភិស្សាម, ស្វេ លភិស្សាមា”តិ រាជានំ ឧបដ្ឋហន្តិ, កសិកម្មាទីនិ ករោន្តិ, ឧភតោព្យូឡ្ហំ សង្គាមំ បក្ខន្ទន្តិ, អជបថសង្កុបថាទយោ បដិបជ្ជន្តិ, នាវាយ មហាសមុទ្ទំ បវិសន្តិ។ ជីវិតាសាយ ទុប្បជហត្តា សម្បត្តេ មរណកាលេបិ វស្សសតជីវី អត្តានំ មញ្ញន្តិ។ សោ កម្មកម្មនិមិត្តាទីនិ បស្សន្តោបិ “ទានំ ទេហិ បូជំ, ករោហី”តិ អនុកម្បកេហិ វុច្ចមានោ “នាហំ មរិស្សាមិ, ជីវិស្សាមិ”ច្चេវ អាសាយ កស្សចិ វចនំ ន គណ្ហាតិ។

១២០. ទុតិយេ **បុព្ពការី**តិ បឋមំ ឧបការស្ស ការកោ។ **កតញ្ញូកតវេទី**តិ តេន កតំ ញត្វា បច្ឆា ការកោ។ តេសុ បុព្ពការី “ឥណំ ទេមី”តិ សញ្ញំ ករោតិ, បច្ឆា ការកោ “ឥណំ ជីរាបេមី”តិ សញ្ញំ ករោតិ។

១២១. តតិយេ **តិត្តោ ច តប្បេតា ចា**តិ បច្ចេកពុទ្ធោ ច តថាគតសាវកោ ច ខីណាសវោ តិត្តោ នាម, តថាគតោ អរហំ សម្មាសម្ពុទ្ធោ តិត្តោ ច តប្បេតា ច។

១២២. ចតុត្ថេ **ទុត្តប្បយា**តិ ទាយកេន ទុត្តប្បយា តប្បេតុំ ន សុករា។ **និក្ខិបតី**តិ និទហតិ ន បរិភុញ្ជតិ។ **វិស្សជ្ជេតី**តិ បរេសំ ទេតិ។

១២៣. បញ្ចមេ **ន វិស្សជ្ជេតី**តិ សព្ពំយេវ បរេសំ ន ទេតិ, អត្តនោ បន យាបនមត្តំ គហេត្វា អវសេសំ ទេតិ។

១២៤. ឆដ្ឋេ **សុភនិមិត្ត**ន្តិ ឥដ្ឋារម្មណំ។

១២៥. សត្តមេ **បដិឃនិមិត្ត**ន្តិ អនិដ្ឋនិមិត្តំ។

១២៦. អដ្ឋមេ **បរតោ ច ឃោសោ**តិ បរស្ស សន្តិកា អស្សទ្ធម្មស្សវនំ។

១២៧. នវមេ **បរតោ ច ឃោសោ**តិ បរស្ស សន្តិកា សទ្ធម្មស្សវនំ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

អាសាទុប្បជហវគ្គោ បឋមោ។

(១២) ២. អាយាចនវគ្គវណ្ណនា

១៣១. ទុតិយស្ស បឋមេ **ឯវំ សម្មា អាយាចមានោ អាយាចេយ្យា**តិ សទ្ធោ ភិក្ខុ ឧទ្ទិហិត្វា “យាទិសោ សារិបុត្តត្ថេរោ បញ្ញាយ, អហម្បិ តាទិសោ ហោមិ។ យាទិសោ មហាមោគ្គល្លានត្ថេរោ ឥទ្ធិយា, អហម្បិ តាទិសោ ហោមី”តិ ឯវំ អាយាចន្តោ បិហេន្តោ បត្ថេន្តោ យំ អត្ថិ, តស្សេវ បត្ថិតព្ពា សម្មា បត្ថេយ្យ នាម។ ឥតោ ឧត្តរិ បត្ថេន្តោ មិច្ឆា បត្ថេយ្យ។ ឯវរូបា ហិ បត្ថនា យំ នត្ថិ, តស្ស បត្ថិតព្ពា មិច្ឆាបត្ថនា នាម ហោតិ។ កឹ ការណា? **ឯសា, ភិក្ខវេ, តុលា ឯតំ បមាណ**ន្តិ យថា ហិ សុវណ្ណំ វា ហិរញ្ញំ វា តុលេន្តស្ស តុលា ឥច្ឆិតព្ពា, ធញ្ញំ មិនន្តស្ស មានន្តិ តុលនេ តុលា, មិននេ ច មានំ បមាណំ ហោតិ, ឯវមេវ មម សាវកានំ ភិក្ខូនំ ឯសា តុលា ឯតំ បមាណំ យទិទំ សារិបុត្តមោគ្គល្លានា។ តេ គហេត្វា “អហម្បិ ញាណេន វា ឥទ្ធិយា វា ឯតម្បមាណោ ហោមី”តិ អត្តានំ តុលេតុំ វា បមាណេតុំ វា សក្កា, ន ឥតោ អញ្ញថា។

១៣២. ទុតិយាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ ឥទំ បនេត្ថ វិសេសមត្តំ – **ខេមា ច ភិក្ខុនី ឧប្បលវណ្ណា ចា**តិ ឯតាសុ ហិ ខេមា បញ្ញាយ អគ្គា, ឧប្បលវណ្ណា ឥទ្ធិយា។ តស្មា “បញ្ញាយ វា ឥទ្ធិយា វា ឯតាទិសី ហោមី”តិ សម្មា អាយាចមានា អាយាចេយ្យ។ តថា ចិត្តោ គហបតិ បញ្ញាយ អគ្គោ, ហត្ថកោ អាឡវកោ មហិទ្ធិកតាយ។ តស្មា “បញ្ញាយ វា ឥទ្ធិយា វា ឯទិសោ ហោមី”តិ សម្មា អាយាចមានោ អាយាចេយ្យ។ ខុជ្ជុត្តរាបិ មហាបញ្ញតាយ អគ្គា, នន្ទមាតា មហិទ្ធិកតាយ។ តស្មា “បញ្ញាយ វា ឥទ្ធិយា វា ឯតាទិសី ហោមី”តិ សម្មា អាយាចមានា អាយាចេយ្យ។

១៣៥. បញ្ចមេ **ខត**ន្តិ គុណានំ ខតត្តា ខតំ។ **ឧបហត**ន្តិ គុណានំ ឧបហតត្តា ឧបហតំ, ឆិន្នគុណំ នដ្ឋគុណន្តិ អត្ថោ។ **អត្តានំ បរិហរតី**តិ និគ្គុណំ អត្តានំ ជគ្គតិ គោបាយតិ។ **សាវជ្ជោ**តិ សទោសោ។ **សានុវជ្ជោ**តិ សឧបវាទោ។ **បសវតី**តិ បដិលភតិ។ **អននុវិច្ច**តិ អជានិត្វា អវិនិច្ឆិនិត្វា។ **អបរិយោគាហេត្វា**តិ អននុបវិសិត្វា។ **អវណ្ណារហស្សា**តិ អវណ្ណយុត្តស្ស មិច្ឆាបដិបន្នស្ស តិត្ថិយស្ស វា តិត្ថិយសាវកស្ស វា។ **វណ្ណំ ភាសតី**តិ “សុប្បដិបន្នោ ឯស សម្មាបដិបន្នោ”តិ គុណំ កថេតិ។ **វណ្ណារហស្សា**តិ ពុទ្ធាទីសុ អញ្ញតរស្ស សម្មាបដិបន្នស្ស។ **អវណ្ណំ ភាសតី**តិ “ទុប្បដិបន្នោ ឯស មិច្ឆាបដិបន្នោ”តិ អគុណំ កថេតិ។ **អវណ្ណារហស្ស អវណ្ណំ ភាសតី**តិ ឥធេកច្ចោ បុគ្គលោ ទុប្បដិបន្នានំ មិច្ឆាបដិបន្នានំ តិត្ថិយានំ តិត្ថិយសាវកានំ “ឥតិបិ ទុប្បដិបន្នា ឥតិបិ មិច្ឆាបដិបន្នា”តិ អវណ្ណំ ភាសតិ។ **វណ្ណារហស្ស វណ្ណំ ភាសតី**តិ សុប្បដិបន្នានំ សម្មាបដិបន្នានំ ពុទ្ធានំ ពុទ្ធសាវកានំ “ឥតិបិ សុប្បដិបន្នា ឥតិបិ សម្មាបដិបន្នា”តិ វណ្ណំ ភាសតិ។

១៣៦. ឆដ្ឋេ **អប្បសាទនីយេ ឋានេ**តិ អប្បសាទការណេ។ **បសាទំ ឧបទំសេតី**តិ ទុប្បដិបទាយ មិច្ឆាបដិបទាយ “អយំ សុប្បដិបទា សម្មាបដិបទា”តិ បសាទំ ជនេតិ។ **បសាទនីយេ ឋានេ អប្បសាទ**ន្តិ សុប្បដិបទាយ សម្មាបដិបទាយ “អយំ ទុប្បដិបទា មិច្ឆាបដិបទា”តិ អប្បសាទំ ជនេតីតិ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវ។

១៣៧. **សត្តមេ ទ្វីសូ**តិ ទ្វីសុ ឱកាសេសុ ទ្វីសុ ការណេសុ។ **មិច្ឆាបដិបជ្ជមានោ**តិ មិច្ឆាបដិបត្តឹ បដិបជ្ជមានោ។ **មាតរិ ច បិតរិ ចា**តិ មិត្តវិន្ទកោ វិយ មាតរិ, អជាតសត្តុ វិយ បិតរិ។ សុក្កបក្ខោ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពោ។

១៣៨. អដ្ឋមេ **តថាគតេ ច តថាគតសាវកេ ចា**តិ ទេវទត្តោ វិយ តថាគតេ, កោកាលិកោ វិយ ច តថាគតសាវកេ។ សុក្កបក្ខេ អានន្ទត្ថេរោ វិយ តថាគតេ, នន្ទគោបាលកសេដ្ឋិបុត្តោ វិយ ច តថាគតសាវកេ។

១៣៩. នវមេ **សចិត្តវោទាន**ន្តិ សកចិត្តស្ស វោទានំ, អដ្ឋន្នំ សមាបត្តីនំ ឯតំ នាមំ។ **ន ច កិញ្ចិ លោកេ ឧបាទិយតី**តិ លោកេ ច រូបាទីសុ ធម្មេសុ កិញ្ចិ ឯកំ ធម្មម្បិ ន គណ្ហាតិ ន បរាមសតិ។ ឯវមេត្ថ អនុបាទានំ នាម ទុតិយោ ធម្មោ ហោតិ។ ទសមេកាទសមានិ ឧត្តានត្ថានេវាតិ។

អាយាចនវគ្គោ ទុតិយោ។

(១៣) ៣. ទានវគ្គវណ្ណនា

១៤២. តតិយស្ស បឋមេ **ទានានី**តិ ទិយ្យនកវសេន ទានានិ, ទេយ្យធម្មស្សេតំ នាមំ។ សវត្ថុកា វា ចេតនា ទានំ, សម្បត្តិបរិច្ចាគស្សេតំ នាមំ។ **អាមិសទាន**ន្តិ ចត្តារោ បច្ចយា ទិយ្យនកវសេន អាមិសទានំ នាម។ **ធម្មទាន**ន្តិ ឥធេកច្ចោ អមតបត្តិបដិបទំ កថេត្វា ទេតិ, ឥទំ ធម្មទានំ នាម។

១៤៣. ទុតិយេ ចត្តារោ បច្ចយា យជនកវសេន **យាគោ** នាម **ធម្មោបិ** យជនកវសេន យាគោតិ វេទិតព្ពោ។

១៤៤. តតិយេ អាមិសស្ស ចជនំ **អាមិសចាគោ**, ធម្មស្ស ចជនំ **ធម្មចាគោ**។ ចតុត្ថេ ឧបសគ្គមត្តំ វិសេសោ។

១៤៦. បញ្ចមេ ចតុន្នំ បច្ចយានំ ភុញ្ជនំ **អាមិសភោគោ**, ធម្មស្ស ភុញ្ជនំ **ធម្មភោគោ**។ ឆដ្ឋេ ឧបសគ្គមត្តំ វិសេសោ។

១៤៨. សត្តមេ ចតុន្នំ បច្ចយានំ សំវិភជនំ **អាមិសសំវិភាគោ**, ធម្មស្ស សំវិភជនំ **ធម្មសំវិភាគោ**។

១៤៩. អដ្ឋមេ ចតូហិ បច្ចយេហិ សង្គហោ **អាមិសសង្គហោ**, ធម្មេន សង្គហោ **ធម្មសង្គហោ**។

១៥០. នវមេ ចតូហិ បច្ចយេហិ អនុគ្គណ្ហនំ **អាមិសានុគ្គហោ**, ធម្មេន អនុគ្គណ្ហនំ **ធម្មានុគ្គហោ**។

១៥១. ទសមេ ចតូហិ បច្ចយេហិ អនុកម្បនំ **អាមិសានុកម្បា**, ធម្មេន អនុកម្បនំ **ធម្មានុកម្បា**តិ។

ទានវគ្គោ តតិយោ។

(១៤) ៤. សន្ថារវគ្គវណ្ណនា

១៥២. ចតុត្ថស្ស បឋមេ ចតូហិ បច្ចយេហិ អត្តនោ ច បរស្ស ច អន្តរបដិច្ឆាទនវសេន សន្ថរណំ **អាមិសសន្ថារោ**, ធម្មេន សន្ថរណំ **ធម្មសន្ថារោ**។ ទុតិយេ ឧបសគ្គមត្តំ វិសេសោ។

១៥៤. តតិយេ វុត្តប្បការស្ស អាមិសស្ស ឯសនា **អាមិសេសនា**, ធម្មស្ស ឯសនា **ធម្មេសនា**។ ចតុត្ថេ ឧបសគ្គមត្តមេវ វិសេសោ។

១៥៦. បញ្ចមេ មត្ថកប្បត្តា អាមិសបរិយេសនា **អាមិសបរិយេដ្ឋិ**, មត្ថកប្បត្តាវ ធម្មបរិយេសនា **ធម្មបរិយេដ្ឋី**តិ វុត្តា។

១៥៧. ឆដ្ឋេ អាមិសេន បូជនំ **អាមិសបូជា**, ធម្មេន បូជនំ **ធម្មបូជា**។

១៥៨. សត្តមេ **អាតិថេយ្យានី**តិ អាគន្តុកទានានិ។ អតិថេយ្យានីតិបិ បាឋោ។

១៥៩. អដ្ឋមេ អាមិសំ ឥជ្ឈនកសមិជ្ឈនកវសេន **អាមិសិទ្ធិ**, ធម្មោបិ ឥជ្ឈនកសមិជ្ឈនកវសេន **ធម្មិទ្ធិ**។

១៦០. នវមេ អាមិសេន វឌ្ឍនំ **អាមិសវុទ្ធិ**, ធម្មេន វឌ្ឍនំ **ធម្មវុទ្ធិ**។

១៦១. ទសមេ រតិករណដ្ឋេន អាមិសំ **អាមិសរតនំ**, ធម្មោ **ធម្មរតនំ**។

១៦២. ឯកាទសមេ អាមិសស្ស ចិននំ វឌ្ឍនំ **អាមិសសន្និចយោ**, ធម្មស្ស ចិននំ វឌ្ឍនំ **ធម្មសន្និចយោ**។

១៦៣. ទ្វាទសមេ អាមិសស្ស វិបុលភាវោ **អាមិសវេបុល្លំ**, ធម្មស្ស វិបុលភាវោ **ធម្មវេបុល្ល**ន្តិ។

សន្ថារវគ្គោ ចតុត្ថោ។

(១៥) ៥. សមាបត្តិវគ្គវណ្ណនា

១៦៤. បញ្ចមស្ស បឋមេ **សមាបត្តិកុសលតា**តិ អាហារសប្បាយំ ឧតុសប្បាយំ បរិគ្គណ្ហិត្វា សមាបត្តិសមាបជ្ជនេ ឆេកតា។ **សមាបត្តិវុដ្ឋានកុសលតា**តិ យថាបរិច្ឆេទេន គតេ កាលេ វិយត្តោ ហុត្វា ឧដ្ឋហន្តោ វុដ្ឋានកុសលោ នាម ហោតិ, ឯវំ កុសលតា។

១៦៥. ទុតិយេ **អជ្ជវ**ន្តិ ឧជុភាវោ។ **មទ្ទវ**ន្តិ មុទុភាវោ។

១៦៦. តតិយេ **ខន្តី**តិ អធិវាសនខន្តិ។ **សោរច្ច**ន្តិ សុសីល្យភាវេន សុរតភាវោ។

១៦៧. ចតុត្ថេ **សាខល្យ**ន្តិ សណ្ហវាចាវសេន សម្មោទមានភាវោ។ **បដិសន្ថារោ**តិ អាមិសេន វា ធម្មេន វា បដិសន្ថរណំ។

១៦៨. បញ្ចមេ **អវិហឹសា**តិ ករុណាបុព្ពភាគោ។ **សោចេយ្យ**ន្តិ សីលវសេន សុចិភាវោ។ ឆដ្ឋសត្តមានិ ឧត្តានត្ថានេវ។

១៧១. អដ្ឋមេ **បដិសង្ខានពល**ន្តិ បច្ចវេក្ខណពលំ។

១៧២. នវមេ មុដ្ឋស្សច្ចេ អកម្បនេន សតិយេវ **សតិពលំ**។ ឧទ្ធច្ចេ អកម្បនេន សមាធិយេវ **សមាធិពលំ**។

១៧៣. ទសមេ **សមថោ**តិ ចិត្តេកគ្គតា។ **វិបស្សនា**តិ សង្ខារបរិគ្គាហកញ្ញាណំ។

១៧៤. ឯកាទសមេ **សីលវិបត្តី**តិ ទុស្សីល្យំ។ **ទិដ្ឋិវិបត្តី**តិ មិច្ឆាទិដ្ឋិ។

១៧៥. ទ្វាទសមេ **សីលសម្បទា**តិ បរិបុណ្ណសីលតា។ **ទិដ្ឋិសម្បទា**តិ សម្មាទិដ្ឋិកភាវោ។ តេន កម្មស្សកតសម្មាទិដ្ឋិ, ឈានសម្មាទិដ្ឋិ, វិបស្សនាសម្មាទិដ្ឋិ, មគ្គសម្មាទិដ្ឋិ, ផលសម្មាទិដ្ឋីតិ សព្ពាបិ បញ្ចវិធា សម្មាទិដ្ឋិ សង្គហិតា ហោតិ។

១៧៦. តេរសមេ **សីលវិសុទ្ធី**តិ វិសុទ្ធិសម្បាបកំ សីលំ។ **ទិដ្ឋិវិសុទ្ធី**តិ វិសុទ្ធិសម្បាបិកា ចតុមគ្គសម្មាទិដ្ឋិ, បញ្ចវិធាបិ វា សម្មាទិដ្ឋិ។

១៧៧. ចុទ្ទសមេ **ទិដ្ឋិវិសុទ្ធី**តិ វិសុទ្ធិសម្បាបិកា សម្មាទិដ្ឋិយេវ។ **យថាទិដ្ឋិស្ស ច បធាន**ន្តិ ហេដ្ឋិមមគ្គសម្បយុត្តំ វីរិយំ។ តញ្ហិ តស្សា ទិដ្ឋិយា អនុរូបត្តា "យថាទិដ្ឋិស្ស ច បធាន"ន្តិ វុត្តំ។

១៧៨. បន្នរសមេ **អសន្តុដ្ឋិតា ច កុសលេសុ ធម្មេសូ**តិ អញ្ញត្រ អរហត្តមគ្គា កុសលេសុ ធម្មេសុ អសន្តុដ្ឋិភាវោ។

១៧៩. សោឡសមេ **មុដ្ឋស្សច្ច**ន្តិ មុដ្ឋស្សតិភាវោ។ **អសម្បជញ្ញ**ន្តិ អញ្ញាណភាវោ។

១៨០. សត្តរសមេ អបិលាបនលក្ខណា **សតិ**។ សម្មា បជាននលក្ខណំ **សម្បជញ្ញ**ន្តិ។

សមាបត្តិវគ្គោ បញ្ចមោ។ តតិយបណ្ណាសកំ និដ្ឋិតំ។

១. កោធបេយ្យាលំ

១៨១. ឥតោ បរេសុ កុជ្ឈនលក្ខណោ **កោធោ**។ ឧបនន្ធនលក្ខណោ **ឧបនាហោ**។ សុកតករណមក្ខនលក្ខណោ **មក្ខោ**។ យុគគ្គាហលក្ខណោ **បលាសោ**។ ឧសូយនលក្ខណា **ឥស្សា**។ បញ្ចមច្ឆេរភាវោ **មច្ឆរិយំ**។ តំ សព្ពម្បិ មច្ឆរាយនលក្ខណំ។ កតបដិច្ឆាទនលក្ខណា **មាយា**។ កេរាដិកលក្ខណំ **សាឋេយ្យំ**។ អលជ្ជនាការោ **អហិរិកំ**។ ឧបវាទតោ អភាយនាការោ **អនោត្តប្បំ**។ **អក្កោធា**ទយោ តេសំ បដិបក្ខវសេន វេទិតព្ពា។

១៨៥. **សេក្ខស្ស ភិក្ខុនោ**តិ សត្តវិធស្សាបិ សេក្ខស្ស ឧបរិឧបរិគុណេហិ បរិហានាយ សំវត្តន្តិ, បុថុជ្ជនស្ស បន បឋមតរំយេវ បរិហានាយ សំវត្តន្តីតិ វេទិតព្ពា។ **អបរិហានាយា**តិ ឧបរិឧបរិគុណេហិ អបរិហានត្ថាយ។

១៨៧. **យថាភតំ និក្ខិត្តោ**តិ យថា អានេត្វា និក្ខិត្តោ, ឯវំ និរយេ បតិដ្ឋិតោ វាតិ វេទិតព្ពោ។

១៩០. **ឯកច្ចោ**តិ យស្សេតេ កោធាទយោ អត្ថិ, សោ ឯកច្ចោ នាម។

កោធបេយ្យាលំ និដ្ឋិតំ។

២. អកុសលបេយ្យាលំ

១៩១-២០០. សាវជ្ជាតិ សទោសា។ **អនវជ្ជា**តិ និទ្ទោសា។ **ទុក្ខុទ្រយា**តិ ទុក្ខវេបក្កា។ **សុខុទ្រិយា**តិ សុខវេបក្កា។ **សព្យាពជ្ឈា**តិ សទុក្ខា។ **អព្យាពជ្ឈា**តិ និទ្ទុក្ខា។ ឯកត្ថាវតា វង្គវិវង្គមេវ កថិតំ។

អកុសលបេយ្យាលំ និដ្ឋិតំ។

៣. វិនយបេយ្យាលំ

២០១. ទ្វេមេ , ភិក្ខវេ, អត្ថវសេ បដិច្ចាតិ, ភិក្ខវេ, ទ្វេ អត្ថេ និស្សាយ ទ្វេ ការណានិ សន្ធាយ។ **សិក្ខាបទំ បញ្ញត្ត**ន្តិ សិក្ខាកោដ្ឋាសោ ឋបិតោ។ **សង្ឃសុដ្ឋុតាយា**តិ សង្ឃស្ស សុដ្ឋុភាវាយ, “សុដ្ឋុ, ភន្តេ”តិ វត្វា សម្បដិច្ឆនត្ថាយាតិ អត្ថោ។ **សង្ឃផាសុតាយា**តិ សង្ឃស្ស ផាសុវិហារត្ថាយ។ **ទុម្មង្កូន**ន្តិ ទុស្សីលានំ។ **បេសលាន**ន្តិ បិយសីលានំ។ **ទិដ្ឋធម្មិកានំ អាសវាន**ន្តិ ទិដ្ឋធម្មេ ឥមស្មិំយេវ អត្តភាវេ វីតិក្កមបច្ចយា បដិលទ្ធព្ពានំ វធពន្ធនាទិទុក្ខធម្មសង្ខាតានំ អាសវានំ។ **សំវរាយា**តិ បិទហនត្ថាយ។ **សម្បរាយិកាន**ន្តិ តថារូបានំយេវ អបាយទុក្ខសង្ខាតានំ សម្បរាយេ ឧប្បជ្ជនកអាសវានំ។ **បដិឃាតាយា**តិ បដិសេធនត្ថាយ។ **វេរាន**ន្តិ អកុសលវេរានម្បិ បុគ្គលវេរានម្បិ។ **វជ្ជាន**ន្តិ ទោសានំ។ តេ ឯវ វា ទុក្ខធម្មា វជ្ជនីយត្តា ឥធ វជ្ជាតិ អធិប្បេតា។ **ភយាន**ន្តិ ចិត្តុត្រាសភយានម្បិ ភយហេតូនំ តេសំយេវ ទុក្ខធម្មានម្បិ។ **អកុសលាន**ន្តិ អក្ខមង្គេន អកុសលសង្ខាតានំ ទុក្ខធម្មានំ។ **គិហីនំ អនុកម្បាយា**តិ គិហីសុ ឧជ្ឈាយន្តេសុ បញ្ញត្តសិក្ខាបទំ គិហីនំ អនុកម្បាយ បញ្ញត្តំ នាម។ **បាបិច្ឆានំ បក្ខុបច្ឆេទាយា**តិ បាបិច្ឆា បក្ខំ និស្សាយ សង្ឃំ ភិន្ទេយ្យុន្តិ តេសំ បក្ខុបច្ឆេទនត្ថាយ។ **អប្បសន្នានំ បសាទាយា**តិ បុព្ពេ អប្បសន្នានម្បិ បណ្ឌិតមនុស្សានំ សិក្ខាបទបញ្ញត្តិសម្បទំ ទិស្វា បសាទុប្បត្តិអត្ថាយ។ **បសន្នានំ ភិយ្យោភាវាយា**តិ បសន្នានំ ឧបរូបរិបសាទភាវាយ។ **សទ្ធម្មដ្ឋិតិយា**តិ សទ្ធម្មស្ស ចិរដ្ឋិតត្ថំ។ **វិនយានុគ្គហាយា**តិ បញ្ចវិធស្សាបិ វិនយស្ស អនុគ្គណ្ហនត្ថាយ។

២០២-២៣០. បាតិមោក្ខំ បញ្ញត្តន្តិ ភិក្ខុបាតិមោក្ខំ ភិក្ខុនិបាតិមោក្ខន្តិ ទុវិធំ បាតិមោក្ខំ បញ្ញត្តំ។ **បាតិមោក្ខុទ្ទេសោ**តិ **ភិក្ខូនំ បញ្ច, ភិក្ខុនីនំ ចត្តារោតិ នវ បាតិមោក្ខុទ្ទេសា បញ្ញត្តា។ បាតិមោក្ខដ្ឋបន**ន្តិ ឧបោសថដ្ឋបនំ។ **បវារណា បញ្ញត្តា**តិ ចាតុទ្ទសិកា បន្នរសិកាតិ ទ្វេ បវារណា បញ្ញត្តា។ **បវារណដ្ឋបនំ បញ្ញត្ត**ន្តិ សាបត្តិកស្ស ភិក្ខុនោ បវារណា ឧត្តិយា វត្តមានាយ បវារណដ្ឋបនំ បញ្ញត្តំ។ តជ្ជនីយកម្មាទីសុ ភិក្ខូ វាចាសត្តីហិ វិតុទន្តានំ បណ្ឌុកលោហិតកានំ ភិក្ខូនំ **តជ្ជនីយកម្មំ** (ចូឡវ. ១ អាទយោ) បញ្ញត្តំ។ ពាលស្ស អព្យត្តស្ស សេយ្យសកស្ស ភិក្ខុនោ **និយស្សកម្មំ** បញ្ញត្តំ។ កុលទូសកេ អស្សជិបុនព្ពសុកេ ភិក្ខូ អារព្ភ **បព្ពាជនីយកម្មំ** (ចូឡវ. ២១ អាទយោ) បញ្ញត្តំ។ គិហីនំ អក្កោសកស្ស សុធម្មត្ថេរស្ស **បដិសារណីយកម្មំ** (ចូឡវ. ៣៣ អាទយោ) បញ្ញត្តំ។ អាបត្តិយា អទស្សនាទីសុ **ឧក្ខេបនីយកម្មំ** បញ្ញត្តំ។ គរុកាបត្តឹ អាបន្នស្ស បដិច្ឆន្នាយ អាបត្តិយា **បរិវាសទានំ** បញ្ញត្តំ។ បរិវាសេ អន្តរាបត្តឹ អាបន្នស្ស **មូលាយ បដិកស្សនំ** បញ្ញត្តំ។ បដិច្ឆន្នាយបិ អប្បដិច្ឆន្នាយបិ អាបត្តិយា **មានត្តទានំ** បញ្ញត្តំ។ ចិណ្ណមានត្តស្ស **អព្ភានំ** បញ្ញត្តំ។ សម្មា វត្តន្តស្ស **ឱសារណីយំ** បញ្ញត្តំ។ អសម្មាវត្តនាទីសុ **និស្សារណីយំ** បញ្ញត្តំ។

ឯហិភិក្ខូបសម្បទា សរណគមនូបសម្បទា ឱវាទូបសម្បទា បញ្ហាព្យាករណូបសម្បទា ញត្តិចតុត្ថកម្មូបសម្បទា គរុធម្មូបសម្បទា ឧភតោសង្ឃេ ឧបសម្បទា ទូតេន ឧបសម្បទាតិ អដ្ឋវិធា **ឧបសម្បទា** បញ្ញត្តា។ ញត្តិកម្មំ នវ ឋានានិ គច្ឆតីតិ ឯវំ នវដ្ឋានិកំ **ញត្តិកម្មំ** បញ្ញត្តំ។ ញត្តិទុតិយកម្មំ សត្ត ឋានានិ គច្ឆតីតិ ឯវំ សត្តដ្ឋានិកមេវ **ញត្តិទុតិយកម្មំ** បញ្ញត្តំ។ ញត្តិចតុត្ថកម្មំ សត្ត ឋានានិ គច្ឆតីតិ ឯវំ សត្តដ្ឋានិកមេវ **ញត្តិចតុត្ថកម្មំ** បញ្ញត្តំ។ បឋមបារាជិកាទីនំ បឋមបញ្ញត្តិ **អបញ្ញត្តេ បញ្ញត្តំ**។ តេសំយេវ អនុបញ្ញត្តិ **បញ្ញត្តេ អនុបញ្ញត្តំ**។ ធម្មសម្មុខតា វិនយសម្មុខតា សង្ឃសម្មុខតា បុគ្គលសម្មុខតាតិ ឥមស្ស ចតុព្ពិធស្ស សម្មុខីភាវស្ស វសេន **សម្មុខាវិនយោ** បញ្ញត្តោ។ សតិវេបុល្លប្បត្តស្ស ខីណាសវស្ស អចោទនត្ថាយ **សតិវិនយោ** បញ្ញត្តោ។ ឧម្មត្តកស្ស ភិក្ខុនោ **អមូឡ្ហវិនយោ** បញ្ញត្តោ។ អប្បដិញ្ញាយ ចុទិតកស្ស អាបត្តិយា អករណត្ថំ **បដិញ្ញាតករណំ** បញ្ញត្តំ។ ពហុតរានំ ធម្មវាទីនំ លទ្ធឹ គហេត្វា អធិករណវូបសមនត្ថំ។ **យេភុយ្យសិកា** បញ្ញត្តា។ បាបុស្សន្នស្ស បុគ្គលស្ស និគ្គណ្ហនត្ថំ **តស្សបាបិយសិកា** បញ្ញត្តា។ ភណ្ឌនាទិវសេន ពហុំ អស្សាមណកំ កត្វា អាបត្តឹ អាបន្នានំ ភិក្ខូនំ ឋបេត្វា ថុល្លវជ្ជំ ឋបេត្វា គិហិបដិសំយុត្តញ្ច អវសេសាបត្តីនំ វូបសមនត្ថាយ **តិណវត្ថារកោ** បញ្ញត្តោ។

វិនយបេយ្យាលំ និដ្ឋិតំ។

៤. រាគបេយ្យាលំ

២៣១. រាគស្ស , ភិក្ខវេ, អភិញ្ញាយាតិ បញ្ចកាមគុណិករាគស្ស អភិជាននត្ថំ បច្ចក្ខករណត្ថំ។ **បរិញ្ញាយា**តិ បរិជាននត្ថំ។ **បរិក្ខយាយា**តិ បរិក្ខយគមនត្ថំ។ **បហានាយា**តិ បជហនត្ថំ។ **ខយាយ វយាយា**តិ ខយវយគមនត្ថំ។ **វិរាគាយា**តិ វិរជ្ជនត្ថំ។ **និរោធាយា**តិ និរុជ្ឈនត្ថំ។ **ចាគាយា**តិ ចជនត្ថំ។ **បដិនិស្សគ្គាយា**តិ បដិនិស្សជ្ជនត្ថំ។

២៣២-២៤៦. ថម្ភស្សាតិ កោធមានវសេន ថទ្ធភាវស្ស។ **សារព្ភស្សា**តិ ការណុត្តរិយលក្ខណស្ស សារព្ភស្ស។ **មានស្សា**តិ នវវិធមានស្ស។ **អតិមានស្សា**តិ អតិក្កមិត្វា មញ្ញនមានស្ស។ **មទស្សា**តិ មជ្ជនាការមទស្ស។ **បមាទស្សា**តិ សតិវិប្បវាសស្ស, បញ្ចសុ កាមគុណេសុ ចិត្តវោស្សគ្គស្ស។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

រាគបេយ្យាលំ និដ្ឋិតំ។

មនោរថបូរណិយា អង្គុត្តរនិកាយ-អដ្ឋកថាយ

ទុកនិបាតស្ស សំវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

។ នមោ តស្ស ភគវតោ អរហតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស។

អង្គុត្តរនិកាយេ

តិកនិបាត-អដ្ឋកថា

១. បឋមបណ្ណាសកំ

១. ពាលវគ្គោ

១. ភយសុត្តវណ្ណនា

១. តិកនិបាតស្ស បឋមេ **ភយានី**តិអាទីសុ **ភយ**ន្តិ ចិត្តុត្រាសោ។ **ឧបទ្ទវោ**តិ អនេកគ្គតាការោ។ **ឧបសគ្គោ**តិ ឧបសដ្ឋាការោ តត្ថ តត្ថ លគ្គនាការោ។

តេសំ ឯវំ នានត្តំ វេទិតព្ពំ – បព្ពតវិសមនិស្សិតា ចោរា ជនបទវាសីនំ បេសេន្តិ – “មយំ អសុកទិវសេ នាម តុម្ហាកំ គាមំ បហរិស្សាមា”តិ។ តេ តំ បវត្តិំ សុតកាលតោ បដ្ឋាយ ភយំ សន្តាសំ អាបជ្ជន្តិ។ អយំ **ចិត្តុត្រាសោ** នាម។ “យថា នោ តេ ចោរា កុបិតា អនត្ថម្បិ អាវហេយ្យុ”ន្តិ ហត្ថសារំ គហេត្វា ទ្វិបទចតុប្បទេហិ សទ្ធិំ អរញ្ញំ បវិសិត្វា តត្ថ តត្ថ ភូមិយំ និបជ្ជន្តិ ឌំសមកសាទីហិ ខជ្ជមានា, គុម្ពន្តរានិ បវិសន្តា ខាណុកណ្ដកេ មទ្ទន្តិ។ តេសំ ឯវំ វិចរន្តានំ វិក្ខិត្តភាវោ **អនេកគ្គតាការោ** នាម។ តតោ ចោរេសុ យថាវុត្តេ ទិវសេ អនាគច្ឆន្តេសុ “តុច្ឆកសាសនំ ភវិស្សតិ, គាមំ បវិសិស្សាមា”តិ សបរិក្ខារា គាមំ បវិសន្តិ។ អថ តេសំ បវិដ្ឋភាវំ ញត្វា គាមំ បរិវារេត្វា ទ្វារេ អគ្គិំ ទត្វា មនុស្សេ ឃាតេត្វា ចោរា សព្ពំ វិភវំ វិលុម្បិត្វា គច្ឆន្តិ។ តេសុ ឃាតិតាវសេសា អគ្គិំ និព្ពាបេត្វា កោដ្ឋកច្ឆាយាភិត្តិច្ឆាយាទីសុ តត្ថ តត្ថ លគ្គិត្វា និសីទន្តិ នដ្ឋំ អនុសោចមានា។ អយំ **ឧបសដ្ឋាការោ លគ្គនាការោ** នាម។

នឡាគារាតិ នឡេហិ ឆន្នបដិច្ឆន្នអគារា។ សេសសម្ភារា បនេត្ថ រុក្ខមយា ហោន្តិ។ **តិណាគារេ**បិ ឯសេវ នយោ។ **កូដាគារានី**តិ កូដសង្គហិតានិ អគារានិ។ **ឧល្លិត្តាវលិត្តានី**តិ អន្តោ ច ពហិ ច លិត្តានិ។ **និវាតានី**តិ និវារិតវាតប្បវេសានិ។ **ផុសិតគ្គឡានី**តិ ឆេកេហិ វឌ្ឍកីហិ កតត្តា បិដ្ឋសង្ឃាដម្ហិ សុដ្ឋុ ផុសិតកវាដានិ។ **បិហិតវាតបានានី**តិ យុត្តវាតបានានិ។ ឥមិនា បទទ្វយេន កវាដវាតបានានំ និច្ចបិហិតតំ អកថេត្វា សម្បត្តិយេវ កថិតា។ ឥច្ឆិតិច្ឆិតក្ខណេ បន តានិ បិធីយន្តិ ច វិវរីយន្តិ ច។

ពាលតោ ឧប្បជ្ជន្តីតិ ពាលមេវ និស្សាយ ឧប្បជ្ជន្តិ។ ពាលោ ហិ អបណ្ឌិតបុរិសោ រជ្ជំ វា ឱបរជ្ជំ វា អញ្ញំ វា បន មហន្តំ ឋានំ បត្ថេន្តោ កតិបយេ អត្តនា សទិសេ វិធវបុត្តេ មហាធុត្តេ គហេត្វា “ឯថ អហំ តុម្ហេ ឥស្សរេ ករិស្សាមី”តិ បព្ពតគហនាទីនិ និស្សាយ អន្តមន្តេ គាមេ បហរន្តោ ទាមរិកភាវំ ជានាបេត្វា អនុបុព្ពេន និគមេបិ ជនបទេបិ បហរតិ។ មនុស្សា គេហានិ ឆឌ្ឌេត្វា ខេមដ្ឋានំ បត្ថយមានា បក្កមន្តិ។ តេ និស្សាយ វសន្តា ភិក្ខូបិ ភិក្ខុនិយោបិ អត្តនោ អត្តនោ វសនដ្ឋានានិ បហាយ បក្កមន្តិ។ គតគតដ្ឋានេ ភិក្ខាបិ សេនាសនម្បិ ទុល្លភំ ហោតិ។ ឯវំ ចតុន្នម្បិ បរិសានំ ភយំ អាគតមេវ ហោតិ។ បព្ពជិតេសុបិ ទ្វេ ពាលា ភិក្ខូ អញ្ញមញ្ញំ វិវាទំ បដ្ឋបេត្វា ចោទនំ អារភន្តិ។ ឥតិ កោសម្ពិវាសិកានំ វិយ មហាកលហោ ឧប្បជ្ជតិ។ ចតុន្នំ បរិសានំ ភយំ អាគតមេវ ហោតីតិ ឯវំ យានិ កានិចិ ភយានិ ឧប្បជ្ជន្តិ, សព្ពានិ តានិ ពាលតោ ឧប្បជ្ជន្តីតិ យថានុសន្ធិនា ទេសនំ និដ្ឋបេសិ។

២. លក្ខណសុត្តវណ្ណនា

២. ទុតិយេ កាយទ្វារាទិបវត្តំ កម្មំ លក្ខណំ សញ្ជាននការណំ អស្សាតិ **កម្មលក្ខណោ។ អបទានសោភនី បញ្ញា**តិ យា បញ្ញា នាម អបទានេន សោភតិ, ពាលា ច បណ្ឌិតា ច អត្តនោ អត្តនោ ចរិតេនេវ បាកដា ហោន្តីតិ អត្ថោ។ ពាលេន ហិ គតមគ្គោ រុក្ខគច្ឆគាមនិគមាទីនិ ឈាបេត្វា គច្ឆន្តស្ស ឥន្ទគ្គិនោ គតមគ្គោ វិយ ហោតិ, ឈាមដ្ឋានមត្តមេវ អង្គារមសិឆារិកាសមាកុលំ បញ្ញាយតិ។ បណ្ឌិតេន គតមគ្គោ កុសោព្ភាទយោ បូរេត្វា វិវិធសស្សសម្បទំ អាវហមានេន ចតុទីបិកមេឃេន គតមគ្គោ វិយ ហោតិ។ យថា តេន គតមគ្គេ ឧទកបូរានិ ចេវ វិវិធសស្សផលាផលានិ ច តានិ តានិ ឋានានិ បញ្ញាយន្តិ, ឯវំ បណ្ឌិតេន គតមគ្គេ សម្បត្តិយោវ បញ្ញាយន្តិ នោ វិបត្តិយោតិ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានត្ថមេវ។

៣. ចិន្តីសុត្តវណ្ណនា

៣. តតិយេ **ពាលលក្ខណានី**តិ “ពាលោ អយ”ន្តិ ឯតេហិ លក្ខីយតិ ញាយតីតិ ពាលលក្ខណានិ។ តានេវស្ស សញ្ជាននការណានីតិ **ពាលនិមិត្តានិ។ ពាលាបទានានី**តិ ពាលស្ស អបទានានិ។ **ទុច្ចិន្តិតចិន្តី**តិ ចិន្តយន្តោ អភិជ្ឈាព្យាបាទមិច្ឆាទស្សនវសេន ទុច្ចិន្តិតមេវ ចិន្តេតិ។ **ទុព្ភាសិតភាសី**តិ ភាសមានោបិ មុសាវាទាទិភេទំ ទុព្ភាសិតមេវ ភាសតិ។ **ទុក្កដកម្មការី**តិ ករោន្តោបិ បាណាតិបាតាទិវសេន ទុក្កដកម្មមេវ ករោតិ។ **បណ្ឌិត**

លក្ខណានីតិអាទិ វុត្តានុសារេនេវ វេទិតព្ពំ។ **សុចិន្តិតចិន្តី**តិអាទីនិ ចេត្ថ មនោសុចរិតាទីនំ វសេន យោជេតព្ពានិ។

៤. អច្ចយសុត្តវណ្ណនា

៤. ចតុត្ថេ **អច្ចយំ អច្ចយតោ ន បស្សតី**តិ អត្តនោ អបរាធំ អបរាធតោ ន បស្សតិ។ **អច្ចយតោ ទិស្វា យថាធម្មំ នប្បដិករោតី**តិ “អបរទ្ធំ មយា”តិ ញត្វាបិ យោ ធម្មោ, តំ ន ករោតិ, ទណ្ឌកម្មំ អាហរិត្វា អច្ចយំ ន ទេសេតិ នក្ខមាបេតិ។ **អច្ចយំ ទេសេន្តស្ស យថាធម្មំ នប្បដិគ្គណ្ហាតី**តិ បរស្ស “វិរទ្ធំ មយា”តិ ញត្វា ទណ្ឌកម្មំ អាហរិត្វា ខមាបេន្តស្ស នក្ខមតិ។ សុក្កបក្ខោ វុត្តបដិបក្ខតោ វេទិតព្ពោ។

៥. អយោនិសោសុត្តវណ្ណនា

៥. បញ្ចមេ **អយោនិសោ បញ្ហំ កត្តា ហោតី**តិ “កតិ នុ ខោ, ឧទាយិ, អនុស្សតិដ្ឋានានី”តិ វុត្តេ “បុព្ពេនិវាសោ អនុស្សតិដ្ឋានំ ភវិស្សតី”តិ ចិន្តេត្វា លាឡុទាយិត្ថេរោ វិយ អនុបាយចិន្តាយ អបញ្ហមេវ បញ្ហន្តិ កត្តា ហោតិ។ **អយោនិសោ បញ្ហំ វិស្សជ្ជេតា ហោតី**តិ ឯវំ ចិន្តិតំ បន បញ្ហំ វិស្សជ្ជេន្តោបិ “ឥធ, ភន្តេ, ភិក្ខុ អនេកវិហិតំ បុព្ពេនិវាសំ អនុស្សរតិ។ សេយ្យថិទំ, ឯកម្បិ ជាតិ”ន្តិអាទិនា នយេន សោយេវ ថេរោ វិយ អយោនិសោ វិស្សជ្ជេតា ហោតិ, អបញ្ហមេវ បញ្ហន្តិ កថេតិ។ **បរិមណ្ឌលេហិ បទព្យញ្ជនេហី**តិ ឯត្ថ បទមេវ អត្ថស្ស ព្យញ្ជនតោ បទព្យញ្ជនំ។ តំ អក្ខរបារិបូរិំ កត្វា ទសវិធំ ព្យញ្ជនពុទ្ធិំ អបរិហាបេត្វា វុត្តំ បរិមណ្ឌលំ នាម ហោតិ, ឯវរូបេហិ បទព្យញ្ជនេហីតិ អត្ថោ។ **សិលិដ្ឋេហី**តិ បទសិលិដ្ឋតាយ សិលិដ្ឋេហិ។ **ឧបគតេហី**តិ អត្ថញ្ច ការណញ្ច ឧបគតេហិ។ **នាព្ភនុមោទិតា**តិ ឯវំ យោនិសោ សព្ពំ ការណសម្បន្នំ កត្វាបិ វិស្សជ្ជិតំ បរស្ស បញ្ហំ នាភិនុមោទតិ នាភិនន្ទតិ សារិបុត្តត្ថេរស្ស បញ្ហំ លាឡុទាយិត្ថេរោ វិយ។ យថាហ –

> “អដ្ឋានំ ខោ ឯតំ, អាវុសោ សារិបុត្ត, អនវកាសោ, យំ សោ អតិក្កម្មេវ កពឡីការាហារភក្ខានំ ទេវានំ សហព្យតំ អញ្ញតរំ មនោមយំ កាយំ ឧបបន្នោ សញ្ញាវេទយិតនិរោធំ សមាបជ្ជេយ្យាបិ វុដ្ឋហេយ្យាបិ, នត្ថេតំ ឋាន”ន្តិ (អ. និ. ៥.១៦៦)។

យោនិសោ បញ្ហំ កត្តាតិអាទីសុ អានន្ទត្ថេរោ វិយ យោនិសោវ បញ្ហំ ចិន្តេត្វា យោនិសោ វិស្សជ្ជិតា ហោតិ។ ថេរោ ហិ “កតិ នុ ខោ, អានន្ទ, អនុស្សតិដ្ឋានានី”តិ បុច្ឆិតោ “អយំ បញ្ហោ ភវិស្សតី”តិ យោនិសោ ចិន្តេត្វា យោនិសោ វិស្សជ្ជេន្តោ អាហ – “ឥធ, ភន្តេ, ភិក្ខុ វិវិច្ចេវ កាមេហិ…បេ.… ចតុត្ថជ្ឈានំ ឧបសម្បជ្ជ វិហរតិ។ ឥទំ, ភន្តេ, អនុស្សតិដ្ឋានំ ឯវំភាវិតំ ឯវំពហុលីកតំ ទិដ្ឋធម្មសុខវិហារាយ សំវត្តតី”តិ។ **អព្ភនុមោទិតា ហោតី**តិ តថាគតោ វិយ យោនិសោ អព្ភនុមោទិតា ហោតិ។ តថាគតោ ហិ អានន្ទត្ថេរេន បញ្ហេ វិស្សជ្ជិតេ “សាធុ សាធុ, អានន្ទ, តេន ហិ ត្វំ, អានន្ទ, ឥមម្បិ ឆដ្ឋំ អនុស្សតិដ្ឋានំ ធារេហិ។ ឥធានន្ទ, ភិក្ខុ សតោវ អភិក្កមតិ សតោវ បដិក្កមតី”តិអាទិមាហ។ ឆដ្ឋាទីនិ ឧត្តានត្ថានេវ។

៩. ឧតសុត្តវណ្ណនា

៩. នវមេ សុក្កបក្ខោ បុព្ពភាគេ ទសហិបិ កុសលកម្មបថេហិ បរិច្ឆិន្នោ, ឧបរិ យាវ អរហត្តមគ្គា លព្ភតិ។ **ពហុញ្ច បុញ្ញំ បសវតី**តិ ឯត្ថ លោកិយលោកុត្តរមិស្សកបុញ្ញំ កថិតំ។

១០. មលសុត្តវណ្ណនា

១០. ទសមេ ទុស្សីលភាវោ ទុស្សីល្យំ, ទុស្សីល្យមេវ មលំ **ទុស្សីល្យមលំ**។ កេនដ្ឋេន មលន្តិ? អនុទហនដ្ឋេន ទុគ្គន្ធដ្ឋេន កិលិដ្ឋករណដ្ឋេន ច។ តញ្ហិ និរយាទីសុ អបាយេសុ អនុទហតីតិ អនុទហនដ្ឋេនបិ មលំ។ តេន សមន្នាគតោ បុគ្គលោ មាតាបិតូនម្បិ សន្តិកេ ភិក្ខុសង្ឃស្សាបិ អន្តរេ ពោធិចេតិយដ្ឋានេសុបិ ជិគុច្ឆនីយោ ហោតិ, សព្ពទិសាសុ ចស្ស “ឯវរូបំ កិរ តេន បាបកម្មំ កត”ន្តិ អវណ្ណគន្ធោ វាយតីតិ ទុគ្គន្ធដ្ឋេនបិ មលំ។ តេន ច សមន្នាគតោ បុគ្គលោ គតគតដ្ឋានេ ឧបតាបញ្ចេវ លភតិ, កាយកម្មាទីនិ ចស្ស អសុចីនិ ហោន្តិ អបភស្សរានីតិ កិលិដ្ឋករណដ្ឋេនបិ មលំ។ អបិច តំ ទេវមនុស្សសម្បត្តិយោ ចេវ និព្ពានសម្បត្តិញ្ច មិលាបេតីតិ មិលាបនដ្ឋេនបិ មលន្តិ វេទិតព្ពំ។ ឥស្សាមលមច្ឆេរមលេសុបិ ឯសេវ នយោ។

ពាលវគ្គោ បឋមោ។

២. រថការវគ្គោ

១. ញាតសុត្តវណ្ណនា

១១. ទុតិយស្ស បឋមេ **ញាតោ**តិ បញ្ញាតោ បាកដោ។ **អននុលោមិកេ**តិ សាសនស្ស ន អនុលោមេតីតិ អននុលោមិកំ, តស្មឹ អននុលោមិកេ។ **កាយកម្មេ**តិ បាណាតិបាតាទិម្ហិ កាយទុច្ចរិតេ។ ឱឡារិកំ វា ឯតំ, ន ឯវរូបេ សមាទបេតុំ សក្កោតិ។ ទិសា នមស្សិតុំ វដ្ដតិ, ភូតពលឹ កាតុំ វដ្ដតីតិ ឯវរូបេ សមាទបេតិ គណ្ហាបេតិ។ **វចីកម្មេ**បិ មុសាវាទាទីនិ ឱឡារិកានិ, អត្តនោ សន្តកំ បរស្ស អទាតុកាមេន “នត្ថី”តិ អយំ វញ្ចនមុសាវាទោ នាម វត្តុំ វដ្ដតីតិ ឯវរូបេ សមាទបេតិ។ **មនោកម្មេ**បិ អភិជ្ឈាទយោ ឱឡារិកា, កម្មដ្ឋានំ វិសំវាទេត្វា កថេន្តោ បន អននុលោមិកេសុ ធម្មេសុ សមាទបេតិ នាម ទក្ខិណវិហារវាសិត្ថេរោ វិយ។ តំ កិរ ថេរំ ឯកោ ឧបដ្ឋាកោ អមច្ចបុត្តោ ឧបសង្កមិត្វា “មេត្តាយន្តេន បឋមំ កីទិសេ បុគ្គលេ មេត្តាយិតព្ព”ន្តិ បុច្ឆិ។ ថេរោ សភាគវិសភាគំ អនាចិក្ខិត្វា “បិយបុគ្គលេ”តិ អាហ។ តស្ស ច ភរិយា បិយា ហោតិ មនាបា, សោ តំ អារព្ភ មេត្តាយន្តោ ឧម្មាទំ បាបុណិ។ កថំ បនេស ពហុជនអហិតាយ បដិបន្នោ ហោតីតិ? ឯវរូបស្ស ហិ សទ្ធិវិហារិកាទយោ ថេរឧបដ្ឋាកាទយោ ច តេសំ អារក្ខទេវតា អាទឹ កត្វា តាសំ តាសំ មិត្តភូតា យាវ ព្រហ្មលោកា សេសទេវតា ច “អយំ ភិក្ខុ ន អជានិត្វា ករិស្សតី”តិ តេន កតមេវ ករោន្តិ, ឯវមេស ពហុជនអហិតាយ បដិបន្នោ ហោតិ។

សុក្កបក្ខេ បាណាតិបាតា វេរមណិអាទីនំយេវ វសេន **កាយកម្មវចីកម្មានិ** វេទិតព្ពានិ។ កម្មដ្ឋានំ បន អវិសំវាទេត្វា កថេន្តោ អនុលោមិកេសុ ធម្មេសុ សមាទបេតិ នាម កោឡិតវិហារវាសី ចតុនិកាយិកតិស្សត្ថេរោ វិយ។ តស្ស កិរ ជេដ្ឋភាតា នន្ទាភយត្ថេរោ នាម បោតលិយវិហារេ វសន្តោ ឯកស្មឹ រោគេ សមុដ្ឋិតេ កនិដ្ឋំ បក្កោសាបេត្វា អាហ – “អាវុសោ, មយ្ហំ សល្លហុកំ កត្វា ឯកំ កម្មដ្ឋានំ កថេហី”តិ។ កឹ, ភន្តេ, អញ្ញេន កម្មដ្ឋានេន, កពឡីការាហារំ បរិគ្គណ្ហិតុំ វដ្ដតីតិ? កិមត្ថិកោ ឯស, អាវុសោតិ? ភន្តេ, កពឡីការាហារោ ឧបាទារូបំ, ឯកស្មិញ្ច ឧបាទារូបេ ទិដ្ឋេ តេវីសតិ ឧបាទារូបានិ បាកដានិ ហោន្តីតិ ។ សោ “វដ្ដិស្សតិ, អាវុសោ, ឯត្តក”ន្តិ តំ ឧយ្យោជេត្វា កពឡីការាហារំ បរិគ្គណ្ហិត្វា ឧបាទារូបំ សល្លក្ខេត្វា វិវដ្ដេត្វា អរហត្តំ បាបុណិ។ អថ នំ ថេរំ ពហិវិហារា អនិក្ខន្តមេវ បក្កោសិត្វា, “អាវុសោ, មហាអវស្សយោសិ មយ្ហំ ជាតោ”តិ កនិដ្ឋត្ថេរស្ស អត្តនា បដិលទ្ធគុណំ អារោចេសិ។ **ពហុជនហិតាយា**តិ ឯតស្សាបិ ហិ សទ្ធិវិហារិកាទយោ “អយំ ន អជានិត្វា ករិស្សតី”តិ តេន កតមេវ ករោន្តីតិ ពហុជនហិតាយ បដិបន្នោ នាម ហោតីតិ។

២. សារណីយសុត្តវណ្ណនា

១២. ទុតិយេ **ខត្តិយស្សា**តិ ជាតិយា ខត្តិយស្ស។ **មុទ្ធាវសិត្តស្សា**តិ រាជាភិសេកេន មុទ្ធនិ អភិសិត្តស្ស។ **សារណីយានិ ភវន្តី**តិ សរិតព្ពានិ អសម្មុស្សនីយានិ ហោន្តិ។ **ជាតោ**តិ និព្ពត្តោ។ **យាវជីវំ សារណីយ**ន្តិ ទហរកាលេ ជានិតុម្បិ ន សក្កា, អបរភាគេ បន មាតាបិតុអាទីហិ ញាតកេហិ វា ទាសាទីហិ វា “ត្វំ អសុកជនបទេ អសុកនគរេ អសុកទិវសេ អសុកនក្ខត្តេ ជាតោ”តិ អាចិក្ខិតេ សុត្វា តតោ បដ្ឋាយ យាវជីវំ សរតិ ន សម្មុស្សតិ។ តេន វុត្តំ – “យាវជីវំ សារណីយំ ហោតី”តិ។

ឥទំ , **ភិក្ខវេ, ទុតិយ**ន្តិ អភិសេកដ្ឋានំ នាម រញ្ញោ ពលវតុដ្ឋិករំ ហោតិ, តេនស្ស តំ យាវជីវំ សារណីយំ។ សង្គាមវិជយដ្ឋានេបិ ឯសេវ នយោ។ ឯត្ថ បន **សង្គាម**ន្តិ យុទ្ធំ។ **អភិវិជិនិត្វា**តិ ជិនិត្វា សត្តុមទ្ទនំ កត្វា។ **តមេវ សង្គាមសីស**ន្តិ តមេវ សង្គាមដ្ឋានំ។ **អជ្ឈាវសតី**តិ អភិភវិត្វា អាវសតិ។

ឥទានិ យស្មា សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស រញ្ញោ ជាតិដ្ឋានាទីហិ កត្តព្ពកិច្ចំ នត្ថិ, ឥមស្មឹ បន សាសនេ តប្បដិភាគេ តយោ បុគ្គលេ ទស្សេតុំ ឥទំ ការណំ អាភតំ, តស្មា តេ ទស្សេន្តោ **ឯវមេវ ខោ, ភិក្ខវេ**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **អនគារិយំ បព្ពជិតោ ហោតី**តិ ឯត្ថ ចតុបារិសុទ្ធិសីលម្បិ បព្ពជ្ជានិស្សិតមេវាតិ វេទិតព្ពំ។ **សារណីយំ ហោតី**តិ “អហំ អសុករដ្ឋេ អសុកជនបទេ អសុកវិហារេ អសុកមាឡកេ អសុកទិវាដ្ឋានេ អសុកចង្កមេ អសុករុក្ខមូលេ បព្ពជិតោ”តិ ឯវំ យាវជីវំ សរិតព្ពមេវ ហោតិ ន សម្មុស្សិតព្ពំ។

ឥទំ ទុក្ខន្តិ ឯត្តកំ ទុក្ខំ, ន ឥតោ ឧទ្ធំ ទុក្ខំ អត្ថិ។ **អយំ ទុក្ខសមុទយោ**តិ ឯត្តកោ ទុក្ខសមុទយោ, ន ឥតោ ឧទ្ធំ ទុក្ខសមុទយោ អត្ថីតិ។ សេសបទទ្វយេបិ ឯសេវ នយោ។ ឯវមេត្ថ ចតូហិ សច្ចេហិ សោតាបត្តិមគ្គោ កថិតោ។ កសិណបរិកម្មវិបស្សនាញាណានិ បន មគ្គសន្និស្សិតានេវ ហោន្តិ។ **សារណីយំ ហោតី**តិ “អហំ អសុករដ្ឋេ…បេ… អសុករុក្ខមូលេ សោតាបន្នោ ជាតោ”តិ យាវជីវំ សារណីយំ ហោតិ អសម្មុស្សនីយំ។

អាសវានំ ខយាតិ អាសវានំ ខយេន។ **ចេតោវិមុត្តិ**ន្តិ ផលសមាធិំ។ **បញ្ញាវិមុត្តិ**ន្តិ ផលបញ្ញំ។ **សយំ អភិញ្ញា សច្ឆិកត្វា**តិ អត្តនាវ អភិវិសិដ្ឋាយ បញ្ញាយ បច្ចក្ខំ កត្វា។ **ឧបសម្បជ្ជ វិហរតី**តិ បដិលភិត្វា វិហរតិ។ **សារណីយ**ន្តិ “មយា អសុករដ្ឋេ...បេ.... អសុករុក្ខមូលេ អរហត្តំ បត្ត”ន្តិ អត្តនោ អរហត្តបត្តិដ្ឋានំ នាម យាវជីវំ សារណីយំ ហោតិ អសម្មុស្សនីយន្តិ យថានុសន្ធិនាវ ទេសនំ និដ្ឋបេសិ។

៣. អាសំសសុត្តវណ្ណនា

១៣. តតិយេ **សន្តោ**តិ អត្ថិ ឧបលព្ភន្តិ។ **សំវិជ្ជមានា**តិ តស្សេវ វេវចនំ។ **លោកស្មិ**ន្តិ សត្តលោកេ។ **និរាសោ**តិ អនាសោ អបត្ថនោ។ **អាសំសោ**តិ អាសំសមានោ បត្ថយមានោ។ **វិគតាសោ**តិ អបគតាសោ។ **ចណ្ឌាលកុលេ**តិ ចណ្ឌាលានំ កុលេ។ **វេនកុលេ**តិ វិលីវការកុលេ។ **នេសាទកុលេ**តិ មិគលុទ្ទកានំ កុលេ។ **រថការកុលេ**តិ ចម្មការកុលេ។ **បុក្កុសកុលេ**តិ បុប្ផច្ឆឌ្ឌកកុលេ។

ឯត្តាវតា កុលវិបត្តឹ ទស្សេត្វា ឥទានិ យស្មា នីចកុលេ ជាតោបិ ឯកច្ចោ អឌ្ឍោ ហោតិ មហទ្ធនោ, អយំ បន ន តាទិសោ, តស្មាស្ស ភោគវិបត្តឹ ទស្សេតុំ **ទលិទ្ទេ**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **ទលិទ្ទេ**តិ ទាលិទ្ទិយេន សមន្នាគតេ។ **អប្បន្នបានភោជនេ**តិ បរិត្តកអន្នបានភោជនេ។ **កសិរវុត្តិកេ**តិ ទុក្ខជីវិកេ, យត្ថ វាយាមេន បយោគេន ជីវិតវុត្តឹ សាធេន្តិ, តថារូបេតិ អត្ថោ។ **យត្ថ កសិរេន ឃាសច្ឆាទោ លព្ភតី**តិ យស្មឹ កុលេ ទុក្ខេន យាគុភត្តឃាសោ ច កោបីនមត្តំ អច្ឆាទនញ្ច លព្ភតិ។

ឥទានិ យស្មា ឯកច្ចោ នីចកុលេ ជាតោបិ ឧបធិសម្បន្នោ ហោតិ អត្តភាវសមិទ្ធិយំ ឋិតោ , អយញ្ច ន តាទិសោ, តស្មាស្ស សរីរវិបត្តិម្បិ ទស្សេតុំ **សោ ច ហោតិ ទុព្ពណ្ណោ**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **ទុព្ពណ្ណោ**តិ បំសុបិសាចកោ វិយ ឈាមខាណុវណ្ណោ។ **ទុទ្ទសិកោ**តិ វិជាតមាតុយាបិ អមនាបទស្សនោ។ **ឱកោដិមកោ**តិ លកុណ្ឌកោ។ **កាណោ**តិ ឯកក្ខិកាណោ វា ឧភយក្ខិកាណោ វា។ **កុណី**តិ ឯកហត្ថកុណី វា ឧភយហត្ថកុណី វា។ **ខញ្ជោ**តិ ឯកបាទខញ្ជោ វា ឧភយបាទខញ្ជោ វា។ **បក្ខហតោ**តិ ហតបក្ខោ បីឋសប្បី។ **បទីបេយ្យស្សា**តិ វដ្ដិតេលកបល្លកាទិនោ បទីបឧបករណស្ស។ **តស្ស ន ឯវំ ហោតី**តិ។ កស្មា ន ហោតិ? នីចកុលេ ជាតត្តា។

ជេដ្ឋោតិ អញ្ញស្មឹ ជេដ្ឋេ សតិ កនិដ្ឋោ អាសំ ន ករោតិ, តស្មា ជេដ្ឋោតិ អាហ។ **អាភិសេកោ**តិ ជេដ្ឋោបិ ន អភិសេការហោ អាសំ ន ករោតិ, តស្មា អាភិសេកោតិ អាហ។ **អនភិសិត្តោ**តិ អភិសេការហោបិ កាណកុណិអាទិទោសរហិតោ សកឹ អភិសិត្តោ បុន អភិសេកេ អាសំ ន ករោតិ, តស្មា អនភិសិត្តោតិ អាហ ។ **អចលប្បត្តោ**តិ ជេដ្ឋោបិ អាភិសេកោ អនភិសិត្តោ មន្ទោ ឧត្តានសេយ្យកោ, សោបិ អភិសេកេ អាសំ ន ករោតិ។ សោឡសវស្សុទ្ទេសិកោ បន បញ្ញាយមានមស្សុភេទោ អចលប្បត្តោ នាម ហោតិ, មហន្តម្បិ រជ្ជំ វិចារេតុំ សមត្ថោ, តស្មា “អចលប្បត្តោ”តិ អាហ។ **តស្ស ឯវំ ហោតី**តិ កស្មា ហោតិ? មហាជាតិតាយ។

ទុស្សីលោតិ និស្សីលោ។ **បាបធម្មោ**តិ លាមកធម្មោ។ **អសុចី**តិ អសុចីហិ កាយកម្មាទីហិ សមន្នាគតោ។ **សង្កស្សរសមាចារោ**តិ សង្កាហិ សរិតព្ពសមាចារោ, កិញ្ចិទេវ អសារុប្បំ ទិស្វា “ឥទំ ឥមិនា កតំ ភវិស្សតី”តិ ឯវំ បរេសំ អាសង្កនីយសមាចារោ, អត្តនាយេវ វា សង្កាហិ សរិតព្ពសមាចារោ, សាសង្កសមាចារោតិ អត្ថោ។ តស្ស ហិ ទិវាដ្ឋានាទីសុ សន្និបតិត្វា កិញ្ចិទេវ មន្តយន្តេ ភិក្ខូ ទិស្វា “ឥមេ ឯកតោ ហុត្វា មន្តេន្តិ, កច្ចិ នុ ខោ មយា កតកម្មំ ជានិត្វា មន្តេន្តី”តិ ឯវំ សាសង្កសមាចារោ ហោតិ។ **បដិច្ឆន្នកម្មន្តោ**តិ បដិច្ឆាទេតព្ពយុត្តកេន បាបកម្មេន សមន្នាគតោ។ **អស្សមណោ សមណបដិញ្ញោ**តិ អស្សមណោ ហុត្វាវ សមណបតិរូបកតាយ “សមណោ អហ”ន្តិ ឯវំ បដិញ្ញោ។ **អព្រហ្មចារី ព្រហ្មចារិបដិញ្ញោ**តិ អញ្ញេ ព្រហ្មចារិនោ សុនិវត្ថេ សុបារុតេ សុម្ភកបត្តធរេ គាមនិគមរាជធានីសុ បិណ្ឌាយ ចរិត្វា ជីវិកំ កប្បេន្តេ ទិស្វា សយម្បិ តាទិសេន អាការេន តថា បដិបជ្ជនតោ “អហំ ព្រហ្មចារី”តិ បដិញ្ញំ ទេន្តោ វិយ ហោតិ។ “អហំ ភិក្ខូ”តិ វត្វា ឧបោសថគ្គាទីនិ បវិសន្តោ បន ព្រហ្មចារិបដិញ្ញោ ហោតិយេវ, តថា សង្ឃិកំ លាភំ គណ្ហន្តោ។ **អន្តោបូតី**តិ បូតិនា កម្មេន អន្តោ អនុបវិដ្ឋោ។ **អវស្សុតោ**តិ រាគាទីហិ តិន្តោ។ **កសម្ពុជាតោ**តិ សញ្ជាតរាគាទិកចវរោ។ **តស្ស ន ឯវំ ហោតី**តិ។ កស្មា ន ហោតិ? លោកុត្តរធម្មឧបនិស្សយស្ស នត្ថិតាយ។ **តស្ស ឯវំ ហោតី**តិ។ កស្មា ហោតិ? មហាសីលស្មឹ បរិបូរការិតាយ។

៤. ចក្កវត្តិសុត្តវណ្ណនា

១៤. ចតុត្ថេ ចតូហិ សង្គហវត្ថូហិ ជនំ រញ្ជេតីតិ **រាជា**។ ចក្កំ វត្តេតីតិ **ចក្កវត្តី**។ វត្តិតំ វា អនេន ចក្កន្តិ ចក្កវត្តី។ ធម្មោ អស្ស អត្ថីតិ **ធម្មិកោ**។ ធម្មេនេវ ទសវិធេន ចក្កវត្តិវត្តេន រាជា ជាតោតិ **ធម្មរាជា។ សោបិ ន**

អរាជកន្តិ សោបិ អញ្ញំ និស្សយរាជានំ អលភិត្វា ចក្កំ នាម វត្តេតុំ ន សក្កោតីតិ អត្ថោ។ ឥតិ សត្ថា ទេសនំ បដ្ឋបេត្វា យថានុសន្ធឹ អបាបេត្វាវ តុណ្ហី អហោសិ។ កស្មា? អនុសន្ធិកុសលា ឧដ្ឋហិត្វា អនុសន្ធឹ បុច្ឆិស្សន្តិ, ពហូ ហិ តមស្មឹ ឋានេ តថារូបា ភិក្ខូ, អថាហំ តេហិ បុដ្ឋោ ទេសនំ វឌ្ឍេស្សាមីតិ។ អថេកោ អនុសន្ធិកុសលោ ភិក្ខុ ភគវន្តំ បុច្ឆន្តោ **កោ បន, ភន្តេ**តិអាទិមាហ។ ភគវាបិស្ស ព្យាករោន្តោ **ធម្មោ ភិក្ខូ**តិអាទិមាហ។

តត្ថ **ធម្មោ**តិ ទសកុសលកម្មបថធម្មោ។ **ធម្មន្តិ** តមេវ វុត្តប្បការំ ធម្មំ។ **និស្សាយា**តិ តទធិដ្ឋានេន ចេតសា តមេវ និស្សយំ កត្វា។ **ធម្មំ សក្ករោន្តោ**តិ យថា កតោ សោ ធម្មោ សុដ្ឋុ កតោ ហោតិ, ឯវមេតំ ករោន្តោ។ **ធម្មំ គរុំ ករោន្តោ**តិ តស្មឹ គារវុប្បត្តិយា តំ គរុករោន្តោ។ **ធម្មំ អបចាយមានោ**តិ តស្សេវ ធម្មស្ស អញ្ជលិករណាទីហិ នីចវុត្តិតំ ករោន្តោ។ **ធម្មទ្ធជោ ធម្មកេតូ**តិ តំ ធម្មំ ធជមិវ បុរក្ខត្វា កេតុមិវ ឧក្ខិបិត្វា បវត្តិយា ធម្មទ្ធជោ ធម្មកេតុ ច ហុត្វាតិ អត្ថោ។ **ធម្មាធិបតេយ្យោ**តិ ធម្មាធិបតិភូតាគតភាវេន ធម្មវសេនេវ ច សព្ពកិរិយានំ ករណេន ធម្មាធិបតេយ្យោ ហុត្វា។ **ធម្មិកំ រក្ខាវរណគុត្តឹ សំវិទហតី**តិ ធម្មោ អស្សា អត្ថីតិ ធម្មិកា, រក្ខា ច អាវរណញ្ច គុត្តិ ច រក្ខាវរណគុត្តិ។ តត្ថ "បរំ រក្ខន្តោ អត្តានំ រក្ខតី"តិ វចនតោ ខន្តិអាទយោ **រក្ខា**។ វុត្តញ្ហេតំ – "កថញ្ច, ភិក្ខវេ, បរំ រក្ខន្តោ អត្តានំ រក្ខតិ។ ខន្តិយា អវិហឹសាយ មេត្តចិត្តតាយ អនុទ្ទយាយា"តិ (សំ. និ. ៥.៣៨៥)។ និវាសនបារុបនគេហាទីនិ **អាវរណំ**។ ចោរាទិឧបទ្ទវនិវារណត្ថំ គោបាយនា **គុត្តិ**។ តំ សព្ពម្បិ សុដ្ឋុ វិទហតិ បវត្តេតិ ឋបេតីតិ អត្ថោ។

ឥទានិ យត្ថ សា សំវិទហិតព្ពា, តំ ទស្សេន្តោ **អន្តោជនស្មិន្តិ**អាទិមាហ។ តត្រាយំ សង្ខេបត្ថោ – អន្តោជនសង្ខាតំ បុត្តទារំ សីលសំវរេ បតិដ្ឋាបេន្តោ វត្ថគន្ធមាលាទីនិ ចស្ស ទទមានោ សព្ពោបទ្ទវេ ចស្ស និវារយមានោ ធម្មិកំ រក្ខាវរណគុត្តឹ សំវិទហតិ នាម។ ខត្តិយាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ អយំ បន វិសេសោ – អភិសិត្តខត្តិយា ភទ្រអស្សាជានីយាទិរតនសម្បទានេនបិ ឧបគណ្ហិតព្ពា, អនុយន្តា ខត្តិយា តេសំ អនុរូបយានវាហនសម្បទានេនបិ បរិតោសេតព្ពា, ពលកាយោ កាលំ អនតិក្កមេត្វា ភត្តវេតនសម្បទានេនបិ អនុគ្គហេតព្ពោ, ព្រាហ្មណា អន្នបានវត្ថាទិនា ទេយ្យធម្មេន, គហបតិកា ភត្តពីជនង្គលពលិពទ្ទាទិសម្បទានេន, តថា និគមវាសិនោ **នេគមា** ជនបទវាសិនោ ច **ជានបទា**។ សមិតបាបពាហិតបាបា បន **សមណព្រាហ្មណា** សមណបរិក្ខារសម្បទានេន សក្កាតព្ពា, មិគបក្ខិនោ អភយទានេន សមស្សាសេតព្ពា។

ធម្មេនេវ ចក្កំ វត្តេតីតិ ទសកុសលកម្មបថធម្មេនេវ ចក្កំ បវត្តេតិ។ **តំ ហោតិ ចក្កំ អប្បដិវត្តិយន្តិ** តំ តេន ឯវំ បវត្តិតំ អាណាចក្កំ អប្បដិវត្តិយំ ហោតិ។ **កេនចិ មនុស្សភូតេនា**តិ ទេវតា នាម អត្តនា ឥច្ឆិតិច្ឆិតមេវ ករោន្តិ, តស្មា តា អគ្គណ្ហិត្វា "មនុស្សភូតេនា"តិ វុត្តំ។ **បច្ចត្ថិកេនា**តិ បដិអត្ថិកេន, បដិសត្តុនាតិ អត្ថោ។ **ធម្មិកោ**តិ ចក្កវត្តិ ទសកុសលកម្មបថវសេន ធម្មិកោ, តថាគតោ បន នវលោកុត្តរធម្មវសេន។ **ធម្មរាជា**តិ នវហិ លោកុត្តរធម្មេហិ មហាជនំ រញ្ជេតីតិ ធម្មរាជា។ **ធម្មំយេវា**តិ នវលោកុត្តរធម្មមេវ និស្សាយ តមេវ សក្ករោន្តោ តំ គរុករោន្តោ តំ អបចាយមានោ។ សោវស្ស ធម្មោ អព្ភុគ្គតដ្ឋេន ធជោតិ **ធម្មទ្ធជោ**។ សោវស្ស កេតូតិ **ធម្មកេតុ**។ តមេវ អធិបតឹ ជេដ្ឋកំ កត្វា វិហរតីតិ **ធម្មាធិបតេយ្យោ**។ **ធម្មិកំ រក្ខាវរណគុត្តិន្តិ** លោកិយលោកុត្តរធម្មទាយិករក្ខញ្ច អាវរណញ្ច គុត្តិញ្ច។ **សំវិទហតី**តិ ឋបេតិ បញ្ញបេតិ។ **ឯវរូបន្តិ** តិវិធំ កាយទុច្ចរិតំ ន សេវិតព្ពំ, សុចរិតំ សេវិតព្ពន្តិ ឯវំ សព្ពត្ថ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ **សំវិទហិត្វា**តិ ឋបេត្វា កថេត្វា។ **ធម្មេនេវ អនុត្តរំ ធម្មចក្កំ បវត្តេតី**តិ នវលោកុត្តរធម្មេនេវ អសទិសំ ធម្មចក្កំ បវត្តេតិ។ **តំ ហោតិ ចក្កំ អប្បដិវត្តិយន្តិ** តំ ឯវំ បវត្តិតំ ធម្មចក្កំ ឯតេសុ សមណាទីសុ ឯកេនបិ បដិវត្តេតុំ បដិពាហិតុំ ន សក្កា។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានមេវាតិ។

៥. សចេតនសុត្តវណ្ណនា

១៥. បញ្ចមេ **ឥសិបតនេ**តិ ពុទ្ធបច្ចេកពុទ្ធសង្ខាតានំ ឥសីនំ ធម្មចក្កប្បវត្តនត្ថាយ ចេវ ឧបោសថករណត្ថាយ ច អាគន្ត្វា បតនេ, សន្និបាតដ្ឋានេតិ អត្ថោ។ បទនេតិបិ បាឋោ, អយមេវ អត្ថោ។ **មិគទាយេ**តិ មិគានំ អភយត្ថាយ ទិន្នេ។ **ឆហិ មាសេហិ ឆារត្តូនេហី**តិ សោ កិរ រញ្ញោ អាណត្តទិវសេយេវ សព្ពូបករណានិ សជ្ជេត្វា អន្តេវាសិកេហិ សទ្ធឹ អរញ្ញំ បវិសិត្វា គាមទ្វារគាមមជ្ឈទេវកុលសុសានាទីសុ ឋិតរុក្ខេ ចេវ ឈាមបតិតសុក្ខរុក្ខេ ច វិវជ្ជេត្វា សម្បន្នបទេសេ ឋិតេ សព្ពទោសវិវជ្ជិតេ នាភិអរនេមីនំ អនុរូបេ រុក្ខេ គហេត្វា តំ ចក្កំ អកាសិ។ តស្ស រុក្ខេ វិចិនិត្វា គណ្ហន្តស្ស ចេវ ករោន្តស្ស ច ឯត្តកោ កាលោ វីតិវត្តោ។ តេន វុត្តំ – "ឆហិ មាសេហិ ឆារត្តូនេហី"តិ។ **នានាករណន្តិ** នានត្តំ។ **នេសន្តិ** ន ឯសំ។ **អត្ថេសន្តិ** អត្ថិ ឯសំ។ **អភិសង្ខារស្ស គតី**តិ បយោគស្ស គមនំ។ **ចិង្គុលាយិត្វា**តិ បរិព្ភមិត្វា។ **អក្ខាហតំ មញ្ញេ**តិ អក្ខេ បវេសេត្វា ឋបិតមិវ។

សទោសាតិ សគណ្ឋា ឧណ្ណតោណតដ្ឋានយុត្តា។ **សកសាវា**តិ បូតិសារេន ចេវ ផេគ្គុនា ច យុត្តា។ **កាយវង្កា**តិអាទីនិ កាយទុច្ចរិតាទីនំ នាមានិ។ **ឯវំ បបតិតា**តិ ឯវំ គុណបតនេន បតិតា។ **ឯវំ បតិដ្ឋិតា**តិ ឯវំ

គុណេហិ បតិដ្ឋិតា។ តត្ថ លោកិយមហាជនា បបតិតា នាម, សោតាបន្នាទយោ បតិដ្ឋិតា នាម។ តេសុបិ បុរិមា តយោ កិលេសានំ សមុទាចារក្ខណេ បបតិតា នាម, ខីណាសវា បន ឯកន្តេនេវ បតិដ្ឋិតា នាម។ **តស្មា**តិ យស្មា អប្បហីនកាយវង្កាទយោ បបតន្តិ, បហីនកាយវង្កាទយោ បតិដ្ឋហន្តិ, តស្មា។ កាយវង្កាទីនំ បន ឯវំ បហានំ វេទិតព្ពំ – បាណាតិបាតោ អទិន្នាទានំ មិច្ឆាចារោ មុសាវាទោ បិសុណាវាចា មិច្ឆាទិដ្ឋីតិ ឥមេ តាវ ឆ សោតាបត្តិមគ្គេន បហីយន្តិ, ផរុសាវាចា ព្យាបាទោតិ ទ្វេ អនាគាមិមគ្គេន, អភិជ្ឈា សម្ផប្បលាបោតិ ទ្វេ អរហត្តមគ្គេនាតិ។

៦. អបណ្ណកសុត្តវណ្ណនា

១៦. ឆដ្ឋេ **អបណ្ណកបដិបទ**ន្តិ អវិរទ្ធបដិបទំ ឯកំសបដិបទំ និយ្យានិកបដិបទំ ការណបដិបទំ សារបដិបទំ មណ្ឌបដិបទំ អបច្ចនីកបដិបទំ អនុលោមបដិបទំ ធម្មានុធម្មបដិបទំ បដិបន្នោ ហោតិ, ន តក្កគ្គាហេន វា នយគ្គាហេន វា។ ឯវំ គហេត្វា បដិបន្នោ ហិ ភិក្ខុ វា ភិក្ខុនី វា ឧបាសកោ វា ឧបាសិកា វា មនុស្សទេវនិព្ពានសម្បត្តីហិ ហាយតិ បរិហាយតិ, អបណ្ណកបដិបទំ បដិបន្នោ បន តាហិ សម្បត្តីហិ ន បរិហាយតិ។ អតីតេ កន្តារទ្ធានមគ្គំ បដិបន្នេសុ ទ្វីសុ សត្ថវាហេសុ យក្ខស្ស វចនំ គហេត្វា ពាលសត្ថវាហោ សទ្ធិំ សត្ថេន អនយព្យសនំ បត្តោ, យក្ខស្ស វចនំ អគ្គហេត្វា “ឧទកទិដ្ឋដ្ឋានេ ឧទកំ ឆឌ្ឌេស្សាមា”តិ សត្ថកេ សញ្ញាបេត្វា មគ្គំ បដិបន្នោ បណ្ឌិតសត្ថវាហោ វិយ។ យំ សន្ធាយ វុត្តំ –

> “អបណ្ណកំ ឋានមេកេ, ទុតិយំ អាហុ តក្កិកា;
> ឯតទញ្ញាយ មេធាវី, តំ គណ្ហេ យទបណ្ណក”ន្តិ។ (ជា. ១.១.១);

យោនិ ចស្ស អារទ្ធា ហោតីតិ ឯត្ថ **យោនី**តិ ខន្ធកោដ្ឋាសស្សបិ ការណស្សបិ បស្សាវមគ្គស្សបិ នាមំ។ “ចតស្សោ ខោ ឥមា, សារិបុត្ត, យោនិយោ”តិអាទីសុ (ម. និ. ១.១៥២) ហិ ខន្ធកោដ្ឋាសោ យោនិ នាម។ “យោនិ ហេសា ភូមិជ ផលស្ស អធិគមាយា”តិអាទីសុ (ម. និ. ៣.២២៦) ការណំ។ “ន ចាហំ ព្រាហ្មណំ ព្រូមិ, យោនិជំ មត្តិសម្ភវ”ន្តិ (ម. និ. ២.៤៥៧; ធ. ប. ៣៩៦) ច “តមេនំ កម្មជវាតា និវត្តិត្វា ឧទ្ធំបាទំ អធោសិរំ សម្បរិវត្តេត្វា មាតុ យោនិមុខេ សម្បដិបាទេន្តី”តិ ច អាទីសុ បស្សាវមគ្គោ។ ឥធ បន ការណំ អធិប្បេតំ។ **អារទ្ធា**តិ បគ្គហិតា បរិបុណ្ណា។

អាសវានំ ខយាយាតិ ឯត្ថ អាសវន្តីតិ **អាសវា**, ចក្ខុតោបិ…បេ… មនតោបិ សន្ទន្តិ បវត្តន្តីតិ វុត្តំ ហោតិ។ ធម្មតោ យាវ គោត្រភុ, ឱកាសតោ យាវ ភវគ្គា សវន្តីតិ វា **អាសវា**, ឯតេ ធម្មេ ឯតញ្ច ឱកាសំ អន្តោករិត្វា បវត្តន្តីតិ អត្ថោ។ អន្តោករណត្ថោ ហិ អយំ អាការោ។ ចិរបារិវាសិយដ្ឋេន មទិរាទយោ អាសវា, អាសវា វិយាតិបិ **អាសវា**។ លោកស្មិម្បិ ហិ ចិរបារិវាសិកា មទិរាទយោ អាសវាតិ វុច្ចន្តិ, យទិ ច ចិរបារិវាសិយដ្ឋេន អាសវា, ឯតេយេវ ភវិតុមរហន្តិ។ វុត្តញ្ហេតំ – “បុរិមា, ភិក្ខវេ, កោដិ ន បញ្ញាយតិ អវិជ្ជាយ, ឥតោ បុព្ពេ អវិជ្ជា នាហោសី”តិអាទិ (អ. និ. ១០.៦១)។ អាយតំ វា សំសារទុក្ខំ សវន្តិ បសវន្តីតិបិ **អាសវា**។ បុរិមានិ ចេត្ថ និព្ពចនានិ យត្ថ កិលេសា អាសវាតិ អាគច្ឆន្តិ, តត្ថ យុជ្ជន្តិ, បច្ឆិមំ កម្មេបិ។ ន កេវលញ្ច កម្មកិលេសាយេវ អាសវា, អបិច ខោ នានប្បការា ឧបទ្ទវាបិ។ សុត្តេសុ ហិ “នាហំ, ចុន្ទ, ទិដ្ឋធម្មិកានំយេវ អាសវានំ សំវរាយ ធម្មំ ទេសេមី”តិ (ទី. និ. ៣.១៨២) ឯត្ថ វិវាទមូលភូតា កិលេសា អាសវាតិ អាគតា។

> “យេន ទេវូបបត្យស្ស, គន្ធព្ពោ វា វិហង្គមោ;
> យក្ខត្តំ យេន គច្ឆេយ្យំ, មនុស្សត្តញ្ច អព្ពជេ;
> តេ មយ្ហំ អាសវា ខីណា, វិទ្ធស្តា វិនឡីកតា”តិ។ (អ. និ. ៤.៣៦) –

ឯត្ថ តេភូមកំ ច កម្មំ អវសេសា ច អកុសលា ធម្មា។ “ទិដ្ឋធម្មិកានំ អាសវានំ សំវរាយ សម្បរាយិកានំ អាសវានំ បដិឃាតាយា”តិ (បារា. ៣៩; អ. និ. ២.២០២-២៣០) ឯត្ថ បរូបវាទវិប្បដិសារវធពន្ធាទយោ ចេវ អបាយទុក្ខភូតា ច នានប្បការា ឧបទ្ទវា។

តេ បនេតេ អាសវា យត្ថ យថា អាគតា, តត្ថ តថា វេទិតព្ពា។ ឯតេ ហិ វិនយេ តាវ “ទិដ្ឋធម្មិកានំ អាសវានំ សំវរាយ, សម្បរាយិកានំ អាសវានំ បដិឃាតាយា”តិ (បារា. ៣៩; អ. និ. ២.២០២-២៣០) ទ្វេធា អាគតា។ សឡាយតនេ “តយោ មេ, អាវុសោ, អាសវា កាមាសវោ ភវាសវោ អវិជ្ជាសវោ”តិ (សំ. និ. ៤.៣២១) តិធា អាគតា។ អញ្ញេសុ ច សុត្តន្តេសុ (ចូឡនិ. ជតុកណ្ណិមាណវបុច្ឆានិទ្ទេសោ ៦៩; បដិ. ម. ១.១០៧) អភិធម្មេ (ធ. ស. ១១០២-១១០៦; វិភ. ៩៣៧) ច តេយេវ ទិដ្ឋាសវេន សហ ចតុធា អាគតា។ និព្ពេធិកបរិយាយេន “អត្ថិ,

ភិក្ខវេ, អាសវា និរយគាមិនិយា , អត្ថិ អាសវា តិរច្ឆានយោនិគាមិនិយា, អត្ថិ អាសវា បេត្តិវិសយគាមិនិយា, អត្ថិ អាសវា មនុស្សលោកគាមិនិយា, អត្ថិ អាសវា ទេវលោកគាមិនិយា''តិ (អ. និ. ៦.៦៣) បញ្ចធា អាគតា។ កម្មមេវ ចេត្ថ អាសវាតិ វុត្តំ។ ឆក្កនិបាតេ ''អត្ថិ, ភិក្ខវេ, អាសវា សំវរាបហាតព្ពា''តិអាទិនា (អ. និ. ៦.៥៨) នយេន ឆធា អាគតា។ សព្ពាសវបរិយាយេ (ម. និ. ១.១៤ អាទយោ) តេយេវ ទស្សនេន បហាតព្ពេហិ សទ្ធិំ សត្តធា អាគតា។ ឥធ បន អភិធម្មនយេន ចត្តារោ អាសវា អធិប្បេតាតិ វេទិតព្ពា។

ខយាយាតិ ឯត្ថ បន អាសវានំ សរសភេទោបិ ខីណាការោបិ មគ្គផលនិព្ពានានិបិ ''អាសវក្ខយោ''តិ វុច្ចតិ។ ''យោ អាសវានំ ខយោ វយោ ភេទោ បរិភេទោ អនិច្ចតា អន្តរធាន''ន្តិ ឯត្ថ ហិ អាសវានំ សរសភេទោ ''អាសវក្ខយោ''តិ វុត្តោ។ ''ជានតោ អហំ, ភិក្ខវេ, បស្សតោ អាសវានំ ខយំ វទាមី''តិ (ម. និ. ១.១៥; សំ. និ. ២.២៣; ឥតិវុ. ១០២) ឯត្ថ អាសវប្បហានំ អាសវានំ អច្ចន្តក្ខយោ អសមុប្បាទោ ខីណាការោ នត្ថិភាវោ ''អាសវក្ខយោ''តិ វុត្តោ។

> ''សេខស្ស សិក្ខមានស្ស, ឧជុមគ្គានុសារិនោ;
> ខយស្មិំ បឋមំ ញាណំ, តតោ អញ្ញា អនន្តរា''តិ។ (ឥតិវុ. ៦២) –

ឯត្ថ មគ្គោ ''អាសវក្ខយោ''តិ វុត្តោ។ ''អាសវានំ ខយា សមណោ ហោតី''តិ (ម. និ. ១.៤៣៨) ឯត្ថ ផលំ។

> ''បរវជ្ជានុបស្សិស្ស, និច្ចំ ឧជ្ឈានសញ្ញិនោ;
> អាសវា តស្ស វឌ្ឍន្តិ, អារា សោ អាសវក្ខយា''តិ។ (ធ. ប. ២៥៣) –

ឯត្ថ និព្ពានំ។ ឥមស្មិំ បន សុត្តេ ផលំ សន្ធាយ ''អាសវានំ ខយាយា''តិ អាហ, អរហត្តផលត្ថាយាតិ អត្ថោ។

ឥន្ទ្រិយេសុ គុត្តទ្វារោតិ មនច្ឆដ្ឋេសុ ឥន្ទ្រិយេសុ បិហិតទ្វារោ។ **ភោជនេ មត្តញ្ញូ**តិ ភោជនស្មិំ បមាណញ្ញូ, បដិគ្គហណបរិភោគបច្ចវេក្ខណមត្តំ ជានាតិ បជានាតីតិ អត្ថោ។ **ជាគរិយំ អនុយុត្តោ**តិ រត្តិន្ទិវំ ឆ កោដ្ឋាសេ កត្វា បញ្ចសុ កោដ្ឋាសេសុ ជាគរណភាវំ អនុយុត្តោ, ជាគរណេយេវ យុត្តប្បយុត្តោតិ អត្ថោ។

ឯវំ មាតិកំ ឋបេត្វា ឥទានិ តមេវ ឋបិតបដិបាដិយា វិភជន្តោ **កថញ្ច, ភិក្ខវេ, ភិក្ខូ**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **ចក្ខុនា រូបំ ទិស្វា**តិអាទីនំ អត្ថោ វិសុទ្ធិមគ្គេ (វិសុទ្ធិ. ១.១៥) វិត្ថារិតោ, តថា **បដិសង្ខា យោនិសោ អាហារំ អាហារេតិ នេវ ទវាយា**តិអាទីនំ (វិសុទ្ធិ. ១.១៨)។ **អាវរណីយេហិ ធម្មេហី**តិ បញ្ចហិ នីវរណេហិ ធម្មេហិ។ នីវរណានិ ហិ ចិត្តំ អាវរិត្វា តិដ្ឋន្តិ, តស្មា អាវរណីយា ធម្មាតិ វុច្ចន្តិ។ **សីហសេយ្យំ កប្បេតី**តិ សីហោ វិយ សេយ្យំ កប្បេតិ។ **បាទេ បាទំ អច្ចាធាយា**តិ វាមបាទំ ទក្ខិណបាទេ អតិអាធាយ។ សមំ ឋបិតេ ហិ បាទេ ជាណុកេន ជាណុកំ គោប្ផកេន ច គោប្ផកំ ឃដីយតិ, តតោ វេទនា ឧដ្ឋហន្តិ។ តស្មា តស្ស ទោសស្ស បរិវជ្ជនត្ថំ ថោកំ អតិក្កមិត្វា ឯស បាទំ ឋបេតិ។ តេន វុត្តំ – ''បាទេ បាទំ អច្ចាធាយា''តិ។

សតោ សម្បជានោតិ សតិយា ចេវ សម្បជញ្ញេន ច សមន្នាគតោ។ កថំ បនេស និទ្ទាយន្តោ សតោ សម្បជានោ នាម ហោតីតិ? បុរិមប្បវត្តិវសេន។ អយំ ហិ ចង្កមេ ចង្កមន្តោ និទ្ទាយ ឱក្កមនភាវំ ញត្វា បវត្តមានំ កម្មដ្ឋានំ ឋបេត្វា មញ្ចេ វា ផលកេ វា និបន្នោ និទ្ទំ ឧបគន្ត្វា បុន បពុជ្ឈមានោ កម្មដ្ឋានំ ឋិតដ្ឋានេ គណ្ហន្តោយេវ បពុជ្ឈតិ។ តស្មា និទ្ទាយន្តោបិ សតោ សម្បជានោ នាម ហោតិ។ អយំ តាវ មូលកម្មដ្ឋានេ នយោ។ បរិគ្គហកម្មដ្ឋានវសេនាបិ បនេស សតោ សម្បជានោ នាម ហោតិ។ កថំ? អយំ ហិ ចង្កមន្តោ និទ្ទាយ ឱក្កមនភាវំ ញត្វា បាសាណផលកេ វា មញ្ចេ វា ទក្ខិណេន បស្សេន និបជ្ជិត្វា បច្ចវេក្ខតិ – ''អចេតនោ កាយោ អចេតនេ មញ្ចេ បតិដ្ឋិតោ, អចេតនោ មញ្ចោ អចេតនាយ បថវិយា, អចេតនា បថវី អចេតនេ ឧទកេ, អចេតនំ ឧទកំ អចេតនេ វាតេ, អចេតនោ វាតោ អចេតនេ អាកាសេ បតិដ្ឋិតោ។ តត្ថ អាកាសម្បិ 'អហំ វាតំ ឧក្ខិបិត្វា ឋិត'ន្តិ ន ជានាតិ, វាតោបិ 'អហំ អាកាសេ បតិដ្ឋិតោ'តិ ន ជានាតិ។ តថា វាតោ ន ជានាតិ។ 'អហំ ឧទកំ ឧក្ខិបិត្វា ឋិតោ'តិ…បេ.… មញ្ចោ ន ជានាតិ, 'អហំ កាយំ ឧក្ខិបិត្វា ឋិតោ'តិ, កាយោ ន ជានាតិ 'អហំ មញ្ចេ បតិដ្ឋិតោ'តិ។ ន ហិ តេសំ អញ្ញមញ្ញំ អាភោគោ វា សមន្នាហារោ វា មនសិការោ វា ចេតនា វា បត្ថនា វា អត្ថី''តិ។ តស្ស ឯវំ បច្ចវេក្ខតោ តំ បច្ចវេក្ខណចិត្តំ ភវង្គេ ឱតរតិ។ ឯវំ និទ្ទាយន្តោបិ សតោ សម្បជានោ នាម ហោតីតិ។

ឧដ្ឋានសញ្ញំ មនសិករិត្វាតិ ''ឯត្តកំ ឋានំ គតេ ចន្ទេ វា តារកាយ វា ឧដ្ឋហិស្សាមី''តិ ឧដ្ឋានកាលបរិច្ឆេទិកំ សញ្ញំ មនសិករិត្វា, ចិត្តេ ឋបេត្វាតិ អត្ថោ។ ឯវំ ករិត្វា សយិតោ ហិ យថាបរិច្ឆិន្នេយេវ កាលេ

ឧដ្ឋហតិ។

៧. អត្តព្យាពាធសុត្តវណ្ណនា

១៧. សត្តមេ **អត្តព្យាពាធាយា**តិ អត្តទុក្ខាយ។ **បរព្យាពាធាយា**តិ បរទុក្ខាយ។ **កាយសុចរិត**ន្តិអាទីនិ បុព្ពភាគេ ទសកុសលកម្មបថវសេន អាគតានិ, ឧបរិ បន យាវ អរហត្តា អវារិតានេវ។

៨. ទេវលោកសុត្តវណ្ណនា

១៨. អដ្ឋមេ **អដ្ដីយេយ្យាថា**តិ អដ្ដា បីឡិតា ភវេយ្យាថ។ **ហរាយេយ្យាថា**តិ លជ្ជេយ្យាថ។ **ជិគុច្ឆេយ្យាថា**តិ គូថេ វិយ តស្មិំ វចនេ សញ្ជាតជិគុច្ឆា ភវេយ្យាថ។ **ឥតិ កិរា**តិ ឯត្ថ **ឥតី**តិ បទសន្ធិព្យញ្ជនសិលិដ្ឋតា, **កិរា**តិ អនុស្សវត្ថេ និបាតោ។ ទិព្ពេន កិរ អាយុនា អដ្ដីយថាតិ ឯវមេត្ថ សម្ពន្ធោ វេទិតព្ពោ។ **បគេវ ខោ បនា**តិ បឋមតរំយេវ។

៩. បឋមបាបណិកសុត្តវណ្ណនា

១៩. នវមេ **បាបណិកោ**តិ អាបណិកោ, អាបណំ ឧគ្ឃាដេត្វា ភណ្ឌវិក្កាយកស្ស វាណិជស្សេតំ អធិវចនំ។ **អភព្ពោ**តិ អភាជនភូតោ។ **ន សក្កច្ចំ កម្មន្តំ អធិដ្ឋាតី**តិ យថា អធិដ្ឋិតំ សុអធិដ្ឋិតំ ហោតិ, ឯវំ សយំ អត្តបច្ចក្ខំ ករោន្តោ នាធិដ្ឋាតិ។ តត្ថ បច្ចូសកាលេ បទសទ្ទេន ឧដ្ឋាយ ទីបំ ជាលេត្វា ភណ្ឌំ បសារេត្វា អនិសីទន្តោ បុព្ពណ្ហសមយំ ន សក្កច្ចំ កម្មន្តំ អធិដ្ឋាតិ នាម។ អយំ ហិ យំ ចោរា រត្តិំ ភណ្ឌំ ហរិត្វា “ឥទំ អម្ហាកំ ហត្ថគតោ វិស្សជ្ជេស្សាមា”តិ អាបណំ គន្ត្វា អប្បេន អគ្ឃេន ទេន្តិ, យម្បិ ពហុវេរិនោ មនុស្សា រត្តិំ នគរេ វសិត្វា បាតោវ អាបណំ គន្ត្វា ភណ្ឌំ គណ្ហន្តិ, យំ វា បន ជនបទំ គន្តុកាមា មនុស្សា បាតោវ អាបណំ គន្ត្វា ភណ្ឌំ កិណន្តិ, តប្បច្ចយស្ស លាភស្ស អស្សាមិកោ ហោតិ។

អញ្ញេសំ ភោជនវេលាយ បន ភុញ្ជិតុំ អាគន្ត្វា បាតោវ ភណ្ឌំ បដិសាមេត្វា ឃរំ គន្ត្វា ភុញ្ជិត្វា និទ្ទាយិត្វា សាយំ បុន អាបណំ អាគច្ឆន្តោ **មជ្ឈន្ហិកសមយំ ន សក្កច្ចំ កម្មន្តំ អធិដ្ឋាតិ** នាម។ សោ ហិ យំ ចោរា បាតោវ វិស្សជ្ជេតុំ ន សម្បាបុណឹសុ, ទិវាកាលេ បន បរេសំ អសញ្ចារក្ខណេ អាបណំ គន្ត្វា អប្បគ្ឃេន ទេន្តិ, យញ្ច ភោជនវេលាយ បុញ្ញវន្តោ ឥស្សរា “អាបណតោ ឥទញ្ចិទញ្ច លទ្ធុំ វដ្ដតី”តិ បហិណិត្វា អាហរាបេន្តិ, តប្បច្ចយស្ស លាភស្ស អស្សាមិកោ ហោតិ។

យាវ យាមភេរិនិក្ខមនា បន អន្តោអាបណេ ទីបំ ជាលាបេត្វា អនិសីទន្តោ **សាយន្ហសមយំ ន សក្កច្ចំ កម្មន្តំ អធិដ្ឋាតិ** នាម។ សោ ហិ យំ ចោរា បាតោបិ ទិវាបិ វិស្សជ្ជេតុំ ន សម្បាបុណឹសុ , សាយំ បន អាបណំ គន្ត្វា អប្បគ្ឃេន ទេន្តិ, តប្បច្ចយស្ស លាភស្ស អស្សាមិកោ ហោតិ។

ន សក្កច្ចំ សមាធិនិមិត្តំ អធិដ្ឋាតីតិ សក្កច្ចកិរិយាយ សមាធឹ ន សមាបជ្ជតិ។ ឯត្ថ ច បាតោវ ចេតិយង្គណពោធិយង្គណេសុ វត្តំ កត្វា សេនាសនំ បវិសិត្វា យាវ ភិក្ខាចារវេលា, តាវ សមាបត្តឹ អប្បេត្វា អនិសីទន្តោ **បុព្ពណ្ហសមយំ ន សក្កច្ចំ សមាធិនិមិត្តំ អធិដ្ឋាតិ** នាម។ បច្ឆាភត្តំ បន បិណ្ឌបាតបដិក្កន្តោ រត្តិដ្ឋានទិវាដ្ឋានំ បវិសិត្វា យាវ សាយន្ហសមយា សមាបត្តឹ អប្បេត្វា អនិសីទន្តោ **មជ្ឈន្ហិកសមយំ ន សក្កច្ចំ សមាធិនិមិត្តំ អធិដ្ឋាតិ** នាម។ សាយំ បន ចេតិយំ វន្ទិត្វា ថេរូបដ្ឋានំ កត្វា សេនាសនំ បវិសិត្វា បឋមយាមំ សមាបត្តឹ សមាបជ្ជិត្វា អនិសីទន្តោ **សាយន្ហសមយំ ន សក្កច្ចំ សមាធិនិមិត្តំ អធិដ្ឋាតិ** នាម។ សុក្កបក្ខោ វុត្តបដិបក្ខនយេនេវ វេទិតព្ពោ។ អបិចេត្ថ “សមាបត្តឹ អប្បេត្វា”តិ វុត្តដ្ឋានេ សមាបត្តិយា អសតិ វិបស្សនាបិ វដ្ដតិ, សមាធិនិមិត្តន្តិ ច សមាធិអារម្មណម្បិ វដ្ដតិយេវ។ វុត្តម្បិ ចេតំ – “សមាធិបិ សមាធិនិមិត្តំ, សមាធារម្មណម្បិ សមាធិនិមិត្ត”ន្តិ។

១០. ទុតិយបាបណិកសុត្តវណ្ណនា

២០. ទសមេ **ចក្ខុមា**តិ បញ្ញាចក្ខុនា ចក្ខុមា ហោតិ។ **វិធុរោ**តិ វិសិដ្ឋធុរោ ឧត្តមធុរោ ញាណសម្បយុត្តេន វីរិយេន សមន្នាគតោ។ **និស្សយសម្បន្នោ**តិ អវស្សយសម្បន្នោ បតិដ្ឋានសម្បន្នោ។ **បណិយ**ន្តិ វិក្កាយិកភណ្ឌំ។ **ឯត្តកំ មូលំ ភវិស្សតិ ឯត្តកោ ឧទយោ**តិ តស្មិំ “ឯវំ កីតំ ឯវំ វិក្កាយមាន”ន្តិ វុត្តបណិយេ យេន កយេន តំ កីតំ,

តំ កយសង្ខាតំ មូលំ ឯត្តកំ ភវិស្សតិ។ យោ ច តស្មឹ វិក្កយមានេ វិក្កយោ, តស្មឹ វិក្កយេ ឯត្តកោ ឧទយោ ភវិស្សតិ, ឯត្តិកា វឌ្ឍីតិ អត្ថោ។

កុសលោ ហោតិ បណិយំ កេតុញ្ច វិក្កេតុញ្ចាតិ សុលភដ្ឋានំ គន្ត្វា កិណន្តោ ទុល្លភដ្ឋានំ គន្ត្វា វិក្កិណន្តោ ច ឯត្ថ កុសលោ នាម ហោតិ, ទសគុណម្បិ វីសតិគុណម្បិ លាភំ លភតិ។

អឌ្ឍាតិ ឥស្សរា ពហុនា និក្ខិត្តធនេន សមន្នាគតា។ **មហទ្ធនា**តិ វឡញ្ជនកវសេន មហទ្ធនា ។ **មហាភោគា**តិ ឧបភោគបរិភោគភណ្ឌេន មហាភោគា។ **បដិពលោ**តិ កាយពលេន ចេវ ញាណពលេន ច សមន្នាគតត្តា សមត្ថោ។ **អម្ហាកញ្ច កាលេន កាលំ អនុប្បទាតុ**ន្តិ អម្ហាកញ្ច គហិតធនមូលិកំ វឌ្ឍឹ កាលេន កាលំ អនុប្បទាតុំ។ **និបតន្តី**តិ និមន្តេន្តិ។ និបាតេន្តីតិបិ បាឋោ, អយមេវ អត្ថោ។

កុសលានំ ធម្មានំ ឧបសម្បទាយាតិ កុសលធម្មានំ សម្បាទនត្ថាយ បដិលាភត្ថាយ។ **ថាមវា**តិ ញាណថាមេន សមន្នាគតោ។ **ទឡ្ហបរក្កមោ**តិ ថិរេន ញាណបរក្កមេន សមន្នាគតោ។ **អនិក្ខិត្តធុរោ**តិ “អគ្គមគ្គំ អបាបុណិត្វា ឥមំ វីរិយធុរំ ន ឋបេស្សាមី”តិ ឯវំ អដ្ឋបិតធុរោ។

ពហុស្សុតាតិ ឯកនិកាយាទិវសេន ពហុ ពុទ្ធវចនំ សុតំ ឯតេសន្តិ ពហុស្សុតា។ **អាគតាគមា**តិ ឯកោ និកាយោ ឯកោ អាគមោ នាម, ទ្វេ និកាយា ទ្វេ អាគមា នាម, បញ្ច និកាយា បញ្ច អាគមា នាម, ឯតេសុ អាគមេសុ យេសំ ឯកោបិ អាគមោ អាគតោ បគុណោ បវត្តិតោ, តេ អាគតាគមា នាម។ **ធម្មធរា**តិ សុត្តន្តបិដកធរា។ **វិនយធរា**តិ វិនយបិដកធរា។ **មាតិកាធរា**តិ ទ្វេមាតិកាធរា។ **បរិបុច្ឆតី**តិ អត្ថានត្ថំ ការណាការណំ បុច្ឆតិ។ **បរិបញ្ហតី**តិ “ឥមំ នាម បុច្ឆិស្សាមី”តិ អញ្ញាតិ តុលេតិ បរិគ្គណ្ហាតិ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានត្ថមេវ។

ឥមស្មឹ បន សុត្តេ បឋមំ បញ្ញា អាគតា, បច្ឆា វីរិយញ្ច កល្យាណមិត្តសេវនា ច។ តត្ថ បឋមំ អរហត្តំ បត្វា បច្ឆា វីរិយំ កត្វា កល្យាណមិត្តា សេវិតព្ពាតិ ន ឯវំ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ, ទេសនាយ នាម ហេដ្ឋិមេន វា បរិច្ឆេទោ ហោតិ ឧបរិមេន វា ទ្វីហិបិ វា កោដីហិ។ ឥធ បន ឧបរិមេន បរិច្ឆេទោ វេទិតព្ពោ។ តស្មា កថេន្តេន បឋមំ កល្យាណមិត្តឧបនិស្សយំ ទស្សេត្វា មជ្ឈេ វីរិយំ ទស្សេត្វា បច្ឆា អរហត្តំ កថេតព្ពន្តិ។

រថការវគ្គោ ទុតិយោ។

៣. បុគ្គលវគ្គោ

១. សមិទ្ធសុត្តវណ្ណនា

២១. តតិយស្ស បឋមេ ឈានផស្សំ បឋមំ ផុសតិ, បច្ឆា និរោធំ និព្ពានំ សច្ឆិករោតីតិ **កាយសក្ខិ**។ ទិដ្ឋន្តំ បត្តោតិ **ទិដ្ឋិប្បត្តោ**។ សទ្ទហន្តោ វិមុត្តោតិ **សទ្ធាវិមុត្តោ**។ **ខមតី**តិ រុច្ចតិ។ **អភិក្កន្តតរោ**តិ អតិសុន្ទរតរោ។ **បណីតតរោ**តិ អតិបណីតតរោ។ **សទ្ធិន្ទ្រិយំ អធិមត្តំ ហោតី**តិ សមិទ្ធត្ថេរស្ស កិរ អរហត្តមគ្គក្ខណេ សទ្ធិន្ទ្រិយំ ធុរំ អហោសិ, សេសានិ ចត្តារិ សហជាតិន្ទ្រិយានិ តស្សេវ បរិវារានិ អហេសុំ។ ឥតិ ថេរោ អត្តនា បដិវិទ្ធមគ្គំ កថេន្តោ ឯវមាហ។ មហាកោដ្ឋិកត្ថេរស្ស បន អរហត្តមគ្គក្ខណេ សមាធិន្ទ្រិយំ ធុរំ អហោសិ, សេសានិ ចត្តារិ ឥន្ទ្រិយានិ តស្សេវ បរិវារានិ អហេសុំ។ តស្មា សោបិ សមាធិន្ទ្រិយំ អធិមត្តន្តិ កថេន្តោ អត្តនា បដិវិទ្ធមគ្គមេវ កថេសិ។ សារិបុត្តត្ថេរស្ស បន អរហត្តមគ្គក្ខណេ បញ្ញិន្ទ្រិយំ ធុរំ អហោសិ។ សេសានិ ចត្តារិ ឥន្ទ្រិយានិ តស្សេវ បរិវារានិ អហេសុំ។ តស្មា សោបិ បញ្ញិន្ទ្រិយំ អធិមត្តន្តិ កថេន្តោ អត្តនា បដិវិទ្ធមគ្គមេវ កថេសិ។

ន ខ្វេត្ថាតិ ន ខោ ឯត្ថ។ **ឯកំសេន ព្យាកាតុ**ន្តិ ឯកន្តេន ព្យាករិតុំ។ **អរហត្តាយ បដិបន្នោ**តិ អរហត្តមគ្គសមង្គី ទស្សេតិ។ ឯវមេតស្មិំ សុត្តេ តីហិបិ ថេរេហិ អត្តនា បដិវិទ្ធមគ្គោវ កថិតោ, សម្មាសម្ពុទ្ធោ បន ភុម្មន្តរេនេវ កថេសិ។

២. គិលានសុត្តវណ្ណនា

២២. ទុតិយេ **សប្បាយានី**តិ ហិតានិ វុទ្ធិករានិ។ **បតិរូប**ន្តិ អនុច្ឆវិកំ។ **នេវ វុដ្ឋាតិ តម្ហា អាពាធា**តិ ឥមិនា អតេកិច្ឆេន វាតាបមារាទិនា រោគេន សមន្នាគតោ និដ្ឋាបត្តគិលានោ កថិតោ។ **វុដ្ឋាតិ តម្ហា អាពាធា**តិ ឥមិនា ខិបិតកកច្ឆុតិណបុប្ផកជរាទិភេទោ អប្បមត្តអាពាធោ កថិតោ។ **លភន្តោ សប្បាយានិ ភោជនានិ នោ អលភន្តោ**តិ ឥមិនា បន យេសំ បដិជគ្គនេន ផាសុកំ ហោតិ, សព្ពេបិ តេ អាពាធា កថិតា។ ឯត្ថ ច **បតិរូបោ ឧបដ្ឋាកោ** នាម គិលានុបដ្ឋាកអង្គេហិ សមន្នាគតោ បណ្ឌិតោ ទក្ខោ អនលសោ វេទិតព្ពោ។ **គិលានុបដ្ឋាកោ អនុញ្ញាតោ**តិ ភិក្ខុសង្ឃេន ទាតព្ពោតិ អនុញ្ញាតោ។ តស្មិញ្ហិ គិលានេ អត្តនោ ធម្មតាយ យាបេតុំ អសក្កោន្តេ ភិក្ខុសង្ឃេន តស្ស ភិក្ខុនោ ឯកោ ភិក្ខុ ច សាមណេរោ ច “ឥមំ បដិជគ្គថា”តិ អបលោកេត្វា ទាតព្ពា។ យាវ បន តេ តំ បដិជគ្គន្តិ, តាវ គិលានស្ស ច តេសញ្ច ទ្វិន្នំ យេនត្ថោ, សព្ពំ ភិក្ខុសង្ឃស្សេវ ភារោ។

អញ្ញេបិ គិលានា ឧបដ្ឋាតព្ពាតិ ឥតរេបិ ទ្វេ គិលានា ឧបដ្ឋាបេតព្ពា។ កិំ ការណា? យោបិ ហិ និដ្ឋបត្តគិលានោ, សោ អនុបដ្ឋិយមានោ “សចេ មំ បដិជគ្គេយ្យុំ, ផាសុកំ មេ ភវេយ្យ។ ន ខោ បន មំ បដិជគ្គន្តី”តិ មនោបទោសំ កត្វា អបាយេ និព្ពត្តេយ្យ។ បដិជគ្គិយមានស្ស បនស្ស ឯវំ ហោតិ “ភិក្ខុសង្ឃេន យំ កាតព្ពំ, តំ កតំ។ មយ្ហំ បន កម្មវិបាកោ ឦទិសោ”តិ។ សោ ភិក្ខុសង្ឃេ មេត្តំ បច្ចុបដ្ឋាបេត្វា សគ្គេ និព្ពត្តិស្សតិ។ យោ បន អប្បមត្តកេន ព្យាធិនា សមន្នាគតោ លភន្តោបិ អលភន្តោបិ វុដ្ឋាតិយេវ, តស្ស វិនាបិ ភេសជ្ជេន វូបសមនព្យាធិ ភេសជ្ជេ កតេ ខិប្បតរំ វូបសម្មតិ។ សោ តតោ ពុទ្ធវចនំ វា ឧគ្គណ្ហិតុំ សក្ខិស្សតិ, សមណធម្មំ វា កាតុំ សក្ខិស្សតិ។ ឥមិនា ការណេន “អញ្ញេបិ គិលានា ឧបដ្ឋាតព្ពា”តិ វុត្តំ។

នេវ ឱក្កមតីតិ នេវ បវិសតិ។ **និយាមំ កុសលេសុ ធម្មេសុ សម្មត្ត**ន្តិ កុសលេសុ ធម្មេសុ មគ្គនិយាមសង្ខាតំ សម្មត្តំ។ ឥមិនា បទបរមោ បុគ្គលោ កថិតោ។ ទុតិយវារេន ឧគ្ឃដិតញ្ញូ គហិតោ សាសនេ នាលកត្ថេរសទិសោ ពុទ្ធន្តរេ ឯកវារំ បច្ចេកពុទ្ធានំ សន្តិកេ ឱវាទំ លភិត្វា បដិវិទ្ធបច្ចេកពោធិញាណោ ច។ តតិយវារេន វិបញ្ចិតញ្ញូ បុគ្គលោ កថិតោ, នេយ្យោ បន តន្និស្សិតោវ ហោតិ។

ធម្មទេសនា អនុញ្ញាតាតិ មាសស្ស អដ្ឋ វារេ ធម្មកថា អនុញ្ញាតា។ **អញ្ញេសម្បិ ធម្មោ ទេសេតព្ពោ**តិ ឥតរេសម្បិ ធម្មោ កថេតព្ពោ។ កិំ ការណា? បទបរមស្ស ហិ ឥមស្មិំ អត្តភាវេ ធម្មំ បដិវិជ្ឈិតុំ អសក្កោន្តស្សាបិ អនាគតេ បច្ចយោ ភវិស្សតិ។ យោ បន តថាគតស្ស រូបទស្សនំ លភន្តោបិ អលភន្តោបិ ធម្មវិនយញ្ច សវនាយ លភន្តោបិ អលភន្តោបិ ធម្មំ អភិសមេតិ, សោ អលភន្តោ តាវ អភិសមេតិ។ លភន្តោ បន ខិប្បមេវ អភិសមេស្សតីតិ ឥមិនា ការណេន តេសំ ធម្មោ ទេសេតព្ពោ។ តតិយស្ស បន បុនប្បុនំ ទេសេតព្ពោវ។

៣. សង្ខារសុត្តវណ្ណនា

២៣. តតិយេ **សព្យាពជ្ឈន្តិ** សទុក្ខំ។ **កាយសង្ខារន្តិ** កាយទ្វារេ ចេតនារាសឹ។ **អភិសង្ខរោតី**តិ អាយូហតិ រាសឹ ករោតិ បិណ្ឌំ ករោតិ។ **វចីមនោទ្វារេសុ**បិ ឯសេវ នយោ។ **សព្យាពជ្ឈំ លោក**ន្តិ សទុក្ខំ លោកំ។ **សព្យាពជ្ឈា ផស្សា ផុសន្តី**តិ សទុក្ខា វិបាកផស្សា ផុសន្តិ។ **សព្យាពជ្ឈំ វេទនំ វេទិយតី**តិ សទុក្ខំ វិបាកវេទនំ វេទិយតិ, សាពាធំ និរស្សាទន្តិ អត្ថោ។ **សេយ្យថាបិ សត្តា នេរយិកា**តិ យថា និរយេ និព្ពត្តសត្តា ឯកន្តទុក្ខំ វេទនំ វេទិយន្តិ, ឯវំ វេទិយតីតិ អត្ថោ។ កិំ បន តត្ថ ឧបេក្ខាវេទនា នត្ថីតិ? អត្ថិ, ទុក្ខវេទនាយ បន ពលវភាវេន សា អព្ពោហារិកដ្ឋានេ ឋិតា។ ឥតិ និរយោវ និរយស្ស ឧបមំ កត្វា អាហដោ។ តត្រ បដិភាគឧបមា នាម កិរ ឯសា។

សេយ្យថាបិ ទេវា សុភកិណ្ហាតិ ឥធាបិ ទេវលោកោវ ទេវលោកស្ស ឧបមំ កត្វា អាហដោ។ យស្មា បន ហេដ្ឋិមេសុ ព្រហ្មលោកេសុ សប្បីតិកជ្ឈានវិបាកោ វត្តតិ, សុភកិណ្ហេសុ និប្បីតិកោ ឯកន្តសុខោវ, តស្មា តេ អគ្គហេត្វា សុភកិណ្ហាវ កថិតា។ ឥតិ អយម្បិ តត្រ បដិភាគឧបមា នាមាតិ វេទិតព្ពា។

វោកិណ្ណសុខទុក្ខន្តិ វោមិស្សកសុខទុក្ខំ។ **សេយ្យថាបិ មនុស្សា**តិ មនុស្សានំ ហិ កាលេន សុខំ ហោតិ, កាលេន ទុក្ខំ។ **ឯកច្ចេ ច ទេវា**តិ កាមាវចរទេវា។ តេសម្បិ កាលេន សុខំ ហោតិ, កាលេន ទុក្ខំ។ តេសំ ហិ ហីនតរានំ មហេសក្ខតរា ទេវតា ទិស្វា អាសនា វុដ្ឋាតព្ពំ ហោតិ, មគ្គា ឧក្កមិតព្ពំ, បារុតវត្ថំ អបនេតព្ពំ, អញ្ជលិកម្មំ កាតព្ពន្តិ តំ សព្ពម្បិ ទុក្ខំ នាម ហោតិ។ **ឯកច្ចេ ច វិនិបាតិកា**តិ វេមានិកបេតា។ តេ ហិ កាលេន សម្បត្តិំ អនុភវន្តិ កាលេន កម្មន្តិ វោកិណ្ណសុខទុក្ខាវ ហោន្តិ។ ឥតិ ឥមស្មិំ សុត្តេ តីណិ សុចរិតានិ លោកិយលោកុត្តរមិស្សកានិ កថិតានីតិ វេទិតព្ពានិ។

៤. ពហុការសុត្តវណ្ណនា

២៤. ចតុត្ថេ **តយោមេ, ភិក្ខវេ, បុគ្គលា**តិ តយោ អាចរិយបុគ្គលា។ **បុគ្គលស្ស ពហុការា**តិ អន្តេវាសិកបុគ្គលស្ស ពហូបការា។ **ពុទ្ធ**ន្តិ សព្ពញ្ញុពុទ្ធំ។ **សរណំ គតោ ហោតី**តិ អវស្សយំ គតោ ហោតិ។ **ធម្ម**ន្តិ សតន្តិកំ នវលោកុត្តរធម្មំ។ **សង្ឃ**ន្តិ អដ្ឋអរិយបុគ្គលសមូហំ។ ឥទញ្ច បន សរណគមនំ អគ្គហិតសរណបុព្ពស្ស អកតាភិនិវេសស្ស វសេន វុត្តំ។ ឥតិ ឥមស្មិំ សុត្តេ សរណទាយកោ សោតាបត្តិមគ្គសម្បាបកោ អរហត្តមគ្គសម្បាបកោតិ តយោ អាចរិយា ពហុការាតិ អាគតា, បព្ពជ្ជាទាយកោ ពុទ្ធវចនទាយកោ កម្មវាចាចរិយោ សកទាគាមិមគ្គសម្បាបកោ អនាគាមិមគ្គសម្បាបកោតិ ឥមេ អាចរិយា ន អាគតា, កិំ ឯតេ ន ពហុការាតិ? នោ, ន ពហុការា។ អយំ បន ទេសនា ទុវិធេន បរិច្ឆិន្នា។ តស្មា សព្ពេបេតេ ពហុការា។ តេសុ សរណគមនស្មិំយេវ អកតាភិនិវេសោ វដ្តតិ, ចតុបារិសុទ្ធិសីលកសិណបរិកម្មវិបស្សនាញាណានិ បន បឋមមគ្គសន្និស្សិតានិ ហោន្តិ, ឧបរិ ទ្វេ មគ្គា ច ផលានិ ច អរហត្តមគ្គសន្និស្សិតានីតិ វេទិតព្ពានិ។

ឥមិនា បុគ្គលេនាតិ ឥមិនា អន្តេវាសិកបុគ្គលេន។ **ន សុប្បតិការំ វទាមី**តិ បតិការំ កាតុំ ន សុករន្តិ វទាមិ។ អភិវាទនាទីសុ អនេកសតវារំ អនេកសហស្សវារម្បិ ហិ បញ្ចបតិដ្ឋិតេន និបតិត្វា វន្ទន្តោ អាសនា វុដ្ឋាយ បច្ចុគ្គច្ឆន្តោ ទិដ្ឋទិដ្ឋក្ខណេ អញ្ជលិំ បគ្គណ្ហន្តោ អនុច្ឆវិកំ សាមីចិកម្មំ ករោន្តោ ទិវសេ ទិវសេ ចីវរសតំ ចីវរសហស្សំ បិណ្ឌបាតសតំ បិណ្ឌបាតសហស្សំ ទទមានោ ចក្កវាឡបរិយន្តេន សព្ពរតនមយំ អាវាសំ ករោន្តោ សប្បិនវនីតាទិនានប្បការំ ភេសជ្ជំ អនុប្បទជ្ជមានោ នេវ សក្កោតិ អាចរិយេន កតស្ស បតិការំ នាម កាតុន្តិ ឯវមត្ថោ វេទិតព្ពោ។

៥. វជិរូបមសុត្តវណ្ណនា

២៥. បញ្ចមេ **អរុក្ខូបមចិត្តោ**តិ បុរាណវណសទិសចិត្តោ។ **វិជ្ជូបមចិត្តោ**តិ ឥត្តរកាលោភាសនេន វិជ្ជុសទិសចិត្តោ។ **វជិរូបមចិត្តោ**តិ កិលេសានំ មូលឃាតករណសមត្ថតាយ វជិរេន សទិសចិត្តោ។ **អភិសជ្ជតី**តិ លគ្គតិ។ **កុប្បតី**តិ កោបវសេន កុប្បតិ។ **ព្យាបជ្ជតី**តិ បកតិភាវំ បជហតិ, បូតិកោ ហោតិ។ **បតិត្ថីយតី**តិ ថិនភាវំ ថទ្ធភាវំ អាបជ្ជតិ។ **កោប**ន្តិ ទុព្ពលកោធំ។ **ទោស**ន្តិ ទុស្សនវសេន តតោ ពលវតរំ។ **អប្បច្ចយ**ន្តិ អតុដ្ឋាការំ ទោមនស្សំ។ **ទុដ្ឋារុកោ**តិ បុរាណវណោ។ **កដ្ឋេនា**តិ ទណ្ឌកកោដិយា។ **កឋលេនា**តិ កបាលេន។ **អាសវំ ទេតី**តិ អបរាបរំ សវតិ។ បុរាណវណោ ហិ អត្តនោ ធម្មតាយេវ បុព្ពំ លោហិតំ យូសន្តិ ឥមានិ តីណិ សវតិ, ឃដ្ដិតោ បន តានិ អធិកតរំ សវតិ។

ឯវមេវ ខោតិ ឯត្ថ ឥទំ ឱបម្មសំសន្ទនំ – ទុដ្ឋារុកោ វិយ ហិ កោធនបុគ្គលោ, តស្ស អត្តនោ ធម្មតាយ សវនំ វិយ កោធនស្សបិ អត្តនោ ធម្មតាយ ឧទ្ធុមាតស្ស វិយ ចណ្ឌិកតស្ស ចរណំ, កដ្ឋេន វា កឋលាយ វា ឃដ្ដនំ

វិយ អប្បមត្តំ វចនំ, ភិយ្យោសោមត្តាយ សវនំ វិយ “មាទិសំ នាម ឯស ឯវំ វទតី”តិ ភិយ្យោសោមត្តាយ ឧទ្ទុមាយនភាវោ ទដ្ឋព្ពោ។

រត្តន្ធការតិមិសាយន្តិ រត្តិំ ចក្ខុវិញ្ញាណុប្បត្តិនិវារណេន អន្ធភាវករណេ ពហលតមេ។ **វិជ្ជន្តរិកាយា**តិ វិជ្ជុប្បត្តិក្ខណេ។ ឥធាបិ ឥទំ ឱបម្មសំសន្ទនំ – ចក្ខុមា បុរិសោ វិយ ហិ យោគាវចរោ ទដ្ឋព្ពោ, អន្ធការំ វិយ សោតាបត្តិមគ្គវជ្ឈា កិលេសា, វិជ្ជុសញ្ចរណំ វិយ សោតាបត្តិមគ្គញាណស្ស ឧប្បត្តិកាលោ, វិជ្ជន្តរិកាយ ចក្ខុមតោ បុរិសស្ស សមន្តា រូបទស្សនំ វិយ សោតាបត្តិមគ្គក្ខណេ និព្ពានទស្សនំ, បុន អន្ធការាវត្ថរណំ វិយ សកទាគាមិមគ្គវជ្ឈា កិលេសា, បុន វិជ្ជុសញ្ចរណំ វិយ សកទាគាមិមគ្គញាណស្ស ឧប្បាទោ, វិជ្ជន្តរិកាយ ចក្ខុមតោ បុរិសស្ស សមន្តា រូបទស្សនំ វិយ សកទាគាមិមគ្គក្ខណេ និព្ពានទស្សនំ, បុន អន្ធការាវត្ថរណំ វិយ អនាគាមិមគ្គវជ្ឈា កិលេសា, បុន វិជ្ជុសញ្ចរណំ វិយ អនាគាមិមគ្គញាណស្ស ឧប្បាទោ, វិជ្ជន្តរិកាយ ចក្ខុមតោ បុរិសស្ស សមន្តា រូបទស្សនំ វិយ អនាគាមិមគ្គក្ខណេ និព្ពានទស្សនំ វេទិតព្ពំ។

វជិរូបមចិត្តតាយបិ ឥទំ ឱបម្មសំសន្ទនំ – វជិរំ វិយ ហិ អរហត្តមគ្គញាណំ ទដ្ឋព្ពំ, មណិគណ្ឋិបាសាណគណ្ឋិ វិយ អរហត្តមគ្គវជ្ឈា កិលេសា, វជិរស្ស មណិគណ្ឋិម្បិ វា បាសាណគណ្ឋិម្បិ វា វិនិវិជ្ឈិត្វា អគមនភាវស្ស នត្ថិតា វិយ អរហត្តមគ្គញាណេន អច្ឆេជ្ជានំ កិលេសានំ នត្ថិភាវោ, វជិរេន និព្ពិទ្ធវេធស្ស បុន អបតិបូរណំ វិយ អរហត្តមគ្គេន ឆិន្នានំ កិលេសានំ បុន អនុប្បាទោ ទដ្ឋព្ពោតិ។

៦. សេវិតព្ពសុត្តវណ្ណនា

២៦. ឆដ្ឋេ **សេវិតព្ពោ**តិ ឧបសង្កមិតព្ពោ។ **ភជិតព្ពោ**តិ អល្លីយិតព្ពោ។ **បយិរុបាសិតព្ពោ**តិ សន្តិកេ និសីទនវសេន បុនប្បុនំ ឧបាសិតព្ពោ។ **សក្កត្វា គរុំ កត្វា**តិ សក្ការញ្ចេវ គរុការញ្ច កត្វា។ **ហីនោ ហោតិ សីលេនា**តិអាទីសុ ឧបាទាយុបាទាយ ហីនតា វេទិតព្ពា។ តត្ថ យោ ហិ បញ្ច សីលានិ រក្ខតិ, សោ ទស សីលានិ រក្ខន្តេន ន សេវិតព្ពោ ។ យោ ទស សីលានិ រក្ខតិ, សោ ចតុបារិសុទ្ធិសីលំ រក្ខន្តេន ន សេវិតព្ពោ។ **អញ្ញត្រ អនុទ្ទយា អញ្ញត្រ អនុកម្បា**តិ ឋបេត្វា អនុទ្ទយញ្ច អនុកម្បញ្ច។ អត្តនោ អត្ថាយេវ ហិ ឯវរូបោ បុគ្គលោ ន សេវិតព្ពោ, អនុទ្ទយានុកម្បាវសេន បន តំ ឧបសង្កមិតុំ វដ្ដតិ។

សីលសាមញ្ញគតានំ សតន្តិ សីលេន សមានភាវំ គតានំ សន្តានំ។ **សីលកថា ច នោ ភវិស្សតី**តិ ឯវំ សមានសីលានំ អម្ហាកំ សីលមេវ អារព្ភ កថា ភវិស្សតិ។ **សា ច នោ បវត្តិនី ភវិស្សតី**តិ សា ច អម្ហាកំ កថា ទិវសម្បិ កថេន្តានំ បវត្តិស្សតិ ន បដិហញ្ញិស្សតិ។ **សា ច នោ ផាសុ ភវិស្សតី**តិ សា ច ទិវសម្បិ បវត្តមានា សីលកថា អម្ហាកំ ផាសុវិហារោ សុខវិហារោ ភវិស្សតិ។ **សមាធិបញ្ញាកថាសុ**បិ ឯសេវ នយោ។

សីលក្ខន្ធន្តិ សីលរាសិំ។ **តត្ថ តត្ថ បញ្ញាយ អនុគ្គហេស្សាមី**តិ ឯត្ថ សីលស្ស អសប្បាយេ អនុបការធម្មេ វជ្ជេត្វា សប្បាយេ ឧបការធម្មេ សេវន្តោ តស្មិំ តស្មិំ ឋានេ សីលក្ខន្ធំ បញ្ញាយ អនុគ្គណ្ហាតិ នាម។ **សមាធិបញ្ញាក្ខន្ធេសុ**បិ ឯសេវ នយោ។ **និហីយតី**តិ អត្តនោ ហីនតរំ បុគ្គលំ សេវន្តោ ខារបរិស្សាវនេ អាសិត្តឧទកំ វិយ សតតំ សមិតំ ហាយតិ បរិហាយតិ។ **តុល្យសេវី**តិ អត្តនា សមានសេវី។ **សេដ្ឋមុបនម**ន្តិ សេដ្ឋំ បុគ្គលំ ឱណមន្តោ។ **ឧទេតិ ខិប្ប**ន្តិ ខិប្បមេវ វឌ្ឍតិ។ **តស្មា អត្តនោ ឧត្តរិំ ភជេថា**តិ យស្មា សេដ្ឋំ បុគ្គលំ ឧបនមន្តោ ឧទេតិ ខិប្បំ, តស្មា អត្តនោ ឧត្តរិតរំ វិសិដ្ឋតរំ ភជេថ។

៧. ជិគុច្ឆិតព្ពសុត្តវណ្ណនា

២៧. សត្តមេ **ជិគុច្ឆិតព្ពោ**តិ គូថំ វិយ ជិគុច្ឆិតព្ពោ។ **អថ ខោ ន**ន្តិ អថ ខោ អស្ស។ **កិត្តិសទ្ទោ**តិ កថាសទ្ទោ។ **ឯវមេវ ខោ**តិ ឯត្ថ គូថកូបោ វិយ ទុស្សីល្យំ ទដ្ឋព្ពំ។ គូថកូបេ បតិត្វា ឋិតោ ធម្មនិអហិ វិយ ទុស្សីលបុគ្គលោ។ គូថកូបតោ ឧទ្ធរិយមានេន តេន អហិនា បុរិសស្ស សរីរំ អារុឡ្ហេនាបិ អទដ្ឋភាវោ វិយ ទុស្សីលំ សេវមានស្សាបិ តស្ស កិរិយាយ អករណភាវោ។ សរីរំ គូថេន មក្ខេត្វា អហិនា គតកាលោ វិយ ទុស្សីលំ សេវមានស្ស បាបកិត្តិសទ្ទអព្ភុគ្គមនកាលោ វេទិតព្ពោ។

តិន្ទុកាលាតន្តិ តិន្ទុករុក្ខអលាតំ។ **ភិយ្យោសោមត្តាយ ចិច្ចិដាយតី**តិ តំ ហិ ឈាយមានំ បកតិយាបិ បបដិកាយោ មុញ្ចន្តំ ចិច្ចិដាតិ “ចិដិចិដា”តិ សទ្ទំ ករោតិ, ឃដ្ដិតំ បន អធិមត្តំ ករោតីតិ អត្ថោ។ **ឯវមេវ ខោ**តិ ឯវមេវ កោធនោ អត្តនោ ធម្មតាយបិ ឧទ្ធតោ ចណ្ឌិកតោ ហុត្វា ចរតិ, អប្បមត្តកំ បន វចនំ សុតកាលេ “មាទិសំ នាម ឯវំ វទតិ ឯវំ វទតី”តិ អតិរេកតរំ ឧទ្ធតោ ចណ្ឌិកតោ ហុត្វា ចរតិ។ **គូថកូបោ**តិ គូថបុណ្ណកូបោ,

កូចរាសិយេវ វា។ ឱបម្មស់សន្ទនំ បនេត្ថ បុរិមនយេនេវ វេទិតព្វំ។ **តស្មា ឯវរូបោ បុគ្គលោ អជ្ឈុបេក្ខិតព្ពោ ន សេវិតព្ពោ**តិ យស្មា កោធនោ អតិសេវិយមានោ អតិឧបសង្កមិយមានោបិ កុជ្ឈតិយេវ, “កឹ តមិនា”តិ បដិក្កមន្តេបិ កុជ្ឈតិយេវ។ តស្មា បលាលគ្គិ វិយ អជ្ឈុបេក្ខិតព្ពោ ន សេវិតព្ពោ ន ភជិតព្ពោ។ កឹ វុត្តំ ហោតិ? យោ ហិ បលាលគ្គឹ អតិឧបសង្កមិត្វា តប្បតិ, តស្ស សរីរំ ឈាយតិ។ យោ អតិបដិក្កមិត្វា តប្បតិ, តស្ស សីតំ ន វូបសម្មតិ។ អនុបសង្កមិត្វា អបដិក្កមិត្វា បន មជ្ឈត្តភាវេន តប្បន្តស្ស សីតំ វូបសម្មតិ, តស្មា បលាលគ្គិ វិយ កោធនោ បុគ្គលោ មជ្ឈត្តភាវេន អជ្ឈុបេក្ខិតព្ពោ, ន សេវិតព្ពោ ន ភជិតព្ពោ ន បយិរុបាសិតព្ពោ។

កល្យាណមិត្តោតិ សុចិមិត្តោ។ **កល្យាណសហាយោ**តិ សុចិសហាយោ។ សហាយា នាម សហគាមិនោ សទ្ធឹចរា។ **កល្យាណសម្បវង្កោ**តិ កល្យាណេសុ សុចិបុគ្គលេសុ សម្បវង្កោ, តន្និន្នតប្បោណតប្បព្ភារមានសោតិ អត្ថោ។

៨. គូថភាណីសុត្តវណ្ណនា

២៨. អដ្ឋមេ **គូថភាណី**តិ យោ គូថំ វិយ ទុគ្គន្ធកថំ កថេតិ។ **បុប្ផភាណី**តិ យោ បុប្ផានិ វិយ សុគន្ធកថំ កថេតិ។ **មធុភាណី**តិ យោ មធុ វិយ មធុរកថំ កថេតិ។ **សភគ្គតោ**តិ សភាយ ឋិតោ។ **បរិសគ្គតោ**តិ គាមបរិសាយ ឋិតោ។ **ញាតិមជ្ឈគតោ**តិ ញាតីនំ មជ្ឈេ ឋិតោ។ **បូគមជ្ឈគតោ**តិ សេណីនំ មជ្ឈេ ឋិតោ។ **រាជកុលមជ្ឈគតោ**តិ រាជកុលស្ស មជ្ឈេ មហាវិនិច្ឆយេ ឋិតោ។ **អភិនីតោ**តិ បុច្ឆនត្ថាយ នីតោ។ **សក្ខិបុដ្ឋោ**តិ សក្ខឹ កត្វា បុច្ឆិតោ។ **ឯហម្ភោ បុរិសា**តិ អាលបនមេតំ។ **អត្តហេតុ វា បរហេតុ វា**តិ អត្តនោ វា បរស្ស វា ហត្ថបាទាទិហេតុ វា ធនហេតុ វា។ **អាមិសកិញ្ចិក្ខហេតុ វា**តិ ឯត្ថ **អាមិស**ន្តិ លញ្ជោ អធិប្បេតោ។ **កិញ្ចិក្ខ**ន្តិ យំ វា តំ វា អប្បមត្តកំ អន្តមសោ តិត្តិរិយវដ្ដកសប្បិបិណ្ឌនវនីតបិណ្ឌាទិមត្តកស្ស លញ្ជស្ស ហេតូតិ អត្ថោ។ **សម្បជានមុសាភាសិតា ហោតី**តិ ជានន្តោយេវ មុសាវាទំ កត្តា ហោតិ។

នេលាតិ ឯលំ វុច្ចតិ ទោសោ, នាស្ស ឯលន្តិ នេលា, និទ្ទោសាតិ អត្ថោ។ “នេលង្គោ សេតបច្ឆាទោ”តិ (ឧទា. ៦៥) ឯត្ថ វុត្តសីលំ វិយ។ **កណ្ណសុខា**តិ ព្យញ្ជនមធុរតាយ កណ្ណានំ សុខា, សូចិវិជ្ឈនំ វិយ កណ្ណសូលំ ន ជនេតិ។ អត្ថមធុរតាយ សកលសរីរេ កោបំ អជនេត្វា បេមំ ជនេតីតិ **បេមនីយា**។ ហទយំ គច្ឆតិ អប្បដិហញ្ញមានា សុខេន ចិត្តំ បវិសតីតិ **ហទយង្គមា**។ គុណបរិបុណ្ណតាយ បុរេ ភវាតិ **បោរី**។ បុរេ សំវឌ្ឍនារី វិយ សុកុមារាតិបិ បោរី។ បុរស្ស ឯសាតិបិ បោរី។ បុរស្ស ឯសាតិ នគរវាសីនំ កថាតិ អត្ថោ។ នគរវាសិនោ ហិ យុត្តកថា ហោន្តិ , បិតិមត្តំ បិតាតិ, មាតិមត្តំ មាតាតិ, ភាតិមត្តំ ភាតាតិ វទន្តិ។ ឯវរូបី កថា ពហុនោ ជនស្ស កន្តា ហោតីតិ **ពហុជនកន្តា**។ កន្តភាវេនេវ ពហុនោ ជនស្ស មនាបា ចិត្តវុទ្ធិករាតិ **ពហុជនមនាបា**។

៩. អន្ធសុត្តវណ្ណនា

២៩. នវមេ **ចក្ខុ ន ហោតី**តិ បញ្ញាចក្ខុ ន ហោតិ។ **ផាតឹ ករេយ្យា**តិ ផីតំ វឌ្ឍិតំ ករេយ្យ។ **សាវជ្ជានវជ្ជេ**តិ សទោសនិទ្ទោសេ។ **ហីនប្បណីតេ**តិ អធមុត្តមេ។ **កណ្ហសុក្កសប្បដិភាគេ**តិ កណ្ហសុក្កាយេវ អញ្ញមញ្ញំ បដិពាហនតោ បដិបក្ខវសេន សប្បដិភាគាតិ វុច្ចន្តិ។ អយំ បនេត្ថ សង្ខេបោ – កុសលេ ធម្មេ “កុសលា ធម្មា”តិ ជានេយ្យ, អកុសលេ ធម្មេ “អកុសលា ធម្មា”តិ ជានេយ្យ។ សាវជ្ជាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ កណ្ហសុក្កសប្បដិភាគេសុ បន កណ្ហធម្មេ “សុក្កសប្បដិភាគា”តិ ជានេយ្យ, សុក្កធម្មេ “កណ្ហសប្បដិភាគា”តិ យេន បញ្ញាចក្ខុនា ជានេយ្យ, តថារូបម្បិស្ស ចក្ខុ ន ហោតីតិ។ ឥមិនា នយេន សេសវារេសុបិ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

ន ចេវ ភោគា តថារូបាតិ តថាជាតិកា ភោគាបិស្ស ន ហោន្តិ។ **ន ច បុញ្ញានិ កុព្ពតី**តិ បុញ្ញានិ ច ន ករោតិ។ ឯត្តាវតា ភោគុប្បាទនចក្ខុនោ ច បុញ្ញករណចក្ខុនោ ច អភាវោ វុត្តោ។ **ឧភយត្ថ កលិគ្គាហោ**តិ ឥធលោកេ ច បរលោកេ ចាតិ ឧភយស្មិម្បិ អបរទ្ធគ្គាហោ, បរាជយគ្គាហោ ហោតីតិ អត្ថោ។ អថ វា **ឧភយត្ថ កលិគ្គាហោ**តិ ឧភយេសម្បិ ទិដ្ឋធម្មិកសម្បរាយិកានំ អត្ថានំ កលិគ្គាហោ, បរាជយគ្គាហោតិ អត្ថោ។ **ធម្មាធម្មេនា**តិ ទសកុសលកម្មបថធម្មេនបិ ទសអកុសលកម្មបថអធម្មេនបិ។ **សឋោ**តិ កេរាដិកោ។ **ភោគានិ បរិយេសតី**តិ ភោគេ គវេសតិ។ **ថេយ្យេន កូដកម្មេន, មុសាវាទេន ចូភយ**ន្តិ ថេយ្យាទីសុ ឧភយេន បរិយេសតីតិ អត្ថោ។ កថំ? ថេយ្យេន កូដកម្មេន ច បរិយេសតិ, ថេយ្យេន មុសាវាទេន ច បរិយេសតិ , កូដកម្មេន មុសាវាទេន ច បរិយេសតិ។ **សង្ឃាតុ**ន្តិ សង្ឃរិតុំ។ **ធម្មលទ្ធេហី**តិ ទសកុសលកម្មបថធម្មំ អកោបេត្វា លទ្ធេហិ។ **ឧដ្ឋានាធិគត**ន្តិ វីរិយេន អធិគតំ។ **អព្យគ្គមានសោ**តិ និព្ពិចិកិច្ឆចិត្តោ។ **ភទ្ទកំ ឋាន**ន្តិ សេដ្ឋំ ទេវដ្ឋានំ។ **ន សោចតី**តិ យស្មិំ ឋានេ អន្តោសោកេន ន សោចតិ។

១០. អវកុជ្ជសុត្តវណ្ណនា

៣០. ទសមេ **អវកុជ្ជបញ្ញោ**តិ អធោមុខបញ្ញោ។ **ឧច្ចង្គបញ្ញោ**តិ ឧច្ចង្គសទិសបញ្ញោ។ **បុថុបញ្ញោ**តិ វិត្ថារិកបញ្ញោ។ **អាទិកល្យាណ**ន្តិអាទីសុ **អាទី**តិ បុព្ពបដ្ឋបនា។ **មជ្ឈ**ន្តិ កថាវេមជ្ឈំ។ **បរិយោសាន**ន្តិ សន្និដ្ឋានំ។ ឥតិស្ស តេ ធម្មំ កថេន្តា បុព្ពបដ្ឋបនេបិ កល្យាណំ ភទ្ទកំ អនវជ្ជមេវ កត្វា កថេន្តិ, វេមជ្ឈេបិ បរិយោសានេបិ។ ឯត្ថ ច អត្ថិ ទេសនាយ អាទិមជ្ឈបរិយោសានានិ, អត្ថិ សាសនស្ស។ តត្ថ ទេសនាយ តាវ ចតុប្បទិកគាថាយ បឋមបទំ អាទិ, ទ្វេ បទានិ មជ្ឈំ, អវសានបទំ បរិយោសានំ។ ឯកានុសន្ធិកស្ស សុត្តស្ស និទានំ អាទិ, អនុសន្ធិ មជ្ឈំ, ឥទមវោចាតិ អប្បនា បរិយោសានំ។ អនេកានុសន្ធិកស្ស បឋមោ អនុសន្ធិ អាទិ, តតោ បរំ ឯកោ វា អនេកេ វា មជ្ឈំ, បច្ឆិមោ បរិយោសានំ។ អយំ តាវ ទេសនាយ នយោ។ សាសនស្ស បន សីលំ អាទិ, សមាធិ មជ្ឈំ, វិបស្សនា បរិយោសានំ។ សមាធិ វា អាទិ, វិបស្សនា មជ្ឈំ, មគ្គោ បរិយោសានំ។ វិបស្សនា វា អាទិ, មគ្គោ មជ្ឈំ, ផលំ បរិយោសានំ។ មគ្គោ វា អាទិ, ផលំ មជ្ឈំ, និព្ពានំ បរិយោសានំ។ ទ្វេ ទ្វេ វា កយិរមានេ សីលសមាធយោ អាទិ, វិបស្សនាមគ្គា មជ្ឈំ, ផលនិព្ពានានិ បរិយោសានំ។

សាត្ថន្តិ សាត្ថកំ កត្វា ទេសេន្តិ។ **សព្យញ្ជន**ន្តិ អក្ខរបារិបូរិំ កត្វា ទេសេន្តិ។ **កេវលបរិបុណ្ណ**ន្តិ សកលបរិបុណ្ណំ អនូនំ កត្វា ទេសេន្តិ។ **បរិសុទ្ធ**ន្តិ បរិសុទ្ធំ និជ្ជដំ និគ្គណ្ឋិំ កត្វា ទេសេន្តិ។ **ព្រហ្មចរិយំ បកាសេន្តី**តិ ឯវំ ទេសេន្តា ច សេដ្ឋចរិយភូតំ សិក្ខត្តយសង្គហិតំ អរិយំ អដ្ឋង្គិកំ មគ្គំ បកាសេន្តិ។ **នេវ អាទី មនសិ ករោតី**តិ នេវ បុព្ពបដ្ឋបនំ មនសិ ករោតិ។

កុម្ភោតិ ឃដោ។ **និកុជ្ជោ**តិ អធោមុខោ ឋបិតោ។ **ឯវមេវ ខោ**តិ ឯត្ថ កុម្ភោ និកុជ្ជោ វិយ អវកុជ្ជបញ្ញោ បុគ្គលោ ទដ្ឋព្ពោ, ឧទកាសិញ្ចនកាលោ វិយ ធម្មទេសនាយ លទ្ធកាលោ, ឧទកស្ស វិវដ្ដនកាលោ វិយ តស្មិំ អាសនេ និសិន្នស្ស ឧគ្គហេតុំ អសមត្ថកាលោ, ឧទកស្ស អសណ្ឋានកាលោ វិយ វុដ្ឋហិត្វា អសល្លក្ខណកាលោ វេទិតព្ពោ។

អាកិណ្ណានីតិ បក្ខិត្តានិ។ **សតិសម្មោសាយ បកិរេយ្យា**តិ មុដ្ឋស្សតិតាយ វិកិរេយ្យ។ **ឯវមេវ ខោ**តិ ឯត្ថ ឧច្ចង្គោ វិយ ឧច្ចង្គបញ្ញោ បុគ្គលោ ទដ្ឋព្ពោ, នានាខជ្ជកានិ វិយ នានប្បការំ ពុទ្ធវចនំ, ឧច្ចង្គេ នានាខជ្ជកានិ ខាទន្តស្ស និសិន្នកាលោ វិយ តស្មិំ អាសនេ និសិន្នស្ស ឧគ្គណ្ហនកាលោ, វុដ្ឋហន្តស្ស សតិសម្មោសា បកិរណកាលោ វិយ តស្មា អាសនា វុដ្ឋាយ គច្ឆន្តស្ស អសល្លក្ខណកាលោ វេទិតព្ពោ។

ឧក្កុជ្ជោតិ ឧបរិមុខោ ឋបិតោ។ **សណ្ឋាតី**តិ បតិដ្ឋហតិ។ **ឯវមេវ ខោ**តិ ឯត្ថ ឧបរិមុខោ ឋបិតោ កុម្ភោ វិយ បុថុបញ្ញោ បុគ្គលោ ទដ្ឋព្ពោ, ឧទកស្ស អាសិត្តកាលោ វិយ ទេសនាយ លទ្ធកាលោ, ឧទកស្ស សណ្ឋានកាលោ វិយ តត្ថ និសិន្នស្ស ឧគ្គណ្ហនកាលោ, នោ វិវដ្ដនកាលោ វិយ វុដ្ឋាយ គច្ឆន្តស្ស សល្លក្ខណកាលោ វេទិតព្ពោ។

ទុម្មេធោតិ និប្បញ្ញោ។ **អវិចក្ខណោ**តិ សំវិទហនបញ្ញាយ រហិតោ។ **គន្តា**តិ គមនសីលោ។ **សេយ្យោ ឯតេន វុច្ចតី**តិ ឯតស្មា បុគ្គលា ឧត្តរិតរោតិ វុច្ចតិ។ **ធម្មានុធម្មប្បដិបន្នោ**តិ នវលោកុត្តរធម្មស្ស អនុធម្មំ សហសីលេន បុព្ពភាគបដិបទំ បដិបន្នោ។ **ទុក្ខស្សា**តិ វដ្ដទុក្ខស្ស។ **អន្តករោ សិយា**តិ កោដិករោ បរិច្ឆេទករោ បរិវដុមករោ ភវេយ្យាតិ។

បុគ្គលវគ្គោ តតិយោ។

៤. ទេវទូតវគ្គោ

១. សព្រហ្មកសុត្តវណ្ណនា

៣១. ចតុត្ថស្ស បឋមេ **អជ្ឈាគារេ**តិ សកេ ឃរេ។ **បូជិតា ហោន្តី**តិ យំ ឃរេ អត្ថិ, តេន បដិជគ្គិតា គោបិតា ហោន្តិ។ ឥតិ មាតាបិតុបូជកានិ កុលានិ មាតាបិតូហិ សព្រហ្មកានីតិ បកាសេត្វា ឥទានិ នេសំ សបុព្ពាចរិយកាទិភាវំ បកាសេន្តោ **សបុព្ពាចរិយកានី**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **ព្រហ្មា**តិអាទីនិ តេសំ ព្រហ្មាទិភាវសាធនត្ថំ វុត្តានិ។ **ពហុការា**តិ បុត្តានំ ពហូបការា។ **អាបាទកា**តិ ជីវិតស្ស អាបាទកា។ បុត្តកានំ ហិ មាតាបិតូហិ ជីវិតំ អាបាទិតំ បាលិតំ ឃដិតំ អនុប្បពន្ធេន បវត្តិតំ។ **បោសកា**តិ ហត្ថបាទេ វឌ្ឍេត្វា ហទយលោហិតំ បាយេត្វា បោសេតារោ។ **ឥមស្ស លោកស្ស ទស្សេតារោ**តិ បុត្តានំ ហិ ឥមស្មឹ លោកេ ឥដ្ឋានិដ្ឋារម្មណស្ស ទស្សនំ នាម មាតាបិតរោ និស្សាយ ជាតន្តិ ឥមស្ស លោកស្ស ទស្សេតារោ នាម។

ព្រហ្មាតិ មាតាបិតរោតិ សេដ្ឋាធិវចនំ។ យថា ព្រហ្មុនោ ចតស្សោ ភាវនា អវិជហិតា ហោន្តិ មេត្តា ករុណា មុទិតា ឧបេក្ខាតិ, ឯវមេវ មាតាបិតូនំ បុត្តកេសុ ចតស្សោ ភាវនា អវិជហិតា ហោន្តិ។ តា តស្មឹ តស្មឹ កាលេ វេទិតព្ពា – កុច្ឆិគតស្មឹ ហិ ទារកេ “កទា នុ ខោ បុត្តកំ អរោគំ បរិបុណ្ណង្គបច្ចង្គំ បស្សិស្សាមា”តិ មាតាបិតូនំ មេត្តចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ។ យទា បនេស មន្ទោ ឧត្តានសេយ្យកោ ឩកាហិ វា មង្គុលាទីហិ បាណកេហិ ទដ្ឋោ ទុក្ខសេយ្យាយ វា បន បីឡិតោ បរោទតិ វិរវតិ, តទាស្ស សទ្ទំ សុត្វា មាតាបិតូនំ ការុញ្ញំ ឧប្បជ្ជតិ, អាធាវិត្វា វិធាវិត្វា កីឡនកាលេ បន លោភនីយវយស្មឹ វា ឋិតកាលេ ទារកំ ឱលោកេត្វា មាតាបិតូនំ ចិត្តំ សប្បិមណ្ឌេ បក្ខិត្តសតវិហតកប្បាសបិចុបដលំ វិយ មុទុកំ ហោតិ អាមោទិតំ បមោទិតំ, តទា តេសំ មុទិតា លព្ភតិ។ យទា បនេស បុត្តោ ទារាភរណំ បច្ចុបដ្ឋាបេត្វា បាដិយេក្កំ អគារំ អជ្ឈាវសតិ, តទា មាតាបិតូនំ “សក្កោតិ ទានិ នោ បុត្តកោ អត្តនោ ធម្មតាយ យាបេតុ”ន្តិ មជ្ឈត្តភាវោ ឧប្បជ្ជតិ, តស្មឹ កាលេ ឧបេក្ខា លព្ភតីតិ ឥមិនា ការណេន “ព្រហ្មាតិ មាតាបិតរោ”តិ វុត្តំ។

បុព្ពាចរិយាតិ វុច្ចរេតិ មាតាបិតរោ ហិ ជាតកាលតោ បដ្ឋាយ “ឯវំ និសីទ, ឯវំ តិដ្ឋ, ឯវំ គច្ឆ, ឯវំ សយ, ឯវំ ខាទ, ឯវំ ភុញ្ជ, អយំ តេ, តាតាតិ វត្តព្ពោ, អយំ ភាតិកាតិ, អយំ ភគិនីតិ, ឥទំ នាម កាតុំ វដ្ដតិ, ឥទំ ន វដ្ដតិ, អសុកំ នាម ឧបសង្កមិតុំ វដ្ដតិ, អសុកំ ន វដ្ដតី”តិ គាហាបេន្តិ សិក្ខាបេន្តិ។ អថាបរភាគេ អញ្ញេ អាចរិយា ហត្ថិសិប្បអស្សសិប្បរថសិប្បធនុសិប្បថរុសិប្បមុទ្ទាគណនាទីនិ សិក្ខាបេន្តិ។ អញ្ញោ សរណានិ ទេតិ, អញ្ញោ សីលេសុ បតិដ្ឋាបេតិ, អញ្ញោ បព្ពាជេតិ, អញ្ញោ ពុទ្ធវចនំ ឧគ្គណ្ហាបេតិ, អញ្ញោ ឧបសម្បាទេតិ, អញ្ញោ សោតាបត្តិមគ្គាទីនិ បាបេតិ។ ឥតិ សព្ពេបិ តេ បច្ឆាចរិយា នាម ហោន្តិ, មាតាបិតរោ បន សព្ពបឋមា, តេនាហ – “បុព្ពាចរិយាតិ វុច្ចរេ”តិ។ តត្ថ **វុច្ចរេ**តិ វុច្ចន្តិ កថិយន្តិ។ **អាហុនេយ្យា ច បុត្តាន**ន្តិ បុត្តានំ អាហុតំ បាហុតំ អភិសង្ខតំ អន្នបានាទី អរហន្តិ, អនុច្ឆវិកា តំ បដិគ្គហេតុំ។ តស្មា “អាហុនេយ្យា ច បុត្តាន”ន្តិ វុត្តំ។ **បជាយ អនុកម្បកា**តិ បរេសំ បាណេ អច្ឆិន្ទិត្វាបិ អត្តនោ បជំ បដិជគ្គន្តិ គោបាយន្តិ។ តស្មា “បជាយ អនុកម្បកា”តិ វុត្តំ។

នមស្សេយ្យាតិ នមោ ករេយ្យ។ **សក្ករេយ្យា**តិ សក្ការេន បដិមានេយ្យ។ ឥទានិ តំ សក្ការំ ទស្សេន្តោ “អន្នេនា”តិអាទិមាហ។ តត្ថ **អន្នេនា**តិ យាគុភត្តខាទនីយេន។ **បានេនា**តិ អដ្ឋវិធបានេន។ **វត្ថេនា**តិ និវាសនបារុបនកេន វត្ថេន។ **សយនេនា**តិ មញ្ចបីឋានុប្បទានេន។ **ឧច្ឆាទនេនា**តិ ទុគ្គន្ធំ បដិវិនោទេត្វា សុគន្ធករណុច្ឆាទនេន។ **ន្ហាបនេនា**តិ សីតេ ឧណ្ហោទកេន, ឧណ្ហេ សីតោទកេន គត្តានិ បរិសិញ្ចិត្វា ន្ហាបនេន។ **បាទានំ ធោវនេនា**តិ ឧណ្ហោទកសីតោទកេហិ បាទធោវនេន ចេវ តេលមក្ខនេន ច។ **បេច្ចា**តិ បរលោកំ គន្ត្វា។ **សគ្គេ បមោទតី**តិ ឥធ តាវ មាតាបិតូសុ បារិចរិយំ ទិស្វា បារិចរិយការណា តំ បណ្ឌិតមនុស្សា ឥធេវ បសំសន្តិ , បរលោកំ បន គន្ត្វា សគ្គេ ឋិតោ សោ មាតាបិតុឧបដ្ឋាកោ ទិព្ពសម្បត្តីហិ អាមោទតិ បមោទតីតិ។

២. អានន្ទសុត្តវណ្ណនា

៣២. ទុតិយេ **តថារូបោ**តិ តថាជាតិកោ។ **សមាធិបដិលាភោ**តិ ចិត្តេកគ្គតាលាភោ។ **ឥមស្មឹ ច សវិញ្ញាណកេ**តិ ឯត្ថ អត្តនោ ច បរស្ស ចាតិ ឧភយេសម្បិ កាយោ សវិញ្ញាណកង្គេន ឯកតោ កត្វា ឥមស្មិន្តិ វុត្តោ។ **អហង្ការមមង្ការមានានុសយា**តិ អហង្ការទិដ្ឋិ ច មមង្ការតណ្ហា ច មានានុសយោ ចាតិ អត្តនោ ច បរស្ស ច កិលេសា។ **នាស្សូ**តិ ន ភវេយ្យុំ។ **ពហិទ្ធា ច សព្ពនិមិត្តេសូ**តិ រូបនិមិត្តំ, សទ្ទនិមិត្តំ, គន្ធនិមិត្តំ, រសនិមិត្តំ,

ផោដ្ឋព្ពនិមិត្តំ, សស្សតាទិនិមិត្តំ, បុគ្គលនិមិត្តំ ធម្មនិមិត្តន្តិ ឯវរូបេសុ ច ពហិទ្ធា សព្ពនិមិត្តេសុ។ **ចេតោវិមុត្តិ បញ្ញាវិមុត្តិ**ន្តិ ផលសមាធិញ្ចេវ ផលញាណញ្ច។ **សិយា**តិ ភវេយ្យ។

ឥធានន្ទ, ភិក្ខុនោតិ, អានន្ទ, ឥមស្មិំ សាសនេ ភិក្ខុនោ។ **ឯតំ សន្តំ ឯតំ បណីត**ន្តិ និព្ពានំ ទស្សេន្តោ អាហ។ និព្ពានំ ហិ កិលេសានំ សន្តតាយ សន្តំ នាម, និព្ពានំ សន្តន្តិ សមាបត្តិំ អប្បេត្វា ទិវសម្បិ និសិន្នស្ស ចិត្តុប្បាទោ សន្តន្តេវ បវត្តតីតិបិ សន្តំ។ **បណីត**ន្តិ សមាបត្តិំ អប្បេត្វា និសិន្នស្សាបិ ចិត្តុប្បាទោ បណីតន្តេវ បវត្តតីតិ និព្ពានំ បណីតំ នាម។ **សព្ពសង្ខារសមថោ**តិអាទីនិបិ តស្សេវ វេវចនានិ។ “សព្ពសង្ខារសមថោ”តិ សមាបត្តិំ អប្បេត្វា និសិន្នស្ស ហិ ទិវសភាគម្បិ ចិត្តុប្បាទោ សព្ពសង្ខារសមថោតេវ បវត្តតិ…បេ.… តថា តីសុ ភវេសុ វានសង្ខាតាយ តណ្ហាយ អភាវេន និព្ពានន្តិ លទ្ធនាមេ តស្មិំ សមាបត្តិំ អប្បេត្វា និសិន្នស្ស ចិត្តុប្បាទោ និព្ពានំ និព្ពានន្តេវ បវត្តតីតិ សព្ពសង្ខារសមថោតិអាទីនិ នាមានិ លភតិ។ ឥមស្មិំ បន អដ្ឋវិធេ អាភោគសមន្នាហារេ ឥមស្មិំ ឋានេ ឯកោបិ លព្ភតិ, ទ្វេបិ សព្ពេបិ លព្ភន្តេវ។

សង្ខាយាតិ ញាណេន ជានិត្វា។ **បរោបរានី**តិ បរានិ ច ឱបរានិ ច។ បរអត្តភាវសកអត្តភាវានិ ហិ បរានិ ច ឱបរានិ ចាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **យស្សា**តិ យស្ស អរហតោ។ **ឥញ្ជិត**ន្តិ រាគិញ្ជិតំ ទោសមោហមានទិដ្ឋិកិលេស ទុច្ចរិតិញ្ជិតន្តិ ឥមានិ សត្ត ឥញ្ជិតានិ ចលិតានិ ផន្ទិតានិ។ **នត្ថិ កុហិញ្ចី**តិ កត្ថចិ ឯការម្មណេបិ នត្ថិ។ **សន្តោ**តិ បច្ចនីកកិលេសានំ សន្តតាយ សន្តោ។ **វិធូមោ**តិ កាយទុច្ចរិតាទិធូមវិរហិតោ។ **អនីឃោ**តិ រាគាទិព្លីឃវិរហិតោ។ **និរាសោ**តិ និត្តណ្ហោ។ **អតារី**តិ តិណ្ណោ ឧត្តិណ្ណោ សមតិក្កន្តោ។ **សោ**តិ សោ អរហំ ខីណាសវោ។ **ជាតិជរ**ន្តិ ឯត្ថ ជាតិជរាគហណេនេវ ព្យាធិមរណម្បិ គហិតមេវាតិ វេទិតព្ពំ។ ឥតិ សុត្តន្តេបិ គាថាយបិ អរហត្តផល សមាបត្តិយេវ កថិតាតិ។

៣. សារិបុត្តសុត្តវណ្ណនា

៣៣. តតិយេ **សំខិត្តេនា**តិ មាតិកាឋបនេន។ **វិត្ថារេនា**តិ ឋបិតមាតិកាវិភជនេន។ **សំខិត្តវិត្ថារេនា**តិ កាលេ សំខិត្តេន កាលេ វិត្ថារេន។ **អញ្ញាតារោ ច ទុល្លភា**តិ បដិវិជ្ឈនកបុគ្គលា បន ទុល្លភា។ ឥទំ ភគវា “សារិបុត្តត្ថេរស្ស ញាណំ ឃដ្ដេមី”តិ អធិប្បាយេន កថេសិ។ តំ សុត្វា ថេរោ កិញ្ចាបិ “អហំ, ភន្តេ, អាជានិស្សាមី”តិ ន វទតិ, អធិប្បាយេន បន “វិស្សត្ថា តុម្ហេ, ភន្តេ, ទេសេថ, អហំ តុម្ហេហិ ទេសិតំ ធម្មំ នយសតេន នយ សហស្សេន បដិវិជ្ឈិស្សាមិ, មមេស ភារោ ហោតូ”តិ សត្ថារំ ទេសនាយ ឧស្សាហេន្តោ **ឯតស្ស ភគវា កាលោ**តិអាទិមាហ។

អថស្ស សត្ថា **តស្មាតិហា**តិ ទេសនំ អារភិ។ តត្ថ **ឥមស្មិញ្ច សវិញ្ញាណកេ**តិអាទិ វុត្តនយមេវ។ **អច្ឆេច្ឆិ តណ្ហ**ន្តិ មគ្គញាណសត្ថេន តណ្ហំ ឆិន្ទិ។ **វិវត្តយិ សំយោជន**ន្តិ ទសវិធម្បិ សំយោជនំ សមូលកំ ឧព្ពត្តេត្វា ឆឌ្ឌេសិ។ **សម្មា មានាភិសមយា អន្តមកាសិ ទុក្ខស្សា**តិ សម្មា ឧបាយេន សម្មា បដិបត្តិយា នវវិធស្ស មានស្ស បហានាភិសមយេន វដ្ដទុក្ខស្ស អន្តមកាសិ។ **ឥទញ្ច បន មេតំ, សារិបុត្ត, សន្ធាយ ភាសិត**ន្តិ, សារិបុត្ត, មយា បារាយនេ ឧទយបញ្ហេ ឥទំ ផលសមាបត្តិមេវ សន្ធាយ ឯតំ ភាសិតំ។

ឥទានិ យំ តំ ភគវតា ភាសិតំ, តំ ទស្សេន្តោ **បហានំ កាមសញ្ញាន**ន្តិអាទិ អារទ្ធំ។ ឧទយបញ្ហេ ច ឯតំ បទំ “បហានំ កាមច្ឆន្ទាន”ន្តិ (សុ. និ. ១១១២; ចូឡនិ. ឧទយមាណវបុច្ឆានិទ្ទេសោ ៧៥) អាគតំ, ឥធ បន អង្គុត្តរភាណកេហិ “កាមសញ្ញាន”ន្តិ អារោបិតំ។ តត្ថ ព្យញ្ជនមេវ នានំ, អត្ថោ បន ឯកោយេវ។ **កាមសញ្ញាន**ន្តិ កាមេ អារព្ភ ឧប្បន្នសញ្ញានំ, អដ្ឋហិ វា លោភសហគតចិត្តេហិ សហជាតសញ្ញានំ។ **ទោមនស្សាន ចូភយ**ន្តិ ឯតាសញ្ច កាមសញ្ញានំ ចេតសិកទោមនស្សានញ្ចាតិ ឧភិន្នម្បិ បហានំ បដិប្បស្សទ្ធិបហានសង្ខាតំ អរហត្តផលំ អញ្ញាវិមោក្ខំ បព្រូមីតិ អត្ថោ។ និទ្ទេសេ បន “កាមច្ឆន្ទស្ស ច ទោមនស្សស្ស ច ឧភិន្នំ បហានំ វូបសមំ បដិនិស្សគ្គំ បដិប្បស្សទ្ធិំ អមតំ និព្ពាន”ន្តិ (ចូឡនិ. ឧទយមាណវបុច្ឆានិទ្ទេសោ ៧៥) វុត្តំ, តំ អត្ថុទ្ធារវសេន វុត្តំ។ បហានន្តិ ហិ ខីណាការសង្ខាតោ វូបសមោបិ វុច្ចតិ, កិលេសេ បដិនិស្សជ្ជន្តោ មគ្គោបិ, កិលេស បដិប្បស្សទ្ធិសង្ខាតំ ផលម្បិ , យំ អាគម្ម កិលេសា បហីយន្តិ, តំ អមតំ និព្ពានម្បិ។ តស្មា តត្ថ តានិ បទានិ អាគតានិ។ “អញ្ញាវិមោក្ខំ បព្រូមី”តិ វចនតោ បន អរហត្តផលមេវ អធិប្បេតំ។ **ថិនស្ស ច បនូទន**ន្តិបិ ថិនស្ស ច បនូទនន្តេ ឧប្បន្នត្តា អរហត្តផលមេវ អធិប្បេតំ ។ **កុក្កុច្ចានំ និវារណ**ន្តិ កុក្កុច្ចនិវារណស្ស មគ្គស្ស អនន្តរំ ឧប្បន្នត្តា ផលមេវ អធិប្បេតំ។

ឧបេក្ខាសតិសំសុទ្ធន្តិ ចតុត្ថជ្ឈានិកេ ផលេ ឧប្បន្នាយ ឧបេក្ខាយ ច សតិយា ច សំសុទ្ធំ។ **ធម្មតក្កបុរេជវ**ន្តិ ធម្មតក្កោ វុច្ចតិ សម្មាសង្កប្បោ, សោ អាទិតោ ហោតិ, បុរតោ ហោតិ, បុព្ពង្គមោ ហោតិ អញ្ញាវិមោក្ខស្សាតិ ធម្ម

តក្កបុរេជវោ។ តំ ធម្មតក្កបុរេជវំ។ **អញ្ញាវិមោក្ខ**ន្តិ អញ្ញិន្ទ្រិយបរិយោសានេ ឧប្បន្នំ វិមោក្ខំ, អញ្ញាយ វា វិមោក្ខំ អញ្ញាវិមោក្ខំ, បញ្ញាវិមុត្តន្តិ អត្ថោ។ **អវិជ្ជាយ បភេទន**ន្តិ អវិជ្ជាយ បភេទនន្តេ ឧប្បន្នត្តា, អវិជ្ជាយ បភេទនសង្ខាតំ វា និព្ពានំ អារព្ភ ឧប្បន្នត្តា ឯវំលទ្ធនាមំ អរហត្តផលមេវ។ ឥតិ សព្ពេហិបិ ឥមេហិ បហានន្តិអាទីហិ បទេហិ អរហត្តផលមេវ បកាសិតន្តិ វេទិតព្ពំ។

៤. និទានសុត្តវណ្ណនា

៣៤. ចតុត្ថេ **និទានានី**តិ ការណានិ។ **កម្មាន**ន្តិ វដ្ដគាមិកម្មានំ។ **លោភោ និទានំ កម្មានំ សមុទយាយា**តិ លុព្ភនបលុព្ភនសភាវោ លោភោ វដ្ដគាមិកម្មានំ សមុទយាយ បិណ្ឌករណត្ថាយ និទានំ ការណំ បច្ចយោតិ អត្ថោ។ **ទោសោ**តិ ទុស្សនបទុស្សនសភាវោ ទោសោ។ **មោហោ**តិ មុយ្ហនបមុយ្ហនសភាវោ មោហោ។

លោភបកតន្តិ លោភេន បកតំ, លោភាភិភូតេន លុទ្ធេន ហុត្វា កតកម្មន្តិ អត្ថោ។ លោភតោ ជាតន្តិ **លោភជំ**។ លោភោ និទានមស្សាតិ **លោភនិទានំ**។ លោភោ សមុទយោ អស្សាតិ **លោភសមុទយំ**។ សមុទយោតិ បច្ចយោ, លោភបច្ចយន្តិ អត្ថោ។ **យត្ថស្ស អត្តភាវោ និព្ពត្តតី**តិ យស្មិំ ឋានេ អស្ស លោភជកម្មវតោ បុគ្គលស្ស អត្តភាវោ និព្ពត្តតិ, ខន្ធា បាតុភវន្តិ។ **តត្ថ តំ កម្មំ វិបច្ចតី**តិ តេសុ ខន្ធេសុ តំ កម្មំ វិបច្ចតិ។ **ទិដ្ឋេ វា ធម្មេ**តិអាទិ យស្មា តំ កម្មំ ទិដ្ឋធម្មវេទនីយំ វា ហោតិ ឧបបជ្ជវេទនីយំ វា អបរបរិយាយវេទនីយំ វា, តស្មា តំ បភេទំ ទស្សេតុំ វុត្តំ។ សេសទ្វយេបិ ឯសេវ នយោ។

អខណ្ឌានីតិ អភិន្នានិ។ **អបូតីនី**តិ បូតិភាវេន អពីជត្តំ អប្បត្តានិ។ **អវាតាតបហតានី**តិ ន វាតេន ន ច អាតបេន ហតានិ។ **សារាទានី**តិ គហិតសារានិ សារវន្តានិ ន និស្សារានិ។ **សុខសយិតានី**តិ សន្និចយភាវេន សុខំ សយិតានិ។ **សុខេត្តេ**តិ មណ្ឌខេត្តេ។ **សុបរិកម្មកតាយ ភូមិយា**តិ នង្គលកសនេន ចេវ អដ្ឋទន្តកេន ច សុដ្ឋុ បរិកម្មកតាយ ខេត្តភូមិយា។ **និក្ខិត្តានី**តិ ឋបិតានិ រោបិតានិ។ **អនុប្បវេច្ឆេយ្យា**តិ អនុប្បវេសេយ្យ។ **វុទ្ធិ**ន្តិអាទីសុ ឧទ្ធគ្គមនេន **វុទ្ធិំ**, ហេដ្ឋា មូលប្បតិដ្ឋានេន **វិរូឡ្ហិំ**, សមន្តា វិត្ថារិកភាវេន **វេបុល្លំ**។

យំ បនេត្ថ **ទិដ្ឋេ វា ធម្មេ**តិអាទិ វុត្តំ, តត្ថ អសម្មោហត្ថំ ឥមស្មិំ ឋានេ កម្មវិភត្តិ នាម កថេតព្ពា។ សុត្តន្តិក បរិយាយេន ហិ ឯកាទស កម្មានិ វិភត្តានិ។ សេយ្យថិទំ – ទិដ្ឋធម្មវេទនីយំ ឧបបជ្ជវេទនីយំ អបរបរិយាយ វេទនីយំ, យគ្គរុកំ យព្ពហុលំ យទាសន្នំ កដត្តា វា បន កម្មំ, ជនកំ ឧបត្ថម្ភកំ ឧបបីឡកំ ឧបឃាតកន្តិ។ តត្ថ ឯកជវនវីថិយំ សត្តសុ ចិត្តេសុ កុសលា វា អកុសលា វា បឋមជវនចេតនា **ទិដ្ឋធម្មវេទនីយកម្មំ** នាម។ តំ ឥមស្មិំយេវ អត្តភាវេ វិបាកំ ទេតិ កាកវឡិយបុណ្ណសេដ្ឋីនំ វិយ កុសលំ, នន្ទយក្ខនន្ទមាណវកនន្ទគោ ឃាតកកោកាលិយសុប្បពុទ្ធទេវទត្តចិញ្ចមាណវិកានំ វិយ ច អកុសលំ។ តថា អសក្កោន្តំ បន អហោសិកម្មំ នាម ហោតិ, អវិបាកំ សម្បជ្ជតិ។ តំ មិគលុទ្ទកោបមាយ សាធេតព្ពំ។ យថា ហិ មិគលុទ្ទកេន មិគំ ទិស្វា ធនុំ អាកឌ្ឍិត្វា ខិត្តោ សរោ សចេ ន វិរជ្ឈតិ, តំ មិគំ តត្ថេវ បាតេតិ, អថ នំ មិគលុទ្ទកោ និច្ចម្មំ កត្វា ខណ្ឌាខណ្ឌិកំ ឆេត្វា មំសំ អាទាយ បុត្តទារំ តោសេន្តោ គច្ឆតិ។ សចេ បន វិរជ្ឈតិ, មិគោ បលាយិត្វា បុន តំ ទិសំ ន ឱលោកេតិ។ ឯវំ សម្បទមិទំ ទដ្ឋព្ពំ។ សរស្ស អវិរជ្ឈិត្វា មិគវិជ្ឈនំ វិយ ហិ ទិដ្ឋធម្មវេទនីយស្ស កម្មស្ស វិបាកវារបដិលាភោ, អវិជ្ឈនំ វិយ អវិបាកភាវាយ សម្បជ្ជនន្តិ។

អត្ថសាធិកា បន សត្តមជវនចេតនា **ឧបបជ្ជវេទនីយកម្មំ** នាម។ តំ អនន្តរេ អត្តភាវេ វិបាកំ ទេតិ។ តំ បនេតំ កុសលបក្ខេ អដ្ឋសមាបត្តិវសេន, អកុសលបក្ខេ បញ្ចានន្តរិយកម្មវសេន វេទិតព្ពំ។ តត្ថ អដ្ឋសមាបត្តិលាភី ឯកាយ សមាបត្តិយា ព្រហ្មលោកេ និព្ពត្តតិ។ បញ្ចន្នម្បិ អានន្តរិយានំ កត្តា ឯកេន កម្មេន និរយេ និព្ពត្តតិ, សេសសមាបត្តិយោ ច កម្មានិ ច អហោសិកម្មភាវំយេវ អាបជ្ជន្តិ, អវិបាកានិ ហោន្តិ។ អយម្បិ អត្ថោ បុរិមឧបមាយយេវ ទីបេតព្ពោ។

ឧភិន្នំ អន្តរេ បន បញ្ចជវនចេតនា **អបរបរិយាយវេទនីយកម្មំ** នាម។ តំ អនាគតេ យទា ឱកាសំ លភតិ, តទា វិបាកំ ទេតិ។ សតិ សំសារប្បវត្តិយា អហោសិកម្មំ នាម ន ហោតិ។ តំ សព្ពំ សុនខលុទ្ទកេន ទីបេតព្ពំ។ យថា ហិ សុនខលុទ្ទកេន មិគំ ទិស្វា សុនខោ វិស្សជ្ជិតោ មិគំ អនុពន្ធិត្វា យស្មិំ ឋានេ បាបុណាតិ, តស្មិំ យេវ ឌំសតិ; ឯវមេវ តទំ កម្មំ យស្មិំ ឋានេ ឱកាសំ លភតិ, តស្មិំយេវ វិបាកំ ទេតិ, តេន មុត្តោ សត្តោ នាម នត្ថិ។

កុសលាកុសលេសុ បន គរុកាគរុកេសុ យំ គរុកំ ហោតិ, តំ **យគ្គរុកំ** នាម។ តទេតំ កុសលបក្ខេ មហគ្គត កម្មំ, អកុសលបក្ខេ បញ្ចានន្តរិយកម្មំ វេទិតព្ពំ។ តស្មិំ សតិ សេសានិ កុសលានិ វា អកុសលានិ វា វិបច្ចិតុំ ន

សក្កោន្តិ, តទេវ ទុវិធម្បិ បដិសន្ធឹ ទេតិ។ យថា ហិ សាសបប្បមាណាបិ សក្ខរា វា អយគុឡិកា វា ឧទករហទេ បក្ខិត្តា ឧទកបិដ្ឋេ ឧប្លវិតុំ ន សក្កោតិ, ហេដ្ឋាវ បវិសតិ; ឯវមេវ កុសលេបិ អកុសលេបិ យំ គរុកំ, តទេវ គណ្ហិត្វា គច្ឆតិ។

កុសលាកុសលេសុ បន យំ ពហុលំ ហោតិ, តំ **យព្ពហុលំ** នាម។ តំ ទីឃរត្តំ លទ្ធាសេវនវសេន វេទិតព្ពំ។ យំ វា ពលវកុសលកម្មេសុ សោមនស្សករំ, អកុសលកម្មេសុ សន្តាបករំ, ឯតំ យព្ពហុលំ នាម។ តទេតំ យថា នាម ទ្វីសុ មល្លេសុ យុទ្ធភូមឹ ឱតិណ្ណេសុ យោ ពលវា, សោ ឥតរំ បាតេត្វា គច្ឆតិ; ឯវមេវ ឥតរំ ទុព្ពលកម្មំ អវត្ថរិត្វា យំ អាសេវនវសេន វា ពហុលំ, អាសន្នវសេន វា ពលវំ, តំ វិបាកំ ទេតិ, **ទុដ្ឋគាមណិអភយរញ្ញោ** កម្មំ វិយ។

សោ កិរ ចូឡង្គណិយយុទ្ធេ បរាជិតោ វឡវំ អារុយ្ហ បលាយិ។ តស្ស ចូឡុបដ្ឋាកោ តិស្សាមច្ចោ នាម ឯកកោវ បច្ឆតោ អហោសិ។ សោ ឯកំ អដវឹ បវិសិត្វា និសិន្នោ ជិឃច្ឆាយ ពាធយមានាយ – “ភាតិក តិស្ស, អតិវិយ នោ ជិឃច្ឆា ពាធតិ, កឹ ករិស្សាមា”តិ អាហ ។ អត្ថិ, ទេវ, មយា សាដកន្តរេ ឋបេត្វា ឯកំ សុវណ្ណសរកភត្តំ អាភតន្តិ។ តេនេ ហិ អាហរាតិ។ សោ នីហរិត្វា រញ្ញោ បុរតោ ឋបេសិ។ រាជា ទិស្វា, “តាត, ចត្តារោ កោដ្ឋាសេ ករោហី”តិ អាហ។ មយំ តយោ ជនា, កស្មា ទេវោ ចត្តារោ កោដ្ឋាសេ ការយតីតិ? ភាតិក តិស្ស, យតោ បដ្ឋាយ អហំ អត្តានំ សរាមិ, ន មេ អយ្យានំ អទត្វា អាហារោ បរិភុត្តបុព្ពោ អត្ថិ, ស្វាហំ អជ្ជបិ អទត្វា ន បរិភុញ្ជិស្សាមីតិ។ សោ ចត្តារោ កោដ្ឋាសេ អកាសិ។ រាជា “កាលំ ឃោសេហី”តិ អាហ។ ឆឌ្ឌិតារញ្ញេ កុតោ, អយ្យេ, លភិស្សាម ទេវាតិ ។ “នាយំ តវ ភារោ។ សចេ មម សទ្ធា អត្ថិ, អយ្យេ, លភិស្សាម, វិស្សត្ថោ កាលំ ឃោសេហី”តិ អាហ។ សោ “កាលោ, ភន្តេ, កាលោ, ភន្តេ”តិ តិក្ខត្តុំ ឃោសេសិ។

អថស្ស ពោធិមាតុមហាតិស្សត្ថេរោ តំ សទ្ទំ ទិព្ពាយ សោតធាតុយា សុត្វា ‘កត្ថាយំ សទ្ទោ’តិ តំ អាវជ្ជេន្តោ “អជ្ជ ទុដ្ឋគាមណិអភយមហារាជា យុទ្ធបរាជិតោ អដវឹ បវិសិត្វា និសិន្នោ ឯកំ សរកភត្តំ ចត្តារោ កោដ្ឋាសេ ការេត្វា ‘ឯកកោវ ន បរិភុញ្ជិស្សាមី’តិ កាលំ ឃោសាបេសី”តិ ញត្វា “អជ្ជ មយា រញ្ញោ សង្គហំ កាតុំ វដ្ដតី”តិ មនោគតិយា អាគន្ត្វា រញ្ញោ បុរតោ អដ្ឋាសិ។ រាជា ទិស្វា បសន្នចិត្តោ “បស្ស, ភាតិក, តិស្សា”តិ វត្វា ថេរំ វន្ទិត្វា “បត្តំ, ភន្តេ, ទេថា”តិ អាហ។ ថេរោ បត្តំ នីហរិ។ រាជា អត្តនោ កោដ្ឋាសេន សទ្ធឹ ថេរស្ស កោដ្ឋាសំ បត្តេ បក្ខិបិត្វា, “ភន្តេ, អាហារបរិស្សយោ នាម មា កទាចិ ហោតូ”តិ វន្ទិត្វា អដ្ឋាសិ។ តិស្សាមច្ចោបិ “មម អយ្យបុត្តេ បស្សន្តេ ភុញ្ជិតុំ ន សក្ខិស្សាមី”តិ អត្តនោ កោដ្ឋាសំ ថេរស្សេវ បត្តេ អាកិរិ។ វឡវាបិ ចិន្តេសិ – “មយ្ហម្បិ កោដ្ឋាសំ ថេរស្សេវ ទាតុំ វដ្ដតី”តិ។ រាជា វឡវំ ឱលោកេត្វា “អយម្បិ អត្តនោ កោដ្ឋាសំ ថេរស្សេវ បត្តេ បក្ខិបនំ បច្ចាសីសតី”តិ ញត្វា តម្បិ តត្ថេវ បក្ខិបិត្វា ថេរំ វន្ទិត្វា ឧយ្យោជេសិ។ ថេរោ តំ ភត្តំ អាទាយ គន្ត្វា អាទិតោ បដ្ឋាយ ភិក្ខុសង្ឃស្ស អាលោបសង្ខេបេន អទាសិ។

រាជាបិ ចិន្តេសិ – “អតិវិយម្ហា ជិឃច្ឆិតា, សាធុ វតស្ស សចេ អតិរេកភត្តសិត្ថានិ បហិណេយ្យា”តិ។ ថេរោ រញ្ញោ ចិត្តំ ញត្វា អតិរេកភត្តំ ឯតេសំ យាបនមត្តំ កត្វា បត្តំ អាកាសេ ខិបិ, បត្តោ អាគន្ត្វា រញ្ញោ ហត្ថេ បតិដ្ឋាសិ។ ភត្តំ តិណ្ណម្បិ ជនានំ យាវទត្ថំ អហោសិ។ អថ រាជា បត្តំ ធោវិត្វា “តុច្ឆបត្តំ ន បេសិស្សាមី”តិ ឧត្តរិសាដកំ មោចេត្វា ឧទកំ បុញ្ឆិត្វា សាដកំ បត្តេ ឋបេត្វា “បត្តោ គន្ត្វា មម អយ្យស្ស ហត្ថេ បតិដ្ឋាតូ”តិ អាកាសេ ខិបិ។ បត្តោ គន្ត្វា ថេរស្ស ហត្ថេ បតិដ្ឋាសិ។

អបរភាគេ រញ្ញោ តថាគតស្ស សរីរធាតូនំ អដ្ឋមភាគំ បតិដ្ឋាបេត្វា វីសរតនសតិកំ មហាចេតិយំ ការេន្តស្ស អបរិនិដ្ឋិតេយេវ ចេតិយេ កាលកិរិយាសមយោ អនុប្បត្តោ។ អថស្ស មហាចេតិយស្ស ទក្ខិណបស្សេ និបន្នស្ស បញ្ចនិកាយវសេន ភិក្ខុសង្ឃេ សជ្ឈាយំ ករោន្តេ ឆហិ ទេវលោកេហិ ឆ រថា អាគន្ត្វា បុរតោ អាកាសេ អដ្ឋំសុ។ រាជា “បុញ្ញបោត្ថកំ អាហរថា”តិ អាទិតោ បដ្ឋាយ បុញ្ញបោត្ថកំ វាចាបេសិ។ អថ នំ កិញ្ចិ កម្មំ ន បរិតោសេសិ។ សោ “បរតោ វាចេថា”តិ អាហ។ បោត្ថកវាចកោ “ចូឡង្គណិយយុទ្ធេ បរាជិតេន តេ ទេវ អដវឹ បវិសិត្វា និសិន្នេន ឯកំ សរកភត្តំ ចត្តារោ កោដ្ឋាសេ ការេត្វា ពោធិមាតុមហាតិស្សត្ថេរស្ស ភិក្ខា ទិន្នា”តិ អាហ។ រាជា “ឋបេហី”តិ វត្វា ភិក្ខុសង្ឃំ បុច្ឆិ, “ភន្តេ, កតរោ ទេវលោកោ រមណីយោ”តិ? សព្ពពោធិសត្តានំ វសនដ្ឋានំ តុសិតភវនំ មហារាជាតិ។ រាជា កាលំ កត្វា តុសិតភវនតោ អាគតរថេ បតិដ្ឋាយ តុសិតភវនំ អគមាសិ។ ឥទំ ពលវកម្មស្ស វិបាកទានេ វត្ថុ។

យំ បន កុសលាកុសលេសុ អាសន្នមរណេ អនុស្សរិតុំ សក្កោតិ, តំ **យទាសន្នំ** នាម។ តទេតំ យថា នាម គោគណបរិបុណ្ណស្ស វជស្ស ទ្វារេ វិវដេ បរភាគេ ទម្មគវពលវគវេសុ សន្តេសុបិ យោ វជទ្វារស្ស អាសន្នោ ហោតិ អន្តមសោ ទុព្ពលជរគ្គវោបិ, សោ ឯវ បឋមតរំ និក្ខមតិ, ឯវមេវ អញ្ញេសុ កុសលាកុសលេសុ សន្តេសុបិ មរណកាលស្ស អាសន្នត្តា វិបាកំ ទេតិ។

តត្រិមានិ វត្ថូនិ – មធុអង្គណគាមេ កិរ ឯកោ ទមិឡទោវារិកោ បាតោវ ពឡិសំ អាទាយ គន្ត្វា មច្ឆេ វធិត្វា តយោ កោដ្ឋាសេ កត្វា ឯកេន តណ្ឌុលំ គណ្ហាតិ, ឯកេន ទធឹ, ឯកំ បចតិ។ ឥមិនា នីហារេន បញ្ញាស វស្សានិ បាណាតិបាតកម្មំ កត្វា អបរភាគេ មហល្លកោ អនុដ្ឋានសេយ្យំ ឧបគច្ឆតិ។ តស្មឹ ខណេ គិរិវិហារវាសី ចូឡបិណ្ឌបាតិកតិស្សត្ថេរោ “មា អយំ សត្តោ មយិ បស្សន្តេ នស្សតូ”តិ គន្ត្វា តស្ស គេហទ្វារេ អដ្ឋាសិ។ អថស្ស ភរិយា, “សាមិ, ថេរោ អាគតោ”តិ អារោចេសិ។ អហំ បញ្ញាស វស្សានិ ថេរស្ស សន្តិកំ ន គតបុព្ពោ, កតរេន មេ គុណេន ថេរោ អាគមិស្សតិ, គច្ឆាតិ នំ វទថាតិ។ សា “អតិច្ឆថ, ភន្តេ”តិ អាហ។ ថេរោ “ឧបាសកស្ស កា សរីរប្បវត្តី”តិ បុច្ឆិ។ ទុព្ពលោ, ភន្តេតិ។ ថេរោ ឃរំ បវិសិត្វា សតិំ ឧប្បាទេត្វា “សីលំ គណ្ហិស្សសី”តិ អាហ។ អាម, ភន្តេ, ទេថាតិ។ ថេរោ តីណិ សរណានិ ទត្វា បញ្ច សីលានិ ទាតុំ អារភិ។ តស្ស បញ្ច សីលានីតិ វចនកាលេយេវ ជិវ្ហា បបតិ។ ថេរោ “វដ្ដិស្សតិ ឯត្តក”ន្តិ និក្ខមិត្វា គតោ។ សោបិ កាលំ កត្វា ចាតុមហារាជិកភវនេ និព្ពត្តិ។ និព្ពត្តក្ខណេយេវ ច “កឹ នុ ខោ កម្មំ កត្វា មយា ឥទំ លទ្ធ”ន្តិ អាវជ្ជេន្តោ ថេរំ និស្សាយ លទ្ធភាវំ ញត្វា ទេវលោកតោ អាគន្ត្វា ថេរំ វន្ទិត្វា ឯកមន្តំ អដ្ឋាសិ។ “កោ ឯសោ”តិ ច វុត្តេ “អហំ, ភន្តេ, ទមិឡទោវារិកោ”តិ អាហ។ កុហឹ និព្ពត្តោសីតិ? ចាតុមហារាជិកេសុ, ភន្តេ, សចេ មេ អយ្យោ បញ្ច សីលានិ អទស្ស, ឧបរិ ទេវលោកេ និព្ពត្តោ អស្សំ។ អហំ កឹ ករិស្សាមិ, ត្វំ គណ្ហិតុំ នាសក្ខិ, បុត្តកាតិ។ សោ ថេរំ វន្ទិត្វា ទេវលោកមេវ គតោ។ ឥទំ តាវ កុសលកម្មេ វត្ថុ។

អន្តរគង្គាយ បន មហាវាចកាលឧបាសកោ នាម អហោសិ។ សោ តីស វស្សានិ សោតាបត្តិមគ្គត្ថាយ ទ្វត្តឹសាការំ សជ្ឈាយិត្វា “អហំ ឯវំ ទ្វត្តឹសាការំ សជ្ឈាយន្តោ ឱភាសមត្តម្បិ និព្ពត្តេតុំ នាសក្ខឹ, ពុទ្ធសាសនំ អនិយ្យានិកំ ភវិស្សតី”តិ ទិដ្ឋិវិបល្លាសំ បត្វា កាលកិរិយំ កត្វា មហាគង្គាយ នវឧសភិកោ សុសុមារបេតោ ហុត្វា និព្ពត្តិ។ ឯកំ សមយំ កច្ឆកតិត្ថេន សដ្ឋិ បាសាណត្ថម្ភសកដានិ អគមំសុ។ សោ សព្ពេបិ តេ គោណេ ច បាសាណេ ច ខាទិ។ ឥទំ អកុសលកម្មេ វត្ថុ។

ឯតេហិ បន តីហិ មុត្តំ អញ្ញាណវសេន កតំ **កដត្តា វា បន កម្មំ** នាម។ តំ យថា នាម ឧម្មត្តកេន ខិត្តទណ្ឌំ យត្ថ វា តត្ថ វា គច្ឆតិ, ឯវមេវ តេសំ អភាវេ យត្ថ កត្ថចិ វិបាកំ ទេតិ។

ជនកំ នាម ឯកំ បដិសន្ធឹ ជនេត្វា បវត្តឹ ន ជនេតិ, បវត្តេ អញ្ញំ កម្មំ វិបាកំ និព្ពត្តេតិ។ យថា ហិ មាតា ជនេតិយេវ, ធាតិយេវ បន ជគ្គតិ; ឯវមេវ មាតា វិយ បដិសន្ធិនិព្ពត្តកំ ជនកកម្មំ, ធាតិ វិយ បវត្តេ សម្បត្តកម្មំ។ **ឧបត្ថម្ភកំ** នាម កុសលេបិ លព្ភតិ អកុសលេបិ។ ឯកច្ចោ ហិ កុសលំ កត្វា សុគតិភវេ និព្ពត្តតិ។ សោ តត្ថ ឋិតោ បុនប្បុនំ កុសលំ កត្វា តំ កម្មំ ឧបត្ថម្ភេត្វា អនេកានិ វស្សសតសហស្សានិ សុគតិភវស្មឹយេវ វិចរតិ។ ឯកច្ចោ អកុសលំ កត្វា ទុគ្គតិភវេ និព្ពត្តតិ។ សោ តត្ថ ឋិតោ បុនប្បុនំ អកុសលំ កត្វា តំ កម្មំ ឧបត្ថម្ភេត្វា ពហូនិ វស្សសតសហស្សានិ ទុគ្គតិភវស្មឹយេវ វិចរតិ។

អបរោ នយោ – **ជនកំ** នាម កុសលម្បិ ហោតិ អកុសលម្បិ។ តំ បដិសន្ធិយម្បិ បវត្តេបិ រូបារូបវិបាកក្ខន្ធេ ជនេតិ។ **ឧបត្ថម្ភកំ** បន វិបាកំ ជនេតុំ ន សក្កោតិ, អញ្ញេន កម្មេន ទិន្នាយ បដិសន្ធិយា ជនិតេ វិបាកេ ឧប្បជ្ជនកសុខទុក្ខំ ឧបត្ថម្ភេតិ, អទ្ធានំ បវត្តេតិ។ **ឧបបីឡកំ** នាម អញ្ញេន កម្មេន ទិន្នាយ បដិសន្ធិយា ជនិតេ វិបាកេ ឧប្បជ្ជនកសុខទុក្ខំ បីឡេតិ ពាធេតិ, អទ្ធានំ បវត្តិតុំ ន ទេតិ។ តត្រាយំ នយោ – កុសលកម្មេ វិបច្ចមានេ អកុសលកម្មំ ឧបបីឡកំ ហុត្វា តស្ស វិបច្ចិតុំ ន ទេតិ។ អកុសលកម្មេ វិបច្ចមានេ កុសលកម្មំ ឧបបីឡកំ ហុត្វា តស្ស វិបច្ចិតុំ ន ទេតិ។ យថា វឌ្ឍមានកំ រុក្ខំ វា គច្ឆំ វា លតំ វា កោចិទេវ ទណ្ឌេន វា សត្ថេន វា ភិន្ទេយ្យ វា ឆិន្ទេយ្យ វា, អថ សោ រុក្ខោ វា គច្ឆោ វា លតា វា វឌ្ឍិតុំ ន សក្កុណេយ្យ; ឯវមេវ កុសលំ វិបច្ចមានំ អកុសលេន ឧបបីឡិតំ, អកុសលំ វា បន វិបច្ចមានំ កុសលេន ឧបបីឡិតំ វិបច្ចិតុំ ន សក្កោតិ។ តត្ថ សុនក្ខត្តស្ស អកុសលកម្មំ កុសលំ ឧបបីឡេសិ, ចោរឃាតកស្ស កុសលកម្មំ អកុសលំ ឧបបីឡេសិ។

រាជគហេ កិរ វាតកាឡកោ បញ្ញាស វស្សានិ ចោរឃាតកម្មំ អកាសិ។ អថ នំ រញ្ញោ អារោចេសុំ – “ទេវ, វាតកាឡកោ មហល្លកោ ចោរេ ឃាតេតុំ ន សក្កោតី”តិ។ “អបនេថ នំ តស្មា ឋានន្តរា”តិ។ អមច្ចា នំ អបនេត្វា អញ្ញំ តស្មឹ ឋានេ ឋបយឹសុ។ វាតកាឡកោបិ យាវ តំ កម្មំ អកាសិ, តាវ អហតវត្ថានិ វា អច្ឆាទិតុំ សុរភិបុប្ផានិ វា បិឡន្ធិតុំ បាយាសំ វា ភុញ្ជិតុំ ឧច្ឆាទនន្ហាបនំ វា បច្ចនុភោតុំ នាលត្ថ។ សោ “ទីឃរត្តំ មេ កិលិដ្ឋវេសេន ចរិត”ន្តិ “បាយាសំ មេ បចាហី”តិ ភរិយំ អាណាបេត្វា ន្ហានីយសម្ភារានិ គាហាបេត្វា ន្ហានតិត្ថំ គន្ត្វា សីសំ ន្ហត្វា អហតវត្ថានិ អច្ឆាទេត្វា គន្ធេ វិលិម្បិត្វា បុប្ផានិ បិឡន្ធិត្វា ឃរំ អាគច្ឆន្តោ សារិបុត្តត្ថេរំ ទិស្វា “សំកិលិដ្ឋកម្មតោ ចម្ហិ អបគតោ, អយ្យោ ច មេ ទិដ្ឋោ”តិ តុដ្ឋមានសោ ថេរំ ឃរំ នេត្វា នវសប្បិសក្ខរចុណ្ណាភិសង្ខតេន បាយាសេន បរិវិសិ។ ថេរោ តស្ស អនុមោទនមកាសិ។ សោ អនុមោទនំ សុត្វា អនុលោមិកខន្តឹ បដិលភិត្វា ថេរំ អនុគន្ត្វា និវត្តមានោ អន្តរាមគ្គេ តរុណវច្ឆាយ គាវិយា មទ្ទិត្វា ជីវិតក្ខយំ បាបិតោ គន្ត្វា តាវតឹសភវនេ និព្ពត្តិ។ ភិក្ខូ

តថាគតំ បុច្ឆឹសុ – “ភន្តេ, ចោរឃាតកោ អជ្ជេវ កិលិដ្ឋកម្មតោ អបនីតោ, អជ្ជេវ កាលង្កតោ, កហំ នុ ខោ និព្ពត្តោ”តិ? តាវតឹសភវនេ, ភិក្ខវេតិ។ ភន្តេ, ចោរឃាតកោ ទីឃរត្តំ បុរិសេ ឃាតេសិ, តុម្ហេ ច ឯវំ វទេថ, នត្ថិ នុ ខោ បាបកម្មស្ស ផលន្តិ។ មា, ភិក្ខវេ, ឯវំ អវចុត្ថ, ពលវកល្យាណមិត្តូបនិស្សយំ លភិត្វា ធម្មសេនាបតិស្ស បិណ្ឌបាតំ ទត្វា អនុមោទនំ សុត្វា អនុលោមិកខន្តិំ បដិលភិត្វា សោ តត្ថ និព្ពត្តោតិ។

“សុភាសិតំ សុណិត្វាន, នាគរិយោ ចោរឃាតកោ;
អនុលោមខន្តិំ លទ្ធាន, មោទតី តិទិវំ គតោ”តិ។

ឧបឃាតកំ បន សយំ កុសលម្បិ អកុសលម្បិ សមានំ អញ្ញំ ទុព្ពលកម្មំ ឃាតេត្វា តស្ស វិបាកំ បដិពាហិត្វា អត្តនោ វិបាកស្ស ឱកាសំ ករោតិ។ ឯវំ បន កម្មេន កតេ ឱកាសេ តំ វិបាកំ ឧប្បន្នំ នាម វុច្ចតិ។ ឧបច្ឆេទកន្តិបិ ឯតស្សេវ នាមំ។ តត្រាយំ នយោ – កុសលកម្មស្ស វិបច្ចនកាលេ ឯកំ អកុសលកម្មំ ឧដ្ឋាយ តំ កម្មំ ឆិន្ទិត្វា បាតេតិ។ អកុសលកម្មស្សបិ វិបច្ចនកាលេ ឯកំ កុសលកម្មំ ឧដ្ឋាយ តំ កម្មំ ឆិន្ទិត្វា បាតេតិ។ ឥទំ ឧបច្ឆេទកំ នាម។ តត្ថ អជាតសត្តុនោ កម្មំ កុសលច្ឆេទកំ អហោសិ, អង្គុលិមាលត្ថេរស្ស អកុសលច្ឆេទកន្តិ។ ឯវំ សុត្តន្តិកបរិយាយេន ឯកាទស កម្មានិ វិភត្តានិ។

អភិធម្មបរិយាយេន បន សោឡស កម្មានិ វិភត្តានិ, សេយ្យថិទំ – “អត្ថេកច្ចានិ បាបកានិ កម្មសមាទានានិ គតិសម្បត្តិបដិពាឡ្ហានិ ន វិបច្ចន្តិ, អត្ថេកច្ចានិ បាបកានិ កម្មសមាទានានិ ឧបធិសម្បត្តិបដិពាឡ្ហានិ ន វិបច្ចន្តិ, អត្ថេកច្ចានិ បាបកានិ កម្មសមាទានានិ កាលសម្បត្តិបដិពាឡ្ហានិ ន វិបច្ចន្តិ, អត្ថេកច្ចានិ បាបកានិ កម្មសមាទានានិ បយោគសម្បត្តិបដិពាឡ្ហានិ ន វិបច្ចន្តិ ។ អត្ថេកច្ចានិ បាបកានិ កម្មសមាទានានិ គតិវិបត្តិំ អាគម្ម វិបច្ចន្តិ, ឧបធិវិបត្តិំ, កាលវិបត្តិំ, បយោគវិបត្តិំ អាគម្ម វិបច្ចន្តិ។ អត្ថេកច្ចានិ កល្យាណានិ កម្មសមាទានានិ គតិវិបត្តិបដិពាឡ្ហានិ ន វិបច្ចន្តិ, ឧបធិវិបត្តិ, កាលវិបត្តិ, បយោគវិបត្តិបដិពាឡ្ហានិ ន វិបច្ចន្តិ។ អត្ថេកច្ចានិ កល្យាណានិ កម្មសមាទានានិ គតិសម្បត្តិំ អាគម្ម វិបច្ចន្តិ, ឧបធិសម្បត្តិំ, កាលសម្បត្តិំ, បយោគសម្បត្តិំ អាគម្ម វិបច្ចន្តី”តិ (វិភ. ៨១០)។

តត្ថ **បាបកានី**តិ លាមកានិ។ **កម្មសមាទានានី**តិ កម្មគ្គហណានិ។ គហិតសមាទិន្នានំ កម្មានមេតំ អធិវចនំ។ **គតិសម្បត្តិបដិពាឡ្ហានិ ន វិបច្ចន្តី**តិអាទីសុ អនិដ្ឋារម្មណានុភវនារហេ កម្មេ វិជ្ជមានេយេវ សុគតិភវេ និព្ពត្តស្ស តំ កម្មំ **គតិសម្បត្តិបដិពាឡ្ហំ ន វិបច្ចតិ** នាម។ គតិសម្បត្តិយា បតិពាហិតំ ហុត្វា ន វិបច្ចតីតិ អត្ថោ។ យោ បន បាបកម្មេន ទាសិយា វា កម្មការិយា វា កុច្ឆិយំ និព្ពត្តិត្វា ឧបធិសម្បន្នោ ហោតិ, អត្តភាវសមិទ្ធិយំ តិដ្ឋតិ។ អថស្ស សាមិកា តស្ស រូបសម្បត្តិំ ទិស្វា “នាយំ កិលិដ្ឋកម្មស្សានុច្ឆវិកោ”តិ ចិត្តំ ឧប្បាទេត្វា អត្តនោ ជាតបុត្តំ វិយ ភណ្ឌាគារិកាទិដ្ឋានេសុ ឋបេត្វា សម្បត្តិំ យោជេត្វា បរិហរន្តិ។ ឯវរូបស្ស កម្មំ **ឧបធិសម្បត្តិបដិពាឡ្ហំ ន វិបច្ចតិ** នាម។ យោ បន បឋមកប្បិកកាលសទិសេ សុលភសម្បន្នរសភោជនេ សុភិក្ខកាលេ និព្ពត្តតិ, តស្ស វិជ្ជមានម្បិ បាបកម្មំ **កាលសម្បត្តិបដិពាឡ្ហំ ន វិបច្ចតិ** នាម។ យោ បន សម្មាបយោគំ និស្សាយ ជីវតិ, ឧបសង្កមិតព្ពយុត្តកាលេ ឧបសង្កមតិ, បដិក្កមិតព្ពយុត្តកាលេ បដិក្កមតិ, បលាយិតព្ពយុត្តកាលេ បលាយតិ។ លញ្ជទានយុត្តកាលេ លញ្ជំ ទេតិ, ចោរិកយុត្តកាលេ ចោរិកំ ករោតិ, ឯវរូបស្ស បាបកម្មំ **បយោគសម្បត្តិបដិពាឡ្ហំ ន វិបច្ចតិ** នាម។

ទុគ្គតិភវេ និព្ពត្តស្ស បន បាបកម្មំ **គតិវិបត្តិំ អាគម្ម វិបច្ចតិ** នាម។ យោ បន ទាសិយា វា កម្មការិយា វា កុច្ឆិស្មិំ និព្ពត្តោ ទុព្ពណ្ណោ ហោតិ ទុស្សណ្ឋានោ, “យក្ខោ នុ ខោ មនុស្សោ នុ ខោ”តិ វិមតិំ ឧប្បាទេតិ។ សោ សចេ បុរិសោ ហោតិ, អថ នំ “នាយំ អញ្ញស្ស កម្មស្ស អនុច្ឆវិកោ”តិ ហត្ថិំ វា រក្ខាបេន្តិ អស្សំ វា គោណេ វា, តិណកដ្ឋាទីនិ វា អាហរាបេន្តិ, ខេឡសរកំ វា គណ្ហាបេន្តិ។ សចេ ឥត្ថី ហោតិ, អថ នំ ហត្ថិអស្សាទីនំ ភត្តមាសាទីនិ វា បចាបេន្តិ, កចវរំ វា ឆឌ្ឌាបេន្តិ, អញ្ញំ វា បន ជិគុច្ឆនីយកម្មំ ការេន្តិ។ ឯវរូបស្ស បាបកម្មំ **ឧបធិវិបត្តិំ អាគម្ម វិបច្ចតិ** នាម។ យោ បន ទុព្ភិក្ខកាលេ វា បរិហីនសម្បត្តិកាលេ វា អន្តរកប្បេ វា និព្ពត្តតិ, តស្ស បាបកម្មំ **កាលវិបត្តិំ អាគម្ម វិបច្ចតិ** នាម។ យោ បន បយោគំ សម្បាទេតុំ ន ជានាតិ, ឧបសង្កមិតព្ពយុត្តកាលេ ឧបសង្កមិតុំ ន ជានាតិ...បេ.... ចោរិកយុត្តកាលេ ចោរិកំ កាតុំ ន ជានាតិ, តស្ស បាបកម្មំ **បយោគវិបត្តិំ អាគម្ម វិបច្ចតិ** នាម។

យោ បន ឥដ្ឋារម្មណានុភវនារហេ កម្មេ វិជ្ជមានេយេវ គន្ត្វា ទុគ្គតិភវេ និព្ពត្តតិ, តស្ស តំ កម្មំ **គតិវិបត្តិបដិពាឡ្ហំ ន វិបច្ចតិ** នាម។ យោ បន បុញ្ញានុភាវេន រាជរាជមហាមត្តាទីនំ គេហេ និព្ពត្តិត្វា កាណោ វា ហោតិ កុណី វា ខញ្ជោ វា បក្ខហតោ វា, តស្ស ឱបរជ្ជសេនាបតិភណ្ឌាគារិកដ្ឋានាទីនិ ន អនុច្ឆវិកានីតិ ន ទេន្តិ។ ឥច្ចស្ស តំ បុញ្ញំ **ឧបធិវិបត្តិបដិពាឡ្ហំ ន វិបច្ចតិ** នាម។ យោ បន ទុព្ភិក្ខកាលេ វា បរិហីនសម្បត្តិកាលេ

វា អន្តរកប្បេ វា មនុស្សេសុ និព្ពត្តតិ, តស្ស តំ កល្យាណកម្មំ **កាលវិបត្តិបដិពាឡ្ហំ ន វិបច្ចតិ** នាម។ យោ ហេដ្ឋា វុត្តនយេនេវ បយោគំ សម្បាទេតុំ ន ជានាតិ, តស្ស កល្យាណកម្មំ **បយោគវិបត្តិបដិពាឡ្ហំ ន វិបច្ចតិ** នាម។

កល្យាណកម្មេន បន សុគតិភវេ និព្ពត្តស្ស តំ កម្មំ **គតិសម្បត្តិំ អាគម្ម វិបច្ចតិ** នាម ។ រាជរាជមហាមត្តាទីនំ កុលេ និព្ពត្តិត្វា ឧបធិសម្បត្តិំ បត្តស្ស អត្តភាវសមិទ្ធិយំ ឋិតស្ស ទេវនគរេ សមុស្សិតរតនតោរណសទិសំ អត្តភាវំ ទិស្វា "ឥមស្ស ឱបរជ្ជសេនាបតិភណ្ឌាគារិកដ្ឋានាទីនិ អនុច្ឆវិកានី"តិ ទហរស្សេវ សតោ តានិ ឋានន្តរានិ ទេន្តិ, ឯវរូបស្ស កល្យាណកម្មំ **ឧបធិសម្បត្តិំ អាគម្ម វិបច្ចតិ** នាម។ យោ បឋមកប្បិកេសុ វា សុលភន្នបានកាលេ វា និព្ពត្តតិ, តស្ស កល្យាណកម្មំ **កាលសម្បត្តិំ អាគម្ម វិបច្ចតិ** នាម។ យោ វុត្តនយេនេវ បយោគំ សម្បាទេតុំ ជានាតិ, តស្ស កម្មំ **បយោគសម្បត្តិំ អាគម្ម វិបច្ចតិ** នាម។ ឯវំ អភិធម្មបរិយាយេន សោឡស កម្មានិ វិភត្តានិ។

អបរានិបិ បដិសម្ភិទាមគ្គបរិយាយេន ទ្វាទស កម្មានិ វិភត្តានិ។ សេយ្យថិទំ – "អហោសិ កម្មំ អហោសិ កម្មវិបាកោ, អហោសិ កម្មំ នាហោសិ កម្មវិបាកោ, អហោសិ កម្មំ អត្ថិ កម្មវិបាកោ, អហោសិ កម្មំ នត្ថិ កម្មវិបាកោ, អហោសិ កម្មំ ភវិស្សតិ កម្មវិបាកោ, អហោសិ កម្មំ ន ភវិស្សតិ កម្មវិបាកោ, អត្ថិ កម្មំ អត្ថិ កម្មវិបាកោ, អត្ថិ កម្មំ នត្ថិ កម្មវិបាកោ, អត្ថិ កម្មំ ភវិស្សតិ កម្មវិបាកោ, អត្ថិ កម្មំ ន ភវិស្សតិ កម្មវិបាកោ, ភវិស្សតិ កម្មំ ភវិស្សតិ កម្មវិបាកោ, ភវិស្សតិ កម្មំ ន ភវិស្សតិ កម្មវិបាកោ"តិ (បដិ. ម. ១.២៣៤)។

តត្ថ យំ កម្មំ អតីតេ អាយូហិតំ អតីតេយេវ វិបាកវារំ លភិ, បដិសន្ធិជនកំ បដិសន្ធឹ ជនេសិ, រូបជនកំ រូបំ, តំ **អហោសិ កម្មំ អហោសិ កម្មវិបាកោ**តិ វុត្តំ។ យំ បន វិបាកវារំ ន លភិ, បដិសន្ធិជនកំ បដិសន្ធឹ រូបជនកំ វា រូបំ ជនេតុំ នាសក្ខិ, តំ **អហោសិ កម្មំ នាហោសិ កម្មវិបាកោ**តិ វុត្តំ។ យំ បន អតីតេ អាយូហិតំ ឯតរហិ លទ្ធវិបាកវារំ បដិសន្ធិជនកំ បដិសន្ធឹ ជនេត្វា រូបជនកំ រូបំ ជនេត្វា ឋិតំ, តំ **អហោសិ កម្មំ អត្ថិ កម្មវិបាកោ**តិ វុត្តំ។ យំ អលទ្ធវិបាកវារំ បដិសន្ធិជនកំ វា បដិសន្ធឹ រូបជនកំ វា រូបំ ជនេតុំ នាសក្ខិ, តំ **អហោសិ កម្មំ នត្ថិ កម្មវិបាកោ**តិ វុត្តំ។ យំ បន អតីតេ អាយូហិតំ អនាគតេ វិបាកវារំ លភិស្សតិ, បដិសន្ធិជនកំ បដិសន្ធឹ រូបជនកំ រូបំ ជនេតុំ សក្ខិស្សតិ, តំ **អហោសិ កម្មំ ភវិស្សតិ កម្មវិបាកោ**តិ វុត្តំ។ យំ អនាគតេ វិបាកវារំ ន លភិស្សតិ, បដិសន្ធិជនកំ បដិសន្ធឹ រូបជនកំ វា រូបំ ជនេតុំ ន សក្ខិស្សតិ, តំ **អហោសិ កម្មំ ន ភវិស្សតិ កម្មវិបាកោ**តិ វុត្តំ។

យំ បន ឯតរហិ អាយូហិតំ ឯតរហិយេវ វិបាកវារំ លភតិ, តំ **អត្ថិ កម្មំ អត្ថិ កម្មវិបាកោ**តិ វុត្តំ។ យំ បន ឯតរហិ វិបាកវារំ ន លភតិ, តំ **អត្ថិ កម្មំ នត្ថិ កម្មវិបាកោ**តិ វុត្តំ។ យំ បន ឯតរហិ អាយូហិតំ អនាគតេ វិបាកវារំ លភិស្សតិ, បដិសន្ធិជនកំ បដិសន្ធឹ រូបជនកំ រូបំ ជនេតុំ សក្ខិស្សតិ, តំ **អត្ថិ កម្មំ ភវិស្សតិ កម្មវិបាកោ**តិ វុត្តំ។ យំ បន វិបាកវារំ ន លភិស្សតិ, បដិសន្ធិជនកំ បដិសន្ធឹ រូបជនកំ វា រូបំ ជនេតុំ សក្ខិស្សតិ, តំ **អត្ថិ កម្មំ ន ភវិស្សតិ កម្មវិបាកោ**តិ វុត្តំ។

យំ បនានាគតេ អាយូហិស្សតិ, អនាគតេយេវ វិបាកវារំ លភិស្សតិ, បដិសន្ធិជនកំ បដិសន្ធឹ រូបជនកំ វា រូបំ ជនេស្សតិ, តំ **ភវិស្សតិ កម្មំ ភវិស្សតិ កម្មវិបាកោ**តិ វុត្តំ។ យំ បន វិបាកវារំ ន លភិស្សតិ, បដិសន្ធិជនកំ បដិសន្ធឹ រូបជនកំ វា រូបំ ជនេតុំ ន សក្ខិស្សតិ, តំ **ភវិស្សតិ កម្មំ ន ភវិស្សតិ កម្មវិបាកោ**តិ វុត្តំ។ ឯវំ បដិសម្ភិទាមគ្គបរិយាយេន ទ្វាទស កម្មានិ វិភត្តានិ។

ឥតិ ឥមានិ ចេវ ទ្វាទស អភិធម្មបរិយាយេន វិភត្តានិ ច សោឡស កម្មានិ អត្តនោ ឋានា ឱសក្កិត្វា សុត្តន្តិកបរិយាយេន វុត្តានិ ឯកាទស កម្មានិយេវ ភវន្តិ។ តានិបិ តតោ ឱសក្កិត្វា តីណិយេវ កម្មានិ ហោន្តិ ទិដ្ឋធម្មវេទនីយំ, ឧបបជ្ជវេទនីយំ , អបរបរិយាយវេទនីយន្តិ។ តេសំ សង្កមនំ នត្ថិ, យថាឋានេយេវ តិដ្ឋន្តិ។ យទិ ហិ ទិដ្ឋធម្មវេទនីយំ កម្មំ ឧបបជ្ជវេទនីយំ វា អបរបរិយាយវេទនីយំ វា ភវេយ្យ, "ទិដ្ឋេ វា ធម្មេ"តិ សត្ថា ន វទេយ្យ។ សចេបិ ឧបបជ្ជវេទនីយំ ទិដ្ឋធម្មវេទនីយំ វា អបរបរិយាយវេទនីយំ វា ភវេយ្យ, "ឧបបជ្ជ វា"តិ សត្ថា ន វទេយ្យ។ អថាបិ អបរបរិយាយវេទនីយំ ទិដ្ឋធម្មវេទនីយំ វា ឧបបជ្ជវេទនីយំ វា ភវេយ្យ, "អបរេ វា បរិយាយេ"តិ សត្ថា ន វទេយ្យ។

សុក្កបក្ខេបិ ឥមិនាវ នយេន អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ ឯត្ថ បន **លោភេ វិគតេ**តិ លោភេ អបគតេ និរុទ្ធេ។ **តាលវត្ថុកតន្តិ** តាលវត្ថុ វិយ កតំ, មត្ថកច្ឆិន្នតាលោ វិយ បុន អវិរូឡ្ហិសភាវំ កតន្តិ អត្ថោ។ **អនភាវំ កតន្តិ** អនុអភាវំ កតំ, យថា បុន នុប្បជ្ជតិ, ឯវំ កតន្តិ អត្ថោ។ **ឯវមស្សូតិ** ឯវំ ភវេយ្យំ។ **ឯវមេវ ខោ**តិ ឯត្ថ ពីជានិ វិយ កុសលាកុសលំ កម្មំ ទដ្ឋព្ពំ, តានិ អគ្គិនា ឌហនបុរិសោ វិយ យោគាវចរោ, អគ្គិ វិយ មគ្គញាណំ , អគ្គឹ ទត្វា ពីជានំ ឌហនកាលោ វិយ មគ្គញាណេន កិលេសានំ ទឌ្ឍកាលោ, មសិកតកាលោ វិយ បញ្ចន្នំ ខន្ធានំ ឆិន្នមូលកេ កត្វា

បបិតកាលេ, មហាវាតេ ឱបុនិត្វា នទិយា វា បវាហេត្វា អប្បវត្តិកតកាលោ វិយ ឧបាទិន្នកសន្តានស្ស និរោធេន ឆិន្នមូលកានំ បញ្ចន្នំ ខន្ធានំ អប្បដិសន្ធិកភាវេន និរុជ្ឈិត្វា បុន ភវស្មិំ បដិសន្ធិ អគ្គហិតកាលោ វេទិតព្ពោ។

មោហជញ្ចាបវិទ្ទសូតិ មោហជញ្ចាបិ អវិទ្ទសុ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – យំ សោ អវិទ្វូ អន្ធពាលោ លោភជញ្ច ទោសជញ្ច មោហជញ្ចាតិ កម្មំ ករោតិ, ឯវំ ករោន្តេន យំ តេន បកតំ កម្មំ អប្បំ វា យទិ វា ពហុំ។ **ឥធេវ តំ វេទនិយ**ន្តិ តំ កម្មំ តេន ពាលេន ឥធ សកេ អត្តភាវេយេវ វេទនីយំ, តស្សេវ តំ អត្តភាវេ វិបច្ចតីតិ អត្ថោ។ **វត្ថុំ អញ្ញំ ន វិជ្ជតី**តិ តស្ស កម្មស្ស វិបច្ចនត្ថាយ អញ្ញំ វត្ថុ នត្ថិ។ ន ហិ អញ្ញេន កតំ កម្មំ អញ្ញស្ស អត្តភាវេ វិបច្ចតិ។ **តស្មា លោភញ្ច ទោសញ្ច, មោហជញ្ចាបិ វិទ្ទសូ**តិ តស្មា យោ វិទ្វូ មេធាវី បណ្ឌិតោ តំ លោភជាទិភេទំ កម្មំ ន ករោតិ, សោ **វិជ្ជំ ឧប្បាទយំ ភិក្ខុ, សព្ពា ទុគ្គតិយោ ជហេ,** អរហត្តមគ្គវិជ្ជំ ឧប្បាទេត្វា តំ វា បន វិជ្ជំ ឧប្បាទេន្តោ សព្ពា ទុគ្គតិយោ ជហាតិ។ ទេសនាសីសមេវេតំ, សុគតិយោបិ បន សោ ខីណាសវោ ជហាតិយេវ។ យម្បិ ចេតំ “តស្មា លោភញ្ច ទោសញ្ចា”តិ វុត្តំ, ឯត្ថាបិ លោភទោសសីសេន លោភជញ្ច ទោសជញ្ច កម្មមេវ និទ្ទិដ្ឋន្តិ វេទិតព្ពំ។ ឯវំ សុត្តន្តេសុបិ គាថាយបិ វដ្ដវិវដ្ដមេវ កថិតន្តិ។

៥. ហត្ថកសុត្តវណ្ណនា

៣៥. បញ្ចមេ **អាឡវិយ**ន្តិ អាឡវិរដ្ឋេ។ **គោមគ្គេ**តិ គុន្នំ គមនមគ្គេ។ **បណ្ណសន្ថរេ**តិ សយំ បតិតបណ្ណសន្ថរេ។ **អថា**តិ ឯវំ គុន្នំ គមនមគ្គំ ឧជុំ មហាបថំ និស្សាយ សីសបាវនេ សយំ បតិតបណ្ណានិ សង្កឌ្ឍិត្វា កតសន្ថរេ សុគតមហាចីវរំ បត្ថរិត្វា បល្លង្កំ អាភុជិត្វា និសិន្នេ តថាគតេ។ **ហត្ថកោ អាឡវកោ**តិ ហត្ថតោ ហត្ថំ គតត្តា ឯវំលទ្ធនាមោ អាឡវកោ រាជបុត្តោ។ **ឯតទវោចា**តិ ឯតំ “កច្ចិ, ភន្តេ , ភគវា”តិអាទិវចនំ អវោច។ កស្មា បន សម្មាសម្ពុទ្ធោ តំ ឋានំ គន្ត្វា និសិន្នោ, កស្មា រាជកុមារោ តត្ថ គតោតិ? សម្មាសម្ពុទ្ធោ តាវ អដ្ឋុប្បត្តិកាយ ធម្មទេសនាយ សមុដ្ឋានំ ទិស្វា តត្ថ និសិន្នោ, រាជកុមារោបិ បាតោវ ឧដ្ឋាយ បញ្ចហិ ឧបាសកសតេហិ បរិវុតោ ពុទ្ធុបដ្ឋានំ គច្ឆន្តោ មហាមគ្គា ឱក្កម្ម គោបថំ គហេត្វា “ពុទ្ធានំ បូជនត្ថាយ មិស្សកមាលំ ឱចិនិស្សាមី”តិ គច្ឆន្តោ សត្ថារំ ទិស្វា ឧបសង្កមិត្វា វន្ទិត្វា ឯកមន្តំ និសីទិ, ឯវំ សោ តត្ថ គតោតិ។ **សុខមសយិត្ថា**តិ សុខំ សយិត្ថ។

អន្តរដ្ឋកោតិ មាឃផគ្គុណានំ អន្តរេ អដ្ឋទិវសបរិមាណោ កាលោ។ មាឃស្ស ហិ អវសានេ ចត្តារោ ទិវសា, ផគ្គុណស្ស អាទិម្ហិ ចត្តារោតិ អយំ “អន្តរដ្ឋកោ”តិ វុច្ចតិ។ **ហិមបាតសមយោ**តិ ហិមស្ស បតនសមយោ។ **ខរា**តិ ផរុសា កក្ខឡា វា។ **គោកណ្ដកហតា**តិ នវវុដ្ឋេ ទេវេ គាវីនំ អក្កន្តក្កន្តដ្ឋានេ ខុរន្តរេហិ កទ្ទមោ ឧគ្គន្ត្វា តិដ្ឋតិ, សោ វាតាតបេន សុក្ខោ កកចទន្តសទិសោ ហោតិ ទុក្ខសម្ផស្សោ។ តំ សន្ធាយាហ – “គោកណ្ដកហតា ភូមី”តិ។ គុន្នំ ខុរន្តរេហិ ឆិន្នាតិបិ អត្ថោ។ **វេរម្ភោ វាតោ វាយតី**តិ ចតូហិ ទិសាហិ វាយន្តោ វាតោ វាយតិ។ ឯកាយ ទិសាយ វា ទ្វីហិ វា ទិសាហិ តីហិ វា ទិសាហិ វាយន្តោ វាតោ វេរម្ភោតិ ន វុច្ចតិ។

តេន ហិ រាជកុមារាតិ ឥទំ សត្ថា “អយំ រាជកុមារោ លោកស្មិំ នេវ សុខវាសិនោ, ន ទុក្ខវាសិនោ ជានាតិ, ជានាបេស្សាមិ ន”ន្តិ ឧបរិ ទេសនំ វឌ្ឍេន្តោ អាហ។ តត្ថ **យថា តេ ខមេយ្យា**តិ យថា តុយ្ហំ រុច្ចេយ្យ។ **ឥធស្សា**តិ ឥមស្មិំ លោកេ អស្ស។ **គោនកត្ថតោ**តិ ចតុរង្គុលាធិកលោមេន កាឡកោជវេន អត្ថតោ។ **បដិកត្ថតោ**តិ ឧណ្ណាមយេន សេតត្ថរណេន អត្ថតោ។ **បដលិកត្ថតោ**តិ ឃនបុប្ផេន ឧណ្ណាមយអត្ថរណេន អត្ថតោ។ **កទលិមិគបវរបច្ចត្ថរណោ**តិ កទលិមិគចម្មមយេន ឧត្តមបច្ចត្ថរណេន អត្ថតោ។ តំ កិរ បច្ចត្ថរណំ សេតវត្ថស្ស ឧបរិ កទលិមិគចម្មំ អត្ថរិត្វា សិព្ពិត្វា ករោន្តិ។ **សឧត្តរច្ឆទោ**តិ សហ ឧត្តរច្ឆទេន, ឧបរិ ពទ្ធេន រត្តវិតានេន សទ្ធិន្តិ អត្ថោ។ **ឧភតោលោហិតកូបធានោ**តិ សីសូបធានញ្ច បាទូបធានញ្ចាតិ បល្លង្កស្ស ឧភតោ បបិតលោហិតកូបធានោ។ **បជាបតិយោ**តិ ភរិយាយោ។ **មនាបេន បច្ចុបដ្ឋិតា អស្ស**ូតិ មនាបេន ឧបដ្ឋានវិធានេន បច្ចុបដ្ឋិតា ភវេយ្យុំ។

កាយិកាតិ បញ្ចទ្វារកាយំ ខោភយមានា។ **ចេតសិកា**តិ មនោទ្វារំ ខោភយមានា។ **សោ រាគោ តថាគតស្ស បហីនោ**តិ តថារូបោ រាគោ តថាគតស្ស បហីនោតិ អត្ថោ។ យោ បន តស្ស រាគោ, ន សោ តថាគតស្ស បហីនោ នាម។ **ទោសមោហេសុ**បិ ឯសេវ នយោ។

ព្រាហ្មណោតិ ពាហិតបាបោ ខីណាសវព្រាហ្មណោ។ **បរិនិព្ពុតោ**តិ កិលេសបរិនិព្ពានេន បរិនិព្ពុតោ ។ **ន លិម្បតិ កាមេសូ**តិ វត្ថុកាមេសុ ច កិលេសកាមេសុ ច តណ្ហាទិដ្ឋិលេបេហិ ន លិម្បតិ។ **សីតិភូតោ**តិ អព្ភន្តរេ តាបនកិលេសានំ អភាវេន សីតិភូតោ។ **និរូបធី**តិ កិលេសូបធីនំ អភាវេន និរូបធិ។ **សព្ពា អាសត្តិយោ ឆេត្វា**តិ

អាសត្តិយោ វុច្ចន្តិ តណ្ហាយោ, តា សព្ពាបិ រូបាទីសុ អារម្មណេសុ អាសត្តវិសត្តា អាសត្តិយោ ឆិន្ទិត្វា។ **វិនេយ្យ ហទយេ ទរន្តិ** ហទយនិស្សិតំ ទរថំ វិនយិត្វា វូបសមេត្វា។ **សន្តឹ បប្បុយ្យ ចេតសោតិ** ចិត្តស្ស កិលេសនិព្ពានំ បាបុណិត្វា។ករណវចនំ វា ឯតំ “សព្ពចេតសោ សមន្នាហរិត្វា”តិអាទីសុ វិយ, ចេតសា និព្ពានំ បាបុណិត្វាតិ អត្ថោ។

៦. ទេវទូតសុត្តវណ្ណនា

៣៦. ឆដ្ឋេ **ទេវទូតានី**តិ ទេវទូតា។ អយំ បនេត្ថ វចនត្ថោ – ទេវោតិ មច្ចុ, តស្ស ទូតាតិ **ទេវទូតា**។ ជិណ្ណព្យាធិមតា ហិ សំវេគជននដ្ឋេន “តទានិ តេ មច្ចុសមីបំ គន្តព្ព”ន្តិ ចោទេន្តិ វិយ, តស្មា ទេវទូតាតិ វុច្ចន្តិ។ ទេវា វិយ ទូតាតិបិ **ទេវទូតា**។ យថា ហិ អលង្កតបដិយត្តាយ ទេវតាយ អាកាសេ ឋត្វា “ត្វំ អសុកទិវសេ មរិស្សសី”តិ វុត្តេ តស្សា វចនំ សទ្ទាតព្ពំ ហោតិ; ឯវមេវ ជិណ្ណព្យាធិមតាបិ ទិស្សមានា “ត្វម្បិ ឯវំធម្មោ”តិ ចោទេន្តិ វិយ, តេសញ្ច តំ វចនំ អនញ្ញថាភាវិតាយ ទេវតាយ ព្យាករណសទិសមេវ ហោតីតិ ទេវា វិយ ទូតាតិ ទេវទូតា។ វិសុទ្ធិទេវានំ ទូតាតិបិ **ទេវទូតា**។ សព្ពពោធិសត្តា ហិ ជិណ្ណព្យាធិមតបព្ពជិតេ ទិស្វាវ សំវេគំ អាបជ្ជិត្វា និក្ខម្ម បព្ពជឹសុ។ ឯវំ វិសុទ្ធិទេវានំ ទូតាតិបិ ទេវទូតា។ ឥធ បន លិង្គវិបល្លាសេន “ទេវទូតានី”តិ វុត្តំ។

កាយេន ទុច្ចរិតន្តិអាទិ កស្មា អារទ្ធំ? ទេវទូតានុយុញ្ជនដ្ឋានុបក្កមកម្មទស្សនត្ថំ។ ឥមិនា ហិ កម្មេន អយំ សត្តោ និរយេ និព្ពត្តតិ, អថ នំ តត្ថ យមោ រាជា ទេវទូតេ សមនុយុញ្ជតិ។ តត្ថ **កាយេន ទុច្ចរិតំ ចរតី**តិ កាយទ្វារេន តិវិធំ ទុច្ចរិតំ ចរតិ។ **វាចាយា**តិ វចីទ្វារេន ចតុព្ពិធំ ទុច្ចរិតំ ចរតិ។ **មនសា**តិ មនោទ្វារេន តិវិធំ ទុច្ចរិតំ ចរតិ។

តមេនំ, ភិក្ខវេ, និរយបាលាតិ ឯត្ថ ឯកច្ចេ ថេរា “និរយបាលា នាម នត្ថិ, យន្តរូបំ វិយ កម្មមេវ ការណំ ការេតី”តិ វទន្តិ។ តំ “អត្ថិ និរយេ និរយបាលាតិ, អាមន្តា។ អត្ថិ ច ការណិកា”តិអាទិនា នយេន អភិធម្មេ (កថា. ៨៦៦) បដិសេធិតមេវ។ យថា ហិ មនុស្សលោកេ កម្មការណការកា អត្ថិ, ឯវមេវ និរយេ និរយបាលា អត្ថីតិ។ **យមស្ស រញ្ញោ**តិ យមរាជា នាម វេមានិកបេតរាជា។ ឯកស្មិំ កាលេ ទិព្ពវិមានេ ទិព្ពកប្បរុក្ខទិព្ពឧយ្យានទិព្ពនាដកាទិសព្ពសម្បត្តឹ អនុភវតិ, ឯកស្មិំ កាលេ កម្មវិបាកំ, ធម្មិកោ រាជា, ន ចេស ឯកោវ ហោតិ, ចតូសុ បន ទ្វារេសុ ចត្តារោ ជនា ហោន្តិ។ **អមត្តេយ្យា**តិ មាតុ ហិតោ មត្តេយ្យោ, មាតរិ សម្មា បដិបន្នោតិ អត្ថោ។ ន មត្តេយ្យោតិ អមត្តេយ្យោ, មាតរិ មិច្ឆា បដិបន្នោតិ អត្ថោ។ សេសបទេសុបិ ឯសេវ នយោ។ **អព្រាហ្មញ្ញោ**តិ ឯត្ថ ច ខីណាសវា ព្រាហ្មណា នាម, តេសុ មិច្ឆា បដិបន្នោ អព្រាហ្មញ្ញោ នាម។

សមនុយុញ្ជតីតិ អនុយោគវត្តំ អារោបេន្តោ បុច្ឆតិ, លទ្ធី បតិដ្ឋាបេន្តោ បន **សមនុគ្គាហតិ** នាម, ការណំ បុច្ឆន្តោ **សមនុភាសតិ** នាម។ **នាទ្ទស**ន្តិ អត្តនោ សន្តិកេ បហិតស្ស កស្សចិ ទេវទូតស្ស អភាវំ សន្ធាយ ឯវំ វទតិ។

អថ នំ យមោ “នាយំ ភាសិតស្ស អត្ថំ សល្លក្ខេតី”តិ ញត្វា អត្ថំ សល្លក្ខាបេតុកាមោ **អម្ភោ**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **ជិណ្ណ**ន្តិ ជរាជិណ្ណំ។ **គោបានសិវង្ក**ន្តិ គោបានសី វិយ វង្កំ។ **ភោគ្គ**ន្តិ ភគ្គំ។ ឥមិនាបិស្ស វង្កភាវមេវ ទីបេតិ។ **ទណ្ឌបរាយណ**ន្តិ ទណ្ឌបដិសរណំ ទណ្ឌទុតិយំ។ **បវេធមាន**ន្តិ កម្បមានំ។ **អាតុរ**ន្តិ ជរាតុរំ។ **ខណ្ឌទន្ត**ន្តិ ជរានុភាវេន ខណ្ឌិតទន្តំ។ **បលិតកេស**ន្តិ បណ្ឌរកេសំ។ **វិលូន**ន្តិ លុញ្ចិត្វា គហិតកេសំ វិយ ខល្លាដំ។ **ខលិតសិរ**ន្តិ មហាខល្លាដសីសំ។ **វលិត**ន្តិ សញ្ជាតវលឹ។ **តិលកាហតគត្ត**ន្តិ សេតតិលកកាឡតិលកេហិ វិកិណ្ណសរីរំ។ **ជរាធម្មោ**តិ ជរាសភាវោ, អបរិមុត្តោ ជរាយ, ជរា នាម មយ្ហំ អព្ភន្តរេយេវ បវត្តតីតិ។ បរតោ **ព្យាធិធម្មោ មរណធម្មោ**តិ បទទ្វយេបិ ឯសេវ នយោ។

បឋមំ ទេវទូតំ សមនុយុញ្ជិត្វាតិ ឯត្ថ ជរាជិណ្ណសត្តោ អត្ថតោ ឯវំ វទតិ នាម – “បស្សថ, ភោ, អហម្បិ តុម្ហេ វិយ តរុណោ អហោសឹ ឩរុពលី ពាហុពលី ជវសម្បន្នោ, តស្ស មេ តា ពលជវសម្បត្តិយោ អន្តរហិតា, វិជ្ជមានាបិ មេ ហត្ថបាទា ហត្ថបាទកិច្ចំ ន ករោន្តិ, ជរាយម្ហិ អបរិមុត្តតាយ ឯទិសោ ជាតោ។ ន ខោ បនាហមេវ, តុម្ហេបិ ជរាយ អបរិមុត្តា។ យថេវ ហិ មយ្ហំ, ឯវំ តុម្ហាកម្បិ ជរា អាគមិស្សតិ។ ឥតិ តស្សា បុរេ អាគមនាវ កល្យាណំ ករោថា”តិ ។ តេនេវេស ទេវទូតោ នាម ជាតោ។ **អាពាធិក**ន្តិ ពាធិកំ។ **ទុក្ខិត**ន្តិ ទុក្ខប្បត្តំ។ **ពាឡ្ហគិលាន**ន្តិ អធិមត្តគិលានំ។

ទុតិយំ ទេវទូតន្តិ ឯត្ថាបិ គិលានសត្តោ អត្ថតោ ឯវំ វទតិ នាម – “បស្សថ, ភោ, អហម្បិ តុម្ហេ វិយ និរោគោ អហោសឹ, សោម្ហិ ឯតរហិ ព្យាធិនា អភិហតោ, សកេ មុត្តករីសេ បលិបន្នោ, ឧដ្ឋាតុម្បិ ន សក្កោមិ។

វិជ្ជមានាបិ មេ ហត្ថបាទា ហត្ថបាទកិច្ចំ ន ករោន្តិ, ព្យាធិតោម្ហិ អបរិមុត្តតាយ ឯទិសោ ជាតោ។ ន ខោ បនាហមេវ, តុម្ហេបិ ព្យាធិតោ អបរិមុត្តាវ។ យថេវ ហិ មយ្ហំ, ឯវំ តុម្ហាកម្បិ ព្យាធិ អាគមិស្សតិ។ ឥតិ តស្ស បុរេ អាគមនាវ កល្យាណំ ករោថា"តិ។ តេនេវេស ទេវទូតោ នាម ជាតោ។

ឯកាហមតន្តិអាទីសុ ឯកាហំ មតស្ស អស្សាតិ ឯកាហមតោ, តំ ឯកាហមតំ។ បរតោ បទទ្វយេបិ ឯសេវ នយោ។ ភស្តា វិយ វាយុនា ឧទ្ធំ ជីវិតបរិយាទានា យថាក្កមំ សមុគ្គតេន សូនភាវេន ឧទ្ធុមាតត្តា **ឧទ្ធុមាតកំ**។ វិនីលោ វុច្ចតិ វិបរិភិន្នវណ្ណោ, វិនីលោវ វិនីលកោ, តំ **វិនីលកំ**។ បដិកូលត្តា វា កុច្ឆិតំ វិនីលន្តិ វិនីលកំ។ **វិបុព្ពក**ន្តិ វិស្សន្ទមានបុព្ពកំ, បរិភិន្នដ្ឋានេ ហិ បគ្ឃរិតេន បុព្ពេន បលិមក្ខិតន្តិ អត្ថោ។

តតិយំ ទេវទូតន្តិ ឯត្ថ មតកសត្តោ អត្ថតោ ឯវំ វទតិ នាម – "បស្សថ, ភោ, មំ អាមកសុសានេ ឆឌ្ឌិតំ ឧទ្ធុមាតកាទិភាវប្បត្តំ, មរណតោម្ហិ អបរិមុត្តតាយ ឯទិសោ ជាតោ។ ន ខោ បនាហមេវ, តុម្ហេបិ មរណតោ អបរិមុត្តា។ យថេវ ហិ មយ្ហំ, ឯវំ តុម្ហាកម្បិ មរណំ អាគមិស្សតិ។ ឥតិ តស្ស បុរេ អាគមនាវ កល្យាណំ ករោថា"តិ។ តេនេវស្ស ទេវទូតោ នាម ជាតោ។

ឥមំ បន ទេវទូតានុយោគំ កោ លភតិ, កោ ន លភតិ? យេន តាវ ពហុំ បាបំ កតំ, សោ គន្ត្វា និរយេ និព្ពត្តតិយេវ។ យេន បន បរិត្តំ បាបំ កតំ, សោ លភតិ។ យថា ហិ សភណ្ឌំ ចោរំ គហេត្វា កត្តព្ពមេវ ករោន្តិ ន វិនិច្ឆិនន្តិ។ អនុវិជ្ជិត្វា គហិតំ បន វិនិច្ឆយដ្ឋានំ នយន្តិ, សោ វិនិច្ឆយំ លភតិ។ ឯវំសម្បទមេតំ។ បរិត្តបាបកម្មា ហិ អត្តនោ ធម្មតាយបិ សរន្តិ, សារិយមានាបិ សរន្តិ។

តត្ថ **ទីឃជយន្តទមិឡោ** នាម អត្តនោ ធម្មតាយ សរិ។ សោ កិរ ទមិឡោ សុមនគិរិមហាវិហារេ អាកាសចេតិយំ រត្តបដេន បូជេសិ, អថ និរយេ ឧស្សទសាមន្តេ និព្ពត្តោ អគ្គិជាលសទ្ទំ សុត្វាវ អត្តនា បូជិតបដំ អនុស្សរិ, សោ គន្ត្វា សគ្គេ និព្ពត្តោ។ អបរោបិ បុត្តស្ស ទហរភិក្ខុនោ ខលិសាដកំ ទេន្តោ បាទមូលេ ឋបេសិ, មរណកាលម្ហិ បដបដាតិ សទ្ទេ និមិត្តំ គណ្ហិ , សោបិ ឧស្សទសាមន្តេ និព្ពត្តោ ជាលសទ្ទេន តំ សាដកំ អនុស្សរិត្វា សគ្គេ និព្ពត្តោ។ ឯវំ តាវ អត្តនោ ធម្មតាយ កុសលំ កម្មំ សរិត្វា សគ្គេ និព្ពត្តតីតិ។

អត្តនោ ធម្មតាយ អសរន្តេ បន តយោ ទេវទូតេ បុច្ឆតិ។ តត្ថ កោចិ បឋមេន ទេវទូតេន សរតិ, កោចិ ទុតិយតតិយេហិ, កោចិ តីហិបិ នស្សរតិ។ តំ យមោ រាជា ទិស្វា សយំ សារេតិ។ ឯកោ កិរ អមច្ចោ សុមនបុប្ផកុម្ភេន មហាចេតិយំ បូជេត្វា យមស្ស បត្តិំ អទាសិ, តំ អកុសលកម្មេន និរយេ និព្ពត្តំ យមស្ស សន្តិកំ នយិំសុ។ តស្មិំ តីហិបិ ទេវទូតេហិ កុសលំ អសរន្តេ យមោ សយំ ឱលោកេន្តោ ទិស្វា – "ននុ ត្វំ មហាចេតិយំ សុមនបុប្ផកុម្ភេន បូជេត្វា មយ្ហំ បត្តិំ អទាសី"តិ សារេសិ, សោ តស្មិំ កាលេ សរិត្វា ទេវលោកំ គតោ ។ យមោ បន សយំ ឱលោកេត្វាបិ អបស្សន្តោ – "មហាទុក្ខំ នាម អនុភវិស្សតិ អយំ សត្តោ"តិ តុណ្ហី អហោសិ។

តត្តំ អយោខិលន្តិ តិគាវុតំ អត្តភាវំ សម្បជ្ជលិតាយ លោហបថវិយា ឧត្តានកំ និបជ្ជាបេត្វា ទក្ខិណហត្ថេ តាលប្បមាណំ អយសូលំ បវេសេន្តិ, តថា វាមហត្ថាទីសុ។ យថា ច តំ ឧត្តានកំ និបជ្ជាបេត្វា, ឯវំ ឧរេនបិ វាមបស្សេនបិ ទក្ខិណបស្សេនបិ និបជ្ជាបេត្វា តេ តំ កម្មការណំ ករោន្តិយេវ។ **សំវេសេត្វា**តិ ជលិតាយ លោហបថវិយា តិគាវុតំ អត្តភាវំ និបជ្ជាបេត្វា។ **កុឋារីហី**តិ មហតីហិ គេហស្ស ឯកបក្ខច្ឆទនមត្តាហិ កុឋារីហិ តច្ឆន្តិ, លោហិតំ នទី ហុត្វា សន្ទតិ, លោហបថវិតោ ជាលា ឧដ្ឋហិត្វា តច្ឆិតដ្ឋានំ គណ្ហាតិ, មហាទុក្ខំ ឧប្បជ្ជតិ។ តច្ឆន្តា បន សុត្តាហតំ ករិត្វា ទារុំ វិយ អដ្ឋំសម្បិ ឆឡំសម្បិ ករោន្តិ។ **វាសីហី**តិ មហាសុប្បប្បមាណាហិ វាសីហិ។ **រថេ យោជេត្វា**តិ សទ្ធិំ យុគយោត្តបក្ខររថចក្កកុព្ពរបាជនេហិ សព្ពតោ បជ្ជលិតេ រថេ យោជេត្វា។ **មហន្ត**ន្តិ មហាកូដាគារប្បមាណំ។ **អារោបេន្តី**តិ សម្បជ្ជលិតេហិ អយមុគ្គរេហិ បោថេន្តា អារោបេន្តិ។ **សកិម្បិ ឧទ្ធ**ន្តិ សុបក្កុថិតាយ ឧក្ខលិយា បក្ខិត្តតណ្ឌុលា វិយ ឧទ្ធមធោតិរិយញ្ច គច្ឆតិ។ **មហានិរយេ**តិ អវីចិមហានិរយម្ហិ។

ភាគសោ មិតោតិ ភាគេ ឋបេត្វា វិភត្តោ។ **បរិយន្តោ**តិ បរិក្ខិត្តោ។ **អយសា**តិ ឧបរិ អយបដ្ដេន ឆាទិតោ។ **សមន្តា យោជនសតំ, ផរិត្វា តិដ្ឋតី**តិ ឯវំ ផរិត្វា តិដ្ឋតិ, យថា តំ សមន្តា យោជនសតេ ឋត្វា ឱលោកេន្តស្ស អក្ខីនិ យមកគោឡកា វិយ និក្ខមន្តិ។

ហីនកាយូបគាតិ ហីនំ កាយំ ឧបគតា ហុត្វា។ **ឧបាទានេ**តិ តណ្ហាទិដ្ឋិគ្គហណេ។ **ជាតិមរណសម្ភវេ**តិ ជាតិយា ច មរណស្ស ច ការណភូតេ។ **អនុបាទា**តិ ចតូហិ ឧបាទានេហិ អនុបាទិយិត្វា។ **ជាតិមរណសង្ខយេ**តិ ជាតិមរណសង្ខយសង្ខាតេ និព្ពានេ វិមុច្ចន្តិ។ **ទិដ្ឋធម្មាភិនិព្ពុតា**តិ ទិដ្ឋធម្មេ ឥមស្មិំយេវ អត្តភាវេ សព្ពកិលេសនិព្ពានេន និព្ពុតា។ **សព្ពទុក្ខំ ឧបច្ចគុ**ន្តិ សកលវដ្ដទុក្ខំ អតិក្កន្តា។

៧. ចតុមហារាជសុត្តវណ្ណនា

៣៧. សត្តមេ **អមច្ចា បារិសជ្ជា**តិ បរិចារិកទេវតា។ **ឥមំ លោកំ អនុវិចរន្តី**តិ អដ្ឋមីទិវសេ កិរ សក្កោ ទេវរាជា ចត្តារោ មហារាជានោ អាណាបេតិ – “តាតា, អជ្ជ អដ្ឋមីទិវសេ មនុស្សលោកំ អនុវិចរិត្វា បុញ្ញានិ ករោន្តានំ នាមគោត្តំ ឧគ្គណ្ហិត្វា អាគច្ឆថា”តិ។ តេ គន្ត្វា អត្តនោ បរិចារកេ បេសេន្តិ – “គច្ឆថ, តាតា, មនុស្សលោកំ វិចរិត្វា បុញ្ញការកានំ នាមគោត្តានិ សុវណ្ណបដ្ដេ លិខិត្វា អានេថា”តិ។ តេ តថា ករោន្តិ។ តេន វុត្តំ – “ឥមំ លោកំ អនុវិចរន្តី”តិ។ **កច្ចិ ពហូ**តិអាទិ តេសំ ឧបបរិក្ខាការទស្សនត្ថំ វុត្តំ។ ឯវំ ឧបបរិក្ខន្តា ហិ តេ អនុវិចរន្តិ។ តត្ថ **ឧបោសថំ ឧបវសន្តី**តិ មាសស្ស អដ្ឋវារេ ឧបោសថង្គានិ អធិដ្ឋហន្តិ។ **បដិជាគរោន្តី**តិ បដិជាគរឧបោសថកម្មំ នាម ករោន្តិ។ តំ ករោន្តា ឯកស្មឹ អទ្ធមាសេ ចតុន្នំ ឧបោសថទិវសានំ បច្ចុគ្គមនានុគ្គមនវសេន ករោន្តិ។ បញ្ចមីឧបោសថំ បច្ចុគ្គច្ឆន្តា ចតុត្ថិយំ ឧបោសថិកា ហោន្តិ, អនុគច្ឆន្តា ឆដ្ឋិយំ។ អដ្ឋមីឧបោសថំ បច្ចុគ្គច្ឆន្តា សត្តមិយំ, អនុគច្ឆន្តា នវមិយំ។ ចាតុទ្ទសី បច្ចុគ្គច្ឆន្តា តេរសិយំ, បន្នរសីឧបោសថំ អនុគច្ឆន្តា បាដិបទេ ឧបោសថិកា ហោន្តិ។ **បុញ្ញានិ ករោន្តី**តិ សរណគមននិច្ចសីលបុប្ផបូជាធម្មស្សវនបទីបសហស្សអារោបនវិហារករណាទីនិ នានប្បការានិ បុញ្ញានិ ករោន្តិ។ តេ ឯវំ អនុវិចរិត្វា បុញ្ញកម្មការកានំ នាមគោត្តានិ សោវណ្ណមយេ បដ្ដេ លិខិត្វា អាហរិត្វា ចតុន្នំ មហារាជានំ ទេន្តិ។ **បុត្តា ឥមំ លោកំ អនុវិចរន្តី**តិ ចតូហិ មហារាជេហិ បុរិមនយេនេវ បហិតត្តា អនុវិចរន្តិ។ **តទហូ**តិ តំទិវសំ។ **ឧបោសថេ**តិ ឧបោសថទិវសេ។

សចេ, ភិក្ខវេ, អប្បកា ហោន្តីតិ ចតុន្នំ មហារាជានំ អមច្ចា បារិសជ្ជា តា តា គាមនិគមរាជធានិយោ ឧបសង្កមន្តិ, តតោ តំ ឧបនិស្សាយ អធិវត្ថា ទេវតា “មហារាជានំ អមច្ចា អាគតា”តិ បណ្ណាការំ គហេត្វា តេសំ សន្តិកំ គច្ឆន្តិ។ តេ បណ្ណាការំ គហេត្វា “កច្ចិ នុ ខោ មារិសា ពហូ មនុស្សា មត្តេយ្យា”តិ វុត្តនយេន មនុស្សានំ បុញ្ញបដិបត្តឹ បុច្ឆិត្វា “អាម, មារិស, ឥមស្មឹ គាមេ អសុកោ ច អសុកោ ច បុញ្ញានិ ករោន្តី”តិ វុត្តេ តេសំ នាមគោត្តំ លិខិត្វា អញ្ញត្ថ គច្ឆន្តិ។ អថ ចាតុទ្ទសិយំ ចតុន្នំ មហារាជានំ បុត្តាបិ តមេវ សុវណ្ណបដ្ដំ គហេត្វា តេនេវ នយេន អនុវិចរន្តា នាមគោត្តានិ លិខន្តិ។ តទហុបោសថេ បន្នរសេ ចត្តារោបិ មហារាជានោ តេនេវ នយេន តស្មឹយេវ សុវណ្ណបដ្ដេ នាមគោត្តានិ លិខន្តិ។ តេ សុវណ្ណបដ្ដបរិមាណេនេវ – “ឥមស្មឹ កាលេ មនុស្សា អប្បកា, ឥមស្មឹ កាលេ ពហុកា”តិ ជានន្តិ។ តំ សន្ធាយ “សចេ, ភិក្ខវេ, អប្បកា ហោន្តិ មនុស្សា”តិអាទិ វុត្តំ។ **ទេវានំ តាវតឹសាន**ន្តិ បឋមំ អភិនិព្ពត្តេ តេត្តឹស ទេវបុត្តេ ឧបាទាយ ឯវំលទ្ធនាមានំ។ តេសំ បន ឧប្បត្តិកថា ទីឃនិកាយេ សក្កបញ្ហសុត្តវណ្ណនាយ វិត្ថារិតា។ **តេនា**តិ តេន អារោចនេន, តេន វា បុញ្ញការកានំ អប្បកភាវេន។ **ទិព្ពា វត, ភោ, កាយា បរិហាយិស្សន្តី**តិ នវនវានំ ទេវបុត្តានំ អបាតុភាវេន ទេវកាយា បរិហាយិស្សន្តិ, រមណីយំ ទសយោជនសហស្សំ ទេវនគរំ សុញ្ញំ ភវិស្សតិ។ **បរិបូរិស្សន្តិ អសុរកាយា**តិ ចត្តារោ អបាយា បរិបូរិស្សន្តិ។ ឥមិនា “មយំ បរិបុណ្ណេ ទេវនគរេ ទេវសង្ឃមជ្ឈេ នក្ខត្តំ កីឡិតុំ ន លភិស្សាមា”តិ អនត្តមនា ហោន្តិ។ សុក្កបក្ខេបិ ឥមិនាវ ឧបាយេន អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

ភូតបុព្ពំ, ភិក្ខវេ, សក្កោ ទេវានមិន្ទោតិ អត្តនោ សក្កទេវរាជកាលំ សន្ធាយ កថេតិ។ ឯកស្ស វា សក្កស្ស អជ្ឈាសយំ គហេត្វា កថេតីតិ វុត្តំ។ **អនុនយមានោ**តិ អនុពោធយមានោ។ **តាយំ វេលាយ**ន្តិ តស្មឹ កាលេ។

បាដិហារិយបក្ខញ្ចាតិ ឯត្ថ បាដិហារិយបក្ខោ នាម អន្តោវស្សេ តេមាសំ និពទ្ធុបោសថោ, តំ អសក្កោន្តស្ស ទ្វិន្នំ បវារណានំ អន្តរេ ឯកមាសំ និពទ្ធុបោសថោ, តម្បិ អសក្កោន្តស្ស បឋមបវារណតោ បដ្ឋាយ ឯកោ អទ្ធមាសោ បាដិហារិយបក្ខោយេវ នាម។ **អដ្ឋង្គសុសមាគត**ន្តិ អដ្ឋហិ គុណង្គេហិ សមន្នាគតំ។ **យោបិស្ស មាទិសោ នរោ**តិ យោបិ សត្តោ មាទិសោ ភវេយ្យ។ សក្កោបិ កិរ វុត្តប្បការស្ស ឧបោសថកម្មស្ស គុណំ ជានិត្វា ទ្វេ ទេវលោកសម្បត្តិយោ បហាយ មាសស្ស អដ្ឋ វារេ ឧបោសថំ ឧបវសតិ។ តស្មា ឯវមាហ។ អបរោ នយោ – **យោបិស្ស មាទិសោ នរោ**តិ យោបិ សត្តោ មាទិសោ អស្ស, មយា បត្តំ សម្បត្តឹ បាបុណិតុំ ឥច្ឆេយ្យាតិ អត្ថោ។ សក្កា ហិ ឯវរូបេន ឧបោសថកម្មេន សក្កសម្បត្តឹ បាបុណិតុន្តិ អយមេត្ថ អធិប្បាយោ។

វុសិតវាតិ វុត្ថវាសោ។ **កតករណីយោ**តិ ចតូហិ មគ្គេហិ កត្តព្ពកិច្ចំ កត្វា ឋិតោ។ **ឱហិតភារោ**តិ ខន្ធភារកិលេសភារអភិសង្ខារភារេ ឱតារេត្វា ឋិតោ។ **អនុប្បត្តសទត្ថោ**តិ សទត្ថោ វុច្ចតិ អរហត្តំ, តំ អនុប្បត្តោ។ **បរិក្ខីណភវសំយោជនោ**តិ យេន សំយោជនេន ពទ្ធោ ភវេសុ អាកឌ្ឍីយតិ, តស្ស ខីណត្តា បរិក្ខីណភវសំយោជនោ។ **សម្មទញ្ញា វិមុត្តោ**តិ ហេតុនា នយេន ការណេន ជានិត្វា វិមុត្តោ។ **កល្លំ វចនាយា**តិ យុត្តំ វត្តុំ។

យោបិស្ស មាទិសោ នរោតិ យោបិ មាទិសោ ខីណាសវោ អស្ស, សោបិ ឯវរូបំ ឧបោសថំ ឧបវសេយ្យាតិ ឧបោសថកម្មស្ស គុណំ ជានន្តោ ឯវំ វទេយ្យ។ អបរោ នយោ **យោបិស្ស មាទិសោ នរោ**តិ យោបិ សត្តោ មាទិសោ អស្ស, មយា បត្តំ សម្បត្តឹ បាបុណិតុំ ឥច្ឆេយ្យាតិ អត្ថោ។ សក្កា ហិ ឯវរូបេន ឧបោសថកម្មេន ខីណាសវសម្បត្តឹ បាបុណិតុន្តិ អយមេត្ថ អធិប្បាយោ។ អដ្ឋមំ ឧត្តានត្ថមេវ។

៩. សុខុមាលសុត្តវណ្ណនា

៣៩. នវមេ **សុខុមាលោ**តិ និទ្ទុក្ខោ។ **បរមសុខុមាលោ**តិ បរមនិទ្ទុក្ខោ។ **អច្ចន្តសុខុមាលោ**តិ សតតនិទ្ទុក្ខោ។ ឥទំ ភគវា កបិលបុរេ និព្ពត្តកាលតោ បដ្ឋាយ និទ្ទុក្ខភាវំ គហេត្វា អាហ, ចរិយកាលេ បន តេន អនុភូតទុក្ខស្ស អន្តោ នត្ថីតិ។ **ឯកត្ថា**តិ ឯកិស្សា បោក្ខរណិយា។ **ឧប្បលំ វប្បតី**តិ ឧប្បលំ រោបេតិ។ សា នីលុប្បលវនសញ្ឆន្នា ហោតិ។ **បទុម**ន្តិ បណ្ឌរបទុមំ។ **បុណ្ឌរីក**ន្តិ រត្តបទុមំ។ ឯវំ ឥតរាបិ ទ្វេ បទុមបុណ្ឌរីកវនេហិ សញ្ឆន្នា ហោន្តិ។ ពោធិសត្តស្ស កិរ សត្តដ្ឋវស្សិកកាលេ រាជា អមច្ចេ បុច្ឆិ – “តរុណទារកា កតរកីឡិកំ បិយាយន្តី”តិ? ឧទកកីឡិកំ ទេវាតិ។ តតោ រាជា កុទ្ទាលកម្មការកេ សន្និបាតេត្វា បោក្ខរណិដ្ឋានានិ គណ្ហាបេសិ។ អថ សក្កោ ទេវរាជា អាវជ្ជេន្តោ តំ បវត្តឹ ញត្វា – “ន យុត្តោ មហាសត្តស្ស មានុសកបរិភោគោ, ទិព្ពបរិភោគោ យុត្តោ”តិ វិស្សកម្មំ អាមន្តេត្វា – “គច្ឆ, តាត, មហាសត្តស្ស កីឡាភូមិយំ បោក្ខរណិយោ មាបេហី”តិ អាហ។ កីទិសា ហោន្តុ , ទេវាតិ? អបគតកលលកទ្ទមា ហោន្តុ វិប្បកិណ្ណមណិមុត្តបវាឡិកា សត្តរតនមយបាការបរិក្ខិត្តា បវាឡមយឧណ្ហីសេហិ មណិមយសោបានពាហុកេហិ សុវណ្ណរជតមណិមយផលកេហិ សោបានេហិ សមន្នាគតា។ សុវណ្ណរជតមណិបវាឡមយា ចេត្ថ នាវា ហោន្តុ, សុវណ្ណនាវាយ រជតបល្លង្កោ ហោតុ, រជតនាវាយ សុវណ្ណបល្លង្កោ, មណិនាវាយ បវាឡបល្លង្កោ, បវាឡនាវាយ មណិបល្លង្កោ, សុវណ្ណរជតមណិបវាឡមយាវ ឧទកសេចននាឡិកា ហោន្តុ, បញ្ចវណ្ណេហិ ច បទុមេហិ សញ្ឆន្នា ហោន្តូតិ។ “សាធុ, ទេវា”តិ វិស្សកម្មទេវបុត្តោ សក្កស្ស បដិស្សុត្វា រត្តិភាគេ ឱតរិត្វា រញ្ញោ គាហាបិតបោក្ខរណិដ្ឋានេសុយេវ តេនេវ និយាមេន បោក្ខរណិយោ មាបេសិ។

ននុ ចេតា អបគតកលលកទ្ទមា, កថមេត្ថ បទុមានិ បុប្ផឹសូតិ? សោ កិរ តាសុ បោក្ខរណីសុ តត្ថ តត្ថ សុវណ្ណរជតមណិបវាឡមយា ខុទ្ទកនាវាយោ មាបេត្វា “ឯតា កលលកទ្ទមបូរិតា ច ហោន្តុ, បញ្ចវណ្ណានិ ចេត្ថ បទុមានិ បុប្ផន្តូ”តិ អធិដ្ឋាសិ។ ឯវំ បញ្ចវណ្ណានិ បទុមានិ បុប្ផឹសុ, រេណុវដ្ដិយោ ឧគ្គន្ត្វា ឧទកបិដ្ឋំ អជ្ឈោត្ថរិត្វា វិចរន្តិ។ បញ្ចវិធា ភមរគណា ឧបកូជន្តា វិចរន្តិ។ ឯវំ តា មាបេត្វា វិស្សកម្មោ ទេវបុរមេវ គតោ។ តតោ វិភាតាយ រត្តិយា មហាជនោ ទិស្វា “មហាបុរិសស្ស មាបិតា ភវិស្សន្តី”តិ គន្ត្វា រញ្ញោ អារោចេសិ។ រាជា មហាជនបរិវារោ គន្ត្វា បោក្ខរណិយោ ទិស្វា “មម បុត្តស្ស បុញ្ញិទ្ធិយា ទេវតាហិ មាបិតា ភវិស្សន្តី”តិ អត្តមនោ អហោសិ។ តតោ បដ្ឋាយ មហាបុរិសោ ឧទកកីឡិកំ អគមាសិ។

យាវទេវ មមត្ថាយាតិ ឯត្ថ **យាវទេវា**តិ បយោជនាវធិនិយាមវចនំ, យាវ មមេវ អត្ថាយ, នត្ថេត្ថ អញ្ញំ ការណន្តិ អត្ថោ។ **ន ខោ បនស្សាហ**ន្តិ ន ខោ បនស្ស អហំ។ **អកាសិកំ ចន្ទន**ន្តិ អសណ្ហំ ចន្ទនំ។ **កាសិកំ, ភិក្ខវេ, សុ មេ តំ វេឋន**ន្តិ, ភិក្ខវេ, វេឋនម្បិ មេ កាសិកំ ហោតិ។ ឯត្ថ ហិ **សុ**តិ ច **ត**ន្តិ ច និបាតមត្តំ, **មេ**តិ សាមិវចនំ។ វេឋនម្បិ មេ សណ្ហមេវ ហោតីតិ ទស្សេតិ។ **កាសិកា កញ្ចុកា**តិ បារុបនកញ្ចុកោបិ សណ្ហកញ្ចុកោវ។ **សេតច្ឆត្តំ ធារីយតី**តិ មានុសកសេតច្ឆត្តម្បិ ទិព្ពសេតច្ឆត្តម្បិ ឧបរិធារិតមេវ ហោតិ។ **មា នំ ផុសិ សីតំ វា**តិ មា ឯតំ ពោធិសត្តំ សីតំ វា ឧណ្ហាទីសុ វា អញ្ញតរំ ផុសតូតិ អត្ថោ។

តយោ បាសាទា អហេសុន្តិ ពោធិសត្តេ កិរ សោឡសវស្សុទ្ទេសិកេ ជាតេ សុទ្ធោទនមហារាជា “បុត្តស្ស វសនកបាសាទេ ការេស្សាមី”តិ វឌ្ឍកិនោ សន្និបាតាបេត្វា ភទ្ទកេន នក្ខត្តមុហុត្តេន នវភូមិកតបរិកម្មំ ការេត្វា តយោ បាសាទេ ការាបេសិ។ តេ សន្ធាយេតំ វុត្តំ។ **ហេមន្តិកោ**តិអាទីសុ យត្ថ សុខំ ហេមន្តេ វសិតុំ, អយំ ហេមន្តិកោ។ ឥតរេសុបិ ឯសេវ នយោ។ អយំ បនេត្ថ វចនត្ថោ – ហេមន្តេ វាសោ ហេមន្តំ, ហេមន្តំ អរហតីតិ ហេមន្តិកោ។ ឥតរេសុបិ ឯសេវ នយោ។

តត្ថ **ហេមន្តិកោ** បាសាទោ នវភូមកោ អហោសិ, ភូមិយោ បនស្ស ឧណ្ហឧតុគ្គាហាបនត្ថាយ នីចា អហេសុំ។ តត្ថ ទ្វារវាតបានានិ សុផុសិតកវាដានិ អហេសុំ និព្ពិវរានិ។ ចិត្តកម្មម្បិ ករោន្តា តត្ថ តត្ថ បជ្ជលិតេ អគ្គិក្ខន្ធេយេវ អកំសុ។ ភូមត្ថរណំ បនេត្ថ កម្ពលមយំ, តថា សាណិវិតាននិវាសនបារុបនវេឋនានិ។ វាតបានានិ ឧណ្ហគ្គាហាបនត្ថំ ទិវា វិវដានិ រត្តឹ បិហិតានិ ហោន្តិ។

គិម្ហិកោ បន បញ្ចភូមកោ អហោសិ។ សីតឧតុគ្គាហាបនត្ថំ បនេត្ថ ភូមិយោ ឧច្ចា អសម្ពាធា អហេសុំ។ ទ្វារវាតបានានិ នាតិផុសិតានិ សវិវរានិ សជាលានិ អហេសុំ។ ចិត្តកម្មេ ឧប្បលានិ បទុមានិ បុណ្ឌរីកានិយេវ

អកំសុ។ ភូមតរុណំ បនេត្ថ ទុកូលមយំ, តថា សាណិវិតាននិវាសនបារុបនវេឋនានិ។ វាតបានសមីបេសុ ចេត្ថ នវ ចាដិយោ ឋបេត្វា ឧទកស្ស បូរេត្វា នីលុប្បលាទីហិ សញ្ឆាទេន្តិ។ តេសុ តេសុ បទេសេសុ ឧទកយន្តានិ ករោន្តិ, យេហិ ទេវេ វស្សន្តេ វិយ ឧទកធារា និក្ខមន្តិ។ អន្តោបាសាទេ តត្ថ តត្ថ កលលបូរា ទោណិយោ ឋបេត្វា បញ្ចវណ្ណានិ បទុមានិ រោបយឹសុ។ បាសាទមត្ថកេ សុក្ខមហិសចម្មំ ពន្ធិត្វា យន្តំ បរិវត្តេត្វា យាវ ឆទនបិដ្ឋិយា បាសាណេ អារោបេត្វា តស្មិ វិស្សជ្ជេន្តិ។ តេសំ ចម្មេ បវដ្ដន្តានំ សទ្ទោ មេឃគជ្ជិតំ វិយ ហោតិ។ ទ្វារវាតបានានិ បនេត្ថ ទិវា បិហិតានិ ហោន្តិ រត្តឹ វិវដានិ។

វស្សិកោ សត្តភូមកោ អហោសិ។ ភូមិយោ បនេត្ថ ទ្វិន្នម្បិ ឧតូនំ គាហាបនត្ថាយ នាតិឧច្ចា នាតិនីចា អកំសុ។ ឯកច្ចានិ ទ្វារវាតបានានិ សុផុសិតានិ, ឯកច្ចានិ សវិវរានិ។ តត្ថ ចិត្តកម្មម្បិ កេសុចិ ឋានេសុ បជ្ជលិតអគ្គិក្ខន្ធវសេន, កេសុចិ ជាតស្សរវសេន កតំ។ ភូមត្ថរណាទីនិ បនេត្ថ កម្ពលទុកូលវសេន ឧភយមិស្សកានិ។ ឯកច្ចេ ទ្វារវាតបានា រត្តឹ វិវដា ទិវា បិហិតា, ឯកច្ចេ ទិវា វិវដា រត្តឹ បិហិតា។ តយោបិ បាសាទា ឧព្ពេធេន សមប្បមាណា។ ភូមិកាសុ បន នានត្តំ អហោសិ។

ឯវំ និដ្ឋិតេសុ បាសាទេសុ រាជា ចិន្តេសិ – “បុត្តោ មេ វយប្បត្តោ, ឆត្តមស្ស ឧស្សាបេត្វា រជ្ជសិរិំ បស្សិស្សាមី”តិ។ សោ សាកិយានំ បណ្ណានិ បហិណិ – “បុត្តោ មេ វយប្បត្តោ, រជ្ជេ នំ បតិដ្ឋាបេស្សាមិ, សព្ពេ អត្តនោ អត្តនោ គេហេសុ វយប្បត្តា, ទារិកា ឥមំ គេហំ បេសេន្តូ”តិ។ តេ សាសនំ សុត្វា – “កុមារោ កេវលំ ទស្សនក្ខមោ រូបសម្បន្នោ, ន កិញ្ចិ សិប្បំ ជានាតិ, ទារភរណំ កាតុំ ន សក្ខិស្សតិ, ន មយំ ធីតរោ ទស្សាមា”តិ អាហំសុ។ រាជា តំ បវត្តឹ សុត្វា បុត្តស្ស សន្តិកំ គន្ត្វា អារោចេសិ។ ពោធិសត្តោ “កឹ សិប្បំ ទស្សេតុំ វដ្ដតិ, តាតា”តិ អាហ។ សហស្សថាមធនុំ អារោបេតុំ វដ្ដតិ, តាតាតិ។ តេន ហិ អាហរាបេថាតិ។ រាជា អាហរាបេត្វា អទាសិ។ ធនុំ បុរិសសហស្សំ អារោបេតិ, បុរិសសហស្សំ ឱរោបេតិ។ មហាបុរិសោ ធនុំ អាហរាបេត្វា បល្លង្កេ និសិន្នោវ ជិយំ បាទង្គុដ្ឋកេ វេឋេត្វា កឌ្ឍន្តោ បាទង្គុដ្ឋកេនេវ ធនុំ អារោបេត្វា វាមេន ហត្ថេន ទណ្ឌេ គហេត្វា ទក្ខិណេន ហត្ថេន កឌ្ឍិត្វា ជិយំ បោថេសិ។ សកលនគរំ ឧប្បតនាការប្បត្តំ អហោសិ។ “កឹ សទ្ទោ ឯសោ”តិ ច វុត្តេ “ទេវោ គជ្ជតី”តិ អាហំសុ។ អថញ្ញេ “តុម្ហេ ន ជានាថ, ន ទេវោ គជ្ជតិ, អង្គីរសស្ស កុមារស្ស សហស្សថាមធនុំ អារោបេត្វា ជិយំ បោថេន្តស្ស ជិយប្បហារសទ្ទោ ឯសោ”តិ អាហំសុ។ សាកិយា តាវតកេនេវ អារទ្ធចិត្តា អហេសុំ។

មហាបុរិសោ “អញ្ញំ កឹ កាតុំ វដ្ដតី”តិ អាហ។ អដ្ឋង្គុលមត្តពហលំ អយោបដ្ដំ កណ្ឌេន វិនិវិជ្ឈិតុំ វដ្ដតីតិ។ តំ វិនិវិជ្ឈិត្វា “អញ្ញំ កឹ កាតុំ វដ្ដតី”តិ អាហ។ ចតុរង្គុលពហលំ អសនផលកំ វិនិវិជ្ឈិតុំ វដ្ដតីតិ។ តំ វិនិវិជ្ឈិត្វា “អញ្ញំ កឹ កាតុំ វដ្ដតី”តិ អាហ។ វិទត្ថិពហលំ ឧទុម្ពរផលកំ វិនិវិជ្ឈិតុំ វដ្ដតីតិ។ តំ វិនិវិជ្ឈិត្វា “អញ្ញំ កឹ កាតុំ វដ្ដតី”តិ។ យន្តេ ពទ្ធំ ផលកសតំ វិនិវិជ្ឈិតុំ វដ្ដតីតិ។ តំ វិនិវិជ្ឈិត្វា “អញ្ញំ កឹ កាតុំ វដ្ដតី”តិ អាហ។ សដ្ឋិបដលំ សុក្ខមហិសចម្មំ វិនិវិជ្ឈិតុំ វដ្ដតីតិ។ តម្បិ វិនិវិជ្ឈិត្វា “អញ្ញំ កឹ កាតុំ វដ្ដតី”តិ អាហ។ តតោ វាលិកសកដាទីនិ អាចិក្ខឹសុ។ មហាសត្តោ វាលិកសកដម្បិ បលាលសកដម្បិ វិនិវិជ្ឈិត្វា ឧទកេ ឯកុសភប្បមាណំ កណ្ឌំ បេសេសិ, ថលេ អដ្ឋឧសភប្បមាណំ។ អថ នំ “ឥទានិ វាតិង្គណសញ្ញាយ វាលំ វិជ្ឈិតុំ វដ្ដតី”តិ អាហំសុ។ តេន ហិ ពន្ធាបេថាតិ។ សទ្ទន្តរេ ពជ្ឈតុ, តាតាតិ។ បុរតោ គច្ឆន្តុ, គាវុតន្តរេ ពន្ធន្តូតិ។ បុរតោ គច្ឆន្តុ, អឌ្ឍយោជនេ ពន្ធន្តូតិ ។ បុរតោ គច្ឆន្តុ យោជនេ ពន្ធន្តូតិ។ ពន្ធាបេថ, តាតាតិ យោជនមត្ថកេ វាតិង្គណសញ្ញាយ វាលំ ពន្ធាបេត្វា រត្តន្ធការេ មេឃបដលច្ឆន្នាសុ ទិសាសុ កណ្ឌំ ខិបិ, តំ គន្ត្វា យោជនមត្ថកេ វាលំ ផាលេត្វា បថវិំ បាវិសិ។ ន កេវលញ្ច ឯត្តកមេវ, តំ ទិវសំ បន មហាសត្តោ លោកេ វត្តមានសិប្បំ សព្ពមេវ សន្ទស្សេសិ។ សក្យរាជានោ អត្តនោ អត្តនោ ធីតរោ អលង្ករិត្វា បេសយឹសុ, ចត្តាលីសសហស្សនាដកិត្ថិយោ អហេសុំ។ មហាបុរិសោ តីសុ បាសាទេសុ ទេវោ មញ្ញេ បរិចារេន្តោ មហាសម្បត្តឹ អនុភវតិ។

និប្បុរិសេហីតិ បុរិសវិរហិតេហិ។ ន កេវលំ ចេត្ថ តូរិយានេវ និប្បុរិសានិ, សព្ពដ្ឋានានិបិ និប្បុរិសានេវ។ ទោវារិកាបិ ឥត្ថិយោវ, ន្ហាបនាទិបរិកម្មករាបិ ឥត្ថិយោវ ។ រាជា កិរ “តថារូបំ ឥស្សរិយសុខសម្បត្តឹ អនុភវមានស្ស បុរិសំ ទិស្វា បរិសង្កា ឧប្បជ្ជតិ, សា មេ បុត្តស្ស មា អហោសី”តិ សព្ពកិច្ចេសុ ឥត្ថិយោវ ឋបេសិ។ **បរិចារយមានោ**តិ មោទមានោ។ **ន ហេដ្ឋាបាសាទំ ឱរោហាមី**តិ បាសាទតោ ហេដ្ឋា ន ឱតរាមិ។ ឥតិ មំ ចត្តារោ មាសេ អញ្ញោ សិខាពទ្ធោ បុរិសោ នាម បស្សិតុំ នាលត្ថ។ **យថា**តិ យេន និយាមេន។ **ទាសកម្មករបោរិសស្សា**តិ ទាសានញ្ចេវ ទេវសិកភត្តវេតនាភតានំ កម្មករានញ្ច និស្សាយ ជីវមានបុរិសានញ្ច។ **កណាជក**ន្តិ សកុណ្ឌកភត្តំ។ **ពិលង្គទុតិយ**ន្តិ កញ្ជិកទុតិយំ។

ឯវរូបាយ ឥទ្ធិយាតិ ឯវំជាតិកាយ បុញ្ញិទ្ធិយា សមន្នាគតស្ស។ **ឯវរូបេន ច សុខុមាលេនា**តិ ឯវំជាតិកេន ច និទ្ទុក្ខភាវេន។ សោខុមាលេនាតិបិ បាឋោ។ ឯវំ តថាគតោ ឯត្តកេន ឋានេន អត្តនោ សិរិសម្បត្តឹ កថេសិ។ កថេន្តោ ច ន ឧប្បិលាវិតភាវត្ថំ កថេសិ, “ឯវរូបាយបិ បន សម្បត្តិយា ឋិតោ បមាទំ អកត្វា អប្បមត្តោវ

អហោសិ”ន្តិ អប្បមាទលក្ខណស្សេវ ទីបនត្ថំ កថេសិ។ តេនេវ **អស្សុតវា ខោ បុថុជ្ជនោ**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **បរន្តិ** បរបុគ្គលំ។ **ជិណ្ណន្តិ** ជរាជិណ្ណំ។ **អដ្ដីយតី**តិ អដ្ដោ បីឡិតោ ហោតិ។ **ហរាយតី**តិ ហិរិំ ករោតិ លជ្ជតិ។ **ជិគុច្ឆតី**តិ អសុចិំ វិយ ទិស្វា ជិគុច្ឆំ ឧប្បាទេតិ។ **អត្តានំយេវ អតិសិត្វា**តិ ជរាធម្មម្បិ សមានំ អត្តានំ អតិក្កមិត្វា អដ្ដីយតិ ហរាយតីតិ អត្ថោ។ **ជរាធម្មោ**តិ ជរាសភាវោ។ **ជរំ អនតីតោ**តិ ជរំ អនតិក្កន្តោ, អន្តោ ជរាយ វត្តាមិ។ **ឥតិ បដិសញ្ចិក្ខតោ**តិ ឯវំ បច្ចវេក្ខន្តស្ស។ **យោព្ពនមទោ**តិ យោព្ពនំ និស្សាយ ឧប្បជ្ជនកោ មានមទោ។ **សព្ពសោ បហីយី**តិ សព្ពាការេន បហីនោ។ មគ្គេន បហីនសទិសោ កត្វា ទស្សិតោ។ ន បនេស មគ្គេន បហីនោ, បដិសង្ខានេន បហីនោវ កថិតោតិ វេទិតព្ពោ។ ពោធិសត្តស្ស ហិ ទេវតា ជរាបត្តំ ទស្សេសុំ។ តតោ បដ្ឋាយ យាវ អរហត្តា អន្តរា មហាសត្តស្ស យោព្ពនមទោ នាម ន ឧប្បជ្ជតិ។ សេសបទទ្វយេបិ ឯសេវ នយោ។ ឯត្ថ បន **អារោគ្យមទោ**តិ អហំ និរោគោតិ អារោគ្យំ និស្សាយ ឧប្បជ្ជនកោ មានមទោ។ **ជីវិតមទោ**តិ អហំ ចិរំ ជីវីតិ តំ និស្សាយ ឧប្បជ្ជនកោ មានមទោ។ **សិក្ខំ បច្ចក្ខាយា**តិ សិក្ខំ បដិក្ខិបិត្វា។ **ហីនាយាវត្តតី**តិ ហីនាយ លាមកាយ គិហិភាវាយ អាវត្តតិ។

យថាធម្មាតិ ព្យាធិអាទីហិ យថាសភាវា។ **តថាសន្តា**តិ យថា សន្តា ឯវំ អវិបរីតព្យាធិអាទិសភាវាវ ហុត្វាតិ អត្ថោ។ **ជិគុច្ឆន្តី**តិ បរបុគ្គលំ ជិគុច្ឆន្តិ។ **មម ឯវំ វិហារិនោ**តិ មយ្ហំ ឯវំ ជិគុច្ឆាវិហារេន វិហរន្តស្ស ឯវំ ជិគុច្ឆនំ នប្បតិរូបំ ភវេយ្យ នានុច្ឆវិកំ។ **សោហំ ឯវំ វិហរន្តោ**តិ សោ អហំ ឯវំ បរំ ជិគុច្ឆមានោ វិហរន្តោ, ឯវំ វា ឥមិនា បដិសង្ខានវិហារេន វិហរន្តោ។ **ញត្វា ធម្មំ និរូបធិន្តិ** សព្ពូបធិវិរហិតំ និព្ពានធម្មំ ញត្វា។ **សព្ពេ មទេ អភិភោស្មី**តិ សព្ពេ តយោបិ មទេ អភិភវិំ សមតិក្កមិំ។ **នេក្ខម្មេ ទដ្ឋុ ខេមតន្តិ** និព្ពានេ ខេមភាវំ ទិស្វា។ នេក្ខម្មំ ទដ្ឋុ ខេមតោតិបិ បាឋោ, និព្ពានំ ខេមតោ ទិស្វាតិ អត្ថោ។ **តស្ស មេ អហុ ឧស្សាហោ**តិ តស្ស មយ្ហំ តំ នេក្ខម្មសង្ខាតំ និព្ពានំ អភិបស្សន្តស្ស ឧស្សាហោ អហុ, វាយាមោ អហោសីតិ អត្ថោ។ **នាហំ ភព្ពោ ឯតរហិ, កាមានិ បដិសេវិតុន្តិ** អហំ ទានិ ទុវិធេបិ កាមេ បដិសេវិតុំ អភព្ពោ។ **អនិវត្តិ ភវិស្សាមី**តិ បព្ពជ្ជតោ ច សព្ពញ្ញុតញ្ញាណតោ ច ន និវត្តិស្សាមិ, អនិវត្តកោ ភវិស្សាមិ។ **ព្រហ្មចរិយបរាយណោ**តិ មគ្គព្រហ្មចរិយបរាយណោ ជាតោស្មីតិ អត្ថោ។ ឥតិ ឥមាហិ គាថាហិ មហាពោធិបល្លង្កេ អត្តនោ អាគមនីយវីរិយំ កថេសិ។

១០. អាធិបតេយ្យសុត្តវណ្ណនា

៤០. ទសមេ **អាធិបតេយ្យានី**តិ ជេដ្ឋកការណតោ និព្ពត្តានិ។ **អត្តាធិបតេយ្យន្តិ**អាទីសុ អត្តានំ ជេដ្ឋកំ កត្វា និព្ពត្តិតំ គុណជាតំ **អត្តាធិបតេយ្យំ**។ លោកំ ជេដ្ឋកំ កត្វា និព្ពត្តិតំ **លោកាធិបតេយ្យំ**។ នវវិធំ លោកុត្តរធម្មំ ជេដ្ឋកំ កត្វា និព្ពត្តិតំ **ធម្មាធិបតេយ្យំ។ ន ឥតិ ភវាភវហេតូ**តិ ឥតិ ភវោ, ឥតិ ភវោតិ ឯវំ អាយតិំ, ន តស្ស តស្ស សម្បត្តិភវស្ស ហេតុ។ **ឱតិណ្ណោ**តិ អនុបវិដ្ឋោ។ យស្ស ហិ ជាតិ អន្តោបវិដ្ឋា, សោ ជាតិយា ឱតិណ្ណោ នាម។ **ជរា**ទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ **កេវលស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្សា**តិ សកលស្ស វដ្ដទុក្ខរាសិស្ស។ **អន្តកិរិយា បញ្ញាយេថា**តិ អន្តករណំ បរិច្ឆេទបរិវដុមករណំ បញ្ញាយេយ្យ។ **ឱហាយា**តិ បហាយ។ **បាបិដ្ឋតរេ**តិ លាមកតរេ។ **អារទ្ធន្តិ** បគ្គហិតំ បរិបុណ្ណំ, អារទ្ធត្តាវ **អសល្លីនំ។ ឧបដ្ឋិតា**តិ ចតុសតិបដ្ឋានវសេន ឧបដ្ឋិតា។ ឧបដ្ឋិតត្តាវ **អសម្មុដ្ឋា។ បស្សទ្ធោ កាយោ**តិ នាមកាយោ ច ករជកាយោ ច បស្សទ្ធោ វូបសន្តទរថោ។ បស្សទ្ធត្តាវ **អសារទ្ធោ។ សមាហិតំ ចិត្តន្តិ** អារម្មណេ ចិត្តំ សម្មា អាហិតំ សុដ្ឋុ ឋបិតំ។ សម្មា អាហិតត្តាវ **ឯកគ្គំ។ អធិបតិំ ករិត្វា**តិ ជេដ្ឋកំ កត្វា។ **សុទ្ធំ អត្តានំ បរិហរតី**តិ សុទ្ធំ និម្មលំ កត្វា អត្តានំ បរិហរតិ បដិជគ្គតិ, គោបាយតីតិ អត្ថោ។ អយញ្ហ យាវ អរហត្តមគ្គា បរិយាយេន សុទ្ធមត្តានំ បរិហរតិ នាម, ផលប្បត្តោវ បន និប្បរិយាយេន សុទ្ធមត្តានំ បរិហរតិ។

ស្វាក្ខាតោតិអាទីនិ វិសុទ្ធិមគ្គេ (វិសុទ្ធិ. ១.១៤៧) វិត្ថារិតានិ។ **ជានំ បស្សំ វិហរន្តី**តិ តំ ធម្មំ ជានន្តា បស្សន្តា វិហរន្តិ។ **ឥមានិ ខោ, ភិក្ខវេ, តីណិ អាធិបតេយ្យានី**តិ ឯត្តាវតា តីណិ អាធិបតេយ្យានិ លោកិយលោកុត្តរមិស្សកានិ កថិតានិ។

បកុព្ពតោតិ ករោន្តស្ស។ **អត្តា តេ បុរិស ជានាតិ, សច្ចំ វា យទិ វា មុសា**តិ យំ ត្វំ ករោសិ, តំ យទិ វា យថាសភាវំ យទិ វា នោ យថាសភាវន្តិ តវ អត្តាវ ជានាតិ។ ឥមិនា ច ការណេន វេទិតព្ពំ “បាបកម្មំ ករោន្តស្ស លោកេ បដិច្ឆន្នដ្ឋានំ នាម នត្ថី”តិ។ **កល្យាណន្តិ** សុន្ទរំ។ **អតិមញ្ញសី**តិ អតិក្កមិត្វា មញ្ញសិ។ **អត្តានំ បរិគូហសី**តិ យថា មេ អត្តាបិ ន ជានាតិ, ឯវំ នំ បរិគូហាមីតិ វាយមសិ។ **អត្តាធិបតេយ្យកោ**តិ អត្តជេដ្ឋកោ។ **លោកាធិបោ**តិ លោកជេដ្ឋកោ។ **និបកោ**តិ បញ្ញវា។ **ឈាយី**តិ ឈាយន្តោ។ **ធម្មាធិបោ**តិ ធម្មជេដ្ឋកោ។ **សច្ចបរក្កមោ**តិ ថិរបរក្កមោ ភូតបរក្កមោ។ **បសយ្ហ មារន្តិ** មារំ បសហិត្វា។ **អភិភុយ្យ អន្តកន្តិ** ឥទំ តស្សេវ វេវចនំ។ **យោ ច ផុសី ជាតិក្ខយំ បធានវា**តិ យោ ឈាយី បធានវា មារំ អភិភវិត្វា ជាតិក្ខយំ អរហត្តំ ផុសិ។ **សោ តាទិសោ**តិ សោ តថាវិធោ តថាសណ្ឋិតោ។ **លោកវិទូ**តិ តយោ លោកេ វិទិតេ បាកដេ កត្វា ឋិតោ។ **សុមេធោ**តិ

សុបញ្ញោ។ **សព្ពេសុ ធម្មេសុ អតម្មយោ មុនី**តិ សព្ពេ តេភូមកធម្មេ តណ្ហាសង្ខាតាយ តម្មយតាយ អភាវេន អតម្មយោ ខីណាសវមុនិ កទាចិ កត្ថចិ ន ហីយតិ ន បរិហីយតីតិ វុត្តំ ហោតីតិ។

ទេវទូតវគ្គោ ចតុត្ថោ។

៥. ចូឡវគ្គោ

១. សម្ពខីភាវសុត្តវណ្ណនា

៤១. បញ្ចមស្ស បឋមេ **សម្ពខីភាវា**តិ សម្ពខីភាវេន, វិជ្ជមានតាយាតិ អត្ថោ។ **បសវតី**តិ បដិលភតិ។ **សទ្ធាយ សម្ពខីភាវា**តិ យទិ ហិ សទ្ធា ន ភវេយ្យ, ទេយ្យធម្មោ ន ភវេយ្យ, ទក្ខិណេយ្យសង្ខាតា បដិគ្គាហកបុគ្គលា ន ភវេយ្យុំ, កថំ បុញ្ញកម្មំ ករេយ្យ។ តេសំ បន សម្ពខីភាវេន សក្កា កាតុន្តិ តស្មា “សទ្ធាយ សម្ពខីភាវា”តិអាទិមាហ។ ឯត្ថ ច ទ្វេ ធម្មា សុលភា ទេយ្យធម្មា ចេវ ទក្ខិណេយ្យា ច, សទ្ធា បន ទុល្លភា។ បុថុជ្ជនស្ស ហិ សទ្ធា អថាវរា បទវារេន នានា ហោតិ, តេនេវ មហាមោគ្គល្លានសទិសោបិ អគ្គសាវកោ បាដិភោគោ ភវិតុំ អសក្កោន្តោ អាហ – “ទ្វិន្នំ ខោ តេ អហំ, អាវុសោ, ធម្មានំ បាដិភោគោ ភោគានញ្ច ជីវិតស្ស ច, សទ្ធាយ បន ត្វំយេវ បាដិភោគោ”តិ (ឧទា. ១៨)។

២. តិឋានសុត្តវណ្ណនា

៤២. ទុតិយេ **វិគតមលមច្ឆេរេនា**តិ វិគតមច្ឆរិយមលេន។ **មុត្តចាគោ**តិ វិស្សដ្ឋចាគោ។ **បយតបាណី**តិ ធោតហត្ថោ។ អស្សទ្ធោ ហិ សតក្ខត្តុំ ហត្ថេ ធោវិត្វាបិ មលិនហត្ថោវ ហោតិ, សទ្ធោ បន ទានាភិរតត្តា មលិនហត្ថោបិ ធោតហត្ថោវ។ **វោស្សគ្គរតោ**តិ វោស្សគ្គសង្ខាតេ ទានេ រតោ។ **យាចយោគោ**តិ យាចិតុំ យុត្តោ, យាចកេហិ វា យោគោ អស្សាតិបិ យាចយោគោ។ **ទានសំវិភាគរតោ**តិ ទានំ ទទន្តោ សំវិភាគញ្ច ករោន្តោ ទានសំវិភាគរតោ នាម ហោតិ។

ទស្សនកាមោ សីលវតន្តិ ទសបិ យោជនានិ វីសម្បិ តីសម្បិ យោជនសតម្បិ គន្ត្វា សីលសម្បន្នេ ទដ្ឋុកាមោ ហោតិ **បាដលិបុត្តកព្រាហ្មណោ** វិយ **សទ្ធាតិស្សមហារាជា** វិយ ច។ បាដលិបុត្តស្ស កិរ នគរទ្វារេ សាលាយ និសិន្នា ទ្វេ ព្រាហ្មណា កាឡវល្លិមណ្ឌបវាសិមហានាគត្ថេរស្ស គុណកថំ សុត្វា “អម្ហេហិ តំ ភិក្ខុំ ទដ្ឋុំ វដ្ដតី”តិ ទ្វេបិ ជនា និក្ខមឹសុ។ ឯកោ អន្តរាមគ្គេ កាលមកាសិ។ ឯកោ សមុទ្ទតីរំ បត្វា នាវាយ មហាតិត្ថបដ្ដនេ ឱរុយ្ហ អនុរាធបុរំ អាគន្ត្វា “កាឡវល្លិមណ្ឌបោ កុហិ”ន្តិ បុច្ឆិ។ រោហណជនបទេតិ។ សោ អនុបុព្ពេន ថេរស្ស វសនដ្ឋានំ បត្វា ចូឡនគរគាមេ ធុរឃរេ និវាសំ គហេត្វា ថេរស្ស អាហារំ សម្បាទេត្វា បាតោវ វុដ្ឋាយ ថេរស្ស វសនដ្ឋានំ បុច្ឆិត្វា គន្ត្វា ជនបរិយន្តេ ឋិតោ ថេរំ ទូរតោវ អាគច្ឆន្តំ ទិស្វា សកឹ តត្ថេវ ឋិតោ វន្ទិត្វា បុន ឧបសង្កមិត្វា គោប្ផកេសុ ទឡ្ហំ គហេត្វា វន្ទន្តោ “ឧច្ចា, ភន្តេ, តុម្ហេ”តិ អាហ។ ថេរោ ច នាតិឧច្ចោ នាតិរស្សោ បមាណយុត្តោវ, តេន នំ បុន អាហ – “នាតិឧច្ចា តុម្ហេ, តុម្ហាកំ បន គុណា មេចកវណ្ណស្ស សមុទ្ទស្ស មត្ថកេន គន្ត្វា សកលជម្ពុទីបតលំ អជ្ឈោត្ថរិត្វា គតា, អហម្បិ បាដលិបុត្តនគរទ្វារេ និសិន្នោ តុម្ហាកំ គុណកថំ អស្សោសិ”ន្តិ។ សោ ថេរស្ស ភិក្ខាហារំ ទត្វា អត្តនោ តិចីវរំ បដិយាទេត្វា ថេរស្ស សន្តិកេ បព្ពជិត្វា តស្សោវាទេ បតិដ្ឋាយ កតិបាហេនេវ អរហត្តំ បាបុណិ។

សទ្ធាតិស្សមហារាជាបិ, “ភន្តេ, មយ្ហំ វន្ទិតព្ពយុត្តកំ ឯកំ អយ្យំ អាចិក្ខថា”តិ បុច្ឆិ។ ភិក្ខូ “មង្គលវាសី កុដ្ដតិស្សត្ថេរោ”តិ អាហំសុ។ រាជា មហាបរិវារេន បញ្ចយោជនមគ្គំ អគមាសិ។ ថេរោ “កឹ សទ្ទោ ឯសោ, អាវុសោ”តិ ភិក្ខុសង្ឃំ បុច្ឆិ។ “រាជា, ភន្តេ, តុម្ហាកំ ទស្សនត្ថាយ អាគតោ”តិ។ ថេរោ ចិន្តេសិ – “កឹ មយ្ហំ មហល្លកកាលេ រាជគេហេ កម្ម”ន្តិ ទិវាដ្ឋានេ មញ្ចេ និបជ្ជិត្វា ភូមិយំ លេខំ លិខន្តោ អច្ឆិ។ រាជា “កហំ ថេរោ”តិ បុច្ឆិត្វា “ទិវាដ្ឋានេ”តិ សុត្វា តត្ថ គច្ឆន្តោ ថេរំ ភូមិយំ លេខំ លិខន្តំ ទិស្វា “ខីណាសវស្ស នាម ហត្ថកុក្កុច្ចំ នត្ថិ, នាយំ ខីណាសវោ”តិ អវន្ទិត្វាវ និវត្តិ។ ភិក្ខុសង្ឃោ ថេរំ អាហ – “ភន្តេ, ឯវំវិធស្ស សទ្ធស្ស បសន្នស្ស រញ្ញោ កស្មា វិប្បដិសារំ ករិត្ថា”តិ។ “អាវុសោ, រញ្ញោ បសាទរក្ខនំ ន តុម្ហាកំ ភារោ, មហល្លកត្ថេរស្ស ភារោ”តិ វត្វា អបរភាគេ អនុបាទិសេសាយ និព្ពានធាតុយា បរិនិព្ពាយន្តោ ភិក្ខុសង្ឃំ អាហ – “មយ្ហំ កូដាគារម្ហិ អញ្ញម្បិ បល្លង្កំ អត្ថរថា”តិ។ តស្មឹ អត្ថតេ ថេរោ – “ឥទំ កូដាគារំ អន្តរេ អប្បតិដ្ឋហិត្វា រញ្ញោ ទិដ្ឋកាលេយេវ ភូមិយំ បតិដ្ឋាតូ”តិ អធិដ្ឋហិត្វា បរិនិព្ពាយិ។ កូដាគារំ បញ្ចយោជនមគ្គំ អាកាសេន អគមាសិ។ បញ្ចយោជនមគ្គេ ធជំ ធារេតុំ សមត្ថា រុក្ខា ធជបគ្គហិតាវ អហេសុំ។ គច្ឆាបិ គុម្ពាបិ សព្ពេ កូដាគារាភិមុខា ហុត្វា អដ្ឋំសុ។

រញ្ញោបិ បណ្ណំ បហិណឹសុ “ថេរោ បរិនិព្ពុតោ, កូដាគារំ អាកាសេន អាគច្ឆតី”តិ។ រាជា ន សទ្ទហិ។ កូដាគារំ អាកាសេន គន្ត្វា ថូបារាមំ បទក្ខិណំ កត្វា សិលាចេតិយដ្ឋានំ អគមាសិ។ ចេតិយំ សហ វត្ថុនា ឧប្បតិត្វា កូដាគារមត្ថកេ អដ្ឋាសិ, សាធុការសហស្សានិ បវត្តឹសុ ។ តស្មឹ ខណេ មហាព្យគ្ឃត្ថេរោ នាម លោហបាសាទេ សត្តមកូដាគារេ និសិន្នោ ភិក្ខូនំ វិនយកម្មំ ករោន្តោ តំ សទ្ទំ សុត្វា “កឹ សទ្ទោ ឯសោ”តិ បដិបុច្ឆិ។ ភន្តេ,

មង្គលវាសី កុដ្ដតិស្សត្ថេរោ បរិនិព្ពុតោ, កូដាគារំ បញ្ចយោជនមគ្គំ អាកាសេន អាគតំ, តត្ថ សោ សាធុការ សទ្ទោតិ។ អាវុសោ, បុញ្ញវន្តេ និស្សាយ សក្ការំ លភិស្សាមាតិ អន្តេវាសិកេ ខមាបេត្វា អាកាសេនេវ អាគន្ត្វា តំ កូដាគារំ បវិសិត្វា ទុតិយមញ្ចេ និសីទិត្វា អនុបាទិសេសាយ និព្ពានធាតុយា បរិនិព្ពាយិ។ រាជា គន្ធបុប្ផចុណ្ណាទិ អាទាយ គន្ត្វា អាកាសេ ឋិតំ កូដាគារំ ទិស្វា កូដាគារំ បូជេសិ។ តស្មិំ ខណេ កូដាគារំ ឱតរិត្វា បថវិយំ បតិដ្ឋិតំ។ រាជា មហាសក្ការេន សរីរកិច្ចំ ការេត្វា ធាតុយោ គហេត្វា ចេតិយំ អកាសិ។ ឯវរូបា សីលវន្តានំ ទស្សនកាមា នាម ហោន្តិ។

សទ្ធម្មំ សោតុមិច្ឆតីតិ តថាគតប្បវេទិតំ សទ្ធម្មំ សោតុកាមោ ហោតិ **បិណ្ឌបាតិកត្ថេរាទយោ** វិយ។ គង្គាវនវាលិអង្គណម្ហិ កិរ តីស ភិក្ខូ វស្សំ ឧបគតា អន្វឌ្ឍមាសំ ឧបោសថទិវសេ ចតុបច្ចយសន្តោសភាវនារាមមហាអរិយវំសញ្ច (អ. និ. ៤.២៨) កថេន្តិ។ ឯកោ បិណ្ឌបាតិកត្ថេរោ បច្ឆាភាគេន អាគន្ត្វា បដិច្ឆន្នដ្ឋានេ និសីទិ។ អថ នំ ឯកោ គោនសោ ជង្ឃបិណ្ឌិមំសំ សណ្ឌាសេន គណ្ហន្តោ វិយ ឌំសិ។ ថេរោ ឱលោកេន្តោ គោនសំ ទិស្វា “អជ្ជ ធម្មស្សវនន្តរាយំ ន ករិស្សាមី”តិ គោនសំ គហេត្វា ថវិកាយ បក្ខិបិត្វា ថវិកាមុខំ ពន្ធិត្វា អវិទូរេ ឋានេ បបេត្វា ធម្មំ សុណន្តោវ និសីទិ។ អរុណុគ្គមនញ្ច វិសំ វិក្ខម្ភេត្វា ថេរស្ស តិណ្ណំ ផលានំ បាបុណនញ្ច វិសស្ស ទដ្ឋដ្ឋានេនេវ ឱតរិត្វា បថវិបវិសនញ្ច ធម្មកថិកត្ថេរស្ស ធម្មកថានិដ្ឋាបនញ្ច ឯកក្ខណេយេវ អហោសិ។ តតោ ថេរោ អាហ – “អាវុសោ ឯកោ មេ ចោរោ គហិតោ”តិ ថវិកំ មុញ្ចិត្វា គោនសំ វិស្សជ្ជេសិ។ ភិក្ខូ ទិស្វា “កាយ វេលាយ ទដ្ឋត្ថ, ភន្តេ”តិ បុច្ឆឹសុ។ ហិយ្យោ សាយន្ហសមយេ, អាវុសោតិ។ កស្មា, ភន្តេ, ឯវំ ភារិយំ កម្មំ ករិត្ថាតិ។ អាវុសោ, សចាហំ ទីឃជាតិកេន ទដ្ឋោតិ វទេយ្យំ, នយិមំ ឯត្តកំ អានិសំសំ លភេយ្យន្តិ។ ឥទំ តាវ បិណ្ឌបាតិកត្ថេរស្ស វត្ថុ។

ទីឃវាបិយម្បិ “មហាជាតកភាណកត្ថេរោ គាថាសហស្សំ មហាវេស្សន្តរំ កថេស្សតី”តិ តិស្សមហាគាមេ តិស្សមហាវិហារវាសី ឯកោ ទហរោ សុត្វា តតោ និក្ខមិត្វា ឯកាហេនេវ នវយោជនមគ្គំ អាគតោ។ តស្មិំយេវ ខណេ ថេរោ ធម្មកថំ អារភិ។ ទហរោ ទូរមគ្គាគមនេន សញ្ជាតកាយទរថត្តា បដ្ឋានគាថាយ សទ្ធិំ អវសានគាថំយេវ វវត្ថបេសិ។ តតោ ថេរស្ស “ឥទមវោចា”តិ វត្វា ឧដ្ឋាយ គមនកាលេ “មយ្ហំ អាគមនកម្មំ មោឃំ ជាត”ន្តិ រោទមានោ អដ្ឋាសិ។ ឯកោ មនុស្សោ តំ កថំ សុត្វា គន្ត្វា ថេរស្ស អារោចេសិ, “ភន្តេ, ‘តុម្ហាកំ ធម្មកថំ សោស្សាមី’តិ ឯកោ ទហរភិក្ខុ តិស្សមហាវិហារា អាគតោ, សោ ‘កាយទរថភាវេន មេ អាគមនំ មោឃំ ជាត’ន្តិ រោទមានោ ឋិតោ”តិ។ គច្ឆថ សញ្ញាបេថ នំ “បុន ស្វេ កថេស្សាមា”តិ។ សោ បុនទិវសេ ថេរស្ស ធម្មកថំ សុត្វា សោតាបត្តិផលំ បាបុណិ។

អបរាបិ **ឧល្លកោលិកណ្ណិវាសិកា** ឯកា ឥត្ថី បុត្តកំ បាយមានា “ទីឃភាណកមហាអភយត្ថេរោ នាម អរិយវំសបដិបទំ កថេតី”តិ សុត្វា បញ្ចយោជនមគ្គំ គន្ត្វា ទិវាកថិកត្ថេរស្ស និសិន្នកាលេយេវ វិហារំ បវិសិត្វា ភូមិយំ បុត្តំ និបជ្ជាបេត្វា ទិវាកថិកត្ថេរស្ស ឋិតការ ធម្មំ អស្សោសិ។ សរភាណកេ ថេរេ ឧដ្ឋិតេ ទីឃភាណកមហាអភយត្ថេរោ ចតុបច្ចយសន្តោសភាវនារាមមហាអរិយវំសំ អារភិ។ សា ឋិតការ បគ្គណ្ហាតិ។ ថេរោ តយោ ឯវ បច្ចយេ កថេត្វា ឧដ្ឋានាការំ អកាសិ។ សា ឧបាសិកា អាហ – “អយ្យោ, ‘អរិយវំសំ កថេស្សាមី’តិ សិនិទ្ធភោជនំ ភុញ្ជិត្វា មធុរបានកំ បិវិត្វា យដ្ឋិមធុកតេលាទីហិ ភេសជ្ជំ កត្វា កថេតុំ យុត្តដ្ឋានេយេវ ឧដ្ឋហតី”តិ។ ថេរោ “សាធុ, ភគិនី”តិ វត្វា ឧបរិ ភាវនារាមំ បដ្ឋបេសិ។ អរុណុគ្គមនញ្ច ថេរស្ស “ឥទមវោចា”តិ វចនញ្ច ឧបាសិកាយ សោតាបត្តិផលុប្បត្តិ ច ឯកក្ខណេយេវ អហោសិ។

អបរាបិ **កឡម្បវាសិកា** ឥត្ថី អង្កេន បុត្តំ អាទាយ “ធម្មំ សោស្សាមី”តិ ចិត្តលបព្ពតំ គន្ត្វា ឯកំ រុក្ខំ និស្សាយ ទារកំ និបជ្ជាបេត្វា សយំ ឋិតការ ធម្មំ សុណាតិ។ រត្តិភាគសមនន្តរេ ឯកោ ទីឃជាតិកោ តស្សា បស្សន្តិយាយេវ សមីបេ និបន្នទារកំ ចតូហិ ទាឋាហិ ឌំសិត្វា អគមាសិ។ សា ចិន្តេសិ – “សចាហំ ‘បុត្តោ មេ សប្បេន ទដ្ឋោ’តិ វក្ខាមិ, ធម្មស្ស អន្តរាយោ ភវិស្សតិ។ អនេកក្ខត្តុំ ខោ បន មេ អយំ សំសារវដ្ដេ វដ្ដន្តិយា បុត្តោ អហោសិ, ធម្មមេវ ចរិស្សាមី”តិ តិយាមរត្តិំ ឋិតការ ធម្មំ បគ្គណ្ហិត្វា សោតាបត្តិផលេ បតិដ្ឋាយ អរុណេ ឧគ្គតេ សច្ចកិរិយាយ បុត្តស្ស វិសំ និម្មថេត្វា បុត្តំ គហេត្វា គតា។ ឯវរូបា បុគ្គលា ធម្មំ សោតុកាមា នាម ហោន្តិ។

៣. អត្ថវសសុត្តវណ្ណនា

៤៣. តតិយេ **តយោ, ភិក្ខវេ, អត្ថវសេ សម្បស្សមានេនា**តិ តយោ អត្ថេ តីណិ ការណានិ បស្សន្តេន។ **អលមេវា**តិ យុត្តមេវ។ **យោ ធម្មំ ទេសេតី**តិ យោ បុគ្គលោ ចតុសច្ចធម្មំ បកាសេតិ។ **អត្ថប្បដិសំវេទី**តិ អដ្ឋកថំ ញាណេន បដិសំវេទី។ **ធម្មប្បដិសំវេទី**តិ បាឡិធម្មំ បដិសំវេទី។

៤. កថាបវត្តិសុត្តវណ្ណនា

៤៤. ចតុត្ថេ **ឋានេហី**តិ ការណេហិ។ **បវត្តិនី**តិ អប្បដិហតា និយ្យានិកា។

៥. បណ្ឌិតសុត្តវណ្ណនា

៤៥. បញ្ចមេ **បណ្ឌិតបញ្ញត្តានី**តិ បណ្ឌិតេហិ បញ្ញត្តានិ កថិតានិ បសត្ថានិ។ **សប្បុរិសបញ្ញត្តានី**តិ សប្បុរិសេហិ មហាបុរិសេហិ បញ្ញត្តានិ កថិតានិ បសត្ថានិ។ **អហឹសា**តិ ករុណា ចេវ ករុណាបុព្ពភាគោ ច។ **សំយមោ**តិ សីលសំយមោ។ **ទមោ**តិ ឥន្ទ្រិយសំវរោ, ឧបោសថវសេន វា អត្តទមនំ, បុណ្ណោវាទេ (ម. និ. ៣.៣៩៥ អាទយោ; សំ. និ. ៤.៨៨ អាទយោ) ទមោតិ វុត្តោ ខន្តិបិ អាឡវកេ (សំ. និ. ១.២៤៦; សុ. និ. ១៨៣ អាទយោ) វុត្តា បញ្ញាបិ ឥមស្មឹ សុត្តេ វដ្ដតិយេវ។ **មាតាបិតុ ឧបដ្ឋាន**ន្តិ មាតាបិតូនំ រក្ខនំ គោបនំ បដិជគ្គនំ។ **សន្តាន**ន្តិ អញ្ញត្ថ ពុទ្ធបច្ចេកពុទ្ធអរិយសាវកា សន្តោ នាម, ឥធ បន មាតាបិតុឧបដ្ឋាកា អធិប្បេតា។ តស្មា ឧត្តមដ្ឋេន សន្តានំ , សេដ្ឋចរិយដ្ឋេន **ព្រហ្មចារីនំ**។ ឥទំ មាតាបិតុឧបដ្ឋានំ សព្ភិ ឧបញ្ញាតន្តិ ឯវមេត្ថ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ **សតំ ឯតានិ ឋានានី**តិ សន្តានំ ឧត្តមបុរិសានំ ឯតានិ ឋានានិ ការណានិ។ **អរិយោ ទស្សនសម្បន្នោ**តិ ឥធ ឥមេ សំយេវ តិណ្ណំ ឋានានំ ការណេន អរិយោ ចេវ ទស្សនសម្បន្នោ ច វេទិតព្ពោ, ន ពុទ្ធាទយោ ន សោតាបន្នា។ អថ វា **សតំ ឯតានិ ឋានានី**តិ មាតុបដ្ឋានំ បិតុបដ្ឋានន្តិ ឯតានិ ឋានានិ សន្តានំ ឧត្តមបុរិសានំ ការណានីតិ ឯវំ មាតាបិតុឧបដ្ឋាកវសេន ឥមិស្សា គាថាយ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ មាតាបិតុឧបដ្ឋាកោយេវ ហិ ឥធ "អរិយោ ទស្សនសម្បន្នោ"តិ វុត្តោ។ **ស លោកំ ភជតេ សិវ**ន្តិ សោ ខេមំ ទេវលោកំ គច្ឆតីតិ។

៦. សីលវន្តសុត្តវណ្ណនា

៤៦. ឆដ្ឋេ **តីហិ ឋានេហី**តិ តីហិ ការណេហិ។ **កាយេនា**តិអាទីសុ ភិក្ខូ អាគច្ឆន្តេ ទិស្វា បច្ចុគ្គមនំ ករោន្តា គច្ឆន្តេ អនុគច្ឆន្តា អាសនសាលាយ សម្មជ្ជនឧបលេបនាទីនិ ករោន្តា អាសនានិ បញ្ញាបេន្តា បានីយំ បច្ចុបដ្ឋាបេន្តា កាយេន បុញ្ញំ បសវន្តិ នាម។ ភិក្ខុសង្ឃំ បិណ្ឌាយ ចរន្តំ ទិស្វា "យាគុំ ទេថ, ភត្តំ ទេថ, សប្បិនវនីតាទីនិ ទេថ, គន្ធបុប្ផាទីហិ បូជេថ, ឧបោសថំ ឧបវសថ, ធម្មំ សុណាថ, ចេតិយំ វន្ទថា"តិអាទីនិ វទន្តា វាចាយ បុញ្ញំ បសវន្តិ នាម។ ភិក្ខូ បិណ្ឌាយ ចរន្តេ ទិស្វា "លភន្តូ"តិ ចិន្តេន្តា មនសា បុញ្ញំ បសវន្តិ នាម។ **បសវន្តី**តិ បដិលភន្តិ។ បុញ្ញំ បនេត្ថ លោកិយលោកុត្តរមិស្សកំ កថិតំ។

៧. សង្ខតលក្ខណសុត្តវណ្ណនា

៤៧. សត្តមេ **សង្ខតស្សា**តិ បច្ចយេហិ សមាគន្ត្វា កតស្ស។ **សង្ខតលក្ខណានី**តិ សង្ខតំ ឯតន្តិ សញ្ជាននការណានិ និមិត្តានិ។ **ឧប្បាទោ**តិ ជាតិ។ **វយោ**តិ ភេទោ។ **ឋិតស្ស អញ្ញថត្តំ** នាម ជរា។ តត្ថ **សង្ខត**ន្តិ តេភូមកា ធម្មា។ មគ្គផលានិ បន អសម្មសនូបគត្តា ឥធ ន កថិយន្តិ។ ឧប្បាទាទយោ **សង្ខតលក្ខណា** នាម។ តេសុ ឧប្បាទក្ខណេ ឧប្បាទោ, ឋានក្ខណេ ជរា, ភេទក្ខណេ វយោ។ លក្ខណំ ន សង្ខតំ, សង្ខតំ ន លក្ខណំ , លក្ខណេន បន សង្ខតំ បរិច្ឆិន្នំ។ យថា ហត្ថិអស្សគោមហឹសាទីនំ សត្តិសូលាទីនិ សញ្ជាននលក្ខណានិ ន ហត្ថិអាទយោ, នបិ ហត្ថិអាទយោ លក្ខណានេវ, លក្ខណេហិ បន តេ "អសុកស្ស ហត្ថី, អសុកស្ស អស្សោ, អសុកហត្ថី, អសុកអស្សោ"តិ វា បញ្ញាយន្តិ, ឯវំសម្បទមិទំ វេទិតព្ពំ។

៨. អសង្ខតលក្ខណសុត្តវណ្ណនា

៤៨. អដ្ឋមេ **អសង្ខតស្សា**តិ បច្ចយេហិ សមាគន្ត្វា អកតស្ស។ **អសង្ខតលក្ខណានី**តិ អសង្ខតំ ឯតន្តិ សញ្ជាននការណានិ និមិត្តានិ។ **ន ឧប្បាទោ បញ្ញាយតី**តិអាទីហិ ឧប្បាទជរាភង្គានំ អភាវោ វុត្តោ។ ឧប្បាទាទីនញ្ហិ អភាវេន អសង្ខតន្តិ បញ្ញាយតិ។

៩. បព្ពតរាជសុត្តវណ្ណនា

៤៩. នវមេ **មហាសាលា**តិ មហារុក្ខា។ **កុលបតិ**ន្តិ កុលជេដ្ឋកំ។ **សេលោ**តិ សិលាមយោ។ **អរញ្ញស្មិ**ន្តិ អគាមកដ្ឋានេ។ **ព្រហ្មា**តិ មហន្តោ។ **វនេ**តិ អដវិយំ។ **វនប្បតី**តិ វនជេដ្ឋកា។ **ឥធ ធម្មំ ចរិត្វាន, មគ្គំ សុគតិគាមិន**ន្តិ សុគតិគាមិកមគ្គសង្ខាតំ ធម្មំ ចរិត្វា។

១០. អាតប្បករណីយសុត្តវណ្ណនា

៥០. ទសមេ **អាតប្បំ ករណីយ**ន្តិ វីរិយំ កាតុំ យុត្តំ។ **អនុប្បាទាយា**តិ អនុប្បាទត្ថាយ, អនុប្បាទំ សាធេស្សាមីតិ ឥមិនា ការណេន កត្តព្ពន្តិ អត្ថោ។ បរតោបិ ឯសេវ នយោ។ **សារីរិកាន**ន្តិ សរីរសម្ភវានំ។ **ទុក្ខាន**ន្តិ ទុក្ខមានំ។ **តិព្ពាន**ន្តិ ពហលានំ, តាបនវសេន វា តិព្ពានំ។ **ខរាន**ន្តិ ផរុសានំ។ **កដុកាន**ន្តិ តិខិណានំ។ **អសាតាន**ន្តិ អមធុរានំ។ **អមនាបាន**ន្តិ មនំ វឌ្ឍេតុំ អសមត្ថានំ។ **បាណហរាន**ន្តិ ជីវិតហរានំ។ **អធិវាសនាយា**តិ អធិវាសនត្ថាយ សហនត្ថាយ ខមនត្ថាយ។

ឯត្តកេ ឋានេ សត្ថា អាណាបេត្វា អាណត្តិំ បវត្តេត្វា ឥទានិ សមាទបេន្តោ **យតោ ខោ, ភិក្ខវេ**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **យតោ**តិ យទា។ **អាតាបី**តិ វីរិយវា។ **និបកោ**តិ សប្បញ្ញោ។ **សតោ**តិ សតិយា សមន្នាគតោ។ **ទុក្ខស្ស អន្តកិរិយាយា**តិ វដ្ដទុក្ខស្ស បរិច្ឆេទបរិវដុមកិរិយាយ។ ឥមេ ច បន អាតាបាទយោ តយោបិ លោកិយលោកុត្តរមិស្សកា កថិតា។

១១. មហាចោរសុត្តវណ្ណនា

៥១. ឯកាទសមេ **មហាចោរោ**តិ មហន្តោ ពលវចោរោ។ **សន្ធិ**ន្តិ ឃរសន្ធិំ។ **និល្លោប**ន្តិ មហាវិលោបំ។ **ឯកាគារិក**ន្តិ ឯកមេវ គេហំ បរិវារេត្វា វិលុម្បនំ។ **បរិបន្ថេបិ តិដ្ឋតី**តិ បន្ថទូហនកម្មំ ករោតិ។ **នទីវិទុគ្គ**ន្តិ នទីនំ ទុគ្គមដ្ឋានំ អន្តរទីបកំ, យត្ថ សក្កា ហោតិ ទ្វីហិបិ តីហិបិ ជង្ឃសហស្សេហិ សទ្ធិំ និលីយិតុំ។ **បព្ពតវិសម**ន្តិ បព្ពតានំ វិសមដ្ឋានំ បព្ពតន្តរំ, យត្ថ សក្កា ហោតិ សត្តហិ វា អដ្ឋហិ វា ជង្ឃសហស្សេហិ សទ្ធិំ និលីយិតុំ។ **តិណគហន**ន្តិ តិណេន វឌ្ឍិត្វា សញ្ឆន្នំ ទ្វត្តិយោជនដ្ឋានំ។ **រោធ**ន្តិ ឃនំ អញ្ញមញ្ញំ សំសដ្ឋសាខំ ឯកាពទ្ធំ មហាវនសណ្ឌំ។ **បរិយោធាយ អត្ថំ ភណិស្សន្តី**តិ បរិយោទហិត្វា តំ តំ ការណំ បក្ខិបិត្វា អត្ថំ កថយិស្សន្តិ។ **ត្យាស្សា**តិ តេ អស្ស។ **បរិយោធាយ អត្ថំ ភណន្តី**តិ កិស្មិញ្ចិ កិញ្ចិ វត្តុំ អារទ្ធេយេវ “មា ឯវំ អវចុត្ថ, មយំ ឯតំ កុល បរម្បរាយ ជានាម, ន ឯស ឯវរូបំ ករិស្សតី”តិ តំ តំ ការណំ បក្ខិបិត្វា មហន្តម្បិ ទោសំ ហរន្តា អត្ថំ ភណន្តិ។ អថ វា **បរិយោធាយា**តិ បដិច្ឆាទេត្វាតិបិ អត្ថោ។ តេ ហិ តស្សបិ ទោសំ បដិច្ឆាទេត្វា អត្ថំ ភណន្តិ។ **ខតំ ឧបហត**ន្តិ គុណខននេន ខតំ, គុណុបឃាតេន ឧបហតំ។ **វិសមេន កាយកម្មេនា**តិ សម្បក្ខលនដ្ឋេន វិសមេន កាយទ្វារិកកម្មេន។ វចីមនោកម្មេសុបិ ឯសេវ នយោ។ **អន្តគ្គាហិកាយា**តិ ទសវត្ថុកាយ អន្តំ គហេត្វា ឋិតទិដ្ឋិយា។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

ចូឡវគ្គោ បញ្ចមោ។

បឋមបណ្ណាសកំ និដ្ឋិតំ។

២. ទុតិយបណ្ណាសកំ

(៦) ១. ព្រាហ្មណវគ្គោ

១. បឋមទ្វេព្រាហ្មណសុត្តវណ្ណនា

៥២. ព្រាហ្មណវគ្គស្ស បឋមេ **ជិណ្ណា**តិ ជរាជិណ្ណា។ **វុឌ្ឍា**តិ វយោវុឌ្ឍា។ **មហល្លកា**តិ ជាតិមហល្លកា។ **អទ្ធគតា**តិ តយោ អទ្ធេ អតិក្កន្តា។ **វយោអនុប្បត្តា**តិ តតិយំ វយំ អនុប្បត្តា។ **យេន ភគវា តេនុបសង្កមឹសូ**តិ បុត្តទារេ អត្តនោ វចនំ អករោន្តេ ទិស្វា “សមណស្ស គោតមស្ស សន្តិកំ គន្ត្វា និយ្យានិកមគ្គំ គវេសិស្សាមា”តិ ចិន្តេត្វា ឧបសង្កមឹសុ។ **មយមស្សុ, ភោ គោតម, ព្រាហ្មណា**តិ; ភោ គោតម, មយំ ព្រាហ្មណា ន ខត្តិយា នាមច្ចា ន គហបតិកាតិ ព្រាហ្មណភាវំ ជានាបេត្វា **ជិណ្ណា**តិអាទិមាហំសុ។ **អកតភីរុត្តាណា**តិ អកតភយបរិត្តាណា។ អវស្សយភូតំ បតិដ្ឋាកម្មំ អម្ហេហិ ន កតន្តិ ទស្សេន្តិ។ **តគ្ឃា**តិ ឯកំសត្ថេ និបាតោ, សម្បដិច្ឆនត្ថេ វា។ ឯកន្តេន តុម្ហេ ឯវរូបា, អហម្បិ ខោ ឯតំ សម្បដិច្ឆាមីតិ ច ទស្សេតិ។ **ឧបនីយតី**តិ ឧបសំហរីយតិ។ អយំ ហិ ជាតិយា ជរំ ឧបនីយតិ, ជរាយ ព្យាធឹ, ព្យាធិនា មរណំ, មរណេន បុន ជាតឹ។ តេន វុត្តំ – “ឧបនីយតី”តិ។

ឥទានិ យស្មា តេ ព្រាហ្មណា មហល្លកត្តា បព្ពជិត្វាបិ វត្តំ បូរេតុំ ន សក្ខិស្សន្តិ, តស្មា នេ បញ្ចសុ សីលេសុ បតិដ្ឋាបេន្តោ ភគវា **យោធ កាយេន សំយមោ**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **កាយេន សំយមោ**តិ កាយទ្វារេន សំវរោ។ សេសេសុបិ ឯសេវ នយោ។ **តំ តស្ស បេតស្សា**តិ តំ បុញ្ញំ តស្ស បរលោកំ គតស្ស តាយនដ្ឋេន **តាណំ,** និលីយនដ្ឋេន **លេណំ,** បតិដ្ឋានដ្ឋេន **ទីបោ,** អវស្សយនដ្ឋេន **សរណំ,** ឧត្តមគតិវសេន **បរាយណញ្ច** ហោតីតិ ទស្សេតិ។ គាថា ឧត្តានត្ថាយេវ។ ឯវំ តេ ព្រាហ្មណា តថាគតេន បញ្ចសុ សីលេសុ សមាទបិតា យាវជីវំ បញ្ច សីលានិ រក្ខិត្វា សគ្គេ និព្ពត្តឹសុ។

២. ទុតិយទ្វេព្រាហ្មណសុត្តវណ្ណនា

៥៣. ទុតិយេ **ភាជន**ន្តិ យំកិញ្ចិ ភណ្ឌកំ។ សេសំ បឋមេ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពំ។

៣. អញ្ញតរព្រាហ្មណសុត្តវណ្ណនា

៥៤. តតិយេ **សម្មោទនីយ**ន្តិ សម្មោទជននឹ។ **សារណីយ**ន្តិ សរិតព្ពយុត្តកំ។ **វីតិសារេត្វា**តិ បរិយោសាបេត្វា។ **កិត្តាវតា**តិ កិត្តកេន។ **សន្ទិដ្ឋិកោ ធម្មោ ហោតី**តិ សាមំ បស្សិតព្ពោ ហោតិ។ **អកាលិកោ**តិ ន កាលន្តរេ ផលទាយកោ។ **ឯហិបស្សិកោ**តិ “ឯហិ បស្សា”តិ ឯវំ ទស្សេតុំ សក្កាតិ អាគមនីយបដិបទំ បុច្ឆតិ។ **ឱបនេយ្យិកោ**តិ អត្តនោ ចិត្តំ ឧបនេតព្ពោ។ **បច្ចត្តំ វេទិតព្ពោ**តិ សាមំយេវ ជានិតព្ពោ។ **វិញ្ញូហី**តិ បណ្ឌិតេហិ។ **បរិយាទិន្នចិត្តោ**តិ អាទិន្នគហិតបរាមដ្ឋចិត្តោ ហុត្វា។ **ចេតេតី**តិ ចិន្តេតិ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវ។ ឥមស្មិំ បន សុត្តេ ព្រាហ្មណេន លោកុត្តរមគ្គោ បុច្ឆិតោ, សត្ថារាបិ សោយេវ កថិតោ។ សោ ហិ សាមំ បស្សិតព្ពត្តា សន្ទិដ្ឋិកោ នាមាតិ។

៤. បរិព្ពាជកសុត្តវណ្ណនា

៥៥. ចតុត្ថេ **ព្រាហ្មណបរិព្ពាជកោ**តិ ព្រាហ្មណជាតិកោ បរិព្ពាជកោ, ន ខត្តិយាទិជាតិកោ។ **អត្តត្ថម្បី**តិ ទិដ្ឋធម្មិកសម្បរាយិកំ លោកិយលោកុត្តរមិស្សកំ អត្តនោ អត្ថំ។

៥. និព្ពុតសុត្តវណ្ណនា

៥៦. បញ្ចមេ **អកាលិក**ន្តិ ន កាលន្តរេ បត្តព្ពំ។ **ឱបនេយ្យិក**ន្តិ បដិបត្តិយា ឧបគន្តព្ពំ។

៦. បលោកសុត្តវណ្ណនា

៥៧. ឆដ្ឋេ **អាចរិយបាចរិយាន**ន្តិ អាចរិយានញ្ចេវ អាចរិយាចរិយានញ្ច។ **អវីចិ មញ្ញេ ផុដោ អហោសី**តិ យថា អវីចិ មហានិរយោ និរន្តរផុដោ នេរយិកសត្តេហិ បរិបុណ្ណោ, មនុស្សេហិ ឯវំ បរិបុណ្ណោ ហោតិ។ **កុក្កុដសំបាតិកា**តិ ឯកគាមស្ស ឆទនបិដ្ឋិតោ ឧប្បតិត្វា ឥតរគាមស្ស ឆទនបិដ្ឋេ បតនសង្ខាតោ កុក្កុដសំបាតោ ឯតាសុ អត្ថីតិ កុក្កុដសំបាតិកា។ កុក្កុដសំបាទិកាតិបិ បាឋោ, គាមន្តរតោ គាមន្តរំ កុក្កុដានំ បទសា គមនសង្ខាតោ កុក្កុដសំបាទោ ឯតាសុ អត្ថីតិ អត្ថោ។ ឧភយម្បេតំ ឃននិវាសតំយេវ ទីបេតិ។ **អធម្មរាគ**

វត្ថាតិ រាគោ នាម ឯកន្តេនេវ អធម្មោ, អត្តនោ បរិក្ខារេសុ បន ឧប្បជ្ជមានោ ន អធម្មរាគោតិ អធិប្បេតោ, បរបរិក្ខារេសុ ឧប្បជ្ជមានោវ អធម្មរាគោតិ។ **វិសមលោភាភិភូតា**តិ លោភស្ស សមកាលោ នាម នត្ថិ, ឯកន្តំ វិសមោវ ឯស។ អត្តនា បរិគ្គហិតវត្ថុម្ហិ បន ឧប្បជ្ជមានោ សមលោភោ នាម, បរបរិគ្គហិតវត្ថុម្ហិ ឧប្បជ្ជមានោវ វិសមោតិ អធិប្បេតោ។ **មិច្ឆាធម្មបរេតា**តិ អវត្ថុបដិសេវនសង្ខាតេន មិច្ឆាធម្មេន សមន្នាគតា។ **ទេវោ ន សម្មា ធារំ អនុប្បវេច្ឆតី**តិ វស្សិតព្ពយុត្តេ កាលេ វស្សំ ន វស្សតិ។ **ទុព្ភិក្ខន្តិ** ទុល្លភភិក្ខំ។ **ទុស្សស្សន្តិ** វិវិធសស្សានំ អសម្បជ្ជនេន ទុស្សស្សំ។ **សេតដ្ឋិកន្តិ** សស្សេ សម្បជ្ជមានេ បាណកា បតន្តិ, តេហិ ទដ្ឋត្តា និក្ខន្តនិក្ខន្តានិ សាលិសីសានិ សេតវណ្ណានិ ហោន្តិ និស្សារានិ។ តំ សន្ធាយ វុត្តំ “សេតដ្ឋិក”ន្តិ។ **សលាកាវុត្តន្តិ** វបិតំ វបិតំ សស្សំ សលាកាមត្តមេវ សម្បជ្ជតិ, ផលំ ន ទេតីតិ អត្ថោ។ **យក្ខា**តិ យក្ខាធិបតិនោ។ **វាឡេ អមនុស្សេ ឱស្សជ្ជន្តី**តិ ចណ្ឌយក្ខេ មនុស្សបថេ វិស្សជ្ជេន្តិ, តេ លទ្ធោកាសា មហាជនំ ជីវិតក្ខយំ បាបេន្តិ។

៧. វច្ឆគោត្តសុត្តវណ្ណនា

៥៨. សត្តមេ **មហប្ផលន្តិ** មហាវិបាកំ។ **ធម្មស្ស ចានុធម្មំ ព្យាករោន្តី**តិ ឯត្ថ **ធម្មោ** នាម កថិតកថា, **អនុធម្មោ** នាម កថិតស្ស បដិកថនំ។ **សហធម្មិកោ**តិ សការណោ សហេតុកោ។ **វាទានុបាតោ**តិ វាទស្ស អនុបាតោ, អនុបតនំ បវត្តីតិ អត្ថោ។ **គារយ្ហំ ឋានន្តិ** គរហិតព្ពយុត្តំ ការណំ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – ភោតា គោតមេន វុត្តា សការណា វាទប្បវត្តិ កិញ្ចិបិ គារយ្ហំ ការណំ ន អាគច្ឆតីតិ។ អថ វា តេហិ បរេហិ វុត្តា សការណា វាទប្បវត្តិ កិញ្ចិ គារយ្ហំ ការណំ ន អាគច្ឆតីតិ បុច្ឆតិ។

អន្តរាយករោ ហោតីតិ អន្តរាយំ វិនាសំ កិច្ចលាភកំ វិលោមកំ ករោតិ។ **បារិបន្ថិកោ**តិ បន្ថទូហនចោរោ។ **ខតោ ច ហោតី**តិ គុណខននេន ខតោ ហោតិ។ **ឧបហតោ**តិ គុណុបឃាតេនេវ ឧបហតោ។

ចន្ទនិកាយាតិ អសុចិកលលកូបេ។ **ឱលិគល្លេ**តិ និទ្ធមនកលលេ។ **សោ ចា**តិ សោ សីលវាតិ វុត្តខីណាសវោ។ **សីលក្ខន្ធេនា**តិ សីលរាសិនា។ សេសបទេសុបិ ឯសេវ នយោ។ ឯត្ថ ច វិមុត្តិញាណទស្សនំ វុច្ចតិ បច្ចវេក្ខណញាណំ, តំ អសេក្ខស្ស បវត្តត្តា អសេក្ខន្តិ វុត្តំ។ ឥតរានិ សិក្ខាបរិយោសានប្បត្តតាយ សយម្បិ អសេក្ខានេវ។ តានិ ច បន លោកុត្តរានិ, បច្ចវេក្ខណញាណំ លោកិយំ។

រោហិណីសូតិ រត្តវណ្ណាសុ។ **សរូបាសូ**តិ អត្តនោ វច្ឆកេហិ សមានរូបាសុ។ **បារេវតាសូ**តិ កបោតវណ្ណាសុ។ **ទន្តោ**តិ និព្ពិសេវនោ។ **បុង្គវោ**តិ ឧសភោ។ **ធោរយ្ហោ**តិ ធុរវាហោ។ **កល្យាណជវនិក្កមោ**តិ កល្យាណេន ឧជុនា ជវេន គន្តា។ **នាស្ស វណ្ណំ បរិក្ខរេ**តិ អស្ស គោណស្ស សរីរវណ្ណំ ន ឧបបរិក្ខន្តិ, ធុរវហនកម្មមេវ បន ឧបបរិក្ខន្តិ។ **យស្មិំ កស្មិញ្ចិ ជាតិយេ**តិ យត្ថ កត្ថចិ កុលជាតេ។ **យាសុ កាសុចិ ឯតាសូ**តិ ឯតាសុ ខត្តិយាទិប្បភេទាសុ យាសុ កាសុចិ ជាតីសុ។

ព្រហ្មចរិយស្ស កេវលីតិ ព្រហ្មចរិយស្ស កេវលេន សមន្នាគតោ, បរិបុណ្ណភាវេន យុត្តោតិ អត្ថោ។ ខីណាសវោ ហិ សកលព្រហ្មចារី នាម ហោតិ។ តេនេតំ វុត្តំ។ **បន្នភារោ**តិ ឱរោបិតភារោ, ខន្ធភារំ កិលេសភារំ កាមគុណភារញ្ច ឱរោបេត្វា ឋិតោតិ អត្ថោ។ **កតកិច្ចោ**តិ ចតូហិ មគ្គេហិ កិច្ចំ កត្វា ឋិតោ។ **បារគូ សព្ពធម្មានន្តិ** សព្ពធម្មា វុច្ចន្តិ បញ្ចក្ខន្ធា ទ្វាទសាយតនានិ អដ្ឋារស ធាតុយោ, តេសំ សព្ពធម្មានំ អភិញ្ញាបារំ, បរិញ្ញាបារំ, បហានបារំ, ភាវនាបារំ, សច្ឆិកិរិយាបារំ, សមាបត្តិបារញ្ចាតិ ឆព្ពិធំ បារំ គតត្តា បារគូ។ **អនុបាទាយា**តិ អគ្គហេត្វា។ **និព្ពុតោ**តិ កិលេសសន្តាបរហិតោ។ **វិរជេ**តិ រាគទោសមោហរជរហិតេ។

អវិជានន្តាតិ ខេត្តំ អជានន្តា។ **ទុម្មេធា**តិ និប្បញ្ញា។ **អស្សុតាវិនោ**តិ ខេត្តវិនិច្ឆយសវនេន រហិតា។ **ពាហិរា**តិ ឥមម្ហា សាសនា ពាហិរា។ **ន ហិ សន្តេ ឧបាសរេ**តិ ពុទ្ធបច្ចេកពុទ្ធខីណាសវេ ឧត្តមបុរិសេ ន ឧបសង្កមន្តិ។ **ធីរសម្មតេ**តិ បណ្ឌិតេហិ សម្មតេ សម្ភាវិតេ។ **មូលជាតា បតិដ្ឋិតា**តិ ឥមិនា សោតាបន្នស្ស សទ្ធំ ទស្សេតិ។ **កុលេ វា ឥធ ជាយរេ**តិ ឥធ វា មនុស្សលោកេ ខត្តិយព្រាហ្មណវេស្សកុលេ ជាយន្តិ។ អយមេវ ហិ តិវិធា កុលសម្បត្តិ នាម។ **អនុបុព្ពេន និព្ពានំ, អធិគច្ឆន្តី**តិ សីលសមាធិបញ្ញាតិ ឥមេ គុណេ បូរេត្វា អនុក្កមេន និព្ពានំ អធិគច្ឆន្តីតិ។

៨. តិកណ្ណសុត្តវណ្ណនា

៥៩. អដ្ឋមេ **តិកណ្ណោ**តិ តស្ស នាមំ។ **ឧបសង្កមី**តិ “សមណោ កិរ គោតមោ បណ្ឌិតោ, គច្ឆិស្សាមិ តស្ស សន្តិក”ន្តិ ចិន្តេត្វា ភុត្តបាតរាសោ មហាជនបរិវុតោ ឧបសង្កមិ។ **ភគវតោ សម្មុខា**តិ ទសពលស្ស បុរតោ

និសីទិត្វា។ **វណ្ណំ ភាសតី**តិ កស្មា ភាសតិ? សោ កិរ ឥតោ បុព្ពេ តថាគតស្ស សន្តិកំ អគតបុព្ពោ។ អថស្ស ឯតទហោសិ – “ពុទ្ធា នាម ទុរាសទា, មយិ បឋមតរំ អកថេន្តេ កថេយ្យ វា ន វា។ សចេ ន កថេស្សតិ, អថ មំ សមាគមដ្ឋានេ កថេន្តំ ឯវំ វក្ខន្តិ ‘ត្វំ ឥធ កស្មា កថេសិ, យេន តេ សមណស្ស គោតមស្ស សន្តិកំ គន្ត្វា វចនមត្តម្បិ ន លទ្ធ’ន្តិ។ តស្មា ‘ឯវំ មេ អយំ គរហា មុច្ចិស្សតី’”តិ មញ្ញមានោ ភាសតិ។ កិញ្ចាបិ ព្រាហ្មណានំ វណ្ណំ ភាសតិ, តថាគតស្ស បន ញាណំ យដ្ឋេស្សាមីតិ អធិប្បាយេនេវ ភាសតិ។ **ឯវម្បិ តេវិជ្ជា ព្រាហ្មណា**តិ តេវិជ្ជកព្រាហ្មណា ឯវំបណ្ឌិតា ឯវំធីរា ឯវំព្យត្តា ឯវំពហុស្សុតា ឯវំវាទិនោ, ឯវំសម្មតាតិ អត្ថោ។ **ឥតិបី**តិ ឥមិនា តេសំ បណ្ឌិតាទិអាការបរិច្ឆេទំ ទស្សេតិ។ ឯត្តកេន ការណេន បណ្ឌិតា...បេ.... ឯត្តកេន ការណេន សម្មតាតិ អយញ្ហិ ឯត្ថ អត្ថោ។

យថា កថំ បន ព្រាហ្មណាតិ ឯត្ថ **យថា**តិ ការណវចនំ, **កថំ បនា**តិ បុច្ឆាវចនំ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – កថំ បន, ព្រាហ្មណ, ព្រាហ្មណា តេវិជ្ជំ បញ្ញាបេន្តិ។ យថា ឯវំ សក្កា ហោតិ ជានិតុំ, តំ ការណំ វទេហីតិ។ តំ សុត្វា ព្រាហ្មណោ “ជាននដ្ឋានេយេវ មំ សម្មាសម្ពុទ្ធោ បុច្ឆិ, នោ អជាននដ្ឋានេ”តិ អត្តមនោ ហុត្វា **ឥធ, ភោ គោតមា**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **ឧភតោ**តិ ទ្វីហិបិ បក្ខេហិ។ **មាតិតោ ច បិតិតោ ចា**តិ យស្ស មាតា ព្រាហ្មណី, មាតុ មាតា ព្រាហ្មណី, តស្សាបិ មាតា ព្រាហ្មណី។ បិតា ព្រាហ្មណោ, បិតុ បិតា ព្រាហ្មណោ, តស្សាបិ បិតា ព្រាហ្មណោ, សោ ឧភតោ សុជាតោ មាតិតោ ច បិតិតោ ច។ **សំសុទ្ធគហណិកោ**តិ យស្ស សំសុទ្ធា មាតុ គហណី, កុច្ឆីតិ អត្ថោ។ “សមវេបាកិនិយា គហណិយា”តិ បន ឯត្ថ កម្មជតេជោធាតុ គហណីតិ វុច្ចតិ។

យាវ សត្តមា បិតាមហយុគាតិ ឯត្ថ បិតុ បិតា បិតាមហោ, បិតាមហស្ស យុគំ បិតាមហយុគំ។ **យុគ**ន្តិ អាយុប្បមាណំ វុច្ចតិ។ អភិលាបមត្តមេវ ចេតំ, អត្ថតោ បន បិតាមហោយេវ បិតាមហយុគំ។ តតោ ឧទ្ធំ សព្ពេបិ បុព្ពបុរិសា បិតាមហគ្គហណេនេវ គហិតា។ ឯវំ យាវ សត្តមោ បុរិសោ, តាវ សំសុទ្ធគហណិកោ, អថ វា អក្ខិត្តោ អនុបក្កុដ្ឋោ ជាតិវាទេនាតិ ទស្សេតិ។ **អក្ខិត្តោ**តិ “អបនេថ ឯតំ, កិំ ឥមិនា”តិ ឯវំ អក្ខិត្តោ អនវក្ខិត្តោ។ **អនុបក្កុដ្ឋោ**តិ ន ឧបក្កុដ្ឋោ, ន អក្កោសំ វា និន្ទំ វា បត្តបុព្ពោ។ កេន ការណេនាតិ? **ជាតិវាទេន**។ “ឥតិបិ ហីនជាតិកោ ឯសោ”តិ ឯវរូបេន វចនេនាតិ អត្ថោ។

អជ្ឈាយកោតិ ឥទំ “ន ទានិមេ ឈាយន្តិ, ន ទានិមេ ឈាយន្តីតិ ខោ, វាសេដ្ឋ, អជ្ឈាយកា អជ្ឈាយកាតេវ តតិយំ អក្ខរំ ឧបនិព្ពត្ត”ន្តិ (ទី. និ. ៣.១៣២) ឯវំ បឋមកប្បិកកាលេ ឈានវិរហិតានំ ព្រាហ្មណានំ គរហវចនំ ឧប្បន្នំ។ ឥទានិ បន តំ អជ្ឈាយតីតិ អជ្ឈាយកោ, មន្តេ បរិវត្តេតីតិ ឥមិនា អត្ថេន បសំសាវចនំ កត្វា វោហរន្តិ។ មន្តេ ធារេតីតិ **មន្តធរោ**។

តិណ្ណំ វេទានន្តិ ឥរុព្ពេទយជុព្ពេទសាមព្ពេទានំ។ ឱដ្ឋបហតករណវសេន បារំ គតោតិ **បារគូ**។ សហ និឃណ្ដុនា ច កេដុភេន ច **សនិឃណ្ដុកេដុភានំ**។ **និឃណ្ដូ**តិ នាមនិឃណ្ដុរុក្ខាទីនំ វេវចនបកាសកសត្ថំ។ **កេដុភ**ន្តិ កិរិយាកប្បវិកប្បោ កវីនំ ឧបការាយ សត្ថំ។ សហ អក្ខរប្បភេទេន **សាក្ខរប្បភេទានំ**។ **អក្ខរប្បភេទោ**តិ សិក្ខា ច និរុត្តិ ច។ **ឥតិហាសបញ្ចមាន**ន្តិ អាថព្ពណវេទំ ចតុត្ថំ កត្វា ឥតិហ អាស, ឥតិហ អាសាតិ ឦទិសវចនបដិសំយុត្តោ បុរាណកថាសង្ខាតោ ខត្តវិជ្ជាសង្ខាតោ វា ឥតិហាសោ បញ្ចមោ ឯតេសន្តិ ឥតិហាសបញ្ចមា។ តេសំ ឥតិហាសបញ្ចមានំ វេទានំ។

បទំ តទវសេសញ្ច ព្យាករណំ អធីយតិ វេទេតិ ចាតិ **បទកោ វេយ្យាករណោ**។ **លោកាយតំ** វុច្ចតិ វិតណ្ឌវាទសត្ថំ។ **មហាបុរិសលក្ខណ**ន្តិ មហាបុរិសានំ ពុទ្ធាទីនំ លក្ខណទីបកំ ទ្វាទសសហស្សគន្ថបមាណំ សត្ថំ, យត្ថ សោឡសសហស្សគាថាបទបរិមាណា ពុទ្ធមន្តា នាម អហេសុំ, យេសំ វសេន “ឥមិនា លក្ខណេន សមន្នាគតា ពុទ្ធា នាម ហោន្តិ , ឥមិនា បច្ចេកពុទ្ធា, ទ្វេ អគ្គសាវកា, អសីតិ មហាសាវកា, ពុទ្ធមាតា, ពុទ្ធបិតា, អគ្គុបដ្ឋាកា, អគ្គុបដ្ឋាយិកា, រាជា ចក្កវត្តី”តិ អយំ វិសេសោ ញាយតិ។ **អនវយោ**តិ ឥមេសុ លោកាយតមហាបុរិសលក្ខណេសុ អនូនោ បរិបូរការី, អវយោ ន ហោតីតិ វុត្តំ ហោតិ។ អវយោ នាម យោ តានិ អត្ថតោ ច គន្ថតោ ច សន្ធារេតុំ ន សក្កោតិ។ អថ វា **អនវយោ**តិ អនុ អវយោ, សន្ធិវសេន ឧការលោបោ។ អនុ អវយោ បរិបុណ្ណសិប្បោតិ អត្ថោ។

តេន ហីតិ ឥទំ ភគវា នំ អាយាចន្តំ ទិស្វា “ឥទានិស្ស បញ្ហំ កថេតុំ កាលោ”តិ ញត្វា អាហ។ តស្សត្ថោ – យស្មា មំ អាយាចសិ, តស្មា សុណាហីតិ។ **វិវិច្ចេវ កាមេហី**តិអាទិ វិសុទ្ធិមគ្គេ (វិសុទ្ធិ. ១.៧០) វិត្ថារិតមេវ។ ឥធ បនេតំ តិស្សន្នំ វិជ្ជានំ បុព្ពភាគបដិបត្តិទស្សនត្ថំ វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។ តត្ថ ទិន្នំ វិជ្ជានំ អនុបទវណ្ណនា ចេវ ភាវនានយោ ច វិសុទ្ធិមគ្គេ (វិសុទ្ធិ. ២.៤០២ អាទយោ) វិត្ថារិតោវ។

បឋមា វិជ្ជាតិ បឋមំ ឧប្បន្នាតិ បឋមា, វិទិតករណដ្ឋេន វិជ្ជា។ កឹ វិទិតំ ករោតិ? បុព្ពេនិវាសំ។ **អវិជ្ជា**តិ តស្សេវ បុព្ពេនិវាសស្ស អវិទិតករណដ្ឋេន តប្បដិច្ឆាទកោ មោហោ វុច្ចតិ។ **តមោ**តិ ស្វេវ មោហោ បដិច្ឆាទកដ្ឋេន តមោតិ វុច្ចតិ។ **អាលោកោ**តិ សាយេវ វិជ្ជា ឱភាសករណដ្ឋេន អាលោកោតិ វុច្ចតិ។ ឯត្ថ ច វិជ្ជា អធិគតាតិ អយំ អត្ថោ ។ សេសំ បសំសាវចនំ។ យោជនា បនេត្ថ អយមស្ស វិជ្ជា អធិគតា, អថស្ស អធិគតវិជ្ជស្ស អវិជ្ជា វិហតា វិនដ្ឋាតិ អត្ថោ។ កស្មា? យស្មា វិជ្ជា ឧប្បន្នា។ ឯតរស្មិម្បិ បទទ្វយេ ឯសេវ នយោ។ **យថា តន្តិ** ឯត្ថ **យថា**តិ ឱបម្មំ, **តន្តិ** និបាតមត្តំ។ សតិយា អវិប្បវាសេន **អប្បមត្តស្ស**។ វីរិយាតាបេន **អាតាបិនោ**។ កាយេ ច ជីវិតេ ច អនបេក្ខតាយ **បហិតត្តស្ស**។ បេសិតត្តស្សាតិ អត្ថោ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – យថា អប្បមត្តស្ស អាតាបិនោ បហិតត្តស្ស វិហរតោ អវិជ្ជា វិហញ្ញេយ្យ, វិជ្ជា ឧប្បជ្ជេយ្យ។ តមោ វិហញ្ញេយ្យ, អាលោកោ ឧប្បជ្ជេយ្យ, ឯវមេវ តស្ស អវិជ្ជា វិហតា , វិជ្ជា ឧប្បន្នា។ តមោ វិហតោ, អាលោកោ ឧប្បន្នោ។ ឯតស្ស តេន បធានានុយោគស្ស អនុរូបមេវ ផលំ លទ្ធន្តិ។

ចុតូបបាតកថាយំ **វិជ្ជា**តិ ទិព្ពចក្ខុញាណវិជ្ជា។ **អវិជ្ជា**តិ សត្តានំ ចុតិបដិសន្ធិប្បដិច្ឆាទិកា អវិជ្ជា។ សេសំ វុត្តនយមេវ។

តតិយវិជ្ជាយ **សោ ឯវំ សមាហិតេ ចិត្តេ**តិ វិបស្សនាបាទកំ ចតុត្ថជ្ឈានចិត្តំ វេទិតព្ពំ។ **អាសវានំ ខយញាណាយា**តិ អរហត្តមគ្គញាណត្ថាយ។ អរហត្តមគ្គោ ហិ អាសវវិនាសនតោ អាសវានំ ខយោតិ វុច្ចតិ, តត្រ ចេតំ ញាណំ តត្ថ បរិយាបន្នត្តាតិ។ **ចិត្តំ អភិនិន្នាមេតី**តិ វិបស្សនាចិត្តំ អភិនីហរតិ។ **សោ ឥទំ ទុក្ខន្តិ** ឯវមាទីសុ ឯត្តកំ ទុក្ខំ, ន ឥតោ ភិយ្យោតិ សព្ពម្បិ ទុក្ខសច្ចំ សរសលក្ខណប្បដិវេធេន យថាភូតំ បជានាតិ បដិវិជ្ឈតិ, តស្ស ច ទុក្ខស្ស និព្ពត្តិកំ តណ្ហំ “អយំ ទុក្ខសមុទយោ”តិ, តទុភយម្បិ យំ ឋានំ បត្វា និរុជ្ឈតិ , តំ តេសំ អបវត្តិំ និព្ពានំ “អយំ ទុក្ខនិរោធោ”តិ។ តស្ស ច សម្បាបកំ អរិយមគ្គំ “អយំ ទុក្ខនិរោធគាមិនី បដិបទា”តិ សរសលក្ខណប្បដិវេធេន យថាភូតំ បជានាតិ បដិវិជ្ឈតីតិ ឯវមត្ថោ វេទិតព្ពោ។

ឯវំ សរូបតោ សច្ចានិ ទស្សេត្វា ឥទានិ កិលេសវសេន បរិយាយតោ ទស្សេន្តោ **ឥមេ អាសវា**តិអាទិមាហ។ **តស្ស ឯវំ ជានតោ ឯវំ បស្សតោ**តិ តស្ស ភិក្ខុនោ ឯវំ ជានន្តស្ស ឯវំ បស្សន្តស្ស។ សហ វិបស្សនាយ កោដិប្បត្តំ មគ្គំ កថេសិ។ **កាមាសវា**តិ កាមាសវតោ។ **វិមុច្ចតី**តិ ឥមិនា មគ្គក្ខណំ ទស្សេតិ។ មគ្គក្ខណេ ហិ ចិត្តំ វិមុច្ចតិ, ផលក្ខណេ វិមុត្តំ ហោតិ។ **វិមុត្តស្មឹ វិមុត្តមិតិ ញាណ**ន្តិ ឥមិនា បច្ចវេក្ខណញាណំ ទស្សេតិ។ **ខីណា ជាតី**តិអាទីហិ តស្ស ភូមឹ។ តេន ហិ ញាណេន សោ បច្ចវេក្ខន្តោ ខីណា ជាតីតិអាទីនិ បជានាតិ។ កតមា បនស្ស ជាតិ ខីណា, កថញ្ច នំ បជានាតីតិ? ន តាវស្ស អតីតា ជាតិ ខីណា បុព្ពេវ ខីណត្តា, ន អនាគតា, អនាគតេ វាយាមាភាវតោ, ន បច្ចុប្បន្នា, វិជ្ជមានត្តា។ យា បន មគ្គស្ស អភាវិតត្តា ឧប្បជ្ជេយ្យ ឯកចតុបញ្ចវោការភវេសុ ឯកចតុបញ្ចក្ខន្ធប្បភេទា ជាតិ, សា មគ្គស្ស ភាវិតត្តា អនុប្បាទធម្មតំ អាបជ្ជនេន ខីណា។ តំ សោ មគ្គភាវនាយ បហីនកិលេសេ បច្ចវេក្ខិត្វា កិលេសាភាវេ វិជ្ជមានម្បិ កម្មំ អាយតិអប្បដិសន្ធិកំ ហោតីតិ ជានន្តោ បជានាតិ។

វុសិតន្តិ វុត្ថំ បរិវុត្ថំ, កតំ ចរិតំ និដ្ឋិតន្តិ អត្ថោ។ **ព្រហ្មចរិយ**ន្តិ មគ្គព្រហ្មចរិយំ។ បុថុជ្ជនកល្យាណកេន ហិ សទ្ធឹ សត្ត សេក្ខា ព្រហ្មចរិយវាសំ វសន្តិ នាម, ខីណាសវោ វុត្ថវាសោ។ តស្មា សោ អត្តនោ ព្រហ្មចរិយវាសំ បច្ចវេក្ខន្តោ “វុសិតំ ព្រហ្មចរិយ”ន្តិ បជានាតិ។ **កតំ ករណីយ**ន្តិ ចតូសុ សច្ចេសុ ចតូហិ មគ្គេហិ បរិញ្ញាបហានសច្ឆិកិរិយាភាវនាភិសមយវសេន សោឡសវិធម្បិ កិច្ចំ និដ្ឋាបិតន្តិ អត្ថោ។ បុថុជ្ជនកល្យាណកាទយោ ហិ តំ កិច្ចំ ករោន្តិ, ខីណាសវោ កតករណីយោ។ តស្មា សោ អត្តនោ ករណីយំ បច្ចវេក្ខន្តោ “កតំ ករណីយ”ន្តិ បជានាតិ។ **នាបរំ ឥត្ថត្តាយា**តិ បុន ឥត្ថភាវាយ, ឯវំ សោឡសវិធកិច្ចភាវាយ កិលេសក្ខយាយ វា មគ្គភាវនាកិច្ចំ មេ នត្ថីតិ បជានាតិ។ អថ វា **ឥត្ថត្តាយា**តិ ឥត្ថភាវតោ, ឥមស្មា ឯវំ បការា ឥទានិ វត្តមានក្ខន្ធសន្តានា អបរំ ខន្ធសន្តានំ មយ្ហំ នត្ថិ, ឥមេ បន បញ្ចក្ខន្ធា បរិញ្ញាតា តិដ្ឋន្តិ ឆិន្នមូលកា រុក្ខា វិយ។ តេ ចរិមកវិញ្ញាណនិរោធេន អនុបាទានោ វិយ ជាតវេទោ និព្ពាយិស្សន្តីតិ បជានាតិ។ ឥធ **វិជ្ជា**តិ អរហត្តមគ្គញាណវិជ្ជា។ **អវិជ្ជា**តិ ចតុសច្ចប្បដិច្ឆាទិកា អវិជ្ជា។ សេសំ វុត្តនយមេវ។

អនុច្ចាវចសីលស្សាតិ យស្ស សីលំ កាលេន ហាយតិ, កាលេន វឌ្ឍតិ, សោ ឧច្ចាវចសីលោ នាម ហោតិ។ ខីណាសវស្ស បន សីលំ ឯកន្តវឌ្ឍិតមេវ។ តស្មា សោ អនុច្ចាវចសីលោ នាម ហោតិ។ **វសីភូត**ន្តិ វសិប្បត្តំ។ **សុសមាហិត**ន្តិ សុដ្ឋុ សមាហិតំ, អារម្មណម្ហិ សុដ្ឋបិតំ។ **ធីរ**ន្តិ ធិតិសម្បន្នំ។ **មច្ចុហាយិន**ន្តិ មច្ចុំ ជហិត្វា ឋិតំ។ **សព្ពប្បហាយិន**ន្តិ សព្ពេ បាបធម្មេ បជហិត្វា ឋិតំ។ **ពុទ្ធ**ន្តិ ចតុសច្ចពុទ្ធំ។ **អន្តិមទេហិន**ន្តិ សព្ពបច្ឆិមសរីរធារិនំ។ **តំ នមស្សន្តិ គោតម**ន្តិ តំ គោតមគោត្តំ ពុទ្ធសាវកា នមស្សន្តិ។ អថ វា គោតមពុទ្ធស្ស សាវកោបិ គោតមោ, តំ គោតមំ ទេវមនុស្សា នមស្សន្តីតិ អត្ថោ។

បុព្ពេនិវាសន្តិ បុព្ពេនិវុត្ថក្ខន្ធបរម្បរំ។ **យោវេតី**តិ យោ អវេតិ អវគច្ឆតិ។ យោវេទីតិបិ បាឋោ។ យោ អវេទិ, វិទិតំ បាកដំ កត្វា ឋិតោតិ អត្ថោ។ **សគ្គាបាយញ្ច បស្សតី**តិ ឆ កាមាវចរេ នវ ព្រហ្មលោកេ ចត្តារោ ច អបាយេ បស្សតិ។ **ជាតិក្ខយំ បត្តោ**តិ អរហត្តំ បត្តោ។ **អភិញ្ញាវោសិតោ**តិ ជានិត្វា កិច្ចវោសានេន វោសិតោ។ **មុនី**តិ មោនេយ្យេន សមន្នាគតោ ខីណាសវមុនិ។ **ឯតាហី**តិ ហេដ្ឋា និទ្ទិដ្ឋាហិ បុព្ពេនិវាសញាណាទីហិ។ **នាញ្ញំ លបិតលាបន**ន្តិ យោ បនញ្ញោ តេវិជ្ជោតិ អញ្ញេហិ លបិតវចនមត្តមេវ លបតិ, តមហំ តេវិជ្ជោតិ ន វទាមិ, អត្ត បច្ចក្ខតោ ញត្វា បរស្សបិ តិស្សោ វិជ្ជា កថេន្តមេវាហំ តេវិជ្ជោតិ វទាមីតិ អត្ថោ។ **កល**ន្តិ កោដ្ឋាសំ។ **នាគ្ឃតី**តិ ន បាបុណាតិ។ ឥទានិ ព្រាហ្មណោ ភគវតោ កថាយ បសន្នោ បសន្នាការំ ករោន្តោ **អភិក្កន្ត**ន្តិអាទិមាហ។

៩. ជាណុស្សោណិសុត្តវណ្ណនា

៦០. នវមេ **យស្សស្សុ**តិ យស្ស ភវេយ្យុំ។ **យញ្ញោ**តិអាទីសុ យជិតព្ពោតិ យញ្ញោ, ទេយ្យធម្មស្សេតំ នាមំ។ **សទ្ធ**ន្តិ មតកភត្តំ។ **ថាលិបាកោ**តិ វរបុរិសានំ ទាតព្ពយុត្តំ ភត្តំ។ **ទេយ្យធម្ម**ន្តិ វុត្តាវសេសំ យំកិញ្ចិ ទេយ្យធម្មំ នាម។ **តេវិជ្ជេសុ ព្រាហ្មណេសុ ទានំ ទទេយ្យា**តិ សព្ពមេតំ ទានំ តេវិជ្ជេសុ ទទេយ្យ, តេវិជ្ជា ព្រាហ្មណាវ បដិគ្គហេតុំ យុត្តាតិ ទស្សេតិ។ សេសមេត្ថ ហេដ្ឋា វុត្តនយមេវាតិ។

១០. សង្គារវសុត្តវណ្ណនា

៦១. ទសមេ **សង្គារវោ**តិ ឯវំនាមកោ រាជគហនគរេ ជិណ្ណបដិសង្ខរណការកោ អាយុត្តកព្រាហ្មណោ។ **ឧបសង្កមី**តិ ភុត្តបាតរាសោ ហុត្វា មហាជនបរិវុតោ ឧបសង្កមិ។ **មយមស្សុ**តិ ឯត្ថ **អស្សុ**តិ និបាតមត្តំ, មយំ, ភោ គោតម, ព្រាហ្មណា នាមាតិ ឥទមេវ អត្ថបទំ។ **យញ្ញំ យជាមា**តិ ពាហិរសមយេ សព្ពចតុក្កេន សព្ពដ្ឋកេន សព្ពសោឡសកេន សព្ពទ្វត្តឹសាយ សព្ពចតុសដ្ឋិយា សព្ពសតេន សព្ពបញ្ចសតេនាតិ ច ឯវំ បាណឃាតបដិសំយុត្តោ យញ្ញោ នាម ហោតិ។ តំ សន្ធាយេវមាហ។ **អនេកសារីរិក**ន្តិ អនេកសរីរសម្ភវំ។ **យទិទ**ន្តិ យា ឯសា។ **យញ្ញាធិករណ**ន្តិ យជនការណា ចេវ យាជនការណា ចាតិ អត្ថោ។ ឯកស្មិញ្ហិ ពហូនំ ទទន្តេបិ ទាបេន្តេបិ ពហូសុបិ ពហូនំ ទេន្តេសុបិ ទាបេន្តេសុបិ បុញ្ញបដិបទា អនេកសារីរិកា នាម ហោតិ។ តំ សន្ធាយេតំ វុត្តំ។ តុយ្ហញ្ច តុយ្ហញ្ច យជាមីតិ វទន្តស្សាបិ ត្វញ្ច ត្វញ្ច យជាហីតិ អាណាបេន្តស្សាបិ ច អនេកសារីរិកាវ ហោតិ។ តម្បិ សន្ធាយេតំ វុត្តំ។ **យស្ស វា តស្ស វា**តិ យស្មា វា តស្មា វា។ **ឯកមត្តានំ ទមេតី**តិ អត្តនោ ឥន្ទ្រិយទមនវសេន ឯកំ អត្តានមេវ ទមេតិ។ **ឯកមត្តានំ សមេតី**តិ អត្តនោ រាគាទិសមនវសេន ឯកំ អត្តានមេវ សមេតិ។ **បរិនិព្ពាបេតី**តិ រាគាទិបរិនិព្ពានេនេវ បរិនិព្ពាបេតិ។ **ឯវមស្សាយ**ន្តិ ឯវំ សន្តេបិ អយំ។

ឯវមិទំ ព្រាហ្មណស្ស កថំ សុត្វា សត្ថា ចិន្តេសិ – “អយំ ព្រាហ្មណោ បសុឃាតកសំយុត្តំ មហាយញ្ញំ អនេកសារីរិកំ បុញ្ញបដិបទំ វទេតិ, បព្ពជ្ជាមូលកំ បន បុញ្ញុប្បត្តិបដិបទំ ឯកសារីរិកន្តិ វទេតិ។ នេវាយំ ឯកសារីរិកំ ជានាតិ, ន អនេកសារីរិកំ, ហន្ទស្ស ឯកសារីរិកញ្ច អនេកសារីរិកញ្ច បដិបទំ ទេសេស្សាមី”តិ ឧបរិ ទេសនំ វឌ្ឍេន្តោ **តេន ហិ ព្រាហ្មណា**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **យថា តេ ខមេយ្យា**តិ យថា តុយ្ហំ រុច្ចេយ្យ។ **ឥធ តថាគតោ លោកេ ឧប្បជ្ជតី**តិអាទិ វិសុទ្ធិមគ្គេ វិត្ថារិតមេវ។ **ឯថាយំ មគ្គោ**តិ ឯថ តុម្ហេ, អហមនុសាសាមិ, អយំ មគ្គោ។ **អយំ បដិបទា**តិ តស្សេវ វេវចនំ។ **យថា បដិបន្នោ**តិ យេន មគ្គេន បដិបន្នោ។ **អនុត្តរំ ព្រហ្មចរិយោគធ**ន្តិ អរហត្តមគ្គសង្ខាតស្ស ព្រហ្មចរិយស្ស អនុត្តរំ ឱគធំ ឧត្តមបតិដ្ឋាភូតំ និព្ពានំ។ **ឥច្ចាយ**ន្តិ ឥតិ អយំ។

អប្បដ្ឋតរាតិ យត្ថ ពហូហិ វេយ្យាវច្ចករេហិ វា ឧបករណេហិ វា អត្ថោ នត្ថិ។ **អប្បសមារម្ភតរា**តិ យត្ថ ពហូនំ កម្មច្ឆេទវសេន បីឡាសង្ខាតោ សមារម្ភោ នត្ថិ។ **សេយ្យថាបិ ភវំ គោតមោ , ភវំ ចានន្ទោ, ឯតេ មេ បុជ្ជា**តិ យថា ភវំ គោតមោ, ភវញ្ចានន្ទោ, ឯវរូបា មម បូជិតា, តុម្ហេយេវ ទ្វេ ជនា មយ្ហំ បុជ្ជា ច បាសំសា ចាតិ ឥមមត្ថំ សន្ធាយេតំ វទតិ។ តស្ស កិរ ឯវំ អហោសិ – “អានន្ទត្ថេរោ មំយេវ ឥមំ បញ្ហំ កថាបេតុកាមោ, អត្តនោ ខោ បន វណ្ណេ វុត្តេ បទុស្សនកោ នាម នត្ថី”តិ។ តស្មា បញ្ហំ អកថេតុកាមោ វណ្ណភណនេន វិក្ខេបំ ករោន្តោ ឯវមាហ។

ន ខោ ត្យាហន្តិ ន ខោ តេ អហំ។ ថេរោបិ កិរ ចិន្តេសិ – “អយំ ព្រាហ្មណោ បញ្ហំ អកថេតុកាមោ បរិវត្តតិ, ឥមំ បញ្ហំ ឯតំយេវ កថាបេស្សាមី”តិ។ តស្មា នំ ឯវមាហ។

សហធម្មិកន្តិ សការណំ។ **សំសាទេតី**តិ សំសីទាបេតិ។ **នោ វិស្សជ្ជេតី**តិ ន កថេតិ។ **យំនូនាហំ បរិមោចេយ្យ**ន្តិ យំនូនាហំ ឧភោបេតេ វិហេសតោ បរិមោចេយ្យំ។ ព្រាហ្មណោ ហិ អានន្ទេន បុច្ឆិតំ បញ្ហំ អកថេន្តោ វិហេសេតិ, អានន្ទោបិ ព្រាហ្មណំ អកថេន្តំ កថាបេន្តោ។ ឥតិ ឧភោបេតេ វិហេសតោ

មោចេស្សាមីតិ ចិន្តេត្វា ឯវមាហ។ **កា នុដ្ឋា**តិ កា នុ អជ្ជ។ **អន្តរាកថា ឧទបាទី**តិ អញ្ញិស្សា កថាយ អន្តរន្តរេ កតរា កថា ឧប្បជ្ជីតិ បុច្ឆតិ។ តទា កិរ រាជន្តេបុរេ តីណិ បាដិហារិយានិ អារព្ភ កថា ឧទបាទិ, តំ បុច្ឆាមីតិ សត្ថា ឯវមាហ។ អថ ព្រាហ្មណោ “ឥទានិ វត្តុំ សក្ខិស្សាមី”តិ រាជន្តេបុរេ ឧប្បន្នំ កថំ អារោចេន្តោ **អយំ ខ្វជ្ជ, ភោ គោតមា**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **អយំ ខ្វជ្ជា**តិ អយំ ខោ អជ្ជ។ **បុព្ពេ សុទ**ន្តិ ឯត្ថ **សុទ**ន្តិ និបាតមត្តំ។ **ឧត្តរិ មនុស្ស ធម្មា**តិ ទសកុសលកម្មបថសង្ខាតា មនុស្សធម្មា ឧត្តរិ។ **ឥទ្ធិបាដិហារិយំ ទស្សេសុ**ន្តិ ភិក្ខាចារំ គច្ឆន្តា អាកាសេនេវ គមិំសុ ចេវ អាគមិំសុ ចាតិ ឯវំ បុព្ពេ បវត្តំ អាកាសគមនំ សន្ធាយេវមាហ។ **ឯតរហិ បន ពហុតរា ច ភិក្ខូ**តិ ឥទំ សោ ព្រាហ្មណោ “បុព្ពេ ភិក្ខូ ‘ចត្តារោ បច្ចយេ ឧប្បាទេស្សាមា’តិ មញ្ញេ ឯវមកំសុ, ឥទានិ បច្ចយានំ ឧប្បន្នភាវំ ញត្វា សោប្បេន ចេវ បមាទេន ច វីតិនាមេន្តី”តិ លទ្ធិយា ឯវមាហ។

បាដិហារិយានីតិ បច្ចនីកបដិហរណវសេន បាដិហារិយានិ។ **ឥទ្ធិបាដិហារិយ**ន្តិ ឥជ្ឈនវសេន ឥទ្ធិ, បដិហរណវសេន បាដិហារិយំ, ឥទ្ធិយេវ បាដិហារិយំ ឥទ្ធិបាដិហារិយំ។ ឥតរេសុបិ ឯសេវ នយោ។ **អនេកវិហិតំ ឥទ្ធិវិធ**ន្តិអាទីនំ អត្ថោ ចេវ ភាវនានយោ ច វិសុទ្ធិមគ្គេ (វិសុទ្ធិ. ២.៣៦៥) វិត្ថារិតោវ។

និមិត្តេន អាទិសតីតិ អាគតនិមិត្តេន វា គតនិមិត្តេន វា ឋិតនិមិត្តេន វា “ឥទំ នាម ភវិស្សតី”តិ កថេតិ។ តត្រិទំ វត្ថុ – ឯកោ កិរ រាជា តិស្សោ មុត្តា គហេត្វា បុរោហិតំ បុច្ឆិ “កឹ មេ, អាចរិយ, ហត្ថេ”តិ។ សោ ឥតោ ចិតោ ច ឱលោកេសិ, តេន ច សមយេន ឯកា សរពូ “មក្ខិកំ គហេស្សាមី”តិ បក្ខន្ទា, គហណកាលេ មក្ខិកា បលាតា។ សោ មក្ខិកាយ មុត្តត្តា “មុត្តា មហារាជា”តិ អាហ។ មុត្តា តាវ ហោន្តុ, កតិ មុត្តាតិ។ សោ បុន និមិត្តំ ឱលោកេសិ។ អថាវិទូរេ កុក្កុដោ តិក្ខត្តុំ សទ្ទំ និច្ឆារេសិ។ ព្រាហ្មណោ “តិស្សោ មហារាជា”តិ អាហ។ ឯវំ ឯកច្ចោ អាគតនិមិត្តេន កថេតិ។ ឯតេនុបាយេន គតឋិតនិមិត្តេហិបិ កថនំ វេទិតព្ពំ។ **ឯវម្បិ តេ មនោ**តិ ឯវំ តវ មនោ សោមនស្សិតោ វា ទោមនស្សិតោ វា កាមវិតក្កាទិសំយុត្តោ វាតិ។ ទុតិយំ តស្សេវ វេវចនំ។ **ឥតិបិ តេ ចិត្ត**ន្តិ ឥតិបិ តវ ចិត្តំ, ឥមញ្ច ឥមញ្ច អត្ថំ ចិន្តយមានំ បវត្តតីតិ អត្ថោ។ **ពហុំ ចេបិ អាទិសតី**តិ ពហុំ ចេបិ កថេតិ។ **តថេវ តំ ហោតី**តិ យថា កថិតំ, តថេវ ហោតិ។

អមនុស្សានន្តិ យក្ខបិសាចាទីនំ។ **ទេវតាន**ន្តិ ចាតុមហារាជិកាទីនំ។ **សទ្ទំ សុត្វា**តិ អញ្ញស្ស ចិត្តំ ញត្វា កថេន្តានំ សុត្វា។ **វិតក្កវិប្ផារសទ្ទ**ន្តិ វិតក្កវិប្ផារវសេន ឧប្បន្នំ វិប្បលបន្តានំ សុត្តប្បមត្តាទីនំ សទ្ទំ។ **សុត្វា**តិ តំ សុត្វា។ យំ វិតក្កយតោ តស្ស សោ សទ្ទោ ឧប្បន្នោ, តស្ស វសេន “ឯវម្បិ តេ មនោ”តិអាទិសតិ។

តត្រិមានិ វត្ថូនិ – ឯកោ កិរ មនុស្សោ “អដ្ដំ ករិស្សាមី”តិ គាមា នគរំ គច្ឆន្តោ និក្ខន្តដ្ឋានតោ បដ្ឋាយ “វិនិច្ឆយសភាយំ រញ្ញោ ច រាជមហាមត្តានញ្ច ឥទំ កថេស្សាមិ ឥទំ កថេស្សាមី”តិ វិតក្កេន្តោ រាជកុលំ គតោ វិយ រញ្ញោ បុរតោ ឋិតោ វិយ អដ្ដការកេន សទ្ធឹ កថេន្តោ វិយ ច អហោសិ, តស្ស តំ វិតក្កវិប្ផារវសេន និច្ឆរន្តំ សទ្ទំ សុត្វា ឯកោ បុរិសោ “កេនដ្ដេន គច្ឆសី”តិ អាហ។ អដ្ដកម្មេនាតិ។ គច្ឆ, ជយោ តេ ភវិស្សតីតិ។ សោ គន្ត្វា អដ្ដំ កត្វា ជយមេវ បាបុណិ។

អបរោបិ ថេរោ មោឡិយកាមេ បិណ្ឌាយ ចរិ។ អថ នំ និក្ខមន្តំ ឯកា ទារិកា អញ្ញវិហិតា ន អទ្ទស។ សោ គាមទ្វារេ ឋត្វា និវត្តិត្វា ឱលោកេត្វា តំ ទិស្វា វិតក្កេន្តោ អគមាសិ។ គច្ឆន្តោយេវ ច “កឹ នុ ខោ កុរុមានា ទារិកា ន អទ្ទសា”តិ វចីភេទំ អកាសិ។ បស្សេ ឋិតោ ឯកោ បុរិសោ សុត្វា “តុម្ហេ, ភន្តេ, មោឡិយកាមេ ចរិត្ថា”តិ អាហ។

មនោសង្ខារា បណិហិតាតិ ចិត្តសង្ខារា សុដ្ឋបិតា។ **វិតក្កេស្សតី**តិ វិតក្កយិស្សតិ បវត្តយិស្សតីតិ បជានាតិ។ បជានន្តោ ច អាគមនេន ជានាតិ, បុព្ពភាគេន ជានាតិ, អន្តោសមាបត្តិយំ ចិត្តំ អបលោកេត្វា ជានាតិ។ **អាគមនេន ជានាតិ** នាម កសិណបរិកម្មកាលេយេវ “យេនាការេនេស កសិណភាវនំ អារទ្ធោ បឋមជ្ឈានំ វា… បេ… ចតុត្ថជ្ឈានំ វា អដ្ឋ វា សមាបត្តិយោ និព្ពត្តេស្សតី”តិ ជានាតិ។ **បុព្ពភាគេន ជានាតិ** នាម បឋមវិបស្សនាយ អារទ្ធាយយេវ ជានាតិ, “យេនាការេន ឯស វិបស្សនំ អារទ្ធោ សោតាបត្តិមគ្គំ វា និព្ពត្តេស្សតិ…បេ… អរហត្តមគ្គំ វា និព្ពត្តេស្សតី”តិ ជានាតិ។ **អន្តោសមាបត្តិយំ ចិត្តំ ឱលោកេត្វា ជានាតិ** នាម – “យេនាការេន ឥមស្ស មនោសង្ខារា សុដ្ឋបិតា, ឥមស្ស នាម ចិត្តស្ស អនន្តរា ឥមំ នាម វិតក្កំ វិតក្កេស្សតិ, ឥតោ វុដ្ឋិតស្ស ឯតស្ស ហានភាគិយោ វា សមាធិ ភវិស្សតិ ឋិតិភាគិយោ វា វិសេសភាគិយោ វា និព្ពេធភាគិយោ វា, អភិញ្ញាយោ វា និព្ពត្តេស្សតី”តិ ជានាតិ។ តត្ថ បុថុជ្ជនោ ចេតោបរិយញាណលាភី បុថុជ្ជនានំយេវ ចិត្តំ ជានាតិ, ន អរិយានំ។ អរិយេសុបិ ហេដ្ឋិមោ ឧបរិមស្ស ចិត្តំ ន ជានាតិ, ឧបរិមោ បន ហេដ្ឋិមស្ស ជានាតិ។ ឯតេសុ ច សោតាបន្នោ សោតាបត្តិផលសមាបត្តឹ សមាបជ្ជតិ…បេ… អរហា អរហត្តផលសមាបត្តឹ សមាបជ្ជតិ។

ឧបរិមោ ហេដ្ឋិមំ ន សមាបជ្ជតិ។ តេសញ្ហិ ហេដ្ឋិមា ហេដ្ឋិមា សមាបត្តិ តត្រវត្តិយេវ ហោតិ។ **តថេវ តំ ហោតី**តិ ឯតំ ឯកំសេន តថេវ ហោតិ។ ចេតោបរិយញាណវសេន ញាតញ្ហិ អញ្ញថាភាវិ នាម នត្ថិ។

ឯវំ វិតក្កេថាតិ ឯវំ នេក្ខម្មវិតក្កាទយោ បវត្តេន្តា វិតក្កេថ។ **មា ឯវំ វិតក្កយិត្ថា**តិ ឯវំ កាមវិតក្កាទយោ បវត្តេន្តា មា វិតក្កយិត្ថ។ **ឯវំ មនសិ ករោថា**តិ ឯវំ អនិច្ចសញ្ញមេវ, ទុក្ខសញ្ញាទីសុ វា អញ្ញតរំ មនសិ ករោថ។ **មា ឯវ**ន្តិ និច្ចន្តិអាទិនា នយេន មា មនសា ករិត្ថ។ **ឥទ**ន្តិ ឥទំ បញ្ចកាមគុណរាគំ បជហថ។ **ឥទញ្ច ឧបសម្បជ្ជា**តិ ឥទំ ចតុមគ្គផលប្បភេទំ លោកុត្តរធម្មមេវ ឧបសម្បជ្ជ បាបុណិត្វា និប្ផាទេត្វា វិហរថ។

មាយាសហធម្មរូបំ វិយ ខាយតីតិ មាយាយ សមានការណជាតិកំ វិយ ហុត្វា ឧបដ្ឋាតិ។ មាយាការោបិ ហិ ឧទកំ គហេត្វា តេលំ ករោតិ, តេលំ គហេត្វា ឧទកន្តិ ឯវំ អនេករូបំ មាយំ ទស្សេតិ។ ឥទម្បិ បាដិហារិយំ តថារូបមេវាតិ។ **ឥទម្បិ មេ, ភោ គោតម, បាដិហារិយំ មាយាសហធម្មរូបំ វិយ ខាយតី**តិ ចិន្តាមណិកវិជ្ជាសរិក្ខកតំ សន្ធាយ ឯវំ អាហ។ ចិន្តាមណិកវិជ្ជំ ជានន្តាបិ ហិ អាគច្ឆន្តមេវ ទិស្វា “អយំ ឥទំ នាម វិតក្កេន្តោ អាគច្ឆតី”តិ ជានន្តិ។ តថា “ឥទំ នាម វិតក្កេន្តោ ឋិតោ, ឥទំ នាម វិតក្កេន្តោ និសិន្នោ, ឥទំ នាម វិតក្កេន្តោ និបន្នោ”តិ ជានន្តិ។

អភិក្កន្តតរន្តិ សុន្ទរតរំ។ **បណីតតរ**ន្តិ ឧត្តមតរំ។ **ភវញ្ហិ គោតមោ អវិតក្កំ អវិចារ**ន្តិ ឥធ ព្រាហ្មណោ អវសេសំ អាទេសនាបាដិហារិយំ ពាហិរកន្តិ ន គណ្ហិ។ ឥទញ្ច បន សព្វំ សោ ព្រាហ្មណោ តថាគតស្ស វណ្ណំ កថេន្តោយេវ អាហ។ **អទ្ធា ខោ ត្យាយ**ន្តិ ឯកំសេនេវ តយា អយំ។ **អាសជ្ជ ឧបនីយ វាចា ភាសិតា**តិ មម គុណេ ឃដ្ដេត្វា មមេវ គុណានំ សន្តិកំ ឧបនីតា វាចា ភាសិតា។ **អបិច ត្យាហំ ព្យាករិស្សាមី**តិ អបិច តេ អហមេវ កថេស្សាមីតិ។ សេសំ ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

ព្រាហ្មណវគ្គោ បឋមោ។

(៧) ២. មហាវគ្គោ

១. តិត្ថាយតនសុត្តវណ្ណនា

៦២. ទុតិយស្ស បឋមេ **តិត្ថាយតនានី**តិ តិត្ថភូតានិ អាយតនានិ, តិត្ថិយានំ វា អាយតនានិ។ តត្ថ តិត្ថំ ជានិតព្ពំ, តិត្ថករា ជានិតព្ពា, តិត្ថិយា ជានិតព្ពា, តិត្ថិយសាវកា ជានិតព្ពា។ តិត្ថំ នាម ទ្វាសដ្ឋិ ទិដ្ឋិយោ។ តិត្ថិករា នាម តាសំ ទិដ្ឋីនំ ឧប្បាទកា។ តិត្ថិយា នាម យេសំ តា ទិដ្ឋិយោ រុច្ចន្តិ ខមន្តិ។ តិត្ថិយសាវកា នាម តេសំ បច្ចយទាយកា។ **អាយតន**ន្តិ “កម្ពោជោ អស្សានំ អាយតនំ, គុន្នំ ទក្ខិណាបថោ អាយតន”ន្តិ ឯត្ថ សញ្ជាតិដ្ឋានំ អាយតនំ នាម។

> “មនោរមេ អាយតនេ, សេវន្តិ នំ វិហង្គមា;
> ឆាយំ ឆាយត្ថិនោ យន្តិ, ផលត្ថំ ផលភោជិនោ”តិ។ (អ. និ. ៥.៣៨) –

ឯត្ថ សមោសរណដ្ឋានំ។ “បញ្ចិមានិ, ភិក្ខវេ, វិមុត្តាយតនានី”តិ (អ. និ. ៥.២៦) ឯត្ថ ការណំ។ តំ ឥធ សព្ពម្បិ លព្ភតិ។ សព្ពេបិ ហិ ទិដ្ឋិគតិកា សញ្ជាយមានា ឥមេសុយេវ តីសុ ឋានេសុ សញ្ជាយន្តិ, សមោសរណមានាបិ ឯតេសុយេវ តីសុ ឋានេសុ សមោសរន្តិ សន្និបតន្តិ, ទិដ្ឋិគតិកភាវេ ច នេសំ ឯតានេវ តីណិ ការណានីតិ តិត្ថភូតានិ សញ្ជាតិអាទិនា អត្ថេន អាយតនានីតិបិ តិត្ថាយតនានិ។ តេនេវត្ថេន តិត្ថិយានំ អាយតនានីតិបិ តិត្ថាយតនានិ។ **សមនុយុញ្ជិយមានានី**តិ កា នាមេតា ទិដ្ឋិយោតិ ឯវំ បុច្ឆិយមានានិ។ **សមនុគាហិយមានានី**តិ កឹការណា ឯតា ទិដ្ឋិយោ ឧប្បន្នាតិ ឯវំ សម្មា អនុគ្គាហិយមានានិ។ **សមនុភាសិយមានានី**តិ បដិនិស្សជ្ជេថ ឯតានិ បាបកានិ ទិដ្ឋិគតានីតិ ឯវំ សម្មា អនុសាសិយមានានិ។ អបិច តីណិបិ ឯតានិ អនុយោគបុច្ឆាវេវចនានេវ។ តេន វុត្តំ អដ្ឋកថាយំ – “សមនុយុញ្ជតីតិ វា សមនុគ្គាហតីតិ វា សមនុភាសតីតិ វា ឯសេសេ ឯកដ្ឋេ សមេ សមភាគេ តជ្ជាតេ តញ្ញេវា”តិ។

បរម្បិ គន្ត្វាតិ អាចរិយបរម្បរា លទ្ធិបរម្បរា អត្តភាវបរម្បរាតិ ឯតេសុ យំកិញ្ចិ បរម្បរំ គន្ត្វាបិ។ **អកិរិយាយ សណ្ឋហន្តី**តិ អកិរិយមត្តេ សំតិដ្ឋន្តិ។ “អម្ហាកំ អាចរិយោ បុព្ពេកតវាទី, អម្ហាកំ បាចរិយោ បុព្ពេកតវាទី, អម្ហាកំ អាចរិយបាចរិយោ បុព្ពេកតវាទី។ អម្ហាកំ អាចរិយោ ឥស្សរនិម្មានវាទី , អម្ហាកំ បាចរិយោ ឥស្សរនិម្មានវាទី, អម្ហាកំ អាចរិយបាចរិយោ ឥស្សរនិម្មានវាទី។ អម្ហាកំ អាចរិយោ អហេតុអបច្ចយវាទី, អម្ហាកំ បាចរិយោ អហេតុអបច្ចយវាទី, អម្ហាកំ អាចរិយបាចរិយោ អហេតុអបច្ចយវាទី”តិ ឯវំ គច្ឆន្តានិ ហិ ឯតានិ អាចរិយបរម្បរំ គច្ឆន្តិ នាម។ “អម្ហាកំ អាចរិយោ បុព្ពេកតលទ្ធិកោ, អម្ហាកំ បាចរិយោ...បេ.... អម្ហាកំ អាចរិយបាចរិយោ អហេតុអបច្ចយលទ្ធិកោ”តិ ឯវំ គច្ឆន្តានិ លទ្ធិបរម្បរំ គច្ឆន្តិ នាម។ “អម្ហាកំ អាចរិយស្ស អត្តភាវោ បុព្ពេកតហេតុ, អម្ហាកំ បាចរិយស្ស...បេ.... អម្ហាកំ អាចរិយបាចរិយស្ស អត្តភាវោ អហេតុអបច្ចយោ”តិ ឯវំ គច្ឆន្តានិ អត្តភាវបរម្បរំ គច្ឆន្តិ នាម។ ឯវំ បន សុចិរម្បិ គច្ឆន្តានិ អកិរិយមត្តេយេវ សណ្ឋហន្តិ, ឯកោបិ ឯតេសំ ទិដ្ឋិគតិកានំ កត្តា វា ការេតា វា ន បញ្ញាយតិ។

បុរិសបុគ្គលោតិ សត្តោ។ កាមញ្ច បុរិសោតិបិ វុត្តេ បុគ្គលោតិបិ វុត្តេ សត្តោយេវ វុត្តោ ហោតិ, អយំ បន សម្មុតិកថា នាម យោ យថា ជានាតិ, តស្ស តថា វុច្ចតិ។ **បដិសំវេទេតី**តិ អត្តនោ សន្តានេ ឧប្បន្នំ ជានាតិ បដិសំវិទិតំ ករោតិ, អនុភវតិ វា។ **បុព្ពេកតហេតូ**តិ បុព្ពេកតការណា, បុព្ពេកតកម្មបច្ចយេនេវ បដិសំវេទេតីតិ អត្ថោ។ ឥមិនា កម្មវេទនញ្ច កិរិយវេទនញ្ច បដិក្ខិបិត្វា ឯកំ វិបាកវេទនមេវ សម្បដិច្ឆន្តិ។ យេ វា ឥមេ បិត្តសមុដ្ឋានា អាពាធា សេម្ហសមុដ្ឋានា វាតសមុដ្ឋានា សន្និបាតិកា ឧតុបរិណាមជា វិសមបរិហារជា ឱបក្កមិកា អាពាធា កម្មវិបាកជា អាពាធាតិ អដ្ឋ រោគា វុត្តា, តេសុ សត្ត បដិក្ខិបិត្វា ឯកំ វិបាកវេទនំយេវ សម្បដិច្ឆន្តិ។ យេបិមេ ទិដ្ឋធម្មវេទនីយំ ឧបបជ្ជវេទនីយំ អបរបរិយាយវេទនីយន្តិ តយោ កម្មរាសយោ វុត្តា, តេសុបិ ទ្វេ បដិពាហិត្វា ឯកំ អបរបរិយាយកម្មំយេវ សម្បដិច្ឆន្តិ។ យេបិមេ ទិដ្ឋធម្មវេទនីយោ វិបាកោ ឧបបជ្ជវេទនីយោ អបរបរិយាយវេទនីយោតិ តយោ វិបាករាសយោ វុត្តា, តេសុបិ ទ្វេ បដិពាហិត្វា ឯកំ អបរបរិយាយវិបាកមេវ សម្បដិច្ឆន្តិ។ យេបិមេ កុសលចេតនា អកុសលចេតនា វិបាកចេតនា កិរិយចេតនាតិ ចត្តារោ ចេតនារាសយោ វុត្តា, តេសុបិ តយោ បដិពាហិត្វា ឯកំ វិបាកចេតនំយេវ សម្បដិច្ឆន្តិ។

ឥស្សរនិម្មានហេតូតិ ឥស្សរនិម្មានការណា, ឥស្សរេន និម្មិតត្តា បដិសំវេទេតីតិ អត្ថោ។ អយំ ហិ តេសំ អធិប្បាយោ – ឥមា តិស្សោ វេទនា បច្ចុប្បន្នេ អត្តនា កតមូលកេន វា អាណត្តិមូលកេន វា បុព្ពេកតេន វា អហេតុអបច្ចយា វា បដិសំវេទិតុំ នាម ន សក្កា, ឥស្សរនិម្មានការណាយេវ បន ឥមា បដិសំវេទេតីតិ។ ឯវំវាទិនោ

បនេតេ ហេដ្ឋា វុត្តេសុ អដ្ឋសុ រោគេសុ ឯកម្បិ អសម្បដិច្ឆិត្វា សព្ពេ បដិពាហន្តិ, ហេដ្ឋា វុត្តេសុ ច តីសុ កម្មរាសីសុ តីសុ វិបាករាសីសុ ចតូសុ ចេតនារាសីសុ ឯកម្បិ អសម្បដិច្ឆិត្វា សព្ពេបិ បដិពាហន្តិ។

អហេតុអបច្ចយាតិ ហេតុញ្ច បច្ចយញ្ច វិនា, អការណេនេវ បដិសំវេទេតីតិ អត្ថោ។ អយញ្ហិ នេសំ អធិប្បាយោ – ឥមា តិស្សោ វេទនា បច្ចុប្បន្នេ អត្តនា កតមូលកេន វា អាណត្តិមូលកេន វា បុព្ពេកតេន វា ឥស្សរនិម្មានហេតុនា វា បដិសំវេទិតុំ នាម ន សក្កា, អហេតុអបច្ចយាយេវ បន ឥមា បដិសំវេទេតីតិ។ ឯវំវាទិនោ បនេតេ ហេដ្ឋា វុត្តេសុ រោគាទីសុ ឯកម្បិ អសម្បដិច្ឆិត្វា សព្ពំ បដិពាហន្តិ។

ឯវំ សត្ថា មាតិកំ និក្ខិបិត្វា ឥទានិ តំ វិភជិត្វា ទស្សេតុំ **តត្រ, ភិក្ខវេ**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **ឯវំ វទាមី**តិ លទ្ធិបតិដ្ឋាបនត្ថំ ឯវំ វទាមីតិ ទស្សេតិ។ លទ្ធិញ្ហិ អប្បតិដ្ឋាបេត្វា និគ្គយ្ហមានា លទ្ធិតោ លទ្ធឹ សង្កមន្តិ, ភោ គោតម, ន មយំ បុព្ពេកតវាទំ វទាមាតិអាទីនិ វទន្តិ។ លទ្ធិយា បន បតិដ្ឋាបិតាយ សង្កមិតុំ អលភន្តា សុនិគ្គហិតា ហោន្តិ, ឥតិ នេសំ លទ្ធិបតិដ្ឋាបនត្ថំ ឯវំ វទាមីតិ អាហ។ **តេនហាយស្មន្តោ**តិ តេន ហិ អាយស្មន្តោ។ កឹ វុត្តំ ហោតិ – យទិ ឯតំ សច្ចំ, ឯវំ សន្តេ តេន តុម្ហាកំ វាទេន។ **បាណាតិបាតិនោ ភវិស្សន្តិ បុព្ពេកតហេតូ**តិ យេ កេចិ លោកេ បាណំ អតិបាតេន្តិ, សព្ពេ តេ បុព្ពេកតហេតុ បាណាតិបាតិនោ ភវិស្សន្តិ។ កឹការណា? ន ហិ បាណាតិបាតកម្មំ អត្តនា កតមូលកេន ន អាណត្តិមូលកេន ន ឥស្សរនិម្មានហេតុនា ន អហេតុអបច្ចយា សក្កា បដិសំវេទេតុំ, បុព្ពេកតហេតុយេវ បដិសំវេទេតីតិ អយំ វោ លទ្ធិ។ យថា ច បាណាតិបាតិនោ, ឯវំ បាណាតិបាតា វិរមន្តាបិ បុព្ពេកតហេតុយេវ វិរមិស្សន្តីតិ។ ឥតិ ភគវា តេសំយេវ លទ្ធឹ គហេត្វា តេសំ និគ្គហំ អារោបេតិ។ ឥមិនា នយេន **អទិន្នាទាយិនោ**តិអាទីសុបិ យោជនា វេទិតព្ពា។

សារតោ បច្ចាគច្ឆតន្តិ សារភាវេន គណ្ហន្តានំ។ **ឆន្ទោ**តិ កត្តុកម្យតាឆន្ទោ។ **ឥទំ វា ករណីយំ ឥទំ វា អករណីយ**ន្តិ ឯត្ថ អយំ អធិប្បាយោ – ឥទំ វា ករណីយន្តិ កត្តព្ពស្ស ករណត្ថាយ, ឥទំ វា អករណីយន្តិ អកត្តព្ពស្ស អករណត្ថាយ កត្តុកម្យតា វា បច្ចត្តបុរិសការោ វា ន ហោតិ។ ឆន្ទវាយាមេសុ វា អសន្តេសុ “ឥទំ កត្តព្ព”ន្តិបិ “ឥទំ ន កត្តព្ព”ន្តិបិ ន ហោតិ។ **ឥតិ ករណីយាករណីយេ ខោ បន សច្ចតោ ថេតតោ អនុបលព្ភិយមានេ**តិ ឯវំ កត្តព្ពេ ច អកត្តព្ពេ ច ភូតតោ ថិរតោ អបញ្ញាយមានេ អលព្ភមានេ។ យទិ ហិ កត្តព្ពំ កាតុំ អកត្តព្ពតោ ច វិរមិតុំ លភេយ្យ, ករណីយាករណីយំ សច្ចតោ ថេតតោ ឧបលព្ភេយ្យ។ យស្មា បន ឧភយម្បិ តំ ឯស នុបលព្ភតិ, តស្មា តំ សច្ចតោ ថេតតោ ន ឧបលព្ភតិ, ឯវំ តស្មឹ ច អនុបលព្ភិយមានេតិ អត្ថោ។ **មុដ្ឋស្សតីន**ន្តិ នដ្ឋស្សតីនំ វិស្សដ្ឋស្សតីនំ។ **អនារក្ខានំ វិហរត**ន្តិ ឆសុ ទ្វារេសុ និរារក្ខានំ វិហរន្តានំ។ **ន ហោតិ បច្ចត្តំ សហធម្មិកោ សមណវាទោ**តិ ឯវំ ភូតានំ តុម្ហាកំ វា អញ្ញេសំ វា មយំ សមណាតិ បច្ចត្តំ សការណោ សមណវាទោ ន ហោតិ ន ឥជ្ឈតិ។ សមណាបិ ហិ បុព្ពេកតការណាយេវ ហោន្តិ, អស្សមណាបិ បុព្ពេកតការណាយេវាតិ។ **សហធម្មិកោ**តិ សការណោ។ **និគ្គហោ ហោតី**តិ មម និគ្គហោ ហោតិ, តេ បន និគ្គហិតា ហោន្តីតិ។

ឯវំ បុព្ពេកតវាទិនោ និគ្គហេត្វា ឥទានិ ឥស្សរនិម្មានវាទិនោ និគ្គហេតុំ **តត្រ, ភិក្ខវេ**តិអាទិមាហ។ តស្សត្ថោ បុព្ពេកតវាទេ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពោ, តថា អហេតុកវាទេបិ។

ឯវំ ឥមេសំ តិត្ថាយតនានំ បរម្បិ គន្ត្វា អកិរិយាយ សណ្ឋហនភាវេន តុច្ឆភាវំ អនិយ្យានិកភាវំ, អសារភាវេន ថុសកោដ្ដនសទិសតំ អាបជ្ជនភាវេន អគ្គិសញ្ញាយ ធមមានខជ្ជុបនកសរិក្ខតំ តំទិដ្ឋិកានំ បុរិមស្សបិ មជ្ឈិមស្សបិ បច្ឆិមស្សបិ អត្ថទស្សនតាយ អភាវេន អន្ធវេណូបមតំ សទ្ទមត្តេនេវ តានិ គហេត្វា សារទិដ្ឋិកានំ បថវិយំ បតិតស្ស ពេលុវបក្កស្ស ទទ្ទភាយិតសទ្ទំ សុត្វា “បថវី សំវដ្ដមានា អាគច្ឆតី”តិ សញ្ញាយ បលាយន្តេន សសកេន សរិក្ខភាវញ្ច ទស្សេត្វា ឥទានិ អត្តនា ទេសិតស្ស ធម្មស្ស សារភាវញ្ចេវ និយ្យានិកភាវញ្ច ទស្សេតុំ **អយំ ខោ បន, ភិក្ខវេ**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **អនិគ្គហិតោ**តិ អញ្ញេហិ អនិគ្គហិតោ និគ្គហេតុំ អសក្កុណេយ្យោ។ **អសំកិលិដ្ឋោ**តិ និក្កិលេសោ បរិសុទ្ធោ, “សំកិលិដ្ឋំ នំ ករិស្សាមា”តិ បវត្តេហិបិ តថា កាតុំ អសក្កុណេយ្យោ។ **អនុបវជ្ជោ**តិ ឧបវាទវិនិមុត្តោ។ **អប្បដិកុដ្ឋោ**តិ “កឹ ឥមិនា ហរថ ន”ន្តិ ឯវំ អប្បដិពាហិតោ , អនុបក្កុដ្ឋោ វា។ **វិញ្ញូហី**តិ បណ្ឌិតេហិ។ អបណ្ឌិតានញ្ហិ អជានិត្វា កថេន្តានំ វចនំ អប្បមាណំ។ តស្មា វិញ្ញូហីតិ អាហ។

ឥទានិ តស្ស ធម្មស្ស ទស្សនត្ថំ “កតមោ ច, ភិក្ខវេ”តិ បញ្ហំ បុច្ឆិត្វា “ឥមា ឆ ធាតុយោ”តិអាទិនា នយេន មាតិកំ និក្ខិបិត្វា យថាបដិបាដិយា វិភជិត្វា ទស្សេន្តោ បុន **ឥមា ឆ ធាតុយោ**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **ធាតុយោ**តិ សភាវា។ និជ្ជីវនិស្សត្តភាវប្បកាសកោ ហិ សភាវដ្ឋោ ធាត្វដ្ឋោ នាម។ **ផស្សាយតនានី**តិ វិបាកផស្សានំ អាករដ្ឋេន អាយតនានិ។ **មនោបវិចារា**តិ វិតក្កវិចារបាទេហិ អដ្ឋារសសុ ឋានេសុ មនស្ស ឧបវិចារា។

បថវីធាតូតិ បតិដ្ឋាធាតុ។ **អាបោធាតូ**តិ អាពន្ធនធាតុ។ **តេជោធាតូ**តិ បរិបាចនធាតុ។ **វាយោធាតូ**តិ វិត្ថម្ភនធាតុ។ **អាកាសធាតូ**តិ អសម្ផុដ្ឋធាតុ។ **វិញ្ញាណធាតូ**តិ វិជាននធាតុ។ ឯវមិទំ ធាតុកម្មដ្ឋានំ អាគតំ។ តំ ខោ បនេតំ សង្ខេបតោ អាគតដ្ឋានេ សង្ខេបតោបិ វិត្ថារតោបិ កថេតុំ វដ្ដតិ។ វិត្ថារតោ អាគតដ្ឋានេ សង្ខេបតោ កថេតុំ ន វដ្ដតិ, វិត្ថារតោវ វដ្ដតិ។ ឥមស្មឹ បន តិត្ថាយតនសុត្តេ ឥទំ សង្ខេបតោ ឆធាតុវសេន កម្មដ្ឋានំ អាគតំ។ តំ ឧភយថាបិ កថេតុំ វដ្ដតិ។

សង្ខេបតោ ឆធាតុវសេន កម្មដ្ឋានំ បរិគ្គណ្ហន្តោបិ ឯវំ បរិគ្គណ្ហាតិ – បថវីធាតុ អាបោធាតុ តេជោធាតុ វាយោធាតូតិ ឥមានិ ចត្តារិ មហាភូតានិ, អាកាសធាតុ ឧបាទារូបំ។ ឯកស្មឹ ច ឧបាទារូបេ ទិដ្ឋេ សេសានិ តេវីសតិ ទិដ្ឋានេវាតិ សល្លក្ខេតព្ពានិ។ វិញ្ញាណធាតូតិ ចិត្តំ វិញ្ញាណក្ខន្ធោ ហោតិ, តេន សហជាតា វេទនា វេទនាក្ខន្ធោ, សញ្ញា សញ្ញាក្ខន្ធោ, ផស្សោ ច ចេតនា ច សង្ខារក្ខន្ធោតិ ឥមេ ចត្តារោ អរូបក្ខន្ធា នាម។ ចត្តារិ បន មហាភូតានិ ចតុន្នញ្ច មហាភូតានំ ឧបាទារូបំ រូបក្ខន្ធោ នាម។ តត្ថ ចត្តារោ អរូបក្ខន្ធា នាមំ, រូបក្ខន្ធោ រូបន្តិ នាមញ្ច រូបញ្ចាតិ ទ្វេយេវ ធម្មា ហោន្តិ, តតោ ឧទ្ធំ សត្តោ វា ជីវោ វា នត្ថីតិ ឯវំ ឯកស្ស ភិក្ខុនោ សង្ខេបតោ ឆធាតុវសេន អរហត្តសម្បាបកំ កម្មដ្ឋានំ វេទិតព្ពំ។

វិត្ថារតោ បរិគ្គណ្ហន្តោ បន ចត្តារិ មហាភូតានិ បរិគ្គណ្ហិត្វា អាកាសធាតុបរិគ្គហានុសារេន តេវីសតិ ឧបាទារូបានិ បរិគ្គណ្ហាតិ។ អថ នេសំ បច្ចយំ ឧបបរិក្ខន្តោ បុន ចត្តារេវ មហាភូតានិ ទិស្វា តេសុ បថវីធាតុ វីសតិកោដ្ឋាសា, អាបោធាតុ ទ្វាទស, តេជោធាតុ ចត្តារោ, វាយោធាតុ ឆកោដ្ឋាសាតិ កោដ្ឋាសវសេន សមោធានេត្វា ទ្វាចត្តាលីស មហាភូតានិ ច វវត្ថបេត្វា តេសុ តេវីសតិ ឧបាទារូបានិ បក្ខិបិត្វា បញ្ចសដ្ឋិ រូបានិ វវត្ថបេតិ។ តានិ ច វត្ថុរូបេន សទ្ធឹ ឆសដ្ឋិ ហោន្តីតិ ឆសដ្ឋិ រូបានិ បស្សតិ។ វិញ្ញាណធាតុ បន លោកិយចិត្តវសេន ឯកាសីតិ ចិត្តានិ។ តានិ សព្ពានិបិ វិញ្ញាណក្ខន្ធោ នាម ហោតិ។ តេហិ សហជាតា វេទនាទយោបិ តត្តកាយេវាតិ ឯកាសីតិ វេទនា វេទនាក្ខន្ធោ, ឯកាសីតិ សញ្ញា សញ្ញាក្ខន្ធោ, ឯកាសីតិ ចេតនា សង្ខារក្ខន្ធោតិ ឥមេ ចត្តារោ អរូបក្ខន្ធា តេភូមកវសេន គយ្ហមានា ចតុវីសាធិកានិ តីណិ ធម្មសតានិ ហោន្តីតិ ឥតិ ឥមេ ច អរូបធម្មា ឆសដ្ឋិ ច រូបធម្មាតិ សព្ពេបិ សមោធានេត្វា នាមញ្ច រូបញ្ចាតិ ទ្វេវ ធម្មា ហោន្តិ, តតោ ឧទ្ធំ សត្តោ វា ជីវោ វា នត្ថីតិ នាមរូបវសេន បញ្ចក្ខន្ធេ វវត្ថបេត្វា តេសំ បច្ចយំ បរិយេសន្តោ អវិជ្ជាបច្ចយា តណ្ហាបច្ចយា កម្មបច្ចយា អាហារបច្ចយាតិ ឯវំ បច្ចយំ ទិស្វា “អតីតេបិ ឥមេហិ បច្ចយេហិ ឥទំ វដ្ដំ បវត្តិត្ថ, អនាគតេបិ ឯតេហិ បច្ចយេហិ បវត្តិស្សតិ, ឯតរហិបិ ឯតេហិយេវ បវត្តតី”តិ តីសុ កាលេសុ កង្ខំ វិតរិត្វា អនុក្កមេន បដិបជ្ជមានោ អរហត្តំ បាបុណាតិ។ ឯវំ វិត្ថារតោបិ ឆធាតុវសេន អរហត្តសម្បាបកំ កម្មដ្ឋានំ វេទិតព្ពំ។

ចក្ខុ ផស្សាយតនន្តិ សុវណ្ណាទីនំ សុវណ្ណាទិអាករោ វិយ ទ្វេ ចក្ខុវិញ្ញាណានិ ទ្វេ សម្បដិច្ឆនានិ តីណិ សន្តីរណានីតិ ឥមេហិ សត្តហិ វិញ្ញាណេហិ សហជាតានំ សត្តន្នំ ផស្សានំ សមុដ្ឋានដ្ឋេន អាករោតិ អាយតនំ។ **សោតំ ផស្សាយតន**ន្តិអាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ **មនោ ផស្សាយតន**ន្តិ ឯត្ថ បន ទ្វាវីសតិ វិបាកផស្សា យោជេតព្ពា។ ឥតិ ហិទំ ឆផស្សាយតនានំ វសេន កម្មដ្ឋានំ អាគតំ។ តំ សង្ខេបតោបិ វិត្ថារតោបិ កថេតព្ពំ។ សង្ខេបតោ តាវ – ឯត្ថ ហិ បុរិមានិ បញ្ច អាយតនានិ ឧបាទារូបំ, តេសុ ទិដ្ឋេសុ អវសេសំ ឧបាទារូបំ ទិដ្ឋមេវ ហោតិ។ ឆដ្ឋំ អាយតនំ ចិត្តំ, តំ វិញ្ញាណក្ខន្ធោ ហោតិ, តេន សហជាតា វេទនាទយោ សេសា តយោ អរូបក្ខន្ធាតិ ហេដ្ឋា វុត្តនយេនេវ សង្ខេបតោ ច វិត្ថារតោ ច អរហត្តសម្បាបកំ កម្មដ្ឋានំ វេទិតព្ពំ។

ចក្ខុនា រូបំ ទិស្វាតិ ចក្ខុវិញ្ញាណេន រូបំ បស្សិត្វា។ **សោមនស្សដ្ឋានិយ**ន្តិ សោមនស្សស្ស ការណភូតំ។ **ឧបវិចរតី**តិ តត្ថ មនំ ចារេន្តោ ឧបវិចរតិ។ សេសបទេសុបិ ឯសេវ នយោ ។ ឯត្ថ ច ឥដ្ឋំ វា ហោតុ អនិដ្ឋំ វា, យំ រូបំ ទិស្វា សោមនស្សំ ឧប្បជ្ជតិ, តំ **សោមនស្សដ្ឋានិយំ** នាម។ យំ ទិស្វា ទោមនស្សំ ឧប្បជ្ជតិ, តំ **ទោមនស្សដ្ឋានិយំ** នាម។ យំ ទិស្វា ឧបេក្ខា ឧប្បជ្ជតិ, តំ **ឧបេក្ខាដ្ឋានិយំ** នាមាតិ វេទិតព្ពំ។ **សទ្ទា**ទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ ឥតិ ឥទំ សង្ខេបតោ កម្មដ្ឋានំ អាគតំ។ តំ ខោ បនេតំ សង្ខេបតោ អាគតដ្ឋានេ សង្ខេបតោបិ វិត្ថារតោបិ កថេតុំ វដ្ដតិ។ វិត្ថារតោ អាគតដ្ឋានេ សង្ខេបតោ កថេតុំ ន វដ្ដតិ។ ឥមស្មឹ បន តិត្ថាយតនសុត្តេ ឥទំ សង្ខេបតោ អដ្ឋារសមនោបវិចារវសេន កម្មដ្ឋានំ អាគតំ។ តំ សង្ខេបតោបិ វិត្ថារតោបិ កថេតុំ វដ្ដតិ។

តត្ថ សង្ខេបតោ តាវ – ចក្ខុ សោតំ ឃានំ ជិវ្ហា កាយោ, រូបំ សទ្ទោ គន្ធោ រសោតិ ឥមានិ នវ ឧបាទារូបានិ, តេសុ ទិដ្ឋេសុ សេសំ ឧបាទារូបំ ទិដ្ឋមេវ ហោតិ។ ផោដ្ឋព្ពំ តីណិ មហាភូតានិ, តេហិ ទិដ្ឋេហិ ចតុត្ថំ ទិដ្ឋមេវ ហោតិ។ មនោ វិញ្ញាណក្ខន្ធោ, តេន សហជាតា វេទនាទយោ តយោ អរូបក្ខន្ធាតិ ហេដ្ឋា វុត្តនយេនេវ សង្ខេបតោ ច វិត្ថារតោ ច អរហត្តសម្បាបកំ កម្មដ្ឋានំ វេទិតព្ពំ។

អរិយសច្ចានីតិ អរិយភាវករានិ, អរិយបដិវិទ្ធានិ វា សច្ចានិ។ អយមេត្ថ សង្ខេបោ, វិត្ថារតោ បនេតំ បទំ វិសុទ្ធិមគ្គេ (វិសុទ្ធិ. ២.៥២៩) បកាសិតំ។ **ឆន្នំ, ភិក្ខវេ, ធាតូន**ន្តិ ឥទំ កិមត្ថំ អារទ្ធំ? សុខាវពោធនត្ថំ។ យស្ស ហិ តថាគតោ ទ្វាទសបទំ បច្ចយាវដ្ដំ កថេតុកាមោ ហោតិ, តស្ស គព្ភាវក្កន្តិ វដ្ដំ ទស្សេតិ។ គព្ភាវក្កន្តិ វដ្ដស្មិំ ហិ ទស្សិតេ កថេតុម្បិ សុខំ ហោតិ បរំ អវពោធេ ឧតុម្បីតិ សុខាវពោធនត្ថំ ឥទមារទ្ធន្តិ វេទិតព្ពំ។ តត្ថ **ឆន្នំ ធាតូន**ន្តិ ហេដ្ឋា វុត្តានំយេវ បថវីធាតុអាទីនំ។ **ឧបាទាយា**តិ បដិច្ច។ ឯតេន បច្ចយមត្តំ ទស្សេតិ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ "ឆធាតុបច្ចយា គព្ភស្សាវក្កន្តិ ហោតី"តិ។ កស្ស ឆន្នំ ធាតូនំ បច្ចយេន, កិំ មាតុ, ឧទាហុ បិតូតិ? ន មាតុ ន បិតុ, បដិសន្ធិគ្គណ្ហនកសត្តស្សេវ បន ឆន្នំ ធាតូនំ បច្ចយេន គព្ភស្សាវក្កន្តិ នាម ហោតិ។ គព្ភោ ច នាមេស និរយគព្ភោ តិរច្ឆានយោនិគព្ភោ បេត្តិវិសយគព្ភោ មនុស្សគព្ភោ ទេវគព្ភោតិ នានប្បការោ ហោតិ។ ឥមស្មិំ បន ឋានេ មនុស្សគព្ភោ អធិប្បេតោ។ **អវក្កន្តិ ហោតី**តិ ឱក្កន្តិ និព្ពត្តិ បាតុភាវោ ហោតិ, កថំ ហោតីតិ? តិណ្ណំ សន្និបាតេន។ វុត្តញ្ហេតំ –

> "តិណ្ណំ ខោ បន, ភិក្ខវេ, សន្និបាតា គព្ភស្សាវក្កន្តិ ហោតិ។ កតមេសំ តិណ្ណំ ? ឥធ មាតាបិតរោ ច សន្និបតិតា ហោន្តិ, មាតា ច ន ឧតុនី ហោតិ, គន្ធព្ពោ ច ន បច្ចុបដ្ឋិតោ ហោតិ។ នេវ តាវ គព្ភស្សាវក្កន្តិ ហោតិ។ ឥធ មាតាបិតរោ ច សន្និបតិតា ហោន្តិ, មាតា ច ឧតុនី ហោតិ, គន្ធព្ពោ ច ន បច្ចុបដ្ឋិតោ ហោតិ, នេវ តាវ គព្ភស្សាវក្កន្តិ ហោតិ។ យតោ ច ខោ, ភិក្ខវេ, មាតាបិតរោ ច សន្និបតិតា ហោន្តិ, មាតា ច ឧតុនី ហោតិ, គន្ធព្ពោ ច បច្ចុបដ្ឋិតោ ហោតិ។ ឯវំ តិណ្ណំ សន្និបាតា គព្ភស្សាវក្កន្តិ ហោតី"តិ (ម. និ. ១.៤០៨)។

ឱក្កន្តិយា សតិ នាមរូបន្តិ "វិញ្ញាណបច្ចយា នាមរូប"ន្តិ វុត្តដ្ឋានេ វត្ថុទសកំ កាយទសកំ ភាវទសកំ តយោ អរូបិនោ ខន្ធាតិ តេត្តឹស ធម្មា គហិតា, ឥមស្មិំ បន "ឱក្កន្តិយា សតិ នាមរូប"ន្តិ វុត្តដ្ឋានេ វិញ្ញាណក្ខន្ធម្បិ បក្ខិបិត្វា គព្ភសេយ្យកានំ បដិសន្ធិក្ខណេ ចតុត្តឹស ធម្មា គហិតាតិ វេទិតព្ពា។ **នាមរូបបច្ចយា សឡាយតន**ន្តិអាទីហិ យថេវ ឱក្កន្តិយា សតិ នាមរូបបាតុភាវោ ទស្សិតោ, ឯវំ នាមរូបេ សតិ សឡាយតនបាតុភាវោ, សឡាយតនេ សតិ ផស្សបាតុភាវោ, ផស្សេ សតិ វេទនាបាតុភាវោ ទស្សិតោ។

វេទិយមានស្សាតិ ឯត្ថ វេទនំ អនុភវន្តោបិ វេទិយមានោតិ វុច្ចតិ ជានន្តោបិ។ "វេទិយាមហំ, ភន្តេ, វេទិយតីតិ មំ សង្ឃោ ធារេតូ"តិ (ចូឡវ. អដ្ឋ. ១០២) ឯត្ថ ហិ អនុភវន្តោ វេទិយមានោ នាម, "សុខំ វេទនំ វេទិយមានោ សុខំ វេទនំ វេទិយាមីតិ បជានាតី"តិ (ម. និ. ១.១១៣; ទី. និ. ២.៣៨០; វិភ. ៣៦៣) ឯត្ថ ជានន្តោ។ ឥធាបិ ជានន្តោវ អធិប្បេតោ។ **ឥទំ ទុក្ខន្តិ បញ្ញបេមី**តិ ឯវំ ជានន្តស្ស សត្តស្ស "ឥទំ ទុក្ខំ ឯត្តកំ ទុក្ខំ, នត្ថិ ឥតោ ឧទ្ធំ ទុក្ខ"ន្តិ បញ្ញបេមិ ពោធេមិ ជានាបេមិ។ **អយំ ទុក្ខសមុទយោ**តិអាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។

តត្ថ ទុក្ខាទីសុ អយំ សន្និដ្ឋានកថា – ឋបេត្វា ហិ តណ្ហំ តេភូមកា បញ្ចក្ខន្ធា ទុក្ខំ នាម, តស្សេវ បភាវិកា បុព្ពតណ្ហា ទុក្ខសមុទយោ នាម, តេសំ ទ្វិន្នម្បិ សច្ចានំ អនុប្បត្តិនិរោធោ ទុក្ខនិរោធោ នាម, អរិយោ អដ្ឋង្គិកោ មគ្គោ ទុក្ខនិរោធគាមិនី បដិបទា នាម។ ឥតិ ភគវា ឱក្កន្តិយា សតិ នាមរូបន្តិ កថេន្តោបិ វេទិយមានស្ស ជានមានស្សេវ កថេសិ, នាមរូបបច្ចយា សឡាយតនន្តិ កថេន្តោបិ, សឡាយតនបច្ចយា ផស្សោតិ កថេន្តោបិ, ផស្សបច្ចយា វេទនាតិ កថេន្តោបិ, វេទិយមានស្ស ខោ បនាហំ, ភិក្ខវេ, ឥទំ ទុក្ខន្តិ បញ្ញបេមីតិ កថេន្តោបិ , អយំ ទុក្ខសមុទយោតិ, អយំ ទុក្ខនិរោធោតិ, អយំ ទុក្ខនិរោធគាមិនី បដិបទាតិ បញ្ញបេមីតិ កថេន្តោបិ វេទិយមានស្ស ជានមានស្សេវ កថេសិ។

ឥទានិ តានិ បដិបាដិយា ឋបិតានិ សច្ចានិ វិត្ថារេន្តោ **កតមញ្ច, ភិក្ខវេ**តិអាទិមាហ។ តំ សព្ពំ សព្ពាការេន វិសុទ្ធិមគ្គេ (វិសុទ្ធិ. ២.៥៣៧) វិត្ថារិតមេវ។ តត្ថ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពំ។ អយំ បន វិសេសោ – តត្ថ "ទុក្ខសមុទយំ អរិយសច្ចំ យាយំ តណ្ហា បោនោព្ភវិកា"តិ (ម. និ. ១.១៣៣; ទី. និ. ២.៤០០; វិភ. ២០៣) ឥមាយ តន្តិយា អាគតំ, ឥធ "អវិជ្ជាបច្ចយា សង្ខារា"តិ បច្ចយាការវសេន។ តត្ថ ច ទុក្ខនិរោធំ អរិយសច្ចំ "យោ តស្សាយេវ តណ្ហាយ អសេសវិរាគនិរោធោ"តិ (ម. និ. ១.១៣៤; ទី. និ. ២.៤០១; វិភ. ២០៤) ឥមាយ តន្តិយា អាគតំ, ឥធ "អវិជ្ជាយត្វេវ អសេសវិរាគនិរោធា"តិ បច្ចយាការនិរោធវសេន។

តត្ថ **អសេសវិរាគនិរោធា**តិ អសេសវិរាគេន ច អសេសនិរោធេន ច។ ឧភយម្បេតំ អញ្ញមញ្ញវេវចនមេវ។ **សង្ខារនិរោធោ**តិ សង្ខារានំ អនុប្បត្តិនិរោធោ ហោតិ។ សេសបទេសុបិ ឯសេវ នយោ។ ឥមេហិ បន បទេហិ យំ អាគម្ម អវិជ្ជាទយោ និរុជ្ឈន្តិ, អត្ថតោ តំ និព្ពានំ ទីបិតំ ហោតិ។ និព្ពានញ្ហិ អវិជ្ជានិរោធោតិបិ សង្ខារនិរោធោតិបិ ឯវំ តេសំ តេសំ ធម្មានំ និរោធនាមេន កថីយតិ។ **កេវលស្សា**តិ សកលស្ស។ **ទុក្ខក្ខន្ធស្សា**តិ វដ្ដទុក្ខរាសិស្ស។ **និរោធោ ហោតី**តិ អប្បវត្តិ ហោតិ។ តត្ថ យស្មា អវិជ្ជាទីនំ និរោធោ នាម ខីណាការោបិ វុច្ចតិ

អរហត្តម្បិ និព្ពានម្បិ, តស្មា ឥធ ខីណាការទស្សនវសេន ទ្វាទសសុ ឋានេសុ អរហត្តំ, ទ្វាទសសុយេវ និព្ពានំ កថិតន្តិ វេទិតព្ពំ។ **ឥទំ វុច្ចតី**តិ ឯត្ថ និព្ពានមេវ សន្ធាយ ឥទន្តិ វុត្តំ។ **អដ្ឋង្គិកោ**តិ ន អដ្ឋហិ អង្គេហិ វិនិមុត្តោ អញ្ញោ មគ្គោ នាម អត្ថិ។ យថា បន បញ្ចង្គិកំ តូរិយន្តិ វុត្តេ បញ្ចង្គមត្តមេវ តូរិយន្តិ វុត្តំ ហោតិ, ឯវមិធាបិ អដ្ឋង្គិកមត្តមេវ មគ្គោ ហោតីតិ វេទិតព្ពោ។ **អនិគ្គហិតោ**តិ ន និគ្គហិតោ។ និគ្គណ្ហន្តោ ហិ ហាបេត្វា វា ទស្សេតិ វឌ្ឍេត្វា វា តំ បរិវត្តេត្វា វា។ តត្ថ យស្មា ចត្តារិ អរិយសច្ចានិ “ន ឥមានិ ចត្តារិ, ទ្វេ វា តីណិ វា”តិ ឯវំ ហាបេត្វាបិ “បញ្ច វា ឆ វា”តិ ឯវំ វឌ្ឍេត្វាបិ “ន ឥមានិ ចត្តារិ អរិយសច្ចានិ, អញ្ញានេវ ចត្តារិ អរិយសច្ចានី”តិ ទស្សេតុំ ន សក្កា។ តស្មា អយំ ធម្មោ អនិគ្គហិតោ នាម។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានមេវាតិ។

២. ភយសុត្តវណ្ណនា

៦៣. ទុតិយេ **អមាតាបុត្តិកានី**តិ មាតា ច បុត្តោ ច មាតាបុត្តំ, បរិត្តាតុំ សមត្ថភាវេន នត្ថិ ឯត្ថ មាតាបុត្តន្តិ អមាតាបុត្តិកានិ។ **យន្តិ** យស្មឹ សមយេ។ **តត្ថ មាតាបិ បុត្តំ នប្បដិលភតី**តិ តស្មឹ អគ្គិភយេ ឧប្បន្នេ មាតាបិ បុត្តំ បស្សិតុំ ន លភតិ, បុត្តោបិ មាតរំ បស្សិតុំ ន លភតីតិ អត្ថោ។ **ភយំ ហោតី**តិ ចិត្តុត្រាសភយំ ហោតិ។ **អដវិសង្កោបោ**តិ អដវិយា សង្កោបោ។ អដវីតិ ចេត្ថ អដវិវាសិនោ ចោរា វេទិតព្ពា។ យទា ហិ តេ អដវិតោ ជនបទំ ឱតរិត្វា គាមនិគមរាជធានិយោ បហរិត្វា វិលុម្បន្តិ, តទា អដវិសង្កោបោ នាម ហោតិ, តំ សន្ធាយេតំ វុត្តំ។ **ចក្កសមារូឡ្ហា**តិ ឯត្ថ ឥរិយាបថចក្កម្បិ វដ្ដតិ យានចក្កម្បិ។ ភយស្មឹ ហិ សម្បត្តេ យេសំ យានកានិ អត្ថិ, តេ អត្តនោ បរិក្ខារភណ្ឌំ តេសុ អារោបេត្វា បលាយន្តិ។ យេសំ នត្ថិ , តេ កាជេន វា អាទាយ សីសេន វា ឧក្ខិបិត្វា បលាយន្តិយេវ។ តេ ចក្កសមារូឡ្ហា នាម ហោន្តិ។ **បរិយាយន្តី**តិ ឥតោ ចិតោ ច គច្ឆន្តិ។ **កទាចី**តិ កិស្មិញ្ចិទេវ កាលេ។ **ករហចី**តិ តស្សេវ វេវចនំ។ **មាតាបិ បុត្តំ បដិលភតី**តិ អាគច្ឆន្តំ វា គច្ឆន្តំ វា ឯកស្មឹ ឋានេ និលីនំ វា បស្សិតុំ លភតិ។ **ឧទកវាហកោ**តិ នទីបូរោ។ **មាតាបិ បុត្តំ បដិលភតី**តិ កុល្លេ វា ឧឡុម្បេ វា មត្តិកាភាជនេ វា ទារុក្ខណ្ឌេ វា លគ្គំ វុយ្ហមានំ បស្សិតុំ បដិលភតិ, សោត្ថិនា វា បុន ឧត្តរិត្វា គាមេ វា អរញ្ញេ វា ឋិតំ បស្សិតុំ លភតីតិ។

ឯវំ បរិយាយតោ អមាតាបុត្តិកានិ ភយានិ ទស្សេត្វា ឥទានិ និប្បរិយាយេន ទស្សេន្តោ **តីណិមានី**តិ អាទិមាហ។ តត្ថ **ជរាភយ**ន្តិ ជរំ បដិច្ច ឧប្បជ្ជនកភយំ។ ឥតរេសុបិ ឯសេវ នយោ។ វុត្តម្បិ ចេតំ – “ជរំ បដិច្ច ឧប្បជ្ជតិ ភយំ ភយានកំ ឆម្ភិតត្តំ លោមហំសោ ចេតសោ ឧត្រាសោ។ ព្យាធឹ បដិច្ច, មរណំ បដិច្ច ឧប្បជ្ជតិ ភយំ ភយានកំ ឆម្ភិតត្តំ លោមហំសោ ចេតសោ ឧត្រាសោ”តិ (វិភ. ៩២១)។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានមេវាតិ។

៣. វេនាគបុរសុត្តវណ្ណនា

៦៤. តតិយេ **កោសលេសូ**តិ ឯវំនាមកេ ជនបទេ។ **ចារិកំ ចរមានោ**តិ អទ្ធានគមនំ គច្ឆន្តោ។ ចារិកា ច នាមេសា ភគវតោ ទុវិធា ហោតិ តុរិតចារិកា ច អតុរិតចារិកា ចាតិ។ តត្ថ ទូរេបិ ពោធនេយ្យបុគ្គលំ ទិស្វា តស្ស ពោធនត្ថាយ សហសា គមនំ **តុរិតចារិកា** នាម ។ សា មហាកស្សបបច្ចុគ្គមនាទីសុ ទដ្ឋព្ពា។ យំ បន គាមនិគមបដិបាដិយា ទេវសិកំ យោជនអទ្ធយោជនវសេន បិណ្ឌបាតចរិយាទីហិ លោកំ អនុគ្គណ្ហន្តស្ស គមនំ, អយំ **អតុរិតចារិកា** នាម។ ឥមំ សន្ធាយេតំ វុត្តំ – “ចារិកំ ចរមានោ”តិ។ វិត្ថារេន បន ចារិកាកថា សុមង្គលវិលាសិនិយា ទីឃនិកាយដ្ឋកថាយ អម្ពដ្ឋសុត្តវណ្ណនាយំ (ទី. និ. អដ្ឋ. ១.២៥៤) វុត្តា។ **ព្រាហ្មណគាមោ**តិ ព្រាហ្មណានំ សមោសរណគាមោបិ ព្រាហ្មណគាមោតិ វុច្ចតិ, ព្រាហ្មណានំ ភោគគាមោបិ។ ឥធ សមោសរណគាមោ ព្រាហ្មណវសនគាមោតិ អធិប្បេតោ។ **តទវសរី**តិ តត្ថ អវសរិ, សម្បត្តោតិ អត្ថោ។ វិហារោ បនេត្ថ អនិយាមិតោ។ តស្មា តស្ស អវិទូរេ ពុទ្ធានំ អនុច្ឆវិកោ ឯកោ វនសណ្ឌោ អត្ថិ, សត្ថា តំ វនសណ្ឌំ គតោតិ វេទិតព្ពោ។

អស្សោសុន្តិ សុណឹសុ ឧបលភឹសុ, សោតទ្វារសម្បត្តវចននិគ្ឃោសានុសារេន ជានឹសុ។ **ខោ**តិ អវធារណត្ថេ, បទបូរណមត្តេ វា និបាតោ។ តត្ថ អវធារណត្ថេន “អស្សោសុំ ឯវ, ន តេសំ កោចិ សវនន្តរាយោ អហោសី”តិ អយមត្ថោ វេទិតព្ពោ។ បទបូរណេន ព្យញ្ជនសិលិដ្ឋតាមត្តមេវ។

ឥទានិ យមត្ថំ អស្សោសុំ, តំ បកាសេតុំ **សមណោ ខលុ, ភោ, គោតមោ**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ សមិតបាបត្តា **សមណោ**តិ វេទិតព្ពោ។ **ខលូ**តិ អនុស្សវត្ថេ និបាតោ។ **ភោ**តិ តេសំ អញ្ញមញ្ញំ អាលបនមត្តំ។ **គោតមោ**តិ ភគវតោ គោត្តវសេន បរិទីបនំ, តស្មា “សមណោ ខលុ, ភោ, គោតមោ”តិ ឯត្ថ សមណោ កិរ, ភោ, គោតមគោត្តោតិ ឯវមត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ **សក្យបុត្តោ**តិ ឥទំ បន ភគវតោ ឧច្ចាកុលបរិទីបនំ។ **សក្យកុលា បព្ពជិតោ**តិ សទ្ធាបព្ពជិតភាវបរិទីបនំ, កេនចិ បារិជុញ្ញេន អនភិភូតោ អបរិក្ខីណំយេវ តំ កុលំ បហាយ សទ្ធាយ បព្ព

ជិតោតិ វុត្តំ ហោតិ។ **តំ ខោ បនា**តិ ឥត្ថម្ភូតាខ្យានត្ថេ ឧបយោគវចនំ, តស្ស ខោ បន ភោតោ គោតមស្សាតិ អត្ថោ។ **កល្យាណោ**តិ កល្យាណគុណសមន្នាគតោ, សេដ្ឋោតិ វុត្តំ ហោតិ។ **កិត្តិសទ្ទោ**តិ កិត្តិយេវ, ថុតិឃោសោ វា។ **អព្ភុគ្គតោ**តិ សទេវកំ លោកំ អជ្ឈោត្ថរិត្វា ឧគ្គតោ។ កិន្តិ? **ឥតិបិ សោ ភគវា…បេ.… ពុទ្ធោ ភគវា**តិ។ តត្រាយំ បទសម្ពន្ធោ – សោ ភគវា ឥតិបិ អរហំ, ឥតិបិ សម្មាសម្ពុទ្ធោ…បេ.… ឥតិបិ ភគវាតិ។ ឥមិនា ច ឥមិនា ច ការណេនាតិ វុត្តំ ហោតិ។

តត្ថ "អារកត្តា, អរីនំ អរានញ្ច ហតត្តា, បច្ចយាទីនំ អរហត្តា, បាបករណេ រហាភាវាតិ ឥមេហិ ការណេហិ សោ ភគវា អរហន្តិ វេទិតព្ពោ"តិអាទិនា នយេន មាតិកំ និក្ខិបិត្វា សព្ពានេវ ឯតានិ បទានិ វិសុទ្ធិមគ្គេ (វិសុទ្ធិ. ១.១២៥-១២៧) ពុទ្ធានុស្សតិនិទ្ទេសេ វិត្ថារិតានីតិ តតោ នេសំ វិត្ថារោ គហេតព្ពោ។

សោ ឥមំ លោកន្តិ សោ ភវំ គោតមោ ឥមំ លោកំ, ឥទានិ វត្តព្ពំ និទស្សេតិ។ **សទេវក**ន្តិ សហ ទេវេហិ សទេវកំ។ ឯវំ សហ មារេន **សមារកំ**។ សហ ព្រហ្មុនា **សព្រហ្មកំ**។ សហ សមណព្រាហ្មណេហិ **សស្សមណព្រាហ្មណិំ**។ បជាតត្តា **បជា**, តំ បជំ។ សហ ទេវមនុស្សេហិ **សទេវមនុស្សំ**។ តត្ថ សទេវកវចនេន បញ្ចកាមាវចរទេវគ្គហណំ វេទិតព្ពំ, សមារកវចនេន ឆដ្ឋកាមាវចរទេវគ្គហណំ, សព្រហ្មកវចនេន ព្រហ្មកាយិកាទិព្រហ្មគ្គហណំ, សស្សមណព្រាហ្មណិវចនេន សាសនស្ស បច្ចត្ថិកបច្ចាមិត្តសមណព្រាហ្មណគ្គហណំ, សមិតបាបពាហិតបាបសមណព្រាហ្មណគ្គហណញ្ច, បជាវចនេន សត្តលោកគ្គហណំ, សទេវមនុស្សវចនេន សម្មុតិទេវអវសេសមនុស្សគ្គហណំ។ ឯវមេត្ថ តីហិ បទេហិ ឱកាសលោកេន សទ្ធិំ សត្តលោកោ, ទ្វីហិ បជាវសេន សត្តលោកោវ គហិតោតិ វេទិតព្ពោ។

អបរោ នយោ – សទេវកគ្គហណេន អរូបាវចរលោកោ គហិតោ, សមារកគ្គហណេន ឆកាមាវចរទេវលោកោ, សព្រហ្មកគ្គហណេន រូបីព្រហ្មលោកោ, សស្សមណព្រាហ្មណាទិគ្គហណេន ចតុបរិសវសេន, សម្មុតិទេវេហិ វា សហ មនុស្សលោកោ, អវសេសសព្ពសត្តលោកោ វា។ បោរាណា បនាហុ – **សទេវក**ន្តិ ទេវតាហិ សទ្ធិំ អវសេសលោកំ។ **សមារក**ន្តិ មារេន សទ្ធិំ អវសេសលោកំ។ **សព្រហ្មក**ន្តិ ព្រហ្មេហិ សទ្ធិំ អវសេសលោកំ។ ឯវំ សព្ពេបិ តិភវូបគេ សត្តេ តីហាការេហិ តីសុ បទេសុ បក្ខិបិត្វា បុន ទ្វីហិ បទេហិ បរិយាទាតុំ **សស្សមណព្រាហ្មណិំ បជំ សទេវមនុស្ស**ន្តិ វុត្តំ។ ឯវំ បញ្ចហិ បទេហិ តេន តេនាការេន តេធាតុកមេវ បរិយាទិន្នន្តិ។

សយំ អភិញ្ញា សច្ឆិកត្វា បវេទេតីតិ **សយ**ន្តិ សាមំ, អបរនេយ្យោ ហុត្វា។ **អភិញ្ញា**តិ អភិញ្ញាយ, អធិកេន ញាណេន ញត្វាតិ អត្ថោ។ **សច្ឆិកត្វា**តិ បច្ចក្ខំ កត្វា , ឯតេន អនុមានាទិបដិក្ខេបោ កតោ។ **បវេទេតី**តិ ពោធេតិ ញាបេតិ បកាសេតិ។

សោ ធម្មំ ទេសេតិ អាទិកល្យាណំ…បេ.… បរិយោសានកល្យាណន្តិ សោ ភគវា សត្តេសុ ការុញ្ញតំ បដិច្ច ហិត្វាបិ អនុត្តរំ វិវេកសុខំ ធម្មំ ទេសេតិ។ តញ្ច ខោ អប្បំ វា ពហុំ វា ទេសេន្តោ អាទិកល្យាណាទិប្បការមេវ ទេសេតិ, អាទិម្ហិបិ កល្យាណំ ភទ្ទកំ អនវជ្ជមេវ កត្វា ទេសេតិ, មជ្ឈេបិ, បរិយោសានេបិ កល្យាណំ ភទ្ទកំ អនវជ្ជមេវ កត្វា ទេសេតីតិ វុត្តំ ហោតិ។

តត្ថ អត្ថិ ទេសនាយ អាទិមជ្ឈបរិយោសានំ, អត្ថិ សាសនស្ស។ **ទេសនាយ** តាវ ចតុប្បទិកាយបិ គាថាយ បឋមបាទោ អាទិ នាម, តតោ ទ្វេ មជ្ឈំ នាម, អន្តេ ឯកោ បរិយោសានំ នាម។ ឯកានុសន្ធិកស្ស សុត្តស្ស និទានំ អាទិ, ឥទមវោចាតិ បរិយោសានំ, ឧភិន្នំ អន្តរា មជ្ឈំ។ អនេកានុសន្ធិកស្ស សុត្តស្ស បឋមានុសន្ធិ អាទិ, អន្តេ អនុសន្ធិ បរិយោសានំ, មជ្ឈេ ឯកោ វា ទ្វេ វា ពហូ វា មជ្ឈមេវ។

សាសនស្ស សីលសមាធិវិបស្សនា អាទិ នាម។ វុត្តម្បិ ចេតំ – "កោ ចាទិ កុសលានំ ធម្មានំ, សីលញ្ច សុវិសុទ្ធំ ទិដ្ឋិ ច ឧជុកា"តិ (សំ. និ. ៥.៣៦៩)។ "អត្ថិ, ភិក្ខវេ, មជ្ឈិមា បដិបទា តថាគតេន អភិសម្ពុទ្ធា"តិ ឯវំ វុត្តោ បន អរិយមគ្គោ មជ្ឈំ នាម។ ផលញ្ចេវ និព្ពានញ្ច បរិយោសានំ នាម។ "តស្មាតិហ ត្វំ, ព្រាហ្មណ, ព្រហ្មចរិយំ ឯតំបារំ ឯតំបរិយោសាន"ន្តិ ឯត្ថ ផលំ បរិយោសនន្តិ វុត្តំ។ "និព្ពានោគធញ្ហិ, អាវុសោ វិសាខ, ព្រហ្មចរិយំ វុស្សតិ និព្ពានបរាយណំ និព្ពានបរិយោសាន"ន្តិ (ម. និ. ១.៤៦៦) ឯត្ថ និព្ពានំ បរិយោសានន្តិ វុត្តំ។ ឥធ បន ទេសនាយ អាទិមជ្ឈបរិយោសានំ អធិប្បេតំ។ ភគវា ហិ ធម្មំ ទេសេន្តោ អាទិម្ហិ សីលំ ទស្សេត្វា មជ្ឈេ មគ្គំ បរិយោសានេ និព្ពានំ ទស្សេតិ។ តេន វុត្តំ – "សោ ធម្មំ ទេសេតិ អាទិកល្យាណំ មជ្ឈេកល្យាណំ បរិយោសានកល្យាណ"ន្តិ។ តស្មា អញ្ញោបិ ធម្មកថិកោ ធម្មំ កថេន្តោ –

"អាទិម្ហិ សីលំ ទស្សេយ្យ, មជ្ឈេ មគ្គំ វិភាវយេ;

បរិយោសានម្បិ និព្ពានំ, ឯសា កថិកសណ្ឋិតី’’តិ។

សាត្ថំ សព្យញ្ជនន្តិ យស្ស ហិ យាគុភត្តឥត្ថិបុរិសាទិវណ្ណនានិស្សិតា ទេសនា ហោតិ, ន សោ សាត្ថំ ទេសេតិ។ ភគវា បន តថារូបំ ទេសនំ បហាយ ចតុសតិបដ្ឋានាទិនិស្សិតំ ទេសនំ ទេសេតិ។ តស្មា ‘‘សាត្ថំ ទេសេតី’’តិ វុច្ចតិ។ យស្ស បន ទេសនា ឯកព្យញ្ជនាទិយុត្តា វា សព្ពនិរោដ្ឋព្យញ្ជនា វា សព្ពវិស្សដ្ឋព្យញ្ជនា វា សព្ពនិគ្គហិតព្យញ្ជនា វា, តស្ស ទមិឡកិរាតយវនាទិមិលក្ខានំ ភាសា វិយ ព្យញ្ជនបារិបូរិយា អភាវតោ អព្យញ្ជនា នាម ទេសនា ហោតិ។ ភគវា បន –

‘‘សិថិលំ ធនិតញ្ច ទីឃរស្សំ, លហុកំ គរុកញ្ច និគ្គហីតំ;
សម្ពន្ធំ វវត្ថិតំ វិមុត្តំ, ទសធា ព្យញ្ជនពុទ្ធិយា បភេទោ’’តិ។ –

ឯវំ វុត្តំ ទសវិធំ ព្យញ្ជនំ អមក្ខេត្វា បរិបុណ្ណព្យញ្ជនមេវ កត្វា ធម្មំ ទេសេតិ។ តស្មា ‘‘សព្យញ្ជនំ កត្វា ទេសេតី’’តិ វុច្ចតិ។ **កេវលបរិបុណ្ណ**ន្តិ ឯត្ថ **កេវល**ន្តិ សកលាធិវចនំ។ **បរិបុណ្ណ**ន្តិ អនូនាធិកវចនំ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – សកលបរិបុណ្ណមេវ ទេសេតិ, ឯកទេសនាបិ អបរិបុណ្ណា នត្ថីតិ។ **បរិសុទ្ធ**ន្តិ និរុបក្កិលេសំ។ យោ ហិ ‘‘ឥមំ ធម្មទេសនំ និស្សាយ លាភំ វា សក្ការំ វា លភិស្សាមី’’តិ ទេសេតិ, តស្ស អបរិសុទ្ធា ទេសនា នាម ហោតិ។ ភគវា បន លោកាមិសនិរបេក្ខោ ហិតផរណេនេវ មេត្តាភាវនាយ មុទុហទយោ ឧល្លុម្បនសភាវសណ្ឋិតេន ចិត្តេន ទេសេតិ។ តស្មា បរិសុទ្ធំ ទេសេតីតិ វុច្ចតិ។ **ព្រហ្មចរិយំ បកាសេតី**តិ ឯត្ថ ព្រហ្មចរិយន្តិ សិក្ខត្តយសង្គហិតំ សកលំ សាសនំ។ តស្មា ព្រហ្មចរិយំ បកាសេតីតិ សោ ធម្មំ ទេសេតិ អាទិកល្យាណំ…បេ…. បរិសុទ្ធំ, ឯវំ ទេសេន្តោ ច សិក្ខត្តយសង្គហិតំ សកលសាសនព្រហ្មចរិយំ បកាសេតីតិ ឯវមេត្ថ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ **ព្រហ្មចរិយ**ន្តិ សេដ្ឋដ្ឋេន ព្រហ្មភូតំ ចរិយំ, ព្រហ្មភូតានំ វា ពុទ្ធាទីនំ ចរិយន្តិ វុត្តំ ហោតិ។

សាធុ ខោ បនាតិ សុន្ទរំ ខោ បន, អត្ថាវហំ សុខាវហន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ **តថារូបានំ អរហត**ន្តិ យថារូបោ សោ ភវំ គោតមោ, ឯវរូបានំ អនេកេហិបិ កប្បកោដិសតសហស្សេហិ ទុល្លភទស្សនានំ ព្យាមប្បភាបរិក្ខិត្តេហិ អសីតិអនុព្យញ្ជនបដិមណ្ឌិតេហិ ទ្វត្តិំសមហាបុរិសលក្ខណវរេហិ សមាកិណ្ណមនោរមសរីរានំ អនប្បកទស្សនានំ អតិមធុរធម្មនិគ្ឃោសានំ យថាភូតគុណាធិគមេន លោកេ អរហន្តោតិ លទ្ធសទ្ទានំ អរហតំ។ **ទស្សនំ ហោតី**តិ បសាទសោម្មានិ អក្ខីនិ ឧម្មីលេត្វា ទស្សនមត្តម្បិ សាធុ ហោតិ។ សចេ បន អដ្ឋង្គសមន្នាគតេន ព្រហ្មស្សរេន ធម្មំ ទេសេន្តស្ស ឯកបទម្បិ សោតុំ លភិស្សាម, សាធុតរំយេវ ភវិស្សតីតិ ឯវំ អជ្ឈាសយំ កត្វា។ **យេន ភគវា តេនុបសង្កមិំសូ**តិ សព្ពកិច្ចានិ បហាយ តុដ្ឋមានសា អគមំសុ។ **អញ្ជលិំ បណាមេត្វា**តិ ឯតេ ឧភតោបក្ខិកា, តេ ឯវំ ចិន្តេសុំ – ‘‘សចេ នោ មិច្ឆាទិដ្ឋិកា ចោទេស្សន្តិ ‘កស្មា តុម្ហេ សមណំ គោតមំ វន្ទិត្ថា’តិ, តេសំ ‘កិំ អញ្ជលិករណមត្តេនាបិ វន្ទិតំ ហោតី’តិ វក្ខាម ។ សចេ នោ សម្មាទិដ្ឋិកា ចោទេស្សន្តិ ‘កស្មា ភគវន្តំ ន វន្ទិត្ថា’តិ, ‘កិំ សីសេន ភូមិំ បហរន្តេនេវ វន្ទិតំ ហោតិ។ ននុ អញ្ជលិកម្មម្បិ វន្ទនា ឯវា’តិ វក្ខាមា’’តិ។

នាមគោត្តន្តិ , ‘‘ភោ គោតម, អហំ អសុកស្ស បុត្តោ ទត្តោ នាម មិត្តោ នាម ឥធាគតោ’’តិ វទន្តា នាមំ សាវេន្តិ នាម។ ‘‘ភោ គោតម, អហំ វាសេដ្ឋោ នាម កច្ចានោ នាម ឥធាគតោ’’តិ វទន្តា គោត្តំ សាវេន្តិ នាម។ ឯតេ កិរ ទលិទ្ទា ជិណ្ណកុលបុត្តា ‘‘បរិសមជ្ឈេ នាមគោត្តវសេន បាកដា ភវិស្សាមា’’តិ ឯវំ អកំសុ។ យេ បន **តុណ្ហីភូតា** និសីទិំសុ, តេ កេរាដិកា ចេវ អន្ធពាលា ច។ តត្ថ កេរាដិកា ‘‘ឯកំ ទ្វេ កថាសល្លាបេ ករោន្តោ វិស្សាសិកោ ហោតិ, អថ វិស្សាសេ សតិ ឯកំ ទ្វេ ភិក្ខា អទាតុំ ន យុត្ត’’ន្តិ តតោ អត្តានំ មោចេន្តា តុណ្ហីភូតា និសីទន្តិ។ អន្ធពាលា អញ្ញាណតាយេវ អវក្ខិត្តមត្តិកាបិណ្ឌា វិយ យត្ថ កត្ថចិ តុណ្ហីភូតា និសីទន្តិ។

វេនាគបុរិកោតិ វេនាគបុរវាសី។ **ឯតទវោចា**តិ បាទន្តតោ បដ្ឋាយ យាវ កេសគ្គា តថាគតស្ស សរីរំ ឱលោកេន្តោ អសីតិអនុព្យញ្ជនសមុជ្ជលេហិ ទ្វត្តិំសមហាបុរិសលក្ខណេហិ បដិមណ្ឌិតំ សរីរា និក្ខមិត្វា សមន្តតោ អសីតិហត្ថប្បទេសំ អជ្ឈោត្ថរិត្វា ឋិតាហិ ឆព្ពណ្ណាហិ ឃនពុទ្ធរំសីហិ សម្បរិវារិតំ តថាគតស្ស សរីរំ ទិស្វា សញ្ជាតវិម្ហយោ វណ្ណំ ភណន្តោ ឯតំ ‘‘អច្ឆរិយំ, ភោ គោតមា’’តិអាទិវចនំ អវោច។

តត្ថ **យាវញ្ចិទ**ន្តិ អធិមត្តប្បមាណបរិច្ឆេទវចនមេតំ។ តស្ស វិប្បសន្នបទេន សទ្ធិំ សម្ពន្ធោ។ យាវញ្ច វិប្បសន្នានិ អធិមត្តវិប្បសន្នានីតិ អត្ថោ។ **ឥន្ទ្រិយានី**តិ ចក្ខាទីនិ ឆ ឥន្ទ្រិយានិ។ តស្ស ហិ បញ្ចន្នំ ឥន្ទ្រិយានំ បតិដ្ឋិតោកាសស្ស វិប្បសន្នតំ ទិស្វា តេសំ វិប្បសន្នតា បាកដា អហោសិ។ យស្មា បន សា មនេ វិប្បសន្នេយេវ ហោតិ, អវិប្បសន្នចិត្តានញ្ហិ ឥន្ទ្រិយប្បសាទោ នាម នត្ថិ, តស្មាស្ស មនិន្ទ្រិយប្បសាទោបិ បាកដោ អហោសិ។ តំ ឯស វិប្បសន្នតំ គហេត្វា ‘‘វិប្បសន្នានិ ឥន្ទ្រិយានី’’តិ អាហ។ **បរិសុទ្ធោ**តិ និម្មលោ។ **បរិយោទាតោ**តិ បភស្សរោ។ **សារទំ ពទរបណ្ឌុ**ន្តិ សរទកាលេ ជាតំ នាតិសុបរិបក្កំ ពទរំ។ តញ្ហិ បរិសុទ្ធញ្ចេវ ហោតិ បរិយោទាតញ្ច។

តាលបក្កន្តិ សុបរិបក្កតាលផលំ។ **សម្បតិ ពន្ធនា បមុត្តន្តិ** តំខណញ្ញេវ ពន្ធនា បមុត្តំ។ តស្ស ហិ ពន្ធនមូលំ អបនេត្វា បរមុខំ កត្វា ផលកេ ឋបិតស្ស ចតុរង្គុលមត្តំ ឋានំ ឱលោកេន្តានំ បរិសុទ្ធំ បរិយោទាតំ ហុត្វា ខាយតិ។ តំ សន្ធាយេវមាហ ។ **នេក្ខំ ជម្ពោនទន្តិ** សុរត្តវណ្ណស្ស ជម្ពោនទសុវណ្ណស្ស ឃដិកា។ **ទក្ខកម្មារបុត្តសុបរិកម្មកតន្តិ** ទក្ខេន សុវណ្ណការបុត្តេន សុដ្ឋុ កតបរិកម្មំ។ **ឧក្កាមុខេ សុកុសលសម្បហដ្ឋន្តិ** សុវណ្ណការឧទ្ធនេ បចិត្វា សុកុសលេន សុវណ្ណការេន ឃដ្ដនបរិមជ្ជនហំសនេន សុដ្ឋុ បហដ្ឋំ សុបរិមទ្ទិតន្តិ អត្ថោ។ **បណ្ឌុកម្ពលេ និក្ខិត្តន្តិ** អគ្គិនា បចិត្វា ទីបិទាឋាយ ឃំសិត្វា គេរុកបរិកម្មំ កត្វា រត្តកម្ពលេ ឋបិតំ។ **ភាសតេតិ** សញ្ជាតឱភាសតាយ ភាសតេ។ **តបតេតិ** អន្ធការវិទ្ធំសនតាយ តបតេ។ **វិរោចតីតិ** វិជ្ជោតមានំ ហុត្វា វិរោចតិ, សោភតីតិ អត្ថោ។

ឧច្ចាសយនមហាសយនានីតិ ឯត្ថ អតិក្កន្តប្បមាណំ ឧច្ចាសយនំ នាម, អាយតវិត្ថតំ អកប្បិយភណ្ឌំ មហាសយនំ នាម។ ឥទានិ តានិ ទស្សេន្តោ **សេយ្យថិទំ, អាសន្ទីតិ**អាទិមាហ។ តត្ថ **អាសន្ទីតិ** អតិក្កន្តប្បមាណំ អាសនំ។ **បល្លង្កោតិ** បាទេសុ វាឡរូបានិ ឋបេត្វា កតោ។ **គោនកោតិ** ទីឃលោមកោ មហាកោជវោ។ ចតុរង្គុលាធិកានិ កិរ តស្ស លោមានិ។ **ចិត្តកោតិ** វានចិត្តំ ឧណ្ណាមយត្ថរណំ។ **បដិកាតិ** ឧណ្ណាមយោ សេតត្ថរកោ។ **បដលិកាតិ** ឃនបុប្ផោ ឧណ្ណាមយត្ថរកោ, យោ អាមលកបដ្ដោតិបិ វុច្ចតិ។ **តូលិកាតិ** តិណ្ណំ តូលានំ អញ្ញតរបុណ្ណា តូលិកា។ **វិកតិកាតិ** សីហព្យគ្ឃាទិរូបវិចិត្រោ ឧណ្ណាមយត្ថរកោ។ **ឧទ្ទលោមីតិ** ឧភតោទសំ ឧណ្ណាមយត្ថរណំ។ កេចិ ឯកតោ ឧគ្គតបុប្ផន្តិ វទន្តិ។ **ឯកន្តលោមីតិ** ឯកតោទសំ ឧណ្ណាមយត្ថរណំ។ កេចិ ឧភតោ ឧគ្គតបុប្ផន្តិ វទន្តិ។ **កដ្ឋិស្សន្តិ** រតនបរិសិព្ពិតំ កោសេយ្យកដ្ឋិស្សមយំ បច្ចត្ថរណំ។ **កោសេយ្យន្តិ** រតនបរិសិព្ពិតមេវ កោសិយសុត្តមយំ បច្ចត្ថរណំ។ **កុត្តកន្តិ** សោឡសន្នំ នាដកិត្ថីនំ ឋត្វា នច្ចនយោគ្គំ ឧណ្ណាមយត្ថរណំ។ **ហត្ថត្ថរាទយោ** ហត្ថិបិដ្ឋាទីសុ អត្ថរណកអត្ថរកា ចេវ ហត្ថិរូបាទីនិ ទស្សេត្វា កតអត្ថរកា ច។ **អជិនប្បវេណីតិ** អជិនចម្មេហិ មញ្ចប្បមាណេន សិព្ពិត្វា កតប្បវេណី។ សេសំ ហេដ្ឋា វុត្តត្ថមេវ។

និកាមលាភីតិ អតិកាមលាភី ឥច្ឆិតិច្ឆិតលាភី។ **អកិច្ឆលាភីតិ** អទុក្ខលាភី។ **អកសិរលាភីតិ** វិបុលលាភី មហន្តលាភី, ឧឡារុឡារានេវ លភតិ មញ្ញេតិ សន្ធាយ វទតិ។ អយំ កិរ ព្រាហ្មណោ សយនគរុកោ, សោ ភគវតោ វិប្បសន្និន្ទ្រិយាទិតំ ទិស្វា “អទ្ធា ឯស ឯវរូបេសុ ឧច្ចាសយនមហាសយនេសុ និសីទតិ ចេវ និបជ្ជតិ ច។ តេនស្ស វិប្បសន្នានិ ឥន្ទ្រិយានិ, បរិសុទ្ធោ ឆវិវណ្ណោ បរិយោទាតោ”តិ មញ្ញមានោ ឥមំ សេនាសនវណ្ណំ កថេសិ។

លទ្ធា ច បន ន កប្បន្តីតិ ឯត្ថ កិញ្ចិ កិញ្ចិ កប្បតិ។ សុទ្ធកោសេយ្យញ្ហិ មញ្ចេបិ អត្ថរិតុំ វដ្ដតិ, គោនកាទយោ ច ភូមត្ថរណបរិភោគេន, អាសន្ទិយា បាទេ ឆិន្ទិត្វា, បល្លង្កស្ស វាឡេ ភិន្ទិត្វា, តូលិកំ វិជដេត្វា “ពិម្ពោហនញ្ច កាតុ”ន្តិ (ចូឡវ. ២៩៧) វចនតោ ឥមានិបិ ឯកេន វិធានេន កប្បន្តិ។ អកប្បិយំ បន ឧបាទាយ សព្ពានេវ ន កប្បន្តីតិ វុត្តានិ។

វនន្តញ្ញេវ បវិសាមីតិ អរញ្ញំយេវ បវិសាមិ។ **យទេវាតិ** យានិយេវ។ **បល្លង្កំ អាភុជិត្វាតិ** សមន្តតោ ឩរុពទ្ធាសនំ ពន្ធិត្វា។ **ឧជុំ កាយំ បណិធាយាតិ** អដ្ឋារស បិដ្ឋិកណ្ដកេ កោដិយា កោដឹ បដិបាទេន្តោ ឧជុំ កាយំ ឋបេត្វា។ **បរិមុខំ សតឹ ឧបដ្ឋបេត្វាតិ** កម្មដ្ឋានាភិមុខំ សតឹ ឋបេត្វា, បរិគ្គហិតនិយ្យានំ វា កត្វាតិ អត្ថោ។ វុត្តញ្ហេតំ – “បរីតិ បរិគ្គហដ្ឋោ។ មុខន្តិ និយ្យានដ្ឋោ។ សតីតិ ឧបដ្ឋានដ្ឋោ។ តេន វុច្ចតិ បរិមុខំ សតឹ ឧបដ្ឋបេត្វា”តិ (បដិ. ម. ១.១៦៤)។ **ឧបសម្បជ្ជ វិហរាមីតិ** បដិលភិត្វា បច្ចក្ខំ កត្វា វិហរាមិ។ **ឯវំភូតោតិ** ឯវំ បឋមជ្ឈានាទីសុ អញ្ញតរសមង្គី ហុត្វា។ **ទិព្ពោ មេ ឯសោ តស្មិំ សមយេ ចង្កមោ ហោតីតិ** ចត្តារិ ហិ រូបជ្ឈានានិ សមាបជ្ជិត្វា ចង្កមន្តស្ស ចង្កមោ ទិព្ពចង្កមោ នាម ហោតិ, សមាបត្តិតោ វុដ្ឋាយ ចង្កមន្តស្សាបិ ចង្កមោ ទិព្ពចង្កមោយេវ។ ឋានាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ តថា ឥតរេសុ ទ្វីសុ វិហារេសុ។

សោ ឯវំ បជានាមិ “រាគោ មេ បហីនោ”តិ មហាពោធិបល្លង្កេ អរហត្តមគ្គេន បហីនរាគមេវ ទស្សេន្តោ “សោ ឯវំ បជានាមិ រាគោ មេ បហីនោ”តិ អាហ។ សេសបទេសុបិ ឯសេវ នយោ។ ឥមិនា បន កឹ កថិតំ ហោតីតិ? បច្ចវេក្ខណា កថិតា, បច្ចវេក្ខណាយ ផលសមាបត្តិ កថិតា។ ផលសមាបត្តិញ្ហិ សមាបន្នស្សាបិ សមាបត្តិតោ វុដ្ឋិតស្សាបិ ចង្កមាទយោ អរិយចង្កមាទយោ ហោន្តិ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

៤. សរភសុត្តវណ្ណនា

៦៥. ចតុត្ថេ **រាជគហេតិ** ឯវំនាមកេ នគរេ។ **គិជ្ឈកូដេ បព្ពតេតិ** គិជ្ឈសទិសានិស្ស កូដានិ, គិជ្ឈា វា តស្ស កូដេសុ វសន្តីតិ គិជ្ឈកូដោ, តស្មិំ គិជ្ឈកូដេ បព្ពតេ។ ឯតេនស្ស រាជគហំ គោចរគាមំ កត្វា វិហរន្តស្ស វសនដ្ឋានំ ទស្សិតំ។ គិជ្ឈកូដស្មិញ្ហិ តថាគតំ ឧទ្ទិស្ស វិហារោ ការិតោ, គិជ្ឈកូដវិហារោត្វេវស្ស នាមំ។ តត្ថាយំ

តស្មឹ សមយេ វិហរតីតិ។ **សរភោ នាម បរិព្ពាជកោ អចិរបក្កន្តោ ហោតី**តិ សរភោតិ ឯវំនាមកោ បរិព្ពាជកោ
តមស្មឹ សាសនេ បព្ពជិត្វា នចិរស្សេវ បក្កន្តោ ហោតិ, អធុនា វិព្ភន្តោតិ អត្ថោ។ សម្មាសម្ពុទ្ធេ ហិ លោកេ ឧប្បន្នេ
តិត្ថិយា នដ្ឋលាភសក្ការា អហេសុំ, តិណ្ណំ រតនានំ មហាលាភសក្ការោ ឧប្បជ្ជិ។ យថាហ –

> “តេន ខោ បន សមយេន ភគវា សក្កតោ ហោតិ គរុកតោ មានិតោ បូជិតោ អបចិតោ លាភី
> ចីវរបិណ្ឌបាតសេនាសនគិលានបច្ចយភេសជ្ជបរិក្ខារានំ។ អញ្ញតិត្ថិយា បន បរិព្ពាជកា អសក្កតា
> ហោន្តិ អគរុកតា អមានិតា អបូជិតា ន លាភិនោ ចីវរបិណ្ឌបាតសេនាសនគិលាន
> បច្ចយភេសជ្ជបរិក្ខារាន”ន្តិ (ឧទា.១៤; សំ.និ.១.២.៧០)។

តេ ឯវំ បរិហីនលាភសក្ការា បញ្ចសតមត្តា ឯកស្មឹ បរិព្ពាជការាមេ សន្និបតិត្វា សម្មន្តយឹសុ – “ភោ, មយំ
សមណស្ស គោតមស្ស ឧប្បន្នកាលតោ បដ្ឋាយ ហតលាភសក្ការា ជាតា, សមណស្ស គោតមស្ស សាវកានញ្ចស្ស
ឯកំ អវណ្ណំ ឧបធារេថ, អវណ្ណំ បត្ថរិត្វា ឯតស្ស សាសនំ គរហិត្វា អម្ហាកំ លាភសក្ការំ ឧប្បាទេស្សាមា”តិ។ តេ
វជ្ជំ ឱលោកេន្តា – “តីសុ ទ្វារេសុ អាជីវេ ចាតិ ចតូសុបិ ឋានេសុ សមណស្ស គោតមស្ស វជ្ជំ បស្សិតុំ ន សក្កា, ត
មានិ ចត្តារិ ឋានានិ មុញ្ចិត្វា អញ្ញត្ថ ឱលោកេថា”តិ អាហំសុ។ អថ នេសំ អន្តរេ ឯកោ ឯវមាហ – “អហំ អញ្ញំ ន
បស្សាមិ, តមេ អន្វឌ្ឍមាសំ សន្និបតិត្វា ទ្វារវាតបានានិ បិធាយ សាមណេរានម្បិ បវេសនំ ន ទេន្តិ។ ជីវិត
សទិសាបិ ឧបដ្ឋាកា ទដ្ឋុំ ន លភន្តិ, អាវដ្ដនិមាយំ ឱសារេត្វា ឱសារេត្វា ជនំ អាវដ្ដេត្វា អាវដ្ដេត្វា ខាទន្តិ។ សចេ
តំ មយំ អាហរិតុំ សក្ខិស្សាម, ឯវំ នោ លាភសក្ការឧឡារោ ភវិស្សតី”តិ។ អបរោបិ ឯវមេវ វទន្តោ ឧដ្ឋាសិ។ សព្ពេ
ឯកវាទា អហេសុំ។ តតោ អាហំសុ – “យោ តំ អាហរិតុំ សក្ខិស្សតិ, តំ មយំ អម្ហាកំ សមយេ ជេដ្ឋកំ
ករិស្សាមា”តិ។

តតោ កោដិតោ បដ្ឋាយ “ត្វំ សក្ខិស្សសិ, ត្វំ សក្ខិស្សសី”តិ បុច្ឆិត្វា “អហំ ន សក្ខិស្សាមិ, អហំ ន
សក្ខិស្សាមី”តិ ពហូហិ វុត្តេ សរភំ បុច្ឆឹសុ – “ត្វំ សក្ខិស្សសិ អាចរិយា”តិ។ សោ អាហ – “អគរុ ឯតំ អាហរិតុំ, សចេ
តុម្ហេ អត្តនោ កថាយ ឋត្វា មំ ជេដ្ឋកំ ករិស្សថា”តិ។ អគរុ ឯតមាចរិយ អាហរ, ត្វំ កតោយេវាសិ អម្ហេហិ
ជេដ្ឋកោតិ។ សោ អាហ – “តំ អាហរន្តេន ថេនេត្វា វា វិលុម្បិត្វា វា អាហរិតុំ ន សក្កា, សមណស្ស បន
គោតមស្ស សាវកសទិសេន ហុត្វា តស្ស សាវកេ វន្ទិត្វា វត្តបដិវត្តំ កត្វា តេសំ បត្តេ ភត្តំ ភុញ្ជិត្វា អាហរិតុំ
សក្កា។ រុច្ចតិ វោ ឯតស្ស ឯត្តកស្ស កិរិយា”តិ។ យំកិញ្ចិ កត្វា អាហរិត្វា ច នោ ទេហីតិ។ តេន ហិ មំ ទិស្វា
អបស្សន្តា វិយ ភវេយ្យាថាតិ បរិព្ពាជកានំ សញ្ញំ ទត្វា ទុតិយទិវសេ បាតោវ ឧដ្ឋាយ គិជ្ឈកូដមហាវិហារំ គន្ត្វា
ទិដ្ឋទិដ្ឋានំ ភិក្ខូនំ បញ្ចបតិដ្ឋិតេន បាទេ វន្ទិ។ ភិក្ខូ អាហំសុ – “អញ្ញេ បរិព្ពាជកា ចណ្ឌា ផរុសា, អយំ បន សទ្ធោ
ភវិស្សតិ បសន្នោ”តិ។ ភន្តេ, តុម្ហេ ញត្វា យុត្តដ្ឋានស្មឹយេវ បព្ពជិតា, មយំ បន អនុបធារេត្វា អតិត្ថេនេវ
បក្ខន្តា អនិយ្យានិកមគ្គេ វិចរាមាតិ។ សោ ឯវំ វត្វា ទិដ្ឋេ ទិដ្ឋេ ភិក្ខូ បុនប្បុនំ វន្ទតិ, ន្ហានោទកាទីនិ បដិយា
ទេតិ, ទន្តកដ្ឋំ កប្បិយំ ករោតិ, បាទេ ធោវតិ មក្ខេតិ, អតិរេកភត្តំ លភិត្វា ភុញ្ជតិ។

តំ ឥមិនា នីហារេន វសន្តំ ឯកោ មហាថេរោ ទិស្វា, “បរិព្ពាជក, ត្វំ សទ្ធោ បសន្នោ, កឹ ន បព្ពជសី”តិ។
កោ មំ, ភន្តេ, បព្ពាជេស្សតិ។ មយញ្ហិ ចិរកាលំ ភទន្តានំ បច្ចត្ថិកា ហុត្វា វិចរិម្ហាតិ។ ថេរោ “សចេ ត្វំ បព្ព
ជិតុកាមោ, អហំ តំ បព្ពាជេស្សាមី”តិ វត្វា បព្ពាជេសិ។ សោ បព្ពជិតកាលតោ បដ្ឋាយ និរន្តរំ វត្ត
បដិវត្តមកាសិ។ អថ នំ ថេរោ វត្តេ បសីទិត្វា នចិរស្សេវ ឧបសម្បាទេសិ។ សោ ឧបោសថទិវសេ ភិក្ខូហិ សទ្ធឹ
ឧបោសថគ្គំ បវិសិត្វា ភិក្ខូ មហន្តេន ឧស្សាហេន បាតិមោក្ខំ បគ្គណ្ហន្តេ ទិស្វា “ឥមិនា នីហារេន ឱសារេត្វា
ឱសារេត្វា លោកំ ខាទន្តិ, កតិបាហេន ហរិស្សាមី”តិ ចិន្តេសិ។ សោ បរិវេណំ គន្ត្វា ឧបជ្ឈាយំ វន្ទិត្វា, “ភន្តេ, កោ
នាមោ អយំ ធម្មោ”តិ បុច្ឆិ។ បាតិមោក្ខោ នាម, អាវុសោតិ។ ឧត្តមធម្មោ ឯស, ភន្តេ, ភវិស្សតីតិ។ អាម,
អាវុសោ, សកលសាសនធារណី អយំ សិក្ខាតិ។ ភន្តេ, សចេ ឯស សិក្ខាធម្មោ ឧត្តមោ, ឥមមេវ បឋមំ
គណ្ហាមីតិ។ គណ្ហាវុសោតិ ថេរោ សម្បដិច្ឆិ។ សោ គណ្ហន្តោ បរិព្ពាជកេ បស្សិត្វា “កីទិសំ អាចរិយា”តិ បុច្ឆិតោ,
“អាវុសោ, មា ចិន្តយិត្ថ, កតិបាហេន អាហរិស្សាមី”តិ វត្វា នចិរស្សេវ ឧគ្គណ្ហិត្វា ឧបជ្ឈាយំ អាហ – “ឯត្តកមេវ,
ភន្តេ, ឧទាហុ អញ្ញម្បិ អត្ថី”តិ។ ឯត្តកមេវ, អាវុសោតិ។

សោ បុនទិវសេ យថានិវត្ថបារុតោវ គហិតនីហារេនេវ បត្តំ គហេត្វា គិជ្ឈកូដា និក្ខម្ម បរិព្ពាជការាមំ អគ
មាសិ។ បរិព្ពាជកា ទិស្វា “កីទិសំ, អាចរិយ, នាសក្ខិត្ថ មញ្ញេ អាវដ្ដនិមាយំ អាហរិតុ”ន្តិ តំ បរិវារយឹសុ។ មា
ចិន្តយិត្ថ, អាវុសោ, អាហដា មេ អាវដ្ដនិមាយា, ឥតោ បដ្ឋាយ អម្ហាកំ លាភសក្ការោ មហា ភវិស្សតិ។ តុម្ហេ
អញ្ញមញ្ញំ សមគ្គា ហោថ, មា វិវាទំ អកត្ថាតិ។ សចេ តេ, អាចរិយ, សុគ្គហិតា, អម្ហេបិ នំ វាចេហីតិ។ សោ
អាទិតោ បដ្ឋាយ បាតិមោក្ខំ ឱសារេសិ។ អថ តេ សព្ពេបិ – “ឯថ, ភោ, នគរេ វិចរន្តា សមណស្ស គោតមស្ស អ

វណ្ណំ កថេស្សាមា”តិ អនុគ្ឃាដិតេសុយេវ នគរទ្វារេសុ ទ្វារសមីបំ គន្ត្វា វិវដេន ទ្វារេន សព្ពបឋមំ បវិសឹសុ។ ឯវំ សលិង្គេនេវ អបក្កន្តំ តំ បរិព្ពាជកំ សន្ធាយ – “សរភោ នាម បរិព្ពាជកោ អចិរបក្កន្តោ ហោតី”តិ វុត្តំ។

តំ ទិវសំ បន ភគវា បច្ចូសសមយេ លោកំ ឱលោកេន្តោ ឥទំ អទ្ទស – “អជ្ជ សរភោ បរិព្ពាជកោ នគរេ វិចរិត្វា បកាសនីយកម្មំ ករិស្សតិ, តិណ្ណំ រតនានំ អវណ្ណំ កថេន្តោ វិសំ សិញ្ចិត្វា បរិព្ពាជការាមំ គមិស្សតិ, អហម្បិ តត្ថេវ គមិស្សាមិ, ចតស្សោបិ បរិសា តត្ថេវ ឱសរិស្សន្តិ។ តស្មឹ សមាគមេ ចតុរាសីតិ បាណសហស្សានិ អមតបានំ បិវិស្សន្តី”តិ។ តតោ “តស្ស ឱកាសោ ហោតុ, យថារុចិយា អវណ្ណំ បត្ថរតូ”តិ ចិន្តេត្វា អានន្ទត្ថេរំ អាមន្តេសិ – “អានន្ទ, អដ្ឋារសសុ មហាវិហារេសុ ភិក្ខុសង្ឃស្ស មយា សទ្ធិំយេវ បិណ្ឌាយ ចរិតុំ អារោចេហី”តិ។ ថេរោ តថា អកាសិ។ ភិក្ខូ បត្តចីវរមាទាយ សត្ថារមេវ បរិវារយឹសុ។ សត្ថា ភិក្ខុសង្ឃំ អាទាយ ទ្វារគាមសមីបេយេវ បិណ្ឌាយ ចរិ។ សរភោបិ បរិព្ពាជកេហិ សទ្ធឹ នគរំ បវិដ្ឋោ តត្ថ តត្ថ បរិសមជ្ឈេ រាជទ្វារវីថិចតុក្កាទីសុ ច គន្ត្វា “អញ្ញាតោ មយា សមណានំ សក្យបុត្តិយានំ ធម្មោ”តិអាទីនិ អភាសិ។ តំ សន្ធាយ **សោ រាជគហេ បរិសតិ ឯវំ វាចំ ភាសតី**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **អញ្ញាតោ**តិ ញាតោ អវពុទ្ធោ, បាកដំ កត្វា ឧគ្គហិតោតិ ទីបេតិ។ **អញ្ញាយា**តិ ជានិត្វា។ **អបក្កន្តោ**តិ សលិង្គេនេវ អបក្កន្តោ។ សចេ ហិ សមណស្ស គោតមស្ស សាសនេ កោចិ សារោ អភវិស្ស, នាហំ អបក្កមិស្សំ។ តស្ស បន សាសនំ អសារំ និស្សារំ, អាវដ្ដនិមាយំ ឱសារេត្វា សមណា លោកំ ខាទន្តីតិ ឯវមត្ថំ ទីបេន្តោ ឯវមាហ។

អថ ខោ សម្ពហុលា ភិក្ខូតិ អថ ឯវំ តស្មឹ បរិព្ពាជកេ ភាសមានេ អរញ្ញវាសិនោ បញ្ចសតា ភិក្ខូ “អសុកដ្ឋានំ នាម សត្ថា បិណ្ឌាយ ចរិតុំ គតោ”តិ អជានន្តា ភិក្ខាចារវេលាយំ រាជគហំ បិណ្ឌាយ បវិសឹសុ។ តេ សន្ធាយេតំ វុត្តំ។ **អស្សោសុ**ន្តិ សុណឹសុ។ **យេន ភគវា តេនុបសង្កមឹសូ**តិ “ឥមំ ការណំ ទសពលស្ស អារោចេស្សាមា”តិ ឧបសង្កមឹសុ។

សិប្បិនិកាតីរន្តិ **សិប្បិនិកា**តិ ឯវំនាមិកាយ នទិយា តីរំ។ **អធិវាសេសិ ភគវា តុណ្ហីភាវេនា**តិ កាយង្គវាចង្គានិ អចោបេត្វា អព្ភន្តរេ ខន្តឹ ធារេត្វា ចិត្តេនេវ អធិវាសេសីតិ អត្ថោ។ ឯវំ អធិវាសេត្វា បុន ចិន្តេសិ – “កឹ នុ ខោ អជ្ជ មយា សរភស្ស វាទំ មទ្ទិតុំ គច្ឆន្តេន ឯកកេន គន្តព្ពំ , ឧទាហុ ភិក្ខុសង្ឃបរិវុតេនា”តិ។ អថស្ស ឯតទហោសិ – សចាហំ ភិក្ខុសង្ឃបរិវុតោ គមិស្សាមិ, មហាជនោ ឯវំ ចិន្តេស្សតិ – “សមណោ គោតមោ វាទុប្បត្តិដ្ឋានំ គច្ឆន្តោ បក្ខំ ឧក្ខិបិត្វា គន្ត្វា បរិសពលេន ឧប្បន្នំ វាទំ មទ្ទតិ, បរវាទីនំ សីសំ ឧក្ខិបិតុំ ន ទេតី”តិ។ ន ខោ បន មយ្ហំ ឧប្បន្នេ វាទេ បរំ គហេត្វា មទ្ទនកិច្ចំ អត្ថិ, អហមេវ គន្ត្វា មទ្ទិស្សាមិ។ អនច្ឆរិយំ ចេតំ យ្វាហំ ឥទានិ ពុទ្ធភូតោ អត្តនោ ឧប្បន្នំ វាទំ មទ្ទេយ្យំ, ចរិយំ ចរណកាលេ អហេតុកបដិសន្ធិយំ និព្ពត្តេនាបិ ហិ មយា វហិតព្ពំ ធុរំ អញ្ញោ វហិតុំ សមត្ថោ នាម នាហោសិ។ ឥមស្ស បនត្ថស្ស សាធនត្ថំ –

> “យតោ យតោ គរុ ធុរំ, យតោ គម្ភីរវត្តនី;
> តទាស្សុ កណ្ហំ យុញ្ជន្តិ, ស្វាស្សុ តំ វហតេ ធុរ”ន្តិ។ (ជា. ១.១.២៩) –

ឥទំ កណ្ហជាតកំ អាហរិតព្ពំ។ អតីតេ កិរ ឯកោ សត្ថវាហោ ឯកិស្សា មហល្លិកាយ គេហេ និវាសំ គណ្ហិ។ អថស្ស ឯកិស្សា ធេនុយា វត្តិភាគសមនន្តរេ គព្ភវុដ្ឋានំ អហោសិ។ សា ឯកំ វច្ឆកំ វិជាយិ។ មហល្លិកាយ វច្ឆកំ ទិដ្ឋកាលតោ បដ្ឋាយ បុត្តសិនេហោ ឧទបាទិ។ បុនទិវសេ សត្ថវាហបុត្តោ – “តវ គេហវេតនំ គណ្ហាហី”តិ អាហ។ មហល្លិកា “មយ្ហំ អញ្ញេន កិច្ចំ ន អត្ថិ, ឥមមេវ វច្ឆកំ ទេហី”តិ អាហ។ គណ្ហ, អម្មាតិ។ សា តំ គណ្ហិត្វា ខីរំ បាយេត្វា យាគុភត្តតិណាទីនិ ទទមានា បោសេសិ។ សោ វុទ្ធិមន្វាយ បរិបុណ្ណរូបោ ពលវីរិយសម្បន្នោ អហោសិ សម្បន្នាចារោ, កាឡកោ នាម នាមេន។ អថេកស្ស សត្ថវាហស្ស បញ្ចហិ សកដសតេហិ អាគច្ឆន្តស្ស ឧទកភិន្នដ្ឋានេ សកដចក្កំ លគ្គិ។ សោ ទសបិ វីសម្បិ តឹសម្បិ យោជេត្វា នីហរាបេតុំ អសក្កោន្តោ កាឡកំ ឧបសង្កមិត្វា អាហ – “តាត, តវ វេតនំ ទស្សាមិ, សកដំ មេ ឧក្ខិបិត្វា ទេហី”តិ។ ឯវញ្ច បន វត្វា តំ អាទាយ – “អញ្ញោ ឥមិនា សទ្ធឹ ធុរំ វហិតុំ សមត្ថោ នត្ថី”តិ ធុរសកដេ យោត្តំ ពន្ធិត្វា តំ ឯកកំយេវ យោជេសិ។ សោ តំ សកដំ ឧក្ខិបិត្វា ថលេ បតិដ្ឋាបេត្វា ឯតេនេវ និហារេន បញ្ច សកដសតានិ នីហរិ។ សោ សព្ពបច្ឆិមសកដំ នីហរិត្វា មោចិយមានោ “សុ”ន្តិ កត្វា សីសំ ឧក្ខិបិ។

សត្ថវាហោ “អយំ ឯត្តកានិ សកដានិ ឧក្ខិបន្តោ ឯវំ ន អកាសិ, វេតនត្ថំ មញ្ញេ ករោតី”តិ សកដគណនាយ កហាបណេ គហេត្វា បញ្ចសតភណ្ឌិកំ តស្ស គីវាយ ពន្ធាបេសិ។ សោ អញ្ញេសំ អត្តនោ សន្តិកំ អល្លីយិតុំ អទេន្តោ ឧជុកំ គេហមេវ អគមាសិ។ មហល្លិកា ទិស្វា មោចេត្វា កហាបណភារំ ញត្វា “កស្មា, បុត្ត, ឯវមកាសិ, មា ត្វំ ‘មយា កម្មំ កត្វា អាភតេន អយំ ជីវិស្សតី’តិ សញ្ញមកាសី”តិ វត្វា គោណំ ឧណ្ហោទកេន

ន្ទាបេត្វា តេលេន អព្ភញ្ញិត្វា “ឥតោ បដ្ឋាយ បុន មា ឯវមកាសី”តិ ឱវទិ។ ឯវំ សត្ថា “ចរិយំ ចរណកាលេ អហេតុកបដិសន្ធិយំ និព្ពត្តេនាបិ ហិ មយា វហិតព្ពធុរំ អញ្ញោ វហិតុំ សមត្ថោ នាម នាហោសី”តិ ចិន្តេត្វា ឯកកោវ អគមាសិ។ តំ ទស្សេតុំ **អថ ខោ ភគវា សាយន្ហសមយំ បដិសល្លានា វុដ្ឋិតោ**តិអាទិ វុត្តំ។

តត្ថ **បដិសល្លានា**តិ បុថុត្តារម្មណេហិ ចិត្តំ បដិសំហរិត្វា សល្លានតោ, ផលសមាបត្តិតោតិ អត្ថោ។ **តេនុបសង្កមី**តិ បរិព្ពាជកេសុ សកលនគរេ បកាសនីយកម្មំ កត្វា នគរា និក្ខម្ម បរិព្ពាជការាមេ សន្និបតិត្វា “សចេ, អាវុសោ សរភ, សមណោ គោតមោ អាគមិស្សតិ, កឹ ករិស្សសី”តិ។ សមណេ គោតមេ ឯកំ ករោន្តេ អហំ ទ្វេ ករិស្សាមិ, ទ្វេ ករោន្តេ ចត្តារិ, ចត្តារិ ករោន្តេ បញ្ច, បញ្ច ករោន្តេ ទស, ទស ករោន្តេ វីសតិ, វីសតិ ករោន្តេ តឹសំ, តឹសំ ករោន្តេ ចត្តាលីសំ, ចត្តាលីសំ ករោន្តេ បញ្ញាសំ, បញ្ញាសំ ករោន្តេ សតំ, សតំ ករោន្តេ សហស្សំ ករិស្សាមីតិ ឯវំ អញ្ញមញ្ញំ សីហនាទកថំ សមុដ្ឋាបេត្វា និសិន្នេសុ ឧបសង្កមិ។

ឧបសង្កមន្តោ បន យស្មា បរិព្ពាជការាមស្ស នគរមជ្ឈេនេវ មគ្គោ, តស្មា សុរត្តទុបដ្ដំ និវាសេត្វា សុគតមហាចីវរំ បារុបិត្វា វិស្សដ្ឋពលោ រាជា វិយ ឯកកោវ នគរមជ្ឈេន អគមាសិ។ មិច្ឆាទិដ្ឋិកា ទិស្វា “បរិព្ពាជកា សមណស្ស គោតមស្ស បកាសនីយកម្មំ ករោន្តា អវណ្ណំ បត្ថរិំសុ, សោ ឯតេ អនុវត្តិត្វា សញ្ញាបេតុំ គច្ឆតិ មញ្ញេ”តិ អនុពន្ធឹសុ។ សម្មាទិដ្ឋិកាបិ “សម្មាសម្ពុទ្ធោ បត្តចីវរំ អាទាយ ឯកកោវ និក្ខន្តោ, អជ្ជ សរភេន សទ្ធឹ មហាធម្មសង្គាមោ ភវិស្សតិ។ មយម្បិ តស្មឹ សមាគមេ កាយសក្ខិនោ ភវិស្សាមា”តិ អនុពន្ធឹសុ។ សត្ថា បស្សន្តស្សេវ មហាជនស្ស បរិព្ពាជការាមំ ឧបសង្កមិ។

បរិព្ពាជកា រុក្ខានំ ខន្ធវិដបសាខន្តរេហិ សមុគ្គច្ឆន្តា ឆព្ពណ្ណឃនពុទ្ធរស្មិយោ ទិស្វា “អញ្ញទា ឯវរូបោ ឱភាសោ នាម នត្ថិ, កឹ នុ ខោ ឯត”ន្តិ ឧល្លោកេត្វា “សមណោ គោតមោ អាគច្ឆតី”តិ អាហំសុ។ តំ សុត្វាវ សរភោ ជាណុកន្តរេ សីសំ ឋបេត្វា អធោមុខោ និសីទិ។ ឯវំ តស្មឹ សមយេ ភគវា តំ អារាមំ ឧបសង្កមិត្វា បញ្ញត្តេ អាសនេ និសីទិ។ តថាគតោ ហិ ជម្ពុទីបតលេ អគ្គកុលេ ជាតត្តា អគ្គាសនារហោតិស្ស សព្ពត្ថ អាសនំ បញ្ញត្តមេវ ហោតិ។ ឯវំ បញ្ញត្តេ មហារហេ ពុទ្ធាសនេ និសីទិ។

តេ បរិព្ពាជកា សរភំ បរិព្ពាជកំ ឯតទវោចុន្តិ សម្មាសម្ពុទ្ធេ កិរ សរភេន សទ្ធឹ ឯត្តកំ កថេន្តេយេវ ភិក្ខុសង្ឃោ សត្ថុ បទានុបទិកោ ហុត្វា បរិព្ពាជការាមំ សម្បាបុណិ, ចតស្សោបិ បរិសា បរិព្ពាជការាមេយេវ ឱសរិំសុ។ តតោ តេ បរិព្ពាជកា “អច្ឆរិយំ សមណស្ស គោតមស្ស កម្មំ, សកលនគរំ វិចរិត្វា អវណ្ណំ បត្ថរិត្វា បកាសនីយកម្មំ កត្វា អាគតានំ វេរីនំ បដិសត្តូនំ បច្ចាមិត្តានំ សន្តិកំ អាគន្ត្វា ថោកម្បិ វិគ្គាហិកកថំ ន កថេសិ, អាគតកាលតោ បដ្ឋាយ សតបាកតេលេន មក្ខេន្តោ វិយ អមតបានំ បាយេន្តោ វិយ មធុរកថំ កថេតី”តិ សព្ពេបិ សម្មាសម្ពុទ្ធំ អនុវត្តន្តា ឯតទវោចុំ។

យាចេយ្យាសីតិ អាយាចេយ្យាសិ បត្ថេយ្យាសិ បិហេយ្យាសិ។ **តុណ្ហីភូតោ**តិ តុណ្ហីភាវំ ឧបគតោ។ **មង្កុភូតោ**តិ និត្តេជតំ អាបន្នោ។ **បត្តក្ខន្ធោ**តិ ឱនតគីវោ។ **អធោមុខោ**តិ ហេដ្ឋាមុខោ។ **សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស តេ បដិជានតោ**តិ “អហំ សម្មាសម្ពុទ្ធោ, សព្ពេ ធម្មា មយា អភិសម្ពុទ្ធា”តិ ឯវំ បដិជានតោ តវ។ **អនភិសម្ពុទ្ធា**តិ ឥមេ នាម ធម្មា តយា អនភិសម្ពុទ្ធា។ **តត្ថា**តិ តេសុ អនភិសម្ពុទ្ធាតិ ឯវំ ទស្សិតធម្មេសុ។ **អញ្ញេន វា អញ្ញំ បដិចរិស្សតី**តិ អញ្ញេន វា វចនេន អញ្ញំ វចនំ បដិច្ឆាទេស្សតិ, អញ្ញំ បុច្ឆិតោ អញ្ញំ កថេស្សតីតិ អធិប្បាយោ។ **ពហិទ្ធា កថំ អបនាមេស្សតី**តិ ពហិទ្ធា អញ្ញំ អាគន្តុកកថំ អាហរន្តោ បុរិមកថំ អបនាមេស្សតិ។ **អប្បច្ចយ**ន្តិ អនភិរទ្ធិ អតុដ្ឋាការំ **បាតុករិស្សតី**តិ បាកដំ ករិស្សតិ។ ឯត្ថ ច អប្បច្ចយេន ទោមនស្សំ វុត្តំ, បុរិមេហិ ទ្វីហិ មន្ទពលវភេទោ កោធោយេវ។

ឯវំ ភគវា បឋមវេសារជ្ជេន សីហនាទំ នទិត្វា បុន ទុតិយាទីហិ នទន្តោ **យោ ខោ មំ បរិព្ពាជកា**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **យស្ស ខោ បន តេ អត្ថាយ ធម្មោ ទេសិតោ**តិ យស្ស មគ្គស្ស វា ផលស្ស វា អត្ថាយ តយា ចតុសច្ចធម្មោ ទេសិតោ។ **សោ ន និយ្យាតី**តិ សោ ធម្មោ ន និយ្យាតិ ន និគ្គច្ឆតិ, ន តំ អត្ថំ សាធេតីតិ វុត្តំ ហោតិ។ **តក្ករស្សា**តិ យោ នំ ករោតិ, តស្ស បដិបត្តិបូរកស្ស បុគ្គលស្សាតិ អត្ថោ។ **សម្មា ទុក្ខក្ខយាយា**តិ ហេតុនា នយេន ការណេន សកលស្ស វដ្ដទុក្ខស្ស ខយាយ។ អថ វា **យស្ស ខោ បន តេ អត្ថាយ ធម្មោ ទេសិតោ**តិ យស្ស តេ អត្ថាយ ធម្មោ ទេសិតោ។ សេយ្យថិទំ – រាគបដិឃាតត្ថាយ អសុភកម្មដ្ឋានំ, ទោសបដិឃាតត្ថាយ មេត្តាភាវនា, មោហបដិឃាតត្ថាយ បញ្ច ធម្មា, វិតក្កុបច្ឆេទាយ អានាបានស្សតិ។ **សោ ន និយ្យាតិ តក្ករស្ស សម្មា ទុក្ខក្ខយាយា**តិ សោ ធម្មោ យោ នំ យថាទេសិតំ ករោតិ, តស្ស តក្ករស្ស សម្មា ហេតុនា នយេន ការណេន វដ្ដទុក្ខក្ខយាយ ន និយ្យាតិ ន និគ្គច្ឆតិ, តំ អត្ថំ ន សាធេតីតិ អយមេត្ថ អត្ថោ។ **សេយ្យថាបិ សរភោ បរិព្ពាជកោ**តិ យថា អយំ សរភោ បរិព្ពាជកោ បជ្ឈាយន្តោ អប្បដិភានោ និសិន្នោ, ឯវំ និសីទិស្សតីតិ។

ឯវំ តីហិ បទេហិ សីហនាទំ នទិត្វា ទេសនំ និវត្តេន្តស្សេវ តថាគតស្ស តស្មិំ ឋានេ សន្និបតិតា ចតុរាសីតិបាណសហស្សបរិមាណា បរិសា អមតបានំ បិវិ, សត្ថា បរិសាយ អមតបានស្ស បីតភាវំ ញត្វា វេហាសំ អព្ភុគ្គន្ត្វា បក្កាមិ។ តមត្ថំ ទស្សេតុំ **អថ ខោ ភគវា**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **សីហនាទ**ន្តិ សេដ្ឋនាទំ អភីតនាទំ អប្បដិនាទំ។ **វេហាសំ បក្កាមី**តិ អភិញ្ញាបាទកំ ចតុត្ថជ្ឈានំ សមាបជ្ជិត្វា វុដ្ឋាយ អធិដ្ឋាយ សទ្ធី ភិក្ខុសង្ឃេន អាកាសំ បក្ខន្ទិ។ ឯវំ បក្ខន្ទោ ច បន តំខណញ្ញេវ គិជ្ឈកូដមហាវិហារេ បតិដ្ឋាសិ។

វាចាយ សន្និតោទកេនាតិ វចនបតោទេន។ **សញ្ចម្ភរិមកំសូ**តិ សម្ភរិតំ និរន្តរផុដំ អកំសុ, ឧបរិ វិជ្ឈឹសូតិ វុត្តំ ហោតិ។ **ព្រហារញ្ញេ**តិ មហារញ្ញេ។ **សីហនាទំ នទិស្សាមី**តិ សីហស្ស នទតោ អាការំ ទិស្វា “អយម្បិ តិរច្ឆានគតោ, អហម្បិ, ឥមស្ស ចត្តារោ បាទា, មយ្ហម្បិ, អហម្បិ ឯវមេវ សីហនាទំ នទិស្សាមី”តិ ចិន្តេសិ។ សោ សីហស្ស សម្មុខា នទិតុំ អសក្កោន្តោ តស្មិំ គោចរាយ បក្កន្តេ ឯកកោ នទិតុំ អារភិ។ អថស្ស សិង្គាលសទ្ទោយេវ និច្ឆរិ។ តេន វុត្តំ – **សិង្គាលកំយេវ នទតី**តិ។ **ភេរណ្ឌក**ន្តិ តស្សេវ វេវចនំ។ អបិច ភិន្នស្សរំ អមនាបសទ្ទំ នទតីតិ វុត្តំ ហោតិ។ **ឯវមេវ ខោ ត្វ**ន្តិ ឥមិនា ឱបម្មេន បរិព្ពាជកា តថាគតំ សីហសទិសំ កត្វា សរភំ សិង្គាលសទិសំ អកំសុ។ **អម្ពុកសញ្ចរី**តិ ខុទ្ទកកុក្កុដិកា។ **បុរិសករវិតំ រវិស្សាមី**តិ មហាកុក្កុដំ រវន្តំ ទិស្វា “ឥមស្សបិ ទ្វេ បាទា ទ្វេ បក្ខា, មយ្ហម្បិ តថេវ, អហម្បិ ឯវរូបំ រវិតំ រវិស្សាមី”តិ សា តស្ស សម្មុខា រវិតុំ អសក្កោន្តី តស្មិំ បក្កន្តេ រវមានា កុក្កុដិការវំយេវ រវិ។ តេន វុត្តំ – **អម្ពុកសញ្ចរិរវិតំយេវ រវតី**តិ។ **ឧសភោ**តិ គោណោ។ **សុញ្ញាយា**តិ តុច្ឆាយ ជេដ្ឋកវសភេហិ វិរហិតាយ ។ **គម្ភីរំ នទិតព្ពំ មញ្ញតី**តិ ជេដ្ឋកវសភស្ស នាទសទិសំ គម្ភីរនាទំ នទិតព្ពំ មញ្ញតិ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

៥. កេសមុត្តិសុត្តវណ្ណនា

៦៦. បញ្ចមេ **កាលាមានំ និគមោ**តិ កាលាមា នាម ខត្តិយា, តេសំ និគមោ។ **កេសមុត្តិយា**តិ កេសមុត្តនិគមវាសិនោ។ **ឧបសង្កមឹសូ**តិ សប្បិនវនីតាទិភេសជ្ជានិ ចេវ អដ្ឋវិធបានកានិ ច គាហាបេត្វា ឧបសង្កមឹសុ។ **សកំយេវ វាទំ ទីបេន្តី**តិ អត្តនោយេវ លទ្ធី កថេន្តិ។ **ជោតេន្តី**តិ បកាសេន្តិ។ **ខុំសេន្តី**តិ ឃដ្តេន្តិ។ **វម្ភេន្តី**តិ អវជានន្តិ។ **បរិភវន្តី**តិ លាមកំ ករោន្តិ។ **ឱមក្ខឹ ករោន្តី**តិ ឧក្ខិត្តកំ ករោន្តិ, ឧក្ខិបិត្វា ឆឌ្ឌេន្តិ។ **អបរេបិ, ភន្តេ**តិ សោ កិរ អដវិមុខេ គាមោ, តស្មា តត្ថ អដវឹ អតិក្កន្តា ច អតិក្កមិតុកាមា ច វាសំ កប្បេន្តិ។ តេសុបិ បឋមំ អាគតា អត្តនោ លទ្ធី ទីបេត្វា បក្កមឹសុ, បច្ឆា អាគតា “កឹ តេ ជានន្តិ, អម្ហាកំ អន្តេវាសិកា តេ, អម្ហាកំ សន្តិកេ កិញ្ចិ កិញ្ចិ សិប្បំ ឧគ្គណ្ហឹសូ”តិ អត្តនោ លទ្ធី ទីបេត្វា បក្កមឹសុ។ កាលាមា ឯកលទ្ធិយម្បិ សណ្ឋហិតុំ ន សក្ខឹសុ។ តេ ឯតមត្ថំ ទីបេត្វា ភគវតោ ឯវមារោចេត្វា **តេសំ នោ, ភន្តេ**តិអាទិមាហំសុ។ តត្ថ **ហោតេវ កង្ខា**តិ ហោតិយេវ កង្ខា។ **វិចិកិច្ឆា**តិ តស្សេវ វេវចនំ។ **អល**ន្តិ យុត្តំ។

មា អនុស្សវេនាតិ អនុស្សវកថាយបិ មា គណ្ហិត្ថ។ **មា បរម្បរាយា**តិ បរម្បរកថាយបិ មា គណ្ហិត្ថ។ **មា ឥតិកិរាយា**តិ ឯវំ កិរ ឯតន្តិ មា គណ្ហិត្ថ។ **មា បិដកសម្បទានេនា**តិ អម្ហាកំ បិដកតន្តិយា សទ្ធី សមេតីតិ មា គណ្ហិត្ថ។ **មា តក្កហេតូ**តិ តក្កគ្គាហេនបិ មា គណ្ហិត្ថ។ **មា នយហេតូ**តិ នយគ្គាហេនបិ មា គណ្ហិត្ថ។ **មា អាការបរិវិតក្កេនា**តិ សុន្ទរមិទំ ការណន្តិ ឯវំ ការណបរិវិតក្កេនបិ មា គណ្ហិត្ថ។ **មា ទិដ្ឋិនិជ្ឈានក្ខន្តិយា**តិ អម្ហាកំ និជ្ឈាយិត្វា ខមិត្វា គហិតទិដ្ឋិយា សទ្ធី សមេតីតិបិ មា គណ្ហិត្ថ។ **មា ភព្ពរូបតាយា**តិ អយំ ភិក្ខុ ភព្ពរូបោ, ឥមស្ស កថំ គហេតុំ យុត្តន្តិបិ មា គណ្ហិត្ថ។ **មា សមណោ នោ គរូ**តិ អយំ សមណោ អម្ហាកំ គរុ, ឥមស្ស កថំ គហេតុំ យុត្តន្តិបិ មា គណ្ហិត្ថ។ **សមត្តា**តិ បរិបុណ្ណា។ **សមាទិន្នា**តិ គហិតា បរាមដ្ឋា។ **យំស ហោតី**តិ យំ ការណំ តស្ស បុគ្គលស្ស ហោតិ។ អលោភាទយោ លោភាទិបដិបក្ខវសេន វេទិតព្ពា។ **វិគតាភិជ្ឈោ**តិអាទីហិ មេត្តាយ បុព្ពភាគោ កថិតោ។

ឥទានិ មេត្តាទិកំ កម្មដ្ឋានំ កថេន្តោ **មេត្តាសហគតេនា**តិអាទិមាហ។ តត្ថ កម្មដ្ឋានកថាយ វា ភាវនានយេ វា បាឡិវណ្ណនាយ វា យំ វត្តព្ពំ សិយា, តំ សព្ពំ វិសុទ្ធិមគ្គេ (វិសុទ្ធិ. ១.២៤០) វុត្តមេវ។ **ឯវំ អវេរចិត្តោ**តិ ឯវំ អកុសលវេរស្ស ច បុគ្គលវេរិនោ ច នត្ថិតាយ អវេរចិត្តោ។ **អព្យាពជ្ឈចិត្តោ**តិ កោធចិត្តស្ស អភាវេន និទ្ទុក្ខចិត្តោ។ **អសំកិលិដ្ឋចិត្តោ**តិ កិលេសស្ស នត្ថិតាយ អសំកិលិដ្ឋចិត្តោ។ **វិសុទ្ធចិត្តោ**តិ កិលេសមលាភាវេន វិសុទ្ធចិត្តោ ហោតីតិ អត្ថោ។ **តស្សា**តិ តស្ស ឯវរូបស្ស អរិយសាវកស្ស។ **អស្សាសា**តិ អវស្សយា បតិដ្ឋា។ **សចេ ខោ បន អត្ថិ បរោ លោកោ**តិ យទិ ឥមម្ហា លោកា បរលោកោ នាម អត្ថិ។ **អថាហំ កាយស្ស ភេទា បរម្មរណា…បេ…. ឧបបជ្ជិស្សាមី**តិ អត្ថេតំ ការណំ, យេនាហំ កាយស្ស ភេទា បរម្មរណា សុគតឹ សគ្គំ លោកំ ឧបបជ្ជិស្សាមីតិ ឯវំ សព្ពត្ថ នយោ វេទិតព្ពោ។ **អនីឃ**ន្តិ និទ្ទុក្ខំ។ **សុខិ**ន្តិ សុខិតំ។ **ឧភយេនេវ វិសុទ្ធំ អត្តានំ សមនុបស្សាមី**តិ យញ្ច បាបំ ន ករោមិ, យញ្ច ករោតោបិ ន ករិយតិ, ឥមិនា ឧភយេនាបិ វិសុទ្ធំ អត្តានំ សមនុបស្សាមិ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

៦. សាឡ្ហសុត្តវណ្ណនា

៦៧. ឆដ្ឋេ **មិគារនត្តា**តិ មិគារសេដ្ឋិនោ នត្តា។ **សេខុនិយនត្តា**តិ សេខុនិយសេដ្ឋិនោ នត្តា។ **ឧបសង្កមីសូ**តិ ភុត្តបាតរាសា ទាសកម្មករបរិវុតា ឧបសង្កមីសុ។ តេសំ កិរ បុរេភត្តេ បុព្ពណ្ហសមយេយេវ គេហេ ឯកោ បញ្ហោ សមុដ្ឋិតោ, តំ បន កថេតុំ ឱកាសោ នាហោសិ។ តេ “តំ បញ្ហំ សោស្សាមា”តិ ថេរស្ស សន្តិកំ គន្ត្វា វន្ទិត្វា តុណ្ហី និសីទឹសុ។ ថេរោ “គាមេ តំ សមុដ្ឋិតំ បញ្ហំ សោតុំ អាគតា ភវិស្សន្តី”តិ តេសំ មនំ ញត្វា តមេវ បញ្ហំ អារភន្តោ **ឯថ តុម្ហេ សាឡ្ហា**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **អត្ថិ លោភោ**តិ លុព្ភនសភាវោ លោភោ នាម អត្ថីតិ បុច្ឆតិ។ **អភិជ្ឈាតិ ខោ អហំ សាឡ្ហា ឯតមត្ថំ វទាមី**តិ ឯតំ លោភសង្ខាតំ អត្ថំ អហំ “អភិជ្ឈា”តិ វទាមិ, “តណ្ហា”តិ វទាមីតិ សមុដ្ឋិតបញ្ហស្ស អត្ថំ ទីបេន្តោ អាហ។ ឯវំ សព្ពវារេសុ នយោ នេតព្ពោ។

សោ ឯវំ បជានាតីតិ សោ ចត្តារោ ព្រហ្មវិហារេ ភាវេត្វា ឋិតោ អរិយសាវកោ សមាបត្តិតោ វុដ្ឋាយ វិបស្សនំ អារភន្តោ ឯវំ បជានាតិ។ **អត្ថិ ឥទ**ន្តិ អត្ថិ ទុក្ខសច្ចសង្ខាតំ ខន្ធបញ្ចកំ នាមរូបវសេន បរិច្ឆិន្ទិត្វា បជានន្តោ ឯស “ឯវំ បជានាតិ អត្ថិ ឥទ”ន្តិ វុត្តោ។ **ហីន**ន្តិ សមុទយសច្ចំ។ **បណីត**ន្តិ មគ្គសច្ចំ។ **ឥមស្ស សញ្ញាគតស្ស ឧត្តរិ និស្សរណ**ន្តិ ឥមស្ស វិបស្សនាសញ្ញាសង្ខាតស្ស សញ្ញាគតស្ស ឧត្តរិ និស្សរណំ នាម និព្ពានំ, តមត្ថីតិ ឥមិនា និរោធសច្ចំ ទស្សេតិ។ **វិមុត្តស្មឹ វិមុត្តមិតិ ញាណ**ន្តិ ឯកូនវីសតិវិធំ បច្ចវេក្ខណញាណំ កថិតំ។ **អហុ បុព្ពេ លោភោ**តិ បុព្ពេ មេ លោភោ អហោសិ។ **តទហុ អកុសល**ន្តិ តំ អកុសលំ នាម អហោសិ, តទា វា អកុសលំ នាម អហោសិ។ **ឥច្ចេតំ កុសល**ន្តិ ឥតិ ឯតំ កុសលំ, តស្សេវ អកុសលស្ស នត្ថិភាវំ កុសលំ ខេមន្តិ សន្ធាយ វទតិ។ **និច្ឆាតោ**តិ និត្តណ្ហោ។ **និព្ពុតោ**តិ អព្ភន្តរេ សន្តាបករានំ កិលេសានំ អភាវេន និព្ពុតោ។ **សីតិភូតោ**តិ សីតលីភូតោ។ **សុខប្បដិសំវេទី**តិ កាយិកចេតសិកស្ស សុខស្ស បដិសំវេទិតា។ **ព្រហ្មភូតេនា**តិ សេដ្ឋភូតេន។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

៧. កថាវត្ថុសុត្តវណ្ណនា

៦៨. សត្តមេ **កថាវត្ថូនី**តិ កថាការណានិ, កថាយ ភូមិយោ បតិដ្ឋាយោតិ អត្ថោ។ **អតីតំ វា, ភិក្ខវេ, អទ្ធាន**ន្តិ អតីតមទ្ធានំ នាម កាលោបិ វដ្ដតិ ខន្ធាបិ។ អនាគតបច្ចុប្បន្នេសុបិ ឯសេវ នយោ។ តត្ថ អតីតេ កស្សបោ នាម សម្មាសម្ពុទ្ធោ អហោសិ, តស្ស កិកី នាម កាសិករាជា អគ្គុបដ្ឋាកោ អហោសិ, វីសតិ វស្សសហស្សានិ អាយុ អហោសីតិ ឥមិនា នយេន កថេន្តោ **អតីតំ អារព្ភ កថំ កថេតិ** នាម។ អនាគតេ មេត្តេយ្យោ នាម ពុទ្ធោ ភវិស្សតិ, តស្ស សង្ខោ នាម រាជា អគ្គុបដ្ឋាកោ ភវិស្សតិ, អសីតិ វស្សសហស្សានិ អាយុ ភវិស្សតីតិ ឥមិនា នយេន កថេន្តោ **អនាគតំ អារព្ភ កថំ កថេតិ** នាម។ ឯតរហិ អសុកោ នាម រាជា ធម្មិកោតិ ឥមិនា នយេន កថេន្តោ **បច្ចុប្បន្នំ អារព្ភ កថំ កថេតិ** នាម។

កថាសម្បយោគេនាតិ កថាសមាគមេន។ **កច្ឆោ**តិ កថេតុំ យុត្តោ។ **អកច្ឆោ**តិ កថេតុំ ន យុត្តោ។ **ឯកំសព្យាករណីយំ បញ្ហ**ន្តិអាទីសុ, “ចក្ខុ, អនិច្ច”ន្តិ បុដ្ឋេន, “អាម, អនិច្ច”ន្តិ ឯកំសេនេវ ព្យាកាតព្ពំ។ ឯសេវ នយោ សោតាទីសុ។ អយំ **ឯកំសព្យាករណីយោ** បញ្ហោ។ “អនិច្ចំ នាម ចក្ខូ”តិ បុដ្ឋេន បន “ន ចក្ខុមេវ, សោតម្បិ អនិច្ចំ, ឃានម្បិ អនិច្ច”ន្តិ ឯវំ វិភជិត្វា ព្យាកាតព្ពំ។ អយំ **វិភជ្ជព្យាករណីយោ** បញ្ហោ។ “យថា ចក្ខុ, តថា សោតំ។ យថា សោតំ, តថា ចក្ខូ”តិ បុដ្ឋេន “កេនដ្ឋេន បុច្ឆសី”តិ បដិបុច្ឆិត្វា “ទស្សនដ្ឋេន បុច្ឆាមី”តិ វុត្តេ “ន ហី”តិ ព្យាកាតព្ពំ។ “អនិច្ចដ្ឋេន បុច្ឆាមី”តិ វុត្តេ, “អាមា”តិ ព្យាកាតព្ពំ។ អយំ **បដិបុច្ឆាព្យាករណីយោ** បញ្ហោ។ “តំ ជីវំ តំ សរីរ”ន្តិអាទីនិ បុដ្ឋេន បន “អព្យាកតមេតំ ភគវតា”តិ ឋបេតព្ពោ, ឯស បញ្ហោ ន ព្យាកាតព្ពោ។ អយំ **ឋបនីយោ** បញ្ហោ។

ឋានាឋានេ ន សណ្ឋាតីតិ ការណាការណេ ន សណ្ឋាតិ។ តត្រាយំ នយោ – សស្សតវាទី យុត្តេន ការណេន បហោតិ ឧច្ឆេទវាទឹ និគ្គហេតុំ, ឧច្ឆេទវាទី តេន និគ្គយ្ហមានោ “កឹ បនាហំ ឧច្ឆេទំ វទាមី”តិ សស្សតវាទិភាវមេវ ទីបេតិ, អត្តនោ វាទេ បតិដ្ឋាតុំ ន សក្កោតិ។ ឯវំ ឧច្ឆេទវាទិម្ហិ បហោន្តេ សស្សតវាទី, បុគ្គលវាទិម្ហិ បហោន្តេ សុញ្ញតវាទី, សុញ្ញតវាទិម្ហិ បហោន្តេ បុគ្គលវាទីតិ ឯវំ ឋានាឋានេ ន សណ្ឋាតិ នាម។

បរិកប្បេ ន សណ្ឋាតីតិ ឥទំ បញ្ហបុច្ឆនេបិ បញ្ហកថនេបិ លព្ភតិ។ កថំ? ឯកច្ចោ ហិ “បញ្ហំ បុច្ឆិស្សាមី”តិ កណ្ឋំ សោធេតិ, សោ ឥតរេន “ឥទំ នាម ត្វំ បុច្ឆិស្សសី”តិ វុត្តោ ញាតភាវំ ញត្វា “ន ឯតំ, អញ្ញំ បុច្ឆិស្សាមី”តិ វទតិ។ បញ្ហំ បុដ្ឋោបិ “បញ្ហំ កថេស្សាមី”តិ ហនុំ សំសោធេតិ, សោ ឥតរេន “ឥទំ នាម កថេស្សសី”តិ វុត្តោ ញាតភាវំ ញត្វា “ន ឯតំ, អញ្ញំ កថេស្សាមី”តិ វទតិ។ ឯវំ បរិកប្បេ ន សណ្ឋាតិ នាម។

អញ្ញតវាទេ ន សណ្ឋាតីតិ អញ្ញាតវាទេ ជានិតវាទេ ន សណ្ឋាតិ។ កថំ? ឯកច្ចោ បញ្ហំ បុច្ឆតិ, តំ ឥតរោ "មនាបោ តយា បញ្ហោ បុច្ឆិតោ, កឋំ តេ ឯស ឧគ្គហិតោ"តិ វទតិ។ ឥតរោ បុច្ឆិតព្ពនិយាមេនេវ បញ្ហំ បុច្ឆិត្វាបិ តស្ស កថាយ "អបញ្ហំ នុ ខោ បុច្ឆិត"ន្តិ វិមតី ករោតិ។ អបរោ បញ្ហំ បុដ្ឋោ កថេតិ, តមញ្ញោ "សុដ្ឋុ តេ បញ្ហោ កថិតោ, កត្ថ តេ ឧគ្គហិតោ, បញ្ហំ កថេន្តេន នាម ឯវំ កថេតព្ពោ"តិ វទតិ។ ឥតរោ កថេតព្ពនិយាមេនេវ បញ្ហំ កថេត្វាបិ តស្ស កថាយ "អបញ្ហោ នុ ខោ មយា កថិតោ"តិ វិមតី ករោតិ។

បដិបទាយ ន សណ្ឋាតីតិ បដិបត្តិយំ ន តិដ្ឋតិ, វត្តំ អជានិត្វា អបុច្ឆិតព្ពដ្ឋានេ បុច្ឆតីតិ អត្ថោ។ អយំ បញ្ហោ នាម ចេតិយង្គណេ បុច្ឆិតេន ន កថេតព្ពោ, តថា ភិក្ខាចារមគ្គេ គាមំ បិណ្ឌាយ ចរណកាលេ។ អាសនសាលាយ និសិន្នកាលេ យាគុំ វា ភត្តំ វា គហេត្វា និសិន្នកាលេ បរិភុញ្ជិត្វា និសិន្នកាលេ ទិវាវិហារដ្ឋានគមនកាលេបិ។ ទិវាដ្ឋានេ និសិន្នកាលេ បន ឱកាសំ ការេត្វាវ បុច្ឆន្តស្ស កថេតព្ពោ, អការេត្វា បុច្ឆន្តស្ស ន កថេតព្ពោ។ ឥទំ វត្តំ អជានិត្វា បុច្ឆន្តោ បដិបទាយ ន សណ្ឋាតិ នាម។ **ឯវំ សន្តាយំ, ភិក្ខវេ, បុគ្គលោ អកច្ឆោ ហោតីតិ**, ភិក្ខវេ, ឯតំ តស្មិំ ច ការណេ សតិ អយំ បុគ្គលោ ន កថេតុំ យុត្តោ នាម ហោតិ។

ឋានាឋានេ សណ្ឋាតីតិ សស្សតវាទី យុត្តេន ការណេន បហោតិ ឧច្ឆេទវាទី និគ្គហេតុំ, ឧច្ឆេទវាទី តេន និគ្គយ្ហមានោបិ "អហំ តយា សតក្ខត្តុំ និគ្គយ្ហមានោបិ ឧច្ឆេទវាទីយេវា"តិ វទតិ។ ឥមិនា នយេន សស្សតបុគ្គលសុញ្ញតវាទាទីសុបិ នយោ នេតព្ពោ។ ឯវំ ឋានាឋានេ សណ្ឋាតិ នាម។ **បរិកប្បេ សណ្ឋាតីតិ** "បញ្ហំ បុច្ឆិស្សាមី"តិ កណ្ណំ សោធេន្តោ "ត្វំ ឥមំ នាម បុច្ឆិស្សសី"តិ វុត្តេ, "អាម, ឯតំយេវ បុច្ឆិស្សាមី"តិ វទតិ។ បញ្ហំ កថេស្សាមីតិ ហនុំ សំសោធេន្តោបិ "ត្វំ ឥមំ នាម កថេស្សសី"តិ វុត្តេ, "អាម, ឯតំយេវ កថេស្សាមី"តិ វទតិ។ ឯវំ បរិកប្បេ សណ្ឋាតិ នាម។

អញ្ញតវាទេ សណ្ឋាតីតិ ឥមំ បញ្ហំ បុច្ឆិត្វា "សុដ្ឋុ តេ បញ្ហោ បុច្ឆិតោ, បុច្ឆន្តេន នាម ឯវំ បុច្ឆិតព្ព"ន្តិ វុត្តេ សម្បដិច្ឆតិ, វិមតី ន ឧប្បាទេតិ។ បញ្ហំ កថេត្វាបិ "សុដ្ឋុ តេ បញ្ហោ កថិតោ, កថេន្តេន នាម ឯវំ កថេតព្ព"ន្តិ វុត្តេ សម្បដិច្ឆតិ, វិមតី ន ឧប្បាទេតិ។ **បដិបទាយ សណ្ឋាតីតិ** គេហេ និសីទាបេត្វា យាគុខជ្ជកាទីនិ ទត្វា យាវ ភត្តំ និដ្ឋាតិ, តស្មិំ អន្តរេ និសិន្នោ បញ្ហំ បុច្ឆតិ ។ សប្បិអាទីនិ ភេសជ្ជានិ អដ្ឋវិធានិ បានកានិ វត្ថច្ឆាទនមាលាគន្ធាទីនិ វា អាទាយ វិហារំ គន្ត្វា តានិ ទត្វា ទិវាដ្ឋានំ បវិសិត្វា ឱកាសំ ការេត្វា បញ្ហំ បុច្ឆតិ។ ឯវញ្ហិ វត្តំ ញត្វា បុច្ឆន្តោ បដិបទាយ សណ្ឋាតិ នាម។ តស្ស បញ្ហំ កថេតុំ វដ្ដតិ។

អញ្ញេនញ្ញំ បដិចរតីតិ អញ្ញេន វចនេន អញ្ញំ បដិច្ឆាទេតិ, អញ្ញំ វា បុច្ឆិតោ អញ្ញំ កថេតិ។ **ពហិទ្ធា កថំ អបនាមេតីតិ** អាគន្តុកកថំ ឱតារេន្តោ បុរិមកថំ ពហិទ្ធា អបនាមេតិ។ តត្រិទំ វត្ថុ – ភិក្ខូ កិរ សន្និបតិត្វា ឯកំ ទហរំ, "អាវុសោ, ត្វំ ឥមញ្ចិមញ្ច អាបត្តិំ អាបន្នោ"តិ អាហំសុ។ សោ អាហ – "ភន្តេ, នាគទីបំ គតោម្ហី"តិ។ អាវុសោ , ន មយំ តវ នាគទីបគមនេន អត្ថិកា, អាបត្តិំ បន អាបន្នោតិ បុច្ឆាមាតិ។ ភន្តេ, នាគទីបំ គន្ត្វា មច្ឆេ ខាទិន្តិ។ អាវុសោ, តវ មច្ឆខាទនេន កម្មំ នត្ថិ, អាបត្តិំ កិរសិ អាបន្នោតិ។ សោ "នាតិសុបក្កោ មច្ឆោ មយ្ហំ អផាសុកមកាសិ, ភន្តេ"តិ។ អាវុសោ, តុយ្ហំ ផាសុកេន វា អផាសុកេន វា កម្មំ នត្ថិ, អាបត្តិំ អាបន្នោសីតិ។ ភន្តេ, យាវ តត្ថ វសិំ, តាវ មេ អផាសុកមេវ ជាតន្តិ។ ឯវំ អាគន្តុកកថាវសេន ពហិទ្ធា កថំ អបនាមេតីតិ វេទិតព្ពំ។

អភិហរតីតិ ឥតោ ចិតោ ច សុត្តំ អាហរិត្វា អវត្ថរតិ។ **តេបិដកតិស្សត្ថេរោ** វិយ។ បុព្ពេ កិរ ភិក្ខូ មហាចេតិយង្គណេ សន្និបតិត្វា សង្ឃកិច្ចំ កត្វា ភិក្ខូនំ ឱវាទំ ទត្វា អញ្ញមញ្ញំ បញ្ហសាកច្ឆំ ករោន្តិ។ តត្ថាយំ ថេរោ តីហិ បិដកេហិ តតោ តតោ សុត្តំ អាហរិត្វា ទិវសភាគេ ឯកម្បិ បញ្ហំ និដ្ឋាបេតុំ ន ទេតិ។ **អភិមទ្ទតីតិ** ការណំ អាហរិត្វា មទ្ទតិ។ **អនុបជគ្ឃតីតិ** បរេន បញ្ហេ បុច្ឆិតេបិ កថិតេបិ បាណិំ បហរិត្វា មហាហសិតំ ហសតិ, យេន បរស្ស "អបុច្ឆិតព្ពំ នុ ខោ បុច្ឆិំ, អកថេតព្ពំ នុ ខោ កថេសិ"ន្តិ វិមតិ ឧប្បជ្ជតិ។ **ខលិតំ គណ្ហាតីតិ** អប្បមត្តកំ មុខទោសមត្តំ គណ្ហាតិ , អក្ខរេ វា បទេ វា ព្យញ្ជនេ វា ទុរុត្តេ "ឯវំ នាមេតំ វត្តព្ព"ន្តិ ឧជ្ឈាយមានោ វិចរតិ។ **សឧបនិសោតិ** សឧបនិស្សយោ សបច្ចយោ។

ឱហិតសោតោតិ ឋបិតសោតោ។ **អភិជានាតិ ឯកំ ធម្មន្តិ** ឯកំ កុសលធម្មំ អភិជានាតិ អរិយមគ្គំ។ **បរិជានាតិ ឯកំ ធម្មន្តិ** ឯកំ ទុក្ខសច្ចធម្មំ តីរណបរិញ្ញាយ បរិជានាតិ។ **បជហាតិ ឯកំ ធម្មន្តិ** ឯកំ សព្ពាកុសលធម្មំ បជហតិ វិនោទេតិ ព្យន្តីករោតិ។ **សច្ឆិករោតិ ឯកំ ធម្មន្តិ** ឯកំ អរហត្តផលធម្មំ និរោធមេវ វា បច្ចក្ខំ ករោតិ។ **សម្មាវិមុត្តិំ ផុសតីតិ** សម្មា ហេតុនា នយេន ការណេន អរហត្តផលវិមោក្ខំ ញាណផស្សេន ផុសតិ។

ឯតទត្ថា, ភិក្ខវេ, កថាតិ, ភិក្ខវេ, យា ឯសា កថាសម្បយោគេនាតិ កថា ទស្សិតា, សា ឯតទត្ថា, អយំ តស្សា កថាយ ភូមិ បតិដ្ឋា។ ឥទំ វត្ថុ យទិទំ អនុបាទា ចិត្តស្ស វិមោក្ខោតិ ឯវំ សព្ពបទេសុ យោជនា វេទិតព្ពា។ **ឯតទត្ថា មន្តនា**តិ យា អយំ កច្ឆាកច្ឆេសុ បុគ្គលេសុ កច្ឆេន សទ្ធិំ មន្តនា, សាបិ ឯតទត្ថាយេវ។ **ឯតទត្ថា ឧបនិសា**តិ ឱហិតសោតោ សឧបនិសោតិ ឯវំ វុត្តា ឧបនិសាបិ ឯតទត្ថាយេវ។ **ឯតទត្ថំ សោតាវធាន**ន្តិ តស្សា ឧបនិសាយ សោតាវធានំ , តម្បិ ឯតទត្ថមេវ។ **អនុបាទា**តិ ចតូហិ ឧបាទានេហិ អគ្គហេត្វា។ **ចិត្តស្ស វិមោក្ខោ**តិ អរហត្តផលវិមោក្ខោ។ អរហត្តផលត្ថាយ ហិ សព្ពមេតន្តិ សុត្តន្តំ វិនិវត្តេត្វា ឧបរិ គាថាហិ កូដំ គណ្ហន្តោ **យេ វិរុទ្ធា**តិអាទិមាហ។

តត្ថ **វិរុទ្ធា**តិ វិរោធសង្ខាតេន កោបេន វិរុទ្ធា។ **សល្លបន្តី**តិ សល្លាបំ ករោន្តិ។ **វិនិវិដ្ឋា**តិ អភិនិវិដ្ឋា ហុត្វា។ **សមុស្សិតា**តិ មានុស្សយេន សុដ្ឋុ ឧស្សិតា។ **អនរិយគុណមាសជ្ជា**តិ អនរិយគុណកថំ គុណមាសជ្ជ កថេន្តិ។ គុណំ ឃដ្តេត្វា កថា ហិ អនរិយកថា នាម, ន អរិយកថា, តំ កថេន្តីតិ អត្ថោ។ **អញ្ញោញ្ញវិវរេសិនោ**តិ អញ្ញមញ្ញស្ស ឆិទ្ទំ អបរាធំ គវេសមានា។ **ទុព្ភាសិត**ន្តិ ទុក្កថិតំ។ **វិក្ខលិត**ន្តិ អប្បមត្តកំ មុខទោសខលិតំ។ **សម្មោហំ បរាជយ**ន្តិ អញ្ញមញ្ញស្ស អប្បមត្តេន មុខទោសេន សម្មោហញ្ច បរាជយញ្ច។ **អភិនន្ទន្តី**តិ តុស្សន្តិ។ **នាចរេ**តិ ន ចរតិ ន កថេតិ។ **ធម្មដ្ឋបដិសំយុត្តា**តិ យា ច ធម្មេ ឋិតេន កថិតកថា, សា ធម្មដ្ឋា ចេវ ហោតិ តេន ច ធម្មេន បដិសំយុត្តាតិ ធម្មដ្ឋបដិសំយុត្តា។ **អនុន្នតេន មនសា**តិ អនុទ្ធតេន ចេតសា។ **អបឡាសោ**តិ យុគគ្គាហបឡាសវសេន អបឡាសោ ហុត្វា។ **អសាហសោ**តិ រាគទោសមោហសាហសានំ វសេន អសាហសោ ហុត្វា។

អនុសូយាយមានោតិ ន ឧសូយមានោ។ **ទុព្ភដ្ឋេ នាបសាទយេ**តិ ទុក្កថិតស្មិំ ន អបសាទេយ្យ។ **ឧបារម្ភំ ន សិក្ខេយ្យា**តិ ការណុត្តរិយលក្ខណំ ឧបារម្ភំ ន សិក្ខេយ្យ។ **ខលិតញ្ច ន គាហយេ**តិ អប្បមត្តកំ មុខខលិតំ “អយំ តេ ទោសោ”តិ ន គាហយេយ្យ។ **នាភិហរេ**តិ នាវត្ថរេយ្យ។ **នាភិមទ្ទេ**តិ ឯកំ ការណំ អាហរិត្វា ន មទ្ទេយ្យ។ **ន វាចំ បយុតំ ភណេ**តិ សច្ចាលិកបដិសំយុត្តំ វាចំ ន ភណេយ្យ។ **អញ្ញាតត្ថ**ន្តិ ជាននត្ថំ។ **បសាទត្ថ**ន្តិ បសាទជននត្ថំ។ **ន សមុស្សេយ្យ មន្តយេ**តិ ន មានុស្សយេន សមុស្សិតោ ភវេយ្យ។ ន ហិ មានុស្សិតា ហុត្វា បណ្ឌិតា កថយន្តិ, មានេន បន អនុស្សិតោវ ហុត្វា មន្តយេ កថេយ្យ ភាសេយ្យាតិ។

៨. អញ្ញតិត្ថិយសុត្តវណ្ណនា

៦៨. អដ្ឋមេ **ភគវំមូលកា**តិ ភគវា មូលំ ឯតេសន្តិ ភគវំមូលកា។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – ឥមេ, ភន្តេ, អម្ហាកំ ធម្មា បុព្ពេ កស្សបសម្មាសម្ពុទ្ធេន ឧប្បាទិតា, តស្មិំ បរិនិព្ពុតេ ឯកំ ពុទ្ធន្តរំ អញ្ញោ សមណោ វា ព្រាហ្មណោ វា ឥមេ ធម្មេ ឧប្បាទេតុំ សមត្ថោ នាម នាហោសិ, ភគវតោ បន នោ ឥមេ ធម្មា ឧប្បាទិតា។ ភគវន្តញ្ហិ និស្សាយ មយំ ឥមេ ធម្មេ អាជានាម បដិវិជ្ឈាមាតិ ឯវំ ភគវំមូលកា នោ, ភន្តេ, ធម្មាតិ។ **ភគវំនេត្តិកា**តិ ភគវា ធម្មានំ នេតា វិនេតា អនុនេតា យថាសភាវតោ បាដិយេក្កំ បាដិយេក្កំ នាមំ គហេត្វាវ ទស្សេតាតិ ធម្មា ភគវំនេត្តិកា នាម ហោន្តិ។ **ភគវំបដិសរណា**តិ ចតុភូមកធម្មា សព្ពញ្ញុតញ្ញាណស្ស អាបាថំ អាគច្ឆមានា ភគវតិ បដិសរន្តិ នាមាតិ ភគវំបដិសរណា។ **បដិសរន្តី**តិ ឱសរន្តិ សមោសរន្តិ។ អបិច មហាពោធិមណ្ឌេ និសិន្នស្ស ភគវតោ បដិវេធវសេន ផស្សោ អាគច្ឆតិ – “អហំ ភគវា កិន្នាមោ”តិ។ ត្វំ ផុសនដ្ឋេន ផស្សោ នាម។ វេទនា, សញ្ញា, សង្ខារា, វិញ្ញាណំ អាគច្ឆតិ – “អហំ ភគវា កិន្នាម”ន្តិ។ ត្វំ វិជាននដ្ឋេន វិញ្ញាណំ នាមាតិ។ ឯវំ ចតុភូមកធម្មានំ យថាសភាវតោ បាដិយេក្កំ បាដិយេក្កំ នាមំ គណ្ហន្តោ ភគវា ធម្មេ បដិសរតីតិ **ភគវំបដិសរណា។ ភគវន្តំយេវ បដិភាតូ**តិ ភគវតោវ ឯតស្ស ភាសិតស្ស អត្ថោ ឧបដ្ឋាតុ, តុម្ហេយេវ នោ កថេត្វា ទេថាតិ អត្ថោ។

រាគោ ខោតិ រជ្ជនវសេន បវត្តរាគោ។ **អប្បសាវជ្ជោ**តិ លោកវជ្ជវសេនបិ វិបាកវជ្ជវសេនបីតិ ទ្វីហិបិ វជ្ជេហិ អប្បសាវជ្ជោ, អប្បទោសោតិ អត្ថោ។ កថំ? មាតាបិតរោ ហិ ភាតិភគិនិអាទយោ ច បុត្តភាតិកានំ អាវាហវិវាហមង្គលំ នាម ការេន្តិ។ ឯវំ តាវេសោ លោកវជ្ជវសេន អប្បសាវជ្ជោ។ សទារសន្តោសមូលិកា បន អបាយេ បដិសន្ធិ នាម ន ហោតីតិ ឯវំ វិបាកវជ្ជវសេន អប្បសាវជ្ជោ។ **ទន្ធវិរាគី**តិ វិរជ្ជមានោ បនេស សណិកំ វិរជ្ជតិ, ន សីឃំ មុច្ចតិ។ តេលមសិរាគោ វិយ ចិរំ អនុពន្ធតិ, ទ្វេ តីណិ ភវន្តរានិ គន្ត្វាបិ នាបគច្ឆតីតិ ទន្ធវិរាគី។

តត្រិទំ វត្ថុ – ឯកោ កិរ បុរិសោ ភាតុ ជាយាយ មិច្ឆាចារំ ចរតិ។ តស្សាបិ ឥត្ថិយា អត្តនោ សាមិកតោ សោយេវ បិយតរោ អហោសិ។ សា តមាហ – “ឥមស្មិំ ការណេ បាកដេ ជាតេ មហតី គរហា ភវិស្សតិ, តវ ភាតិកំ ឃាតេហី”តិ។ សោ “នស្ស, វសលិ, មា ឯវំ បុន អវចា”តិ អបសាទេសិ។ សា តុណ្ហី ហុត្វា កតិបាហច្ចយេន បុន កថេសិ, តស្ស ចិត្តំ ទ្វជ្ឈភាវំ អគមាសិ។ តតោ តតិយវារំ កថិតោ “កិន្តិ កត្វា ឱកាសំ លភិស្សាមី”តិ អាហ។ អថស្ស សា ឧបាយំ កថេន្តី “ត្វំ មយា វុត្តមេវ ករោហិ, អសុកដ្ឋានេ មហាកកុធសមីបេ តិត្ថំ អត្ថិ, តត្ថ តិខិណំ

ទណ្ឌកវាសី គហេត្វា តិដ្ឋាហី”តិ។ សោ តថា អកាសិ។ ជេដ្ឋភាតាបិស្ស អរញ្ញេ កម្មំ កត្វា ឃរំ អាគតោ។ សា តស្មឹ មុខធោវនំ ទត្វា ហត្ថបាទមុខធោវនំ ទត្វា វិយ ហុត្វា “ឯហិ សាមិ , សីសេ តេ ឱលិខិស្សាមី”តិ ឱលិខន្តី “ឧបក្កិលិដ្ឋំ តេ សីស”ន្តិ អាមលកបិណ្ឌំ ទត្វា “គច្ឆ អសុកដ្ឋានេ សីសំ ធោវិត្វា អាគច្ឆាហី”តិ បេសេសិ។ សោ តាយ វុត្តតិត្ថមេវ គន្ត្វា អាមលកកក្កេន សីសំ មក្ខេត្វា ឧទកំ ឱរុយ្ហ ឱនមិត្វា សីសំ ធោវិ។ អថ នំ ឥតរោ រុក្ខន្តរតោ និក្ខមិត្វា ខន្ធដ្ឋិកេ បហរិត្វា ជីវិតា វោរោបេត្វា គេហំ អគមាសិ។

ឥតរោ ភរិយាយ សិនេហំ បរិច្ចជិតុមសក្កោន្តោ តស្មិំយេវ គេហេ មហាជម្ពុនិ ហុត្វា និព្ពត្តិ។ សោ តស្សា បិតាយបិ និសិន្នាយបិ គន្ត្វា សរីរេ បតតិ។ អថ នំ សា “សោយេវ អយំ ភវិស្សតី”តិ ឃាតាបេសិ។ សោ បុន តស្សា សិនេហេន តស្មិំយេវ គេហេ កុក្កុរោ ហុត្វា និព្ពត្តិ។ សោ បទសា គមនកាលតោ បដ្ឋាយ តស្សា បច្ឆតោ បច្ឆតោ ចរតិ។ អរញ្ញំ គច្ឆន្តិយាបិ សទ្ធិំយេវ គច្ឆតិ។ តំ ទិស្វា មនុស្សា “និក្ខន្តោ សុនខលុទ្ទកោ, កតរដ្ឋានំ គមិស្សតី”តិ ឧប្បណ្ឌេន្តិ។ សា បុន តំ ឃាតាបេសិ។

សោបិ បុន តស្មិំយេវ គេហេ វច្ឆកោ ហុត្វា និព្ពត្តិ។ តថេវ តស្សា បច្ឆតោ បច្ឆតោ ចរតិ។ តទាបិ នំ មនុស្សា ទិស្វា “និក្ខន្តោ គោបាលកោ, កត្ថ គាវិយោ ចរិស្សន្តី”តិ ឧប្បណ្ឌេន្តិ។ សា តស្មិម្បិ ឋានេ តំ ឃាតាបេសិ។ សោ តទាបិ តស្សា ឧបរិ សិនេហំ ឆិន្ទិតុំ អសក្កោន្តោ ចតុត្ថេ វារេ តស្សាយេវ កុច្ឆិយំ ជាតិស្សរោ ហុត្វា និព្ពត្តិ។ សោ បដិបាដិយា ចតូសុ អត្តភាវេសុ តាយ ឃាតិតភាវំ ទិស្វា “ឯវរូបាយ នាម បច្ចត្ថិកាយ កុច្ឆិស្មិំ និព្ពត្តោស្មី”តិ តតោ បដ្ឋាយ តស្សា ហត្ថេន អត្តានំ ផុសិតុំ ន ទេតិ។ សចេ នំ សា ផុសតិ, កន្ទតិ រោទតិ។ អថ នំ អយ្យកោវ បដិជគ្គតិ។ តំ អបរភាគេ វុឌ្ឍិប្បត្តំ អយ្យកោ អាហ – “តាត, កស្មា ត្វំ មាតុ ហត្ថេន អត្តានំ ផុសិតុំ ន ទេសិ។ សចេបិ តំ ផុសតិ, មហាសទ្ទេន រោទសិ កន្ទសី”តិ។ អយ្យកេន បុដ្ឋោ “ន ឯសា មយ្ហំ មាតា, បច្ចាមិត្តា ឯសា”តិ តំ បវត្តិំ សព្ពំ អារោចេសិ។ សោ តំ អាលិង្គិត្វា រោទិត្វា “ឯហិ, តាត, កិំ អម្ហាកំ ឥធ វាសេន, ឯហិ អញ្ញស្មិំ ឋានេ និវាសកិច្ច”ន្តិ តំ អាទាយ និក្ខមិត្វា ឯកំ វិហារំ គន្ត្វា បព្ពជិត្វា ឧភោបិ តត្ថ វសន្តា អរហត្តំ បាបុណិំសុ។

មហាសាវជ្ជោតិ លោកវជ្ជវសេនបិ វិបាកវជ្ជវសេនបីតិ ទ្វីហិបិ ការណេហិ មហាសាវជ្ជោ។ កថំ? ទោសេន ហិ ទុដ្ឋោ ហុត្វា មាតរិបិ អបរជ្ឈតិ, បិតរិបិ ភាតិភគិនិអាទីសុបិ បព្ពជិតេសុបិ។ សោ គតគតដ្ឋានេសុ “អយំ បុគ្គលោ មាតាបិតូសុបិ អបរជ្ឈតិ, ភាតិភគិនិអាទីសុបិ, បព្ពជិតេសុបី”តិ មហតី គរហំ លភតិ។ ឯវំ តាវ លោកវជ្ជវសេន មហាសាវជ្ជោ។ ទោសវសេន បន កតេន អានន្តរិយកម្មេន កប្បំ និរយេ បច្ចតិ។ ឯវំ វិបាកវជ្ជវសេន មហាសាវជ្ជោ។ **ខិប្បវិរាគី**តិ ខិប្បំ វិរជ្ជតិ។ ទោសេន ហិ ទុដ្ឋោ មាតាបិតូសុបិ ចេតិយេបិ ពោធិម្ហិបិ បព្ពជិតេសុបិ អបរជ្ឈិត្វា “មយ្ហំ ខមថា”តិ។ អច្ចយំ ទេសេតិ។ តស្ស សហ ខមាបនេន តំ កម្មំ បាកតិកមេវ ហោតិ។

មោហោបិ ទ្វីហេវ ការណេហិ **មហាសាវជ្ជោ**។ មោហេន ហិ មូឡ្ហោ ហុត្វា មាតាបិតូសុបិ ចេតិយេបិ ពោធិម្ហិបិ បព្ពជិតេសុបិ អបរជ្ឈិត្វា គតគតដ្ឋានេ គរហំ លភតិ។ ឯវំ តាវ លោកវជ្ជវសេន មហាសាវជ្ជោ។ មោហវសេន បន កតេន អានន្តរិយកម្មេន កប្បំ និរយេ បច្ចតិ។ ឯវំ វិបាកវជ្ជវសេនបិ មហាសាវជ្ជោ។ **ទន្ធវិរាគី**តិ សណិកំ វិរជ្ជតិ។ មោហេន មូឡ្ហេន ហិ កតកម្មំ សណិកំ មុច្ចតិ។ យថា ហិ អច្ឆចម្មំ សតក្ខត្តុម្បិ ធោវិយមានំ ន បណ្ឌរំ ហោតិ, ឯវមេវ មោហេន មូឡ្ហេន កតកម្មំ សីឃំ ន មុច្ចតិ, សណិកមេវ មុច្ចតីតិ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវាតិ។

៨. អកុសលមូលសុត្តវណ្ណនា

៧០. នវមេ **អកុសលមូលានី**តិ អកុសលានំ មូលានិ, អកុសលានិ ច តានិ មូលានិ ចាតិ វា អកុសលមូលានិ។ **យទបិ, ភិក្ខវេ, លោភោ**តិ យោបិ, ភិក្ខវេ, លោភោ។ **តទបិ អកុសលមូល**ន្តិ សោបិ អកុសលមូលំ។ អកុសលមូលំ វា សន្ធាយ ឥធ តម្បីតិ អត្ថោ វេទិតព្វោ។ ឯតេនុបាយេន សព្ពត្ថ នយោ នេតព្វោ។ **អភិសង្ខរោតី**តិ អាយូហតិ សម្បិណ្ឌេតិ រាសី ករោតិ។ **អសតា ទុក្ខំ ឧប្បាទយតី**តិ អភូតេន អវិជ្ជមានេន យំកិញ្ចិ តស្ស អភូតំ ទោសំ វត្វា ទុក្ខំ ឧប្បាទេតិ។ **វធេន វា**តិអាទិ យេនាការេន ទុក្ខំ ឧប្បាទេតិ, តំ ទស្សេតុំ វុត្តំ។ តត្ថ **ជានិយា**តិ ធនជានិយា។ **បព្វាជនាយា**តិ គាមតោ វា រដ្ឋតោ វា បព្វាជនីយកម្មេន ។ **ពលវម្ហី**តិ អហមស្មិ ពលវា។ **ពលត្ថោ ឥតិបី**តិ ពលេន មេ អត្ថោ ឥតិបិ, ពលេ វា ឋិតោម្ហីតិបិ វទតិ។

អកាលវាទីតិ កាលស្មិំ ន វទតិ, អកាលស្មិំ វទតិ នាម។ **អភូតវាទី**តិ ភូតំ ន វទតិ , អភូតំ វទតិ នាម។ **អនត្ថវាទី**តិ អត្ថំ ន វទតិ, អនត្ថំ វទតិ នាម។ **អធម្មវាទី**តិ ធម្មំ ន វទតិ, អធម្មំ វទតិ នាម។ **អវិនយវាទី**តិ វិនយំ ន វទតិ, អវិនយំ វទតិ នាម។

តថា ហាយន្តិ តថា ហិ អយំ។ **ន អាតប្បំ ករោតិ តស្ស និព្ពេបនាយាតិ** តស្ស អភូតស្ស និព្ពេបនត្ថាយ វីរិយំ ន ករោតិ។ **ឥតិបេតំ អតច្ឆន្តិ** ឥមិនាបិ ការណេន ឯតំ អតច្ឆំ។ ឥតរំ តស្សេវ វេវចនំ។

ទុគ្គតិ បាដិកង្ខាតិ និរយាទិកា ទុគ្គតិ ឥច្ឆិតព្ពា, សា អស្ស អវស្សភាវិនី, តត្ថានេន និព្ពត្តិតព្ពន្តិ អត្ថោ។ **ឧទ្ធស្តោតិ** ឧបរិ ធំសិតោ។ **បរិយោនទ្ធោតិ** សមន្តា ឱនទ្ធោ។ **អនយំ អាបជ្ជតីតិ** អវុឌ្ឍឹ អាបជ្ជតិ។ **ព្យសនំ អាបជ្ជតីតិ** វិនាសំ អាបជ្ជតិ។ គិម្ហកាលស្មិញ្ហិ មាលុវាសិបាដិកាយ ផលិតាយ ពីជានិ ឧប្បតិត្វា វដរុក្ខាទីនំ មូលេ បតន្តិ។ តត្ថ យស្ស រុក្ខស្ស មូលេ តីសុ ទិសាសុ តីណិ ពីជានិ បតិតានិ ហោន្តិ, តស្មឹ រុក្ខេ បារុស្សកេន មេឃេន អភិវដ្ឋេ តីហិ ពីជេហិ តយោ អង្កុរា ឧដ្ឋហិត្វា តំ រុក្ខំ អល្លីយន្តិ។ តតោ បដ្ឋាយ រុក្ខទេវតាយោ សកភាវេន សណ្ឋាតុំ ន សក្កោន្តិ។ តេបិ អង្កុរា វឌ្ឍមានា លតាភាវំ អាបជ្ជិត្វា តំ រុក្ខំ អភិរុហិត្វា សព្ពវិដបសាខាបសាខា សំសិព្ពិត្វា តំ រុក្ខំ ឧបរិ បរិយោនទ្ធន្តិ។ សោ មាលុវាលតាហិ សំសិព្ពិតោ ឃនេហិ មហន្តេហិ មាលុវាបត្តេហិ សញ្ឆន្នោ ទេវេ វា វស្សន្តេ វាតេ វា វាយន្តេ តត្ថ តត្ថ បលុជ្ជិត្វា ខាណុមត្តមេវ អវសិស្សតិ។ តំ សន្ធាយេតំ វុត្តំ។

ឯវមេវ ខោតិ ឯត្ថ បន ឥទំ ឱបម្មសំសន្ទនំ – សាលាទីសុ អញ្ញតររុក្ខោ វិយ ហិ អយំ សត្តោ ទដ្ឋព្ពោ, តិស្សោ មាលុវាលតា វិយ តីណិ អកុសលមូលានិ, យាវ រុក្ខសាខា អសម្បត្តា, តាវ តាសំ លតានំ ឧជុកំ រុក្ខារោហនំ វិយ លោភាទីនំ ទ្វារំ អសម្បត្តកាលោ, សាខានុសារេន គមនកាលោ វិយ ទ្វារវសេន គមនកាលោ, បរិយោនទ្ធកាលោ វិយ លោភាទីហិ បរិយុដ្ឋិតកាលោ, ខុទ្ទកសាខានំ បលុជ្ជនកាលោ វិយ ទ្វារប្បត្តានំ កិលេសានំ វសេន ខុទ្ទានុខុទ្ទកា អាបត្តិយោ អាបន្នកាលោ, មហាសាខានំ បលុជ្ជនកាលោ វិយ គរុកាបត្តឹ អាបន្នកាលោ, លតានុសារេន ឱតិណ្ណេន ឧទកេន មូលេសុ តិន្តេសុ រុក្ខស្ស ភូមិយំ បតនកាលោ វិយ កមេន ចត្តារិ បារាជិកានិ អាបជ្ជិត្វា ចតូសុ អបាយេសុ និព្ពត្តនកាលោ ទដ្ឋព្ពោ។

សុក្កបក្ខោ វុត្តវិបល្លាសេន វេទិតព្ពោ។ **ឯវមេវ ខោតិ** ឯត្ថ បន ឥទំ ឱបម្មសំសន្ទនំ – សាលាទីសុ អញ្ញតររុក្ខោ វិយ អយំ សត្តោ ទដ្ឋព្ពោ, តិស្សោ មាលុវាលតា វិយ តីណិ អកុសលមូលានិ, តាសំ អប្បវត្តឹ កាតុំ អាគតបុរិសោ វិយ យោគាវចរោ, កុទ្ទាលោ វិយ បញ្ញា, កុទ្ទាលបិដកំ វិយ សទ្ធាបិដកំ, បលិខននខណិត្តិ វិយ វិបស្សនាបញ្ញា, ខណិត្តិយា មូលច្ឆេទនំ វិយ វិបស្សនាញាណេន អវិជ្ជាមូលស្ស ឆិន្ទនកាលោ, ខណ្ឌាខណ្ឌិកំ ឆិន្ទនកាលោ វិយ ខន្ធវសេន ទិដ្ឋកាលោ, ផាលនកាលោ វិយ មគ្គញាណេន កិលេសានំ សមុគ្ឃាតិតកាលោ, មសិករណកាលោ វិយ ធរមានកបញ្ចក្ខន្ធកាលោ, មហាវាតេ ឱបុណិត្វា អប្បវត្តនកាលោ វិយ ឧបាទិន្នកក្ខន្ធានំ អប្បដិសន្ធិកនិរោធេន និរុជ្ឈិត្វា បុនព្ភវេ បដិសន្ធិអគ្គហណកាលោ ទដ្ឋព្ពោតិ។ ឥមស្មឹ សុត្តេ វដ្ដវិវដ្ដំ កថិតំ។

១០. ឧបោសថសុត្តវណ្ណនា

៧១. ទសមេ **តទហុបោសថេតិ** តស្មឹ អហុ ឧបោសថេ តំ ទិវសំ ឧបោសថេ, បន្នរសិកឧបោសថទិវសេតិ វុត្តំ ហោតិ។ **ឧបសង្កមីតិ** ឧបោសថង្គានិ អធិដ្ឋាយ គន្ធមាលាទិហត្ថា ឧបសង្កមិ។ **ហន្ទាតិ** វវស្សគ្គត្ថេ និបាតោ។ **ទិវា ទិវស្សាតិ** ទិវសស្ស ទិវា នាម មជ្ឈន្ហោ, ឥមស្មឹ ឋិតេ មជ្ឈន្ហិកេ កាលេតិ អត្ថោ។ **កុតោ នុ ត្វំ អាគច្ឆសីតិ** កឹ ករោន្តី វិចរសីតិ បុច្ឆតិ។ **គោបាលកុបោសថោតិ** គោបាលកេហិ សទ្ធឹ ឧបវសនឧបោសថោ។ **និគណ្ឋុបោសថោតិ** និគណ្ឋានំ ឧបវសនឧបោសថោ។ **អរិយុបោសថោតិ** អរិយានំ ឧបវសនឧបោសថោ។ **សេយ្យថាបិ វិសាខេតិ** យថា នាម, វិសាខេ។ **សាយន្ហសមយេ សាមិកានំ គាវោ និយ្យាតេត្វាតិ** គោបាលកា ហិ ទេវសិកវេតនេន វា បញ្ចាហទសាហអឌ្ឍមាសមាសឆមាសសំវច្ឆរបរិច្ឆេទេន វា គាវោ គហេត្វា រក្ខន្តិ។ ឥធ បន ទេវសិកវេតនេន រក្ខន្តំ សន្ធាយេតំ វុត្តំ – **និយ្យាតេត្វាតិ** បដិច្ឆាបេត្វា “ឯតា វោ គាវោ”តិ ទត្វា។ **ឥតិ បដិសញ្ចិក្ខតីតិ** អត្តនោ គេហំ គន្ត្វា ភុញ្ជិត្វា មញ្ចេ និបន្នោ ឯវំ បច្ចវេក្ខតិ។ **អភិជ្ឈាសហគតេនាតិ** តណ្ហាយ សម្បយុត្តេន។ **ឯវំ ខោ, វិសាខេ, គោបាលកុបោសថោ ហោតីតិ** អរិយុបោសថោវ អយំ, អបរិសុទ្ធវិតក្កតាយ បន គោបាលកឧបោសថង្ឋានេ ឋិតោ។ **ន មហប្ផលោតិ** វិបាកផលេន ន មហប្ផលោ។ **ន មហានិសំសោតិ** វិបាកានិសំសេន ន មហានិសំសោ។ **ន មហាជុតិកោតិ** វិបាកោភាសេន ន មហាឱភាសោ។ **ន មហាវិប្ផារោតិ** វិបាកវិប្ផារស្ស អមហន្តតាយ ន មហាវិប្ផារោ។

សមណជាតិកាតិ សមណាយេវ។ **បរំ យោជនសតន្តិ** យោជនសតំ អតិក្កមិត្វា តតោ បរំ។ **តេសុ ទណ្ឌំ និក្ខិបាហីតិ** តេសុ យោជនសតតោ បរភាគេសុ ឋិតេសុ សត្តេសុ ទណ្ឌំ និក្ខិប, និក្ខិត្តទណ្ឌោ ហោហិ។ **នាហំ ក្វចនិ កស្សចិ កិញ្ចនតស្មិន្តិ** អហំ កត្ថចិ កស្សចិ បរស្ស កិញ្ចនតស្មឹ ន ហោមិ។ កិញ្ចនំ វុច្ចតិ បលិពោធោ, បលិពោធោ ន ហោមីតិ វុត្តំ ហោតិ។ **ន ច មម ក្វចនិ កត្ថចិ កិញ្ចនតត្ថីតិ** មមាបិ ក្វចនិ អន្តោ វា ពហិទ្ធា វា កត្ថចិ ឯកបរិក្ខារេបិ កិញ្ចនតា នត្ថិ, បលិពោធោ នត្ថិ, ឆិន្នបលិពោធោហមស្មីតិ វុត្តំ ហោតិ។ **ភោគេតិ** មញ្ចបីឋយាគុភត្តាទយោ។ **អទិន្នំយេវ បរិភុញ្ជតីតិ** បុនទិវសេ មញ្ចេ និបជ្ជន្តោបិ បីឋេ និសីទន្តោបិ យាគុំ បិ

វន្តោបិ ភត្តំ ភុញ្ជន្តោបិ តេ ភោគេ អទិន្នេយេវ បរិភុញ្ជតិ។ **ន មហប្ផលោ**តិ និប្ផលោ។ ព្យញ្ជនមេវ ហិ ឯត្ថ សាវសេសំ, អត្ថោ បន និរវសេសោ។ ឯវំ ឧបវុត្ថស្ស ហិ ឧបោសថស្ស អប្បមត្តកម្បិ វិបាកផលំ ឥដ្ឋំ កន្តំ មនាបំ នាម នត្ថិ។ តស្មា និប្ផលោត្វេវ វេទិតព្ពោ។ សេសបទេសុបិ ឯសេវ នយោ។

ឧបក្កិលិដ្ឋស្ស ចិត្តស្សាតិ ឥទំ កស្មា អាហ? សំកិលិដ្ឋេន ហិ ចិត្តេន ឧបវុត្ថោ ឧបោសថោ ន មហប្ផលោ ហោតីតិ ទស្សិតត្តា វិសុទ្ធេន ចិត្តេន ឧបវុត្ថស្ស មហប្ផលតា អនុញ្ញាតា ហោតិ។ តស្មា យេន កម្មដ្ឋានេន ចិត្តំ វិសុជ្ឈតិ, តំ ចិត្តវិសោធនកម្មដ្ឋានំ ទស្សេតុំ ឥទមាហ ។ តត្ថ **ឧបក្កមេនា**តិ បច្ចត្តបុរិសការេន, ឧបាយេន វា។ **តថាគតំ អនុស្សរតី**តិ អដ្ឋហិ ការណេហិ តថាគតគុណេ អនុស្សរតិ។ ឯត្ថ ហិ **ឥតិបិ សោ ភគវា**តិ សោ ភគវា ឥតិបិ សីលេន, ឥតិបិ សមាធិនាតិ សព្ពេ លោកិយលោកុត្តរា ពុទ្ធគុណា សង្គហិតា។ **អរហ**ន្តិអាទីហិ បាដិយេក្កគុណាវ និទ្ទិដ្ឋា។ **តថាគតំ អនុស្សរតោ ចិត្តំ បសីទតី**តិ លោកិយលោកុត្តរេ តថាគតគុណេ អនុស្សរន្តស្ស ចិត្តប្បាទោ បសន្នោ ហោតិ។

ចិត្តស្ស ឧបក្កិលេសាតិ បញ្ច នីវរណា។ **កក្ក**ន្តិ អាមលកកក្កំ។ **តជ្ជំ វាយាម**ន្តិ តជ្ជាតិកំ តទនុច្ឆវិកំ កក្កេន មក្ខនឃំសនធោវនវាយាមំ។ **បរិយោទបនា ហោតី**តិ សុទ្ធភាវករណំ ហោតិ។ កិលិដ្ឋស្មឹ ហិ សីសេ បសាធនំ បសាធេត្វា នក្ខត្តំ កីឡមានោ ន សោភតិ, បរិសុទ្ធេ បន តស្មឹ បសាធនំ បសាធេត្វា នក្ខត្តំ កីឡមានោ សោភតិ, ឯវមេវ កិលិដ្ឋចិត្តេន ឧបោសថង្គានិ អធិដ្ឋាយ ឧបោសថោ ឧបវុត្ថោ ន មហប្ផលោ ហោតិ, បរិសុទ្ធេន បន ចិត្តេន ឧបោសថង្គានិ អធិដ្ឋាយ ឧបវុត្ថោ ឧបោសថោ មហប្ផលោ ហោតីតិ អធិប្បាយេន ឯវមាហ។ **ព្រហ្មុបោសថំ ឧបវសតី**តិ ព្រហ្មា វុច្ចតិ សម្មាសម្ពុទ្ធោ, តស្ស គុណានុស្សរណវសេន អយំ ឧបោសថោ ព្រហ្មុបោសថោ នាម, តំ ឧបវសតិ។ **ព្រហ្មុនា សទ្ធឹ សំវសតី**តិ សម្មាសម្ពុទ្ធេន សទ្ធឹ សំវសតិ។ **ព្រហ្មញ្ចស្ស អារព្ភា**តិ សម្មាសម្ពុទ្ធំ អារព្ភ។

ធម្មំ អនុស្សរតីតិ សហតន្តិកំ លោកុត្តរធម្មំ អនុស្សរតិ។ **សោត្តិ**ន្តិ កុរុវិន្ទកសោត្តឹ។ កុរុវិន្ទកបាសាណចុណ្ណេន ហិ សទ្ធឹ លាខំ យោជេត្វា មណិកេ កត្វា វិជ្ឈិត្វា សុត្តេន អាវុណិត្វា តំ មណិ កលាបបន្តី ឧភតោ គហេត្វា បិដ្ឋឹ ឃំសេន្តិ, តំ សន្ធាយ វុត្តំ – “សោត្តិញ្ច បដិច្ចា”តិ។ **ចុណ្ណ**ន្តិ ន្ហានីយចុណ្ណំ។ **តជ្ជំ វាយាម**ន្តិ ឧព្ពដ្ដនឃំសនធោវនាទិកំ តទនុរូបវាយាមំ។ **ធម្មុបោសថ**ន្តិ សហតន្តិកំ នវលោកុត្តរធម្មំ អារព្ភ ឧបវុត្ថត្តា អយំ ឧបោសថោ “ធម្មុបោសថោ”តិ វុត្តោ។ ឥធាបិ **បរិយោទបនា**តិ បទេ បត្វា បុរិមនយេនេវ យោជនា កាតព្ពា។

សង្ឃំ អនុស្សរតីតិ អដ្ឋន្នំ អរិយបុគ្គលានំ គុណេ អនុស្សរតិ។ **ឧសញ្ច បដិច្ចា**តិ ទ្វេ តយោ វារេ គាហាបិតំ ឧសុមំ បដិច្ច។ ឧសញ្ញាតិបិ បាឋោ, អយមេវត្ថោ ។ **ខារ**ន្តិ ឆារិកំ។ **គោមយ**ន្តិ គោមុត្តំ វា អជលណ្ឌិកា វា។ **បរិយោទបនា**តិ ឥធាបិ បុរិមនយេនេវ យោជនា កាតព្ពា។ **សង្ឃុបោសថ**ន្តិ អដ្ឋន្នំ អរិយបុគ្គលានំ គុណេ អារព្ភ ឧបវុត្ថត្តា អយំ ឧបោសថោ “សង្ឃុបោសថោ”តិ វុត្តោ។

សីលានីតិ គហដ្ឋោ គហដ្ឋសីលានិ, បព្ពជិតោ បព្ពជិតសីលានិ។ **អខណ្ឌានី**តិអាទីនំ អត្ថោ វិសុទ្ធិមគ្គេ (វិសុទ្ធិ. ១.២១) វិត្ថារិតោវ។ **វាលណ្ឌុបក**ន្តិ អស្សវាលេហិ វា មកចិវាលាទីហិ វា កតំ អណ្ឌុបកំ។ **តជ្ជំ វាយាម**ន្តិ តេលេន តេមេត្វា មលស្ស តិន្តភាវំ ញត្វា ឆារិកំ បក្ខិបិត្វា វាលណ្ឌុបកេន ឃំសនវាយាមោ។ ឥធ **បរិយោទបនា**តិ បទេ បត្វា ឯវំ យោជនា កាតព្ពា កិលិដ្ឋស្មិញ្ហិ អាទាសេ មណ្ឌិតបសាធិតោបិ អត្តភាវោ ឱលោកិយមានោ ន សោភតិ, បរិសុទ្ធេ សោភតិ។ ឯវមេវ កិលិដ្ឋេន ចិត្តេន ឧបវុត្ថោ ឧបោសថោ ន មហប្ផលោ ហោតិ, បរិសុទ្ធេន បន មហប្ផលោ ហោតីតិ។ **សីលុបោសថ**ន្តិ អត្តនោ សីលានុស្សរណវសេន ឧបវុត្ថោ ឧបោសថោ សីលុបោសថោ នាម។ **សីលេន សទ្ធិ**ន្តិ អត្តនោ បញ្ចសីលទសសីលេន សទ្ធឹ។ **សីលញ្ចស្ស អារព្ភា**តិ បញ្ចសីលំ ទសសីលញ្ច អារព្ភ។

ទេវតា អនុស្សរតីតិ ទេវតា សក្ខិដ្ឋានេ ឋបេត្វា អត្តនោ សទ្ធាទិគុណេ អនុស្សរតិ។ **ឧក្ក**ន្តិ ឧទ្ធនំ។ **លោណ**ន្តិ លោណមត្តិកា។ **គេរុក**ន្តិ គេរុកចុណ្ណំ។ **នាឡិកសណ្ឌាស**ន្តិ ធមននាឡិកញ្ចេវ បរិវត្តនសណ្ឌាសញ្ច។ **តជ្ជំ វាយាម**ន្តិ ឧទ្ធនេ បក្ខិបនធមនបរិវត្តនាទិកំ អនុរូបំ វាយាមំ។ ឥធ **បរិយោទបនា**តិ បទេ បត្វា ឯវំ យោជនា វេទិតព្ពា – សំកិលិដ្ឋសុវណ្ណមយេន ហិ បសាធនភណ្ឌេន បសាធិតា នក្ខត្តំ កីឡមានា ន សោភន្តិ, បរិសុទ្ធសុវណ្ណមយេន សោភន្តិ។ ឯវមេវ សំកិលិដ្ឋចិត្តស្ស ឧបោសថោ ន មហប្ផលោ ហោតិ, បរិសុទ្ធចិត្តស្ស មហប្ផលោ។ **ទេវតុបោសថ**ន្តិ ទេវតា សក្ខិដ្ឋានេ ឋបេត្វា អត្តនោ គុណេ អនុស្សរន្តេន ឧបវុត្ថឧបោសថោ ទេវតុបោសថោ នាម។ សេសំ ឥមេសុ ពុទ្ធានុស្សតិអាទីសុ កម្មដ្ឋានេសុ យំ វត្តព្ពំ សិយា, តំ សព្ពំ វិសុទ្ធិមគ្គេ (វិសុទ្ធិ. ១.១២៣ អាទយោ) វុត្តមេវ។

បាណាតិបាតន្តិ បាណវធំ។ **បហាយា**តិ តំ បាណាតិបាតចេតនាសង្ខាតំ ទុស្សីល្យំ បជហិត្វា។ **បដិវិរតា**តិ បហីនកាលតោ បដ្ឋាយ តតោ ទុស្សីល្យតោ ឱរតា វិរតាវ។ **និហិតទណ្ឌា និហិតសត្ថា**តិ បរូបឃាតត្ថាយ ទណ្ឌំ វា សត្ថំ វា អាទាយ អវត្តនតោ និក្ខិត្តទណ្ឌា ចេវ និក្ខិត្តសត្ថា ចាតិ អត្ថោ។ ឯត្ថ ច បបេត្វា ទណ្ឌំ សព្ពម្បិ អវសេសំ ឧបករណំ សត្តានំ វិហឹសនភាវតោ សត្ថន្តិ វេទិតព្ពំ។ យំ បន ភិក្ខូ កត្តរទណ្ឌំ វា ទន្តកដ្ឋវាសិំ វា បិប្ផលកំ វា គហេត្វា វិចរន្តិ, ន តំ បរូបឃាតត្ថាយ។ តស្មា និហិតទណ្ឌា និហិតសត្ថាត្វេវ សង្ខំ គច្ឆន្តិ។ **លជ្ជី**តិ បាបជិគុច្ឆនលក្ខណាយ លជ្ជាយ សមន្នាគតា។ **ទយាបន្នា**តិ ទយំ មេត្តចិត្តតំ អាបន្នា។ **សព្ពបាណភូតហិតានុកម្បី**តិ សព្ពេ បាណភូតេ ហិតេន អនុកម្បកា, តាយ ឯវ ទយាបន្នតាយ សព្ពេសំ បាណភូតានំ ហិតចិត្តកាតិ អត្ថោ។ **អហម្បជ្ជា**តិ អហម្បិ អជ្ជ។ **ឥមិនាបិ អង្គេនា**តិ ឥមិនាបិ គុណង្គេន។ **អរហតំ អនុករោមី**តិ យថា បុរតោ គច្ឆន្តំ បច្ឆតោ គច្ឆន្តោ អនុគច្ឆតិ នាម, ឯវំ អហម្បិ អរហន្តេហិ បឋមំ កតំ ឥមំ គុណំ បច្ឆា ករោន្តោ តេសំ អរហន្តានំ អនុករោមិ។ **ឧបោសថោ ច មេ ឧបវុត្ថោ ភវិស្សតី**តិ ឯវំ ករោន្តេន មយា អរហតញ្ច អនុកតំ ភវិស្សតិ, ឧបោសថោ ច ឧបវុត្ថោ ភវិស្សតិ។

អទិន្នាទានន្តិ អទិន្នស្ស បរបរិគ្គហិតស្ស អាទានំ, ថេយ្យំ ចោរិកន្តិ អត្ថោ។ ទិន្នមេវ អាទិយន្តីតិ **ទិន្នាទាយី**។ ចិត្តេនបិ ទិន្នមេវ បដិកង្ខន្តីតិ **ទិន្នបាដិកង្ខី**។ ថេនេតីតិ ថេនោ, ន ថេនេន **អថេនេន**។ អថេនត្តាយេវ **សុចិភូតេន។ អត្តនា**តិ អត្តភាវេន, អថេនំ សុចិភូតំ អត្តភាវំ កត្វា វិហរន្តីតិ វុត្តំ ហោតិ។

អព្រហ្មចរិយន្តិ អសេដ្ឋចរិយំ។ ព្រហ្មំ សេដ្ឋំ អាចារំ ចរន្តីតិ **ព្រហ្មចារី**។ **អារាចារី**តិ អព្រហ្មចរិយតោ ទូរាចារី។ **មេថុនា**តិ រាគបរិយុដ្ឋានវសេន សទិសត្តា មេថុនកាតិ លទ្ធវោហារេហិ បដិសេវិតព្ពតោ មេថុនោតិ សង្ខំ គតា អសទ្ធម្មា។ **គាមធម្មា**តិ គាមវាសីនំ ធម្មា។

មុសាវាទាតិ អលិកវចនា តុច្ឆវចនា។ សច្ចំ វទន្តីតិ **សច្ចវាទី**។ សច្ចេន សច្ចំ សំទហន្តិ ឃដេន្តីតិ **សច្ចសន្ធា,** ន អន្តរន្តរា មុសា វទន្តីតិ អត្ថោ ។ យោ ហិ បុរិសោ កទាចិ មុសាវាទំ វទតិ, កទាចិ សច្ចំ។ តស្ស មុសាវាទេន អន្តរិតត្តា សច្ចំ សច្ចេន ន ឃដីយតិ។ តស្មា ន សោ សច្ចសន្ធោ។ ឥមេ បន ន តាទិសា, ជីវិតហេតុបិ មុសា អវត្វា សច្ចេន សច្ចំ សំទហន្តិយេវាតិ សច្ចសន្ធា។ **ថេតា**តិ ថិរា, ឋិតកថាតិ អត្ថោ។ ឯកោ បុគ្គលោ ហលិទ្ទិរាគោ វិយ ថុសរាសិម្ហិ និខាតខាណុ វិយ អស្សបិដ្ឋេ ឋបិតកុម្ភណ្ឌមិវ ច ន ឋិតកថោ ហោតិ។ ឯកោ បាសាណលេខា វិយ ឥន្ទខីលោ វិយ ច ឋិតកថោ ហោតិ, អសិនា សីសំ ឆិន្ទន្តេបិ ទ្វេ កថា ន កថេតិ។ អយំ វុច្ចតិ ថេតោ។ **បច្ចយិកា**តិ បត្តិយាយិតព្ពកា, សទ្ធាយិកាតិ អត្ថោ។ ឯកច្ចោ ហិ បុគ្គលោ ន បច្ចយិកោ ហោតិ, “ឥទំ កេន វុត្តំ, អសុកេន នាមា”តិ វុត្តេ “មា តស្ស វចនំ សទ្ទហថា”តិ វត្តព្ពតំ អាបជ្ជតិ។ ឯកោ បច្ចយិកោ ហោតិ, “ឥទំ កេន វុត្តំ, អសុកេនា”តិ វុត្តេ “យទិ តេន វុត្តំ, ឥទមេវ បមាណំ, ឥទានិ បដិក្ខិបិតព្ពំ នត្ថិ, ឯវមេវំ ឥទ”ន្តិ វត្តព្ពតំ អាបជ្ជតិ។ អយំ វុច្ចតិ បច្ចយិកោ។ **អវិសំវាទកា លោកស្សា**តិ តាយ សច្ចវាទិតាយ លោកំ ន វិសំវាទេន្តីតិ អត្ថោ។

សុរាមេរយមជ្ជបមាទដ្ឋានន្តិ សុរាមេរយមជ្ជានំ បានចេតនាសង្ខាតំ បមាទការណំ។ **ឯកភត្តិកា**តិ បាតរាសភត្តំ សាយមាសភត្តន្តិ ទ្វេ ភត្តានិ។ តេសុ បាតរាសភត្តំ អន្តោមជ្ឈន្ហិកេន បរិច្ឆិន្នំ, ឥតរំ មជ្ឈន្ហិកតោ ឧទ្ធំ អន្តោអរុណេន។ តស្មា អន្តោមជ្ឈន្ហិកេ ទសក្ខត្តុំ ភុញ្ជមានាបិ ឯកភត្តិកាវ ហោន្តិ។ តំ សន្ធាយ វុត្តំ – “ឯកភត្តិកា”តិ។ រត្តិភោជនំ រត្តិ, តតោ ឧបរតាតិ **រត្តូបរតា**។ អតិក្កន្តេ មជ្ឈន្ហិកេ យាវ សូរិយត្ថង្គមនា ភោជនំ វិកាលភោជនំ នាម, តតោ វិរតត្តា **វិរតា វិកាលភោជនា**។

សាសនស្ស អននុលោមត្តា វិសូកំ បដាណិភូតំ ទស្សនន្តិ វិសូកទស្សនំ, អត្តនា នច្ចននច្ចាបនាទិវសេន នច្ចញ្ច គីតញ្ច វាទិតញ្ច, អន្តមសោ មយូរនច្ចនាទិវសេនាបិ បវត្តានំ នច្ចាទីនំ វិសូកភូតំ ទស្សនញ្ចាតិ **នច្ចគីតវាទិតវិសូកទស្សនំ**។ នច្ចាទីនិ ហិ អត្តនា បយោជេតុំ វា បរេហិ បយោជាបេតុំ វា បយុត្តានិ បស្សិតុំ វា នេវ ភិក្ខូនំ, ន ភិក្ខុនីនំ វដ្តន្តិ។

មាលាទីសុ **មាលា**តិ យំកិញ្ចិ បុប្ផំ។ **គន្ធ**ន្តិ យំកិញ្ចិ គន្ធជាតំ។ **វិលេបន**ន្តិ ឆវិរាគករណំ។ តត្ថ បិឡន្ធន្តោ **ធារេតិ** នាម, ឩនដ្ឋានំ បូរេន្តោ **មណ្ឌេតិ** នាម, គន្ធវសេន ឆវិរាគវសេន ច សាទិយន្តោ **វិភូសេតិ** នាម។ **ឋានំ** វុច្ចតិ ការណំ, តស្មា យាយ ទុស្សីល្យចេតនាយ តានិ មាលាធារណាទីនិ មហាជនោ ករោតិ, តតោ បដិវិរតាតិ អត្ថោ។ **ឧច្ចាសយនំ** វុច្ចតិ បមាណាតិក្កន្តំ, **មហាសយនំ** អកប្បិយត្ថរណំ, តតោ បដិវិរតាតិ អត្ថោ។

កីវមហប្ផលោតិ កិត្តកំ មហប្ផលោ។ សេសបទេសុបិ ឯសេវ នយោ។ **បហូតរត្តរតនាន**ន្តិ បហូតេន រត្តសង្ខាតេន រតនេន សមន្នាគតានំ, សកលជម្ពុទីបតលំ ភេរិតលសទិសំ កត្វា កដិប្បមាណេហិ សត្តហិ រតនេហិ បូរិតានន្តិ អត្ថោ។ **ឥស្សរិយាធិបច្ច**ន្តិ ឥស្សរភាវេន វា ឥស្សរិយមេវ វា អាធិបច្ចំ, ន ឯត្ថ សាហសិកកម្មន្តិបិ

ឥស្សរិយាធិបច្ចំ។ **រជ្ជំ ការេយ្យា**តិ ឯវរូបំ ចក្កវត្តិរជ្ជំ ការេយ្យ។ **អង្គាន**ន្តិអាទីនិ តេសំ ជនបទានំ នាមានិ។ **កលំ នាគ្ឃតិ សោឡសិ**ន្តិ ឯកំ អហោរត្តំ ឧបវុត្ថឧបោសថេ បុញ្ញំ សោឡសភាគេ កត្វា តតោ ឯកំ ភាគញ្ច ន អគ្ឃតិ។ ឯករត្តុបោសថស្ស សោឡសិយា កលាយ យំ វិបាកផលំ, តំយេវ តតោ ពហុតរំ ហោតីតិ អត្ថោ។ **កបណា**ន្តិ បរិត្តកំ។

អព្រហ្មចរិយាតិ អសេដ្ឋចរិយតោ។ **រត្តិំ ន ភុញ្ជេយ្យ វិកាលភោជន**ន្តិ ឧបោសថំ ឧបវសន្តោ រត្តិភោជនញ្ច ទិវាវិកាលភោជនញ្ច ន ភុញ្ជេយ្យ។ **មញ្ចេ ឆមាយំវ សយេថ សន្ថតេ**តិ មុដ្ឋិហត្ថបាទកេ កប្បិយមញ្ចេ វា សុធាទិបរិកម្មកតាយ ភូមិយំ វា តិណបណ្ណបលាលាទីនិ សន្ថរិត្វា កតេ សន្ថតេ វា សយេថាតិ អត្ថោ។ **ឯតំ ហិ អដ្ឋង្គិកមាហុបោសថ**ន្តិ ឯវំ បាណាតិបាតាទីនិ អសមាចរន្តេន ឧបវុត្ថំ ឧបោសថំ អដ្ឋហិ អង្គេហិ សមន្នាគតត្តា អដ្ឋង្គិកន្តិ វទន្តិ។ តំ បន ឧបវសន្តេន "ស្វេ ឧបោសថិកោ ភវិស្សាមី"តិ អជ្ជេវ "ឥទញ្ច ឥទញ្ច ករេយ្យាថា"តិ អាហារាទិវិធានំ វិចារេតព្ពំ។ ឧបោសថទិវសេ បាតោវ ភិក្ខុស្ស វា ភិក្ខុនិយា វា ទសសីលលក្ខណញ្ញុនោ ឧបាសកស្ស វា ឧបាសិកាយ វា សន្តិកេ វាចំ ភិន្ទិត្វា ឧបោសថង្គានិ សមាទាតព្ពានិ។ បាឡឹ អជានន្តេន បន "ពុទ្ធបញ្ញត្តំ ឧបោសថំ អធិដ្ឋាមី"តិ អធិដ្ឋាតព្ពំ។ អញ្ញំ អលភន្តេន អត្តនាបិ អធិដ្ឋាតព្ពំ, វចីភេទោ បន កាតព្ពោយេវ ។ ឧបោសថំ ឧបវសន្តេន បរូបរោធបដិសំយុត្តា កម្មន្តា ន វិចារេតព្ពា, អាយវយគណនំ ករោន្តេន ន វីតិនាមេតព្ពំ, គេហេ បន អាហារំ លភិត្វា និច្ចភត្តិកភិក្ខុនា វិយ បរិភុញ្ជិត្វា វិហារំ គន្ត្វា ធម្មោ វា សោតព្ពោ, អដ្ឋតឹសាយ អារម្មណេសុ អញ្ញតរំ វា មនសិកាតព្ពំ។

សុទស្សនាតិ សុន្ទរទស្សនា។ **ឱភាសយ**ន្តិ ឱភាសយមានា។ **អនុបរិយន្តី**តិ វិចរន្តិ។ **យាវតា**តិ យត្តកំ ឋានំ។ **អន្តលិក្ខគា**តិ អាកាសង្គមា។ **បភាសន្តី**តិ ជោតន្តិ បភា មុញ្ចន្តិ។ **ទិសាវិរោចនា**តិ សព្ពទិសាសុ វិរោចមានា។ អថ វា **បភាសន្តី**តិ ទិសាហិ ទិសា ឱភាសន្តិ។ **វិរោចនា**តិ វិរោចមានា។ **វេឡុរិយ**ន្តិ មណីតិ វត្វាបិ ឥមិនា ជាតិមណិភាវំ ទស្សេតិ។ ឯកវស្សិកវេឡុវណ្ណញ្ហិ វេឡុរិយំ ជាតិមណិ នាម។ តំ សន្ធាយេវមាហ។ **ភទ្ទក**ន្តិ លទ្ធកំ។ **សិង្គីសុវណ្ណ**ន្តិ គោសិង្គសទិសំ ហុត្វា ឧប្បន្នត្តា ឯវំ នាមកំ សុវណ្ណំ។ **កញ្ចន**ន្តិ បព្ពតេយ្យំ បព្ពតេ ជាតសុវណ្ណំ។ **ជាតរូប**ន្តិ សត្ថុវណ្ណសុវណ្ណំ។ **ហដក**ន្តិ កិបិល្លិកាហិ នីហដសុវណ្ណំ។ **នានុភវន្តី**តិ ន បាបុណន្តិ។ **ចន្ទប្បភា**តិ សាមិអត្ថេ បច្ចត្តំ, ចន្ទប្បភាយាតិ អត្ថោ។ **ឧបវស្សុបោសថ**ន្តិ ឧបវសិត្វា ឧបោសថំ។ **សុខុទ្រយានី**តិ សុខផលានិ សុខវេទនីយានិ។ **សគ្គមុបេន្តិ ឋាន**ន្តិ សគ្គសង្ខាតំ ឋានំ ឧបគច្ឆន្តិ, កេនចិ អនិន្ទិតា ហុត្វា ទេវលោកេ ឧប្បជ្ជន្តីតិ អត្ថោ។ សេសមេត្ថ យំ អន្តរន្តរា ន វុត្តំ, តំ វុត្តានុសារេនេវ វេទិតព្ពន្តិ។

មហាវគ្គោ ទុតិយោ។

(៨) ៣. អានន្ទវគ្គោ

១. ឆន្នសុត្តវណ្ណនា

៧២. តតិយស្ស បឋមេ **ឆន្នោ**តិ ឯវំនាមកោ ឆន្នបរិព្ពាជកោ។ **តុម្ហេបិ, អាវុសោ**តិ, អាវុសោ, យថា មយំ រាគាទីនំ បហានំ បញ្ញាបេម, កិំ ឯវំ តុម្ហេបិ បញ្ញាបេថាតិ បុច្ឆតិ។ តតោ ថេរោ “អយំ បរិព្ពាជកោ អម្ហេ រាគាទីនំ បហានំ បញ្ញាបេមាតិ វទតិ, នត្ថិ បនេតំ ពាហិរសមយេ”តិ តំ បដិក្ខិបន្តោ **មយំ ខោ, អាវុសោ**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **ខោ**តិ អវធារណត្ថេ និបាតោ, មយមេវ បញ្ញាបេមាតិ អត្ថោ។ តតោ បរិព្ពាជកោ ចិន្តេសិ “អយំ ថេរោ ពាហិរសមយំ លុញ្ចិត្វា ហរន្តោ ‘មយមេវា’តិ អាហ។ កិំ នុ ខោ អាទីនវំ ទិស្វា ឯតេ ឯតេសំ បហានំ បញ្ញាបេន្តី”តិ។ អថ ថេរំ បុច្ឆន្តោ **កិំ បន តុម្ហេ**តិអាទិមាហ។ ថេរោ តស្ស ព្យាករោន្តោ **រត្តោ ខោ**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **អត្តត្ថន្តិ** ទិដ្ឋធម្មិកសម្បរាយិកំ លោកិយលោកុត្តរំ អត្តនោ អត្ថំ។ បរត្ថឧភយត្ថេសុបិ ឯសេវ នយោ។

អន្ធករណោតិអាទីសុ យស្ស រាគោ ឧប្បជ្ជតិ, តំ យថាភូតទស្សននិវារណេន អន្ធំ ករោតីតិ អន្ធករណោ។ បញ្ញាចក្ខុំ ន ករោតីតិ **អចក្ខុករណោ**។ ញាណំ ន ករោតីតិ **អញ្ញាណករណោ**។ កម្មស្សកតបញ្ញា ឈានបញ្ញា វិបស្សនាបញ្ញាតិ ឥមា តិស្សោ បញ្ញា អប្បវត្តិករណេន និរោធេតីតិ **បញ្ញានិរោធិកោ**។ អនិដ្ឋផលទាយកត្តា ទុក្ខសង្ខាតស្ស វិឃាតស្សេវ បក្ខេ វត្តតីតិ **វិឃាតបក្ខិកោ**។ កិលេសនិព្ពានំ ន សំវត្តេតីតិ **អនិព្ពានសំវត្តនិកោ។ អលញ្ច បនាវុសោ អានន្ទ, អប្បមាទាយា**តិ, អាវុសោ អានន្ទ, សចេ ឯវរូបា បដិបទា អត្ថិ, អលំ តុម្ហាកំ អប្បមាទាយ យុត្តំ អនុច្ឆវិកំ, អប្បមាទំ ករោថ, អាវុសោតិ ថេរស្ស វចនំ អនុមោទិត្វា បក្កាមិ។ ឥមស្មិំ សុត្តេ អរិយមគ្គោ លោកុត្តរមិស្សកោ កថិតោ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

២. អាជីវកសុត្តវណ្ណនា

៧៣. ទុតិយេ **តេន ហិ គហបតី**តិ ថេរោ កិរ ចិន្តេសិ – “អយំ ឥធ អាគច្ឆន្តោ ន អញ្ញាតុកាមោ ហុត្វា អាគមិ, បរិគ្គណ្ហនត្ថំ បន អាគតោ។ ឥមិនា បុច្ឆិតបញ្ហំ ឥមិនាវ កថាបេស្សាមី”តិ។ ឥតិ តំយេវ កថំ កថាបេតុកាមោ **តេន ហី**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **តេន ហី**តិ ការណាបទេសោ។ យស្មា ត្វំ ឯវំ បុច្ឆសិ, តស្មា តញ្ញេវេត្ថ បដិបុច្ឆាមីតិ។ **កេសំ នោ**តិ កតមេសំ នុ។ **សធម្មក្ខុំសនា**តិ អត្តនោ លទ្ធិយា ឧក្ខិបិត្វា បបនា។ **បរធម្មា បសាទនា**តិ បរេសំ លទ្ធិយា យដ្ឋនា វម្ភនា អវក្ខិបនា។ **អាយតនេវ ធម្មទេសនា**តិ ការណស្មិំយេវ ធម្មទេសនា។ **អត្ថោ ច វុត្តោ**តិ មយា បុច្ឆិតបញ្ហោយ អត្ថោ ច បកាសិតោ ។ **អត្តា ច អនុបនីតោ**តិ អម្ហេ ឯវរូបាតិ ឯវំ អត្តា ច ន ឧបនីតោ។ នុបនីតោតិបិ បាឋោ។

៣. មហានាមសក្កសុត្តវណ្ណនា

៧៤. តតិយេ **គិលានា វុដ្ឋិតោ**តិ គិលានោ ហុត្វា វុដ្ឋិតោ។ **គេលញ្ញា**តិ គិលានភាវតោ។ **ឧបសង្កមី**តិ ភុត្តបាតរាសោ មាលាគន្ធាទីនិ អាទាយ មហាបរិវារបរិវុតោ ឧបសង្កមិ។ **ពាហាយំ គហេត្វា**តិ ន ពាហាយំ គហេត្វា អាកឌ្ឍិ, និសិន្នាសនតោ វុដ្ឋាយ តស្ស សន្តិកំ គន្ត្វា ទក្ខិណពាហាយំ អង្គុដ្ឋកេន សញ្ញំ ទត្វា ឯកមន្តំ អបនេសីតិ វេទិតព្ពោ។ អថស្ស “សេខម្បិ ខោ, មហានាម, សីល”ន្តិអាទិនា នយេន សត្ថន្ទំ សេខានំ សីលញ្ច សមាធិញ្ច បញ្ញញ្ច កថេត្វា ឧបរិ អរហត្តផលវសេន អសេខា សីលសមាធិបញ្ញាយោ កថេន្តោ – “សេខសមាធិតោ សេខំ វិបស្សនាញាណំ អសេខញ្ច ផលញាណំ បច្ឆា, សេខវិបស្សនាញាណតោ ច អសេខផលសមាធិ បច្ឆា ឧប្បជ្ជតី”តិ ទីបេសិ។ យានិ បន សម្បយុត្តានិ សមាធិញាណានិ, តេសំ អបច្ឆា អបុរេ ឧប្បត្តិ វេទិតព្ពាតិ។

៤. និគណ្ឋសុត្តវណ្ណនា

៧៥. ចតុត្ថេ **កូដាគារសាលាយ**ន្តិ ទ្វេ កណ្ណិកា គហេត្វា ហំសវដ្ដកច្ឆន្នេន កតាយ គន្ធកុដិយា។ **អបរិសេសំ ញាណទស្សនំ បដិជានាតី**តិ អប្បមត្តកម្បិ អសេសេត្វា សព្ពំ ញាណទស្សនំ បដិជានាតិ។ **សតតំ សមិត**ន្តិ សព្ពកាលំ និរន្តរំ។ **ញាណទស្សនំ បច្ចុបដ្ឋិត**ន្តិ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ មយ្ហំ ឧបដ្ឋិតមេវាតិ ទស្សេតិ។ **បុរាណានំ កម្មាន**ន្តិ អាយូហិតកម្មានំ។ **តបសា ព្យន្តីភាវ**ន្តិ ទុក្ករតបេន វិគតន្តករណំ។ **នវានំ កម្មាន**ន្តិ ឥទានិ អាយូហិតព្ពកម្មានំ។ **អករណា**តិ អនាយូហនេន។ **សេតុឃាត**ន្តិ បទឃាតំ បច្ចយឃាតំ កថេតិ។ **កម្មក្ខយា ទុក្ខក្ខយោ**តិ កម្មវដ្ដក្ខយេន ទុក្ខក្ខយោ។ **ទុក្ខក្ខយា វេទនាក្ខយោ**តិ ទុក្ខវដ្ដក្ខយេន វេទនាក្ខយោ។ ទុក្ខវដ្ដស្មិញ្ហិ ខីណេ វេទនាវដ្ដម្បិ

ខីណមេវ ហោតិ។ **វេទនាក្ខយា សព្ពំ ទុក្ខំ និជ្ជិណ្ណំ ភវិស្សតីតិ** វេទនាក្ខយេន បន សកលវដ្ដទុក្ខំ និជ្ជិណ្ណមេវ ភវិស្សតិ។ **សន្ទិដ្ឋិកាយាតិ** សាមំ បស្សិតព្ពាយ បច្ចក្ខាយ។ **និជ្ជរាយ វិសុទ្ធិយាតិ** កិលេសជីរណកបដិបទាយ កិលេសេ វា និជ្ជីរណតោ និជ្ជរាយ សត្តានំ វិសុទ្ធិយា។ **សមតិក្កមោ ហោតីតិ** សកលស្ស វដ្ដទុក្ខស្ស អតិក្កមោ ហោតិ។ **ឥធ, ភន្តេ, ភគវា កិមាហាតិ**, ភន្តេ, ភគវា ឥមាយ បដិបត្តិយា កិមាហ, កិំ ឯតំយេវ កិលេសនិជ្ជីរណកបដិបទំ បញ្ញបេតិ, ឧទាហុ អញ្ញម្បិ បុច្ឆតិ។

ជានតាតិ អនាវរណញាណេន ជានន្តេន។ **បស្សតាតិ** សមន្តចក្ខុនា បស្សន្តេន។ **វិសុទ្ធិយាតិ** វិសុទ្ធិសម្បាបនត្ថាយ។ **សមតិក្កមាយាតិ** សមតិក្កមនត្ថាយ។ **អត្ថង្គមាយាតិ** អត្ថំ គមនត្ថាយ។ **ញាយស្ស អធិគមាយាតិ** សហ វិបស្សនាយ មគ្គស្ស អធិគមនត្ថាយ។ **និព្ពានស្ស សច្ឆិកិរិយាយាតិ** អបច្ចយនិព្ពានស្ស សច្ឆិករណត្ថាយ។ **នវញ្ច កម្មំ នករោតីតិ** នវំ កម្មំ នាយូហតិ។ **បុរាណញ្ច កម្មន្តិ** បុព្ពេ អាយូហិតកម្មំ។ **ផុស្ស ផុស្ស ព្យន្តី ករោតីតិ** ផុសិត្វា ផុសិត្វា វិគតន្តំ ករោតិ, វិបាកផស្សំ ផុសិត្វា ផុសិត្វា តំ កម្មំ ខេបេតីតិ អត្ថោ។ **សន្ទិដ្ឋិកាតិ** សាមំ បស្សិតព្ពា។ **អកាលិកាតិ** ន កាលន្តរេ កិច្ចការិកា។ **ឯហិបស្សិកាតិ** "ឯហិ បស្សា"តិ ឯវំ ទស្សេតុំ យុត្តា។ **ឱបនេយ្យិកាតិ** ឧបនយេ យុត្តា អល្លីយិតព្ពយុត្តា។ **បច្ចត្តំ វេទិតព្ពា វិញ្ញូហីតិ** បណ្ឌិតេហិ អត្តនោ អត្តនោ សន្តានេយេវ ជានិតព្ពា, ពាលេហិ បន ទុជ្ជានា។ ឥតិ សីលវសេន ទ្វេ មគ្គា, ទ្វេ ច ផលានិ កថិតានិ។ សោតាបន្នសកទាគាមិនោ ហិ សីលេសុ បរិបូរការិនោតិ។ **វិរិយេនេវ កាមេហីតិ**អាទិកាយ បន សមាធិសម្បទាយ តយោ មគ្គា, តីណិ ច ផលានិ កថិតានិ។ អនាគាមី អរិយសាវកោ ហិ សមាធិម្ហិ បរិបូរការីតិ វុត្តោ។ **អាសវានំ ខយាតិ**អាទីហិ អរហត្តផលំ កថិតំ។ កេចិ បន សីលសមាធយោបិ អរហត្តផលសម្បយុត្តាវ ឥធ អធិប្បេតា។ ឯកេកស្ស បន វសេន បដិបត្តិទស្សនត្ថំ វិសុំ វិសុំ គន្ត្វា អារោបិតាតិ។

៥. និវេសកសុត្តវណ្ណនា

៧៦. បញ្ចមេ **អមច្ចាតិ** សុហជ្ជា។ **ញាតីតិ** សស្សុសសុរបក្ខិកា។ **សាលោហិតាតិ** សមានលោហិតា ភាតិភគិនិអាទយោ។ **អវេច្ចប្បសាទេតិ** គុណេ អវេច្ច ជានិត្វា ឧប្បន្នេ អចលប្បសាទេ។ **អញ្ញថត្តន្តិ** ភាវញ្ញថត្តំ។ **បថវីធាតុយាតិ**អាទីសុ វីសតិយា កោដ្ឋាសេសុ ថទ្ធាការភូតាយ បថវីធាតុយា, ទ្វាទសសុ កោដ្ឋាសេសុ យូសគតាយ អាពន្ធនភូតាយ អាបោធាតុយា, ចតូសុ កោដ្ឋាសេសុ បរិបាចនភូតាយ តេជោធាតុយា, ឆសុ កោដ្ឋាសេសុ វិត្ថម្ភនភូតាយ វាយោធាតុយា សិយា អញ្ញថត្តំ។ **ន ត្វេវាតិ** ឥមេសំ ហិ ចតុន្នំ មហាភូតានំ អញ្ញមញ្ញភាវូបគមនេន សិយា អញ្ញថត្តំ, អរិយសាវកស្ស បន ន ត្វេវ សិយាតិ ទស្សេតិ។ ឯត្ថ ច **អញ្ញថត្តន្តិ** បសាទញ្ញថត្តញ្ច គតិអញ្ញថត្តញ្ច។ តញ្ហិ តស្ស ន ហោតិ, ភាវញ្ញថត្តំ បន ហោតិ។ អរិយសាវកោ ហិ មនុស្សោ ហុត្វា ទេវោបិ ហោតិ ព្រហ្មាបិ។ បសាទោ បនស្ស ភវន្តរេបិ ន វិគច្ឆតិ, ន ច អបាយគតិសង្ខាតំ គតិអញ្ញថត្តំ បាបុណាតិ។ សត្ថាបិ តទេវ ទស្សេន្តោ **តត្រិទំ អញ្ញថត្តន្តិ**អាទិមាហ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

៦. បឋមភវសុត្តវណ្ណនា

៧៧. ឆដ្ឋេ **កាមធាតុវេបក្កន្តិ** កាមធាតុយា វិបច្ចនកំ។ **កាមភវោតិ** កាមធាតុយំ ឧបបត្តិភវោ។ **កម្មំ ខេត្តន្តិ** កុសលាកុសលកម្មំ វិរុហនដ្ឋានដ្ឋេន ខេត្តំ។ **វិញ្ញាណំ ពីជន្តិ** សហជាតំ អភិសង្ខារវិញ្ញាណំ វិរុហនដ្ឋេន ពីជំ។ **តណ្ហា ស្នេហោតិ** បគ្គណ្ហនានុព្រូហនវសេន តណ្ហា ឧទកំ នាម។ **អវិជ្ជានីវរណានន្តិ** អវិជ្ជាយ អាវរិតានំ។ **តណ្ហាសំយោជនានន្តិ** តណ្ហាពន្ធនេន ពទ្ធានំ។ **ហីនាយ ធាតុយាតិ** កាមធាតុយា។ **វិញ្ញាណំ បតិដ្ឋិតន្តិ** អភិសង្ខារវិញ្ញាណំ បតិដ្ឋិតំ។ **មជ្ឈិមាយ ធាតុយាតិ** រូបធាតុយា។ **បណីតាយ ធាតុយាតិ** អរូបធាតុយា។ សេសមេត្ថ ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

៧. ទុតិយភវសុត្តវណ្ណនា

៧៨. សត្តមេ **ចេតនាតិ** កម្មចេតនា។ **បត្ថនាបិ** កម្មបត្ថនាវ។ សេសំ បុរិមសទិសមេវាតិ។

៨. សីលព្ពតសុត្តវណ្ណនា

៧៩. អដ្ឋមេ **សីលព្ពតន្តិ** សីលញ្ចេវ វតញ្ច។ **ជីវិតន្តិ** ទុក្ករការិកានុយោគោ។ **ព្រហ្មចរិយន្តិ** ព្រហ្មចរិយវាសោ។ **ឧបដ្ឋានសារន្តិ** ឧបដ្ឋានេន សារំ, "ឥទំ វរំ ឥទំ និដ្ឋា"តិ ឯវំ ឧបដ្ឋិតន្តិ អត្ថោ។ **សផលន្តិ** សឧទ្រយំ សវឌ្ឍិកំ ហោតីតិ បុច្ឆតិ។ **ន ខ្វេត្ថ, ភន្តេ, ឯកំសេនាតិ**, ភន្តេ, ន ខោ ឯត្ថ ឯកំសេន ព្យាកាតព្ពន្តិ អត្ថោ។ **ឧបដ្ឋានសារំ សេវតោតិ** ឥទំ សារំ វរំ និដ្ឋាតិ ឯវំ ឧបដ្ឋិតំ សេវមានស្ស។ **អផលន្តិ** ឥដ្ឋផលេន អផលំ។ ឯត្តាវតា

កម្មវាទិកិរិយវាទីនំ បព្ពជ្ជំ បបេត្វា សេសោ សព្ពោបិ ពាហិរកសមយោ គហិតោ ហោតិ។ **សផល**ន្តិ ឥទ្ធផលេន សផលំ សឧទ្រយំ។ ឯត្តាវតា ឥមំ សាសនំ អាទឹ កត្វា សព្ពាបិ កម្មវាទិកិរិយវាទីនំ បព្ពជ្ជា គហិតា។ **ន ច បនស្ស សុលភរូបោ សមសមោ បញ្ញាយា**តិ ឯវំ សេក្ខភូមិយំ ឋត្វា បញ្ចំ កថេន្តោ អស្ស អានន្ទស្ស បញ្ញាយ សមសមោ ន សុលភោតិ ទស្សេតិ។ ឥមស្មឹ សុត្តេ សេក្ខភូមិ នាម កថិតាតិ។

៩. គន្ធជាតសុត្តវណ្ណនា

៨០. នវមេ **ឯតទវោចា**តិ បច្ឆាភត្តំ បិណ្ឌបាតបដិក្កន្តោ ទសពលស្ស វត្តំ ទស្សេត្វា អត្តនោ ទិវាវិហារដ្ឋានំ គន្ត្វា “ឥមស្មឹ លោកេ មូលគន្ធោ នាម អត្ថិ, សារគន្ធោ នាម អត្ថិ, បុប្ផគន្ធោ នាម អត្ថិ។ ឥមេ បន តយោបិ គន្ធា អនុវាតំយេវ គច្ឆន្តិ, ន បដិវាតំ។ អត្ថិ នុ ខោ កិញ្ចិ, យស្ស បដិវាតម្បិ គន្ធោ គច្ឆតី”តិ ចិន្តេត្វា អជ្ឈត្តំ វារនំ គហណកាលេយេវ កង្ខុប្បត្តិសមយេ ឧបសង្កមនវរស្ស គហិតត្តា តក្ខណំយេវ ទិវាដ្ឋានតោ វុដ្ឋាយ សត្ថុ សន្តិកំ គន្ត្វា វន្ទិត្វា ឯកមន្តំ និសិន្នោ ឧប្បន្នាយ កង្ខាយ វិនោទនត្ថំ ឯតំ “តីណិមានិ, ភន្តេ”តិអាទិវចនំ អវោច។ តត្ថ **គន្ធជាតានី**តិ គន្ធជាតិយោ។ **មូលគន្ធោ**តិ មូលវត្ថុកោ គន្ធោ, គន្ធសម្បន្នំ វា មូលមេវ មូលគន្ធោ។ តស្ស ហិ គន្ធោ អនុវាតំ គច្ឆតិ។ គន្ធស្ស បន គន្ធោ នាម នត្ថិ។ **សារគន្ធបុប្ផគន្ធេសុ**បិ ឯសេវ នយោ។ **អត្ថាននន្ទ, កិញ្ចិ គន្ធជាត**ន្តិ ឯត្ថ សរណគមនាទយោ គុណវណ្ណភាសនវសេន ទិសាគាមិតាយ គន្ធសទិសត្តា គន្ធា, តេសំ វត្ថុភូតោ បុគ្គលោ គន្ធជាតំ នាម។ **គន្ធោ គច្ឆតី**តិ វណ្ណភាសនវសេន គច្ឆតិ។ **សីលវា**តិ បញ្ចសីលេន វា ទសសីលេន វា សីលវា។ **កល្យាណធម្មោ**តិ តេនេវ សីលធម្មេន កល្យាណធម្មោ សុន្ទរធម្មោ។ **វិគតមលមច្ឆេរេនា**តិអាទីនំ អត្ថោ វិសុទ្ធិមគ្គេ (វិសុទ្ធិ. ១.១៦០) វិត្ថារិតោវ។ **ទិសាសូ**តិ ចតូសុ ទិសាសុ ចតូសុ អនុទិសាសុ ។ **សមណព្រាហ្មណា**តិ សមិតបាបពាហិតបាបា សមណព្រាហ្មណា។

ន បុប្ផគន្ធោ បដិវាតមេតីតិ វស្សិកបុប្ផាទីនំ គន្ធោ បដិវាតំ ន គច្ឆតិ។ **ន ចន្ទនំ តគរមល្លិកា វា**តិ ចន្ទនតគរមល្លិកានម្បិ គន្ធោ បដិវាតំ ន គច្ឆតីតិ អត្ថោ។ ទេវលោកេបិ ផុដសុមនា នាម ហោតិ, តស្សា បុប្ផិតទិវសេ គន្ធោ យោជនសតំ អជ្ឈោត្ថរតិ។ សោបិ បដិវាតំ វិទត្ថិមត្តម្បិ រតនមត្តម្បិ គន្តុំ ន សក្កោតីតិ វទន្តិ។ **សតញ្ច គន្ធោ បដិវាតមេតី**តិ សតញ្ច បណ្ឌិតានំ ពុទ្ធបច្ចេកពុទ្ធពុទ្ធបុត្តានំ សីលាទិគុណគន្ធោ បដិវាតំ គច្ឆតិ។ **សព្ពា ទិសា សប្បុរិសោ បវាយតី**តិ សប្បុរិសោ បណ្ឌិតោ សីលាទិគុណគន្ធេន សព្ពា ទិសា បវាយតិ, សព្ពា ទិសា គន្ធេន អវត្ថរតីតិ អត្ថោ។

១០. ចូឡនិកាសុត្តវណ្ណនា

៨១. ទសមស្ស ទុវិធោ និក្ខេបោ អត្ថុប្បត្តិកោបិ បុច្ឆាវសិកោបិ។ កតរអត្ថុប្បត្តិយំ កស្ស បុច្ឆាយ កថិតន្តិ ចេ? អរុណវតិសុត្តន្តអត្ថុប្បត្តិយំ (សំ. និ. ១.១៨៥ អាទយោ) អានន្ទត្ថេរស្ស បុច្ឆាយ កថិតំ។ អរុណវតិសុត្តន្តោ កេន កថិតោតិ? ទ្វីហិ ពុទ្ធេហិ កថិតោ សិខិនា ច ភគវតា អម្ហាកញ្ច សត្ថារា។ ឥមស្មា ហិ កប្បា ឯកតឹស កប្បមត្ថកេ អរុណវតិនគរេ អរុណវតោ រញ្ញោ បភាវតិយា នាម មហេសិយា កុច្ឆិស្មឹ និព្ពត្តិត្វា បរិបក្កេ ញាណេ មហាភិនិក្ខមនំ និក្ខមិត្វា សិខី ភគវា ពោធិមណ្ឌេ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ បដិវិជ្ឈិត្វា បវត្តិតវរធម្មចក្កោ អរុណវតឹ និស្សាយ វិហរន្តោ ឯកទិវសំ បាតោវ សរីរប្បដិជគ្គនំ កត្វា មហាភិក្ខុសង្ឃបរិវារោ “អរុណវតឹ បិណ្ឌាយ បវិសិស្សាមី”តិ និក្ខមិត្វា វិហារទ្វារកោដ្ឋកសមីបេ ឋិតោ អភិភុំ នាម អគ្គសាវកំ អាមន្តេសិ – “អតិប្បគោ ខោ, ភិក្ខុ, អរុណវតឹ បិណ្ឌាយ បវិសិតុំ, យេន អញ្ញតរោ ព្រហ្មលោកោ តេនុបសង្កមិស្សាមា”តិ។ យថាហ –

> “អថ ខោ, ភិក្ខវេ, សិខី ភគវា អរហំ សម្មាសម្ពុទ្ធោ អភិភុំ ភិក្ខុំ អាមន្តេសិ – ‘អាយាម, ព្រាហ្មណ, យេន អញ្ញតរោ ព្រហ្មលោកោ តេនុបសង្កមិស្សាម, ន តាវ ភត្តកាលោ ភវិស្សតី’តិ។ ‘ឯវំ, ភន្តេ’តិ ខោ, ភិក្ខវេ, អភិភូ ភិក្ខុ សិខិស្ស ភគវតោ អរហតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស បច្ចស្សោសិ។ អថ ខោ, ភិក្ខវេ, សិខី ភគវា អរហំ សម្មាសម្ពុទ្ធោ អភិភូ ច ភិក្ខុ យេន អញ្ញតរោ ព្រហ្មលោកោ តេនុបសង្កមឹសូ”តិ (សំ. និ. ១.១៨៥)។

តត្ថ មហាព្រហ្មា សម្មាសម្ពុទ្ធំ ទិស្វា អត្តមនោ បច្ចុគ្គមនំ កត្វា ព្រហ្មាសនំ បញ្ញាបេត្វា អទាសិ, ថេរស្សាបិ អនុច្ឆវិកំ អាសនំ បញ្ញាបយឹសុ។ និសីទិ ភគវា បញ្ញត្តេ អាសនេ, ថេរោបិ អត្តនោ បញ្ញត្តាសនេ និសីទិ។ មហាព្រហ្មាបិ ទសពលំ វន្ទិត្វា ឯកមន្តំ និសីទិ។

អថ ខោ, ភិក្ខវេ, សិខី ភគវា អភិភុំ ភិក្ខុំ អាមន្តេសិ – “បដិភាតុ តំ, ព្រាហ្មណ, ព្រហ្មុនោ ច ព្រហ្មបរិសាយ ច ព្រហ្មបារិសជ្ជានញ្ច ធម្មីកថាតិ។ ‘ឯវំ, ភន្តេ’តិ ខោ, ភិក្ខវេ, អភិភូ ភិក្ខុ សិខិស្ស ភគវតោ អរហតោ

សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស បដិស្សុណិត្វា ព្រហ្មុនោ ច ព្រហ្មបរិសាយ ច ព្រហ្មបារិសជ្ជានញ្ច ធម្មិំ កថំ កថេសិ។ ថេរេ ធម្មំ កថេន្តេ ព្រហ្មគណា ឧជ្ឈាយឹសុ – “ចិរស្សញ្ច មយំ សត្ថុ ព្រហ្មលោកាគមនំ លភិម្ហ, អយញ្ច ភិក្ខុ ឋបេត្វា សត្ថារំ សយំ ធម្មកថំ អារភី”តិ។

សត្ថា តេសំ អនត្តមនភាវំ ញត្វា អភិភុំ ភិក្ខុំ ឯតទវោច – “ឧជ្ឈាយន្តិ ខោ តេ, ព្រាហ្មណ, ព្រហ្មា ច ព្រហ្មបរិសា ច ព្រហ្មបារិសជ្ជា ច។ តេន ហិ ត្វំ – ព្រាហ្មណ, ភិយ្យោសោមត្តាយ សំវេជេហី”តិ។ ថេរោ សត្ថុ វចនំ សម្បដិច្ឆិត្វា អនេកវិហិតំ ឥទ្ធិវិកុព្ពនំ កត្វា សហស្សិលោកធាតុំ សរេន វិញ្ញាបេន្តោ “អារម្ភថ និក្កមថា”តិ (សំ. និ. ១.១៨៥) គាថាទ្វយំ អភាសិ។ កឹ បន កត្វា ថេរោ សហស្សិលោកធាតុំ វិញ្ញាបេសីតិ? នីលកសិណំ តាវ សមាបជ្ជិត្វា សព្ពត្ថ អន្ធការំ ផរិ, តតោ “កិមិទំ អន្ធការ”ន្តិ សត្តានំ អាភោគេ ឧប្បន្នេ អាលោកំ ទស្សេសិ។ “កឹ អាលោកោ អយ”ន្តិ វិចិនន្តានំ អត្តានំ ទស្សេសិ, សហស្សចក្កវាឡេ ទេវមនុស្សា អញ្ជលឹ បគ្គណ្ហិត្វា បគ្គណ្ហិត្វា ថេរំយេវ នមស្សមានា អដ្ឋំសុ។ ថេរោ “មហាជនោ មយ្ហំ ធម្មំ ទេសេន្តស្ស សរំ សុណាតូ”តិ ឥមា គាថា អភាសិ។ សព្ពេ ឱសដាយ បរិសាយ មជ្ឈេ និសីទិត្វា ធម្មំ ទេសេន្តស្ស វិយ សទ្ទំ អស្សោសុំ។ អត្ថោបិ នេសំ បាកដោ អហោសិ។

អថ ខោ ភគវា សទ្ធឹ ថេរេន អរុណវតី បច្ចាគន្ត្វា បិណ្ឌាយ ចរិត្វា បច្ឆាភត្តំ បិណ្ឌបាតបដិក្កន្តោ ភិក្ខុសង្ឃំ បុច្ឆិ – “អស្សុត្ថ នោ តុម្ហេ, ភិក្ខវេ, អភិភុស្ស ភិក្ខុនោ ព្រហ្មលោកេ ឋិតស្ស គាថាយោ ភាសមានស្សា”តិ។ តេ “អាម, ភន្តេ”តិ បដិជានិត្វា សុតភាវំ អាវិករោន្តា តទេវ គាថាទ្វយំ ឧទាហរឹសុ។ សត្ថា “សាធុ សាធូ”តិ សាធុការំ ទត្វា ទេសនំ និដ្ឋបេសិ។ ឯវំ តាវ ឥទំ សុត្តំ ឥតោ ឯកតឹសកប្បមត្ថកេ សិខិនា ភគវតា កថិតំ។

អម្ហាកំ បន ភគវា សព្ពញ្ញុតំ បត្តោ បវត្តិតវរធម្មចក្កោ សាវត្ថឹ ឧបនិស្សាយ ជេតវនេ វិហរន្តោ ជេដ្ឋមូលមាសបុណ្ណមទិវសេ ភិក្ខូ អាមន្តេត្វា ឥមំ អរុណវតិសុត្តំ បដ្ឋបេសិ។ អានន្ទត្ថេរោ ពីជនី គហេត្វា ពីជយមានោ ឋិតកោវ អាទិតោ បដ្ឋាយ យាវ បរិយោសានា ឯកព្យញ្ជនម្បិ អហាបេត្វា សកលសុត្តំ ឧគ្គណ្ហិ។ សោ បុនទិវសេ បិណ្ឌបាតបដិក្កន្តោ ទសពលស្ស វត្តំ ទស្សេត្វា អត្តនោ ទិវាវិហារដ្ឋានំ គន្ត្វា សទ្ធិវិហារិកន្តេវាសិកេសុ វត្តំ ទស្សេត្វា បក្កន្តេសុ ហិយ្យោ កថិតំ អរុណវតិសុត្តំ អាវជ្ជេន្តោ និសីទិ។ អថស្ស សព្ពំ សុត្តំ វិភូតំ ឧបដ្ឋាសិ។ សោ ចិន្តេសិ – “សិខិស្ស ភគវតោ អគ្គសាវកោ ព្រហ្មលោកេ ឋត្វា ចក្កវាឡសហស្សេ អន្ធការំ វិធមេត្វា សរីរោភាសំ ទស្សេត្វា អត្តនោ សទ្ទំ សាវេន្តោ ធម្មកថំ កថេសីតិ ហិយ្យោ សត្ថារា កថិតំ, សាវកស្ស តាវ វិសយោ ឯវរូបោ, ទសបារមិយោ បូរេត្វា សព្ពញ្ញុតំ បត្តោ បន សម្មាសម្ពុទ្ធោ កិត្តកំ ឋានំ សរេន វិញ្ញាបេយ្យា”តិ។ សោ ឯវំ ឧប្បន្នាយ វិមតិយា វិនោទនត្ថំ តង្ខណេយេវ ភគវន្តំ ឧបសង្កមិត្វា តមត្ថំ បុច្ឆិ។ ឯតមត្ថំ ទស្សេតុំ **អថ ខោ អាយស្មា អានន្ទោ**តិ វុត្តំ។

តត្ថ **សម្មុខា**តិ សម្មុខីភូតេន មយា ឯតំ សុតំ, ន អនុស្សវេន, ន ទូតបរម្បរាយាតិ ឥមិនា អធិប្បាយេន ឯវមាហ។ **កីវតកំ បហោតិ សរេន វិញ្ញាបេតុ**ន្តិ កិត្តកំ ឋានំ សរីរោភាសេន វិហតន្ធការំ កត្វា សរេន វិញ្ញាបេតុំ សក្កោតិ។ **សាវកោ សោ, អានន្ទ, អប្បមេយ្យា តថាគតា**តិ ឥទំ ភគវា ឥមិនា អធិប្បាយេនាហ – អានន្ទ, ត្វំ កឹ វទេសិ, សោ បទេសញាណេ ឋិតោ សាវកោ។ តថាគតា បន ទស បារមិយោ បូរេត្វា សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ បត្តា អប្បមេយ្យា។ សោ ត្វំ នខសិខាយ បំសុំ គហេត្វា មហាបថវិបំសុនា សទ្ធឹ ឧបមេន្តោ វិយ កឹ នាមេតំ វទេសិ។ អញ្ញោ ហិ សាវកានំ វិសយោ, អញ្ញោ ពុទ្ធានំ។ អញ្ញោ សាវកានំ គោចរោ, អញ្ញោ ពុទ្ធានំ។ អញ្ញំ សាវកានំ ពលំ, អញ្ញំ ពុទ្ធានន្តិ។ ឥតិ ភគវា ឥមិនា អធិប្បាយេន អប្បមេយ្យភាវំ វត្វា តុណ្ហី អហោសិ។

ថេរោ ទុតិយម្បិ បុច្ឆិ។ សត្ថា, “អានន្ទ, ត្វំ តាឡច្ឆិទ្ទំ គហេត្វា អនន្តាកាសេន ឧបមេន្តោ វិយ, ចាតកសកុណំ គហេត្វា ទិយឌ្ឍយោជនសតិកេន សុបណ្ណរាជេន ឧបមេន្តោ វិយ, ហត្ថិសោណ្ឌាយ ឧទកំ គហេត្វា មហាគង្គាយ ឧបមេន្តោ វិយ, ចតុរតនិកេ អាវាដេ ឧទកំ គហេត្វា សត្តហិ សរេហិ ឧបមេន្តោ វិយ, នាឡិកោទនមត្តលាភឹ មនុស្សំ គហេត្វា ចក្កវត្តិរញ្ញា ឧបមេន្តោ វិយ, បំសុបិសាចកំ គហេត្វា សក្កេន ទេវរញ្ញា ឧបមេន្តោ វិយ, ខជ្ជោបនកប្បភំ គហេត្វា សូរិយប្បភាយ ឧបមេន្តោ វិយ កឹ នាមេតំ វទេសីតិ ទីបេន្តោ ទុតិយម្បិ អប្បមេយ្យភាវមេវ វត្វា តុណ្ហី អហោសិ។ តតោ ថេរោ ចិន្តេសិ – “សត្ថា មយា បុច្ឆិតោ ន តាវ កថេសិ, ហន្ទ នំ យាវតតិយំ យាចិត្វា ពុទ្ធសីហនាទំ នទាបេស្សាមី”តិ។ សោ តតិយម្បិ យាចិ។ តំ ទស្សេតុំ **តតិយម្បិ ខោ**តិអាទិ វុត្តំ។ អថស្ស ភគវា ព្យាករោន្តោ **សុតា តេ អានន្ទា**តិអាទិមាហ។ ថេរោ ចិន្តេសិ – “សត្ថា មេ ‘សុតា តេ, អានន្ទ, សហស្សី ចូឡនិកា លោកធាតូ’តិ ឯត្តកមេវ វត្វា តុណ្ហី ជាតោ, ឥទានិ ពុទ្ធសីហនាទំ នទិស្សតី”តិ សោ សត្ថារំ យាចន្តោ **ឯតស្ស ភគវា កាលោ**តិអាទិមាហ។

ភគវាបិស្ស វិត្ថារកថំ កថេតុំ **តេន ហានន្ទា**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **យាវតា**តិ យត្តកំ ឋានំ។ **ចន្ទិមសូរិយា**តិ ចន្ទិមា ច សូរិយោ ច។ **បរិហរន្តី**តិ វិចរន្តិ។ **ទិសា ភន្តី**តិ សព្ពទិសា ឱភាសន្តិ។ **វិរោចនា**តិ វិរោចមានា។ ឯត្តាវតា ឯកចក្កវាឡំ បរិច្ឆិន្ទិត្វា ទស្សិតំ ហោតិ។ ឥទានិ តំ សហស្សគុណំ កត្វា ទស្សេន្តោ **តាវ សហស្សធា លោកោ**តិ អាហ។ **តស្មឹ សហស្សធា លោកេ**តិ តស្មឹ សហស្សចក្កវាឡេ។ **សហស្សំ ចាតុមហារាជិកាន**ន្តិ សហស្សំ ចាតុមហារាជិកានំ ទេវលោកានំ។ យស្មា បន ឯកេកស្មឹ ចក្កវាឡេ ចត្តារោ ចត្តារោ មហារាជានោ , តស្មា **ចត្តារិ មហារាជសហស្សានី**តិ វុត្តំ។ ឥមិនា ឧបាយេន សព្ពត្ថ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ **ចូឡនិកា**តិ ខុទ្ទិកា។ អយំ សាវកានំ វិសយោ។ កស្មា បនេសា អានីតាតិ? មជ្ឈិមិកាយ លោកធាតុយា បរិច្ឆេទទស្សនត្ថំ។

យាវតាតិ យត្តកា។ **តាវ សហស្សធា**តិ តាវ សហស្សភាគេន។ **ទ្វិសហស្សី មជ្ឈិមិកា លោកធាតូ**តិ អយំ សហស្សចក្កវាឡានិ សហស្សភាគេន គណេត្វា ទសសតសហស្សចក្កវាឡបរិមាណា ទ្វិសហស្សី មជ្ឈិមិកា នាម លោកធាតុ។ អយំ សាវកានំ អវិសយោ, ពុទ្ធានមេវ វិសយោ។ ឯត្តកេបិ ហិ ឋានេ តថាគតា អន្ធការំ វិធមេត្វា សរីរោភាសំ ទស្សេត្វា សរេន វិញ្ញាបេតុំ សក្កោន្តីតិ ទីបេតិ។ ឯត្តកេន ពុទ្ធានំ ជាតិក្ខេត្តំ នាម ទស្សិតំ។ ពោធិសត្តានញ្ហិ បច្ឆិមភវេ ទេវលោកតោ ចវិត្វា មាតុកុច្ឆិយំ បដិសន្ធិគ្គហណទិវសេ ច កុច្ឆិតោ និក្ខមនទិវសេ ច មហាភិនិក្ខមនទិវសេ ច សម្ពោធិធម្មចក្កប្បវត្តនអាយុសង្ខារវោស្សជ្ជនបរិនិព្ពានទិវសេសុ ច ឯត្តកំ ឋានំ កម្បតិ។

តិសហស្សី មហាសហស្សីតិ សហស្សិតោ បដ្ឋាយ តតិយាតិ តិសហស្សី, សហស្សំ សហស្សធា កត្វា គណិតំ មជ្ឈិមិកំ សហស្សធា កត្វា គណិតត្តា មហន្តេហិ សហស្សេហិ គណិតាតិ មហាសហស្សី។ ឯត្តាវតា កោដិសតសហស្សចក្កវាឡបរិមាណោ លោកោ ទស្សិតោ ហោតិ។ ភគវា អាកង្ខមានោ ឯត្តកេ ឋានេ អន្ធការំ វិធមេត្វា សរីរោភាសំ ទស្សេត្វា សរេន វិញ្ញាបេយ្យាតិ។ គណកបុត្តតិស្សត្ថេរោ បន ឯវមាហ – “ន តិសហស្សិមហាសហស្សិលោកធាតុយា ឯវំ បរិមាណំ។ ឥទញ្ហិ អាចរិយានំ សជ្ឈាយមុឡ្ហកំ វាចាយ បរិហីនដ្ឋានំ, ទសកោដិសតសហស្សចក្កវាឡបរិមាណំ បន ឋានំ តិសហស្សិមហាសហស្សិលោកធាតុ នាមា”តិ។ ឯត្តាវតា ហិ ភគវតា អាណាក្ខេត្តំ នាម ទស្សិតំ។ ឯតស្មិញ្ហិ អន្តរេ អាដានាដិយបរិត្តឥសិគិលិបរិត្តធជគ្គបរិត្តពោជ្ឈង្គបរិត្តខន្ធបរិត្ត- មោរបរិត្តមេត្តបរិត្តរតនបរិត្តានំ អាណា ផរតិ។ **យាវតា បន អាកង្ខេយ្យា**តិ យត្តកំ ឋានំ ឥច្ឆេយ្យ, ឥមិនា វិសយក្ខេត្តំ ទស្សេតិ។ ពុទ្ធានញ្ហិ វិសយក្ខេត្តស្ស បមាណបរិច្ឆេទោ នាម នត្ថិ, នត្ថិកភាវេ ចស្ស ឥមំ ឱបម្មំ អាហរន្តិ – កោដិសតសហស្សចក្កវាឡម្ហិ យាវ ព្រហ្មលោកា សាសបេហិ បូរេត្វា សចេ កោចិ បុរត្ថិមាយ ទិសាយ ឯកចក្កវាឡេ ឯកំ សាសបំ បក្ខិបន្តោ អាគច្ឆេយ្យ, សព្ពេបិ តេ សាសបា បរិក្ខយំ គច្ឆេយ្យុំ, ន ត្វេវ បុរត្ថិមាយ ទិសាយ ចក្កវាឡានិ។ ទក្ខិណាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ តត្ថ ពុទ្ធានំ អវិសយោ នាម នត្ថិ។

ឯវំ វុត្តេ ថេរោ ចិន្តេសិ – “សត្ថា ឯវមាហ – ‘អាកង្ខមានោ, អានន្ទ, តថាគតោ តិសហស្សិមហាសហស្សិលោកធាតុំ សរេន វិញ្ញាបេយ្យ, យាវតា បន អាកង្ខេយ្យា’តិ។ វិសមោ ខោ បនាយំ លោកោ, អនន្តានិ ចក្កវាឡានិ, ឯកស្មឹ ឋានេ សូរិយោ ឧគ្គតោ ហោតិ, ឯកស្មឹ ឋានេ មជ្ឈេ ឋិតោ, ឯកស្មឹ ឋានេ អត្ថង្គតោ។ ឯកស្មឹ ឋានេ បឋមយាមោ ហោតិ, ឯកស្មឹ ឋានេ មជ្ឈិមយាមោ, ឯកស្មឹ ឋានេ បច្ឆិមយាមោ។ សត្តាបិ កម្មប្បសុតា, ខិឌ្ឌាបសុតា, អាហារប្បសុតាតិ ឯវំ តេហិ តេហិ ការណេហិ វិក្ខិត្តា ច បមត្តា ច ហោន្តិ។ កថំ នុ ខោ តេ សត្ថា សរេន វិញ្ញាបេយ្យា”តិ។ សោ ឯវំ ចិន្តេត្វា វិមតិច្ឆេទនត្ថំ តថាគតំ បុច្ឆន្តោ **យថា កថំ បនា**តិអាទិមាហ។

អថស្ស សត្ថា ព្យាករោន្តោ **ឥធានន្ទ, តថាគតោ**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **ឱភាសេន ផរេយ្យា**តិ សរីរោភាសេន ផរេយ្យ។ ផរមានោ បនេស កឹ ករេយ្យាតិ? យស្មឹ ឋានេ សូរិយោ បញ្ញាយតិ, តត្ថ នំ អត្តនោ អានុភាវេន អត្ថំ គមេយ្យ។ យត្ថ បន ន បញ្ញាយតិ, តត្ថ នំ ឧដ្ឋាបេត្វា មជ្ឈេ ឋបេយ្យ ។ តតោ យត្ថ សូរិយោ បញ្ញាយតិ, តត្ថ មនុស្សា “អធុនាវ សូរិយោ បញ្ញាយិត្ថ, សោ ឥទានេវ អត្ថង្គមិតោ, នាគារវង្កោ នុ ខោ អយំ, ភូតារវដ្ដយក្ខារវដ្ដទេវតារវដ្ដានំ អញ្ញតរោ”តិ វិត្តក្កំ ឧប្បាទេយ្យុំ។ យត្ថ បន ន បញ្ញាយតិ, តត្ថ មនុស្សា “អធុនាវ សូរិយោ អត្ថង្គមិតោ, ស្វាយំ ឥទានេវ ឧដ្ឋិតោ, កឹ នុ ខោ អយំ នាគារវដ្ដភូតារវដ្ដយក្ខារវដ្ដទេវតារវដ្ដានំ អញ្ញតរោ”តិ វិតក្កំ ឧប្បាទេយ្យុំ។ តតោ តេសុ មនុស្សេសុ អាលោកញ្ច អន្ធការញ្ច អាវជ្ជិត្វា “កឹ បច្ចយា នុ ខោ ឥទ”ន្តិ បរិយេសមានេសុ សត្ថា នីលកសិណំ សមាបជ្ជិត្វា ពហលន្ធការំ បត្ថរេយ្យ។ កស្មា? តេសំ កម្មាទិប្បសុតានំ សត្តានំ សន្តាសជននត្ថំ។ អថ នេសំ សន្តាសំ អាបន្នភាវំ ញត្វា ឱទាតកសិណសមាបត្តឹ សមាបជ្ជិត្វា បណ្ឌរំ ឃនពុទ្ធរស្មឹ វិស្សជ្ជេន្តោ ចន្ទសហស្សសូរិយសហស្សឧដ្ឋានកាលោ វិយ ឯកប្បហារេនេវ សព្ពំ ឯកាលោកំ ករេយ្យ។ តញ្ច ខោ តិលពីជមត្តេន កាយប្បទេសេន ឱភាសំ មុញ្ចន្តោ។ យោ ហិ ចក្កវាឡបថវិ ទីបកបល្លកំ កត្វា មហាសមុទ្ទេ ឧទកំ តេលំ កត្វា សិនេរុំ វដ្ដឹ កត្វា អញ្ញស្មឹ សិនេរុមុទ្ធនិ ឋបេត្វា ជាលេយ្យ, សោ ឯកចក្កវាឡេយេវ អាលោកំ ករេយ្យ។ តតោ បរំ វិទត្ថិម្បិ ឱភាសេតុំ ន សក្កុណេយ្យ។ តថាគតោ បន តិលផលប្បមាណេន សរីរប្បទេសេន

ឱភាសំ មុញ្ចិត្វា តិសហស្សិមហាសហស្សិលោកធាតុំ ឯកោភាសំ ករេយ្យ តតោ វា បន ភិយ្យោ។ ឯវំ មហន្តា ហិ ពុទ្ធគុណាតិ។

តំ អាលោកំ សញ្ជានេយ្យុន្តិ តំ អាលោកំ ទិស្វា "យេន សូរិយោ អត្ថញ្ចេវ គមិតោ ឧដ្ឋាបិតោ ច, ពហលន្ធការញ្ច វិស្សដ្ឋំ, ឯស សោ បុរិសោ ឥទានិ អាលោកំ កត្វា ឋិតោ, អហោ អច្ឆរិយបុរិសោ"តិ អញ្ជលី បគ្គយ្ហ នមស្សមានា និសីទេយ្យុំ។ **សទ្ទមនុស្សាវេយ្យា**តិ ធម្មកថាសទ្ទមនុស្សាវេយ្យ។ យោ ហិ ឯកំ ចក្កវាឡបព្ពតំ ភេរិំ កត្វា មហាបថវិំ ភេរិចម្មំ កត្វា សិនេរុំ ទណ្ឌំ កត្វា អញ្ញស្មិំ សិនេរុមត្ថកេ ឋបេត្វា អាកោដេយ្យ, សោ ឯកចក្កវាឡេយេវ តំ សទ្ទំ សាវេយ្យ, បរតោ វិទត្ថិម្បិ អតិក្កាមេតុំ ន សក្កុណេយ្យ។ តថាគតោ បន បល្លង្កេ វា បីឋេ វា និសីទិត្វា តិសហស្សិមហាសហស្សិលោកធាតុំ សរេន វិញ្ញាបេតិ, តតោ វា បន ភិយ្យោ, ឯវំ មហានុភាវា តថាគតាតិ។ ឥតិ ភគវា ឥមិនា ឯត្តកេន វិសយក្ខេត្តមេវ ទស្សេតិ។

ឥមញ្ច បន ពុទ្ធសីហនាទំ សុត្វា ថេរស្ស អព្ភន្តរេ ពលវបីតិ ឧប្បន្នា, សោ បីតិវសេន ឧទានំ ឧទានេន្តោ **លាភា វត មេ**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **យស្ស មេ សត្ថា ឯវំមហិទ្ធិកោ**តិ យស្ស មយ្ហំ សត្ថា ឯវំមហិទ្ធិកោ, តស្ស មយ្ហំ ឯវំមហិទ្ធិកស្ស សត្ថុ បដិលាភោ លាភា ចេវ សុលទ្ធញ្ចាតិ អត្ថោ។ អថ វា យ្វាហំ ឯវរូបស្ស សត្ថុនោ បត្តចីវរំ គហេត្វា វិចរិតុំ, បាទបរិកម្មំ បិដ្ឋិបរិកម្មំ កាតុំ, មុខធោវនឧទកទន្តកដ្ឋានិ ទាតុំ, គន្ធកុដិបរិវេណំ សម្មជ្ជិតុំ, ឧប្បន្នាយ កង្ខាយ បញ្ហំ បុច្ឆិតុំ, មធុរធម្មកថញ្ច សោតុំ លភាមិ, ឯតេ សព្ពេបិ មយ្ហំ លាភា ចេវ សុលទ្ធញ្ចាតិបិ សន្ធាយ ឯវមាហ។ ឯត្ថ ច ភគវតោ អន្ធការលោកសទ្ទសវនសង្ខាតានំ ឥទ្ធីនំ មហន្តតាយ មហិទ្ធិកតា, តាសំយេវ អនុផរណេន មហានុភាវតា វេទិតព្ពា។ **ឧទាយី**តិ លាឡុទាយិត្ថេរោ។ សោ កិរ បុព្ពេ ឧបដ្ឋាកត្ថេរេ អាឃាតំ ពន្ធិត្វា ចរតិ។ តស្មា ឥទានិ ឱកាសំ លភិត្វា ឥមស្មិំ ពុទ្ធសីហនាទបរិយោសានេ ជលមានំ ទីបសិខំ និព្ពាបេន្តោ វិយ ចរន្តស្ស គោណស្ស តុណ្ឌេ បហារំ ទេន្តោ វិយ ភត្តភរិតំ បាតិំ អវកុជ្ជន្តោ វិយ ថេរស្ស បសាទភង្គំ ករោន្តោ ឯវមាហ។

ឯវំ វុត្តេ ភគវាតិ ឯវំ ឧទាយិត្ថេរេន វុត្តេ ភគវា យថា នាម បបាតតដេ ឋត្វា បវេធមានំ បុរិសំ ឯកមន្តេ ឋិតោ ហិតេសី បុរិសោ "ឥតោ ឯហិ ឥតោ ឯហី"តិ បុនប្បុនំ វទេយ្យ, ឯវមេវំ ឧទាយិត្ថេរំ តស្មា វចនា និវារេន្តោ **មា ហេវំ ឧទាយិ, មា ហេវំ ឧទាយី**តិ អាហ។ តត្ថ **ហី**តិ និបាតមត្តំ, មា ឯវំ អវចាតិ អត្ថោ។ **មហារជ្ជ**ន្តិ ចក្កវត្តិរជ្ជំ។ ននុ ច សត្ថា ឯកស្ស សាវកស្ស ធម្មទេសនាយ ឧប្បន្នបសាទស្ស មហានិសំសំ អបរិច្ឆិន្នំ អកាសិ, សោ កស្មា ឥមស្ស ពុទ្ធសីហនាទំ អារព្ភ ឧប្បន្នស្ស បសាទស្ស អានិសំសំ បរិច្ឆិន្ទតីតិ? អរិយសាវកស្ស ឯត្តកអត្តភាវបរិមាណត្តា។ ទន្ធបញ្ញោបិ ហិ សោតាបន្នោ សត្តក្ខត្តុំ ទេវេសុ ច មនុស្សេសុ ច អត្តភាវំ បដិលភតិ, តេនស្ស គតិំ បរិច្ឆិន្ទន្តោ ឯវមាហ។ **ទិដ្ឋេវ ធម្មេ**តិ ឥមស្មិំយេវ អត្តភាវេ ឋត្វា។ **បរិនិព្ពាយិស្សតី**តិ អប្បច្ចយបរិនិព្ពានេន បរិនិព្ពាយិស្សតិ។ ឥតិ និព្ពានេន កូដំ គណ្ហន្តោ ឥមំ សីហនាទសុត្តំ និដ្ឋាបេសីតិ។

អានន្ទវគ្គោ តតិយោ។

(៩) ៤. សមណវគ្គោ

១. សមណសុត្តវណ្ណនា

៨២. ចតុត្ថស្ស បឋមេ **សមណិយានី**តិ សមណសន្តកានិ។ **សមណករណីយានី**តិ សមណេន កត្តព្ពកិច្ចានិ។ **អធិសីលសិក្ខាសមាទាន**ន្តិអាទីសុ សមាទានំ វុច្ចតិ គហណំ, អធិសីលសិក្ខាយ សមាទានំ គហណំ បូរណំ អធិសីលសិក្ខាសមាទានំ។ សេសបទទ្វយេបិ ឯសេវ នយោ។ ឯត្ថ ច សីលំ អធិសីលំ, ចិត្តំ អធិចិត្តំ, បញ្ញា អធិបញ្ញាតិ អយំ វិភាគោ វេទិតព្ពោ។ តត្ថ បញ្ចសីលំ សីលំ នាម, តំ ឧបាទាយ ទសសីលំ អធិសីលំ នាម, តម្បិ ឧបាទាយ ចតុបារិសុទ្ធិសីលំ អធិសីលំ នាម។ អបិច សព្ពម្បិ លោកិយសីលំ សីលំ នាម, លោកុត្តរសីលំ អធិសីលំ, តទេវ សិក្ខិតព្ពតោ សិក្ខាតិ វុច្ចតិ។ កាមាវចរចិត្តំ បន ចិត្តំ នាម, តំ ឧបាទាយ រូបាវចរំ អធិចិត្តំ នាម, តម្បិ ឧបាទាយ អរូបាវចរំ អធិចិត្តំ នាម។ អបិច សព្ពម្បិ លោកិយចិត្តំ ចិត្តមេវ, លោកុត្តរំ អធិចិត្តំ។ បញ្ញាយបិ ឯសេវ នយោ។ **តស្មា**តិ យស្មា ឥមានិ តីណិ សមណករណីយានិ, តស្មា។ **តិព្ពោ**តិ ពហលោ។ **ឆន្ទោ**តិ កត្តុកម្យតាកុសលច្ឆន្ទោ។ ឥតិ ឥមស្មិំ សុត្តន្តេ តិស្សោ សិក្ខា លោកិយលោកុត្តរា កថិតាតិ។

២. គទ្រភសុត្តវណ្ណនា

៨៣. ទុតិយេ **បិដ្ឋិតោ បិដ្ឋិតោ**តិ បច្ឆតោ បច្ឆតោ។ **អហម្បិ ទម្មោ អហម្បិ ទម្មោ**តិ អហម្បិ “ទម្មោ ទម្មមានោ”តិ វទមានោ គាវីតិ។ **សេយ្យថាបិ គុន្ន**ន្តិ យថា គាវីនំ។ គាវោ ហិ កាឡាបិ រត្តាបិ សេតាទិវណ្ណាបិ ហោន្តិ, គទ្រភស្ស បន តាទិសោ វណ្ណោ នាម នត្ថិ។ យថា ច វណ្ណោ, ឯវំ សរោបិ បទម្បិ អញ្ញាទិសមេវ។ សេសំ ឧត្តានត្ថមេវ។ ឥមស្មិម្បិ សុត្តេ តិស្សោ សិក្ខា មិស្សិកាវ កថិតាតិ។

៣. ខេត្តសុត្តវណ្ណនា

៨៤. តតិយេ **បដិកច្ចេវា**តិ បឋមមេវ។ **សុកដ្ឋំ ករោតី**តិ នង្គលេន សុកដ្ឋំ ករោតិ។ **សុមតិកត**ន្តិ មតិយា សុដ្ឋុ សមីកតំ។ **កាលេនា**តិ វបិតព្ពយុត្តកាលេន។ សេសំ ឧត្តានមេវ។ ឥធាបិ តិស្សោ សិក្ខា មិស្សិកាវ កថិតា។

៤. វជ្ជិបុត្តសុត្តវណ្ណនា

៨៥. ចតុត្ថេ **វជ្ជិបុត្តកោ**តិ វជ្ជិរាជកុលស្ស បុត្តោ។ **ទិយឌ្ឍសិក្ខាបទសត**ន្តិ បណ្ណាសាធិកំ សិក្ខាបទសតំ។ តស្មិំ សមយេ បញ្ញត្តានិ សិក្ខាបទានេវ សន្ធាយេតំ វុត្តំ។ សោ កិរ ភិក្ខុ អជ្ឈាសយសម្បន្នោ ឧជុជាតិកោ អវង្កោ អកុដិលោ, តស្មា “អហំ ឯត្តកានិ សិក្ខាបទានិ រក្ខិតុំ សក្កុណេយ្យំ វា ន វា”តិ ចិន្តេត្វា សត្ថុ អារោចេសិ។ **សក្កោមហ**ន្តិ សក្កោមិ អហំ។ សោ កិរ “ឯត្តកេសុ សិក្ខាបទេសុ សិក្ខន្តស្ស អគារំ តីសុ សិក្ខាសុ សិក្ខិតុ”ន្តិ មញ្ញមានោ ឯវមាហ។ អថ ភគវា យថា នាម បញ្ញាស តិណកលាបិយោ ឧក្ខិបិតុំ អសក្កោន្តស្ស កលាបិយសតំ ពន្ធិត្វា សីសេ ឋបេយ្យ, ឯវមេវ ឯកិស្សាបិ សិក្ខាយ សិក្ខិតុំ អសក្កោន្តស្ស អបរា ទ្វេបិ សិក្ខា ឧបរិ បក្ខិបន្តោ **តស្មាតិហ ត្វំ ភិក្ខូ**តិអាទិមាហ។ សុខុមាលោ កិរ ឧត្តរោ នាម ជានបទមនុស្សោ លោហបាសាទវិហារេ វសតិ។ អថ នំ ទហរភិក្ខូ អាហំសុ – “ឧត្តរ, អគ្គិសាលា ឱវស្សតិ, តិណំ កប្បិយំ កត្វា ទេហី”តិ។ តំ អាទាយ អដវិំ គន្ត្វា តេន លាយិតំ តិណំយេវ ករឡេ ពន្ធិត្វា “បញ្ញាស ករឡេ គហេតុំ សក្ខិស្សសិ ឧត្តរា”តិ អាហំសុ។ សោ “ន សក្ខិស្សាមី”តិ អាហ។ អសីតិ បន សក្ខិស្សសីតិ? ន សក្ខិស្សាមិ, ភន្តេតិ។ ឯកំ ករឡសតំ សក្ខិស្សសីតិ? អាម, ភន្តេ, គណ្ហិស្សាមីតិ។ ទហរភិក្ខូ ករឡសតំ ពន្ធិត្វា តស្ស សីសេ ឋបយិំសុ។ សោ ឧក្ខិបិត្វា និត្ថុនន្តោ គន្ត្វា អគ្គិសាលាយ សមីបេ បាតេសិ។ អថ នំ ភិក្ខូ “កិលន្តរូបោសិ ឧត្តរា”តិ អាហំសុ។ អាម, ភន្តេ, ទហរា ភិក្ខូ មំ វញ្ចេសុំ, ឥមំ ឯកម្បិ ករឡសតំ ឧក្ខិបិតុំ អសក្កោន្តំ មំ “បណ្ណាស ករឡេ ឧក្ខិបាហី”តិ វទឹសុ។ អាម, ឧត្តរ, វញ្ចយិំសុ តន្តិ។ ឯវំ សម្បទមិទំ វេទិតព្ពំ។ ឥធាបិ តិស្សោ សិក្ខា មិស្សិកាវ កថិតា។

៥. សេក្ខសុត្តវណ្ណនា

៨៦. បញ្ចមេ **ឧជុមគ្គានុសារិនោ**តិ ឧជុមគ្គោ វុច្ចតិ អរិយមគ្គោ, តំ អនុស្សរន្តស្ស បដិបន្នកស្សាតិ អត្ថោ។ **ខយស្មិំ បឋមំ ញាណ**ន្តិ បឋមមេវ មគ្គញាណំ ឧប្បជ្ជតិ។ មគ្គោ ហិ កិលេសានំ ខេបនតោ ខយោ នាម, តំសម្បយុត្តំ ញាណំ ខយស្មិំ ញាណំ នាម។ **តតោ អញ្ញា អនន្តរា**តិ តតោ ចតុត្ថមគ្គញាណតោ អនន្តរា អញ្ញា

ឧប្បជ្ជតិ, អរហត្តផលំ ឧប្បជ្ជតីតិ អត្ថោ។ **អញ្ញាវិមុត្តស្សា**តិ អរហត្តផលវិមុត្តិយា វិមុត្តស្ស។ **ញាណំ វេ ហោតី**តិ បច្ចវេក្ខណញាណំ ហោតិ។ ឥតិ សុត្តេបិ គាថាសុបិ សត្ត សេខា កថិតា។ អវសានេ បន ខីណាសវោ ទស្សិតោតិ។

៦. បឋមសិក្ខាសុត្តវណ្ណនា

៨៧. ឆដ្ឋេ **អត្ថកាមា**តិ អត្ថនោ ហិតកាមា។ **យត្ថេតំ សព្ពំ សមោធានំ គច្ឆតី**តិ យាសុ សិក្ខាសុ សព្ពមេតំ ទិយឌ្ឍសិក្ខាបទសតំ សង្គហំ គច្ឆតិ។ **បរិបូរការី ហោតី**តិ សមត្តការី ហោតិ។ **មត្តសោ ការី**តិ បមាណេន ការកោ, សព្ពេន សព្ពំ កាតុំ ន សក្កោតីតិ អត្ថោ។ **ខុទ្ទានុខុទ្ទកានី**តិ ចត្តារិ បារាជិកានិ ឋបេត្វា សេសសិក្ខាបទានិ។ តត្រាបិ សង្ឃាទិសេសំ ខុទ្ទកំ, ថុល្លច្ចយំ អនុខុទ្ទកំ នាម។ ថុល្លច្ចយញ្ច ខុទ្ទកំ, បាចិត្តិយំ អនុខុទ្ទកំ នាម, បាចិត្តិយញ្ច ខុទ្ទកំ, បាដិទេសនិយទុក្កដទុព្ភាសិតានិ អនុខុទ្ទកានិ នាម។ ឥមេ បន អង្គុត្តរមហានិកាយវឡញ្ជនកអាចរិយា “ចត្តារិ បារាជិកានិ ឋបេត្វា សេសានិ សព្ពានិបិ ខុទ្ទានុខុទ្ទកានី”តិ វទន្តិ។ **តានិ អាបជ្ជតិបិ វុដ្ឋាតិបី**តិ ឯត្ថ បន ខីណាសវោ តាវ លោកវជ្ជំ នាបជ្ជតិ, បណ្ណត្តិវជ្ជមេវ អាបជ្ជតិ។ អាបជ្ជន្តោ ច កាយេនបិ វាចាយបិ ចិត្តេនបិ អាបជ្ជតិ។ កាយេន អាបជ្ជន្តោ កុដិការសហសេយ្យាទីនិ អាបជ្ជតិ, វាចាយ អាបជ្ជន្តោ សញ្ចរិត្តបទសោធម្មាទីនិ, ចិត្តេន អាបជ្ជន្តោ រូបិយបដិគ្គហណំ អាបជ្ជតិ។ សេក្ខេសុបិ ឯសេវ នយោ។ **ន ហិ មេត្ថ, ភិក្ខវេ, អភព្ពតា វុត្តា**តិ, ភិក្ខវេ, ន ហិ មយា ឯត្ថ ឯវរូបំ អាបត្តឹ អាបជ្ជនេ ច វុដ្ឋានេ ច អរិយបុគ្គលស្ស អភព្ពតា កថិតា។ **អាទិព្រហ្មចរិយកានី**តិ មគ្គព្រហ្មចរិយស្ស អាទិភូតានិ ចត្តារិ មហាសីលសិក្ខាបទានិ។ **ព្រហ្មចរិយសារុប្បានី**តិ តានិយេវ ចតុមគ្គព្រហ្មចរិយស្ស សារុប្បានិ អនុច្ឆវិកានិ។ **តត្ថា**តិ តេសុ សិក្ខាបទេសុ។ **ធុវសីលោ**តិ និពទ្ធសីលោ។ **ឋិតសីលោ**តិ បតិដ្ឋិតសីលោ។ **សោតាបន្នោ**តិ សោតសង្ខាតេន មគ្គេន ផលំ អាបន្នោ។ **អវិនិបាតធម្មោ**តិ ចតូសុ អបាយេសុ អបតនសភាវោ។ **និយតោ**តិ សោតាបត្តិមគ្គនិយាមេន និយតោ។ **សម្ពោធិបរាយណោ**តិ ឧបរិមគ្គត្តយសម្ពោធិបរាយណោ។

តនុត្តាតិ តនុភាវោ។ សកទាគាមិនោ ហិ រាគាទយោ អព្ភបដលំ វិយ មច្ឆិកាបត្តំ វិយ ច តនុកា ហោន្តិ, ន ពហលា។ **ឱរម្ភាគិយាន**ន្តិ ហេដ្ឋាភាគិយានំ។ **សំយោជនាន**ន្តិ ពន្ធនានំ។ **បរិក្ខយា**តិ បរិក្ខយេន។ **ឱបបាតិកោ ហោតី**តិ ឧប្បន្នកោ ហោតិ។ **តត្ថ បរិនិព្ពាយី**តិ ហេដ្ឋា អនោតរិត្វា ឧបរិយេវ បរិនិព្ពានធម្មោ។ **អនាវត្តិធម្មោ**តិ យោនិគតិវសេន អនាគមនធម្មោ។

បទេសំ បទេសការីតិអាទីសុ បទេសការី បុគ្គលោ នាម សោតាបន្នោ ច សកទាគាមី ច អនាគាមី ច, សោ បទេសមេវ សម្បាទេតិ។ បរិបូរការី នាម អរហា, សោ បរិបូរមេវ សម្បាទេតិ។ **អវញ្ឈានី**តិ អតុច្ឆានិ សផលានិ សឧទ្រយានីតិ អត្ថោ។ ឥធាបិ តិស្សោ សិក្ខា មិស្សកាវ កថិតា។

៧. ទុតិយសិក្ខាសុត្តវណ្ណនា

៨៨. សត្តមេ **កោលំកោលោ**តិ កុលា កុលំ គមនកោ។ **កុល**ន្តិ ចេត្ថ ភវោ អធិប្បេតោ, តស្មា “ទ្វេ វា តីណិ វា កុលានី”តិ ឯត្ថាបិ ទ្វេ វា តយោ វា ភវេតិ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ អយញ្ហិ ទ្វេ វា ភវេ សន្ធាវតិ តយោ វា, ឧត្តមកោដិយា ឆ វា។ តស្មា ទ្វេ វា តីណិ វា ចត្តារិ វា បញ្ច វា ឆ វាតិ ឯវមេត្ថ វិកប្បោ ទដ្ឋព្ពោ។ **ឯកពីជី**តិ ឯកស្សេវ ភវស្ស ពីជំ ឯតស្ស អត្ថីតិ ឯកពីជី។ **ឧទ្ធំសោតោ**តិអាទីសុ អត្ថិ ឧទ្ធំសោតោ អកនិដ្ឋគាមី, អត្ថិ ឧទ្ធំសោតោ ន អកនិដ្ឋគាមី, អត្ថិ ន ឧទ្ធំសោតោ អកនិដ្ឋគាមី, អត្ថិ ន ឧទ្ធំសោតោ ន អកនិដ្ឋគាមី។ តត្ថ យោ ឥធ អនាគាមិផលំ បត្វា អវិហាទីសុ និព្ពត្តោ តត្ថ យាវតាយុកំ ឋត្វា ឧបរូបរិ និព្ពត្តិត្វា អកនិដ្ឋំ បាបុណាតិ, អយំ ឧទ្ធំសោតោ អកនិដ្ឋគាមី នាម។ យោ បន អវិហាទីសុ និព្ពត្តោ តត្ថេវ អបរិនិព្ពាយិត្វា អកនិដ្ឋម្បិ អប្បត្វា ឧបរិមព្រហ្មលោកេ បរិនិព្ពាយតិ, អយំ ឧទ្ធំសោតោ ន អកនិដ្ឋគាមី នាម។ យោ ឥតោ ចវិត្វា អកនិដ្ឋេយេវ និព្ពត្តតិ, អយំ ន ឧទ្ធំសោតោ អកនិដ្ឋគាមី នាម។ យោ បន អវិហាទីសុ ចតូសុ អញ្ញតរស្មឹ និព្ពត្តិត្វា តត្ថេវ បរិនិព្ពាយតិ, អយំ ន ឧទ្ធំសោតោ ន អកនិដ្ឋគាមី នាម។

យត្ថ កត្ថចិ ឧប្បន្នោ បន សសង្ខារេន សប្បយោគេន អរហត្តំ បត្តោ **សសង្ខារបរិនិព្ពាយី** នាម។ អសង្ខារេន អប្បយោគេន បត្តោ **អសង្ខារបរិនិព្ពាយី** នាម។ យោ បន កប្បសហស្សាយុកេសុ អវិហេសុ និព្ពត្តិត្វា បញ្ចមំ កប្បសតំ អតិក្កមិត្វា អរហត្តំ បត្តោ, អយំ **ឧបហច្ចបរិនិព្ពាយី** នាម។ អតប្បាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ **អន្តរាបរិនិព្ពាយី**តិ យោ អាយុវេមជ្ឈំ អនតិក្កមិត្វា បរិនិព្ពាយតិ, សោ តិវិធោ ហោតិ។ កប្បសហស្សាយុកេសុ តាវ អវិហេសុ និព្ពត្តិត្វា ឯកោ និព្ពត្តទិវសេយេវ អរហត្តំ បាបុណាតិ។ នោ ចេ និព្ពត្តទិវសេ បាបុណាតិ, បឋមស្ស បន កប្បសតស្ស មត្ថកេ បាបុណាតិ, អយំ បឋមោ អន្តរាបរិនិព្ពាយី។ អបរោ ឯវំ អសក្កោន្តោ ទ្វិន្នំ

កប្បសតានំ មគ្គកេ បាបុណាតិ, អយំ ទុតិយោ។ អបរោ ឯវម្បិ អសក្កោន្តោ ចតុន្នំ កប្បសតានំ មគ្គកេ បាបុណាតិ, អយំ តតិយោ អន្តរាបរិនិព្ពាយី។ សេសំ វុត្តនយមេវ។

ឥមស្មិំ បន ឋានេ ឋត្វា ចតុវីសតិ សោតាបន្នា, ទ្វាទស សកទាគាមិនោ, អដ្ឋចត្តាលីស អនាគាមិនោ, ទ្វាទស ច អរហន្តោ កថេតព្ពា។ ឥមស្មិំ ហិ សាសនេ សទ្ធាធុរំ បញ្ញាធុរន្តិ ទ្វេ ធុរានិ, ទុក្ខ បដិបទាទន្ធាភិញ្ញាទយោ ចតស្សោ បដិបទា។ តត្ថេកោ សទ្ធាធុរេន អភិនិវិសិត្វា សោតាបត្តិផលំ បត្វា ឯក មេវ ភវំ និព្ពត្តិត្វា ទុក្ខស្សន្តំ ករោតិ, អយមេកោ ឯកពីជី។ សោ បដិបទាវសេន ចតុព្ពិធោ ហោតិ។ យថា ចេស, ឯវំ បញ្ញាធុរេន អភិនិវិដ្ឋោបីតិ អដ្ឋ ឯកពីជិនោ។ តថា កោលំកោលា សត្តក្ខត្តុបរមា ចាតិ ឥមេ **ចតុវីសតិ សោតាបន្នា** នាម។ តីសុ បន វិមោក្ខេសុ សុញ្ញតវិមោក្ខេន សកទាគាមិភូមិំ បត្តា ចតុន្នំ បដិបទានំ វសេន ចត្តារោ សកទាគាមិនោ, តថា អនិមិត្តវិមោក្ខេន បត្តា ចត្តារោ, អប្បណិហិតវិមោក្ខេន បត្តា ចត្តារោតិ ឥមេ **ទ្វាទស សកទាគាមិនោ**។ អវិហេសុ បន តយោ អន្តរាបរិនិព្ពាយិនោ, ឯកោ ឧបហច្ចបរិនិព្ពាយី, ឯកោ ឧទ្ធំសោតោ អកនិដ្ឋគាមីតិ បញ្ច អនាគាមិនោ, តេ អសង្ខារបរិនិព្ពាយិនោ បញ្ច, សសង្ខារបរិនិព្ពាយិនោ បញ្ចាតិ ទស ហោន្តិ, តថា អតប្បាទីសុ។ អកនិដ្ឋេសុ បន ឧទ្ធំសោតោ នត្ថិ , តស្មា តត្ថ ចត្តារោ សសង្ខារ បរិនិព្ពាយី, ចត្តារោ អសង្ខារបរិនិព្ពាយីតិ អដ្ឋ, ឥមេ **អដ្ឋចត្តាលីស អនាគាមិនោ**។ យថា បន សកទាគា មិនោ, តថេវ **អរហន្តោបិ ទ្វាទស** វេទិតព្ពា។ ឥធាបិ តិស្សោ សិក្ខា មិស្សិកាវ កថិតា។

៨. តតិយសិក្ខាសុត្តវណ្ណនា

៨៩. អដ្ឋមេ **តំ វា បន អនភិសម្ភវំ អប្បដិវិជ្ឈ**ន្តិ តំ អរហត្តំ អបាបុណន្តោ អប្បដិវិជ្ឈន្តោ។ ឥមិនា នយេន សព្ពដ្ឋានេសុ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ ឥធាបិ តិស្សោ សិក្ខា មិស្សិកាវ កថិតា។ នវមំ ឧត្តានត្ថមេវ។ ឥធាបិ តិស្សោ សិក្ខា មិស្សិកាវ កថិតា។

១០. ទុតិយសិក្ខត្តយសុត្តវណ្ណនា

៩១. ទសមេ **អាសវានំ ខយា**តិ ឯត្ថ អរហត្តមគ្គោ អធិបញ្ញាសិក្ខា នាម។ ផលំ បន សិក្ខិតសិក្ខស្ស ឧប្បជ្ជនតោ សិក្ខាតិ ន វត្តព្ពំ។

យថា បុរេ តថា បច្ឆាតិ យថា បឋមំ តីសុ សិក្ខាសុ សិក្ខតិ, បច្ឆា តថេវ សិក្ខតីតិ អត្ថោ។ ទុតិយបទេបិ ឯសេវ នយោ។ **យថា អធោ តថា ឧទ្ធ**ន្តិ យថា ហេដ្ឋិមកាយំ អសុភវសេន បស្សតិ, ឧបរិមកាយម្បិ តថេវ ផរតិ។ ទុតិយបទេបិ ឯសេវ នយោ។ **យថា ទិវា តថា រត្តិ**ន្តិ យថា ទិវា តិស្សោ សិក្ខា សិក្ខតិ, រត្តិម្បិ តថេវ សិក្ខតីតិ អត្ថោ។ **អភិភុយ្យ ទិសា សព្ពា**តិ សព្ពា ទិសា អារម្មណវសេន អភិភវិត្វា។ **អប្បមាណសមាធិនា**តិ អរហត្តមគ្គ សមាធិនា។

សេក្ខន្តិ សិក្ខមានំ សករណីយំ។ **បដិបទ**ន្តិ បដិបន្នកំ។ **សំសុទ្ធចារិយ**ន្តិ សំសុទ្ធចរណំ បរិសុទ្ធសីលំ។ **សម្ពុទ្ធ**ន្តិ ចតុសច្ចពុទ្ធំ។ **ធីរំ បដិបទន្តគុ**ន្តិ ខន្ធធីរអាយតនធីរវសេន ធីរំ ធិតិសម្បន្នំ បដិបត្តិយា អន្តំ គតំ។ **វិញ្ញាណស្សា**តិ ចរិមកវិញ្ញាណស្ស។ **តណ្ហក្ខយវិមុត្តិនោ**តិ តណ្ហក្ខយវិមុត្តិសង្ខាតាយ អរហត្តផលវិមុត្តិយា សមន្នាគតស្ស។ **បជ្ជោតស្សេវ និព្ពាន**ន្តិ បទីបនិព្ពានំ វិយ។ **វិមោក្ខោ ហោតិ ចេតសោ**តិ ចិត្តស្ស វិមុត្តិ វិមុច្ចនា អប្បវត្តិភាវោ ហោតិ។ តណ្ហក្ខយវិមុត្តិនោ ហិ ខីណាសវស្ស ចរិមកវិញ្ញាណនិរោធេន បរិនិព្ពានំ វិយ ចេតសោ វិ មោក្ខោ ហោតិ, ន គតដ្ឋានំ បញ្ញាយតិ, អបណ្ណត្តិកភាវូបគមោយេវ ហោតីតិ អត្ថោ។

១១. សង្កវាសុត្តវណ្ណនា

៩២. ឯកាទសមេ **សង្កវា នាម កោសលានំ និគមោ**តិ **សង្កវា**តិ ឯវំនាមកោ កោសលរដ្ឋេ និគមោ។ **អាវាសិកោ**តិ ភារហារោ នវេ អាវាសេ សមុដ្ឋាបេតិ, បុរាណេ បដិជគ្គតិ។ **សិក្ខាបទបដិសំយុត្តាយា**តិ សិក្ខា សង្ខាតេហិ បទេហិ បដិសំយុត្តាយ, តីហិ សិក្ខាហិ សមន្នាគតាយាតិ អត្ថោ។ **សន្ទស្សេតី**តិ សម្មុខេ វិយ កត្វា ទស្សេតិ។ **សមាទបេតី**តិ គណ្ហាបេតិ។ **សមុត្តេជេតី**តិ សមុស្សាហេតិ។ **សម្បហំសេតី**តិ បដិលទ្ធគុណេហិ វណ្ណំ កថេន្តោ វោទាបេតិ។ **អធិសល្លិខតេ**តិ អតិវិយ សល្លិខតិ, អតិវិយ សល្លិខិតំ កត្វា សណ្ហំ សណ្ហំ កថេតីតិ អត្ថោ។

អច្ចយោតិ អបរាធោ។ **មំ អច្ចគមា**តិ មំ អតិក្កម្ម អធិភវិត្វា បវត្តោ។ **អហុទេវ អក្ខន្តី**តិ អហោសិយេវ អនធិវាសនា។ **អហុ អប្បច្ចយោ**តិ អហោសិ អតុដ្ឋាការោ។ **បដិក្កុណ្ណាតូ**តិ ឧមតុ។ **អាយតិំ សំវរាយា**តិ

អនាគតេ សំវរត្ថាយ, បុន ឯវរូបស្ស អបរាធស្ស ទោសស្ស ខលិតស្ស វា អករណត្ថាយាតិ អត្ថោ។ **តគ្ឃា**តិ ឯកំសេន។ **យថាធម្មំ បដិករោសី**តិ យថា ធម្មោ ឋិតោ, តថា ករោសិ, ខមាបេសីតិ វុត្តំ ហោតិ។ **តំ តេ មយំ បដិគ្គណ្ហាមា**តិ តំ តវ អបរាធំ មយំ ខមាម។ **វុទ្ធិហេសា, កស្សប, អរិយស្ស វិនយេ**តិ ឯសា កស្សប ពុទ្ធស្ស ភគវតោ សាសនេ វុទ្ធិ នាម។ កតមា? យាយំ អច្ចយំ អច្ចយតោ ទិស្វា យថាធម្មំ បដិករិត្វា អាយតឹ សំវរាបជ្ជនា។ ទេសនំ បន បុគ្គលាធិដ្ឋានំ ករោន្តោ “យោ អច្ចយំ អច្ចយតោ ទិស្វា យថាធម្មំ បដិករោតិ, អាយតឹ សំវរំ អាបជ្ជតី”តិ អាហ។ **ន សិក្ខាកាមោ**តិ តិស្សោ សិក្ខា ន កាមេតិ ន បត្ថេតិ ន បិហេតិ។ **សិក្ខាសមាទានស្សា**តិ សិក្ខាបរិបូរណស្ស។ **ន វណ្ណវាទី**តិ គុណំ ន កថេតិ។ **កាលេនា**តិ យុត្តប្បយុត្តកាលេន។ សេសមេត្ថ ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

សមណវគ្គោ ចតុត្ថោ។

(១០) ៥. លោណកបល្លវគ្គោ

១. អច្ចាយិកសុត្តវណ្ណនា

៨៣. បញ្ចមស្ស បឋមេ **អច្ចាយិកានី**តិ អតិបាតិកានិ។ **ករណីយានី**តិ អវស្សកិច្ចានិ។ យញ្ហិ ន អវស្សំ កាតព្ពំ, តំ កិច្ចន្តិ វុច្ចតិ។ អវស្សំ កាតព្ពំ ករណីយំ នាម។ **សីឃំ សីឃ**ន្តិ វេគេន វេគេន។ **តស្ស ខោ ត**ន្តិ ឯត្ថ **ត**ន្តិ និបាតមត្តំ។ **នត្ថិ សា ឥទ្ធិ វា អានុភាវោ វា**តិ សា វា ឥទ្ធិ សោ វា អានុភាវោ នត្ថិ។ **ឧត្តរស្វេ**តិ តតិយទិវសេ។ **ឧតុបរិណាមិនី**តិ លទ្ធឧតុបរិណាមានិ ហុត្វា។ **ជាយន្តិបី**តិ តតិយទិវសេ និក្ខន្តសេតង្កុរានិ ហោន្តិ, សត្តាហេ បត្តេ នីលង្កុរានិ ហោន្តិ។ **គព្ភីនិបិ ហោន្តី**តិ ទិយឌ្ឍមាសំ បត្វា គហិតគព្ភានិ ហោន្តិ។ **បច្ចន្តិបី**តិ តយោ មាសេ បត្វា បច្ចន្តិ។ ឥទានិ យស្មា ពុទ្ធានំ គហបតិកេន វា សស្សេហិ វា អត្ថោ នត្ថិ, សាសនេ បន តប្បដិរូបកំ បុគ្គលំ វា អត្ថំ វា ទស្សេតុំ តំ តំ ឱបម្មំ អាហរន្តិ។ តស្មា យមត្ថំ ទស្សេតុកាមេន ឯតំ អាភតំ, តំ ទស្សេន្តោ **ឯវមេវ ខោ**តិអាទិមាហ។ តំ អត្ថតោ ឧត្តានមេវ។ សិក្ខា បន ឥធាបិ មិស្សិកា ឯវ កថិតា។

២. បវិវេកសុត្តវណ្ណនា

៨៤. ទុតិយេ **ចីវរបវិវេក**ន្តិ ចីវរំ និស្សាយ ឧប្បជ្ជនកកិលេសេហិ វិវិត្តភាវំ។ សេសទ្វយេបិ ឯសេវ នយោ។ **សាណានី**តិ សាណវាកចេលានិ។ **មសាណានី**តិ មិស្សកចេលានិ។ **ឆវទុស្សានី**តិ មតសរីរតោ ឆឌ្ឌិតវត្ថានិ, ឯរកតិណាទីនិ វា គន្ថេត្វា កតនិវាសនានិ។ **បំសុកូលានី**តិ បឋវិយំ ឆឌ្ឌិតនន្តកានិ។ **តិរីដានី**តិ រុក្ខតចវត្ថានិ។ **អជិនានី**តិ អជិនមិគចម្មានិ។ **អជិនក្ខិប**ន្តិ តទេវ មជ្ឈេ ផាលិតំ, សខុរកន្តិបិ វទន្តិ។ **កុសចីរ**ន្តិ កុសតិណានិ គន្ថេត្វា កតចីរំ។ **វាកចីរផលកចីរេសុ**បិ ឯសេវ នយោ។ **កេសកម្ពល**ន្តិ មនុស្សកេសេហិ កតកម្ពលំ។ **វាលកម្ពល**ន្តិ អស្សវាលាទីហិ កតកម្ពលំ។ **ឧលូកបក្ខិក**ន្តិ ឧលូកបត្តានិ គន្ថេត្វា កតនិវាសនំ។

សាកភក្ខាតិ អល្លសាកភក្ខា។ **សាមាកភក្ខា**តិ សាមាកតណ្ឌុលភក្ខា។ **នីវារា**ទីសុ **នីវារា** នាម អរញ្ញេ សយំជាតវីហិជាតិ។ **ទទ្ទុល**ន្តិ ចម្មការេហិ ចម្មំ លិខិត្វា ឆឌ្ឌិតកសដំ។ **ហដំ** វុច្ចតិ សិលេសោបិ សេវាលោបិ កណិការាទិរុក្ខនិយ្យាសោបិ។ **កណ**ន្តិ កុណ្ឌកំ។ **អាចាមោ**តិ ភត្តឧក្ខលិកាយ លគ្គោ ឈាមឱទនោ។ តំ ឆឌ្ឌិតដ្ឋានេ គហេត្វា ខាទន្តិ, ឱទនកញ្ជិយន្តិបិ វទន្តិ។ **បិញ្ញាកា**ទយោ បាកដាវ។ **បវត្តផលភោជី**តិ បតិតផលភោជី។ **ភុសាគារ**ន្តិ ខលសាលំ។

សីលវាតិ ចតុបារិសុទ្ធិសីលេន សមន្នាគតោ។ **ទុស្សីល្យញ្ចស្ស បហីនំ ហោតី**តិ បញ្ច ទុស្សីល្យានិ បហីនានិ ហោន្តិ។ **សម្មាទិដ្ឋិកោ**តិ យាថាវទិដ្ឋិកោ។ **មិច្ឆាទិដ្ឋី**តិ អយាថាវទិដ្ឋិ។ **អាសវា**តិ ចត្តារោ អាសវា។ **អគ្គប្បត្តោ**តិ សីលគ្គប្បត្តោ។ **សារប្បត្តោ**តិ សីលសារំ បត្តោ។ **សុទ្ធោ**តិ បរិសុទ្ធោ។ **សារេ បតិដ្ឋិតោ**តិ សីលសមាធិបញ្ញាសារេ បតិដ្ឋិតោ។

សេយ្យថាបីតិ យថា នាម។ **សម្បន្ន**ន្តិ បរិបុណ្ណំ បរិបក្កសាលិភរិតំ។ **សង្ឃរាបេយ្យា**តិ សង្កឌ្ឍាបេយ្យ។ **ឧព្ពាហាបេយ្យា**តិ ខលដ្ឋានំ អាហរាបេយ្យ។ **ភុសិក**ន្តិ ភុសំ។ **កោដ្ដាបេយ្យា**តិ ឧទុក្ខលេ បក្ខិបាបេត្វា មុសលេហិ បហរាបេយ្យ។ **អគ្គប្បត្តានី**តិ តណ្ឌុលគ្គំ បត្តានិ។ **សារប្បត្តា**ទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ សេសំ ឧត្តានមេវ។ យំ បនេត្ថ “ទុស្សីល្យញ្ចស្ស បហីនំ មិច្ឆាទិដ្ឋិ ចស្ស បហីនា”តិ វុត្តំ, តំ សោតាបត្តិមគ្គេន បហីនភាវំ សន្ធាយ វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។

៣. សរទសុត្តវណ្ណនា

៨៥. តតិយេ **វិទ្ធេ**តិ វលាហកវិគមេន ទូរីភូតេ។ **ទេវេ**តិ អាកាសេ។ **អភិវិហច្ចា**តិ អភិវិហនិត្វា។ **យតោ**តិ យស្មិំ កាលេ។ **វិរជ**ន្តិ រាគរជាទិរហិតំ។ តេសំយេវ មលានំ វិគតត្តា **វីតមលំ។ ធម្មចក្ខុ**ន្តិ ចតុសច្ចធម្មបរិគ្គាហកំ សោតាបត្តិមគ្គចក្ខុំ។ **នត្ថិ តំ សំយោជន**ន្តិ ទុវិធមេវស្ស សំយោជនំ នត្ថិ, ឥតរម្បិ បន បុន ឥមំ លោកំ អានេតុំ អសមត្ថតាយ នត្ថីតិ វុត្តំ។ ឥមស្មិំ សុត្តេ ឈានានាគាមី នាម កថិតោតិ។

៤. បរិសាសុត្តវណ្ណនា

៨៦. ចតុត្ថេ **ន ពាហុលិកា ហោន្តី**តិ បច្ចយពាហុល្លិកា ន ហោន្តិ។ **ន សាថលិកា**តិ តិស្សោ សិក្ខា សិថិលំ កត្វា ន គណ្ហន្តិ។ **ឱក្កមនេ និក្ខិត្តធុរា**តិ ឱក្កមនំ វុច្ចតិ អវគមនដ្ឋេន បញ្ច នីវរណានិ, តេសុ និក្ខិត្តធុរា។ **បវិវេកេ**

បុព្ពង្គមាតិ កាយចិត្តឧបធិវិវេកសង្ខាតេ តិវិធេបិ វិវេកេ បុព្ពង្គមា។ **វីរិយំ អារភន្តី**តិ ទុវិធម្បិ វីរិយំ បគ្គណ្ហន្តិ។ **អប្បត្តស្សា**តិ ឈានវិបស្សនាមគ្គផលសង្ខាតស្ស អប្បត្តវិសេសស្ស។ សេសបទទ្វយេបិ ឯសេវ នយោ។ **បច្ឆិមា ជនតា**តិ សទ្ធិវិហារិកអន្តេវាសិកាទយោ។ **ទិដ្ឋានុគតិំ អាបជ្ជតី**តិ អាចរិយុបជ្ឈាយេហិ កតំ អនុករោតិ។ យំ តាយ ជនតាយ អាចរិយុបជ្ឈាយេសុ ទិដ្ឋំ, តស្ស អនុគតិំ អាបជ្ជតិ នាម។ **អយំ វុច្ចតិ, ភិក្ខវេ, អគ្គវតី បរិសា**តិ, ភិក្ខវេ, អយំ បរិសា អគ្គបុគ្គលវតី នាម វុច្ចតិ។

ភណ្ឌនជាតាតិ ជាតភណ្ឌនា។ **កលហជាតា**តិ ជាតកលហា។ ភណ្ឌនន្តិ ចេត្ថ កលហស្ស បុព្ពភាគោ, ហត្ថបរាមាសាទិវសេន វីតិក្កមោ កលហោ នាម។ **វិវាទាបន្នា**តិ វិរុទ្ធវាទំ អាបន្នា។ **មុខសត្តីហី**តិ គុណវិជ្ឈនដ្ឋេន ផរុសា វាចា “មុខសត្តិយោ”តិ វុច្ចន្តិ, តាហិ មុខសត្តីហិ។ **វិតុទន្តា វិហរន្តី**តិ វិជ្ឈន្តា វិចរន្តិ។

សមគ្គាតិ សហិតា។ **សម្មោទមានា**តិ សមប្បវត្តមោទា។ **ខីរោទកីភូតា**តិ ខីរោទកំ វិយ ភូតា។ **បិយចក្ខូហី**តិ ឧបសន្តេហិ មេត្តចក្ខូហិ។ **បីតិ ជាយតី**តិ បញ្ចវណ្ណា បីតិ ឧប្បជ្ជតិ។ **កាយោ បស្សម្ភតី**តិ នាមកាយោបិ រូបកាយោបិ វិគតទរថោ ហោតិ។ **បស្សទ្ធកាយោ**តិ អសារទ្ធកាយោ។ **សុខំ វេទិយតី**តិ កាយិកចេតសិកសុខំ វេទិយតិ។ **សមាធិយតី**តិ អារម្មណេ សម្មា ឋបីយតិ។

ថុល្លផុសិតកេតិ មហាផុសិតកេ។ **បព្ពតកន្ទរបទរសាខា**តិ ឯត្ថ **កន្ទរោ** នាម “ក”ន្តិ លទ្ធនាមេន ឧទកេន ទារិតោ ឧទកភិន្នោ បព្ពតបប្បទេសោ, យោ “និតម្ពោ”តិបិ “នទិកុញ្ជោ”តិបិ វុច្ចតិ។ **បទរំ** នាម អដ្ឋមាសេ ទេវេ អវស្សន្តេ ផលិតោ ភូមិប្បទេសោ។ **សាខា**តិ កុសោព្ភគាមិនិយោ ខុទ្ទកមាតិកាយោ។ **កុសោព្ភា**តិ ខុទ្ទកអាវាដា។ **មហាសោព្ភា**តិ មហាអាវាដា។ **កុន្នទិយោ**តិ ខុទ្ទកនទិយោ។ **មហានទិយោ**តិ គង្គាយមុនាទិកា មហាសរិតា។

៥-៧. បឋមអាជានីយសុត្តាទិវណ្ណនា

៩៧-៩៩. បញ្ចមេ **អង្គេហី**តិ គុណង្គេហិ។ **រាជារហោ**តិ រញ្ញោ អរហោ អនុច្ឆវិកោ។ **រាជភោគ្គោ**តិ រញ្ញោ ឧបភោគភូតោ។ **រញ្ញោ អង្គ**ន្តិ រញ្ញោ ហត្ថបាទាទិអង្គសមតាយ អង្គន្តេវ សង្ខំ គច្ឆតិ។ **វណ្ណសម្បន្នោ**តិ សរីរវណ្ណេន សម្បន្នោ។ **ពលសម្បន្នោ**តិ កាយពលេន សម្បន្នោ។ **អាហុនេយ្យោ**តិ អាហុតិសង្ខាតំ បិណ្ឌបាតំ បដិគ្គហេតុំ យុត្តោ។ **បាហុនេយ្យោ**តិ បាហុនកភត្តស្ស អនុច្ឆវិកោ។ **ទក្ខិណេយ្យោ**តិ ទសវិធទានវត្ថុបរិច្ចាគវសេន សទ្ធាទានសង្ខាតាយ ទក្ខិណាយ អនុច្ឆវិកោ។ **អញ្ជលិករណីយោ**តិ អញ្ជលិបគ្គហណស្ស អនុច្ឆវិកោ។ **អនុត្តរំ បុញ្ញក្ខេត្តំ លោកស្សា**តិ សព្ពលោកស្ស អសទិសំ បុញ្ញវិរុហនដ្ឋានំ។

វណ្ណសម្បន្នោតិ គុណវណ្ណេន សម្បន្នោ។ **ពលសម្បន្នោ**តិ វីរិយពលេន សម្បន្នោ។ **ជវសម្បន្នោ**តិ ញាណជវេន សម្បន្នោ។ **ថាមវា**តិ ញាណថាមេន សមន្នាគតោ។ **ទឡ្ហបរក្កមោ**តិ ថិរបរក្កមោ។ **អនិក្ខិត្តធុរោ**តិ អដ្ឋបិតធុរោ បគ្គហិតធុរោ, អគ្គផលំ អរហត្តំ អប្បត្វា វីរិយធុរំ ន និក្ខិបិស្សាមីតិ ឯវំ បដិបន្នោ។ តមស្មិំ សុត្តេ ចតុសច្ចវសេន សោតាបត្តិមគ្គោ, សោតាបត្តិមគ្គេន ច ញាណជវសម្បន្នតា កថិតាតិ។ ឆដ្ឋេ តីណិ ច មគ្គានិ តីណិ ច ផលានិ, តីហិ មគ្គផលេហិ ច ញាណជវសម្បន្នតា កថិតា។ សត្តមេ អរហត្តផលំ, អរហត្តផលេនេវ ច មគ្គកិច្ចំ កថិតំ។ ផលំ បន ជវិតជវេន ឧប្បជ្ជនតោ ជវោតិ ច វត្តុំ វដ្ដតិ។

៨. បោត្ថកសុត្តវណ្ណនា

១០០. អដ្ឋមេ **នវោ**តិ ករណំ ឧបាទាយ វុច្ចតិ។ **បោត្ថកោ**តិ វាកមយវត្ថំ។ **មជ្ឈិមោ**តិ បរិភោគមជ្ឈិមោ។ **ជិណ្ណោ**តិ បរិភោគជិណ្ណោ។ **ឧក្ខលិបរិមជ្ជន**ន្តិ ឧក្ខលិបរិបុញ្ឆនំ **ទុស្សីលោ**តិ និស្សីលោ។ **ទុព្ពណ្ណតាយា**តិ គុណវណ្ណាភាវេន ទុព្ពណ្ណតាយ។ **ទិដ្ឋានុគតិំ អាបជ្ជន្តី**តិ តេន កតំ អនុករោន្តិ។ **ន មហប្ផលំ ហោតី**តិ វិបាកផលេន មហប្ផលំ ន ហោតិ។ **ន មហានិសំស**ន្តិ វិបាកានិសំសេនេវ ន មហានិសំសំ។ **អប្បគ្ឃតាយា**តិ វិបាកគ្ឃេន អប្បគ្ឃតាយ។ **កាសិកំ វត្ថ**ន្តិ តីហិ កប្បាសអំសូហិ សុត្តំ កន្តិត្វា កតវត្ថំ, តញ្ច ខោ កាសិរដ្ឋេយេវ ឧដ្ឋិតំ។ សេសំ ឧត្តានមេវ។ សីលំ បនេត្ថ មិស្សកំ កថិតន្តិ។

៩. លោណកបល្លសុត្តវណ្ណនា

១០១. នវមេ **យថា យថាយ**ន្តិ យថា យថា អយំ។ **តថា តថា ត**ន្តិ តថា តថា តំ កម្មំ។ តទំ វុត្តំ ហោតិ – យោ ឯវំ វទេយ្យ – “យថា យថា កម្មំ ករោតិ, តថា តថាស្ស វិបាកំ បដិសំវេទិយតេវ។ ន ហិ សក្កា កតស្ស កម្មស្ស

វិបាកំ បដិសេធេតុំ។ តស្មា យត្ថកំ កម្មំ ករោតិ, តត្ថកស្ស វិបាកំ បដិសំវេទិយតេវា”តិ។ **ឯវំ សន្ត**ន្តិ ឯវំ សន្តេ។ **ព្រហ្មចរិយវាសោ ន ហោតី**តិ យំ មគ្គភាវនតោ បុព្ពេ ឧបបជ្ជវេទនីយំ កម្មំ កតំ, តស្ស អវស្សំ បដិសំវេទនីយត្តា ព្រហ្មចរិយំ វុត្ថម្បិ អវុត្ថមេវ ហោតិ។ **ឱកាសោ ន បញ្ញាយតិ សម្មា ទុក្ខស្ស អន្តកិរិយាយា**តិ យស្មា ច ឯវំ សន្តេ តេន កម្មាយូហនញ្ចេវ វិបាកានុភវនា ច ហោតិ, តស្មា ហេតុនា នយេន វដ្ដទុក្ខស្ស អន្តកិរិយាយ ឱកាសោ ន បញ្ញាយតិ នាម។

យថា យថា វេទនីយន្តិ យេន យេនាការេន វេទិតព្ពំ។ **តថា តថាស្ស វិបាកំ បដិសំវេទិយតី**តិ តេន តេនាការេន អស្ស វិបាកំ បច្ចនុភោតិ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – យទេតំ សត្តសុ ជវនេសុ បឋមជវនកម្មំ សតិ បច្ចយេ វិបាកវារំ លភន្តមេវ ទិដ្ឋធម្មវេទនីយំ ហោតិ, អសតិ អហោសិកម្មំ នាម។ យញ្ច សត្តមជវនកម្មំ សតិ បច្ចយេ ឧបបជ្ជវេទនីយំ ហោតិ, អសតិ អហោសិកម្មំ នាម។ យញ្ច មជ្ឈេ បញ្ចជវនកម្មំ យាវ សំសារប្បវត្តិ, តាវ អបរបរិយាយវេទនីយំ នាម ហោតិ។ ឯតេសុ អាការេសុ យេន យេនាការេន វេទិតព្ពំ កម្មំ អយំ បុរិសោ ករោតិ, តេន តេនេវស្ស វិបាកំ បដិសំវេទិយតិ នាម។ អដ្ឋកថាយញ្ហិ លទ្ធវិបាកវារមេវ កម្មំ យថាវេទនីយំ កម្មំ នាមាតិ វុត្តំ។ **ឯវំ សន្តំ, ភិក្ខវេ, ព្រហ្មចរិយវាសោ ហោតី**តិ កម្មក្ខយករស្ស ព្រហ្មចរិយស្ស ខេបេតព្ពកម្មសម្ភវតោ វាសោ នាម ហោតិ, វុត្ថំ សុវុត្ថមេវ ហោតីតិ អត្ថោ។ **ឱកាសោ បញ្ញាយតិ សម្មា ទុក្ខស្ស អន្តកិរិយាយា**តិ យស្មា ឯវំ សន្តេ តេន តេន មគ្គេន អភិសង្ខារវិញ្ញាណស្ស និរោធេន តេសុ តេសុ ភវេសុ អាយតឹ វដ្ដទុក្ខំ ន ឧប្បជ្ជតិ, តស្មា ឱកាសោ បញ្ញាយតិ សម្មា ទុក្ខស្ស អន្តកិរិយាយ។

ឥទានិ តំ យថាវេទនីយកម្មសភាវំ ទស្សេន្តោ **ឥធ, ភិក្ខវេ, ឯកច្ចស្សា**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **អប្បមត្តក**ន្តិ បរិត្តំ ថោកំ មន្ទំ លាមកំ។ **តាទិសំយេវា**តិ តំសរិក្ខកមេវ។ **ទិដ្ឋធម្មវេទនីយ**ន្តិ តស្មឹ កម្មេយេវ ទិដ្ឋធម្មេ វិបច្ចិតព្ពំ វិបាកវារំ លភន្តំ ទិដ្ឋធម្មវេទនីយំ ហោតិ។ **នាណុបិ ខាយតី**តិ ទុតិយេ អត្តភាវេ អណុបិ ន ខាយតិ, អណុមត្តម្បិ ទុតិយេ អត្តភាវេ វិបាកំ ន ទេតីតិ អត្ថោ។ **ពហុទេវា**តិ ពហុកំ បន វិបាកំ កិមេវ ទស្សតីតិ អធិប្បាយោ។ **អភាវិតកាយោ**តិអាទីហិ កាយភាវនារហិតោ វដ្ដគាមី បុថុជ្ជនោ ទស្សិតោ។ **បរិត្តោ**តិ បរិត្តគុណោ។ **អប្បាតុមោ**តិ អាតុមា វុច្ចតិ អត្តភាវោ, តស្មឹ មហន្តេបិ គុណបរិត្តតាយ អប្បាតុមោយេវ។ **អប្បទុក្ខវិហារី**តិ អប្បកេនបិ បាបេន ទុក្ខវិហារី។ **ភាវិតកាយោ**តិអាទីហិ ខីណាសវោ ទស្សិតោ។ សោ ហិ កាយានុបស្សនាសង្ខាតាយ កាយភាវនាយ ភាវិតកាយោ នាម។ កាយស្ស វា វឌ្ឍិតត្តា ភាវិតកាយោ។ **ភាវិតសីលោ**តិ វឌ្ឍិតសីលោ។ សេសបទទ្វយេបិ ឯសេវ នយោ។ បញ្ចទ្វារភាវនាយ វា ភាវិតកាយោ។ ឯតេន ឥន្ទ្រិយសំវរសីលំ វុត្តំ, ភាវិតសីលោតិ ឥមិនា សេសានិ តីណិ សីលានិ។ **អបរិត្តោ**តិ ន បរិត្តគុណោ។ **មហត្តោ**តិ អត្តភាវេ បរិត្តេបិ គុណមហន្តតាយ មហត្តោ។ **អប្បមាណវិហារី**តិ ខីណាសវស្សេតំ នាមមេវ។ សោ ហិ បមាណករានំ រាគាទីនំ អភាវេន អប្បមាណវិហារី នាម។

បរិត្តេតិ ឧទុទ្ទកេ។ **ឧទកមល្លកេ**តិ ឧទកសរាវេ។ **ឱរព្ភិកោ**តិ ឧរព្ភសាមិកោ។ **ឧរព្ភឃាតកោ**តិ សូនការោ។ **ជាបេតុំ វា**តិ ធនជានិយា ជាបេតុំ។ ឈាបេតុន្តិបិ បាឋោ, អយមេវត្ថោ។ **យថាបច្ចយំ វា កាតុ**ន្តិ យថា ឥច្ឆតិ, តថា កាតុំ។ **ឧរព្ភធន**ន្តិ ឯឡកអគ្ឃនកមូលំ។ សោ បនស្ស សចេ ឥច្ឆតិ, ទេតិ។ នោ ចេ ឥច្ឆតិ, គីវាយំ គហេត្វា និក្កឌ្ឍាបេតិ។ សេសំ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពំ។ ឥមស្មឹ បន សុត្តេ វដ្ដវិវដ្ដំ កថិតន្តិ។

១០. បំសុធោវកសុត្តវណ្ណនា

១០២. ទសមេ **ធោវតី**តិ វិក្ខាលេតិ។ **សន្ធោវតី**តិ សុដ្ឋុ ធោវតិ, បុនប្បុនំ ធោវតិ។ **និទ្ធោវតី**តិ និគ្គណ្ហិត្វា ធោវតិ។ **អនិទ្ធន្តកសាវ**ន្តិ អនីហតទោសំ អនបនីតកសាវំ។ **បភង្គុ**តិ បភិជ្ជនសភាវំ, អធិករណីយំ បបេត្វា មុដ្ឋិកាយ បហដមត្តំ ភិជ្ជតិ។ **បត្តិកាយា**តិ សុវណ្ណបដ្ដកាយ។ **គីវេយ្យកេ**តិ គីវាលង្ការេ។

អធិចិត្តន្តិ សមថវិបស្សនាចិត្តំ។ **អនុយុត្តស្សា**តិ ភាវេន្តស្ស។ **សចេតសោ**តិ ចិត្តសម្បន្នោ។ **ទព្ពជាតិកោ**តិ បណ្ឌិតជាតិកោ។ **កាមវិតក្កា**ទីសុ កាមេ អារព្ភ ឧប្បន្នោ វិតក្កោ កាមវិតក្កោ។ ព្យាបាទវិហឹសសម្បយុត្តា វិតក្កា ព្យាបាទវិហឹសវិតក្កា នាម។ ញាតិវិតក្កាទីសុ “អម្ហាកំ ញាតកា ពហូ បុញ្ញវន្តា”តិអាទិនា នយេន ញាតកេ អារព្ភ ឧប្បន្នោ វិតក្កោ **ញាតិវិតក្កោ**។ “អសុកោ ជនបទោ ខេមោ សុភិក្ខោ”តិអាទិនា នយេន ជនបទមារព្ភ ឧប្បន្នោ វិតក្កោ **ជនបទវិតក្កោ**។ “អហោ វត មំ បរេ ន អវជានេយ្យុ”ន្តិ ឯវំ ឧប្បន្នោ វិតក្កោ **អនវញ្ញត្តិបដិសំយុត្តោ វិតក្កោ** នាម។ **ធម្មវិតក្កាវសិស្សន្តី**តិ ធម្មវិតក្កា នាម ទសវិបស្សនុបក្កិលេសវិតក្កា។ **សោ ហោតិ សមាធិ ន ចេវ សន្តោ**តិ សោ អវសិដ្ឋធម្មវិតក្កោ វិបស្សនាសមាធិ អវូបសន្តកិលេសត្តា សន្តោ ន ហោតិ។ **ន បណីតោ**តិ ន អតប្បកោ។ **នប្បដិប្បស្សទ្ធិលទ្ធោ**តិ ន កិលេសបដិប្បស្សទ្ធិយា លទ្ធោ។ **ន**

ឯកោទិភាវាធិគតោតិ ន ឯកគ្គភាវប្បត្តោ។ **សសង្ខារនិគ្គយ្ហវារិតគតោ**តិ សសង្ខារេន សប្បយោគេន កិលេសេ និគ្គណ្ហិត្វា វារេត្វា វារិតោ, ន កិលេសានំ ឆិន្នន្តេ ឧប្បន្នោ, កិលេសេ បន វារេត្វា ឧប្បន្នោ។

ហោតិ សោ, ភិក្ខវេ, សមយោតិ ឯត្ថ សមយោ នាម ឧតុសប្បាយំ អាហារសប្បាយំ សេនាសនសប្បាយំ បុគ្គលសប្បាយំ ធម្មស្សវនសប្បាយន្តិ ឥមេសំ បញ្ចន្នំ សប្បាយានំ បដិលាភកាលោ។ **យំ តំ ចិត្តន្តិ** យស្មិំ សមយេ តំ វិបស្សនាចិត្តំ។ **អជ្ឈត្តំយេវ សន្តិដ្ឋតី**តិ អត្តនិយេវ តិដ្ឋតិ។ និយកជ្ឈត្តញ្ហិ ឥធ អជ្ឈត្តំ នាម។ គោចរជ្ឈត្តម្បិ វដ្ដតិ។ បុថុត្តារម្មណំ បហាយ ឯកស្មិំ និព្ពានគោចរេយេវ តិដ្ឋតីតិ វុត្តំ ហោតិ។ **សន្និសីទតី**តិ សុដ្ឋុ និសីទតិ។ **ឯកោទិ ហោតី**តិ ឯកគ្គំ ហោតិ។ **សមាធិយតី**តិ សម្មា អាធិយតិ។ **សន្តោ**តិអាទីសុ បច្ចនីកកិលេសវូបសមេន **សន្តោ**។ អតប្បកដ្ឋេន **បណីតោ**។ កិលេសបដិប្បស្សទ្ធិយា លទ្ធត្តា **បដិប្បស្សទ្ធលទ្ធោ**។ ឯកគ្គភាវំ គតត្តា **ឯកោទិភាវាធិគតោ**។ កិលេសានំ ឆិន្នន្តេ ឧប្បន្នត្តា ន សប្បយោគេន កិលេសេ និគ្គណ្ហិត្វា វារេត្វា វារិតោតិ **ន សសង្ខារនិគ្គយ្ហវារិតគតោ**។ ឯត្តាវតា អយំ ភិក្ខុ វិរជ្ជេត្វា អរហត្តំ បត្តោ នាម ហោតិ។

ឥទានិ ខីណាសវស្ស សតោ អភិញ្ញាបដិបទំ ទស្សេន្តោ **យស្ស យស្ស ចា**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **អភិញ្ញា សច្ឆិករណីយស្សា**តិ អភិជានិត្វា បច្ចក្ខំ កាតព្ពស្ស។ **សតិ សតិអាយតនេ**តិ បុព្ពហេតុសង្ខាតេ ចេវ ឥទានិ ច បដិលទ្ធព្ពេ អភិញ្ញាបាទកជ្ឈានាទិភេទេ ច សតិ សតិការណេ។ វិត្ថារតោ បន អយំ អភិញ្ញាកថា វិសុទ្ធិមគ្គេ (វិសុទ្ធិ. ២.៣៦៥ អាទយោ) វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពា។ **អាសវានំ ខយា**តិអាទិ ចេត្ថ ផលសមាបត្តិវសេន វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។

១១. និមិត្តសុត្តវណ្ណនា

១០៣. ឯកាទសមេបិ **អធិចិត្តំ** សមថវិបស្សនាចិត្តមេវ។ **តីណិ និមិត្តានី**តិ តីណិ ការណានិ។ **កាលេន កាល**ន្តិ កាលេ កាលេ, យុត្តកាលេតិ អត្ថោ។ **កាលេន កាលំ សមាធិនិមិត្តំ មនសិកាតព្ព**ន្តិអាទីសុ តំ តំ កាលំ សល្លក្ខេត្វា ឯកគ្គតាយ យុត្តកាលេ ឯកគ្គតា មនសិកាតព្ពា។ ឯកគ្គតា ហិ ឥធ សមាធិនិមិត្តន្តិ វុត្តា។ តត្រ វចនត្ថោ – សមាធិយេវ និមិត្តំ សមាធិនិមិត្តំ។ សេសបទទ្វយេបិ ឯសេវ នយោ។ **បគ្គហោ**តិ បន វីរិយស្ស នាមំ, **ឧបេក្ខា**តិ មជ្ឈត្តភាវស្ស។ តស្មា វីរិយស្ស យុត្តកាលេ វីរិយំ មនសិកាតព្ពំ, មជ្ឈត្តភាវស្ស យុត្តកាលេ មជ្ឈត្តភាវេ ឋាតព្ពន្តិ។ **ឋានំ តំ ចិត្តំ កោសជ្ជាយ សំវត្តេយ្យា**តិ ការណំ វិជ្ជតិ យេន តំ ចិត្តំ កោសជ្ជភាវេ តិដ្ឋេយ្យ។ ឥតរេសុបិ ឯសេវ នយោ។ **ឧបេក្ខានិមិត្តំយេវ មនសិ ករេយ្យា**តិ ឯត្ថ ច ញាណជវំ ឧបេក្ខេយ្យាតិ អយមត្ថោ។ **អាសវានំ ខយាយា**តិ អរហត្តផលត្ថាយ។

ឧក្កំ ពន្ធេយ្យាតិ អង្គារកបល្លំ សជ្ជេយ្យ។ **អាលិម្បេយ្យា**តិ តត្ថ អង្គារេ បក្ខិបិត្វា អគ្គិំ ទត្វា នាឡិកាយ ធមន្តោ អគ្គិំ គាហាបេយ្យ។ **ឧក្កាមុខេ បក្ខិបេយ្យា**តិ អង្គារេ វិយូហិត្វា អង្គារមត្ថកេ វា ឋបេយ្យ, មូសាយ វា បក្ខិបេយ្យ។ **អជ្ឈុបេក្ខតី**តិ បក្កាបក្កភាវំ ឧបធារេតិ។

សម្មា សមាធិយតិ អាសវានំ ខយាយាតិ អរហត្តផលត្ថាយ សម្មា ឋបីយតិ។ ឯត្តាវតា ហិ វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា អរហត្តប្បត្តោ ភិក្ខុ ទស្សិតោ។ ឥទានិ តស្ស ខីណាសវស្ស អភិញ្ញាយ បដិបទំ ទស្សេន្តោ **យស្ស យស្ស ចា**តិអាទិមាហ។ តំ ហេដ្ឋា វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពំ។

លោណកបល្លវគ្គោ បញ្ចមោ។

ទុតិយបណ្ណាសកំ និដ្ឋិតំ។

៣. តតិយបណ្ណាសកំ

(១១) ១. សម្ពោធវគ្គោ

១. បុព្ពេវសម្ពោធសុត្តវណ្ណនា

១០៤. តតិយស្ស បឋមេ **បុព្ពេវ សម្ពោធា**តិ សម្ពោធិតោ បុព្ពេវ, អរិយមគ្គប្បត្តិតោ អបរភាគេយេវាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **អនភិសម្ពុទ្ធស្សា**តិ អប្បដិវិទ្ធចតុសច្ចស្ស។ **ពោធិសត្តស្សេវ សតោ**តិ ពុជ្ឈនកសត្តស្សេវ សតោ, សម្មាសម្ពោធឹ អធិគន្តុំ អារភន្តស្សេវ សតោ, សម្ពោធិយា វា សត្តស្សេវ លគ្គស្សេវ សតោ។ ទីបង្ករស្ស ហិ ភគវតោ បាទមូលេ អដ្ឋធម្មសមោធានេន អភិនីហារសមិទ្ធិតោ បភុតិ តថាគតោ សម្មាសម្ពោធឹ សត្តោ លគ្គោ "បត្តព្ពា មយា ឯសា"តិ តទធិគមាយ បរក្កមំ អមុញ្ចន្តោយេវ អាគតោ, តស្មា ពោធិសត្តោតិ វុច្ចតិ។ **កោ នុ ខោ**តិ កតមោ នុ ខោ។ **លោកោ**តិ សង្ខារលោកោ។ **អស្សាទោ**តិ មធុរាការោ។ **អាទីនវោ**តិ អនភិនន្ទិតព្ពាការោ។ **តស្ស មយ្ហ**ន្តិ តស្ស ឯវំ ពោធិសត្តស្សេវ សតោ មយ្ហំ។ **ឆន្ទរាគវិនយោ ឆន្ទរាគប្បហាន**ន្តិ និព្ពានំ អាគម្ម អារព្ភ បដិច្ច ឆន្ទរាគោ វិនយំ គច្ឆតិ បហីយតិ, តស្មា និព្ពានំ "ឆន្ទរាគវិនយោ ឆន្ទរាគប្បហាន"ន្តិ វុច្ចតិ។ **ឥទំ លោកនិស្សរណ**ន្តិ ឥទំ និព្ពានំ លោកតោ និស្សដត្តា លោកនិស្សរណន្តិ វុច្ចតិ។ **យាវកីវ**ន្តិ យត្តកំ បមាណំ កាលំ។ **អព្ភញ្ញាសិ**ន្តិ អភិវិសិដ្ឋេន អរិយមគ្គញាណេន អញ្ញាសឹ។ **ញាណញ្ច បន មេ ទស្សន**ន្តិ ទ្វីហិបិ បទេហិ បច្ចវេក្ខណញាណំ វុត្តំ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវាតិ។

២. បឋមអស្សាទសុត្តវណ្ណនា

១០៥. ទុតិយេ **អស្សាទបរិយេសនំ អចរិ**ន្តិ អស្សាទបរិយេសនត្ថាយ អចរឹ។ កុតោ បដ្ឋាយាតិ? សុមេធកាលតោ បដ្ឋាយ។ **បញ្ញាយា**តិ សហវិបស្សនាយ មគ្គបញ្ញាយ។ **សុទិដ្ឋោ**តិ សុប្បដិវិទ្ធោ។ ឥមិនា ឧបាយេន សព្ពត្ថ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ តតិយំ សព្ពត្ថ ឧត្តានមេវ។

៤. សមណព្រាហ្មណសុត្តវណ្ណនា

១០៧. ចតុត្ថេ **សាមញ្ញត្ថ**ន្តិ ចតុព្ពិធំ អរិយផលំ។ ឥតរំ តស្សេវ វេវចនំ។ សាមញ្ញត្ថេន វា ចត្តារោ មគ្គា, ព្រហ្មញ្ញត្ថេន ចត្តារិ ផលានិ។ ឥមេសុ បន ចតូសុបិ សុត្តេសុ ខន្ធលោកោវ កថិតោ។

៥. រុណ្ណសុត្តវណ្ណនា

១០៨. បញ្ចមំ អត្ថុប្បត្តិយា និក្ខិត្តំ។ កតរាយ អត្ថុប្បត្តិយា? ឆព្ពគ្គិយានំ អនាចារេ។ តេ កិរ គាយន្តា នច្ចន្តា ហសន្តា វិចរឹសុ។ ភិក្ខូ ទសពលស្ស អារោចយឹសុ។ សត្ថា តេ បក្កោសាបេត្វា តេសំ ឱវាទត្ថាយ ឥទំ សុត្តំ អារភិ។ តត្ថ **រុណ្ណ**ន្តិ រោទិតំ។ **ឧម្មត្តក**ន្តិ ឧម្មត្តកកិរិយា។ **កោមារក**ន្តិ កុមារកេហិ កត្តព្ពកិច្ចំ។ **ទន្តវិទំសកហសិត**ន្តិ ទន្តេ ទស្សេត្វា បាណី បហរន្តានំ មហាសទ្ទេន ហសិតំ។ **សេតុឃាតោ គីតេ**តិ គីតេ វោ បច្ចយឃាតោ ហោតុ, សហេតុកំ គីតំ បជហថាតិ ទីបេតិ។ **នច្ចេ**បិ ឯសេវ នយោ។ **អល**ន្តិ យុត្តំ។ **ធម្មប្បមោទិតានំ សត**ន្តិ ឯត្ថ ធម្មោ វុច្ចតិ ការណំ, កេនចិទេវ ការណេន បមុទិតានំ សន្តានំ។ **សិតំ សិតមត្តាយា**តិ តស្មឹ សិតការណេ សតិ យំ សិតំ ករោថ, តំ វោ សិតមត្តាយ អគ្គទន្តេ ទស្សេត្វា បហដ្ឋាការមត្តទស្សនាយយេវ យុត្តន្តិ វុត្តំ ហោតិ។

៦. អតិត្តិសុត្តវណ្ណនា

១០៩. ឆដ្ឋេ **សោប្បស្សា**តិ និទ្ទាយ។ **បដិសេវនាយ នត្ថិ តិត្តី**តិ យថា យថា បដិសេវតិ, តថា តថា វុច្ចតិយេវាតិ តិត្តិ នាម នត្ថិ។ សេសបទទ្វយេបិ ឯសេវ នយោ។ សចេ ហិ មហាសមុទ្ទេ ឧទកំ សុរា ភវេយ្យ, សុរាសោណ្ឌោ ច មច្ឆោ ហុត្វា និព្ពត្តេយ្យ, តស្ស តត្ថ ចរន្តស្សបិ សយន្តស្សបិ តិត្តិ នាម ន ភវេយ្យ។ ឥមស្មឹ សុត្តេ វដ្ដមេវ កថិតំ។

៧. អរក្ខិតសុត្តវណ្ណនា

១១០. សត្តមេ **អវស្សុតំ ហោតី**តិ តិន្តំ ហោតិ។ **ន ភទ្ទកំ មរណំ ហោតី**តិ អបាយេ បដិសន្ធិបច្ចយតាយ ន លទ្ធកំ ហោតិ។ **កាលកិរិយា**តិ តស្សេវ វេវចនំ។ សុក្កបក្ខេ សគ្គេ បដិសន្ធិបច្ចយតាយ ភទ្ទកំ ហោតិ លទ្ធកំ។ តំ បន ឯកន្តេន សោតាបន្នាទីនំ តិណ្ណំ អរិយសាវកានំយេវ វដ្ដតិ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវាតិ។

៨. ព្យាបន្នសុត្តវណ្ណនា

១១១. អដ្ឋមេ **ព្យាបន្ន**ន្តិ បកតិភាវំ ជហិត្វា ឋិតំ។ សេសំ បុរិមសុត្តេ វុត្តនយមេវ។

៩. បឋមនិទានសុត្តវណ្ណនា

១១២. នវមេ **និទានានី**តិ ការណានិ។ **កម្មានំ សមុទយាយា**តិ វដ្ដគាមិកម្មានំ បិណ្ឌករណត្ថាយ។ **លោភបកត**ន្តិ លោភេន បកតំ។ **សាវជ្ជ**ន្តិ សទោសំ។ **តំ កម្មំ កម្មសមុទយាយ សំវត្តតី**តិ តំ កម្មំ អញ្ញេសម្បិ វដ្ដគាមិកម្មានំ សមុទយាយ បិណ្ឌករណត្ថាយ សំវត្តតិ។ **ន តំ កម្មំ កម្មនិរោធាយា**តិ តំ បន កម្មំ វដ្ដគាមិកម្មានំ និរោធត្ថាយ ន សំវត្តតិ។ សុក្កបក្ខេ **កម្មានំ សមុទយាយា**តិ វិវដ្ដគាមិកម្មានំ សមុទយត្ថាយ។ ឥមិនា នយេន សព្ពំ អត្ថោ វេទិតព្ពំ។

១០. ទុតិយនិទានសុត្តវណ្ណនា

១១៣. ទសមេ **កម្មាន**ន្តិ វដ្ដគាមិកម្មានមេវ។ **ឆន្ទរាគដ្ឋានិយេ**តិ ឆន្ទរាគស្ស ការណភូតេ។ **អារព្ភា**តិ អាគម្ម សន្ធាយ បដិច្ច។ **ឆន្ទោ**តិ តណ្ហាឆន្ទោ។ **យោ ចេតសោ សារាគោ**តិ យោ ចិត្តស្ស រាគោ រជ្ជនា រជ្ជិតត្តំ, ឯតមហំ សំយោជនំ វទាមិ, ពន្ធនំ វទាមីតិ អត្ថោ។ សុក្កបក្ខេ **កម្មាន**ន្តិ វិវដ្ដគាមិកម្មានំ។ **តទភិនិវត្តេតី**តិ តំ អភិនិវត្តេតិ។ យទា វា តេន វិបាកោ ញាតោ ហោតិ វិទិតោ, តទា តេ ចេវ ធម្មេ តញ្ច វិបាកំ អភិនិវត្តេតិ។ ឥមិនា ច បទេន វិបស្សនា កថិតា, **តទភិនិវត្តេត្វា**តិ ឥមិនា មគ្គោ។ **ចេតសា អភិនិវិជ្ឈិត្វា**តិ ឥមិនា ច មគ្គោវ។ **បញ្ញាយ អតិវិជ្ឈ បស្សតី**តិ សហ វិបស្សនាយ មគ្គបញ្ញាយ និព្ពិជ្ឈិត្វា បស្សតិ។ ឯវំ សព្ពត្ថ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ ឥមស្មិំ បន សុត្តេ វដ្ដវិវដ្ដំ កថិតន្តិ។

សម្ពោធវគ្គោ បឋមោ។

(១២) ២. អាបាយិកវគ្គោ

១. អាបាយិកសុត្តវណ្ណនា

១១៤. ទុតិយស្ស បឋមេ អបាយំ គច្ឆិស្សន្តីតិ **អាបាយិកា**។ និរយំ គច្ឆិស្សន្តីតិ **នេរយិកា**។ **ឥទមប្បហាយាតិ** ឥទំ ព្រហ្មចារិបដិញ្ញតាទី បាបធម្មត្តយំ អវិជហិត្វា។ **ព្រហ្មចារិបដិញ្ញោ**តិ ព្រហ្មចារិបដិរូបកោ, តេសំ វា អាកប្បំ អវិជហនេន “អហម្បិ ព្រហ្មចារី”តិ ឯវំបដិញ្ញោ។ **អនុទ្ធំសេតី**តិ អក្កោសតិ បរិភាសតិ ចោទេតិ។ **នត្ថិ កាមេសុ ទោសោ**តិ កិលេសកាមេន វត្ថុកាមេ សេវន្តស្ស នត្ថិ ទោសោ។ **បាតព្យត**ន្តិ បិវិតព្ពតំ បរិភុញ្ជិតព្ពតំ និរាសង្កេន ចិត្តេន បិបាសិតស្ស បានីយបិវនសទិសំ បរិភុញ្ជិតព្ពតំ។ ឥមស្មិំ សុត្តេ វដ្ដមេវ កថិតំ។

២. ទុល្លភសុត្តវណ្ណនា

១១៥. ទុតិយេ **កតញ្ញូ កតវេទី**តិ “ឥមិនា មយ្ហំ កត”ន្តិ តេន កតកម្មំ ញត្វា វិទិតំ បាកដំ កត្វា បដិករណកបុគ្គលោ។

៣. អប្បមេយ្យសុត្តវណ្ណនា

១១៦. តតិយេ សុខេន មេតព្ពោតិ **សុប្បមេយ្យោ**។ ទុក្ខេន មេតព្ពោតិ **ទុប្បមេយ្យោ**។ បមេតុំ ន សក្កោតីតិ **អប្បមេយ្យោ**។ **ឧន្នឡោ**តិ ឧគ្គតនឡោ, តុច្ឆមានំ ឧក្ខិបិត្វា ឋិតោតិ អត្ថោ។ **ចបលោ**តិ បត្តមណ្ឌនាទិនា ចាបល្លេន សមន្នាគតោ។ **មុខរោ**តិ មុខខរោ។ **វិកិណ្ណវាចោ**តិ អសញ្ញតវចនោ។ **អសមាហិតោ**តិ ចិត្តេកគ្គតារហិតោ។ **វិព្ភន្តចិត្តោ**តិ ភន្តចិត្តោ ភន្តគាវិភន្តមិគសប្បដិភាគោ។ **បាកតិន្ទ្រិយោ**តិ វិវដិន្ទ្រិយោ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវាតិ។

៤. អានេញ្ជសុត្តវណ្ណនា

១១៧. ចតុត្ថេ **តទស្សាទេតី**តិ តំ ឈានំ អស្សាទេតិ។ **តំ និកាមេតី**តិ តទេវ បត្ថេតិ។ **តេន ច វិត្តិំ អាបជ្ជតី**តិ តេន ឈានេន តុដ្ឋិំ អាបជ្ជតិ។ **តត្រ ឋិតោ**តិ តស្មិំ ឈានេ ឋិតោ។ **តទធិមុត្តោ**តិ តត្ថេវ អធិមុត្តោ។ **តព្ពហុលវិហារី**តិ តេន ពហុលំ វិហរន្តោ។ **សហព្យតំ ឧបបជ្ជតី**តិ សហភាវំ ឧបបជ្ជតិ, តស្មិំ ទេវលោកេ និព្ពត្តតីតិ អត្ថោ ។ **និរយម្បិ គច្ឆតី**តិអាទិ និរយាទីហិ អវិប្បមុត្តត្តា អបរបរិយាយវសេន តត្ថ គមនំ សន្ធាយ វុត្តំ។ ន ហិ តស្ស ឧបចារជ្ឈានតោ ពលវតរំ អកុសលំ អត្ថិ, យេន អនន្តរំ អបាយេ និព្ពត្តេយ្យ។ **ភគវតោ បន សាវកោ**តិ សោតាបន្នសកទាគាមិអនាគាមីនំ អញ្ញតរោ។ **តស្មិំយេវ ភវេ**តិ តត្ថេវ អរូបភវេ។ **បរិនិព្ពាយតី**តិ អប្បច្ចយបរិនិព្ពានេន បរិនិព្ពាយតិ។ **អធិប្បយាសោ**តិ អធិកប្បយោគោ។ សេសមេត្ថ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពំ។ ឥមស្មិំ បន សុត្តេ បុថុជ្ជនស្ស ឧបបត្តិដ្ឋានំ កថិតំ, អរិយសាវកស្ស តទេវ ឧបបត្តិដ្ឋានញ្ច វិបស្សនាបាទកជ្ឈានញ្ច កថិតំ។

៥. វិបត្តិសម្បទាសុត្តវណ្ណនា

១១៨. បញ្ចមេ **សីលវិបត្តី**តិ សីលស្ស វិបន្នាការោ។ សេសទ្វយេបិ ឯសេវ នយោ។ **នត្ថិ ទិន្ន**ន្តិ ទិន្នស្ស ផលាភាវំ សន្ធាយ វទតិ។ **យិដ្ឋំ** វុច្ចតិ មហាយាគោ។ **ហុត**ន្តិ បហេណកសក្ការោ អធិប្បេតោ។ តម្បិ ឧភយំ ផលាភាវមេវ សន្ធាយ បដិក្ខិបតិ។ **សុកតទុក្កដាន**ន្តិ សុកតទុក្កតានំ, កុសលាកុសលានន្តិ អត្ថោ។ **ផលំ វិបាកោ**តិ យំ ផលន្តិ វា វិបាកោតិ វា វុច្ចតិ, តំ នត្ថីតិ វទតិ។ **នត្ថិ អយំ លោកោ**តិ បរលោកេ ឋិតស្ស អយំ លោកោ នត្ថិ, **នត្ថិ បរោ លោកោ**តិ ឥធ លោកេ ឋិតស្សាបិ បរលោកោ នត្ថិ, សព្ពេ តត្ថ តត្ថេវ ឧច្ឆិជ្ជន្តីតិ ទស្សេតិ។ **នត្ថិ មាតា នត្ថិ បិតា**តិ តេសុ សម្មាបដិបត្តិមិច្ឆាបដិបត្តីនំ ផលាភាវវសេន វទតិ។ **នត្ថិ សត្តា ឱបបាតិកា**តិ ចវិត្វា ឧប្បជ្ជនកសត្តា នាម នត្ថីតិ វទតិ។ **សម្បទា**តិ បារិបូរិយោ។ **សីលសម្បទា**តិ សីលស្ស បរិបុណ្ណអវេកល្លភាវោ។ សេសទ្វយេបិ ឯសេវ នយោ។ **អត្ថិ ទិន្ន**ន្តិអាទិ វុត្តបដិបក្ខនយេន គហេតព្ពំ។

៦. អបណ្ណកសុត្តវណ្ណនា

១១៩. ឆដ្ឋេ **អបណ្ណកោ មណីតិ** ឆហិ គលេហិ សមន្នាគតោ បាសកោ។ **សុគតី សគ្គន្តិ** ចាតុមហារាជិកាទីសុ អញ្ញតរំ សគ្គំ លោកំ។ ឥមស្មឹ សុត្តេ សីលញ្ច សម្មាទិដ្ឋិ ចាតិ ឧភយម្បិ មិស្សកំ កថិតំ។ សត្តមំ ឧត្តានមេវ។

៨. បឋមសោចេយ្យសុត្តវណ្ណនា

១២១. អដ្ឋមេ **សោចេយ្យានីតិ** សុចិភាវា។ **កាយសោចេយ្យន្តិ** កាយទ្វារេ សុចិភាវោ។ សេសទ្វយេបិ ឯសេវ នយោ។ ឥមេសុ បន បដិបាដិយា ចតូសុ សុត្តេសុ អគារិកបដិបទា កថិតា។ សោតាបន្នសកទាគាមីនម្បិ វដ្ដតិ។

៩. ទុតិយសោចេយ្យសុត្តវណ្ណនា

១២២. នវមេ **អជ្ឈត្តន្តិ** និយកជ្ឈត្តំ។ **កាមច្ឆន្ទន្តិ** កាមច្ឆន្ទនីវរណំ។ **ព្យាបាទាទីសុបិ** ឯសេវ នយោ។ សេសមេត្ថ ហេដ្ឋា វុត្តនយមេវ។ គាថាយ បន **កាយសុចិន្តិ** កាយទ្វារេ សុចិំ, កាយេន វា សុចិំ។ សេសទ្វយេបិ ឯសេវ នយោ។ **និន្ហាតបាបកន្តិ** សព្ពេ បាបេ និន្ហាបេត្វា ធោវិត្វា ឋិតំ។ ឥមិនា សុត្តេនបិ គាថាយបិ ខីណាសវោវ កថិតោតិ។

១០. មោនេយ្យសុត្តវណ្ណនា

១២៣. ទសមេ **មោនេយ្យានីតិ** មុនិភាវា។ **កាយមោនេយ្យន្តិ** កាយទ្វារេ មុនិភាវោ សាធុភាវោ បណ្ឌិតភាវោ។ សេសទ្វយេបិ ឯសេវ នយោ។ **ឥទំ វុច្ចតិ, ភិក្ខវេ, កាយមោនេយ្យន្តិ** ឥទំ តិវិធកាយទុច្ចរិតប្បហានំ កាយមោនេយ្យំ នាម។ អបិច តិវិធំ កាយសុចរិតម្បិ កាយមោនេយ្យំ, តថា កាយារម្មណំ ញាណំ កាយមោនេយ្យំ, កាយបរិញ្ញា កាយមោនេយ្យំ, បរិញ្ញាសហគតោ មគ្គោ កាយមោនេយ្យំ, កាយេ ឆន្ទរាគស្ស បហានំ កាយមោនេយ្យំ, កាយសង្ខារនិរោធោ ចតុត្ថជ្ឈានសមាបត្តិ កាយមោនេយ្យំ។ **វចីមោនេយ្យេបិ** ឯសេវ នយោ។

អយំ បនេត្ថ វិសេសោ – យថា ឥធ ចតុត្ថជ្ឈានសមាបត្តិ, ឯវំ តត្ថ វចីសង្ខារនិរោធោ ទុតិយជ្ឈានសមាបត្តិ វចីមោនេយ្យន្តិ វេទិតព្ពា។ មនោមោនេយ្យម្បិ ឥមិនាវ នយេន អត្ថំ ញត្វា ចិត្តសង្ខារនិរោធោ សញ្ញាវេទយិតនិរោធសមាបត្តិ មនោមោនេយ្យន្តិ វេទិតព្ពា។ **កាយមុនិន្តិ** កាយទ្វារេ មុនឹ ឧត្តមំ បរិសុទ្ធំ, កាយេន វា មុនឹ។ សេសទ្វយេបិ ឯសេវ នយោ។ **សព្ពប្បហាយិនន្តិ** ខីណាសវំ។ ខីណាសវោ ហិ សព្ពប្បហាយី នាមាតិ។

អាបាយិកវគ្គោ ទុតិយោ។

(១៣) ៣. កុសិនារវគ្គោ

១. កុសិនារសុត្តវណ្ណនា

១២៤. តតិយស្ស បឋមេ **កុសិនារាយន្តិ** ឯវំនាមកេ នគរេ។ **ពលិហរណេ វនសណ្ឌេតិ** ឯវំនាមកេ វនសណ្ឌេ។ តត្ថ កិរ ភូតពលិករណត្ថំ ពលឹ ហរន្តិ, តស្មា ពលិហរណន្តិ វុច្ចតិ។ **អាកង្ខមានោតិ** ឥច្ឆមានោ។ **សហត្ថាតិ** សហត្ថេន។ **សម្បវារេតីតិ** អលំ អលន្តិ វាចាយ ចេវ ហត្ថវិការេន ច បដិក្ខិបាបេតិ។ **សាធុ វត មាយន្តិ** សាធុ វត មំ អយំ។ **គថិតោតិ** តណ្ហាគេធេន គថិតោ។ **មុច្ឆិតោតិ** តណ្ហាមុច្ឆនាយយេវ មុច្ឆិតោ។ **អជ្ឈោបន្នោតិ** តណ្ហាយ គិលិត្វា បរិនិដ្ឋបេត្វា បវត្តោ។ **អនិស្សរណបញ្ញោតិ** ឆន្ទរាគំ បហាយ សំកឌ្ឍិត្វា បរិភុញ្ជន្តោ និស្សរណបញ្ញោ នាម ហោតិ, អយំ ន តាទិសោ, សច្ឆន្ទរាគោ បរិភុញ្ជតីតិ អនិស្សរណបញ្ញោ។ សុក្កបក្ខោ វុត្តវិបរិយាយេន វេទិតព្ពោ។ នេក្ខម្មវិតក្កាទយោ បនេត្ថ មិស្សកា កថិតាតិ វេទិតព្ពា។

២. ភណ្ឌនសុត្តវណ្ណនា

១២៥. ទុតិយេ **បជហីសូតិ** បជហន្តិ។ **ពហុលមកំសូតិ** បុនប្បុនំ ករោន្តិ។ ឥធាបិ តយោ វិតក្កា មិស្សកាវ កថិតា។

៣. គោតមកចេតិយសុត្តវណ្ណនា

១២៦. តតិយេ **គោតមកេ ចេតិយេតិ** គោតមកយក្ខស្ស ភវនេ។ តថាគតោ ហិ បឋមពោធិយំ វីសតិ វស្សានិ កទាចិ ចាបាលេ ចេតិយេ, កទាចិ សារន្ទទេ, កទាចិ ពហុបុត្តេ, កទាចិ គោតមកេតិ ឯវំ យេភុយ្យេន ទេវកុលេសុយេវ វិហាសិ។ ឥមស្មឹ បន កាលេ វេសាលឹ ឧបនិស្សាយ គោតមកស្ស យក្ខស្ស ភវនដ្ឋានេ វិហាសិ។ តេន វុត្តំ – “គោតមកេ ចេតិយេ”តិ។ **ឯតទវោចាតិ** ឯតំ “អភិញ្ញាយាហ”ន្តិអាទិកំ សុត្តំ អវោច។

ឥទញ្ច ភគវតា សុត្តំ អត្ថុប្បត្តិយំ វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។ កតរអត្ថុប្បត្តិយន្តិ? មូលបរិយាយអត្ថុប្បត្តិយំ (ម. និ. ១.១ អាទយោ)។ សម្ពហុលា កិរ ព្រាហ្មណបព្ពជិតា អត្តនា ឧគ្គហិតពុទ្ធវចនំ និស្សាយ ជាននមទំ ឧប្បាទេត្វា ធម្មស្សវនត្ថំ ន គច្ឆន្តិ – “សម្មាសម្ពុទ្ធោ កថេន្តោ អម្ហេហិ ញាតមេវ កថេស្សតិ, នោ អញ្ញាត”ន្តិ។ ភិក្ខូ តថាគតស្ស អារោចេសុំ។ សត្ថា តេ ភិក្ខូ បក្កោសាបេត្វា មុខបដិញ្ញំ គហេត្វា មូលបរិយាយំ ទេសេសិ។ តេ ភិក្ខូ ទេសនាយ នេវ អាគតដ្ឋានំ, ន គតដ្ឋានំ អទ្ទសំសុ។ អបស្សន្តា “សម្មាសម្ពុទ្ធោ ‘មយ្ហំ កថា និយ្យាតី’តិ មុខសម្បត្តមេវ កថេតី”តិ ចិន្តយឹសុ។ សត្ថា តេសំ មនំ ជានិត្វា ឥមំ សុត្តន្តំ អារភិ។

តត្ថ **អភិញ្ញាយាតិ** “ឥមេ បញ្ចក្ខន្ធា, ទ្វាទសាយតនានិ, អដ្ឋារស ធាតុយោ, ពាវីសតិន្ទ្រិយានិ, ចត្តារិ សច្ចានិ, នវ ហេតូ, សត្ត ផស្សា, សត្ត វេទនា, សត្ត ចេតនា, សត្ត សញ្ញា, សត្ត ចិត្តានី”តិ ជានិត្វា បដិវិជ្ឈិត្វា បច្ចក្ខំ កត្វា, តថា – “ឥមេ ចត្តារោ សតិបដ្ឋានា”តិអាទិនា នយេន តេ តេ ធម្មេ ជានិត្វា បដិវិជ្ឈិត្វា បច្ចក្ខមេវ កត្វាតិ អត្ថោ។ **សនិទានន្តិ** សប្បច្ចយមេវ កត្វា កថេមិ, នោ អប្បច្ចយំ។ **សប្បាដិហារិយន្តិ** បច្ចនីកបដិហរណេន សប្បាដិហារិយមេវ កត្វា កថេមិ, នោ អប្បាដិហារិយំ។ **អលញ្ច បន វោតិ** យុត្តញ្ច បន តុម្ហាកំ។ **តុដ្ឋិយាតិ** “សម្មាសម្ពុទ្ធោ ភគវា, ស្វាក្ខាតោ ធម្មោ, សុប្បដិបន្នោ សង្ឃោ”តិ តីណិ រតនានិ គុណតោ អនុស្សរន្តានំ តុម្ហាកំ យុត្តមេវ តុដ្ឋឹ កាតុន្តិ អត្ថោ។ សេសបទទ្វយេបិ ឯសេវ នយោ។

អកម្បិត្ថាតិ ឆហិ អាការេហិ អកម្បិត្ថ។ ឯវរូបោ ហិ បថវិកម្បោ ពោធិមណ្ឌេបិ អហោសិ។ ពោធិសត្តេ កិរ ទក្ខិណទិសាភាគេន ពោធិមណ្ឌំ អភិរុឡ្ហេ ទក្ខិណទិសាភាគោ ហេដ្ឋា អវីចឹ បាបុណន្តោ វិយ អហោសិ, ឧត្តរភាគោ ឧគ្គន្ត្វា ភវគ្គំ អភិហនន្តោ វិយ។ បច្ឆិមទិសំ គតេ បច្ឆិមភាគោ ហេដ្ឋា អវីចឹ បាបុណន្តោ វិយ អហោសិ, បាចីនភាគោ ឧគ្គន្ត្វា ភវគ្គំ អភិហនន្តោ វិយ។ ឧត្តរទិសំ គតេ ឧត្តរទិសាភាគោ ហេដ្ឋា អវីចឹ បាបុណន្តោ វិយ, ទក្ខិណទិសាភាគោ ឧគ្គន្ត្វា ភវគ្គំ អភិហនន្តោ វិយ។ បាចីនទិសំ គតេ បាចីនទិសាភាគោ ហេដ្ឋា អវីចឹ បាបុណន្តោ វិយ, បច្ឆិមភាគោ ឧគ្គន្ត្វា ភវគ្គំ អភិហនន្តោ វិយ។ ពោធិរុក្ខោបិ សកឹ ហេដ្ឋា អវីចឹ បាបុណន្តោ វិយ, សកឹ ឧគ្គន្ត្វា ភវគ្គំ អភិហនន្តោ វិយ។ តស្មិម្បិ ទិវសេ ឯវំ ឆហិ អាការេហិ ចក្កវាឡសហស្សី មហាបថវី អកម្បិត្ថ។

៤. ភរណ្ឌុកាលាមសុត្តវណ្ណនា

១២៧. ចតុត្ថេ **កេវលកប្បន្តិ** សកលកប្បំ។ **អន្វាហិណ្ឌន្តោតិ** វិចរន្តោ។ **នាទ្ទសាតិ** កី ការណា ន អទ្ទស? អយំ កិរ ភរណ្ឌុ កាលាមោ សក្យានំ អគ្គបិណ្ឌំ ខាទន្តោ វិចរតិ។ តស្ស វសនដ្ឋានំ សម្បត្តកាលេ ឯកា ធម្មទេសនា សមុដ្ឋហិស្សតីតិ ញត្វា ភគវា ឯវំ អធិដ្ឋាសិ, យថា អញ្ញោ អាវសថោ ន បញ្ញាយិត្ថ។ តស្មា ន អទ្ទស។ **បុរាណសព្រហ្មចារីតិ** បោរាណកោ សព្រហ្មចារី។ សោ កិរ អាឡារកាលាមកាលេ តស្មិំយេវ អស្សមេ អហោសិ, តំ សន្ធាយេវមាហ។ **សន្ថរំ បញ្ញាបេហីតិ** សន្ថរិតព្ពំ សន្ថរាហីតិ អត្ថោ។ **សន្ថរំ បញ្ញបេត្វាតិ** កប្បិយមញ្ចកេ បច្ចត្ថរណំ បញ្ញាបេត្វា។ **កាមានំ បរិញ្ញំ បញ្ញាបេតីតិ** ឯត្ថ បរិញ្ញា នាម សមតិក្កមោ, តស្មា កាមានំ សមតិក្កមំ បឋមជ្ឈានំ បញ្ញាបេតិ។ **ន រូបានំ បរិញ្ញន្តិ** រូបានំ សមតិក្កមភូតំ អរូបាវចរសមាបត្តិំ ន បញ្ញាបេតិ។ **ន វេទនានំ បរិញ្ញន្តិ** វេទនានំ សមតិក្កមំ និព្ពានំ ន បញ្ញាបេតិ។ **និដ្ឋាតិ** គតិ និប្ផត្តិ។ **ឧទាហុ បុថូតិ** ឧទាហុ នានា។

៥. ហត្ថកសុត្តវណ្ណនា

១២៨. បញ្ចមេ **អភិក្កន្តាយ រត្តិយាតិ** ឯត្ថ អភិក្កន្តសទ្ទោ ខយសុន្ទរាភិរូបអព្ភនុមោទនាទីសុ ទិស្សតិ។ តត្ថ “អភិក្កន្តា, ភន្តេ, រត្តិ, និក្ខន្តោ បឋមោ យាមោ, ចិរនិសិន្នោ ភិក្ខុសង្ឃោ, ឧទ្ទិសតុ, ភន្តេ, ភគវា ភិក្ខូនំ បាតិមោក្ខ”ន្តិ ឯវមាទីសុ ខយេ ទិស្សតិ។ “អយំ ឥមេសំ ចតុន្នំ បុគ្គលានំ អភិក្កន្តតរោ ច បណីតតរោ ចា”តិ ឯវមាទីសុ (អ. និ. ៤.១០០) សុន្ទរេ។

> “កោ មេ វន្ទតិ បាទានិ, ឥទ្ធិយា យសសា ជលំ;
> អភិក្កន្តេន វណ្ណេន, សព្ពា ឱភាសយំ ទិសា”តិ។ (វិ. វ. ៨៥៧) –

ឯវមាទីសុ អភិរូបេ។ “អភិក្កន្តំ, ភោ គោតមា”តិ ឯវមាទីសុ (បារា. ១៥) អព្ភនុមោទនេ។ ឥធ បន សុន្ទរេ។ តេន **អភិក្កន្តាយ រត្តិយាតិ** ឥដ្ឋាយ កន្តាយ មនាបាយ រត្តិយាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **អភិក្កន្តវណ្ណាតិ** ឥធ អភិក្កន្តសទ្ទោ អភិរូបេ, វណ្ណសទ្ទោ បន ឆវិថុតិកុលវគ្គការណសណ្ឋានបមាណរូបាយតនាទីសុ ទិស្សតិ។ តត្ថ “សុវណ្ណវណ្ណោសិ ភគវា”តិ ឯវមាទីសុ (ម. និ. ២.៣៩៩; សុ. និ. ៥៥៣) ឆវិយំ។ “កទា សញ្ញូឡ្ហា បន តេ គហបតិ សមណស្ស គោតមស្ស វណ្ណា”តិ ឯវមាទីសុ (ម. និ. ២.៧៧) ថុតិយំ។ “ចត្តារោមេ, ភោ គោតម, វណ្ណា”តិ ឯវមាទីសុ (ទី. និ. ៣.១១៥) កុលវគ្គេ។ “អថ កេន នុ វណ្ណេន, គន្ធត្ថេនោតិ វុច្ចតី”តិ ឯវមាទីសុ (សំ. និ. ១.២៣៤) ការណេ។ “មហន្តំ ហត្ថិរាជវណ្ណំ អភិនិម្មិនិត្វា”តិ ឯវមាទីសុ (សំ. និ. ១.១៣៨) សណ្ឋានេ។ “តយោ បត្តស្ស វណ្ណា”តិ ឯវមាទីសុ (បារា. ៦០២) បមាណេ។ “វណ្ណោ គន្ធោ រសោ ឱជា”តិ ឯវមាទីសុ រូបាយតនេ។ សោ ឥធ ឆវិយា ទដ្ឋព្ពោ។ តេន **អភិក្កន្តវណ្ណាតិ** អភិរូបច្ឆវិ, ឥដ្ឋវណ្ណា មនាបវណ្ណាតិ វុត្តំ ហោតិ។

កេវលកប្បន្តិ ឯត្ថ **កេវល**សទ្ទោ អនវសេសយេភុយ្យាព្យាមិស្សានតិរេកទឡ្ហត្ថវិសំយោគាទិអនេកត្ថោ។ តថា ហិស្ស “កេវលបរិបុណ្ណំ បរិសុទ្ធំ ព្រហ្មចរិយ”ន្តិ ឯវមាទីសុ (បារា. ១) អនវសេសតា អត្ថោ។ “កេវលកប្បា ច អង្គមគធា បហូតំ ខាទនីយំ ភោជនីយំ អាទាយ ឧបសង្កមិស្សន្តី”តិ ឯវមាទីសុ (មហាវ. ៤៣) យេភុយ្យតា។ “កេវលស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស សមុទយោ ហោតី”តិ ឯវមាទីសុ (វិភ. ២២៥) អព្យាមិស្សតា។ “កេវលំ សទ្ធាមត្តកំ នូន អយមាយស្មា”តិ ឯវមាទីសុ (មហាវ. ២៤៤) អនតិរេកតា។ “អាយស្មតោ, ភន្តេ, អនុរុទ្ធស្ស ពាហិយោ នាម សទ្ធិវិហារិកោ កេវលកប្បំ សង្ឃភេទាយ ឋិតោ”តិ ឯវមាទីសុ (អ. និ. ៤.២៤៣) ទឡ្ហត្ថតា។ “កេវលី វុសិតវា ឧត្តមបុរិសោតិ វុច្ចតី”តិ ឯវមាទីសុ (សំ. និ. ៣.៥៧) វិសំយោគោ។ ឥធ បន អនវសេសតា អត្ថោតិ អធិប្បេតា។

កប្បសទ្ទោ បនាយំ អភិសទ្ទហនវោហារកាលបញ្ញត្តិឆេទនវិកប្បលេសសមន្តភាវាទិអនេកត្ថោ។ តថា ហិស្ស “ឱកប្បនិយមេតំ ភោតោ គោតមស្ស, យថា តំ អរហតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្សា”តិ ឯវមាទីសុ (ម. និ. ១.៣៨៧) អភិសទ្ទហនមត្ថោ។ “អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, បញ្ចហិ សមណកប្បេហិ ផលំ បរិភុញ្ជិតុ”ន្តិ ឯវមាទីសុ (ចូឡវ. ២៥០) វោហារោ។ “យេន សុទំ និច្ចកប្បំ វិហរាមី”តិ ឯវមាទីសុ (ម. និ. ១.៣៨៧) កាលោ។ “ឥច្ចាយស្មា កប្បោ”តិ ឯវមាទីសុ (សុ. និ. ១០៩៨; ចូឡនិ. កប្បមាណវបុច្ឆា ១១៧, កប្បមាណវបុច្ឆានិទ្ទេសោ ៦១) បញ្ញត្តិ ។ “អលង្កតោ កប្បិតកេសមស្សូ”តិ ឯវមាទីសុ (ជា. ២.២២.១៣៦៨; វិ. វ. ១០៩៤) ឆេទនំ។ “កប្បតិ ទ្វង្គុលកប្បោ”តិ ឯវមាទីសុ (ចូឡវ. ៤៤៦) វិកប្បោ។ “អត្ថិ កប្បោ និបជ្ជិតុ”ន្តិ ឯវមាទីសុ (អ. និ. ៨.៨០) លេសោ។ “កេវលកប្បំ វេឡុវនំ ឱភាសេត្វា”តិ ឯវមាទីសុ (សំ. និ. ១.៩៤) សមន្តភាវោ។ ឥធ បនស្ស សមន្តភាវោ អត្ថោ អធិប្បេតោ។ តស្មា **កេវលកប្បំ ជេតវនន្តិ** ឯត្ថ អនវសេសំ សមន្តតោ ជេតវនន្តិ អត្ថោ។

ឱភាសេត្វាតិ អាភាយ ផរិត្វា។ **វាលុកាយាតិ** សណ្ហាយ វាលុកាយ។ **ន សណ្ឋាតីតិ** ន បតិដ្ឋាតិ។ **ឱឡារិកន្តិ** ព្រហ្មទេវតាយ ហិ បថវិយំ បតិដ្ឋានកាលេ អត្តភាវោ ឱឡារិកោ មាបេតុំ វដ្តតិ បថវី វា, តស្មា ឯវមាហ។ **ធម្មាតិ**

ឥមិនា បុព្ពេ ឧគ្គហិតពុទ្ធវចនំ ទស្សេតិ។ **នប្បវត្តិនោ អហេសុន្តិ** សជ្ឈាយមុខ្សាកា វាចា បរិហីនាយេវ អហេសុំ។ **អប្បដិវានោ**តិ អនិវត្តោ អនុក្កណ្ឋិតោ។

ទស្សនស្សាតិ ចក្ខុវិញ្ញាណេន ទស្សនស្ស។ **ឧបដ្ឋានស្សា**តិ ចតូហិ បច្ចយេហិ ឧបដ្ឋានស្ស។ **អធិសីលន្តិ** ទសវិធំ សីលំ។ តញ្ហិ បញ្ចសីលំ ឧបាទាយ អធិសីលន្តិ វុច្ចតិ។ **អវិហំ គតោ**តិ អវិហព្រហ្មលោកេ និព្ពត្តោស្មីតិ ទស្សេតិ។

៦. កដុវិយសុត្តវណ្ណនា

១២៨. ឆដ្ឋេ **គោយោគបិលក្ខស្មិន្តិ** គាវីនំ វិក្កយដ្ឋានេ ឧដ្ឋិតបិលក្ខស្ស សន្តិកេ។ **រិត្តស្សាទន្តិ** ឈានសុខាភាវេន រិត្តស្សាទំ។ **ពាហិរស្សាទន្តិ** កាមគុណសុខរសេន ពាហិរស្សាទំ។ **កដុវិយន្តិ** ឧច្ឆិដ្ឋំ។ **អាមគន្ធេនា**តិ កោធសង្ខាតេន វិស្សគន្ធេន។ **អវស្សុតន្តិ** តិន្តំ។ **មក្ខិកា**តិ កិលេសមក្ខិកា។ **នានុបតិស្សន្តី**តិ ឧដ្ឋាយ ន អនុពន្ធិស្សន្តិ។ **នានាស្សវិស្សន្តី**តិ អនុពន្ធិត្វា ន ខាទិស្សន្តិ។ **សំវេគមាបាទី**តិ សោតាបន្នោ ជាតោ។

កដុវិយកតោតិ ឧច្ឆិដ្ឋកតោ។ **អារកា ហោតី**តិ ទូរេ ហោតិ។ **វិឃាតស្សេវ ភាគវា**តិ ទុក្ខស្សេវ ភាគី។ **ចរតី**តិ ចរតិ គច្ឆតិ។ **ទុម្មេធោ**តិ ទុប្បញ្ញោ។ ឥមស្មឹ សុត្តេ វដ្ដមេវ កថិតំ, គាថាសុ វដ្ដវិវដ្ដំ កថិតន្តិ។ សត្តមេ វដ្ដមេវ ភាសិតំ។

៨. ទុតិយអនុរុទ្ធសុត្តវណ្ណនា

១៣១. អដ្ឋមេ **ឥទំ តេ មានស្មិន្តិ** អយំ តេ នវវិធេន វឌ្ឍិតមានោតិ អត្ថោ។ **ឥទំ តេ ឧទ្ធច្ចស្មិន្តិ** ឥទំ តវ ឧទ្ធច្ចំ ចិត្តស្ស ឧទ្ធតភាវោ។ **ឥទំ តេ កុក្កុច្ចស្មិន្តិ** ឥទំ តវ កុក្កុច្ចំ។

៩. បដិច្ឆន្នសុត្តវណ្ណនា

១៣២. នវមេ **អាវហន្តី**តិ និយ្យន្តិ។ **បដិច្ឆន្នោ អាវហតី**តិ បដិច្ឆន្នោវ ហុត្វា និយ្យាតិ។ **វិវដោ វិរោចតី**តិ ឯកតោ ឯកតោ ឧភតោ អត្តតោ សព្ពត្ថកតោតិ ចតុព្ពិធា វិវដតា វេទិតព្ពា។ តត្ថ **ឯកតោ វិវដំ** នាម អសាធារណសិក្ខាបទំ។ **ឧភតោ វិវដំ** នាម សាធារណសិក្ខាបទំ។ **អត្តតោ វិវដំ** នាម បដិលទ្ធធម្មគុណោ។ **សព្ពត្ថកវិវដំ** នាម តេបិដកំ ពុទ្ធវចនំ។

១០. លេខសុត្តវណ្ណនា

១៣៣. ទសមេ **អភិណ្ហន្តិ** អភិក្ខណំ និរន្តរំ។ **អាគាឡ្ហេនា**តិ គាឡ្ហេន កក្ខឡេន។ **ផរុសេនា**តិ ផរុសវចនេន។ គាឡ្ហំ កត្វា ផរុសំ កត្វា វុច្ចមានោបីតិ អត្ថោ។ **អមនាបេនា**តិ មនំ អនល្លីយន្តេន អវឌ្ឍន្តេន។ **សន្ទិយតិមេវា**តិ ឃដិយតិយេវ។ **សំសន្ទតិមេវា**តិ និរន្តរោវ ហោតិ។ **សម្មោទតិមេវា**តិ ឯកីភាវមេវ គច្ឆតិ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានមេវាតិ។

កុសិនារវគ្គោ តតិយោ។

(១៤) ៤. យោធាជីវវគ្គោ

១. យោធាជីវសុត្តវណ្ណនា

១៣៤. ចតុត្ថស្ស បឋមេ យុទ្ធំ ឧបជីវតីតិ **យោធាជីវោ។ រាជារហោ**តិ រញ្ញោ អនុច្ឆវិកោ។ **រាជភោគ្គោ**តិ រញ្ញោ ឧបភោគបរិភោគោ។ **អង្គន្តេវ សង្ខ្យំ គច្ឆតី**តិ ហត្ថោ វិយ បាទោ វិយ ច អវស្សំ ឥច្ឆិតព្ពត្តា អង្គន្តិ សង្ខ្យំ គច្ឆតិ។ **ទូរេ បាតី ហោតី**តិ ឧទកេ ឧសភមត្តំ , ថលេ អដ្ឋុសភមត្តំ, តតោ វា ឧត្តរិន្តិ ទូរេ កណ្ឌំ បាតេតិ។ ទុដ្ឋគាមណិអភយស្ស ហិ យោធាជីវោ នវឧសភមត្តំ កណ្ឌំ បាតេសិ, បច្ឆិមភវេ ពោធិសត្តោ យោជនប្បមាណំ។ **អក្ខណវេធី**តិ អវិរាធិតវេធី, អក្ខណំ វា វិជ្ជុ វិជ្ជុន្តរិកាយ វិជ្ឈិតុំ សមត្ថោតិ អត្ថោ។ **មហតោ កាយស្ស បទាលេតា**តិ ឯកតោពទ្ធំ ផលកសតម្បិ មហឹសចម្មសតម្បិ អង្គុដ្ឋបមាណពហលំ លោហបដ្ដម្បិ ចតុរង្គុលពហលំ អសនបទរម្បិ វិទត្ថិពហលំ ឧទុម្ពរបទរម្បិ ទីឃន្តេន វាលិកសកដម្បិ វិនិវិជ្ឈិតុំ សមត្ថោតិ អត្ថោ។ **យំកិញ្ចិ រូប**ន្តិអាទិ វិសុទ្ធិមគ្គេ វិត្ថារិតមេវ។ **នេតំ មមា**តិអាទិ តណ្ហាមានទិដ្ឋិបដិក្ខេបវសេន វុត្តំ។ **សម្មប្បញ្ញាយ បស្សតី**តិ សម្មា ហេតុនា ការណេន សហវិបស្សនាយ មគ្គបញ្ញាយ បស្សតិ។ **បទាលេតី**តិ អរហត្តមគ្គេន បទាលេតិ។

២. បរិសាសុត្តវណ្ណនា

១៣៥. ទុតិយេ **ឧក្កាចិតវិនីតា**តិ អប្បដិបុច្ឆិត្វា វិនីតា ទុព្ពិនីតបរិសា។ **បដិបុច្ឆាវិនីតា**តិ បុច្ឆិត្វា វិនីតា សុវិនីតបរិសា។ **យាវតាវិនីតា**តិ បមាណវសេន វិនីតា, បមាណំ ញត្វា វិនីតបរិសាតិ អត្ថោ។ “យាវតជ្ឈា”តិ បាឡិយា បន យាវ អជ្ឈាសយាតិ អត្ថោ, អជ្ឈាសយំ ញត្វា វិនីតបរិសាតិ វុត្តំ ហោតិ។ តតិយំ ឧត្តានមេវ។

៤. ឧប្បាទាសុត្តវណ្ណនា

១៣៧. ចតុត្ថេ **ធម្មដ្ឋិតតា**តិ សភាវដ្ឋិតតា។ **ធម្មនិយាមតា**តិ សភាវនិយាមតា។ **សព្ពេ សង្ខារា**តិ ចតុភូមកសង្ខារា។ **អនិច្ចា**តិ ហុត្វា អភាវដ្ឋេន អនិច្ចា។ **ទុក្ខា**តិ សម្បដិបីឡនដ្ឋេន ទុក្ខា។ **អនត្តា**តិ អវសវត្តនដ្ឋេន អនត្តា។ ឥតិ ឥមស្មឹ សុត្តេ តីណិ លក្ខណានិ មិស្សកានិ កថិតានិ។

៥. កេសកម្ពលសុត្តវណ្ណនា

១៣៨. បញ្ចមេ **តន្តាវុតានំ វត្ថាន**ន្តិ បច្ចត្តេ សាមិវចនំ, តន្តេហិ វាយិតវត្ថានីតិ អត្ថោ។ **កេសកម្ពលោ**តិ មនុស្សកេសេហិ វាយិតកម្ពលោ ។ **បុថុសមណព្រាហ្មណវាទាន**ន្តិ ឥទម្បិ បច្ចត្តេ សាមិវចនំ។ **បដិកិដ្ឋោ**តិ បច្ឆិមកោ លាមកោ។ **មោឃបុរិសោ**តិ តុច្ឆបុរិសោ។ **បដិពាហតី**តិ បដិសេធេតិ។ **ខិប្បំ ឧឌ្ឌេយ្យា**តិ កុមិនំ ឱឌ្ឌេយ្យ។ ឆដ្ឋសត្តមានិ ឧត្តានត្ថានេវ។

៨. អស្សខឡុង្កសុត្តវណ្ណនា

១៤១. អដ្ឋមេ **អស្សខឡុង្កោ**តិ អស្សបោតោ។ **ឥទមស្ស ជវស្មឹ វទាមី**តិ អយមស្ស ញាណជវោតិ វទាមិ។ **ឥទមស្ស វណ្ណស្មឹ វទាមី**តិ អយមស្ស គុណវណ្ណោតិ វទាមិ។ **ឥទមស្ស អារោហបរិណាហស្មិ**ន្តិ អយមស្ស ឧច្ចភាវោ បរិមណ្ឌលភាវោតិ វទាមីតិ។

៩. អស្សបរស្សសុត្តវណ្ណនា

១៤២. នវមេ **អស្សបរស្សេ**តិ អស្សេសុ បរស្សេ។ **បុរិសបរស្សេ**តិ បុរិសេសុ បរស្សេ, បុរិសបុរិសេតិ អត្ថោ។ ឥមស្មឹ សុត្តេ តីណិ មគ្គផលានិ កថិតានិ។ តត្ថ អយំ តីហិ មគ្គេហិ ញាណជវសម្បន្នោតិ វេទិតព្ពោ។

១០. អស្សាជានីយសុត្តវណ្ណនា

១៤៣. ទសមេ **ភទ្រេ**តិ ភទ្ទកេ។ **អស្សាជានីយេ**តិ ការណាការណំ ជាននកេ អស្សេ។ **បុរិសាជានីយេសុ**បិ ឯសេវ នយោ។ ឥមស្មឹ សុត្តេ អរហត្តផលំ កថិតំ។ តត្រាយំ អរហត្តមគ្គេន ញាណជវសម្បន្នោតិ វេទិតព្ពោ។

១១. បឋមមោរនិវាបសុត្តវណ្ណនា

១៤៤. ឯកាទសមេ **អច្ចន្តនិដ្ឋោ**តិ អន្តំ អតិក្កន្តនិដ្ឋោ, អកុប្បនិដ្ឋោ ធុវនិដ្ឋោតិ អត្ថោ។ សេសំ សទិសមេវ។

១២. ទុតិយមោរនិវាបសុត្តវណ្ណនា

១៤៥. ទ្វាទសមេ **ឥទ្ធិបាដិហារិយេនា**តិ ឥជ្ឈនកបាដិហារិយេន។ **អាទេសនាបាដិហារិយេនា**តិ អាទិសិត្វា អបទិសិត្វា កថនអនុកថនកថាបាដិហារិយេន។

១៣. តតិយមោរនិវាបសុត្តវណ្ណនា

១៤៦. តេរសមេ **សម្មាទិដ្ឋិយា**តិ ផលសមាបត្តត្ថាយ សម្មាទិដ្ឋិយា។ **សម្មាញាណេនា**តិ ផលញាណេន។ **សម្មាវិមុត្តិយា**តិ សេសេហិ ផលសមាបត្តិធម្មេហិ។ ឥមេសុ តីសុបិ សុត្តេសុ ខីណាសវោវ កថិតោតិ។

យោធាជីវវគ្គោ ចតុត្ថោ។

(១៥) ៥. មង្គលវគ្គោ

១-៩. អកុសលសុត្តាទិវណ្ណនា

១៤៧-១៥៥. បញ្ចមស្ស បឋមេ **យថាភតំ និក្ខិត្តោ**តិ យថា អានេត្វា ឋបិតោ។ ទុតិយេ **សាវជ្ជេនា**តិ សទោសេន។ តតិយេ **វិសមេនា**តិ សបក្ខលនេន។ **សមេនា**តិ អបក្ខលនេន។ ចតុត្ថេ **អសុចិនា**តិ គូថសទិសេន អបរិសុទ្ធេន អមេជ្ឈេន។ **សុចិនា**តិ បរិសុទ្ធេន មេជ្ឈេន។ បញ្ចមាទីនិ ឧត្តានានេវ។

១០. បុព្ពណ្ហសុត្តវណ្ណនា

១៥៦. ទសមេ **សុនក្ខត្ត**ន្តិអាទីសុ យស្មឹ ទិវសេ តយោ សុចរិតធម្មា បូរិតា ហោន្តិ, សោ ទិវសោ លទ្ធនក្ខត្តយោគោ នាម, តេនស្ស សទា **សុនក្ខត្តំ** នាម ហោតីតិ វុច្ចតិ។ ស្វេវ ទិវសោ កតមង្គលោ នាម ហោតិ, តេនស្ស សទា **សុមង្គល**ន្តិ វុច្ចតិ។ បភាតម្បិស្ស សទា **សុប្បភាត**មេវ, សយនតោ ឧដ្ឋានម្បិ **សុហុដ្ឋិត**មេវ, ខណោបិ **សុក្ខណោវ**, មុហុត្តោបិ **សុមុហុត្តោវ**។ ឯត្ថ ច ទសច្ឆរបមាណោ កាលោ ខណោ នាម, តេន ខណេន ទសក្ខណោ កាលោ លយោ នាម, តេន លយេន ច ទសលយោ កាលោ ខណលយោ នាម, តេន ទសគុណោ មុហុត្តោ នាម, តេន ទសគុណោ ខណមុហុត្តោ នាមាតិ អយំ វិភាគោ វេទិតព្ពោ។ **សុយិដ្ឋំ ព្រហ្មចារិសូ**តិ យស្មឹ ទិវសេ តីណិ សុចរិតានិ បូរិតានិ, តទាស្ស សេដ្ឋចារីសុ ទិន្នទានំ សុយិដ្ឋំ នាម ហោតិ ។ **បទក្ខិណំ កាយកម្ម**ន្តិ តំ ទិវសំ តេន កតំ កាយកម្មំ វឌ្ឍិកាយកម្មំ នាម ហោតិ។ សេសបទេសុបិ ឯសេវ នយោ។ **បទក្ខិណានិ កត្វានា**តិ វឌ្ឍិយុត្តានិ កាយកម្មាទីនិ កត្វា។ **លភន្តត្ថេ បទក្ខិណេ**តិ បទក្ខិណេ វឌ្ឍិអត្ថេយេវ លភតិ។ សេសំ ឧត្តានមេវាតិ។

មង្គលវគ្គោ បញ្ចមោ។

តតិយបណ្ណាសកំ និដ្ឋិតំ។

(១៦) ៦. អចេលកវគ្គវណ្ណនា

១៥៧-១៦៣. ឥតោ បរេសុ **អាគាឡ្ហា បដិបទា**តិ គាឡ្ហា កក្ខឡា លោភវសេន ថិរគ្គហណា។ **និជ្ឈាមា**តិ អត្តកិលមថានុយោគវសេន សុដ្ឋុ ឈាមា សន្តត្តា បរិតត្តា។ **មជ្ឈិមា**តិ នេវ កក្ខឡា ន ឈាមា មជ្ឈេ ភវា។ **អចេលកោ**តិ និច្ចេលោ នគ្គោ។ **មុត្តាចារោ**តិ វិស្សដ្ឋាចារោ, ឧច្ចារកម្មាទីសុ លោកិយកុលបុត្តាចារេន វិរហិតោ ឋិតកោវ ឧច្ចារំ ករោតិ, បស្សាវំ ករោតិ, ខាទតិ ភុញ្ជតិ។ **ហត្ថាបលេខនោ**តិ ហត្ថេ បិណ្ឌម្ហិ និដ្ឋិតេ ជិវ្ហាយ ហត្ថំ អបលេខតិ, ឧច្ចារម្បិ កត្វា ហត្ថស្មិំយេវ ទណ្ឌកសញ្ញី ហុត្វា ហត្ថេន អបលេខតិ។ ភិក្ខាយ គហណត្ថំ “ឯហិ, ភទន្តេ”តិ វុត្តោ ន ឯតីតិ **ន ឯហិភទន្តិកោ**។ “តេន ហិ តិដ្ឋ, ភន្តេ”តិ វុត្តោបិ ន តិដ្ឋតីតិ **ន តិដ្ឋភទន្តិកោ**។ តទុភយម្បិ កិរ សោ “ឯតស្ស វចនំ កតំ ភវិស្សតី”តិ ន ករោតិ។ **អភិហដ**ន្តិ បុរេតរំ គហេត្វា អាហដភិក្ខំ។ **ឧទ្ទិស្សកត**ន្តិ ឥទំ តុម្ហេ ឧទ្ទិស្ស កតន្តិ ឯវមារោចិតភិក្ខំ។ **និមន្តន**ន្តិ “អសុកំ នាម កុលំ វា វីថិំ វា គាមំ វា បវិសេយ្យាថា”តិ ឯវំ និមន្តិតភិក្ខម្បិ ន សាទិយតិ ន គណ្ហាតិ។ **ន កុម្ភិមុខា**តិ កុម្ភិតោ ឧទ្ធរិត្វា ទីយមានំ ភិក្ខម្បិ ន គណ្ហាតិ។ **ន កឡោបិមុខា**តិ កឡោបីតិ ឧក្ខលិ វា បច្ឆិ វា, តតោបិ ន គណ្ហាតិ។ កស្មា? “កុម្ភិកឡោបិយោ មំ និស្សាយ កដច្ឆុនា បហារំ លភន្តី”តិ។ **ន ឯឡកមន្តរ**ន្តិ ឧម្មារំ អន្តរំ កត្វា ទីយមានំ ន គណ្ហាតិ។ កស្មា? “អយំ មំ និស្សាយ អន្តរករណំ លភតី”តិ។ **ទណ្ឌមុសលេសុ**បិ ឯសេវ នយោ។ **ទ្វិន្ន**ន្តិ ទ្វីសុ ភុញ្ជមានេសុ ឯកស្មិំ ឧដ្ឋាយ ទេន្តេ ន គណ្ហាតិ។ កស្មា? កពឡន្តរាយោ ហោតីតិ។

ន គព្ភិនិយាតិអាទីសុ បន គព្ភិនិយា កុច្ឆិយំ ទារកោ កិលមតិ, បាយន្តិយា ទារកស្ស ខីរន្តរាយោ ហោតិ, បុរិសន្តរគតាយ រតិអន្តរាយោ ហោតីតិ ន គណ្ហាតិ។ **ន សង្កិត្តីសូ**តិ សង្កិត្តេត្វា កតភត្តេសុ។ ទុព្ភិក្ខសមយេ កិរ អចេលកសាវកា អចេលកានំ អត្ថាយ តតោ តតោ តណ្ឌុលាទីនិ សមាទបេត្វា ភត្តំ បចន្តិ, ឧក្កដ្ឋាចេលកោ តតោ ន បដិគ្គណ្ហាតិ។ **ន យត្ថ សា**តិ យត្ថ សុនខោ “បិណ្ឌំ លភិស្សាមី”តិ ឧបដ្ឋិតោ ហោតិ, តត្ថ តស្ស អទត្វា អាហដំ ន គណ្ហាតិ។ កស្មា? ឯតស្ស បិណ្ឌន្តរាយោ ហោតីតិ។ **សណ្ឌសណ្ឌចារិនី**តិ សមូហសមូហចារិនី ។ សចេ ហិ អចេលកំ ទិស្វា “ឥមស្ស ភិក្ខំ ទស្សាមា”តិ មនុស្សា ភត្តគេហំ បវិសន្តិ, តេសុ ច បវិសន្តេសុ កឡោបិមុខាទីសុ និលីនា មក្ខិកា ឧប្បតិត្វា សណ្ឌសណ្ឌា ចរន្តិ, តតោ អាហដំ ភិក្ខំ ន គណ្ហាតិ។ កស្មា? “មំ និស្សាយ មក្ខិកានំ គោចរន្តរាយោ ជាតោ”តិ។

ថុសោទកន្តិ សព្ពសស្សសម្ភារេហិ កតសោវីរកំ។ ឯត្ថ ច សុរាបានមេវ សាវជ្ជំ, អយំ បន សព្ពេសុ សាវជ្ជសញ្ញី។ **ឯកាគារិកោ**តិ យោ ឯកស្មិំយេវ គេហេ ភិក្ខំ លភិត្វា និវត្តតិ។ **ឯកាលោបិកោ**តិ ឯកេនេវ អាលោបេន យាបេតិ។ **ទ្វាគារិកាទីសុ**បិ ឯសេវ នយោ។ **ឯកិស្សាបិ ទត្តិយា**តិ ឯកាយ ទត្តិយា។ ទត្តិ នាម ឯកា ខុទ្ទកបាតិ ហោតិ, យត្ថ អគ្គភិក្ខំ បក្ខិបិត្វា បបេន្តិ។ **ឯកាហិក**ន្តិ ឯកទិវសន្តរិកំ។ **អទ្ធមាសិក**ន្តិ អទ្ធមាសន្តរិកំ។ **បរិយាយភត្តភោជន**ន្តិ វារភត្តភោជនំ, ឯកាហវារេន ទ្វីហវារេន សត្តាហវារេន អទ្ធមាសវារេនាតិ ឯវំ ទិវសវារេន អាភតភត្តភោជនំ។ **សាកភក្ខោ**តិអាទីនិ វុត្តត្ថានេវ។

ឧព្ភដ្ឋកោតិ ឧទ្ធំ ឋិតកោ។ **ឧក្កុដិកប្បធានមនុយុត្តោ**តិ ឧក្កុដិកវីរិយមនុយុត្តោ, គច្ឆន្តោបិ ឧក្កុដិកោវ ហុត្វា ឧប្បតិត្វា ឧប្បតិត្វា គច្ឆតិ។ **កណ្ដកាបស្សយិកោ**តិ អយកណ្ដកេ វា បកតិកណ្ដកេ វា ភូមិយំ កោដ្ដេត្វា តត្ថ ចម្មំ អត្ថរិត្វា ឋានចង្កមាទីនិ ករោតិ។ **សេយ្យ**ន្តិ សយន្តោបិ តត្ថេវ សេយ្យំ កប្បេតិ។ សាយំ តតិយមស្សាតិ **សាយតតិយកំ**។ បាតោ មជ្ឈន្ហិកេ សាយន្តិ ទិវសស្ស តិក្ខត្តុំ “បាបំ បវាហេស្សាមី”តិ ឧទកោរោហនានុយោគំ អនុយុត្តោ វិហរតិ។

កាយេ កាយានុបស្សីតិអាទីនិ ហេដ្ឋា ឯកកនិបាតវណ្ណនាយំ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពានិ។ **អយំ វុច្ចតិ, ភិក្ខវេ, មជ្ឈិមា បដិបទា**តិ, ភិក្ខវេ, អយំ កាមសុខល្លិកានុយោគញ្ច អត្តកិលមថានុយោគញ្ចាតិ ទ្វេ អន្តេ អនុបគតា, សស្សតុច្ឆេទន្តេហិ វា វិមុត្តា មជ្ឈិមា បដិបទាតិ វេទិតព្ពា។

អចេលកវគ្គោ ឆដ្ឋោ។

១៧-១៨. បេយ្យាលវគ្គាទិវណ្ណនា

១៦៤-១៨៤. សមនុញ្ញោតិ សមានជ្ឈាសយោ។ **រាគស្សា**តិ បញ្ចកាមគុណិករាគស្ស។ **អភិញ្ញាយា**តិ អភិជាននត្ថំ។ **សុញ្ញតោ សមាធី**តិអាទីហិ តីហិបិ សមាធីហិ វិបស្សនាវ កថិតា។ វិបស្សនា ហិ និច្ចាភិនិវេស-និច្ចនិមិត្ត-និច្ចបណិធិអាទីនំ អភាវា ឥមានិ នាមានិ លភតិ។ **បរិញ្ញាយា**តិ បរិជាននត្ថំ។ សេសបទេសុបិ ឯសេវ នយោតិ។

បេយ្យាលវគ្គាទិ និដ្ឋិតា។

មនោរថបូរណិយា អង្គុត្តរនិកាយ-អដ្ឋកថាយ

តិកនិបាតស្ស សំវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

។ នមោ តស្ស ភគវតោ អរហតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស។

អង្គុត្តរនិកាយេ

ចតុក្កនិបាត-អដ្ឋកថា

១. បឋមបណ្ណាសកំ

១. ភណ្ឌគាមវគ្គោ

១. អនុពុទ្ធសុត្តវណ្ណនា

១. ចតុក្កនិបាតស្ស បឋមេ **អននុពោធា**តិ អពុជ្ឈនេន អជាននេន។ **អប្បដិវេធា**តិ អប្បដិវិជ្ឈនេន អបច្ចក្ខកិរិយាយ។ **ទីឃមទ្ធាន**ន្តិ ចិរកាលំ។ **សន្ធាវិត**ន្តិ ភវតោ ភវំ គមនវសេន សន្ធាវិតំ។ **សំសរិត**ន្តិ បុនប្បុនំ គមនាគមនវសេន សំសរិតំ។ **មមញ្ចេវ តុម្ហាកញ្ចា**តិ មយា ច តុម្ហេហិ ច។ អថ វា **សន្ធាវិតំ សំសរិត**ន្តិ សន្ធាវនំ សំសរណំ មមញ្ចេវ តុម្ហាកញ្ច អហោសីតិ ឯវមេត្ថ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ **អរិយស្សា**តិ និទ្ទោសស្ស។ សីលំ សមាធិ បញ្ញាតិ ឥមេ បន តយោ ធម្មា មគ្គផលសម្បយុត្តាវ វេទិតព្ពា, វិមុត្តិនាមេន ផលមេវ និទ្ទិដ្ឋំ។ **ភវតណ្ហា**តិ ភវេសុ តណ្ហា។ **ភវនេត្តី**តិ ភវរជ្ជុ។ តណ្ហាយ ឯវ ឯតំ នាមំ។ តាយ ហិ សត្តា គោណា វិយ គីវាយ ពន្ធិត្វា តំ តំ ភវំ នីយន្តិ, តស្មា ភវនេត្តីតិ វុច្ចតិ។

អនុត្តរាតិ លោកុត្តរា។ **ទុក្ខស្សន្តករោ**តិ វដ្ដទុក្ខស្ស អន្តករោ។ **ចក្ខុមា**តិ បញ្ចហិ ចក្ខូហិ ចក្ខុមា។ **បរិនិព្ពុតោ**តិ កិលេសបរិនិព្ពានេន បរិនិព្ពុតោ។ ឥទមស្ស ពោធិមណ្ឌេ បឋមបរិនិព្ពានំ, បច្ឆា បន យមកសាលានមន្តរេ អនុបាទិសេសាយ និព្ពានធាតុយា បរិនិព្ពុតោតិ យថានុសន្ធិនា ទេសនំ និដ្ឋាបេសិ។

២. បបតិតសុត្តវណ្ណនា

២. ទុតិយេ **បបតិតោ**តិ បតិតោ ចុតោ។ **អប្បបតិតោ**តិ អបតិតោ បតិដ្ឋិតោ។ តត្ថ លោកិយមហាជនោ បតិតោយេវ នាម, សោតាបន្នាទយោ កិលេសុប្បត្តិក្ខណេ បតិតា នាម, ខីណាសវោ ឯកន្តបតិដ្ឋិតោ នាម។

ចុតា បតន្តីតិ យេ ចុតា, តេ បតន្តិ នាម។ **បតិតា**តិ យេ បតិតា, តេ ចុតា នាម។ ចុតត្តា បតិតា, បតិតត្តា ចុតាតិ អត្ថោ។ **គិទ្ធា**តិ រាគរត្តា។ **បុនរាគតា**តិ បុន ជាតឹ បុន ជរំ បុន ព្យាធឹ បុន មរណំ អាគតា នាម ហោន្តិ។ **កតំ កិច្ច**ន្តិ ចតូហិ មគ្គេហិ កត្តព្ពកិច្ចំ កតំ។ **រតំ រម្ម**ន្តិ រមិតព្ពយុត្តកេ គុណជាតេ រមិតំ។ **សុខេនាន្វាគតំ សុខ**ន្តិ សុខេន សុខំ អនុអាគតំ សម្បត្តំ។ មានុសកសុខេន ទិព្ពសុខំ, ឈានសុខេន វិបស្សនាសុខំ, វិបស្សនាសុខេន មគ្គសុខំ, មគ្គសុខេន ផលសុខំ, ផលសុខេន និព្ពានសុខំ សម្បត្តំ អធិគតន្តិ អត្ថោ។

៣. បឋមខតសុត្តវណ្ណនា

៣. តតិយំ ទុកនិបាតវណ្ណនាយំ វុត្តមេវ។ គាថាសុ បន **និន្ទិយ**ន្តិ និន្ទិតព្ពយុត្តកំ។ **និន្ទតី**តិ គរហតិ។ **បសំសិយោ**តិ បសំសិតព្ពយុត្តោ។ **វិចិនាតិ មុខេន សោ កលិ**ន្តិ យោ ឯវំ បវត្តោ , តេន មុខេន កលឹ វិចិនាតិ នាម។ **កលិនា តេន សុខំ ន វិន្ទតី**តិ តេន ច កលិនា សុខំ ន បដិលភតិ។ **សព្ពស្សាបិ សហាបិ អត្តនា**តិ សព្ពេនបិ សកេន ធនេន ចេវ អត្តនា ច សទ្ធឹ យោ បរាជយោ, សោ អប្បមត្តកោវ កលីតិ អត្ថោ។ **យោ សុគតេសូ**តិ យោ បន សម្មគ្គតេសុ បុគ្គលេសុ ចិត្តំ បទុស្សេយ្យ, អយំ ចិត្តបទោសោវ តតោ កលិតោ មហន្តតរោ កលិ។ ឥទានិ តស្ស មហន្តតរភាវំ ទស្សេន្តោ **សតំ សហស្សាន**ន្តិអាទិមាហ។ តត្ថ **សតំ សហស្សាន**ន្តិ និរព្ពុទគណនាយ សតសហស្សំ។ **ឆត្តឹសតី**តិ អបរានិ ច ឆត្តឹសតិ និរព្ពុទានិ។ **បញ្ច ចា**តិ អព្ពុទគណនាយ ច បញ្ច អព្ពុទានិ។ **យមរិយគរហី**តិ យំ អរិយេ គរហន្តោ និរយំ ឧបបជ្ជតិ, តត្ថ ឯត្តកំ អាយុប្បមាណន្តិ។

៤. ទុតិយខតសុត្តវណ្ណនា

៤. ចតុត្ថេ **មាតរិ បិតរិ ចា**តិអាទីសុ មិត្តវិន្ទកោ មាតរិ មិច្ឆាបដិបន្នោ នាម, អជាតសត្តុ បិតរិ មិច្ឆាបដិបន្នោ នាម, ទេវទត្តោ តថាគតេ មិច្ឆាបដិបន្នោ នាម, កោកាលិកោ តថាគតសាវកេ មិច្ឆាបដិបន្នោ នាម។ **ពហុញ្ចា**តិ ពហុកមេវ។ **បសវតី**តិ បដិលភតិ។ **តាយា**តិ តាយ មិច្ឆាបដិបត្តិសង្ខាតាយ អធម្មចរិយាយ។ **បេច្ចា**តិ ឥតោ គន្ត្វា។ **អបាយំ គច្ឆតី**តិ និរយាទីសុ អញ្ញតរស្មឹ និព្ពត្តតិ។ សុក្កបក្ខេបិ ឯសេវ នយោ។

៥. អនុសោតសុត្តវណ្ណនា

៥. បញ្ចមេ អនុសោតំ គច្ឆតីតិ **អនុសោតគាមី**។ កិលេសសោតស្ស បច្ចនីកបដិបត្តិយា បដិសោតំ គច្ឆតីតិ **បដិសោតគាមី**។ **ឋិតត្តោ**តិ ឋិតសភាវោ។ **តិណ្ណោ**តិ ឱឃំ តរិត្វា ឋិតោ។ **បារង្គតោ**តិ បរតីរំ គតោ។ **ថលេ តិដ្ឋតី**តិ និព្ពានថលេ តិដ្ឋតិ។ **ព្រាហ្មណោ**តិ សេដ្ឋោ និទ្ទោសោ។ **ឥធា**តិ ឥមស្មឹ លោកេ។ **កាមេ ច**

បដិសេវតីតិ កិលេសកាមេហិ វត្ថុកាមេ បដិសេវតិ។ **បាបញ្ច កម្មំ ករោតី**តិ បាបញ្ច បាណាតិបាតាទិកម្មំ ករោតិ។ **បាបញ្ច កម្មំ ន ករោតី**តិ បញ្ចវេរកម្មំ ន ករោតិ។ **អយំ វុច្ចតិ, ភិក្ខវេ, ឋិតត្តោ**តិ អយំ អនាគាមី បុគ្គលោ តស្មា លោកា បុន បដិសន្ធិវសេន អនាគមនតោ ឋិតត្តោ នាម។

តណ្ហាធិបន្នាតិ តណ្ហាយ អធិបន្នា អជ្ឈោត្ថដា, តណ្ហំ វា អធិបន្នា អជ្ឈោគាឡ្ហា។ **បរិបុណ្ណសេខោ**តិ សិក្ខា បារិបូរិយា ឋិតោ។ **អបរិហានធម្មោ**តិ អបរិហីនសភាវោ។ **ចេតោវសិប្បត្តោ**តិ ចិត្តវសីភាវំ បត្តោ។ ឯវរូបោ ខីណាសវោ ហោតិ, ឥធ បន អនាគាមី កថិតោ។ **សមាហិតិន្ទ្រិយោ**តិ សមាហិតឆឡិន្ទ្រិយោ។ **បរោបរា**តិ បរោវរា ឧត្តមលាមកា, កុសលាកុសលាតិ អត្ថោ។ **សមេច្ចា**តិ ញាណេន សមាគន្ត្វា។ **វិធូបិតា**តិ វិទ្ធំសិតា ឈាបិតា វា។ **វុសិតព្រហ្មចរិយោ**តិ មគ្គព្រហ្មចរិយំ វសិត្វា ឋិតោ។ **លោកន្តគូ**តិ តិវិធស្សាបិ លោកស្ស អន្តំ គតោ។ **បារគតោ**តិ ឆហាការេហិ បារគតោ។ ឥធ ខីណាសវោវ កថិតោ។ ឥតិ សុត្តេបិ គាថាសុបិ វដ្ដវិវដ្ដមេវ កថិតំ។

៦. អប្បស្សុតសុត្តវណ្ណនា

៦. ឆដ្ឋេ **អនុបបន្នោ**តិ អនុបាគតោ។ **សុត្ត**ន្តិអាទីសុ ឧភតោវិភង្គនិទ្ទេសខន្ធកបរិវារសុត្តនិបាតមង្គលសុត្តរតនសុត្ត- នាឡកសុត្តតុវដកសុត្តានិ, អញ្ញម្បិ ច សុត្តនាមកំ តថាគតវចនំ **សុត្ត**ន្តិ វេទិតព្ពំ។ សព្ពម្បិ សគាថកំ សុត្តំ **គេយ្យ**ន្តិ វេទិតព្ពំ, វិសេសេន សំយុត្តកេ សកលោបិ សគាថាវគ្គោ។ សកលម្បិ អភិធម្មបិដកំ, និគ្គាថកសុត្តំ, យញ្ច អញ្ញម្បិ អដ្ឋហិ អង្គេហិ អសង្គហិតំ ពុទ្ធវចនំ, តំ **វេយ្យាករណ**ន្តិ វេទិតព្ពំ។ ធម្មបទ-ថេរគាថា-ថេរិគាថា សុត្តនិបាតេ នោសុត្តនាមិកា សុទ្ធិកគាថា ច **គាថា**តិ វេទិតព្ពា។ សោមនស្សញាណមយិកគាថាបដិសំយុត្តា ទ្វេអសីតិ សុត្តន្តា **ឧទាន**ន្តិ វេទិតព្ពា។ “វុត្តញ្ហេតំ ភគវតា”តិអាទិនយប្បវត្តា ទសុត្តរសតសុត្តន្តា **ឥតិវុត្តក**ន្តិ វេទិតព្ពា។ អបណ្ណកជាតកាទីនិ បញ្ញាសាធិកានិ បញ្ច ជាតកសតានិ **ជាតក**ន្តិ វេទិតព្ពានិ។ “ចត្តារោមេ, ភិក្ខវេ, អច្ឆរិយា អព្ភុតា ធម្មា អានន្ទេ”តិអាទិនយប្បវត្តា សព្ពេបិ អច្ឆរិយអព្ភុតធម្មបដិសំយុត្តា សុត្តន្តា **អព្ភុតធម្ម**ន្តិ វេទិតព្ពា។ ចូឡវេទល្លមហាវេទល្លសម្មាទិដ្ឋិសក្កបញ្ហសង្ខារភាជនិយមហាបុណ្ណមសុត្តាទយោ សព្ពេបិ វេទញ្ច តុដ្ឋិញ្ច លទ្ធា លទ្ធា បុច្ឆិតា សុត្តន្តា **វេទល្ល**ន្តិ វេទិតព្ពា។ **ន អត្ថមញ្ញាយ ន ធម្មមញ្ញាយា**តិ អដ្ឋកថញ្ច បាឡិញ្ច អជានិត្វា។ **ធម្មានុធម្មប្បដិបន្នោ**តិ នវលោកុត្តរធម្មស្ស អនុរូបធម្មំ សហសីលំ បុព្ពភាគបដិបទំ ន បដិបន្នោ ហោតិ។ ឥមិនា ឧបាយេន សព្ពវារេសុ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ បឋមវារេ បនេត្ថ អប្បស្សុតទុស្សីលោ កថិតោ, ទុតិយេ អប្បស្សុតខីណាសវោ, តតិយេ ពហុស្សុតទុស្សីលោ, ចតុត្ថេ ពហុស្សុតខីណាសវោ។

សីលេសុ អសមាហិតោតិ សីលេសុ អបរិបូរការី។ **សីលតោ ច សុតេន ចា**តិ សីលភាគេន ច សុតភាគេន ច “អយំ ទុស្សីលោ អប្បស្សុតោ”តិ ឯវំ តំ គរហន្តីតិ អត្ថោ។ **តស្ស សម្បជ្ជតេ សុត**ន្តិ តស្ស បុគ្គលស្ស យស្មា តេន សុតេន សុតកិច្ចំ កតំ, តស្មា តស្ស សុតំ សម្បជ្ជតិ នាម។ **នាស្ស សម្បជ្ជតេ**តិ សុតកិច្ចស្ស អកតត្តា ន សម្បជ្ជតិ។ **ធម្មធរ**ន្តិ សុតធម្មានំ អាធារភូតំ។ **សប្បញ្ញ**ន្តិ សុបញ្ញំ។ **នេក្ខំ ជម្ពោនទស្សេវា**តិ ជម្ពុនទំ វុច្ចតិ ជាតិសុវណ្ណំ, តស្ស ជម្ពុនទស្ស នេក្ខំ វិយ, បញ្ចសុវណ្ណបរិមាណំ សុវណ្ណឃដិកំ វិយាតិ អត្ថោ។

៧. សោភនសុត្តវណ្ណនា

៧. សត្តមេ **វិយត្តា**តិ បញ្ញាវេយ្យត្តិយេន សមន្នាគតា។ **វិនីតា**តិ វិនយំ ឧបេតា សុវិនីតា។ **វិសារទា**តិ វេសារជ្ជេន សោមនស្សសហគតេន ញាណេន សមន្នាគតា។ **ធម្មធរា**តិ សុតធម្មានំ អាធារភូតា។ **ភិក្ខុ ច សីលសម្បន្នោ**តិ គាថាយ កិញ្ចាបិ ឯកេកស្សេវ ឯកេកោ គុណោ កថិតោ, សព្ពេសំ បន សព្ពេបិ វដ្ដន្តីតិ។

៨. វេសារជ្ជសុត្តវណ្ណនា

៨. អដ្ឋមេ **វេសារជ្ជានី**តិ ឯត្ថ សារជ្ជបដិបក្ខោ វេសារជ្ជំ, ចតូសុ ឋានេសុ សារជ្ជាភាវំ បច្ចវេក្ខន្តស្ស ឧប្បន្នសោមនស្សមយញាណស្សេតំ នាមំ។ **អាសភំ ឋាន**ន្តិ សេដ្ឋដ្ឋានំ ឧត្តមដ្ឋានំ។ អាសភា វា បុព្ពពុទ្ធា, តេសំ ឋានន្តិ អត្ថោ។ អបិច គវសតជេដ្ឋកោ ឧសភោ, គវសហស្សជេដ្ឋកោ វសភោ។ វជសតជេដ្ឋកោ វា ឧសភោ, វជសហស្សជេដ្ឋកោ វសភោ , សព្ពគវសេដ្ឋោ សព្ពបរិស្សយសហោ សេតោ បាសាទិកោ មហាភារវហោ អសនិសតសទ្ទេហិបិ អសម្បកម្បិយោ និសភោ, សោ ឥធ ឧសភោតិ អធិប្បេតោ។ ឥទម្បិ ហិ តស្ស បរិយាយវចនំ។ ឧសភស្ស ឥទន្តិ **អាសភំ។ ឋាន**ន្តិ ចតូហិ បាទេហិ បថវិំ ឧប្បីឡេត្វា អវត្ថានំ។ ឥទំ បន អាសភំ វិយាតិ អាសភំ។ យថេវ ហិ និសភសង្ខាតោ ឧសភោ ចតូហិ បាទេហិ បថវិំ ឧប្បីឡេត្វា អចលដ្ឋានេន តិដ្ឋតិ, ឯវំ តថាគតោបិ ចតូហិ វេសារជ្ជបាទេហិ អដ្ឋបរិសបថវិំ ឧប្បីឡេត្វា សទេវកេ លោកេ កេនចិ បច្ចត្ថិកេន បច្ចាមិត្តេន អកម្បិយោ

អចលដ្ឋានេន តិដ្ឋតិ។ ឯវំ តិដ្ឋមានោវ តំ អាសភំ ឋានំ បដិជានាតិ ឧបគច្ឆតិ ន បច្ចក្ខាតិ, អត្តនិ អារោបេតិ។ តេន វុត្តំ “អាសភំ ឋានំ បដិជានាតី”តិ។

បរិសាសូតិ អដ្ឋសុ បរិសាសុ។ **សីហនាទំ នទតី**តិ សេដ្ឋនាទំ អភីតនាទំ នទតិ, សីហនាទសទិសំ វា នាទំ នទតិ។ អយមត្ថោ សីហនាទសុត្តេន ទស្សេតព្ពោ។ យថា វា សីហោ សហនតោ ច ហននតោ ច សីហោតិ វុច្ចតិ, ឯវំ តថាគតោ លោកធម្មានំ សហនតោ បរប្បវាទានញ្ច ហននតោ សីហោតិ វុច្ចតិ។ ឯវំ វុត្តស្ស សីហស្ស នាទំ សីហនាទំ។ តត្ថ យថា សីហោ សីហពលេន សមន្នាគតោ សព្ពត្ថ វិសារទោ វិគតលោមហំសោ សីហនាទំ នទតិ, ឯវំ តថាគតសីហោបិ តថាគតពលេហិ សមន្នាគតោ អដ្ឋសុ បរិសាសុ វិសារទោ វិគតលោមហំសោ “ឥតិ រូប”ន្តិអាទិនា នយេន នានាវិធទេសនាវិលាសសម្បន្នំ សីហនាទំ នទតិ។ តេន វុត្តំ “បរិសាសុ សីហនាទំ នទតី”តិ។

ព្រហ្មចក្កំ បវត្តេតីតិ ឯត្ថ **ព្រហ្ម**ន្តិ សេដ្ឋំ ឧត្តមំ វិសុទ្ធំ។ ចក្កសទ្ទោ បនាយំ –

“សម្បត្តិយំ លក្ខណេ ច, រថង្គេ ឥរិយាបថេ;
ទានេ រតនធម្មូរ-ចក្កាទីសុ ច ទិស្សតិ;
ធម្មចក្កេ ឥធ មតោ, តញ្ច ទ្វេធា វិភាវយេ”។

“ចត្តារិមានិ, ភិក្ខវេ, ចក្កានិ, យេហិ សមន្នាគតានំ ទេវមនុស្សាន”ន្តិអាទីសុ (អ. និ. ៤.៣១) ហិ អយំ សម្បត្តិយំ ទិស្សតិ។ “បាទតលេសុ ចក្កានិ ជាតានី”តិ (ទី. និ. ២.៣៥) ឯត្ថ លក្ខណេ។ “ចក្កំវ វហតោ បទ”ន្តិ (ធ. ប. ១) ឯត្ថ រថង្គេ។ “ចតុចក្កំ នវទ្វារ”ន្តិ (សំ. និ. ១.២៩) ឯត្ថ ឥរិយាបថេ។ “ទទំ ភុញ្ជ មា ច បមាទោ, ចក្កំ វត្តយ សព្ពបាណិន”ន្តិ (ជា. ១.៧.១៤៩) ឯត្ថ ទានេ។ “ទិព្ពំ ចក្ករតនំ បាតុរហោសី”តិ (ទី. និ. ២.២៤៣; ម. និ. ៣.២៥៦) ឯត្ថ រតនចក្កេ។ “មយា បវត្តិតំ ចក្ក”ន្តិ (សុ. និ. ៥៦២) ឯត្ថ ធម្មចក្កេ។ “ឥច្ឆាហតស្ស បោសស្ស, ចក្កំ ភមតិ មត្ថកេ”តិ (ជា. ១.១.១០៤; ១.៥.១០៣) ឯត្ថ ឧរចក្កេ។ “ខុរបរិយន្តេន ចេបិ ចក្កេនា”តិ (ទី. និ. ១.១៦៦) ឯត្ថ បហរណចក្កេ។ “អសនិវិចក្ក”ន្តិ (ទី. និ. ៣.៦១; សំ. និ. ២.១៦២) ឯត្ថ អសនិមណ្ឌលេ។ ឥធ បនាយំ ធម្មចក្កេ មតោ។

តំ បនេតំ ធម្មចក្កំ ទុវិធំ ហោតិ បដិវេធញាណញ្ច ទេសនាញាណញ្ច។ តត្ថ បញ្ញាបភាវិតំ អត្តនោ អរិយផលាវហំ បដិវេធញាណំ, ករុណាបភាវិតំ សាវកានំ អរិយផលាវហំ ទេសនាញាណំ។ តត្ថ បដិវេធញាណំ ឧប្បជ្ជមានំ ឧប្បន្នន្តិ ទុវិធំ។ តញ្ហិ អភិនិក្ខមនតោ យាវ អរហត្តមគ្គា ឧប្បជ្ជមានំ, ផលក្ខណេ ឧប្បន្នំ នាម។ តុសិតភវនតោ វា យាវ មហាពោធិបល្លង្កេ អរហត្តមគ្គា ឧប្បជ្ជមានំ, ផលក្ខណេ ឧប្បន្នំ នាម។ ទីបង្ករតោ បដ្ឋាយ វា យាវ ពោធិបល្លង្កេ អរហត្តមគ្គា ឧប្បជ្ជមានំ, ផលក្ខណេ ឧប្បន្នំ នាម។ ទេសនាញាណម្បិ បវត្តមានំ បវត្តន្តិ ទុវិធំ។ តញ្ហិ យាវ អញ្ញាសិកោណ្ឌញ្ញស្ស សោតាបត្តិមគ្គា បវត្តមានំ, ផលក្ខណេ បវត្តំ នាម។ តេសុ បដិវេធញាណំ លោកុត្តរំ, ទេសនាញាណំ លោកិយំ។ ឧភយម្បិ បនេតំ អញ្ញេហិ អសាធារណំ, ពុទ្ធានំយេវ ឱរសញាណំ។

សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស តេ បដិជានតោតិ “អហំ សម្មាសម្ពុទ្ធោ, សព្ពេ ធម្មា មយា អភិសម្ពុទ្ធា”តិ ឯវំ បដិជានតោ តវ។ **អនភិសម្ពុទ្ធា**តិ ឥមេ នាម ធម្មា តយា អនភិសម្ពុទ្ធា។ **តត្រ វតា**តិ តេសុ “អនភិសម្ពុទ្ធា”តិ ឯវំ ទស្សិតធម្មេសុ។ **សហធម្មេនា**តិ សហេតុនា សការណេន វចនេន។ **និមិត្តមេត**ន្តិ ឯត្ថ បុគ្គលោបិ ធម្មោបិ និមិត្តន្តិ អធិប្បេតោ ។ តំ បុគ្គលំ ន បស្សាមិ, យោ មំ បដិចោទេស្សតិ។ តំ ធម្មំ ន បស្សាមិ, យំ ទស្សេត្វា “អយំ នាម ធម្មោ តយា អនភិសម្ពុទ្ធោ”តិ មំ បដិចោទេស្សតីតិ អយមេត្ថ អត្ថោ។ **ខេមប្បត្តោ**តិ ខេមំ បត្តោ។ សេសបទទ្វយំ ឥមស្សេវ វេវចនំ។ សព្ពម្បេតំ វេសារជ្ជញាណមេវ សន្ធាយ វុត្តំ។ ទសពលស្ស ហិ “អយំ នាម ធម្មោ តយា អនភិសម្ពុទ្ធោ”តិ ចោទកំ បុគ្គលំ វា ចោទនាការណំ អនភិសម្ពុទ្ធធម្មំ វា អបស្សតោ “សភាវពុទ្ធោយេវ វត សមានោ អហំ ពុទ្ធោស្មីតិ វទាមី”តិ បច្ចវេក្ខន្តស្ស ពលវតរំ សោមនស្សំ ឧប្បជ្ជតិ, តេន សម្បយុត្តំ ញាណំ វេសារជ្ជំ នាម។ តំ សន្ធាយ “ខេមប្បត្តោ”តិអាទិមាហ។ ឯវំ សព្ពត្ថ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

អន្តរាយិកា ធម្មាតិ ឯត្ថ បន អន្តរាយំ ករោន្តីតិ **អន្តរាយិកា**។ តេ អត្ថតោ សញ្ចិច្ច វីតិក្កន្តា សត្ត អាបត្តិក្ខន្ធា។ សញ្ចិច្ច វីតិក្កន្តំ ហិ អន្តមសោ ទុក្កដទុព្ភាសិតម្បិ មគ្គផលានំ អន្តរាយំ ករោតិ។ ឥធ បន មេថុនធម្មោ អធិប្បេតោ។ មេថុនំ សេវតោ ហិ យស្ស កស្សចិ និស្សំសយមេវ មគ្គផលានំ អន្តរាយោ ហោតិ។

យស្ស ខោ បន តេ អត្ថាយាតិ រាគក្ខយាទីសុ យស្ស អត្ថាយ។ **ធម្មោ ទេសិតោ**តិ អសុភភាវនាទិធម្មោ កថិតោ។ **តត្រ វត ម**ន្តិ តស្មិំ អនិយ្យានិកធម្មេ មំ។ សេសំ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពំ។

វាទបថាតិ វាទាយេវ។ **បុថូ**តិ ពហូ។ **សិតា**តិ ឧបនិពទ្ធា អភិសង្ខតា។ អថ វា **បុថុស្សិតា**តិ បុថុភាវំ សិតា ឧបគតា, បុថូហិ វា សិតាតិបិ បុថុស្សិតា។ **យំ និស្សិតា**តិ ឯតរហិបិ យំ វាទបថំ និស្សិតា។ **ន តេ ភវន្តី**តិ តេ វាទបថា ន ភវន្តិ ភិជ្ជន្តិ វិនស្សន្តិ។ **ធម្មចក្ក**ន្តិ ទេសនាញាណស្សបិ បដិវេធញាណស្សបិ ឯតំ នាមំ។ តេសុ ទេសនាញាណំ លោកិយំ, បដិវេធញាណំ លោកុត្តរំ។ **កេវលី**តិ សកលគុណសមន្នាគតោ។ **តាទិស**ន្តិ តថាវិធំ។

៩. តណ្ហុប្បាទសុត្តវណ្ណនា

៩. នវមេ ឧប្បជ្ជតិ ឯតេសូតិ **ឧប្បាទា**។ កា ឧប្បជ្ជតិ? តណ្ហា។ តណ្ហាយ ឧប្បាទា **តណ្ហុប្បាទា**, តណ្ហាវត្ថូនិ តណ្ហាការណានីតិ អត្ថោ។ **ចីវរហេតូ**តិ “កត្ថ មនាបំ ចីវរំ លភិស្សាមី”តិ ចីវរការណា ឧប្បជ្ជតិ។ **ឥតិភវាភវហេតូ**តិ ឯត្ថ **ឥតី**តិ និទស្សនត្ថេ និបាតោ។ យថា ចីវរាទិហេតុ, ឯវំ ភវាភវហេតុបីតិ អត្ថោ។ **ភវាភវោ**តិ ចេត្ថ បណីតតរានិ សប្បិនវនីតាទីនិ អធិប្បេតានិ។ សម្បត្តិភវេសុ បណីតតរបណីតតមភវោតិបិ វទន្តិយេវ។

តណ្ហាទុតិយោតិ អយញ្ហិ សត្តោ អនមតគ្គេ សំសារវដ្ដេ សំសរន្តោ ន ឯកកោវ សំសរតិ, តណ្ហំ បន ទុតិយិកំ លភន្តោវ សំសរតិ។ តេន វុត្តំ “តណ្ហាទុតិយោ”តិ។ **ឥត្ថភាវញ្ញថាភាវ**ន្តិ ឯត្ថ ឥត្ថភាវោ នាម អយំ អត្តភាវោ, អញ្ញថាភាវោ នាម អនាគតត្តភាវោ។ ឯវរូបោ វា អញ្ញោបិ អត្តភាវោ ឥត្ថភាវោ នាម, ន ឯវរូបោ អញ្ញថាភាវោ នាម។ តំ ឥត្ថភាវញ្ញថាភាវំ។ **សំសារ**ន្តិ ខន្ធធាតុអាយតនានំ បដិបាដិំ។ **នាតិវត្តតី**តិ នាតិក្កមតិ។ **ឯវមាទីនវំ ញត្វា**តិ ឯវំ អតីតានាគតបច្ចុប្បន្នេសុ ខន្ធេសុ អាទីនវំ ជានិត្វា។ **តណ្ហំ ទុក្ខស្ស សម្ភវ**ន្តិ តណ្ហំ ច “អយំ វដ្ដទុក្ខសម្ភូតោ សភាវោ ការណ”ន្តិ ឯវំ ជានិត្វា។ ឯត្តាវតា ឥមស្ស ភិក្ខុនោ វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា អរហត្តំ បត្តភាវោ ទស្សិតោ។ ឥទានិ តំ ខីណាសវំ ថោមេន្តោ **វីតតណ្ហោ**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **អនាទានោ**តិ និគ្គហណោ។ **សតោ ភិក្ខុ បរិព្ពជេ**តិ សតិសម្បជញ្ញេ វេបុល្លប្បត្តោ ខីណាសវោ ភិក្ខុ សតោ សម្បជានោ ចរេយ្យ វិហរេយ្យាតិ អត្ថោ។ ឥតិ សុត្តន្តេ វដ្ដំ កថេត្វា គាថាសុ វដ្ដវិវដ្ដំ កថិតន្តិ។

១០. យោគសុត្តវណ្ណនា

១០. ទសមេ វដ្ដស្មិំ យោជេន្តីតិ **យោគា**។ **កាមយោគោ**តិអាទីសុ បញ្ចកាមគុណិកោ រាគោ កាមយោគោ។ រូបារូបភវេសុ ឆន្ទរាគោ **ភវយោគោ,** តថា ឈាននិកន្តិ។ សស្សតទិដ្ឋិសហគតោ ច រាគោ ទ្វាសដ្ឋិ ទិដ្ឋិយោ ច **ទិដ្ឋិយោគោ**។ ចតូសុ សច្ចេសុ អញ្ញាណំ **អវិជ្ជាយោគោ**។ កាមេសុ វា យោជេតីតិ កាមយោគោ។ ភវេសុ យោជេតីតិ ភវយោគោ។ ទិដ្ឋីសុ យោជេតីតិ ទិដ្ឋិយោគោ។ អវិជ្ជាយ យោជេតីតិ អវិជ្ជាយោគោតិ ហេដ្ឋា វុត្តធម្មានំយេវេតំ អធិវចនំ។

ឥទានិ តេ វិត្ថារេត្វា ទស្សេន្តោ **កតមោ ច, ភិក្ខវេ**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **សមុទយ**ន្តិ ឧប្បត្តិំ។ **អត្ថង្គម**ន្តិ ភេទំ។ **អស្សាទ**ន្តិ មធុរភាវំ។ **អាទីនវ**ន្តិ អមធុរភាវំ ទោសំ។ **និស្សរណ**ន្តិ និស្សដភាវំ។ **កាមេសូ**តិ វត្ថុកាមេសុ។ **កាមរាគោ**តិ កាមេ អារព្ភ ឧប្បន្នរាគោ។ សេសបទេសុបិ ឯសេវ នយោ។ **អនុសេតី**តិ និព្ពត្តតិ។ **អយំ វុច្ចតិ, ភិក្ខវេ, កាមយោគោ**តិ, ភិក្ខវេ, ឥទំ កាមេសុ យោជនការណំ ពន្ធនការណំ វុច្ចតីតិ ឯវំ សព្ពត្ថ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

ផស្សាយតនានន្តិ ចក្ខាទីនំ ចក្ខុសម្ផស្សាទិការណានំ។ **អវិជ្ជា អញ្ញាណ**ន្តិ ញាណបដិបក្ខភាវេន អញ្ញាណសង្ខាតា អវិជ្ជា។ **ឥតិ កាមយោគោ**តិ ឯត្ថ ឥតិ សទ្ទោ ចតូហិបិ យោគេហិ សទ្ធិំ យោជេតព្ពោ “ឯវំ កាមយោគោ, ឯវំ ភវយោគោ”តិ។ **សំយុត្តោ**តិ បរិវារិតោ។ **បាបកេហី**តិ លាមកេហិ។ **អកុសលេហី**តិ អកោសល្លសម្ភូតេហិ។ **សំកិលេសិកេហី**តិ សំកិលេសនកេហិ, បសន្នស្ស ចិត្តស្ស បសន្នភាវទូសកេហីតិ អត្ថោ។ **បោនោព្ភវិកេហី**តិ បុនព្ភវនិព្ពត្តកេហិ។ **សទរេហី**តិ សទរថេហិ។ **ទុក្ខវិបាកេហី**តិ វិបាកកាលេ ទុក្ខុប្បាទកេហិ។ **អាយតី ជាតិជរាមរណិកេហី**តិ អនាគតេ បុនប្បុនំ ជាតិជរាមរណនិព្ពត្តកេហិ។ **តស្មា អយោគក្ខេមីតិ វុច្ចតី**តិ យស្មា អប្បហីនយោគោ បុគ្គលោ ឯតេហិ ធម្មេហិ សម្បយុត្តោ ហោតិ, តស្មា ចតូហិ យោគេហិ ខេមំ និព្ពានំ អនធិគតត្តា ន យោគក្ខេមីតិ វុច្ចតិ។

វិសំយោគោតិ វិសំយោជនការណានិ។ **កាមយោគវិសំយោគោ**តិ កាមយោគតោ វិសំយោជនការណំ។ សេសបទេសុបិ ឯសេវ នយោ។ តត្ថ អសុភជ្ឈានំ កាមយោគវិសំយោគោ, តំ បាទកំ កត្វា អធិគតោ អនាគាមិ

មគ្គោ ឯកន្តេនេវ កាមយោគវិសំយោគោ នាម។ អរហត្តមគ្គោ ភវយោគវិសំយោគោ នាម, សោតាបត្តិមគ្គោ ទិដ្ឋិយោគវិសំយោគោ នាម, អរហត្តមគ្គោ អវិជ្ជាយោគវិសំយោគោ នាម។ ឥទានិ តេ វិត្ថារវសេន ទស្សេន្តោ **កតមោ ច, ភិក្ខវេ**តិអាទិមាហ។ តស្សត្ថោ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពោ។

ភវយោគេន ចូភយន្តិ ភវយោគេន ច សំយុត្តា, កិញ្ចិ ភិយ្យោ ឧភយេនាបិ សម្បយុត្តា, យេន កេនចិ យោគេន សមន្នាគតាតិ អត្ថោ។ **បុរក្ខតា**តិ បុរតោ កតា, បរិវារិតា វា។ **កាមេ បរិញ្ញាយា**តិ ទុវិធេបិ កាមេ បរិជានិត្វា។ **ភវយោគញ្ច សព្ពសោ**តិ ភវយោគញ្ច សព្ពមេវ បរិជានិត្វា។ **សមូហច្ចា**តិ សមូហនិត្វា។ **វិរាជយ**ន្តិ វិរាជេន្តោ, វិរាជេត្វា វា។ “វិរាជេន្តោ”តិ ហិ វុត្តេ មគ្គោ កថិតោ ហោតិ, “វិរាជេត្វា”តិ វុត្តេ ផលំ។ **មុនី**តិ ខីណាសវមុនិ។ ឥតិ ឥមស្មិំ សុត្តេបិ គាថាសុបិ វដ្ដវិវដ្ដមេវ កថិតន្តិ។

ភណ្ឌគាមវគ្គោ បឋមោ។

២. ចរវគ្គោ

១. ចរសុត្តវណ្ណនា

១១. ទុតិយស្ស បឋមេ **អធិវាសេតីតិ** ចិត្តំ អធិរោបេត្វា វាសេតិ។ **នប្បជហតីតិ** ន បរិច្ចជតិ។ **ន វិនោទេតីតិ** ន នីហរតិ។ **ន ព្យន្តីករោតីតិ** ន វិគតន្តំ បរិច្ឆិន្នបរិវដុមំ ករោតិ។ **ន អនភាវំ គមេតីតិ** ន អនុអភាវំ អវឌ្ឍី វិនាសំ គមេតិ។ **ចរម្បីតិ** ចរន្តោបិ។ **អនាតាបីតិ** និព្ពីរិយោ។ **អនោត្តាបីតិ** ឧបវាទភយរហិតោ។ **សតតន្តិ** និច្ចំ។ **សមិតន្តិ** និរន្តរំ។ ឯវំ សព្ពត្ថ អត្ថំ ញត្វា សុក្កបក្ខេ វុត្តវិបរិយាយេន អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

គាថាសុ **គេហនិស្សិតន្តិ** កិលេសនិស្សិតំ។ **មោហនេយ្យេសូតិ** មោហជនកេសុ អារម្មណេសុ។ **អភព្ពោតិ** អភាជនភូតោ។ **ផុដ្ឋុំ សម្ពោធិមុត្តមន្តិ** អរហត្តមគ្គសង្ខាតំ ឧត្តមញាណំ ផុសិតុំ។

២. សីលសុត្តវណ្ណនា

១២. ទុតិយេ **សម្បន្នសីលាតិ** បរិបុណ្ណសីលា។ **សម្បន្នបាតិមោក្ខាតិ** បរិបុណ្ណបាតិមោក្ខា។ **បាតិមោក្ខសំវរសំវុតាតិ** បាតិមោក្ខសំវរសីលេន សំវុតា បិហិតា ឧបេតា ហុត្វា វិហរថ។ **អាចារគោចរសម្បន្នាតិ** អាចារេន ច គោចរេន ច សម្បន្នា សមុបាគតា ភវថ។ **អណុមត្តេសុ វជ្ជេសូតិ** អណុប្បមាណេសុ ទោសេសុ។ **ភយទស្សាវិនោតិ** តានិ អណុមត្តានិ វជ្ជានិ ភយតោ ទស្សនសីលា។ **សមាទាយ សិក្ខថ សិក្ខាបទេសូតិ** សព្ពសិក្ខាកោដ្ឋាសេសុ សមាទាតព្ពំ សមាទាយ គហេត្វា សិក្ខថ។ "សម្បន្នសីលានំ...បេ.... សិក្ខាបទេសូ"តិ ឯត្តកេន ធម្មក្ខានេន សិក្ខត្តយេ សមាទាបេត្វា ថេរេ បដិលទ្ធគុណេសុ ច វណ្ណំ កថេត្វា ឥទានិ ឧត្តរិ កាតព្ពំ ទស្សេន្តោ **កិមស្សាតិ**អាទិមាហ។ តត្ថ **កិមស្សាតិ** កឹ ភវេយ្យ។

យតំ ចរេតិ យថា ចរន្តោ យតោ ហោតិ សំយតោ, ឯវំ ចរេយ្យ។ ឯស នយោ សព្ពត្ថ។ **អច្ឆេតិ** និសីទេយ្យ។ **យតមេនំ បសារយេតិ** យំ អង្គបច្ចង្គំ បសារេយ្យ, តំ យតំ សំយតមេវ កត្វា បសារេយ្យ។ **ឧទ្ធន្តិ** ឧបរិ។ **តិរិយន្តិ** មជ្ឈំ។ **អបាចីនន្តិ** អធោ។ ឯត្តាវតា អតីតា បច្ចុប្បន្នា អនាគតា ច បញ្ចក្ខន្ធា កថិតា។ **យាវតាតិ** បរិច្ឆេទវចនំ។ **ជគតោ គតីតិ** លោកស្ស និប្ផត្តិ។ **សមវេក្ខិតា ច ធម្មានំ, ខន្ធានំ ឧទយព្ពយន្តិ** ឯតេសំ សព្ពលោកេ អតីតាទិភេទានំ បញ្ចក្ខន្ធធម្មានំ ឧទយញ្ច វយញ្ច សមវេក្ខិតា។ "បញ្ចក្ខន្ធានំ ឧទយំ បស្សន្តោ បញ្ចវីសតិ លក្ខណានិ បស្សតិ, វយំ បស្សន្តោ បញ្ចវីសតិ លក្ខណានិ បស្សតី"តិ វុត្តេហិ សមបញ្ញាសាយ លក្ខណេហិ សម្មា អវេក្ខិតា ហោតិ។ **ចេតោសមថសាមីចិន្តិ** ចិត្តសមថស្ស អនុច្ឆវិកំ បដិបទំ។ **សិក្ខមានន្តិ** បដិបជ្ជមានំ, បូរយមានន្តិ អត្ថោ។ **បហិតត្តោតិ** បេសិតត្តោ។ **អាហូតិ** កថយន្តិ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវ។ ឥមស្មឹ បន សុត្តេ សីលំ មិស្សកំ កថេត្វា គាថាសុ ខីណាសវោ កថិតោ។

៣. បធានសុត្តវណ្ណនា

១៣. តតិយេ **សម្មប្បធានានីតិ** សុន្ទរបធានានិ ឧត្តមវីរិយានិ។ **សម្មប្បធានាតិ** បរិបុណ្ណវីរិយា។ **មារធេយ្យាភិភូតាតិ** តេភូមកវដ្ដសង្ខាតំ មារធេយ្យំ អភិភវិត្វា សមតិក្កមិត្វា ឋិតា។ **តេ អសិតាតិ** តេ ខីណាសវា អនិស្សិតា នាម។ **ជាតិមរណភយស្សាតិ** ជាតិញ្ច មរណញ្ច បដិច្ច ឧប្បជ្ជនកភយស្ស, ជាតិមរណសង្ខាតស្សេវ វា ភយស្ស។ **បារគូតិ** បារង្គតា។ **តេ តុសិតាតិ** តេ ខីណាសវា តុដ្ឋា នាម។ **ជេត្វា មារំ សវាហិនិន្តិ** សសេនកំ មារំ ជិនិត្វា ឋិតា។ **តេ អនេជាតិ** តេ ខីណាសវា តណ្ហាសង្ខាតាយ ឯជាយ អនេជា និច្ចលា នាម។ **នមុចិពលន្តិ** មារពលំ។ **ឧបាតិវត្តាតិ** អតិក្កន្តា។ **តេ សុខិតាតិ** តេ ខីណាសវា លោកុត្តរសុខេន សុខិតា នាម។ តេនេវាហ –

> "សុខិតា វត អរហន្តោ, តណ្ហា នេសំ ន វិជ្ជតិ;
> អស្មិមានោ សមុច្ឆិន្នោ, មោហជាលំ បទាលិត"ន្តិ។ (សំ. និ. ៣.៧៦);

៤. សំវរសុត្តវណ្ណនា

១៤. ចតុត្ថេ **បធានានីតិ** វីរិយានិ។ **សំវរប្បធានន្តិ** ចក្ខាទីនិ សំវរន្តស្ស ឧប្បន្នវីរិយំ ។ **បហានប្បធានន្តិ** កាមវិតក្កាទយោ បជហន្តស្ស ឧប្បន្នវីរិយំ។ **ភាវនាប្បធានន្តិ** សម្ពោជ្ឈង្គេ ភាវេន្តស្ស ឧប្បន្នវីរិយំ។

អនុរក្ខណាប្បធានន្តិ សមាធិនិមិត្តំ អនុរក្ខន្តស្ស ឧប្បន្នវីរិយំ។

វិវេកនិស្សិតន្តិអាទីសុ វិវេកោ, វិរាគោ, និរោធោតិ តីណិបិ និព្ពានស្ស នាមានិ។ និព្ពានំ ហិ ឧបធិវិវេកត្តា **វិវេកោ**, តំ អាគម្ម រាគាទយោ វិរជ្ជន្តីតិ **វិរាគោ**, និរុជ្ឈន្តីតិ **និរោធោ**។ តស្មា វិវេកនិស្សិតន្តិអាទីសុ អារម្មណវសេន វា អធិគន្តព្ពវសេន វា និព្ពាននិស្សិតន្តិ អត្ថោ។

វោស្សគ្គបរិណាមិន្តិ ឯត្ថ ទ្វេ វោស្សគ្គា – បរិច្ចាគវោស្សគ្គោ ច បក្ខន្ទនវោស្សគ្គោ ច។ តត្ថ វិបស្សនា តទង្គវសេន កិលេសេ ច ខន្ធេ ច វាគំ បរិច្ចជតីតិ **បរិច្ចាគវោស្សគ្គោ**។ មគ្គោ អារម្មណវសេន និព្ពានំ បក្ខន្ទតីតិ **បក្ខន្ទនវោស្សគ្គោ**។ តស្មា វោស្សគ្គបរិណាមិន្តិ យថា ភាវិយមានោ សតិសម្ពោជ្ឈង្គោ វោស្សគ្គត្ថាយ បរិណមតិ, វិបស្សនាភាវញ្ច មគ្គភាវញ្ច បាបុណាតិ, ឯវំ តំ ភាវេតីតិ អយមេត្ថ អត្ថោ។ សេសបទេសុបិ ឯសេវ នយោ។ **ភទ្ទក**ន្តិ លទ្ធកំ។ **សមាធិនិមិត្តំ** វុច្ចតិ អដ្ឋិកសញ្ញាទិវសេន អធិគតោ សមាធិយេវ។ **អនុរក្ខតី**តិ សមាធិបារិបន្ថិកធម្មេ រាគទោសមោហេ សោធេន្តោ រក្ខតិ។ ឯត្ថ ច អដ្ឋិកសញ្ញាទិកា បញ្ចេវ សញ្ញា វុត្តា, តាសម្បិ បន ឋានេ ទសបិ អសុភានិ វិត្ថារេត្វា កថេតព្ពានិ។ តេសំ វិត្ថារោ វិសុទ្ធិមគ្គេ (វិសុទ្ធិ. ១.១០២ អាទយោ) វុត្តោយេវ។ គាថាយ សំវរាទិនិប្ផាទកំ វីរិយមេវ វុត្តំ។ **ខយំ ទុក្ខស្ស បាបុណេ**តិ ទុក្ខក្ខយសង្ខាតំ អរហត្តំ បាបុណេយ្យាតិ។

៥. បញ្ញត្តិសុត្តវណ្ណនា

១៥. បញ្ចមេ **អគ្គបញ្ញត្តិយោ**តិ ឧត្តមបញ្ញត្តិយោ។ **អត្តភាវីន**ន្តិ អត្តភាវវន្តានំ។ **យទិទំ រាហុ អសុរិន្ទោ**តិ យោ ឯស រាហុ អសុរិន្ទោ អយំ អគ្គោតិ។ ឯត្ថ រាហុ កិរ អសុរិន្ទោ ចត្តារិ យោជនសហស្សានិ អដ្ឋ ច យោជនសតានិ ឧច្ចោ, ពាហន្តរមស្ស ទ្វាទសយោជនសតានិ, ហត្ថតលបាទតលានំ បុថុលតា តីណិ យោជនសតានិ។ អង្គុលិបព្ពានិ បណ្ណាស យោជនានិ, ភមុកន្តរំ បណ្ណាសយោជនំ, នលាដំ តិយោជនសតំ, សីសំ នវយោជនសតំ។ **កាមភោគីនំ យទិទំ រាជា មន្ធាតា**តិ យោ ឯស រាជា មន្ធាតា នាម, អយំ ទិព្ពេបិ មានុសកេបិ កាមេ បរិភុញ្ជនកានំ សត្តានំ អគ្គោ នាម។ ឯស ហិ អសង្ខេយ្យាយុកេសុ មនុស្សេសុ និព្ពត្តិត្វា ឥច្ឆិតិច្ឆិតក្ខណេ ហិរញ្ញវស្សំ វស្សាបេន្តោ មានុសកេ កាមេ ទីឃរត្តំ បរិភុញ្ជិ។ ទេវលោកេ បន យាវ ឆត្តឹសាយ ឥន្ទានំ អាយុប្បមាណំ, តាវ បណីតេ កាមេ បរិភុញ្ជីតិ កាមភោគីនំ អគ្គោ នាម ជាតោ។ **អាធិបតេយ្យាន**ន្តិ អធិបតិដ្ឋានំ ជេដ្ឋកដ្ឋានំ ករោន្តានំ។ **តថាគតោ អគ្គមក្ខាយតី**តិ លោកិយលោកុត្តរេហិ គុណេហិ តថាគតោ អគ្គោ សេដ្ឋោ ឧត្តមោ អក្ខាយតិ។

ឥទ្ធិយា យសសា ជលន្តិ ទិព្ពសម្បត្តិសមិទ្ធិយា ច បរិវារសង្ខាតេន យសសា ច ជលន្តានំ។ **ឧទ្ធំ តិរិយំ អបាចីន**ន្តិ ឧបរិ ច មជ្ឈេ ច ហេដ្ឋា ច។ **យាវតា ជគតោ គតី**តិ យត្តកា លោកនិប្ផត្តិ។

៦. សោខុម្មសុត្តវណ្ណនា

១៦. ឆដ្ឋេ **សោខុម្មានី**តិ សុខុមលក្ខណបដិវិជ្ឈនកានិ ញាណានិ។ **រូបសោខុម្មេន សមន្នាគតោ ហោតី**តិ រូបេ សណ្ហសុខុមលក្ខណបរិគ្គាហកេន ញាណេន សមន្នាគតោ ហោតិ។ **បរមេនា**តិ ឧត្តមេន។ **តេន ច រូបសោខុម្មេនា**តិ តេន យាវ អនុលោមភាវំ បត្តេន សុខុមលក្ខណបរិគ្គាហកញាណេន។ **ន សមនុបស្សតី**តិ នត្ថិភាវេនេវ ន បស្សតិ។ **ន បត្ថេតី**តិ នត្ថិភាវេនេវ ន បត្ថេតិ។ **វេទនាសោខុម្មា**ទីសុបិ ឯសេវ នយោ។

រូបសោខុម្មតំ ញត្វាតិ រូបក្ខន្ធស្ស សណ្ហសុខុមលក្ខណបរិគ្គាហកេន ញាណេន សុខុមតំ ជានិត្វា។ **វេទនានញ្ច សម្ភវ**ន្តិ វេទនាក្ខន្ធស្ស ច បភវំ ជានិត្វា។ **សញ្ញា យតោ សមុទេតី**តិ យស្មា ការណា សញ្ញាក្ខន្ធោ សមុទេតិ និព្ពត្តតិ, តញ្ច ជានិត្វា។ **អត្ថំ គច្ឆតិ យត្ថ ចា**តិ យស្មិំ ឋានេ និរុជ្ឈតិ, តញ្ច ជានិត្វា។ **សង្ខារេ បរតោ ញត្វា**តិ សង្ខារក្ខន្ធំ អនិច្ចតាយ លុជ្ជនភាវេន បរតោ ជានិត្វា។ ឥមិនា ហិ បទេន អនិច្ចានុបស្សនា កថិតា។ **ទុក្ខតោ នោ ច អត្តតោ**តិ ឥមិនា ទុក្ខានត្តានុបស្សនា។ **សន្តោ**តិ កិលេសសន្តតាយ សន្តោ។ **សន្តិបទេ រតោ**តិ និព្ពានេ រតោ។ ឥតិ សុត្តន្តេ ចតូសុ ឋានេសុ វិបស្សនាវ កថិតា, គាថាសុ លោកុត្តរធម្មោបីតិ។

៧. បឋមអគតិសុត្តវណ្ណនា

១៧-១៨. សត្តមេ **អគតិគមនានី**តិ នគតិគមនានិ។ **ឆន្ទាគតឹ គច្ឆតី**តិ ឆន្ទេន អគតឹ គច្ឆតិ, អកត្តព្ពំ ករោតិ។ សេសេសុបិ ឯសេវ នយោ។ **ឆន្ទា ទោសា ភយា មោហា**តិ ឆន្ទេន, ទោសេន, ភយេន, មោហេន។ **អតិវត្តតី**តិ អតិក្កមតិ។ អដ្ឋមំ ឧត្តានមេវ។ នវមេ តថាពុជ្ឈនកានំ វសេន ទ្វីហិបិ នយេហិ កថិតំ។

១០. ភត្តុទ្ទេសកសុត្តវណ្ណនា

២០. ទសមេ **ភត្តុទ្ទេសកោ**តិ សលាកភត្តាទីនំ ឧទ្ទេសកោ។ **កាមេសុ អសំយតា**តិ វត្ថុកាមេសុ កិលេសកាមេហិ អសំយតា។ **បរិសាកសដោ ច បនេស វុច្ចតី**តិ អយញ្ច បន សោ ឯវរូបោ បរិសាកចវរោ នាម វុច្ចតីតិ អត្ថោ។ **សមណេនា**តិ ពុទ្ធសមណេន។ **បរិសាយ មណ្ឌោ ច បនេស វុច្ចតី**តិ អយំ ឯវរូបោ បរិសា វិប្បសន្នេន បរិសាមណ្ឌោតិ វុច្ចតីតិ។

ចរវគ្គោ ទុតិយោ។

៣. ឩរុវេលវគ្គោ

១. បឋមឩរុវេលសុត្តវណ្ណនា

២១. តតិយស្ស បឋមេ **ឩរុវេលាយ**ន្តិ ឯត្ថ **ឩរុវេលា**តិ មហាវេលា, មហាវាលិករាសីតិ អត្ថោ។ អថ វា **ឩរូ**តិ វាលុកា វុច្ចតិ, **វេលា**តិ មរិយាទា។ វេលាតិក្កមនហេតុ អាហដា ឩរុ ឩរុវេលាតិ ឯវមេត្ថ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ អតីតេ កិរ អនុប្បន្នេ ពុទ្ធេ ទសសហស្សា កុលបុត្តា តាបសបព្ពជ្ជំ បព្ពជិត្វា តស្មិំ បទេសេ វិហរន្តា ឯកទិវសំ សន្និបតិត្វា កតិកវត្តំ អកំសុ – “កាយកម្មវចីកម្មានិ នាម បរេសម្បិ បាកដានិ ហោន្តិ, មនោកម្មំ បន អបាកដំ។ តស្មា យោ កាមវិតក្កំ វា ព្យាបាទវិតក្កំ វា វិហឹសាវិតក្កំ វា វិតក្កេតិ, តស្ស អញ្ញោ ចោទកោ នាម នត្ថិ។ សោ អត្តនាវ អត្តានំ ចោទេត្វា បត្តបុដេន វាលុកំ អាហរិត្វា ឥមស្មិំ ឋានេ អាកិរតុ, ឥទមស្ស ទណ្ឌកម្ម”ន្តិ។ តតោ បដ្ឋាយ យោ តាទិសំ វិតក្កំ វិតក្កេតិ, សោ តត្ថ បត្តបុដេន វាលុកំ អាកិរតិ, ឯវំ តត្ថ អនុក្កមេន មហាវាលុករាសិ ជាតោ។ តតោ នំ បច្ឆិមា ជនតា បរិក្ខិបិត្វា ចេតិយដ្ឋានមកាសិ, តំ សន្ធាយ វុត្តំ – “ឩរុវេលាតិ មហាវេលា, មហាវាលិករាសីតិ អត្ថោ”តិ។ តមេវ សន្ធាយ វុត្តំ – “អថ វា ឩរូតិ វាលុកា វុច្ចតិ, វេលាតិ មរិយាទា, វេលាតិក្កមនហេតុ អាហដា ឩរុ ឩរុវេលាតិ ឯវមេត្ថ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ”តិ។

នជ្ជា នេរញ្ជរាយ តីរេតិ ឩរុវេលគាមំ និស្សាយ នេរញ្ជរានទីតីរេ វិហរាមីតិ ទស្សេតិ។ **អជបាលនិគ្រោធេ**តិ អជបាលកា តស្ស និគ្រោធស្ស ឆាយាយ និសីទន្តិបិ តិដ្ឋន្តិបិ, តស្មា សោ អជបាលនិគ្រោធោត្វេវ សង្ខំ គតោ, តស្ស ហេដ្ឋាតិ អត្ថោ។ **បឋមាភិសម្ពុទ្ធោ**តិ សម្ពុទ្ធោ ហុត្វា បឋមមេវ។ **ឧទបាទី**តិ អយំ វិតក្កោ បញ្ចមេ សត្តាហេ ឧទបាទិ។ កស្មា ឧទបាទីតិ? សព្ពពុទ្ធានំ អាចិណ្ណត្តា ចេវ បុព្ពាសេវនតាយ ច។ តត្ថ បុព្ពាសេវនាយ បកាសនត្ថំ តិត្តិរជាតកំ អាហរិតព្ពំ។ ហត្ថិវានរតិត្តិរា កិរ ឯកស្មិំ បទេសេ វិហរន្តា “យោ អម្ហាកំ មហល្លកោ, តស្មិំ សគារវា វិហរិស្សាមា”តិ និគ្រោធំ ទស្សេត្វា “កោ នុ ខោ អម្ហាកំ មហល្លកោ”តិ វីមំសន្តា តិត្តិរស្ស មហល្លកភាវំ ញត្វា តស្ស ជេដ្ឋាបចាយនកម្មំ កត្វា អញ្ញមញ្ញំ សមគ្គា សម្មោទមានា វិហរិត្វា សគ្គបរាយណា អហេសុំ។ តំ ការណំ ញត្វា រុក្ខេ អធិវត្ថា ទេវតា ឥមំ គាថមាហ –

> “យេ វុឌ្ឍមបចាយន្តិ, នរា ធម្មស្ស កោវិទា;
> ទិដ្ឋេវ ធម្មេ បាសំសា, សម្បរាយេ ច សុគ្គតី”តិ។ (ជា. ១.១.៣៧);

ឯវំ អហេតុកតិរច្ឆានយោនិយំ និព្ពត្តោបិ តថាគតោ សគារវវាសំ រោចេសិ, ឥទានិ កស្មា ន រោចេស្សតីតិ។ **អគារវោ**តិ អញ្ញស្មិំ គារវរហិតោ, កញ្ចិ គរុដ្ឋានេ អដ្ឋបេត្វាតិ អត្ថោ។ **អប្បតិស្សោ**តិ បតិស្សយរហិតោ, កញ្ចិ ជេដ្ឋកដ្ឋានេ អដ្ឋបេត្វាតិ អត្ថោ។ **សមណំ វា ព្រាហ្មណំ វា**តិ ឯត្ថ សមិតបាបពាហិតបាបាយេវ សមណព្រាហ្មណា អធិប្បេតា។ **សក្កត្វា គរុំ កត្វា**តិ សក្ការញ្ចេវ កត្វា គរុការញ្ច ឧបដ្ឋបេត្វា។

សទេវកេ លោកេតិអាទីសុ សទ្ធិំ ទេវេហិ សទេវកេ។ ទេវគ្គហណេន ចេត្ថ មារព្រហ្មេសុ គហិតេសុបិ មារោ នាម វសវត្តី សព្ពេសំ ឧបរិ វសំ វត្តេតិ, ព្រហ្មា នាម មហានុភាវោ, ឯកង្គុលិយា ឯកស្មិំ ចក្កវាឡសហស្សេ អាលោកំ ផរតិ, ទ្វីហិ ទ្វីសុ, ទសហិ អង្គុលីហិ ទសសុ ចក្កវាឡសហស្សេសុ អាលោកំ ផរតិ។ សោ ឥមិនា សីលសម្បន្នតរោតិ វត្តុំ មា លភន្តូតិ **សមារកេ សព្រហ្មកេ**តិ វិសុំ វុត្តំ។ តថា សមណា នាម ឯកនិកាយាទិវសេន ពហុស្សុតា សីលវន្តោ បណ្ឌិតា, ព្រាហ្មណាបិ វត្ថុវិជ្ជាទិវសេន ពហុស្សុតា បណ្ឌិតា។ តេ ឥមិនា សម្បន្នតរាតិ វត្តុំ មា លភន្តូតិ **សស្សមណព្រាហ្មណិយា បជាយា**តិ វុត្តំ។ **សទេវមនុស្សាយា**តិ ឥទំ បន និប្បទេសតោ ទស្សនត្ថំ គហិតមេវ គហេត្វា វុត្តំ។ អបិចេត្ថ បុរិមានិ តីណិ បទានិ លោកវសេន វុត្តានិ, បច្ឆិមានិ ទ្វេ បជាវសេន។ **សីលសម្បន្នតរ**ន្តិ សីលេន សម្បន្នតរំ, អធិកតរន្តិ អត្ថោ។ ឯត្ថ ច សីលាទយោ ចត្តារោ ធម្មា លោកិយលោកុត្តរា កថិតា, វិមុត្តិញាណទស្សនំ លោកិយមេវ។ បច្ចវេក្ខណញាណមេវ ហេតំ។ **បាតុរហោសី**តិ “អយំ សត្ថា អវីចិតោ យាវ ភវគ្គា សីលាទីហិ អត្តនា អធិកតរំ អបស្សន្តោ ‘មយា បដិវិទ្ធនវលោកុត្តរធម្មមេវ សក្កត្វា ឧបនិស្សាយ វិហរិស្សាមី’តិ ចិន្តេតិ, ការណំ ភគវា ចិន្តេតិ, អត្ថំ វុឌ្ឍិំ វិសេសំ ចិន្តេតិ, គច្ឆាមិស្ស ឧស្សាហំ ជនេស្សាមី”តិ ចិន្តេត្វា បុរតោ បាកដោ អហោសិ, អភិមុខេ អដ្ឋាសីតិ អត្ថោ។

វិហំសុ វិហរន្តិ ចាតិ ឯត្ថ យោ វទេយ្យ – “វិហរន្តីតិ វចនតោ បច្ចុប្បន្នេបិ ពហូ ពុទ្ធា”តិ, សោ “ភគវាបិ ភន្តេ ឯតរហិ អរហំ សម្មាសម្ពុទ្ធោ”តិ ឥមិនា វចនេន បដិពាហិតព្ពោ។

> “ន មេ អាចរិយោ អត្ថិ, សទិសោ មេ ន វិជ្ជតិ;

សទេវកស្មឹ លោកស្មឹ, នត្ថិ មេ បដិបុគ្គលោ”តិ។ (មហាវ. ១១; ម. និ. ២.៣៤១) –

អាទីហិ ចស្ស សុត្តេហិ អញ្ញេសំ ពុទ្ធានំ អភាវោ ទីបេតព្ពោ។ **តស្មា**តិ យស្មា សព្ពេបិ ពុទ្ធា សទ្ធម្មគរុនោ, តស្មា។ **មហត្តមភិកង្ខតា**តិ មហន្តភាវំ បត្ថយមានេន។ **សរំ ពុទ្ធាន សាសន**ន្តិ ពុទ្ធានំ សាសនំ សរន្តេន។

យតោតិ យស្មឹ កាលេ។ **មហត្តេន សមន្នាគតោ**តិ រត្តញ្ញមហត្តំ វេបុល្លមហត្តំ ព្រហ្មចរិយមហត្តំ លាភគ្គមហត្តន្តិ ឥមិនា ចតុព្ពិធេន មហត្តេន សមន្នាគតោ។ **អថ មេ សង្ឃេបិ គារវោ**តិ អថ មយ្ហំ សង្ឃេបិ គារវោ ជាតោ។ កិស្មឹ បន កាលេ ភគវតា សង្ឃេ គារវោ កតោតិ? មហាបជាបតិយា ទុស្សយុគទានកាលេ។ តទា ហិ ភគវា អត្តនោ ឧបនីតំ ទុស្សយុគំ “សង្ឃេ, គោតមិ, ទេហិ, សង្ឃេ តេ ទិន្នេ អហញ្ចេវ បូជិតោ ភវិស្សាមិ សង្ឃោ ចា”តិ វទន្តោ សង្ឃេ គារវំ អកាសិ នាម។

២. ទុតិយឧរុវេលសុត្តវណ្ណនា

២២. ទុតិយេ **សម្ពហុលា**តិ ពហុកា។ **ព្រាហ្មណា**តិ ហុហុក្កជាតិកេន ព្រាហ្មណេន សទ្ធឹ អាគតា ព្រាហ្មណា។ **ជិណ្ណា**តិ ជរាជិណ្ណា។ **វុឌ្ឍា**តិ វយោវុទ្ធា។ **មហល្លកា**តិ ជាតិមហល្លកា។ **អទ្ធគតា**តិ តយោ វយេ អទ្ធេ អតិក្កន្តា។ **សុតមេត**ន្តិ អម្ហេហិ សុតំ ឯតំ។ **តយិទំ ភោ, គោតម, តថេវា**តិ ភោ, គោតម, ឯតំ អម្ហេហិ សុតការណំ តថា ឯវ។ **តយិទំ ភោ, គោតម, ន សម្បន្នមេវា**តិ តំ ឯតំ អភិវាទនាទិអករណំ អននុច្ឆវិកមេវ។

អកាលវាទីតិអាទីសុ អកាលេ វទតីតិ **អកាលវាទី**។ អសភាវំ វទតីតិ **អភូតវាទី**។ អនត្ថំ វទតិ, នោ អត្ថន្តិ **អនត្ថវាទី**។ អធម្មំ វទតិ, នោ ធម្មន្តិ **អធម្មវាទី**។ អវិនយំ វទតិ , នោ វិនយន្តិ **អវិនយវាទី។ អនិធានវតឹ វាចំ ភាសិតា**តិ ន ហទយេ និធេតព្ពយុត្តកំ វាចំ ភាសិតា។ **អកាលេនា**តិ កថេតុំ អយុត្តកាលេន។ **អនបទេស**ន្តិ អបទេសរហិតំ, សាបទេសំ សការណំ កត្វា ន កថេតិ។ **អបរិយន្តវតិ**ន្តិ បរិយន្តរហិតំ, ន បរិច្ឆេទំ ទស្សេត្វា កថេតិ។ **អនត្ថសំហិត**ន្តិ ន លោកិយលោកុត្តរអត្ថនិស្សិតំ កត្វា កថេតិ។ **ពាលោ ថេរោត្វេវ សង្ខំ គច្ឆតី**តិ អន្ធ ពាលោ ថេរោតិ សង្ខំ គច្ឆតិ។

កាលវាទីតិអាទីនិ វុត្តបដិបក្ខវសេន វេទិតព្ពានិ។ **បណ្ឌិតោ ថេរោត្វេវ សង្ខំ គច្ឆតី**តិ បណ្ឌិច្ចេន សមន្នាគតត្តា បណ្ឌិតោ, ថិរភាវប្បត្តិយា ថេរោតិ សង្ខំ គច្ឆតិ។

ពហុស្សុតោ ហោតីតិ ពហុំ អស្ស សុតំ ហោតិ, នវង្គំ សត្ថុសាសនំ បាឡិអនុសន្ធិបុព្ពាបរវសេន ឧគ្គហិតំ ហោតីតិ អត្ថោ។ **សុតធរោ**តិ សុតស្ស អាធារភូតោ។ យស្ស ហិ ឥតោ គហិតំ ឥតោ បលាយតិ, ឆិទ្ទឃដេ ឧទកំ វិយ ន តិដ្ឋតិ, បរិសមជ្ឈេ ឯកសុត្តំ វា ជាតកំ វា កថេតុំ វា វាចេតុំ វា ន សក្កោតិ, អយំ ន សុតធរោ នាម។ យស្ស បន ឧគ្គហិតំ ពុទ្ធវចនំ ឧគ្គហិតកាលសទិសមេវ ហោតិ, ទសបិ វីសតិបិ វស្សានិ សជ្ឈាយំ អករោន្តស្ស នេវ នស្សតិ, អយំ សុតធរោ នាម។ **សុតសន្និចយោ**តិ សុតស្ស សន្និចយភូតោ។ យស្ស ហិ សុតំ ហទយមញ្ជូសាយ សន្និចិតំ សិលាយ លេខា វិយ សុវណ្ណបត្តេ បក្ខិត្តសីហវសា វិយ ច តិដ្ឋតិ, អយំ សុតសន្និចយោ នាម។ **ធាតា**តិ ធាតា បគុណា។ ឯកច្ចស្ស ហិ ឧគ្គហិតពុទ្ធវចនំ ធាតំ បគុណំ និច្ចលិកំ ន ហោតិ, “អសុកំ សុត្តំ វា ជាតកំ វា កថេហី”តិ វុត្តេ “សជ្ឈាយិត្វា សំសន្ទិត្វា សមនុគ្គាហិត្វា ជានិស្សាមី”តិ វទតិ។ ឯកច្ចស្ស ធាតំ បគុណំ ភវង្គសោតសទិសំ ហោតិ, “អសុកំ សុត្តំ វា ជាតកំ វា កថេហី”តិ វុត្តេ ឧទ្ធរិត្វា តមេវ កថេតិ។ តំ សន្ធាយ វុត្តំ “ធាតា”តិ។ **វចសា បរិចិតា**តិ សុត្តទសក-វគ្គទសកបណ្ណាសទសកវសេន វាចាយ សជ្ឈាយិតា។ **មនសានុបេក្ខិតា**តិ ចិត្តេន អនុបេក្ខិតា។ យស្ស វាចាយ សជ្ឈាយិតំ ពុទ្ធវចនំ មនសា ចិន្តេន្តស្ស តត្ថ តត្ថ បាកដំ ហោតិ, មហាទីបំ ជាលេត្វា ឋិតស្ស រូបគតំ វិយ បញ្ញាយតិ, តំ សន្ធាយេតំ វុត្តំ។ **ទិដ្ឋិយា សុប្បដិវិទ្ធា**តិ អត្ថតោ ច ការណតោ ច បញ្ញាយ សុប្បដិវិទ្ធា។

អាភិចេតសិកានន្តិ **អភិចេតោ**តិ អភិក្កន្តំ វិសុទ្ធំ ចិត្តំ វុច្ចតិ, អធិចិត្តំ វា, អភិចេតសិ ជាតានិ អាភិចេតសិកានិ, អភិចេតោសន្និស្សិតានីតិ វា អាភិចេតសិកានិ។ **ទិដ្ឋធម្មសុខវិហារាន**ន្តិ ទិដ្ឋធម្មេ សុខវិហារានំ។ ទិដ្ឋធម្មោតិ បច្ចក្ខោ អត្តភាវោ វុច្ចតិ, តត្ថ សុខវិហារភូតានន្តិ អត្ថោ។ រូបាវចរជ្ឈានានមេតំ អធិវចនំ។ តានិ ហិ អប្បេត្វា និសិន្នា ឈាយិនោ ឥមស្មឹយេវ អត្តភាវេ អសំកិលិដ្ឋនេក្ខម្មសុខំ វិន្ទន្តិ, តស្មា “ទិដ្ឋធម្មសុខវិហារានី”តិ វុច្ចតិ។ **និកាមលាភី**តិ និកាមេន លាភី, អត្តនោ ឥច្ឆាវសេន លាភី, ឥច្ឆិតិច្ឆិតក្ខណេ សមាបជ្ជិតុំ សមត្ថោតិ វុត្តំ ហោតិ។ **អកិច្ឆលាភី**តិ សុខេនេវ បច្ចនីកធម្មេ វិក្ខម្ភេត្វា សមាបជ្ជិតុំ សមត្ថោតិ វុត្តំ ហោតិ។ **អកសិរលាភី**តិ អកសិរានំ លាភី វិបុលានំ, យថាបរិច្ឆេទេន វុដ្ឋាតុំ សមត្ថោតិ វុត្តំ ហោតិ។ ឯកច្ចោ ហិ លាភីយេវ ហោតិ, ន បន ឥច្ឆិតិច្ឆិតក្ខណេ សក្កោតិ សមាបជ្ជិតុំ។ ឯកច្ចោ សក្កោតិ តថាសមាបជ្ជិតុំ, បារិបន្ថិកេ ច បន

កិច្ចេន វិក្ខម្ភេតិ។ ឯកច្ចោ តថា ច សមាបជ្ជតិ, បារិបន្ថិកេ ច អកិច្ឆេនេវ វិក្ខម្ភេតិ, ន សក្កោតិ នាឡិកយន្តំ វិយ យថាបរិច្ឆេទេយេវ វុដ្ឋាតុំ។ យស្ស បន អយំ តិវិធាបិ សម្បទា អត្ថិ, សោ “អកិច្ឆលាភី អកសិរលាភី”តិ វុច្ចតិ។ **អាសវានំ ខយា**តិអាទីនិ វុត្តត្ថានេវ។ ឯវមិធ សីលម្បិ ពាហុសច្ចម្បិ ខីណាសវស្សេវ សីលំ ពាហុសច្ចញ្ច, ឈានានិបិ ខីណាសវស្សេវ វឡញ្ជនកជ្ឈានានិ កថិតានិ។ “អាសវានំ ខយា”តិអាទីហិ បន អរហត្តំ កថិតំ។ ផលេន ចេត្ថ មគ្គកិច្ចំ បកាសិតន្តិ វេទិតព្ពំ។

ឧទ្ធតេនាតិ ឧទ្ធច្ចសហគតេន។ **សម្ផន្តិ** បលាបកថំ។ **អសមាហិតសង្កប្បោ**តិ អដ្ឋបិតសង្កប្បោ។ **មគោ**តិ មគសទិសោ។ **អារា**តិ ទូរេ។ **ថាវរេយ្យម្ហា**តិ ថាវរភាវតោ។ **បាបទិដ្ឋី**តិ លាមកទិដ្ឋិ។ **អនាទរោ**តិ អាទររហិតោ។ **សុតវា**តិ សុតេន ឧបគតោ។ **បដិភានវា**តិ ទុវិធេន បដិភានេន សមន្នាគតោ។ **បញ្ញាយត្ថំ វិបស្សតី**តិ សហវិបស្សនាយ មគ្គបញ្ញាយ ចតុន្នំ សច្ចានំ អត្ថំ វិនិវិជ្ឈិត្វា បស្សតិ។ **បារគូ សព្ពធម្មាន**ន្តិ សព្ពេសំ ខន្ធាទិធម្មានំ បារំ គតោ, អភិញ្ញាបារគូ, បរិញ្ញាបារគូ, បហានបារគូ, ភាវនាបារគូ, សច្ឆិកិរិយាបារគូ, សមាបត្តិបារគូតិ ឯវំ ឆព្ពិធេន បារគមនេន សព្ពធម្មានំ បារំ បរិយោសានំ គតោ។ **អខិលោ**តិ រាគខិលាទិវិរហិតោ។ **បដិភានវា**តិ ទុវិធេនេវ បដិភានេន សមន្នាគតោ។ **ព្រហ្មចរិយស្ស កេវលី**តិ សកលព្រហ្មចរិយោ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវាតិ។

៣. លោកសុត្តវណ្ណនា

២៣. តតិយេ **លោកោ**តិ ទុក្ខសច្ចំ។ **អភិសម្ពុទ្ធោ**តិ ញាតោ បច្ចក្ខោ កតោ។ **លោកស្មា**តិ ទុក្ខសច្ចតោ។ **បហីនោ**តិ មហាពោធិមណ្ឌេ អរហត្តមគ្គញាណេន បហីនោ។ **តថាគតស្ស ភាវិតា**តិ តថាគតេន ភាវិតា។

ឯវំ ឯត្តកេន ឋានេន ចតូហិ សច្ចេហិ អត្តនោ ពុទ្ធភាវំ កថេត្វា ឥទានិ តថាគតភាវំ កថេតុំ **យំ, ភិក្ខវេ**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **ទិដ្ឋន្តិ** រូបាយតនំ។ **សុតន្តិ** សទ្ទាយតនំ។ **មុតន្តិ** បត្វា គហេតព្ពតោ គន្ធាយតនំ រសាយតនំ ផោដ្ឋព្ពាយតនំ។ **វិញ្ញាតន្តិ** សុខទុក្ខាទិ ធម្មារម្មណំ។ **បត្តន្តិ** បរិយេសិត្វា វា អបរិយេសិត្វា វា បត្តំ។ **បរិយេសិតន្តិ** បត្តំ វា អប្បត្តំ វា បរិយេសិតំ។ **អនុវិចរិតំ មនសា**តិ ចិត្តេន អនុសញ្ចរិតំ។

តថាគតេន អភិសម្ពុទ្ធន្តិ ឥមិនា ឯតំ ទស្សេតិ – យំ អបរិមាណាសុ លោកធាតូសុ ឥមស្ស សទេវកស្ស លោកស្ស នីលំ បីតកន្តិអាទិ រូបារម្មណំ ចក្ខុទ្វារេ អាបាថំ អាគច្ឆតិ, “អយំ សត្តោ ឥមស្មិំ ខណេ ឥមំ នាម រូបារម្មណំ ទិស្វា សុមនោ វា ទុម្មនោ វា មជ្ឈត្តោ វា ជាតោ”តិ សព្ពំ តថាគតស្ស ឯវំ អភិសម្ពុទ្ធំ។ តថា យំ អបរិមាណាសុ លោកធាតូសុ ឥមស្ស សទេវកស្ស លោកស្ស ភេរិសទ្ទោ មុទិង្គសទ្ទោតិអាទិ សទ្ទារម្មណំ សោតទ្វារេ អាបាថំ អាគច្ឆតិ, មូលគន្ធោ តចគន្ធោតិអាទិ គន្ធារម្មណំ ឃានទ្វារេ អាបាថំ អាគច្ឆតិ, មូលរសោ ខន្ធរសោតិអាទិ រសារម្មណំ ជិវ្ហាទ្វារេ អាបាថំ អាគច្ឆតិ, កក្ខឡំ មុទុកន្តិអាទិ បថវីធាតុតេជោធាតុវាយោធាតុភេទំ ផោដ្ឋព្ពារម្មណំ កាយទ្វារេ អាបាថំ អាគច្ឆតិ, “អយំ សត្តោ ឥមស្មិំ ខណេ ឥមំ នាម ផោដ្ឋព្ពារម្មណំ ផុសិត្វា សុមនោ វា ទុម្មនោ វា មជ្ឈត្តោ វា ជាតោ”តិ សព្ពំ តថាគតស្ស ឯវំ អភិសម្ពុទ្ធំ។ តថា យំ អបរិមាណាសុ លោកធាតូសុ ឥមស្ស សទេវកស្ស លោកស្ស សុខទុក្ខាទិភេទំ ធម្មារម្មណំ មនោទ្វារស្ស អាបាថំ អាគច្ឆតិ, “អយំ សត្តោ ឥមស្មិំ ខណេ ឥមំ នាម ធម្មារម្មណំ វិជានិត្វា សុមនោ វា ទុម្មនោ វា មជ្ឈត្តោ វា ជាតោ”តិ សព្ពំ តថាគតស្ស ឯវំ អភិសម្ពុទ្ធំ។ យញ្ហិ, ភិក្ខវេ, ឥមេសំ សព្ពសត្តានំ ទិដ្ឋំ សុតំ មុតំ វិញ្ញាតំ, តត្ថ តថាគតេន អទិដ្ឋំ វា អសុតំ វា អមុតំ វា អវិញ្ញាតំ វា នត្ថិ, ឥមស្ស បន មហាជនស្ស បរិយេសិត្វា អប្បត្តម្បិ អត្ថិ, អបរិយេសិត្វា អប្បត្តម្បិ អត្ថិ, បរិយេសិត្វា បត្តម្បិ អត្ថិ, អបរិយេសិត្វា បត្តម្បិ អត្ថិ, សព្ពម្បិ តថាគតស្ស អប្បត្តំ នាម នត្ថិ ញាណេន អសច្ឆិកតំ។

តស្មា តថាគតោតិ វុច្ចតីតិ យំ យថា លោកេន គតំ, តស្ស តថេវ គតត្តា តថាគតោតិ វុច្ចតិ ។ បាឡិយំ បន “អភិសម្ពុទ្ធ”ន្តិ វុត្តំ, តំ គតសទ្ទេន ឯកត្ថំ។ ឥមិនា នយេន សព្ពាវារេសុ តថាគតោតិ និគមស្ស អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ តស្ស យុត្តិ ឯកបុគ្គលវណ្ណនាយំ តថាគតសទ្ទវិត្ថារេ វុត្តាយេវ។ អបិចេត្ថ **អញ្ញទត្ថុ**តិ ឯកំសត្ថេ និបាតោ។ ទក្ខតីតិ **ទសោ**។ វសំ វត្តេតីតិ **វសវត្តី**។

សព្ពំ លោកំ អភិញ្ញាតិ តេធាតុកំ លោកសន្និវាសំ ជានិត្វា។ **សព្ពំ លោកេ យថាតថ**ន្តិ តស្មិំ តេធាតុកលោកសន្និវាសេ យំកិញ្ចិ នេយ្យំ, សព្ពំ តំ យថាតថំ អវិបរីតំ ជានិត្វា។ **វិសំយុត្តោ**តិ ចតុន្នំ យោគានំ បហានេន វិសំយុត្តោ។ **អនូបយោ**តិ តណ្ហាទិដ្ឋិឧបយេហិ វិរហិតោ។ **សព្ពាភិភូ**តិ រូបាទីនិ សព្ពារម្មណានិ អភិភវិត្វា ឋិតោ។ **ធីរោ**តិ ធិតិសម្បន្នោ។ **សព្ពគន្ថប្បមោចនោ**តិ សព្ពេ ចត្តារោបិ គន្ថេ មោចេត្វា ឋិតោ។ **ផុដ្ឋស្សា**តិ ផុដ្ឋា អស្ស។ ឥទញ្ច ករណត្ថេ សាមិវចនំ។ **បរមា សន្តី**តិ និព្ពានំ។ តញ្ហិ តេន ញាណផុសនេន ផុដ្ឋំ។ តេនេវាហ – **និព្ពានំ**

អកុតោភយន្តិ។ អថ វា **បរមាសន្តី**តិ ឧត្តមា សន្តិ។ កតរា សាតិ? និព្ពានំ។ យស្មា បន និព្ពានេ កុតោចិ ភយំ នត្ថិ, តស្មា តំ **អកុតោភយ**ន្តិ វុច្ចតិ។ **វិមុត្តោ ឧបធិសង្ខយេ**តិ ឧបធិសង្ខយសង្ខាតេ និព្ពានេ តទារម្មណាយ ផលវិមុត្តិយា វិមុត្តោ។ **សីហោ អនុត្តរោ**តិ បរិស្សយានំ សហនដ្ឋេន កិលេសានញ្ច ហឹសនដ្ឋេន តថាគតោ អនុត្តរោ សីហោ នាម។ **ព្រហ្ម**ន្តិ សេដ្ឋំ។ **ឥតី**តិ ឯវំ តថាគតស្ស គុណេ ជានិត្វា។ **សង្គម្មា**តិ សមាគន្ត្វា។ **តំ នមស្សន្តី**តិ តំ តថាគតំ តេ សរណំ គតា នមស្សន្តិ។ ឥទានិ យំ វទន្តា តេ នមស្សន្តិ, តំ ទស្សេតុំ **ទន្តោ**តិអាទិ វុត្តំ។ តំ ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

៤. កាឡការាមសុត្តវណ្ណនា

២៤. ចតុត្ថំ អត្ថុប្បត្តិយំ និក្ខិត្តំ។ កតរាយ អត្ថុប្បត្តិយន្តិ? ទសពលគុណកថាយ។ អនាថបិណ្ឌិកស្ស កិរ ធីតា ចូឡសុភទ្ទា “សាកេតនគរេ កាឡកសេដ្ឋិបុត្តស្ស គេហំ គច្ឆិស្សាមី”តិ សត្ថារំ ឧបសង្កមិត្វា, “ភន្តេ, អហំ មិច្ឆាទិដ្ឋិកកុលំ គច្ឆាមិ។ សចេ តត្ថ សក្ការំ លភិស្សាមិ, ឯកស្មិំ បុរិសេ បេសិយមានេ បបញ្ចោ ភវិស្សតិ, មំ អាវជ្ជេយ្យាថ ភគវា”តិ បដិញ្ញំ គហេត្វា អគមាសិ។ សេដ្ឋិ “សុណិសា មេ អាគតា”តិ មង្គលំ ករោន្តោវ ពហុំ ខាទនីយភោជនីយំ បដិយាទេត្វា បញ្ច អចេលកសតានិ និមន្តេសិ។ សោ តេសុ និសិន្នេសុ “ធីតា មេ អាគន្ត្វា អរហន្តេ វន្ទតូ”តិ ចូឡសុភទ្ទាយ បេសេសិ។ អាគតផលា អរិយសាវិកា អរហន្តេតិ វុត្តមត្តេយេវ “លាភា វត មេ”តិ ឧដ្ឋហិត្វា គតា តេ និស្សិរិកទស្សនេ អចេលកេ ទិស្វាវ “សមណា នាម ន ឯវរូបា ហោន្តិ, តាត, យេសំ នេវ អជ្ឈត្តំ ហិរី, ន ពហិទ្ធា ឱត្តប្បំ អត្ថី”តិ វត្វា “ន ឥមេ សមណា, ធីធី”តិ ខេឡំ បាតេត្វា និវត្តិត្វា អត្តនោ វសនដ្ឋានមេវ គតា។

តតោ អចេលកា “មហាសេដ្ឋិ កុតោ តេ ឯវរូបា កាឡកណ្ណី លទ្ធា, កិំ សកលជម្ពុទីបេ អញ្ញា ទារិកា នត្ថី”តិ សេដ្ឋិំ បរិភាសឹសុ។ សោ “អាចរិយា ជានិត្វា វា កតំ ហោតុ អជានិត្វា វា, អហមេត្ថ ជានិស្សាមី”តិ អចេលកេ ឧយ្យោជេត្វា សុភទ្ទាយ សន្តិកំ គន្ត្វា “អម្ម, កស្មា ឯវរូបំ អកាសិ, កស្មា អរហន្តេ លជ្ជាបេសី”តិ អាហ។ តាត, អរហន្តា នាម ឯវរូបា ន ហោន្តីតិ។ អថ នំ សោ អាហ –

“កីទិសា សមណា តុយ្ហំ, ពាឡ្ហំ ខោ នេ បសំសសិ;
កីសីលា កីសមាចារា, តំ មេ អក្ខាហិ បុច្ឆិតា”តិ។

សា អាហ –

“សន្តិន្ទ្រិយា សន្តមនា, សន្តតេជា គុណមគ្គសណ្ឋិតា;
ឱក្ខិត្តចក្ខូ មិតភាណី, តាទិសា សមណា មម។

“វសន្តិ វនមោគយ្ហ, នាគោ ឆេត្វាវ ពន្ធនំ;
ឯកកិយា អទុតិយា, តាទិសា សមណា មមា”តិ។

ឯវញ្ច បន វត្វា សេដ្ឋិស្ស បុរេ ឋត្វា តិណ្ណំ រតនានំ គុណំ កថេសិ។ សេដ្ឋិ តស្សា វចនំ សុត្វា “យទិ ឯវំ, តវ សមណេ អានេត្វា មង្គលំ ករោមា”តិ។ សា បុច្ឆិ “កទា ករិស្សថ, តាតា”តិ។ សេដ្ឋិ ចិន្តេសិ – “កតិបាហច្ចយេនាតិ វុត្តេ បេសេត្វា បក្កោសាបេយ្យា”តិ។ អថ នំ “ស្វេ អម្មា”តិ អាហ។ សា សាយន្ហសមយេ ឧបរិបាសាទំ អារុយ្ហ មហន្តំ បុប្ផសមុគ្គំ គហេត្វា សត្ថុ គុណេ អនុស្សរិត្វា អដ្ឋ បុប្ផមុដ្ឋិយោ ទសពលស្ស វិស្សជ្ជេត្វា អញ្ជលឹ បគ្គយ្ហ នមស្សមានា អដ្ឋាសិ។ ឯវញ្ច អវច – “ភគវា ស្វេ បញ្ចហិ ភិក្ខុសតេហិ សទ្ធឹ មយ្ហំ ភិក្ខំ គណ្ហថា”តិ។ តានិ បុប្ផានិ គន្ត្វា ទសពលស្ស មត្ថកេ វិតានំ ហុត្វា អដ្ឋំសុ។ សត្ថា អាវជ្ជេន្តោ តំ ការណំ អទ្ទស។ ធម្មទេសនាបរិយោសានេ អនាថបិណ្ឌិកមហាសេដ្ឋិ ទសពលំ វន្ទិត្វា “ស្វេ, ភន្តេ, បញ្ចហិ ភិក្ខុសតេហិ សទ្ធឹ មម គេហេ ភិក្ខំ គណ្ហថា”តិ អាហ។ ចូឡសុភទ្ទាយ និមន្តិតម្ហ សេដ្ឋីតិ។ ន, ភន្តេ, កញ្ចិ អាគតំ បស្សាមាតិ។ អាម, សេដ្ឋិ, សទ្ធា បន ឧបាសិកា ទូរេ យោជនសតមត្ថកេបិ យោជនសហស្សមត្ថកេបិ ឋិតា ហិមវន្តោ វិយ បញ្ញាយតីតិ វត្វា –

“ទូរេ សន្តោ បកាសេន្តិ, ហិមវន្តោវ បព្ពតោ;
អសន្តេត្ថ ន ទិស្សន្តិ, រត្តិំ ខិត្តា យថា សរា”តិ។ (ធ. ប. ៣០៤) –

ឥមំ គាថមាហ។ អនាថបិណ្ឌិកោ “ភន្តេ, មម, ធីតុ សង្គហំ ករោថា”តិ វន្ទិត្វា បក្កាមិ។

សត្ថា អានន្ទត្ថេរំ អាមន្តេសិ – “អហំ, អានន្ទ, សាកេតំ គមិស្សាមិ, បញ្ចន្នំ ភិក្ខុសតានំ សលាកំ ទេហិ។ ទទន្តោ ច ឆឡភិញ្ញានំយេវ ទទេយ្យាសី”តិ។ ថេរោ តថា អកាសិ។ ចូឡសុភទ្ទា រត្តិភាគសមនន្តរេ ចិន្តេសិ – “ពុទ្ធា នាម ពហុកិច្ចា ពហុករណីយា, មំ សល្លក្ខេយ្យុំ វា ន វា, កឹ នុ ខោ ករិស្សាមី”តិ។ តស្មិំ ខណេ វេស្សវណោ មហារាជា ចូឡសុភទ្ទាយ កថេសិ – “ភទ្ទេ, មា ខោ ត្វំ វិមនា អហោសិ, មា ទុម្មនា។ អធិវុត្ថំ តេ ភគវតា ស្វាតនាយ ភត្តំ សទ្ធិំ ភិក្ខុសង្ឃេនា”តិ។ សា តុដ្ឋបហដ្ឋា ទានមេវ សំវិទហិ។ សក្កោបិ ខោ ទេវរាជា វិស្សកម្មំ អាមន្តេសិ – “តាត, ទសពលោ ចូឡសុភទ្ទាយ សន្តិកំ សាកេតនគរំ គច្ឆិស្សតិ, បញ្ច កូដាគារសតានិ មាបេហី”តិ។ សោ តថា អកាសិ។ សត្ថា បញ្ចហិ ឆឡភិញ្ញសតេហិ បរិវុតោ កូដាគារយានេន មណិវណ្ណំ អាកាសំ វិលិខន្តោ វិយ សាកេតនគរំ អគមាសិ។

សុភទ្ទា ពុទ្ធប្បមុខស្ស ភិក្ខុសង្ឃស្ស ទានំ ទត្វា សត្ថារំ វន្ទិត្វា អាហ – “ភន្តេ, មយ្ហំ សសុរបក្ខោ មិច្ឆាទិដ្ឋិកោ, សាធុ តេសំ អនុច្ឆវិកធម្មំ កថេថា”តិ។ សត្ថា ធម្មំ ទេសេសិ។ កាឡកសេដ្ឋិ សោតាបន្នោ ហុត្វា អត្តនោ ឧយ្យានំ ទសពលស្ស អទាសិ។ អចេលកា “អម្ហាកំ បឋមំ ទិន្ន”ន្តិ និក្ខមិតុំ ន ឥច្ឆន្តិ។ “គច្ឆថ នី ហរិតព្ពនិយាមេន តេ នីហរថា”តិ សព្ពេ នីហរាបេត្វា តត្ថេវ សត្ថុ វិហារំ ការេត្វា ព្រហ្មទេយ្យំ កត្វា ឧទកំ បាតេសិ ។ សោ កាឡកេន ការិតតាយ កាឡការាមោ នាម ជាតោ។ ភគវា តស្មិំ សមយេ តត្ថ វិហរតិ។ តេន វុត្តំ – “សាកេតេ វិហរតិ កាឡការាមេ”តិ។

ភិក្ខូ អាមន្តេសីតិ បញ្ចសតេ ភិក្ខូ អាមន្តេសិ។ តេ កិរ សាកេតនគរវាសិនោ កុលបុត្តា សត្ថុ ធម្មទេសនំ សុត្វា សត្ថុ សន្តិកេ បព្ពជិត្វា ឧបដ្ឋានសាលាយ និសិន្នា “អហោ ពុទ្ធគុណា នាម មហន្តា, ឯវរូបំ នាម មិច្ឆាទិដ្ឋិកំ កាឡកសេដ្ឋិំ ទិដ្ឋិតោ មោចេត្វា សោតាបត្តិផលំ បាបេត្វា សកលនគរំ សត្ថារា ទេវលោកសទិសំ កត”ន្តិ ទសពលស្ស គុណំ កថេន្តិ។ សត្ថា តេសំ គុណំ កថេន្តានំ ចិត្តំ ឧបបរិក្ខិត្វា – “មយិ គតេ មហតី ទេសនា សមុដ្ឋិស្សតិ, ទេសនាបរិយោសានេ ច ឥមេ បញ្ចសតា ភិក្ខូ អរហត្តេ បតិដ្ឋហិស្សន្តិ, មហាបថវី ឧទកបរិយន្តំ កត្វា កម្បិស្សតី”តិ ធម្មសភំ គន្ត្វា បញ្ញត្តវរពុទ្ធាសនេ និសិន្នោ តេ ភិក្ខូ អាទិំ កត្វា **យំ, ភិក្ខវេ, សទេវកស្ស លោកស្សា**តិ ឥមំ ទេសនំ អារភិ។ ឯវមិទំ សុត្តំ គុណកថាយ និក្ខិត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។

តត្ថ “តមហំ ជានាមី”តិ បទបរិយោសានេ មហាបថវី ឧទកបរិយន្តំ កត្វា អកម្បិត្ថ។ **អព្ភញ្ញាសិ**ន្តិ អភិអញ្ញាសឹ, ជានិន្តិ អត្ថោ។ **វិទិត**ន្តិ បាកដំ កត្វា ញាតំ។ ឥមិនា ឯតំ ទស្សេតិ – អញ្ញេ ជានន្តិយេវ, មយា បន បាកដំ កត្វា វិទិតន្តិ។ ឥមេហិ តីហិ បទេហិ សព្ពញ្ញុតភូមិ នាម កថិតា។ **តំ តថាគតោ ន ឧបដ្ឋាសី**តិ តំ ឆទ្វារិកំ អារម្មណំ តថាគតោ តណ្ហាយ វា ទិដ្ឋិយា វា ន ឧបដ្ឋាសិ ន ឧបគញ្ឆិ។ អយញ្ហិ បស្សតិ ភគវា ចក្ខុនា រូបំ, ឆន្ទរាគោ ភគវតោ នត្ថិ, សុវិមុត្តចិត្តោ សោ ភគវា។ សុណាតិ ភគវា សោតេន សទ្ទំ។ ឃាយតិ ភគវា ឃានេន គន្ធំ។ សាយតិ ភគវា ជិវ្ហាយ រសំ។ ផុសតិ ភគវា កាយេន ផោដ្ឋព្ពំ។ វិជានាតិ ភគវា មនសា ធម្មំ, ឆន្ទរាគោ ភគវតោ នត្ថិ, សុវិមុត្តចិត្តោ សោ ភគវា។ តេន វុត្តំ – “តំ តថាគតោ ន ឧបដ្ឋាសី”តិ។ ឥមិនា បទេន ខីណាសវភូមិ កថិតាតិ វេទិតព្ពា។

តំ មមស្ស មុសាតិ តំ មេ វចនំ មុសាវាទោ នាម ភវេយ្យ។ **តំ បស្ស តាទិសមេវា**តិ តម្បិ មុសាវាទោ ភវេយ្យ។ **តំ មមស្ស កលី**តិ តំ វចនំ មយ្ហំ ទោសោ ភវេយ្យាតិ អត្ថោ។ ឯត្តាវតា សច្ចភូមិ នាម កថិតាតិ វេទិតព្ពា។

ទដ្ឋា ទដ្ឋព្ពន្តិ ទិស្វា ទដ្ឋព្ពំ។ **ទិដ្ឋំ ន មញ្ញតី**តិ តំ ទិដ្ឋំ រូបាយតនំ “អហំ មហាជនេន ទិដ្ឋមេវ បស្សាមី”តិ តណ្ហាមានទិដ្ឋីហិ ន មញ្ញតិ។ **អទិដ្ឋំ ន មញ្ញតី**តិ “អហំ មហាជនេន អទិដ្ឋមេវ ឯតំ បស្សាមី”តិ ឯវម្បិ តណ្ហាទីហិ មញ្ញនាហិ ន មញ្ញតិ។ **ទដ្ឋព្ពំ ន មញ្ញតី**តិ “មហាជនេន ទិដ្ឋំ បស្សាមី”តិ ឯវម្បិ តាហិ មញ្ញនាហិ ន មញ្ញតិ។ ទដ្ឋព្ពញ្ហិ អទិដ្ឋម្បិ ហោតិយេវ។ ឯវរូបានិ ហិ វចនានិ តីសុបិ កាលេសុ លព្ភន្តិ, តេនស្ស អត្ថោ វុត្តោ។ **ទដ្ឋារំ ន មញ្ញតី**តិ បស្សិតារំ ឯកសត្តំ នាម តាហិ មញ្ញនាហិ ន មញ្ញតីតិ អត្ថោ។ សេសដ្ឋានេសុបិ ឥមិនាវ នយេន អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ ឥមិនា ឯត្តកេន ឋានេន សុញ្ញតាភូមិ នាម កថិតា។

ឥតិ ខោ, ភិក្ខវេតិ ឯវំ ខោ, ភិក្ខវេ។ **តាទីយេវ តាទី**តិ **តាទិតា** នាម ឯកសទិសតា។ តថាគតោ ច ឃាទិសោ លាភាទីសុ, តាទិសោវ អលាភាទីសុ។ តេន វុត្តំ – “លាភេបិ តាទី, អលាភេបិ តាទី។ យសេបិ តាទី, អយសេបិ តាទី។ និន្ទាយបិ តាទី, បសំសាយបិ តាទី។ សុខេបិ តាទី, ទុក្ខេបិ តាទី”តិ (មហានិ. ៣៨, ១៩២)។ ឥមាយ តាទិតាយ តាទី។ **តម្ហា ច បន តាទិម្ហា**តិ តតោ តថាគតតាទិតោ អញ្ញោ ឧត្តរិតរោ វា បណីតតរោ វា តាទី នត្ថីតិ ឯត្តាវតា តាទិភូមិ នាម កថិតា។ ឥមាហិ បញ្ចភូមីហិ ទេសនំ និដ្ឋាបេន្តស្ស បញ្ចសុបិ ឋានេសុ

មហាបថវី សត្តិភាវេន អកម្បិត្ថ។ ទេសនាបរិយោសានេ តេ បញ្ចសតេ អធុនាបព្ពជិតេ កុលបុត្តេ អាទឹ កត្វា តំ ឋានំ បត្តានំ ទេវមនុស្សានំ ចតុរាសីតិ បាណសហស្សានិ អមតបានំ បិវិសុ។

ភគវាបិ សុត្តំ និដ្ឋាបេត្វា គាថាហិ កូដំ គណ្ហន្តោ **យំកិញ្ចី**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **អជ្ឈោសិតំ សច្ចមុតំ បរេសន្តិ** បរេសំ សទ្ទាយ បរបត្តិយាយនាយ សច្ចមុតន្តិ មញ្ញិត្វា អជ្ឈោសិតំ គិលិត្វា បរិនិដ្ឋាបេត្វា គហិតំ។ **សយសំវុតេសូ**តិ សយមេវ សំវរិត្វា បិយាយិត្វា គហិតគហណេសុ, ទិដ្ឋិគតិកេសូតិ អត្ថោ។ ទិដ្ឋិគតិកា ហិ សយំ សំវុតាតិ វុច្ចន្តិ។ **សច្ចំ មុសា វាបិ បរំ ទហេយ្យា**តិ តេសុ សយំ សំវុតសង្ខាតេសុ ទិដ្ឋិគតិកេសុ តថាគតោ តាទី តេសំ ឯកម្បិ វចនំ “ឥទមេវ សច្ចំ មោឃមញ្ញ”ន្តិ ឯវំ សច្ចំ មុសា វាបិ បរំ ឧត្តមំ កត្វា ន ឱទហេយ្យ, ន សទ្ទហេយ្យ, ន បត្តិយាយេយ្យ។ **ឯតញ្ច សល្ល**ន្តិ ឯតំ ទិដ្ឋិសល្លំ។ **បដិកច្ច ទិស្វា**តិ បុរេតរំ ពោធិមូលេយេវ ទិស្វា។ **វិសត្តា**តិ លគ្គា លគិតា បលិពុទ្ធា។ **ជានាមិ បស្សាមិ តថេវ ឯត**ន្តិ យថាយំ បជា អជ្ឈោសិតា គិលិត្វា បរិនិដ្ឋាបេត្វា វិសត្តា លគ្គា លគិតា, ឯវំ អហម្បិ ជានាមិ បស្សាមិ។ តថា ឯវំ យថា ឯតាយ បជាយ គហិតន្តិ ឯវំ អជ្ឈោសិតំ នត្ថិ តថាគតានន្តិ អត្ថោ។

៥. ព្រហ្មចរិយសុត្តវណ្ណនា

២៥. បញ្ចមេ **ជនកុហនត្ថ**ន្តិ តីហិ កុហនវត្ថូហិ ជនស្ស កុហនត្ថាយ។ **ន ជនលបនត្ថ**ន្តិ ន ជនស្ស ឧបលាបនត្ថំ។ **ន លាភសក្ការសិលោកានិសំសត្ថ**ន្តិ ន ចីវរាទិចតុក្កវចនត្ថំ។ **ន ឥតិវាទប្បមោក្ខានិសំសត្ថ**ន្តិ ន តេន តេន ការណេន កតវាទានិសំសត្ថំ, ន វាទស្ស បមោក្ខានិសំសត្ថំ។ **ន ឥតិ មំ ជនោ ជានាតូ**តិ ន “ឯវំ កិរ ឯស ភិក្ខុ, ឯវំ កិរ ឯស ភិក្ខូ”តិ ជនស្ស ជាននត្ថាយ។ **សំវរត្ថ**ន្តិ បញ្ចហិ សំវរេហិ សំវរណត្ថាយ។ **បហានត្ថ**ន្តិ តីហិ បហានេហិ បជហនត្ថាយ។ **វិរាគត្ថ**ន្តិ រាគាទីនំ វិរជ្ជនត្ថាយ។ **និរោធត្ថ**ន្តិ តេសំយេវ និរុជ្ឈនត្ថាយ។ **អនីតិហ**ន្តិ ឥតិហបរិវជ្ជិតំ, អបរបត្តិយន្តិ អត្ថោ។ **និព្ពានោគធគាមិន**ន្តិ និព្ពានស្ស អន្តោគាមិនំ។ មគ្គព្រហ្មចរិយញ្ហិ និព្ពានំ អារម្មណំ ករិត្វា និព្ពានស្ស អន្តោយេវ វត្តតិ បវត្តតិ។ **បដិបជ្ជន្តី**តិ ទុវិធម្បិ បដិបជ្ជន្តិ។ ឥមស្មិំ សុត្តេ វដ្ដវិវដ្ដំ កថេត្វា គាថាសុ វិវដ្ដមេវ កថិតំ។

៦. កុហសុត្តវណ្ណនា

២៦. ឆដ្ឋេ **កុហា**តិ កុហកា។ **ថទ្ធា**តិ កោធេន ច មានេន ច ថទ្ធា។ **លបា**តិ ឧបលាបកា។ **សិង្គី**តិ “តត្ថ កតមំ សិង្គំ, យំ សិង្គំ សិង្គារតា ចាតុរតា ចាតុរិយំ បរិក្ខត្តតា បារិក្ខត្តិយ”ន្តិ (វិភ. ៨៥២) ឯវំ វុត្តេហិ សិង្គសទិសេហិ បាកដកិលេសេហិ សមន្នាគតា។ **ឧន្នឡា**តិ ឧគ្គតនឡា តុច្ឆមានំ ឧក្ខិបិត្វា ឋិតា។ **អសមាហិតា**តិ ចិត្តេកគ្គមត្តស្សាបិ អលាភិនោ។ **ន មេ តេ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខូ មាមកា**តិ តេ មយ្ហំ ភិក្ខូ មម សន្តកា ន ហោន្តិ។ “តេ មយ្ហ”ន្តិ ឥទំ បន សត្ថារំ ឧទ្ទិស្ស បព្ពជិតត្តា វុត្តំ។ **តេ ខោ មេ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខូ មាមកា**តិ ឥធាបិ មេតិ អត្តានំ ឧទ្ទិស្ស បព្ពជិតត្តា វទតិ, សម្មាបដិបន្នត្តា បន “មាមកា”តិ អាហ។ **វុទ្ធឹ វិរូឡ្ហឹ វេបុល្លំ អាបជ្ជន្តី**តិ សីលាទីហិ គុណេហិ វឌ្ឍនតោ វុទ្ធឹ, និច្ចលភាវេន វិរូឡ្ហឹ, សព្ពត្ថ បត្ថដតាយ វេបុល្លំ បាបុណន្តិ។ តេ បនេតេ យាវ អរហត្តមគ្គា វិរុហន្តិ, អរហត្តផលំ បត្តេ វិរូឡ្ហា នាម ហោន្តិ។ ឥតិ ឥមស្មិំ សុត្តេបិ គាថាសុបិ វដ្ដវិវដ្ដមេវ កថិតំ។

៧. សន្តុដ្ឋិសុត្តវណ្ណនា

២៧. សត្តមេ **អប្បានី**តិ បរិត្តានិ។ **សុលភានី**តិ សុខេន លទ្ធព្ពានិ, យត្ថ កត្ថចិ សក្កា ហោន្តិ លភិតុំ។ **អនវជ្ជានី**តិ និទ្ទោសានិ។ **បិណ្ឌិយាលោបភោជន**ន្តិ ជង្ឃាបិណ្ឌិយពលេន ចរិត្វា អាលោបមត្តំ លទ្ធំ ភោជនំ។ **បូតិមុត្ត**ន្តិ យំកិញ្ចិ មុត្តំ។ យថា ហិ សុវណ្ណវណ្ណោបិ កាយោ បូតិកាយោតិ វុច្ចតិ, ឯវំ អភិនវម្បិ មុត្តំ បូតិមុត្តមេវ។

វិឃាតោតិ វិគតឃាតោ, ចិត្តស្ស ទុក្ខំ ន ហោតីតិ អត្ថោ។ **ទិសា នប្បដិហញ្ញតី**តិ យស្ស ហិ “អសុកដ្ឋានំ នាម គតោ ចីវរាទីនិ លភិស្សាមី”តិ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ, តស្ស ទិសា បដិហញ្ញតិ នាម។ យស្ស ឯវំ ន ឧប្បជ្ជតិ, តស្ស នប្បដិហញ្ញតិ នាម។ **ធម្មា**តិ បដិបត្តិធម្មា។ **សាមញ្ញស្សានុលោមិកា**តិ សមណធម្មស្ស អនុលោមា។ **អធិគ្គហិតា**តិ សព្ពេតេ តុដ្ឋចិត្តស្ស ភិក្ខុនោ អធិគ្គហិតា ហោន្តិ អន្តោគតា ន បរិពាហិរាតិ។

៨. អរិយវំសសុត្តវណ្ណនា

២៨. អដ្ឋមស្ស អជ្ឈាសយិកោ និក្ខេបោ។ ឥមំ កិរ មហាអរិយវំសសុត្តន្តំ ភគវា ជេតវនេមហាវិហារេ ធម្មសភាយំ បញ្ញត្តវរពុទ្ធាសនេ និសិន្នោ អត្តនោបិ បរបុគ្គលានម្បិ អជ្ឈាសយវសេន បរិវារេត្វា និសិន្នានិ

ចត្តាលីស ភិក្ខុសហស្សានិ, “ភិក្ខវេ”តិ អាមន្តេត្វា **ចត្តារោមេ, ភិក្ខវេ, អរិយវំសា**តិ អារភិ។ តត្ថ **អរិយវំសា**តិ អរិយានំ វំសា។ យថា ហិ ខត្តិយវំសោ ព្រាហ្មណវំសោ វេស្សវំសោ សុទ្ទវំសោ សមណវំសោ កុលវំសោ រាជវំសោ, ឯវំ អយម្បិ អដ្ឋមោ អរិយវំសោ អរិយតន្តិ អរិយបវេណី នាម ហោតិ។ សោ ខោ បនាយំ អរិយវំសោ ឥមេសំ វំសានំ មូលគន្ធាទីនំ កាឡានុសារិគន្ធាទយោ វិយ អគ្គមក្ខាយតិ។

កេ បន តេ អរិយា, យេសំ ឯតេ វំសាតិ? អរិយា វុច្ចន្តិ ពុទ្ធា ច បច្ចេកពុទ្ធា ច តថាគតសាវកា ច, ឯតេសំ អរិយានំ វំសាតិ **អរិយវំសា**។ ឥតោ បុព្ពេ ហិ សតសហស្សកប្បាធិកានំ ចតុន្នំ អសង្ខេយ្យានំ មត្ថកេ តណ្ហង្ករោ, មេធង្ករោ , សរណង្ករោ, ទីបង្ករោតិ ចត្តារោ ពុទ្ធា ឧប្បន្នា, តេ អរិយា, តេសំ អរិយានំ វំសាតិ អរិយវំសា។ តេសំ ពុទ្ធានំ បរិនិព្ពានតោ អបរភាគេ អសង្ខេយ្យំ អតិក្កមិត្វា កោណ្ឌញ្ញោ នាម ពុទ្ធោ ឧប្បន្នោ...បេ.... ឥមស្មិំ កប្បេ កកុសន្ធោ, កោណាគមនោ, កស្សបោ, អម្ហាកំ ភគវា គោតមោតិ ចត្តារោ ពុទ្ធា ឧប្បន្នា, តេសំ អរិយានំ វំសាតិ អរិយវំសា។ អបិច អតីតានាគតបច្ចុប្បន្នានំ សព្ពពុទ្ធ-បច្ចេកពុទ្ធ-ពុទ្ធសាវកានំ អរិយានំ វំសាតិ អរិយវំសា។

តេ ខោ បនេតេ **អគ្គញ្ញា** អគ្គាតិ ជានិតព្ពា, **រត្តញ្ញា** ទីឃរត្តំ បវត្តាតិ ជានិតព្ពា, **វំសញ្ញា** វំសាតិ ជានិតព្ពា។ **បោរាណា** ន អធុនុប្បត្តិកា។ **អសំកិណ្ណា** អវិកិណ្ណា អនបនីតា។ **អសំកិណ្ណបុព្ពា** អតីតពុទ្ធេហិបិ ន សំកិណ្ណបុព្ពា, “កិំ ឥមេហី”តិ ន អបនីតបុព្ពា។ **ន សំកីយន្តី**តិ ឥទានិបិ ន អបនីយន្តិ។ **ន សំកីយិស្សន្តី**តិ អនាគតពុទ្ធេហិបិ ន អបនីយិស្សន្តិ។ យេ លោកេ វិញ្ញូ សមណព្រាហ្មណា, តេហិ **អប្បដិកុដ្ឋា,** សមណេហិ ព្រាហ្មណេហិ វិញ្ញូហិ អនិន្ទិតា អគរហិតា។

សន្តុដ្ឋោ ហោតីតិ បច្ចយសន្តោសវសេន សន្តុដ្ឋោ ហោតិ។ **ឥតរីតរេនា**តិ ន ថូលសុខុមលូខបណីតថិរជិណ្ណានំ យេន កេនចិ, អថ ខោ យថាលទ្ធាទីនំ ឥតរីតរេន យេន កេនចិ សន្តុដ្ឋោ ហោតីតិ អត្ថោ។ ចីវរស្មិញ្ហិ តយោ សន្តោសា យថាលាភសន្តោសោ យថាពលសន្តោសោ យថាសារុប្បសន្តោសោតិ។ បិណ្ឌបាតាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ តេសំ វិត្ថារកថា “សន្តុដ្ឋស្ស, ភិក្ខវេ, អនុប្បន្នា ចេវ កុសលា ធម្មា ឧប្បជ្ជន្តី”តិ ឥមស្មិំ សុត្តេ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពា។ ឥតិ ឥមេ តយោ សន្តោសេ សន្ធាយ “សន្តុដ្ឋោ ហោតិ ឥតរីតរេន ចីវរេន, យថាលទ្ធាទីសុ យេន កេនចិ ចីវរេន សន្តុដ្ឋោ ហោតី”តិ វុត្តំ។

ឯត្ថ ច ចីវរំ ជានិតព្ពំ, ចីវរក្ខេត្តំ ជានិតព្ពំ, បំសុកូលំ ជានិតព្ពំ, ចីវរសន្តោសោ ជានិតព្ពោ, ចីវរប្បដិសំយុត្តានិ ធុតង្គានិ ជានិតព្ពានិ។ តត្ថ **ចីវរំ ជានិតព្ពន្តិ** ខោមាទីនិ ឆ ចីវរានិ ទុកូលាទីនិ ឆ អនុលោមចីវរានិ ជានិតព្ពានិ។ ឥមានិ ទ្វាទស កប្បិយចីវរានិ។ កុសចីរំ, វាកចីរំ, ផលកចីរំ, កេសកម្ពលំ, វាឡកម្ពលំ, បោត្ថកោ, ចម្មំ, ឧលូកបក្ខំ, រុក្ខទុស្សំ, លតាទុស្សំ, ឯរកទុស្សំ, កទលិទុស្សំ, វេឡុទុស្សន្តិ ឯវមាទីនិ បន អកប្បិយចីវរានិ។

ចីវរក្ខេត្តន្តិ “សង្ឃតោ វា គណតោ វា ញាតិតោ វា មិត្តតោ វា អត្តនោ វា ធនេន, បំសុកូលំ វា”តិ ឯវំ ឧប្បជ្ជនតោ ឆ ខេត្តានិ, អដ្ឋន្នញ្ច មាតិកានំ វសេន អដ្ឋ ខេត្តានិ ជានិតព្ពានិ។

បំសុកូលន្តិ សោសានិកំ, បាបណិកំ, រថិយំ, សង្ការកូដកំ, សោត្ថិយំ, សិនានំ, តិត្ថំ, គតបច្ចាគតំ, អគ្គិទឌ្ឍំ, គោខាយិតំ, ឧបចិកខាយិតំ, ឧន្ទូរខាយិតំ , អន្តច្ឆិន្នំ, ទសច្ឆិន្នំ, ធជាហដំ, ថូបំ, សមណចីវរំ, សាមុទ្ទិយំ, អាភិសេកិយំ, បន្ថិកំ, វាតាហដំ, ឥទ្ធិមយំ, ទេវទត្តិយន្តិ តេវីសតិ បំសុកូលានិ វេទិតព្ពានិ។ ឯត្ថ ច **សោត្ថិយ**ន្តិ គព្ភមលហរណំ។ **គតបច្ចាគត**ន្តិ មតកសរីរំ បារុបិត្វា សុសានំ នេត្វា អានីតចីវរំ។ **ធជាហដ**ន្តិ ធជំ ឧស្សាបេត្វា តតោ អានីតំ។ **ថូប**ន្តិ វម្មិកេ បូជិតចីវរំ។ **សាមុទ្ទិយ**ន្តិ សមុទ្ទវីចីហិ ថលំ បាបិតំ។ **បន្ថិក**ន្តិ បន្ថំ គច្ឆន្តេហិ ចោរភយេន បាសាណេហិ កោដ្ដេត្វា បារុតចីវរំ។ **ឥទ្ធិមយ**ន្តិ ឯហិភិក្ខុចីវរំ។ សេសំ បាកដមេវាតិ។

ចីវរសន្តោសោតិ វីសតិ ចីវរសន្តោសា – ចីវរេ វិតក្កសន្តោសោ, គមនសន្តោសោ, បរិយេសនសន្តោសោ, បដិលាភសន្តោសោ, មត្តបដិគ្គហណសន្តោសោ, លោលុប្បវិវជ្ជនសន្តោសោ, យថាលាភសន្តោសោ, យថាពលសន្តោសោ, យថាសារុប្បសន្តោសោ, ឧទកសន្តោសោ, ធោវនសន្តោសោ, ករណសន្តោសោ, បរិមាណសន្តោសោ, សុត្តសន្តោសោ, សិព្ពនសន្តោសោ, រជនសន្តោសោ, កប្បសន្តោសោ, បរិភោគសន្តោសោ, សន្និធិបរិវជ្ជនសន្តោសោ, វិស្សជ្ជនសន្តោសោតិ។

តត្ថ សាទកភិក្ខុនា តេមាសំ និពទ្ធវាសំ វសិត្វា ឯកមាសមត្តំ វិតក្កេតុំ វដ្ដតិ។ សោ ហិ បវារេត្វា ចីវរមាសេ ចីវរំ ករោតិ, បំសុកូលិកោ អឌ្ឍមាសេនេវ ករោតិ។ ឥទំ មាសឌ្ឍមាសមត្តំ វិតក្កនំ **វិតក្កសន្តោសោ** នាម។ វិតក្ក

សន្តោសេន បន សន្តុដ្ឋេន ភិក្ខុនា បាចីនខណ្ឌរាជិវាសិកបំសុកូលិកត្ថេរសទិសេន ភវិតព្ពំ។

ថេរោ កិរ “ចេតិយបព្ពតវិហារេ ចេតិយំ វន្ទិស្សាមី”តិ អាគតោ ចេតិយំ វន្ទិត្វា ចិន្តេសិ – “មយ្ហំ ចីវរំ ជិណ្ណំ,
ពហូនំ វសនដ្ឋានេ លភិស្សាមី”តិ។ សោ មហាវិហារំ គន្ត្វា សង្ឃត្ថេរំ ទិស្វា វសនដ្ឋានំ បុច្ឆិត្វា តត្ថ វុត្ថោ
បុនទិវសេ ចីវរំ អាទាយ អាគន្ត្វា ថេរំ វន្ទិ។ ថេរោ “កឹ , អាវុសោ”តិ អាហ។ គាមទ្វារំ, ភន្តេ, គមិស្សាមីតិ។
អហម្បាវុសោ, គមិស្សាមីតិ ។ សាធុ, ភន្តេតិ គច្ឆន្តោ មហាពោធិទ្វារកោដ្ឋកេ ឋត្វា “បុញ្ញវន្តានំ វសនដ្ឋានេ
មនាបំ លភិស្សាមី”តិ ចិន្តេត្វា “អបរិសុទ្ធោ មេ វិតក្កោ”តិ តតោវ បដិនិវត្តិ។ បុនទិវសេ អម្ពង្គណសមីបតោ,
បុនទិវសេ មហាចេតិយស្ស ឧត្តរទ្វារតោ តត្ថេវ បដិនិវត្តិត្វា ចតុត្ថទិវសេ ថេរស្ស សន្តិកំ អគមាសិ។ ថេរោ
“ឥមស្ស ភិក្ខុនោ វិតក្កោ ន បរិសុទ្ធោ ភវិស្សតី”តិ ចីវរំ គហេត្វា តេន សទ្ធឹយេវ បញ្ហំ បុច្ឆមានោ គាមំ បាវិសិ។
តញ្ច រត្តឹ ឯកោ មនុស្សោ ឧច្ចារបលិពុទ្ធោ សាដកេយេវ វច្ចំ កត្វា តំ សង្ការដ្ឋានេ ឆឌ្ឌេសិ។ បំសុកូលិកត្ថេរោ តំ
នីលមក្ខិកាហិ សម្បរិកិណ្ណំ ទិស្វា អញ្ជលឹ បគ្គហេសិ។ មហាថេរោ “កឹ, អាវុសោ, សង្ការដ្ឋានស្ស អញ្ជលឹ
បគ្គណ្ហាសី”តិ។ នាហំ, ភន្តេ, សង្ការដ្ឋានស្ស អញ្ជលឹ បគ្គណ្ហាមិ, មយ្ហំ បិតុ ទសពលស្ស បគ្គណ្ហាមិ, បុណ្ណទាសិយា
សរីរំ បារុបិត្វា ឆឌ្ឌិតំ បំសុកូលំ តុម្ពមត្តេ បាណកេ វិធុនិត្វា សុសានតោ គណ្ហន្តេន ទុក្ករតរំ កតំ , ភន្តេតិ។
មហាថេរោ “បរិសុទ្ធោ វិតក្កោ បំសុកូលិកស្សា”តិ ចិន្តេសិ។ បំសុកូលិកត្ថេរោបិ តស្មឹយេវ ឋានេ ឋិតោ វិបស្សនំ
វឌ្ឍេត្វា តីណិ ផលានិ បត្តោ តំ សាដកំ គហេត្វា ចីវរំ កត្វា បារុបិត្វា បាចីនខណ្ឌរាជឹ គន្ត្វា អគ្គផលំ អរហត្តំ
បាបុណិ។

ចីវរត្ថាយ គច្ឆន្តស្ស បន “កត្ថ លភិស្សាមី”តិ អចិន្តេត្វា កម្មដ្ឋានសីសេនេវ គមនំ **គមនសន្តោសោ**
នាម។ បរិយេសន្តស្ស បន យេន វា តេន វា សទ្ធឹ អបរិយេសិត្វា លជ្ជឹ បេសលំ ភិក្ខុំ គហេត្វា បរិយេសនំ
បរិយេសនសន្តោសោ នាម។ ឯវំ បរិយេសន្តស្ស អាហរិយមានំ ចីវរំ ទូរតោ ទិស្វា “ឯតំ មនាបំ ភវិស្សតិ, ឯតំ
អមនាប”ន្តិ ឯវំ អវិតក្កេត្វា ថូលសុខុមាទីសុ យថាលទ្ធេនេវ សន្តុស្សនំ **បដិលាភសន្តោសោ** នាម។ ឯវំ លទ្ធំ
គណ្ហន្តស្សាបិ “ឯត្តកំ ទុបដ្ដស្ស ភវិស្សតិ, ឯត្តកំ ឯកបដ្ដស្សា”តិ អត្តនោ បហោនកមត្តេនេវ សន្តុស្សនំ
មត្តបដិគ្គហណសន្តោសោ នាម។ ចីវរំ បរិយេសន្តស្ស បន “អសុកស្ស ឃរទ្វារេ មនាបំ លភិស្សាមី”តិ អចិន្តេត្វា
ទ្វារបដិបាដិយា ចរណំ **លោលុប្បវិវជ្ជនសន្តោសោ** នាម។

លូខបណីតេសុ យេន កេនចិ យាបេតុំ សក្កោន្តស្ស យថាលទ្ធេនេវ យាបនំ **យថាលាភសន្តោសោ** នាម។
អត្តនោ ថាមំ ជានិត្វា យេន យាបេតុំ សក្កោតិ, តេន យាបនំ **យថាពលសន្តោសោ** នាម។ មនាបំ អញ្ញស្ស ទ
ត្វា អត្តនា យេន កេនចិ យាបនំ **យថាសារុប្បសន្តោសោ** នាម។

“កត្ថ ឧទកំ មនាបំ, កត្ថ អមនាប”ន្តិ អវិចារេត្វា យេន កេនចិ ធោវនូបគេន ឧទកេន ធោវនំ **ឧទក
សន្តោសោ** នាម។ បណ្ឌុមត្តិកគេរុកបូតិបណ្ណរសកិលិដ្ឋានិ បន ឧទកានិ វជ្ជេតុំ វដ្ដតិ។ ធោវន្តស្ស បន
មុគ្គរាទីហិ អបហរិត្វា ហត្ថេហិ មទ្ទិត្វា ធោវនំ **ធោវនសន្តោសោ** នាម។ តថា អសុជ្ឈន្តំ បណ្ណានិ បក្ខិបិត្វា
តាបិតឧទកេនាបិ ធោវិតុំ វដ្ដតិ។ ឯវំ ធោវិត្វា ករោន្តស្ស “ឥទំ ថូលំ, ឥទំ សុខុម”ន្តិ អកោបេត្វា
បហោនកនីហារេនេវ ករណំ **ករណសន្តោសោ** នាម។ តិមណ្ឌលបតិច្ឆាទនមត្តស្សេវ ករណំ **បរិមាណសន្តោសោ**
នាម។ ចីវរករណត្ថាយ បន មនាបំ សុត្តំ បរិយេសិស្សាមីតិ អវិចារេត្វា រថិកាទីសុ វា ទេវដ្ឋានេ វា អាហរិត្វា បាទ
មូលេ វា ឋបិតំ យំកិញ្ចិទេវ សុត្តំ គហេត្វា ករណំ **សុត្តសន្តោសោ** នាម។

កុសិពន្ធនកាលេ បន អង្គុលមត្តេ សត្ត វារេ ន វិជ្ឈិតព្ពំ។ ឯវំ ករោន្តស្ស ហិ យោ ភិក្ខុ សហាយោ ន ហោតិ,
តស្ស វត្តភេទោបិ នត្ថិ។ តិវង្គុលមត្តេ បន សត្ត វារេ វិជ្ឈិតព្ពំ។ ឯវំ ករោន្តស្ស មគ្គប្បដិបន្នេនាបិ សហាយេន
ភវិតព្ពំ។ យោ ន ហោតិ, តស្ស វត្តភេទោ។ អយំ **សិព្ពនសន្តោសោ** នាម។ រជន្តេន បន កាឡកច្ឆកាទីនិ បរិយេ
សន្តេន ន ចរិតព្ពំ, សោមវក្កលាទីសុ យំ លភតិ, តេន រជិតព្ពំ។ អលភន្តេន បន មនុស្សេហិ អរញ្ញេ វាកំ គហេ
ត្វា ឆឌ្ឌិតរជនំ វា ភិក្ខូហិ បចិត្វា ឆឌ្ឌិតកសដំ វា គហេត្វា រជិតព្ពំ។ អយំ **រជនសន្តោសោ** នាម។
នីលកទ្ទមកាឡសាមេសុ យំកិញ្ចិ គហេត្វា ហត្ថិបិដ្ឋេ និសិន្នស្ស បញ្ញាយមានកប្បករណំ **កប្បសន្តោសោ** នាម។

ហិរិកោបីនប្បដិច្ឆាទនមត្តវសេន បរិភុញ្ជនំ **បរិភោគសន្តោសោ** នាម។ ទុស្សំ បន លភិត្វា សុត្តំ វា សូចឹ វា
ការកំ វា អលភន្តេន ឋបេតុំ វដ្ដតិ, លភន្តេន ន វដ្ដតិ។ កតម្បិ សចេ អន្តេវាសិកាទីនំ ទាតុកាមោ ហោតិ, តេ
ច អសន្និហិតា, យាវ អាគមនា ឋបេតុំ វដ្ដតិ។ អាគតមត្តេសុ ទាតព្ពំ។ ទាតុំ អសក្កោន្តេន អធិដ្ឋាតព្ពំ។ អញ្ញស្មឹ
ចីវរេ សតិ បច្ចត្ថរណម្បិ អធិដ្ឋាតុំ វដ្ដតិ។ អនធិដ្ឋិតមេវ ហិ សន្និធិ ហោតិ, អធិដ្ឋិតំ ន ហោតីតិ **មហាសីវត្ថេរោ**
អាហ។ អយំ **សន្និធិបរិវជ្ជនសន្តោសោ** នាម។ វិស្សជ្ជេន្តេន បន ន មុខំ ឱលោកេត្វា ទាតព្ពំ, សារណីយធម្មេ ឋ
ត្វា វិស្សជ្ជេតព្ពន្តិ អយំ **វិស្សជ្ជនសន្តោសោ** នាម។

ចីវរប្បដិសំយុត្តានិ ធុតង្គានិ នាម បំសុកូលិកង្គញ្ចេវ តេចីវរិកង្គញ្ច។ តេសំ វិត្ថារកថា វិសុទ្ធិមគ្គេ (វិសុទ្ធិ. ១.២៤-២៥) វេទិតព្ពា។ ឥតិ ចីវរសន្តោសមហាអរិយវំសំ បូរយមានោ ភិក្ខុ ឥមានិ ទ្វេ ធុតង្គានិ គោបេតិ។ ឥមានិ គោបេន្តោ ចីវរសន្តោសមហាអរិយវំសវសេន សន្តុដ្ឋោ ហោតីតិ។

វណ្ណវាទីតិ ឯកោ សន្តុដ្ឋោ ហោតិ, សន្តោសស្ស វណ្ណំ ន កថេតិ។ ឯកោ ន សន្តុដ្ឋោ ហោតិ, សន្តោសស្ស វណ្ណំ កថេតិ។ ឯកោ នេវ សន្តុដ្ឋោ ហោតិ, ន សន្តោសស្ស វណ្ណំ កថេតិ។ ឯកោ សន្តុដ្ឋោ ចេវ ហោតិ, សន្តោសស្ស ច វណ្ណំ កថេតិ។ តំ ទស្សេតុំ “ឥតរីតរចីវរសន្តុដ្ឋិយា ច វណ្ណវាទី”តិ វុត្តំ។

អនេសនន្តិ ទូតេយ្យបហិនគមនានុយោគបភេទំ នានប្បការំ អនេសនំ។ **អប្បតិរូប**ន្តិ អយុត្តំ។ **អលទ្ធា ចា**តិ អលភិត្វា។ យថា ឯកច្ចោ “កថំ នុ ខោ ចីវរំ លភិស្សាមី”តិ បុញ្ញវន្តេហិ ភិក្ខូហិ សទ្ធឹ ឯកតោ ហុត្វា កោហញ្ញំ ករោន្តោ ឧត្តសតិ បរិតស្សតិ, សន្តុដ្ឋោ ភិក្ខុ ឯវំ អលទ្ធា ចីវរំ ន បរិតស្សតិ។ **លទ្ធា ចា**តិ ធម្មេន សមេន លភិត្វា។ **អគធិតោ**តិ វិគតលោភគិទ្ធោ។ **អមុច្ឆិតោ**តិ អធិមត្តតណ្ហាយ មុច្ឆំ អនាបន្នោ។ **អនជ្ឈោបន្នោ**តិ តណ្ហាយ អនោត្ថតោ អបរិយោនទ្ធោ។ **អាទីនវទស្សាវី**តិ អនេសនាបត្តិយញ្ច គេធិតបរិភោគេ ច អាទីនវំ បស្សមានោ។ **និស្សរណបញ្ញោ**តិ “យាវទេវ សីតស្ស បដិឃាតាយា”តិ វុត្តំ និស្សរណមេវ បជានន្តោ។

ឥតរីតរចីវរសន្តុដ្ឋិយាតិ យេន កេនចិ ចីវរេន សន្តុដ្ឋិយា។ **នេវត្តានុក្កំសេតី**តិ “អហំ បំសុកូលិកោ, មយា ឧបសម្បទមាឡេយេវ បំសុកូលិកង្គំ គហិតំ, កោ មយា សទិសោ អត្ថី”តិ អត្តុក្កំសនំ ន ករោតិ។ **នោ បរំ វម្ភេតី**តិ “ឥមេ បនញ្ញេ ភិក្ខូ ន បំសុកូលិកា”តិ វា, “បំសុកូលិកង្គមត្តម្បិ ឯតេសំ នត្ថី”តិ វា ឯវំ បរំ ន វម្ភេតិ។ **យោ ហិ តត្ថ ទក្ខោ**តិ យោ តស្មឹ ចីវរសន្តោសេ វណ្ណវាទាទីសុ វា ទក្ខោ ឆេកោ ព្យត្តោ។ **អនលសោ**តិ សាតច្ចកិរិយាយ អាលសិយវិរហិតោ។ **សម្បជានោ បដិស្សតោ**តិ សម្បជានបញ្ញាយ ចេវ សតិយា ច យុត្តោ។ **អរិយវំសេ ឋិតោ**តិ អរិយវំសេ បតិដ្ឋិតោ។

ឥតរីតរេន បិណ្ឌបាតេនាតិ យេន កេនចិ បិណ្ឌបាតេន។ ឯត្ថាបិ បិណ្ឌបាតោ ជានិតព្ពោ, បិណ្ឌបាតក្ខេត្តំ ជានិតព្ពំ, បិណ្ឌបាតសន្តោសោ ជានិតព្ពោ, បិណ្ឌបាតប្បដិសំយុត្តំ ធុតង្គំ ជានិតព្ពំ ។ តត្ថ **បិណ្ឌបាតោ**តិ ឱទនោ កុម្មាសោ សត្តុ មច្ឆោ មំសំ ខីរំ ទធិ សប្បិ នវនីតំ តេលំ មធុ ផាណិតំ យាគុ ខាទនីយំ សាយនីយំ លេហនីយន្តិ សោឡស បិណ្ឌបាតា។

បិណ្ឌបាតក្ខេត្តន្តិ សង្ឃភត្តំ ឧទ្ទេសភត្តំ និមន្តនំ សលាកភត្តំ បក្ខិកំ ឧបោសថិកំ បាដិបទិកភត្តំ អាគន្តុកភត្តំ គមិកភត្តំ គិលានភត្តំ គិលានុបដ្ឋាកភត្តំ ធុរភត្តំ កុដិភត្តំ វារភត្តំ វិហារភត្តន្តិ បន្នរស បិណ្ឌបាតក្ខេត្តានិ។

បិណ្ឌបាតសន្តោសោតិ បិណ្ឌបាតេ វិតក្កសន្តោសោ គមនសន្តោសោ បរិយេសនសន្តោសោ បដិលាភសន្តោសោ បដិគ្គហណសន្តោសោ មត្តបដិគ្គហណសន្តោសោ លោលុប្បវិវជ្ជនសន្តោសោ យថាលាភសន្តោសោ យថាពលសន្តោសោ យថាសារុប្បសន្តោសោ ឧបការសន្តោសោ បរិមាណសន្តោសោ បរិភោគសន្តោសោ សន្និធិបរិវជ្ជនសន្តោសោ វិស្សជ្ជនសន្តោសោតិ បន្នរស សន្តោសា។

តត្ថ សាទកោ ភិក្ខុ មុខំ ធោវិត្វា វិតក្កេតិ។ បិណ្ឌបាតិកេន បន គណេន សទ្ធឹ ចរតា សាយំ ថេរុបដ្ឋានកាលេ “ស្វេ កត្ថ បិណ្ឌាយ ចរិស្សាមាតិ? អសុកគាមេ, ភន្តេ”តិ ឯត្តកំ ចិន្តេត្វា តតោ បដ្ឋាយ ន វិតក្កេតព្ពំ។ ឯកចារិកេន វិតក្កមាឡកេ ឋត្វា វិតក្កេតព្ពំ។ តតោ បដ្ឋាយ វិតក្កេន្តោ អរិយវំសា ចុតោ ហោតិ បរិពាហិរោ។ អយំ **វិតក្កសន្តោសោ** នាម។

បិណ្ឌាយ បវិសន្តេន “កុហឹ លភិស្សាមី”តិ អចិន្តេត្វា កម្មដ្ឋានសីសេន គន្តព្ពំ។ អយំ **គមនសន្តោសោ** នាម។ បរិយេសន្តេន យំ វា តំ វា អគ្គហេត្វា លជ្ជឹ បេសលមេវ គហេត្វា បរិយេសិតព្ពំ។ អយំ **បរិយេសនសន្តោសោ** នាម។ ទូរតោវ អាហរិយមានំ ទិស្វា “ឯតំ មនាបំ , ឯតំ អមនាប”ន្តិ ចិត្តំ ន ឧប្បាទេតព្ពំ។ អយំ **បដិលាភសន្តោសោ** នាម។ “ឥមំ មនាបំ គណ្ហិស្សាមិ, ឥមំ អមនាបំ ន គណ្ហិស្សាមី”តិ អចិន្តេត្វា យំកិញ្ចិ យាបនមត្តំ គហេតព្ពមេវ។ អយំ **បដិគ្គហណសន្តោសោ** នាម។

ឯត្ថ បន ទេយ្យធម្មោ ពហុ, ទាយកោ អប្បំ ទាតុកាមោ, អប្បំ គហេតព្ពំ។ ទេយ្យធម្មោបិ ពហុ, ទាយកោបិ ពហុំ ទាតុកាមោ, បមាណេនេវ គហេតព្ពំ។ ទេយ្យធម្មោ ន ពហុ, ទាយកោបិ អប្បំ ទាតុកាមោ, អប្បំ

គហេតព្ពំ។ ទេយ្យធម្មោ ន ពហុ, ទាយកោ បន ពហុំ ទាតុកាមោ, បមាណេន គហេតព្ពំ ។ បដិគ្គហណស្មិញ្ហិ មត្តំ អជានន្តោ មនុស្សានំ បសាទំ មក្ខេតិ, សទ្ធាទេយ្យំ វិនិបាតេតិ, សាសនំ ន ករោតិ, វិជាតមាតុយាបិ ចិត្តំ គហេតុំ ន សក្កោតិ។ ឥតិ មត្តំ ជានិត្វាវ បដិគ្គហេតព្ពន្តិ អយំ **មត្តបដិគ្គហណសន្តោសោ** នាម។ អឌ្ឍកុលានិយេវ អគន្ត្វា ទ្វារបដិបាដិយា គន្តព្ពំ។ អយំ **លោលុប្បវិវជ្ជនសន្តោសោ** នាម។ **យថាលាភសន្តោសា**ទយោ ចីវរេ វុត្តនយា ឯវ។

បិណ្ឌបាតំ បរិភុញ្ជិត្វា “សមណធម្មំ អនុបាលេស្សាមី”តិ ឯវំ ឧបការំ ញត្វា បរិភុញ្ជនំ **ឧបការសន្តោសោ** នាម។ បត្តំ បូរេត្វា អានីតំ ន បដិគ្គហេតព្ពំ។ អនុបសម្បន្នេ សតិ តេន គាហាបេតព្ពំ, អសតិ ហរាបេត្វា បដិគ្គហណមត្តំ គហេតព្ពំ។ អយំ **បរិមាណសន្តោសោ** នាម។ “ជិឃច្ឆាយ បដិវិនោទនំ ឥទមេត្ថ និស្សរណ”ន្តិ ឯវំ បរិភុញ្ជនំ **បរិភោគសន្តោសោ** នាម។ និទហិត្វា ន បរិភុញ្ជិតព្ពន្តិ អយំ **សន្និធិបរិវជ្ជនសន្តោសោ** នាម។ មុខំ អនោលោកេត្វា សារណីយធម្មេ ឋិតេន វិស្សជ្ជេតព្ពំ។ អយំ **វិស្សជ្ជនសន្តោសោ** នាម។

បិណ្ឌបាតប្បដិសំយុត្តានិ បន បញ្ច ធុតង្គានិ បិណ្ឌបាតិកង្គំ សបទានចារិកង្គំ ឯកាសនិកង្គំ បត្តបិណ្ឌិកង្គំ ខលុបច្ឆាភត្តិកង្គន្តិ។ តេសំ វិត្ថារកថា វិសុទ្ធិមគ្គេ (វិសុទ្ធិ. ១.២៦-៣០) វុត្តា។ ឥតិ បិណ្ឌបាតសន្តោសមហាអរិយវំសំ បូរយមានោ ភិក្ខុ ឥមានិ បញ្ច ធុតង្គានិ គោបេតិ, ឥមានិ គោបេន្តោ បិណ្ឌបាតសន្តោសមហាអរិយវំសេន សន្តុដ្ឋោ ហោតិ។ វណ្ណវាទីតិអាទីនិ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពានិ។

សេនាសនេនាតិ ឥធ សេនាសនំ ជានិតព្ពំ, សេនាសនក្ខេត្តំ ជានិតព្ពំ, សេនាសនសន្តោសោ ជានិតព្ពោ, សេនាសនប្បដិសំយុត្តំ ធុតង្គំ ជានិតព្ពំ។ តត្ថ **សេនាសន**ន្តិ មញ្ចោ បីឋំ ភិសិ ពិម្ពោហនំ វិហារោ អឌ្ឍយោគោ បាសាទោ ហម្មិយំ គុហា លេណំ អដ្ដោ មាឡោ វេឡុគុម្ពោ រុក្ខមូលំ យត្ថ វា បន ភិក្ខូ បដិក្កមន្តីតិ ឥមានិ បន្នរស សេនាសនានិ។

សេនាសនក្ខេត្តន្តិ សង្ឃតោ វា គណតោ វា ញាតិតោ វា មិត្តតោ វា អត្តនោ វា ធនេន បំសុកូលំ វាតិ ឆ ខេត្តានិ។

សេនាសនសន្តោសោតិ សេនាសនេ វិតក្កសន្តោសាទយោ បន្នរស សន្តោសា។ តេ បិណ្ឌបាតេ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពា។ **សេនាសនប្បដិសំយុត្តានិ** បន បញ្ច ធុតង្គានិ អារញ្ញិកង្គំ រុក្ខមូលិកង្គំ អព្ភោកាសិកង្គំ សោសានិកង្គំ យថាសន្ថតិកង្គន្តិ។ តេសំ វិត្ថារកថា វិសុទ្ធិមគ្គេ (វិសុទ្ធិ. ១.៣១-៣៥) វុត្តា។ ឥតិ សេនាសនសន្តោសមហាអរិយវំសំ បូរយមានោ ភិក្ខុ ឥមានិ បញ្ច ធុតង្គានិ គោបេតិ។ ឥមានិ គោបេន្តោ សេនាសនសន្តោសមហាអរិយវំសេន សន្តុដ្ឋោ ហោតិ។

គិលានបច្ចយោ បន បិណ្ឌបាតេយេវ បវិដ្ឋោ។ តត្ថ យថាលាភយថាពលយថាសារុប្បសន្តោសេនេវ សន្តុស្សិតព្ពំ។ នេសជ្ជិកង្គំ ភាវនារាមអរិយវំសំ ភជតិ។ វុត្តម្បិ ចេតំ –

> “បញ្ច សេនាសនេ វុត្តា, បញ្ច អាហារនិស្សិតា;
> ឯកោ វីរិយសំយុត្តោ, ទ្វេ ច ចីវរនិស្សិតា”តិ។

ឥតិ ភគវា បថវិំ បត្ថរមានោ វិយ សាគរកុច្ឆិំ បូរយមានោ វិយ អាកាសំ វិត្ថារយមានោ វិយ ច បឋមំ ចីវរសន្តោសំ អរិយវំសំ កថេត្វា ចន្ទំ ឧដ្ឋាបេន្តោ វិយ សូរិយំ ឧល្លង្ឃេន្តោ វិយ ច ទុតិយំ បិណ្ឌបាតសន្តោសំ កថេត្វា សិនេរុំ ឧក្ខិបន្តោ វិយ តតិយំ សេនាសនសន្តោសំ អរិយវំសំ កថេត្វា ឥទានិ សហស្សនយបដិមណ្ឌិតំ ចតុត្ថំ ភាវនារាមំ អរិយវំសំ កថេតុំ **បុន ចបរំ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុ ភាវនារាមោ ហោតី**តិ ទេសនំ អារភិ។

តត្ថ អារមណំ អារាមោ, អភិរតីតិ អត្ថោ។ ភាវនាយ អារាមោ អស្សាតិ **ភាវនារាមោ**។ ភាវនាយ រតោតិ **ភាវនារតោ**។ បញ្ចវិធេ បហានេ អារាមោ អស្សាតិ **បហានារាមោ**។ អបិច ភាវេន្តោ រមតីតិ **ភាវនារាមោ**។ បជហន្តោ រមតីតិ **បហានារាមោ**តិ ឯវមេត្ថ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ អយញ្ហិ ចត្តារោ សតិបដ្ឋានេ ភាវេន្តោ រមតិ, រតិំ វិន្ទតីតិ អត្ថោ។ តថា ចត្តារោ សម្មប្បធានេ។ ចត្តារោ ឥទ្ធិបាទេ, បញ្ចិន្ទ្រិយានិ, បញ្ច ពលានិ, សត្ត ពោជ្ឈង្គេ, សត្ត អនុបស្សនា, អដ្ឋារស មហាវិបស្សនា, សត្តតឹស ពោធិបក្ខិយធម្មេ, អដ្ឋតឹស អារម្មណវិភត្តិយោ ភាវេន្តោ រមតិ, រតិំ វិន្ទតិ។ កាមច្ឆន្ទាទយោ បន កិលេសេ បជហន្តោ រមតិ, រតិំ វិន្ទតិ។

ឥមេសុ បន ចតូសុ អរិយវំសេសុ បុរិមេហិ តីហិ តេរសន្នំ ធុតង្គានំ ចតុបច្ចយសន្តោសស្ស ច វសេន សកលំ វិនយបិដកំ កថិតំ ហោតិ, ភាវនារាមេន អវសេសំ បិដកទ្វយំ។ ឥមំ បន ភាវនារាមំ អរិយវំសំ កថេន្តេន ភិក្ខុនា បដិសម្ភិទាមគ្គេ នេក្ខម្មបាឡិយា កថេតព្ពោ, ទីឃនិកាយេ ទសុត្តរសុត្តន្តបរិយាយេន កថេតព្ពោ, មជ្ឈិមនិកាយេ សតិបដ្ឋានសុត្តន្តបរិយាយេន កថេតព្ពោ, អភិធម្មេ និទ្ទេសបរិយាយេន កថេតព្ពោ។

តត្ថ **បដិសម្ភិទាមគ្គេ នេក្ខម្មបាឡិយា**តិ –

“នេក្ខម្មំ ភាវេន្តោ រមតិ, កាមច្ឆន្ទំ បជហន្តោ រមតិ។ អព្យាបាទំ, ព្យាបាទំ... អាលោកសញ្ញំ... ថិនមិទ្ធំ... អវិក្ខេបំ, ឧទ្ធច្ចំ... ធម្មវវត្ថានំ... វិចិកិច្ឆំ... ញាណំ... អវិជ្ជំ... បាមោជ្ជំ... អរតឹ... បឋមជ្ឈានំ, បញ្ច នីវរណេ... ទុតិយជ្ឈានំ... វិតក្កវិចារេ... តតិយជ្ឈានំ... បីតឹ... ចតុត្ថជ្ឈានំ... សុខទុក្ខេ... អាកាសានញ្ចាយតនសមាបត្តឹ ភាវេន្តោ រមតិ, រូបសញ្ញំ បដិឃសញ្ញំ នានត្តសញ្ញំ បជហន្តោ រមតិ។ វិញ្ញាណញ្ចាយតនសមាបត្តឹ...បេ. ... នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនសមាបត្តឹ ភាវេន្តោ រមតិ, អាកិញ្ចញ្ញាយតនសញ្ញំ បជហន្តោ រមតិ។

“អនិច្ចានុបស្សនំ ភាវេន្តោ រមតិ, និច្ចសញ្ញំ បជហន្តោ រមតិ។ ទុក្ខានុបស្សនំ... សុខសញ្ញំ... អនត្តានុបស្សនំ... អត្តសញ្ញំ... និព្ពិទានុបស្សនំ... នន្ទឹ... វិរាគានុបស្សនំ... រាគំ... និរោធានុបស្សនំ... សមុទយំ... បដិនិស្សគ្គានុបស្សនំ... អាទានំ... ខយានុបស្សនំ ... ឃនសញ្ញំ... វយានុបស្សនំ... អាយូហនំ... វិបរិណាមានុបស្សនំ... ធុវសញ្ញំ... អនិមិត្តានុបស្សនំ ... និមិត្តំ... អប្បណិហិតានុបស្សនំ... បណិធឹ... សុញ្ញតានុបស្សនំ... អភិនិវេសំ... អធិបញ្ញាធម្មវិបស្សនំ... សារាទានាភិនិវេសំ... យថាភូតញាណទស្សនំ... សម្មោហាភិនិវេសំ... អាទីនវានុបស្សនំ... អាលយាភិនិវេសំ... បដិសង្ខានុបស្សនំ... អប្បដិសង្ខំ... វិវដ្ដានុបស្សនំ... សំយោគាភិនិវេសំ... សោតាបត្តិមគ្គំ... ទិដ្ឋេកដ្ឋេ កិលេសេ... សកទាគាមិមគ្គំ... ឱឡារិកេ កិលេសេ... អនាគាមិមគ្គំ... អនុសហគតេ កិលេសេ... អរហត្តមគ្គំ ភាវេន្តោ រមតិ, សព្ពកិលេសេ បជហន្តោ រមតី”តិ (បដិ. ម. ១.៤១,៩៥)។

ឯវំ បដិសម្ភិទាមគ្គេ នេក្ខម្មបាឡិយា កថេតព្ពោ។

ទីឃនិកាយេ ទសុត្តរសុត្តន្តបរិយាយេនាតិ –

> “ឯកំ ធម្មំ ភាវេន្តោ រមតិ, ឯកំ ធម្មំ បជហន្តោ រមតិ...បេ.... ទស ធម្មេ ភាវេន្តោ រមតិ, ទស ធម្មេ បជហន្តោ រមតិ។ កតមំ ឯកំ ធម្មំ ភាវេន្តោ រមតិ? កាយគតាសតឹ សាតសហគតំ, ឥមំ ឯកំ ធម្មំ ភាវេន្តោ រមតិ។ កតមំ ឯកំ ធម្មំ បជហន្តោ រមតិ? អស្មិមានំ, ឥមំ ឯកំ ធម្មំ បជហន្តោ រមតិ។ កតមេ ទ្វេ ធម្មេ...បេ.... កតមេ ទស ធម្មេ ភាវេន្តោ រមតិ? ទស កសិណាយតនានិ, ឥមេ ទស ធម្មេ ភាវេន្តោ រមតិ។ កតមេ ទស ធម្មេ បជហន្តោ រមតិ? ទស មិច្ឆត្តេ, ឥមេ ទស ធម្មេ បជហន្តោ រមតិ។ ឯវំ ខោ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុ ភាវនារាមោ ហោតី”តិ (ទី. និ. ៣.៣៥១-៣៦០)។

ឯវំ ទីឃនិកាយេ ទសុត្តរសុត្តន្តបរិយាយេន កថេតព្ពោ។

មជ្ឈិមនិកាយេ សតិបដ្ឋានសុត្តន្តបរិយាយេនាតិ –

> “ឯកាយនោ អយំ, ភិក្ខវេ, មគ្គោ...បេ.... យាវទេវ ញាណមត្តាយ បដិស្សតិមត្តាយ។ អនិស្សិតោ ច វិហរតិ, ន ច កិញ្ចិ លោកេ ឧបាទិយតិ។ ឯវម្បិ ខោ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុ ភាវនារាមោ ហោតិ ភាវនារតោ។ បហានារាមោ ហោតិ បហានរតោ។ បុន ចបរំ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុ គច្ឆន្តោ វា គច្ឆាមីតិ បជានាតិ...បេ.... បុន ចបរំ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុ សេយ្យថាបិ បស្សេយ្យ សរីរំ សិវថិកាយ ឆឌ្ឌិតំ...បេ.... បូតីនិ ចុណ្ណកជាតានិ។ សោ ឥមមេវ កាយំ ឧបសំហរតិ ‘អយម្បិ ខោ កាយោ ឯវំធម្មោ ឯវំភាវី ឯវំអនតីតោ’តិ។ ឥតិ អជ្ឈត្តំ វា កាយេ កាយានុបស្សី វិហរតិ...បេ.... ឯវម្បិ ខោ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុ ភាវនារាមោ ហោតី”តិ (ម. និ. ១.១០៦ អាទយោ)។

ឯវំ មជ្ឈិមនិកាយេ សតិបដ្ឋានសុត្តន្តបរិយាយេន កថេតព្ពោ។

អភិធម្មេ និទ្ទេសបរិយាយេនាតិ សព្ពេបិ សង្ខតេ “អនិច្ចតោ ទុក្ខតោ រោគតោ គណ្ឌតោ ...បេ.... សំកិលេសិកធម្មតោ បស្សន្តោ រមតិ, ឯវំ ខោ ភិក្ខុ ភាវនារាមោ ហោតី”តិ (មហានិ. ១៣; ចូឡនិ. ឧបសីវមាណវបុច្ឆានិទ្ទេសោ ៣៩, នន្ទមាណវបុច្ឆានិទ្ទេសោ ៥១)។ ឯវំ និទ្ទេសបរិយាយេន កថេតព្ពោ។

នេវត្តានុក្កំសេតីតិ “អជ្ជ មេ សដ្ឋិ វា សត្តតិ វា វស្សានិ អនិច្ចំ ទុក្ខំ អនត្តាតិ វិបស្សនាយ កម្មំ ករោន្តស្ស កោ មយា សទិសោ អត្ថី”តិ ឯវំ អត្តុក្កំសនំ ន ករោតិ។ **នោ បរំ វម្ភេតី**តិ “អនិច្ចំ ទុក្ខន្តិ វិបស្សនាមត្តកម្បិ នត្ថិ, កឹ ឥមេ វិស្សដ្ឋកម្មដ្ឋានា ចរន្តី”តិ ឯវំ បរវម្ភនំ ន ករោតិ។ សេសំ វុត្តនយមេវ។

ឥមេ ខោ, ភិក្ខវេ, ចត្តារោ អរិយវំសាតិ, ភិក្ខវេ, ឥមេ ចត្តារោ អរិយវំសា អរិយតន្តិយោ អរិយបវេណិយោ អរិយញ្ញសា អរិយវេដុមានីតិ សុត្តន្តំ វិនិវដ្ដេត្វា ឥទានិ មហាអរិយវំសបរិបូរកស្ស ភិក្ខុនោ វសនទិសា ទស្សេន្តោ **ឥមេហិ ច បន, ភិក្ខវេ**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **ស្វេវ អរតឹ សហតី**តិ សោយេវ អរតឹ អនភិរតឹ ឧក្កណ្ឋិតំ សហតិ អភិភវតិ។ **ន តំ អរតិ សហតី**តិ តំ បន ភិក្ខុំ យា ឯសា បន្តេសុ សេនាសនេសុ អធិកុសលានំ ធម្មានំ ភាវនាយ អរតិ នាម ហោតិ, សា សហិតុំ អធិភវិតុំ ន សក្កោតិ។ **អរតិរតិសហោ**តិ អរតិញ្ច បញ្ចកាមគុណរតិញ្ច សហតិ, អធិភវិតុំ សក្កោតិ។

ឥទានិ គាថាហិ កូដំ គណ្ហន្តោ **នារតី**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **ធីរន្តិ** វីរិយវន្តំ។ **នារតិ ធីរំ សហតី**តិ ឥទំ បុរិមស្សេវ ការណវចនំ។ យស្មា សា ធីរំ ន សហតិ នប្បហោតិ ធីរំ សហិតុំ អធិភវិតុំ ន សក្កោតិ, តស្មា នារតិ សហតិ ធីរំ។ **ធីរោ ហិ អរតិស្សហោ**តិ អរតិសហត្តា ហិ សោ ធីរោ នាម, តស្មា អរតឹ សហតីតិ អត្ថោ។ **សព្ពកម្មវិហាយីន**ន្តិ សព្ពំ តេភូមកកម្មំ ចជិត្វា បរិច្ឆិន្នំ បរិវដុមំ កត្វា ឋិតំ។ **បនុណ្ណំ កោ និវារយេ**តិ កិលេសេ បនុទិត្វា ឋិតំ កោ នាម រាគោ វា ទោសោ វា និវារេយ្យ។ **នេក្ខំ ជម្ពោនទស្សេវ, កោ តំ និន្ទិតុមរហតី**តិ ជម្ពោនទសង្ខាតស្ស ជាតិរត្តសុវណ្ណស្ស និក្ខសទិសំ គរហិតព្ពទោសវិមុត្តំ កោ តំ បុគ្គលំ និន្ទិតុំ អរហតិ។ **ព្រហ្មុនាបិ បសំសិតោ**តិ មហាព្រហ្មុនាបិ ឯស បុគ្គលោ បសំសិតោយេវាតិ។ ទេសនាបរិយោសានេ ចត្តាលីស ភិក្ខុសហស្សានិ អរហត្តេ បតិដ្ឋហឹសុ។

៩. ធម្មបទសុត្តវណ្ណនា

២៩. នវមេ **ធម្មបទានី**តិ ធម្មកោដ្ឋាសា។ **អនភិជ្ឈា**តិអាទីសុ អភិជ្ឈាបដិក្ខេបេន **អនភិជ្ឈា**, ព្យាបាទបដិក្ខេបេន **អព្យាបាទោ**, មិច្ឆាសតិបដិក្ខេបេន **សម្មាសតិ**, មិច្ឆាសមាធិបដិក្ខេបេន **សម្មាសមាធិ** វេទិតព្ពោ។

អនភិជ្ឈាលូតិ និត្តណ្ហោ ហុត្វា។ **អព្យាបន្នេន ចេតសា**តិ សព្ពកាលំ បកតិភាវំ អវិជហន្តេន ចិត្តេន។ **សតោ ឯកគ្គចិត្តស្សា**តិ សតិយា សមន្នាគតោ អារម្មណេ ឯកគ្គចិត្តោ អស្ស។ **អជ្ឈត្តំ សុសមាហិតោ**តិ និយកជ្ឈត្តេ សុដ្ឋុ ឋបិតចិត្តោ ឥមស្មឹ សុត្តេបិ គាថាយបិ វដ្ដវិវដ្ដំ កថិតំ។

១០. បរិព្ពាជកសុត្តវណ្ណនា

៣០. ទសមេ **អភិញ្ញាតា**តិ ញាតា បាកដា។ **អន្នភារោ**តិអាទីនិ តេសំ នាមានិ។ **បដិសល្លានា វុដ្ឋិតោ**តិ ផលសមាបត្តិតោ វុដ្ឋិតោ។ សា ហិ ឥធ បដិសល្លានន្តិ អធិប្បេតា។ **បច្ចក្ខាយា**តិ បដិក្ខិបិត្វា។ **អភិជ្ឈាលុ**ន្តិ សតណ្ហំ។ **កាមេសុ តិព្ពសារាគ**ន្តិ វត្ថុកាមេសុ ពហលរាគំ។ **តមហំ តត្ថ ឯវំ វទេយ្យ**ន្តិ តំ អហំ តស្មឹ ការណេ ឯវំ វទេយ្យំ។ **បដិក្កោសិតព្ពំ មញ្ញេយ្យា**តិ បដិក្កោសិតព្ពានិ បដិពាហិតព្ពានិ វា មញ្ញេយ្យ។ **សហធម្មិកា**តិ សការណា។ **វាទានុបាតា**តិ ធម្មិកវាទេ យត្តយមានា អធម្មិកវាទានុបាតា, វាទប្បវត្តិយោតិ អត្ថោ។ **គារយ្ហា ឋានា**តិ គរហិតព្ពយុត្តកា បច្ចយា។ **អាគច្ឆន្តី**តិ ឧបគច្ឆន្តិ។

ឧក្កលាតិ ឧក្កលជនបទវាសិនោ។ **វស្សភញ្ញា**តិ វស្សោ ច ភញ្ញោ ចាតិ ទ្វេ ជនា។ **អហេតុកវាទា**តិ “នត្ថិ ហេតុ នត្ថិ បច្ចយោ សត្តានំ វិសុទ្ធិយា”តិឯវមាទិវាទិនោ។ **អកិរិយវាទា**តិ “ករោតោ ន ករីយតិ បាប”ន្តិ ឯវំ កិរិយបដិក្ខេបវាទិនោ។ **នត្ថិកវាទា**តិ “នត្ថិ ទិន្ន”ន្តិអាទិវាទិនោ។ តេ ឥមេសុ តីសុបិ ទស្សនេសុ ឱក្កន្តនិយាមា អហេសុំ។ កថំ បន តេសុ និយាមោ ហោតីតិ? យោ ហិ ឯវរូបំ លទ្ធឹ គហេត្វា រត្តិដ្ឋានទិវាដ្ឋានេសុ និសិន្នោ សជ្ឈាយតិ វីមំសតិ, តស្ស “នត្ថិ ហេតុ នត្ថិ បច្ចយោ ករោតោ ន ករីយតិ បាបំ...បេ.... នត្ថិ ទិន្នំ...បេ.... កាយស្ស ភេទា ឧច្ឆិជ្ជតី”តិ តស្មឹ អារម្មណេ មិច្ឆាសតិ សន្តិដ្ឋតិ, ចិត្តំ ឯកគ្គំ ហោតិ, ជវនានិ ជវន្តិ។ បឋមជវនេ សតេកិច្ឆោ ហោតិ, តថា ទុតិយាទីសុ, សត្តមេ ពុទ្ធានម្បិ អតេកិច្ឆោ អនិវត្តិ អរិដ្ឋកណ្ដកសទិសោ ហោតិ ។ តត្ថ កោចិ ឯកំ ទស្សនំ ឱក្កមតិ, កោចិ ទ្វេ, កោចិ តីណិបិ។ និយតមិច្ឆាទិដ្ឋិកោវ ហោតិ, បត្តោ សគ្គមគ្គាវរណញ្ចេវ

មោក្ខមគ្គាវរណញ្ច, អភព្ពោ តស្ស អត្តភាវស្ស អនន្តរំ សគ្គម្បិ គន្តុំ, បគេវ មោក្ខំ។ វដ្ដខាណុកោ នាមេស សត្តោ បថវិគោបកោ, យេភុយ្យេន ឯវរូបស្ស ភវតោ វុដ្ឋានំ នត្ថិ។ វស្សភញ្ញាបិ ឯទិសា អហេសុំ។ **និន្ទាព្យារោសនឧបារម្ភភយា**តិ អត្តនោ និន្ទភយេន ឃដ្ដនភយេន ឧបវាទភយេន ចាតិ អត្ថោ។ **អភិជ្ឈាវិនយេ សិក្ខ**ន្តិ អភិជ្ឈាវិនយោ វុច្ចតិ អរហត្តំ, អរហត្តេ សិក្ខមានោ អប្បមត្តោ នាម វុច្ចតីតិ សុត្តន្តេ វដ្ដវិវដ្ដំ កថេត្វា គាថាយ ផលសមាបត្តិ កថិតាតិ។

ឧរុវេលវគ្គោ តតិយោ។

៤. ចក្កវគ្គោ

១. ចក្កសុត្តវណ្ណនា

៣១. ចតុត្ថស្ស បឋមេ **ចក្កានី**តិ សម្បត្តិយោ។ **ចតុចក្កំ វត្តតី**តិ ចត្តារិ សម្បត្តិចក្កានិ វត្តន្តិ ឃដិយន្តិយេវាតិ អត្ថោ។ **បតិរូបទេសវាសោ**តិ យត្ថ ចតស្សោ បរិសា សន្ទិស្សន្តិ, ឯវរូបេ អនុច្ឆវិកេ ទេសេ វាសោ។ **សប្បុរិសាវស្សយោ**តិ ពុទ្ធាទីនំ សប្បុរិសានំ អវស្សយនំ សេវនំ ភជនំ, ន រាជានំ។ **អត្តសម្មាបណិធី**តិ អត្តនោ សម្មា ឋបនំ, សចេ បុព្ពេ អស្សទ្ធាទីហិ សមន្នាគតោ ហោតិ, តានិ បហាយ សទ្ធាទីសុ បតិដ្ឋាបនំ។ **បុព្ពេ ច កតបុញ្ញតា**តិ បុព្ពេ ឧបចិតកុសលតា។ ឥទមេវ ចេត្ថ បមាណំ។ យេន ហិ ញាណសម្បយុត្តចិត្តេន កុសលកម្មំ កតំ ហោតិ, តទេវ កុសលំ តំ បុរិសំ បតិរូបទេសេ ឧបនេតិ, សប្បុរិសេ ភជាបេតិ, សោ ឯវ ច បុគ្គលោ អត្តានំ សម្មា ឋបេតិ។ **បុញ្ញកតោ**តិ កតបុញ្ញោ។ **សុខញ្ចេតំធិវត្តតី**តិ សុខញ្ច ឯតំ បុគ្គលំ អធិវត្តតិ, អវត្ថរតីតិ អត្ថោ។

២. សង្គហសុត្តវណ្ណនា

៣២. ទុតិយេ **សង្គហវត្ថូនី**តិ សង្គណ្ហនការណានិ។ **ទានញ្ចា**តិអាទីសុ ឯកច្ចោ ហិ ទានេនេវ សង្គណ្ហិតព្ពោ ហោតិ, តស្ស ទានមេវ ទាតព្ពំ។ **បេយ្យវជ្ជ**ន្តិ បិយវចនំ។ ឯកច្ចោ ហិ “អយំ ទាតព្ពំ នាម ទេតិ, ឯកេកេន បន វចនេន សព្ពំ មក្ខេត្វា នាសេតិ, កឹ តស្ស ទាន”ន្តិ វត្តា ហោតិ។ ឯកច្ចោ “អយំ កិញ្ចាបិ ទានំ ន ទេតិ, កថេន្តោ បន តេលេន វិយ មក្ខេតិ។ ឯស ទេតុ វា មា វា, វចនមេវស្ស សហស្សំ អគ្ឃតី”តិ វត្តា ហោតិ។ ឯវរូបោ បុគ្គលោ ទានំ ន បច្ចាសីសតិ, បិយវចនមេវ បច្ចាសីសតិ។ តស្ស បិយវចនមេវ វត្តព្ពំ។ **អត្ថចរិយា**តិ អត្ថវឌ្ឍនកថា។ ឯកច្ចោ ហិ នេវ ទានំ, ន បិយវចនំ បច្ចាសីសតិ, អត្តនោ ហិតកថំ វឌ្ឍិកថមេវ បច្ចាសីសតិ។ ឯវរូបស្ស បុគ្គលស្ស “ឥទំ តេ កាតព្ពំ, ឥទំ ន កាតព្ពំ, ឯវរូបោ បុគ្គលោ សេវិតព្ពោ, ឯវរូបោ ន សេវិតព្ពោ”តិ ឯវំ អត្ថចរិយកថាវ កថេតព្ពា។ **សមានត្តតា**តិ សមានសុខទុក្ខភាវោ។ ឯកច្ចោ ហិ ទានាទីសុ ឯកម្បិ ន បច្ចាសីសតិ , ឯកាសនេ និសជ្ជំ, ឯកបល្លង្កេ សយនំ, ឯកតោ ភោជនន្តិ ឯវំ សមានសុខទុក្ខតំ បច្ចាសីសតិ។ សោ សចេ គហដ្ឋស្ស ជាតិយា បព្ពជិតស្ស សីលេន សទិសោ ហោតិ, តស្សាយំ សមានត្តតា កាតព្ពា។ **តត្ថ តត្ថ យថារហ**ន្តិ តេសុ តេសុ ធម្មេសុ យថានុច្ឆវិកំ សមានត្តតាតិ អត្ថោ។ **រថស្សាណីវ យាយតោ**តិ យថា រថស្ស គច្ឆតោ អាណិ សង្គហោ នាម ហោតិ, សា រថំ សង្គណ្ហាតិ, ឯវមិមេ សង្គហា លោកំ សង្គណ្ហន្តិ។ **ន មាតា បុត្តការណា**តិ យទិ មាតា ឯតេ សង្គហេ បុត្តស្ស ន ករេយ្យ, បុត្តការណា មានំ វា បូជំ វា ន លភេយ្យ។ **សង្គហា ឯតេ**តិ ឧបយោគវចនេ បច្ចត្តំ។ សង្គហេ ឯតេតិ វា បាឋោ។ **សមវេក្ខន្តី**តិ សម្មា បេក្ខន្តិ។ **បាសំសា ច ភវន្តី**តិ បសំសនីយា ច ភវន្តិ។

៣. សីហសុត្តវណ្ណនា

៣៣. តតិយេ **សីហោ**តិ ចត្តារោ សីហា – តិណសីហោ, កាឡសីហោ, បណ្ឌុសីហោ, កេសរសីហោតិ។ តេសុ **តិណសីហោ** កបោតវណ្ណគាវិសទិសោ តិណភក្ខោ ច ហោតិ។ **កាឡសីហោ** កាឡគាវិសទិសោ តិណភក្ខោយេវ។ **បណ្ឌុសីហោ** បណ្ឌុបលាសវណ្ណគាវិសទិសោ មំសភក្ខោ។ **កេសរសីហោ** លាខាបរិកម្មកតេនេវ មុខេន អគ្គនង្គុដ្ឋេន ចតូហិ ច បាទបរិយន្តេហិ សមន្នាគតោ, មត្ថកតោបិស្ស បដ្ឋាយ លាខាតូលិកាយ កតា វិយ តិស្សោ រាជិយោ បិដ្ឋិមជ្ឈេន គន្ត្វា អន្តរសត្ថិម្ហិ ទក្ខិណាវត្តា ហុត្វា ឋិតា។ ខន្ធេ បនស្ស សតសហស្សគ្ឃនិកកម្ពលបរិក្ខេបោ វិយ កេសរភារោ ហោតិ, អវសេសដ្ឋានំ បរិសុទ្ធសាលិបិដ្ឋសង្ខចុណ្ណបិដ្ឋវណ្ណំ ហោតិ។ ឥមេសុ ចតូសុ សីហេសុ អយំ កេសរសីហោ ឥធ អធិប្បេតោ។

មិគរាជាតិ សព្ពមិគគណស្ស រាជា។ **អាសយា**តិ វសនដ្ឋានតោ, សុវណ្ណគុហតោ វា រជតមណិផលិកមនោសិលាគុហតោ វា និក្ខមតីតិ វុត្តំ ហោតិ។ និក្ខមមានោ បនេស ចតូហិ ការណេហិ និក្ខមតិ អន្ធការបីឡិតោ វា អាលោកត្ថាយ, ឧច្ចារបស្សាវបីឡិតោ វា តេសំ វិស្សជ្ជនត្ថាយ, ជិឃច្ឆាបីឡិតោ វា គោចរត្ថាយ, សម្ភវបីឡិតោ វា អស្សទ្ធម្មបដិសេវនត្ថាយ។ ឥធ បន គោចរត្ថាយ និក្ខមន្តោ អធិប្បេតោ។

វិជម្ភតីតិ សុវណ្ណតលេ វា រជតមណិផលិកមនោសិលាតលានំ វា អញ្ញតរស្មឹ ទ្វេ បច្ឆិមបាទេ សមំ បតិដ្ឋាបេត្វា បុរិមបាទេ បុរតោ បសារេត្វា សរីរស្ស បច្ឆាភាគំ អាកឌ្ឍិត្វា បុរិមភាគំ អភិហរិត្វា បិដ្ឋឹ នាមេត្វា គីវំ ឧក្ខិបិត្វា អសនិសទ្ទំ ករោន្តោ វិយ នាសបុដានិ បោថេត្វា សរីរលគ្គំ រជំ វិធុនន្តោ វិជម្ភតិ។ វិជម្ភនភូមិយញ្ច បន តរុណវច្ឆកោ វិយ អបរាបរំ ជវតិ, ជវតោ បនស្ស សរីរំ អន្ធការេ បរិព្ភមន្តំ អលាតំ វិយ ខាយតិ។

អនុវិលោកេតីតិ កស្មា អនុវិលោកេតិ? បរានុទ្ទយតាយ។ តស្មឹ កិរ សីហនាទំ នទន្តេ បបាតាវាដាទីសុ វិសមដ្ឋានេសុ ចរន្តា ហត្ថិគោកណ្ណមហឹសាទយោ បាណា បបាតេបិ អាវាដេបិ បតន្តិ, តេសំ អនុទ្ទយាយ អនុវិលោកេតិ។ កឹ បនស្ស លុទ្ទស្ស បរមំសខាទិនោ អនុទ្ទយា នាម អត្ថីតិ? អាម អត្ថិ។ តថា ហិ “កឹ មេ ពហូហិ ឃាតិតេហី”តិ អត្តនោ គោចរត្ថាយាបិ ខុទ្ទកេ បាណេ ន គណ្ហាតិ។ ឯវំ អនុទ្ទយំ ករោតិ, វុត្តម្បិ ចេតំ – “មាហំ ខុទ្ទកេ បាណេ វិសមគតេ សង្ឃាតំ អាបាទេសិ”ន្តិ (អ. និ. ១០.២១)។

សីហនាទំ នទតីតិ តិក្ខត្តុំ តាវ អភីតនាទំ នទតិ។ ឯវញ្ច បនស្ស វិជម្ភនភូមិយំ ឋត្វា នទន្តស្ស សទ្ទោ សមន្តា តិយោជនបទេសំ ឯកនិន្នាទំ ករោតិ, តមស្ស និន្នាទំ សុត្វា តិយោជនព្ភន្តរគតា ទ្វិបទចតុប្បទគណា យថាឋានេ ឋាតុំ ន សក្កោន្តិ។ **គោចរាយ បក្កមតី**តិ អាហារត្ថាយ គច្ឆតិ។ កថំ? សោ ហិ វិជម្ភនភូមិយំ ឋត្វា ទក្ខិណតោ វា វាមតោ វា ឧប្បតន្តោ ឧសភមត្តំ ឋានំ គណ្ហាតិ, ឧទ្ធំ ឧប្បតន្តោ ចត្តារិបិ អដ្ឋបិ ឧសភដ្ឋានានិ ឧប្បតតិ, សមេ ឋានេ ឧជុកំ បក្ខន្ទន្តោ សោឡសឧសភមត្តម្បិ វីសតិឧសភមត្តម្បិ ឋានំ បក្ខន្ទតិ, ថលា វា បព្ពតា វា បក្ខន្ទន្តោ សដ្ឋិឧសភមត្តម្បិ អសីតិឧសភមត្តម្បិ ឋានំ បក្ខន្ទតិ, អន្តរាមគ្គេ រុក្ខំ វា បព្ពតំ វា ទិស្វា តំ បរិហរន្តោ វាមតោ វា ទក្ខិណតោ វា ឧទ្ធំ វា ឧសភមត្តំ អបក្កមតិ។ តតិយំ បន សីហនាទំ នទិត្វា តេនេវ សទ្ទី តិយោជនេ ឋានេ បញ្ញាយតិ, តិយោជនំ គន្ត្វា និវត្តិត្វា ឋិតោ អត្តនោវ នាទស្ស អនុនាទំ សុណាតិ។ ឯវំ សីឃេន ជវេន បក្កមតិ។

យេភុយ្យេនាតិ បាយេន។ **ភយំ សន្តាសំ សំវេគ**ន្តិ សព្ពំ ចិត្តុត្រាសស្សេវ នាមំ។ សីហស្ស ហិ សទ្ទំ សុត្វា ពហូ ភាយន្តិ, អប្បកា ន ភាយន្តិ។ កេ បន តេតិ? សមសីហោ ហត្ថាជានីយោ អស្សាជានីយោ ឧសភាជានីយោ បុរិសាជានីយោ ខីណាសវោតិ។ កស្មា បនេតេ ន ភាយន្តីតិ? សមសីហោ តាវ “ជាតិគោត្តកុលសូរភាវេហិ សមានោស្មី”តិ ន ភាយតិ, ហត្ថាជានីយាទយោ អត្តនោ សក្កាយទិដ្ឋិពលវតាយ ន ភាយន្តិ, ខីណាសវោ សក្កាយទិដ្ឋិយា បហីនត្តា ន ភាយតិ។

ពិលាសយាតិ ពិលេ សយន្តា ពិលវាសិនោ អហិនកុលគោធាទយោ។ **ឧទកាសយា**តិ ឧទកវាសិនោ មច្ឆកច្ឆបាទយោ។ **វនាសយា**តិ វនវាសិនោ ហត្ថិអស្សគោកណ្ណមិគាទយោ។ **បវិសន្តី**តិ “ឥទានិ អាគន្ត្វា គណ្ហិស្សតី”តិ មគ្គំ ឱលោកេត្វា បវិសន្តិ។ **ទឡ្ហេហី**តិ ថិរេហិ។ **វរត្តេហី**តិ ចម្មរជ្ជូហិ។ **មហិទ្ធិកោ**តិអាទីសុ វិជម្ភនភូមិយំ ឋត្វា ទក្ខិណបស្សាទីហិ ឧសភមត្តំ, ឧជុំ វីសតិឧសភមត្តាទិលង្ឃនវសេន មហិទ្ធិកតា, សេសមិគានំ អធិបតិភាវេន មហេសក្ខតា, សមន្តា តិយោជនដ្ឋានេ សទ្ទំ សុត្វា បលាយន្តានំ វសេន មហានុភាវតា វេទិតព្ពា។

ឯវមេវ ខោតិ ភគវា តេសុ តេសុ សុត្តន្តេសុ តថា តថា អត្តានំ កថេសិ។ “សីហោតិ ខោ, ភិក្ខវេ, តថាគតស្សេតំ អធិវចនំ អរហតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្សា”តិ (អ. និ. ៥.៩៩; ១០.២១) ឥមស្មឹ តាវ សុត្តេ សីហសទិសំ អត្តានំ កថេសិ។ “ភិសក្កោ សល្លកត្តោតិ ខោ, សុនក្ខត្ត, តថាគតស្សេតំ អធិវចន”ន្តិ (ម. និ. ៣.៦៥) ឥមស្មឹ វេជ្ជសទិសំ, “ព្រាហ្មណោតិ ខោ, ភិក្ខវេ, តថាគតស្សេតំ អធិវចន”ន្តិ (អ. និ. ៨.៨៥) ឥមស្មឹ ព្រាហ្មណសទិសំ, “បុរិសោ មគ្គកុសលោតិ ខោ, តិស្ស, តថាគតស្សេតំ អធិវចន”ន្តិ (សំ. និ. ៣.៨៤) ឥមស្មឹ មគ្គទេសកបុរិសសទិសំ, “រាជាហមស្មិ, សេលា”តិ (សុ. និ. ៥៥៩; ម. និ. ២.៣៩៩) ឥមស្មឹ រាជសទិសំ។ ឥមស្មឹ បន សុត្តេ សីហសទិសមេវ កត្វា អត្តានំ កថេន្តោ ឯវមាហ។

តត្រាយំ សទិសតា – សីហស្ស កញ្ចនគុហាទីសុ វសនកាលោ វិយ ហិ តថាគតស្ស ទីបង្ករបាទមូលេ កតាភិនីហារស្ស អបរិមិតកាលំ បារមិយោ បូរេត្វា បច្ឆិមភវេ បដិសន្ធិគ្គហណេន ចេវ មាតុកុច្ឆិតោ និក្ខមនេន ច ទសសហស្សិលោកធាតុំ កម្បេត្វា វុទ្ធិមន្វាយ ទិព្ពសម្បត្តិសទិសំ សម្បត្តឹ អនុភវមានស្ស តីសុ បាសាទេសុ និវាសកាលោ ទដ្ឋព្ពោ។ សីហស្ស កញ្ចនគុហាទិតោ និក្ខន្តកាលោ វិយ តថាគតស្ស ឯកូនតឹសសំវច្ឆរេ វិវដេន ទ្វារេន កណ្ឋកំ អារុយ្ហ ឆន្នសហាយស្ស និក្ខមិត្វា តីណិ រជ្ជានិ អតិក្កមិត្វា អនោមានទីតីរេ ព្រហ្មុនា ទិន្នានិ កាសាយានិ បរិទហិត្វា បព្ពជិតស្ស សត្តមេ ទិវសេ រាជគហំ គន្ត្វា តត្ថ បិណ្ឌាយ ចរិត្វា បណ្ឌវគិរិបព្ភារេ កតភត្តកិច្ចស្ស សម្មាសម្ពោធឹ បត្វា បឋមមេវ មគធរដ្ឋំ អាគមនត្ថាយ យាវ រញ្ញោ បដិញ្ញាទានកាលោ។

សីហស្ស វិជម្ភនកាលោ វិយ តថាគតស្ស ទិន្នបដិញ្ញស្ស អាឡារកាលាមឧបសង្កមនំ អាទឹ កត្វា យាវ សុជាតាយ ទិន្នបាយាសស្ស ឯកូនបណ្ណាសាយ បិណ្ឌេហិ បរិភុត្តកាលោ វេទិតព្ពោ។ សីហស្ស សរីរវិធុននំ វិយ សាយន្ហសមយេ សោត្ថិយេន ទិន្នា អដ្ឋ តិណមុដ្ឋិយោ គហេត្វា ទសសហស្សចក្កវាឡទេវតាហិ ថោមិយមានស្ស គន្ធាទីហិ បូជិយមានស្ស តិក្ខត្តុំ ពោធឹ បទក្ខិណំ កត្វា ពោធិមណ្ឌំ អារុយ្ហ ចុទ្ទសហត្ថុព្ពេធេ ឋានេ តិណសន្ថរំ

អត្ថវិត្វា ចតុរង្គវីរិយំ អធិដ្ឋាយ និសិន្នស្ស តំខណញ្ញេវ មារពលំ វិធមេត្វា តីសុ យាមេសុ តិស្សោ វិជ្ជា វិសោធេត្វា អនុលោមប្បដិលោមំ បដិច្ចសមុប្បាទមហាសមុទ្ទំ យមកញាណមន្ថនេន មន្ថេន្តស្ស សព្ពញ្ញុតញ្ញាណេ បដិវិទ្ធេ តទនុភាវេន ទសសហស្សិលោកធាតុកម្បនំ វេទិតព្ពំ។

សីហស្ស ចតុទ្ទិសាវិលោកនំ វិយ បដិវិទ្ធសព្ពញ្ញុតញ្ញាណស្ស សត្តសត្តាហំ ពោធិមណ្ឌេ វិហរិត្វា បរិភុត្តមធុបិណ្ឌិកាហារស្ស អជបាលនិគ្រោធមូលេ មហាព្រហ្មុនោ ធម្មទេសនាយាចនំ បដិគ្គហេត្វា តត្ថ វិហរន្តស្ស ឯកាទសមេ ទិវសេ “ស្វេ អាសាឡ្ហិបុណ្ណមា ភវិស្សតី”តិ បច្ចូសសមយេ “កស្ស នុ ខោ អហំ បឋមំ ធម្មំ ទេសេយ្យ”ន្តិ អាឡារុទកានំ កាលកតភាវំ ញត្វា ធម្មទេសនត្ថាយ បញ្ចវគ្គិយានំ ឱលោកនំ ទដ្ឋព្ពំ។ សីហស្ស គោចរត្ថាយ តិយោជនំ គមនកាលោ វិយ អត្តនោ បត្តចីវរំ អាទាយ “បញ្ចវគ្គិយានំ ធម្មចក្កំ បវត្តេស្សាមី”តិ បច្ឆាភត្តេ អជបាលនិគ្រោធតោ វុដ្ឋិតស្ស អដ្ឋារសយោជនមគ្គំ គមនកាលោ។

សីហស្ស សីហនាទកាលោ វិយ តថាគតស្ស អដ្ឋារសយោជនមគ្គំ គន្ត្វា បញ្ចវគ្គិយេ សញ្ញាបេត្វា អចលបល្លង្កេ និសិន្នស្ស ទសហិ ចក្កវាឡសហស្សេហិ សន្និបតិតេន ទេវគណេន បរិវុតស្ស “ទ្វេមេ, ភិក្ខវេ, អន្តា បព្ពជិតេន ន សេវិតព្ពា”តិអាទិនា នយេន ធម្មចក្កប្បវត្តនកាលោ វេទិតព្ពោ។ ឥមស្មិំ ច បន បទេ ទេសិយមានេ តថាគតសីហស្ស ធម្មឃោសោ ហេដ្ឋា អវីចិ ឧបរិ ភវគ្គំ គហេត្វា ទសសហស្សិលោកធាតុំ បដិច្ឆាទេសិ។ សីហស្ស សទ្ទេន ខុទ្ទកបាណានំ សន្តាសាបជ្ជនកាលោ វិយ តថាគតស្ស តីណិ លក្ខណានិ ទីបេត្វា ចត្តារិ សច្ចានិ សោឡសហាការេហិ សដ្ឋិយា ច នយសហស្សេហិ វិភជិត្វា ធម្មំ កថេន្តស្ស ទីឃាយុកានំ ទេវានំ ញាណសន្តាសស្ស ឧប្បត្តិកាលោ វេទិតព្ពោ។

អបរោ នយោ – សីហោ វិយ សព្ពញ្ញុតំ បត្តោ តថាគតោ, អាសយភូតាយ កនកគុហាយ និក្ខមនំ វិយ គន្ធកុដិតោ និក្ខមនកាលោ, វិជម្ភនំ វិយ ធម្មសភំ ឧបសង្កមនកាលោ, ទិសាវិលោកនំ វិយ បរិសាវិលោកនំ, សីហនាទនទនំ វិយ ធម្មទេសនាកាលោ, គោចរាយ បក្កមនំ វិយ បរវាទនិម្មទ្ទនត្ថាយ គមនំ។

អបរោ នយោ – សីហោ វិយ តថាគតោ, ហិមវន្តនិស្សិតាយ កញ្ចនគុហាយ និក្ខមនំ វិយ អារម្មណវសេន និព្ពាននិស្សិតាយ ផលសមាបត្តិយា វុដ្ឋានំ, វិជម្ភនំ វិយ បច្ចវេក្ខណញាណំ, ទិសាវិលោកនំ វិយ វេនេយ្យសត្តវិលោកនំ, សីហនាទោ វិយ សម្បត្តបរិសាយ ធម្មទេសនា, គោចរាយ បក្កមនំ វិយ អសម្បត្តានំ វេនេយ្យសត្តានំ សន្តិកូបសង្កមនំ វេទិតព្ពំ។

យទាតិ យស្មិំ កាលេ។ **តថាគតោ**តិ ហេដ្ឋា វុត្តេហិ អដ្ឋហិ ការណេហិ តថាគតោ។ **លោកេ**តិ សត្តលោកេ។ **ឧប្បជ្ជតី**តិ អភិនីហារតោ បដ្ឋាយ យាវ ពោធិបល្លង្កា វា អរហត្តមគ្គញាណា វា ឧប្បជ្ជតិ នាម, អរហត្តផលេ បន បត្តេ ឧប្បន្នោ នាម។ **អរហំ សម្មាសម្ពុទ្ធោ**តិអាទីនិ វិសុទ្ធិមគ្គេ (វិសុទ្ធិ. ១.១២៤ អាទយោ) ពុទ្ធានុស្សតិនិទ្ទេសេ វិត្ថារិតានិ។

ឥតិ សក្កាយោតិ អយំ សក្កាយោ, ឯត្តកោ សក្កាយោ, ន ឥតោ ភិយ្យោ សក្កាយោ អត្ថីតិ។ ឯត្តាវតា សភាវតោ សរសតោ បរិយន្តតោ បរិច្ឆេទតោ បរិវដុមតោ សព្ពេបិ បញ្ចុបាទានក្ខន្ធា ទស្សិតា ហោន្តិ។ **ឥតិ សក្កាយសមុទយោ**តិ អយំ សក្កាយស្ស សមុទយោ នាម។ ឯត្តាវតា “អាហារសមុទយា រូបសមុទយោ”តិអាទិ សព្ពំ ទស្សិតំ ហោតិ។ **ឥតិ សក្កាយស្ស អត្ថង្គមោ**តិ អយំ សក្កាយស្ស អត្ថង្គមោ។ ឥមិនាបិ “អាហារនិរោធា រូបនិរោធោ”តិអាទិ សព្ពំ ទស្សិតំ ហោតិ។

វណ្ណវន្តោតិ សរីរវណ្ណេន វណ្ណវន្តោ។ **ធម្មទេសនំ សុត្វា**តិ បញ្ចសុ ខន្ធេសុ បណ្ណាសលក្ខណប្បដិមណ្ឌិតំ តថាគតស្ស ធម្មទេសនំ សុត្វា។ **យេភុយ្យេនា**តិ ឥធ កេ បបេតិ? អរិយសាវកេ ទេវេ។ តេសំ ហិ ខីណាសវត្តា ចិត្តុត្រាសភយម្បិ ន ឧប្បជ្ជតិ, សំវិគ្គស្ស យោនិសោ បធានេន បត្តព្ពំ បត្តតាយ ញាណសំវេគោបិ។ ឥតរាសំ បន ទេវតានំ “តាសោ ហេសោ, ភិក្ខវេ, អនិច្ច”ន្តិ មនសិករោន្តានំ ចិត្តុត្រាសភយម្បិ, ពលវវិបស្សនាកាលេ ញាណភយម្បិ ឧប្បជ្ជតិ។ **ភោ**តិ ធម្មាលបនមត្តមេតំ។ **សក្កាយបរិយាបន្នា**តិ បញ្ចក្ខន្ធបរិយាបន្នា។ ឥតិ តេសំ សម្មាសម្ពុទ្ធេ វដ្ដទោសំ ទស្សេត្វា តិលក្ខណាហតំ កត្វា ធម្មំ ទេសេន្តេ ញាណភយំ នាម ឱក្កមតិ។

អភិញ្ញាយាតិ ជានិត្វា។ **ធម្មចក្ក**ន្តិ បដិវេធញាណម្បិ ទេសនាញាណម្បិ។ **បដិវេធញាណំ** នាម យេន ញាណេន ពោធិបល្លង្កេ និសិន្នោ ចត្តារិ សច្ចានិ សោឡសហាការេហិ សដ្ឋិយា ច នយសហស្សេហិ បដិវិជ្ឈិ។ **ទេសនាញាណំ** នាម យេន ញាណេន តិបរិវដ្ដំ ទ្វាទសាការំ ធម្មចក្កំ បវត្តេសិ។ ឧភយម្បេតំ ទសពលស្ស ឧរេជាតញាណមេវ។ តេសុ ធម្មទេសនាញាណំ គហេតព្ពំ។ តំ បនេស យាវ អដ្ឋារសព្រហ្មកោដីហិ សទ្ធឹ

អញ្ញាកោណ្ឌញ្ញត្ថេរស្ស សោតាបត្តិផលំ ន ឧប្បជ្ជតិ, តាវ បវត្តេតិ នាម។ តស្មិំ ឧប្បន្នេ បវត្តិតំ នាម ហោតីតិ វេទិតព្ពំ។ **អប្បដិបុគ្គលោ**តិ សទិសបុគ្គលរហិតោ។ **យសស្សិនោ**តិ បរិវារសម្បន្នា។ **តាទិនោ**តិ លាភាលាភាទីហិ ឯកសទិសស្ស។

៤. បសាទសុត្តវណ្ណនា

៣៤. ចតុត្ថេ អគ្គេសុ បសាទា, អគ្គា វា បសាទាតិ **អគ្គប្បសាទា**។ **យាវតា**តិ យត្តកា។ **អបទា**តិ និប្បទា អហិមច្ឆាទយោ។ **ទ្វិបទា**តិ មនុស្សបក្ខិអាទយោ។ **ចតុប្បទា**តិ ហត្ថិអស្សាទយោ។ **ពហុប្បទា**តិ សតបទិអាទយោ។ **នេវសញ្ញិនាសញ្ញិនោ**តិ ភវគ្គេ និព្ពត្តសត្តា។ **អគ្គមក្ខាយតី**តិ គុណេហិ អគ្គោ ឧត្តមោ សេដ្ឋោតិ អក្ខាយតិ។ **អសង្ខតា**តិ និព្ពានមេវ គហេត្វា វុត្តំ។ **វិរាគោ**តិអាទីនិ និព្ពានស្សេវ នាមានិ។ តញ្ហិ អាគម្ម សព្ពកិលេសា វិរជ្ជន្តិ, សព្ពេ រាគមទាទយោ មទា និម្មទា ហោន្តិ, អភាវំ គច្ឆន្តិ, សព្ពា បិបាសា វិនយំ ឧបេន្តិ, សព្ពេ អាលយា សមុគ្ឃាតំ គច្ឆន្តិ, វដ្ដានិ ឧបច្ឆិជ្ជន្តិ, តណ្ហា ខីយន្តិ, វដ្ដទុក្ខា និរុជ្ឈន្តិ, សព្ពេ បរិឡាហា និព្ពាយន្តិ។ តស្មា ឯតានិ នាមានិ លភតិ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

៥. វស្សការសុត្តវណ្ណនា

៣៥. បញ្ចមេ **អនុស្សរិតា**តិ អនុគន្ត្វា សរិតា, អបរាបរំ សរិតុំ សមត្ថោតិ អត្ថោ។ **ទក្ខោ**តិ ឆេកោ។ **តត្រុបាយាយា**តិ “តស្មិំ កាលេ ឥទំ នាម កត្តព្ព”ន្តិ ឯវំ តត្ថ តត្ថ ឧបាយភូតាយ បញ្ញាយ សមន្នាគតោ។ **អនុមោទិតព្ព**ន្តិ អភិនន្ទិតព្ពំ។ **បដិក្កោសិតព្ព**ន្តិ បដិក្ខិបិតព្ពំ។ **នេវ ខោ ត្យាហ**ន្តិ នេវ ខោ តេ អហំ។ កស្មា បនេតំ ភគវា នាភិនន្ទតិ, នប្បដិក្ខិបតីតិ? លោកិយត្តា នាភិនន្ទតិ , លោកិយំ អត្ថំ គហេត្វា ឋិតត្តា នប្បដិក្កោសតិ។ **ពហុស្ស ជនតា**តិ ពហុ អស្ស ជនតា។ ឥទញ្ច ការណត្ថេ សាមិវចនំ វេទិតព្ពំ។ **អរិយេ ញាយេ**តិ សហវិបស្សនកេ មគ្គេ។ **កល្យាណធម្មតា កុសលធម្មតា**តិបិ តស្សេវ នាមានិ។ **យំ វិតក្ក**ន្តិ នេក្ខម្មវិតក្កាទីសុ អញ្ញតរំ។ **ន តំ វិតក្កំ វិតក្កេតី**តិ កាមវិតក្កាទីសុ ឯកម្បិ ន វិតក្កេតិ។ ឥតរំ តស្សេវ វេវចនំ។ **វិតក្កបថេ**តិ ឯត្ថ វិតក្កោយេវ វិតក្កបថោ។ **អហញ្ហិ ព្រាហ្មណា**តិអាទីសុ បឋមនយេន ខីណាសវស្ស សីលញ្ចេវ ពាហុសច្ចញ្ច កថិតំ, ទុតិយតតិយេហិ ខីណាសវស្ស កិរិយវិតក្កានិ ចេវ កិរិយជ្ឈានានិ ច, ចតុត្ថេន ខីណាសវភាវោ កថិតោតិ វេទិតព្ពោ។

មច្ចុបាសប្បមោចនន្តិ មច្ចុបាសា បមោចនកំ មគ្គំ។ **ញាយំ ធម្ម**ន្តិ សហវិបស្សនកំ មគ្គំ។ **ទិស្វា ច សុត្វា ចា**តិ ញាណេនេវ បស្សិត្វា ច សុណិត្វា ច។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវ។

៦. ទោណសុត្តវណ្ណនា

៣៦. ឆដ្ឋេ **អន្តរា ច ឧក្កដ្ឋំ អន្តរា ច សេតព្យ**ន្តិ ឯត្ថ **ឧក្កដ្ឋា**តិ ឧក្កាហិ ធារិយមានាហិ មាបិតត្តា ឯវំលទ្ធវោហារំ នគរំ។ **សេតព្យ**ន្តិ អតីតេ កស្សបសម្មាសម្ពុទ្ធស្ស ជាតនគរំ។ **អន្តរា**សទ្ទោ បន ការណខណចិត្តវេមជ្ឈវិវរាទីសុ វត្តតិ។ “តទន្តរំ កោ ជានេយ្យ អញ្ញត្រ តថាគតា”តិ (អ. និ. ៦.៤៤; ១០.៧៥) ច, “ជនា សង្គម្ម មន្តេន្តិ, មញ្ច តញ្ច កិមន្តរ”ន្តិ ច អាទីសុ (សំ. និ. ១.២២៨) ការណេ។ “អទ្ទសា មំ, ភន្តេ, អញ្ញតរា ឥត្ថី វិជ្ជន្តរិកាយ ភាជនំ ធោវន្តី”តិអាទីសុ (ម. និ. ២.១៤៩) ខណេ។ “យស្សន្តរតោ ន សន្តិ កោបា”តិអាទីសុ (ឧទា. ២០) ចិត្តេ។ “អន្តរាវោសានមាបាទី”តិអាទីសុ វេមជ្ឈេ។ “អបិចាយំ តបោទា ទ្វិន្នំ មហានិរយានំ អន្តរិកាយ អាគច្ឆតី”តិអាទីសុ (បារា. ២៣១) វិវរេ។ ស្វាយមិធ វិវរេ វត្តតិ។ តស្មា ឧក្កដ្ឋាយ ច សេតព្យស្ស ច វិវរេតិ ឯវមេត្ថ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ អន្តរាសទ្ទេន បន យុត្តត្តា ឧបយោគវចនំ កតំ។ ឦទិសេសុ ច ឋានេសុ អក្ខរចិន្តកា “អន្តរា គាមញ្ច នទិញ្ច យាតី”តិ ឯវំ ឯកមេវ អន្តរាសទ្ទំ បយុញ្ជន្តិ, សោ ទុតិយបទេនបិ យោជេតព្ពោ ហោតិ, អយោជិយមានេ ឧបយោគវចនំ ន បាបុណាតិ។ ឥធ បន យោជេត្វា ឯវ វុត្តោ។

អទ្ធានមគ្គប្បដិបន្នោ ហោតីតិ អទ្ធានសង្ខាតំ មគ្គំ បដិបន្នោ ហោតិ, ទីឃមគ្គន្តិ អត្ថោ។ កស្មា បដិបន្នោតិ? តំ ទិវសំ កិរ ភគវា ឥទំ អទ្ទស “មយិ តំ មគ្គំ បដិបន្នេ ទោណោ ព្រាហ្មណោ មម បទចេតិយានិ បស្សិត្វា បទានុបទិកោ ហុត្វា មម និសិន្នដ្ឋានំ អាគន្ត្វា បញ្ហំ បុច្ឆិស្សតិ។ អថស្សាហំ ឯកំ សច្ចធម្មំ ទេសេស្សាមិ។ ព្រាហ្មណោ តីណិ សាមញ្ញផលានិ បដិវិជ្ឈិត្វា ទ្វាទសបទសហស្សបរិមាណំ ទោណគជ្ជិតំ នាម វណ្ណំ វត្វា មយិ បរិនិព្ពុតេ សកលជម្ពុទីបេ ឧប្បន្នំ មហាកលហំ វូបសមេត្វា ធាតុយោ ភាជេស្សតី”តិ។ ឥមិនា ការណេន បដិបន្នោ។ **ទោណោបិ សុទំ ព្រាហ្មណោ**តិ ទោណោ ព្រាហ្មណោបិ តយោ វេទេ បគុណេ កត្វា បញ្ចសតេ មាណវកេ សិប្បំ វាចេន្តោ តំទិវសំ បាតោវ ឧដ្ឋាយ សរីរបដិជគ្គនំ កត្វា សតគ្ឃនកំ និវាសេត្វា បញ្ចសតគ្ឃនកំ

ឯកំសវរគតំ កត្វា អាមុត្តយញ្ញសុត្តោ វត្តវដ្ដិកា ឧបាហនា អារោហិត្វា បញ្ចសតមាណវកបរិវារោ តមេវ មគ្គំ បដិបជ្ជិ។ តំ សន្ធាយេតំ វុត្តំ។

បាទេសូតិ បាទេហិ អក្កន្តដ្ឋានេសុ។ **ចក្កានី**តិ លក្ខណចក្កានិ។ កឹ បន ភគវតោ គច្ឆន្តស្ស អក្កន្តដ្ឋានេ បទំ បញ្ញាយតីតិ? ន បញ្ញាយតិ ។ កស្មា? សុខុមត្តា មហាពលត្តា មហាជនានុគ្គហេន ច។ ពុទ្ធានញ្ហិ សុខុមច្ឆវិតាយ អក្កន្តដ្ឋានំ តូលបិចុនោ បតិដ្ឋិតដ្ឋានំ វិយ ហោតិ, បទវឡញ្ជោ ន បញ្ញាយតិ។ យថា ច ពលវតោ វាតជវសិន្ធវស្ស បទុមិនិបត្តេបិ អក្កន្តមក្កមេវ ហោតិ, ឯវំ មហាពលតាយ តថាគតេន អក្កន្តដ្ឋានំ អក្កន្តមត្តមេវ ហោតិ, ន តត្ថ បទវឡញ្ជោ បញ្ញាយតិ។ ពុទ្ធានញ្ច អនុបទំ មហាជនកាយោ គច្ឆតិ, តស្ស សត្ថុ បទវឡញ្ជំ ទិស្វា មទ្ទិតុំ អវិសហន្តស្ស គមនវិច្ឆេទោ ភវេយ្យ។ តស្មា អក្កន្តអក្កន្តដ្ឋានេ យោបិ បទវឡញ្ជោ ភវេយ្យ, សោ អន្តរធាយតេវ។ ទោណោ បន ព្រាហ្មណោ តថាគតស្ស អធិដ្ឋានវសេន បស្សិ។ ភគវា ហិ យស្ស បទចេតិយំ ទស្សេតុកាមោ ហោតិ, តំ អារព្ភ “អសុកោ នាម បស្សតូ”តិ អធិដ្ឋាតិ។ តស្មា មាគណ្ឌិយព្រាហ្មណោ វិយ អយម្បិ ព្រាហ្មណោ តថាគតស្ស អធិដ្ឋានវសេន អទ្ទស។

បាសាទិកន្តិ បសាទជនកំ។ តតរំ តស្សេវ វេវចនំ។ **ឧត្តមទមថសមថមនុប្បត្ត**ន្តិ ឯត្ថ ឧត្តមទមថោ នាម អរហត្តមគ្គោ, ឧត្តមសមថោ នាម អរហត្តមគ្គសមាធិ, តទុភយំ បត្តន្តិ អត្ថោ ។ **ទន្ត**ន្តិ និព្ពិសេវនំ។ **គុត្ត**ន្តិ គោបិតំ។ **សំយតិន្ទ្រិយ**ន្តិ រក្ខិតិន្ទ្រិយំ។ **នាគ**ន្តិ ឆន្ទាទីហិ អគច្ឆនតោ, បហីនកិលេសេ បុន អនាគច្ឆនតោ, អាគុំ អករណតោ, ពលវន្តដ្ឋេនាតិ ចតូហិ ការណេហិ នាគំ។

ទេវោ នោ ភវំ ភវិស្សតីតិ ឯត្ថ “ទេវោ នោ ភវ”ន្តិ ឯត្តាវតាបិ បុច្ឆា និដ្ឋិតា ភវេយ្យ, អយំ បន ព្រាហ្មណោ “អនាគតេ មហេសក្ខោ ឯកោ ទេវរាជា ភវិស្សតី”តិ អនាគតវសេន បុច្ឆាសភាគេនេវ កថេន្តោ ឯវមាហ។ ភគវាបិស្ស បុច្ឆាសភាគេនេវ កថេន្តោ **ន ខោ អហំ, ព្រាហ្មណ, ទេវោ ភវិស្សាមី**តិ អាហ។ ឯស នយោ សព្ពត្ថ។ **អាសវាន**ន្តិ កាមាសវាទីនំ ចតុន្នំ។ **បហីនា**តិ ពោធិបល្លង្កេ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណាធិគមេនេវ បហីនា។ **អនុបលិត្តោ លោកេនា**តិ តណ្ហាទិដ្ឋិលេបានំ បហីនត្តា សង្ខារលោកេន អនុបលិត្តោ។ **ពុទ្ធោ**តិ ចតុន្នំ សច្ចានំ ពុទ្ធត្តា ពុទ្ធោតិ មំ ធារេហិ។

យេនាតិ យេន អាសវេន។ **ទេវូបបត្យស្សា**តិ ទេវូបបត្តិ អស្ស មយ្ហំ ភវេយ្យ។ **វិហង្គមោ**តិ អាកាសចរោ គន្ធព្ពកាយិកទេវោ។ **វិទ្ធស្តា**តិ វិធមិតា។ **វិនឡីកតា**តិ វិគតនឡា វិគតពន្ធនា កតា។ **វគ្គូ**តិ សុន្ទរំ។ **តោយេន នុបលិប្បតី**តិ ឧទកតោ រតនមត្តំ អច្ចុគ្គម្ម ឋិតំ សរំ សោភយមានំ ភមរគណំ ហាសយមានំ តោយេន ន លិប្បតិ។ **តស្មា ពុទ្ធោស្មិ ព្រាហ្មណា**តិ ទេសនាបរិយោសានេ តីណិ មគ្គផលានិ បាបុណិត្វា ទ្វាទសហិ បទសហស្សេហិ ទោណគជ្ជិតំ នាម វណ្ណំ កថេសិ, តថាគតេ ច បរិនិព្ពុតេ ជម្ពុទីបតលេ ឧប្បន្នំ មហាកលហំ វូបសមេត្វា ធាតុយោ ភាជេសីតិ។

៧. អបរិហានិយសុត្តវណ្ណនា

៣៧. សត្តមេ **និព្ពានស្សេវ សន្តិកេ**តិ និព្ពានសន្តិកេយេវ ចរតិ។ **សីលេ បតិដ្ឋិតោ**តិ បាតិមោក្ខសីលេ បតិដ្ឋិតោ។ **ឯវំ វិហារី**តិ ឯវំ វិហរន្តោ។ **អាតាបី**តិ អាតាបេន វីរិយេន សមន្នាគតោ។ **យោគក្ខេមស្សា**តិ ចតូហិ យោគេហិ ខេមស្ស និព្ពានស្ស។ **បមាទេ ភយទស្សិវា**តិ បមាទំ ភយតោ បស្សន្តោ។

៨. បតិលីនសុត្តវណ្ណនា

៣៨. អដ្ឋមេ **បនុណ្ណបច្ចេកសច្ចោ**តិ “ឥទមេវ ទស្សនំ សច្ចំ, ឥទមេវ សច្ច”ន្តិ ឯវំ បាដិឯក្កំ គហិតត្តា បច្ចេកសង្ខាតានិ ទិដ្ឋិសច្ចានិ បនុណ្ណានិ នីហដានិ បហីនានិ អស្សាតិ បនុណ្ណបច្ចេកសច្ចោ។ **សមវយសដ្ឋេសនោ**តិ ឯត្ថ **អវយា**តិ អនូនា, **សដ្ឋា**តិ វិស្សដ្ឋា, សម្មា អវយា សដ្ឋា ឯសនា អស្សាតិ សមវយសដ្ឋេសនោ, សម្មា វិស្សដ្ឋសព្ពឯសនោតិ អត្ថោ។ **បតិលីនោ**តិ និលីនោ ឯកីភាវំ ឧបគតោ។ **បុថុសមណព្រាហ្មណាន**ន្តិ ពហូនំ សមណព្រាហ្មណានំ។ ឯត្ថ ច **សមណា**តិ បព្ពជ្ជូបគតា, **ព្រាហ្មណា**តិ ភោវាទិនោ។ **បុថុបច្ចេកសច្ចានី**តិ ពហូនិ បាដេក្កសច្ចានិ។ **នុណ្ណានី**តិ នីហដានិ។ **បនុណ្ណានី**តិ សុដ្ឋុ នីហដានិ។ **ចត្តានី**តិ វិស្សដ្ឋានិ។ **វន្តានី**តិ វមិតានិ។ **មុត្តានី**តិ ឆិន្នពន្ធនានិ កតានិ។ **បហីនានី**តិ បជហិតានិ។ **បដិនិស្សដ្ឋានី**តិ យថា ន បុន ចិត្តំ អារោហន្តិ, ឯវំ បដិនិស្សជ្ជិតានិ។ សព្ពានេវេតានិ គហិតគហណស្ស វិស្សដ្ឋភាវវេវចនានិ។

កាមេសនា បហីនា ហោតីតិ អនាគាមិមគ្គេន បហីនា។ **ភវេសនា** បន អរហត្តមគ្គេន បហីយតិ។ “ព្រហ្មចរិយំ ឯសិស្សាមិ គវេសិស្សាមី”តិ ឯវំ បវត្តជ្ឈាសយសង្ខាតា **ព្រហ្មចរិយេសនា**បិ អរហត្តមគ្គេនេវ បដិប្បស្សទ្ធី វូបសមំ គច្ឆតិ។ ទិដ្ឋិព្រហ្មចរិយេសនា បន សោតាបត្តិមគ្គេនេវ បដិប្បសម្ភតីតិ វេទិតព្ពា។ **ឯវំ ខោ, ភិក្ខវេ**តិ ឯវំ ចតុត្ថជ្ឈានេន បស្សទ្ធកាយសង្ខារោ វូបសន្តអស្សាសបស្សាសោ នាម ហោតិ។ **អស្មិមានោ**តិ អស្មីតិ ឧប្បជ្ជនកោ នវវិធមានោ។

គាថាសុ **កាមេសនា ភវេសនា**តិ ឯតា ទ្វេ ឯសនា, **ព្រហ្មចរិយេសនា សហា**តិ តាហិយេវ សហ ព្រហ្មចរិយេសនាតិ តិស្សោបិ ឯតា។ ឥធ បត្វា **ឯសនា បដិនិស្សដ្ឋា**តិ ឥមិនា បទេន សទ្ធឹ យោជនា កាតព្ពា។ **ឥតិ សច្ចបរាមាសោ, ទិដ្ឋិដ្ឋានា សមុស្សយា**តិ “ឥតិ សច្ចំ ឥតិ សច្ច”ន្តិ គហណបរាមាសោ ច ទិដ្ឋិសង្ខាតាយេវ ទិដ្ឋិដ្ឋានា ច យេ សមុស្សិតត្តា ឧគ្គន្ត្វា ឋិតត្តា សមុស្សយាតិ វុច្ចន្តិ, តេ សព្ពេបិ។ ឥធ បត្វា **ទិដ្ឋិដ្ឋានា សមូហតា**តិ ឥមិនា បទេន សទ្ធឹ យោជនា កាតព្ពា។ កស្ស បន ឯតា ឯសនា បដិនិស្សដ្ឋា, ឯតេ ច ទិដ្ឋិដ្ឋានា សមូហតាតិ? **សព្ពរាគវិរត្តស្ស តណ្ហក្ខយវិមុត្តិនោ**។ យោ ហិ សព្ពរាគេហិបិ វិរត្តោ, តណ្ហក្ខយេ ច និព្ពានេ បវត្តាយ អរហត្តផលវិមុត្តិយា សមន្នាគតោ, ឯតស្ស ឯសនា បដិនិស្សដ្ឋា, ទិដ្ឋិដ្ឋានា ច សមូហតា ។ **ស វេ សន្តោ**តិ សោ ឯវរូបោ កិលេសសន្តតាយ សន្តោ។ **បស្សទ្ធោ**តិ ទ្វីហិ កាយចិត្តបស្សទ្ធីហិ បស្សទ្ធោ។ **អបរាជិតោ**តិ សព្ពកិលេសេ ជិនិត្វា ឋិតត្តា កេនចិ អបរាជិតោ។ **មានាភិសមយា**តិ មានស្ស បហានាភិសមយេន។ **ពុទ្ធោ**តិ ចត្តារិ សច្ចានិ ពុជ្ឈិត្វា ឋិតោ។ ឥតិ ឥមស្មិំ សុត្តេបិ គាថាសុបិ ខីណាសវោវ កថិតោតិ។

៩. ឧជ្ជយសុត្តវណ្ណនា

៣៩. នវមេ **សង្ឃាតំ អាបជ្ជន្តី**តិ វធំ មរណំ អាបជ្ជន្តិ។ **និច្ចទាន**ន្តិ សលាកភត្តំ។ **អនុកុលយញ្ញ**ន្តិ អម្ហាកំ បិតូហិ បិតាមហេហិ ទិន្នត្តា ឯវំ កុលានុកុលវសេន យជិតព្ពំ, ទាតព្ពន្តិ អត្ថោ។ **អស្សមេធ**ន្តិអាទីសុ អស្សមេត្ថ មេធន្តីតិ អស្សមេធោ, ទ្វីហិ បរិយញ្ញេហិ យជិតព្ពស្ស ឯកវីសតិយូបស្ស ឋបេត្វា ភូមិញ្ច បុរិសេ ច អវសេសសព្ពវិភវទក្ខិណស្ស យញ្ញស្សេតំ អធិវចនំ។ បុរិសមេត្ថ មេធន្តីតិ **បុរិសមេធោ**, ចតូហិ បរិយញ្ញេហិ យជិតព្ពស្ស សទ្ធឹ ភូមិយា អស្សមេធេ វុត្តវិភវទក្ខិណស្ស យញ្ញស្សេតំ អធិវចនំ។ សម្មមេត្ថ បាសន្តីតិ **សម្មាបាសោ**, ទិវសេ ទិវសេ សម្មំ ខិបិត្វា តស្ស បតិតោកាសេ វេទឹ កត្វា សំហារិមេហិ យូបាទីហិ សរស្សតិនទិយា និមុគ្គោកាសតោ បភុតិ បដិលោមំ គច្ឆន្តេន យជិតព្ពស្ស សព្ពយាគស្សេតំ អធិវចនំ។ វាជមេត្ថ បិវន្តីតិ **វាជបេយ្យំ**, ឯកេន បរិយញ្ញេន សត្តរសហិ បសូហិ យជិតព្ពស្ស ពេលុវយូបស្ស សត្តរសកទក្ខិណស្ស យញ្ញស្សេតំ អធិវចនំ។ នត្ថិ ឯត្ថ អគ្គឡាតិ **និរគ្គឡោ**។ នវហិ បរិយញ្ញេហិ យជិតព្ពស្ស សទ្ធឹ ភូមិយា បុរិសេហិ ច អស្សមេធេ វុត្តវិភវទក្ខិណស្ស សព្ពមេធបរិយាយនាមស្ស អស្សមេធវិកប្បស្សេតំ អធិវចនំ។ **មហារម្ភា**តិ មហាកិច្ចា មហាករណីយា។ អបិច បាណាតិបាតសមារម្ភស្ស មហន្តតាយបិ មហារម្ភាយេវ។ **ន តេ ហោន្តិ មហប្ផលា**តិ ឯត្ថ និរវសេសត្ថេ សាវសេសរូបនំ កតំ។ តស្មា ឥដ្ឋផលេន និប្ផលាវ ហោន្តីតិ អត្ថោ។ ឥទញ្ច បាណាតិបាតសមារម្ភមេវ សន្ធាយ វុត្តំ។ យំ បន តត្ថ អន្តរន្តរា ទានំ ទិយ្យតិ, តំ ឥមិនា សមារម្ភេន ឧបហតត្តា មហប្ផលំ ន ហោតិ, មន្ទផលំ ហោតីតិ អត្ថោ។ **ហញ្ញរេ**តិ ហញ្ញន្តិ។ **យជន្តិ អនុកុលំ សទា**តិ យេ អញ្ញេ អនុកុលំ យជន្តិ, បុព្ពបុរិសេហិ យិដ្ឋត្តា បច្ឆិមបុរិសាបិ យជន្តីតិ អត្ថោ។ **សេយ្យោ ហោតី**តិ វិសេសោវ ហោតិ។ **ន បាបិយោ**តិ បាបំ កិញ្ចិ ន ហោតិ។

១០. ឧទាយិសុត្តវណ្ណនា

៤០. ទសមេ **អភិសង្ខត**ន្តិ រាសិកតំ។ **និរារម្ភ**ន្តិ បាណសមារម្ភរហិតំ។ **យញ្ញ**ន្តិ ទេយ្យធម្មំ។ តញ្ហិ យជិតព្ពត្តា យញ្ញន្តិ វុច្ចតិ។ **កាលេនា**តិ យុត្តប្បត្តកាលេន។ **ឧបសំយន្តី**តិ ឧបគច្ឆន្តិ។ **កុលំ គតិ**ន្តិ វដ្ដកុលញ្ចេវ វដ្ដគតិញ្ច អតិក្កន្តា។ **យញ្ញស្ស កោវិទា**តិ ចតុភូមកយញ្ញេ កុសលា។ **យញ្ញេ**តិ បកតិទានេ។ **សទ្ធេ**តិ មតកទានេ។ **ហព្យំ កត្វា**តិ ហុនិតព្ពំ ទេយ្យធម្មំ ឧបកប្បេត្វា។ **សុខេត្តេ ព្រហ្មចារិសូ**តិ ព្រហ្មចារិសង្ខាតេ សុខេត្តម្ហីតិ អត្ថោ។ **សុប្បត្ត**ន្តិ សុដ្ឋុ បត្តំ។ **ទក្ខិណេយ្យេសុ យំ កត**ន្តិ យំ ទក្ខិណាយ អនុច្ឆវិកេសុ ឧបកប្បិតំ, តំ សុហុតំ សុយិដ្ឋំ សុប្បត្តន្តិ អត្ថោ។ **សទ្ធោ**តិ ពុទ្ធធម្មសង្ឃគុណានំ សទ្ទហនតាយ សទ្ធោ។ **មុត្តេន ចេតសា**តិ វិស្សដ្ឋេន ចិត្តេន។ ឥមិនាស្ស មុត្តចាគំ ទីបេតីតិ។

ចក្កវគ្គោ ចតុត្ថោ។

៥. រោហិតស្សវគ្គោ

១. សមាធិភាវនាសុត្តវណ្ណនា

៤១. បញ្ចមស្ស បឋមេ **ញាណទស្សនប្បដិលាភាយា**តិ ទិព្ពចក្ខុញាណទស្សនស្ស បដិលាភាយ។ **ទិវាសញ្ញំ អធិដ្ឋាតី**តិ ទិវាតិ ឯវំ សញ្ញំ អធិដ្ឋាតិ។ **យថា ទិវា តថា រត្តិ**ន្តិ យថា ទិវា អាលោកសញ្ញា មនសិ កតា, តថេវ តំ រត្តិម្បិ មនសិ ករោតិ។ ទុតិយបទេបិ ឯសេវ នយោ។ **សប្បភាស**ន្តិ ទិព្ពចក្ខុញាណោភាសេន សហោភាសំ។ កិញ្ចាបិ អាលោកសទិសំ កតំ, អត្ថោ បនេត្ថ ន ឯវំ សល្លក្ខេតព្ពោ។ ទិព្ពចក្ខុញាណាលោកោ ហិ ឥធាធិប្បេតោ។

វិទិតាតិ បាកដា ហុត្វា។ កថំ បន វេទនា វិទិតា ឧប្បជ្ជន្តិ, វិទិតា អព្ភត្ថំ គច្ឆន្តីតិ? ឥធ ភិក្ខុ វត្ថុំ បរិគ្គណ្ហាតិ, អារម្មណំ បរិគ្គណ្ហាតិ។ តស្ស បរិគ្គហិតវត្ថារម្មណតាយ តា វេទនា “ឯវំ ឧប្បជ្ជិត្វា ឯវំ ឋត្វា ឯវំ និរុជ្ឈន្តី”តិ វិទិតា ឧប្បជ្ជន្តិ, វិទិតា តិដ្ឋន្តិ, វិទិតា អព្ភត្ថំ គច្ឆន្តិ នាម។ **សញ្ញាវិតក្កេសុ**បិ ឯសេវ នយោ។

ឧទយព្ពយានុបស្សីតិ ឧទយញ្ច វយញ្ច បស្សន្តោ។ **ឥតិ រូប**ន្តិ ឯវំ រូបំ ឯត្តកំ រូបំ ន ឥតោ បរំ រូបំ អត្ថីតិ។ **ឥតិ រូបស្ស សមុទយោ**តិ ឯវំ រូបស្ស ឧប្បាទោ។ **អត្ថង្គមោ**តិ បន ភេទោ អធិប្បេតោ។ **វេទនាទីសុ**បិ ឯសេវ នយោ។ **ឥទញ្ច បន មេតំ, ភិក្ខវេ, សន្ធាយ ភាសិត**ន្តិ, ភិក្ខវេ, យំ មយា ឯតំ បុណ្ណកបញ្ហេ “សង្ខាយ លោកស្មិ”ន្តិអាទិ ភាសិតំ, តំ ឥទំ ផលសមាបត្តឹ សន្ធាយ ភាសិតន្តិ អត្ថោ។

តត្ថ **សង្ខាយា**តិ ញាណេន ជានិត្វា។ **លោកស្មិ**ន្តិ សត្តលោកេ។ **បរោបរានី**តិ ឧច្ចាវចានិ ឧត្តមាធមានិ។ **ឥញ្ជិត**ន្តិ ចលិតំ។ **នត្ថិ កុហិញ្ចិ លោកេ**តិ លោកស្មឹ កត្ថចិ ឯកក្ខន្ធេបិ ឯកាយតនេបិ ឯកធាតុយាបិ ឯការម្មណេបិ នត្ថិ។ **សន្តោ**តិ បច្ចនីកកិលេសវូបសមេន សន្តោ។ **វិធូមោ**តិ កោធធូមេន វិគតធូមោ។ ឯវមេត្ថ សុត្តន្តេ មគ្គេកគ្គតម្បិ កថេត្វា គាថាយ ផលសមាបត្តិយេវ កថិតាតិ។

២. បញ្ហព្យាករណសុត្តវណ្ណនា

៤២. ទុតិយេ **យោ ច តេសំ តត្ថ តត្ថ, ជានាតិ អនុធម្មត**ន្តិ យោ ឯតេសំ បញ្ហានំ តស្មឹ តស្មឹ ឋានេ ព្យាករណំ ជានាតិ។ **ចតុបញ្ហស្ស កុសលោ, អាហុ ភិក្ខុំ តថាវិធ**ន្តិ តថាវិធំ ភិក្ខុំ តេសុ ចតូសុ បញ្ហេសុ កុសលោតិ ឯវំ វទន្តិ។ **ទុរាសទោ ទុប្បសហោ**តិ បរេហិ ឃដ្ដេតុំ វា អភិភវិតុំ វា ន សក្កា។ **គម្ភីរោ**តិ សត្តសីទន្តរមហាសមុទ្ទោ វិយ គម្ភីរោ។ **ទុប្បធំសិយោ**តិ ទុម្មោចាបយោ, គហិតគ្គហណំ វិស្សជ្ជាបេតុំ ន សក្កាតិ អត្ថោ។ **អត្ថេ អនត្ថេ ចា**តិ វឌ្ឍិយញ្ច អវឌ្ឍិយញ្ច។ **អត្ថាភិសមយា**តិ អត្ថសមាគមេន។ **ធីរោ បណ្ឌិតោតិ បវុច្ចតី**តិ ធិតិសម្បន្នោ បុគ្គលោ “បណ្ឌិតោ អយ”ន្តិ ឯវំ បវុច្ចតិ។

៣-៤. កោធគរុសុត្តទ្វយវណ្ណនា

៤៣-៤៤. តតិយេ **កោធគរុ ន សទ្ធម្មគរូ**តិ កោធំ គារវេន គរុំ កត្វា គណ្ហាតិ, ន សទ្ធម្មំ, សទ្ធម្មំ បន អគារវេន លាមកំ កត្វា គណ្ហាតិ។ សេសបទេសុបិ ឯសេវ នយោ។

វិរូហន្តីតិ វឌ្ឍន្តិ, សញ្ជាតមូលាយ វា សទ្ធាយ បតិដ្ឋហន្តិ អចលា ភវន្តិ។ ចតុត្ថេ **កោធគរុតា**តិ កោធម្ហិ សគារវតា។ ឯស នយោ សព្ពត្ថ។

៥. រោហិតស្សសុត្តវណ្ណនា

៤៥. បញ្ចមេ **យត្ថា**តិ ចក្កវាឡលោកស្ស ឯកោកាសេ ភុម្មំ។ **ន ចវតិ ន ឧបបជ្ជតី**តិ ឥទំ អបរាបរំ ចុតិបដិសន្ធិវសេន គហិតំ។ **គមនេនា**តិ បទគមនេន។ **លោកស្ស អន្ត**ន្តិ សត្ថា សង្ខារលោកស្ស អន្តំ សន្ធាយ វទតិ។ **ញាតេយ្យ**ន្តិអាទីសុ ញាតព្ពំ ទដ្ឋព្ពំ បត្តព្ពន្តិ អត្ថោ។ ឥតិ ទេវបុត្តេន ចក្កវាឡលោកស្ស អន្តោ បុច្ឆិតោ, សត្ថារា សង្ខារលោកស្ស កថិតោ ។ សោ បន “អត្តនោ បញ្ហេន សទ្ធឹ សត្ថុ ព្យាករណំ សមេតី”តិ សញ្ញាយ សម្បហំសន្តោ **អច្ឆរិយ**ន្តិអាទិមាហ។

ទឡ្ហធម្មាតិ ទឡ្ហធនុ ឧត្តមប្បមាណេន ធនុនា សមន្នាគតោ។ **ធនុគ្គហោ**តិ ធនុអាចរិយោ។ **សិក្ខិតោ**តិ ទ្វាទស វស្សានិ ធនុសិប្បំ សិក្ខិតោ។ **កតហត្ថោ**តិ ឧសភប្បមាណេបិ វាលគ្គំ វិជ្ឈិតុំ សមត្ថភាវេន កតហត្ថោ។

កតូបាសនោតិ កតសរក្ខេបោ ទស្សិតសិប្បោ។ **អសនេនា**តិ កណ្ឌេន។ **អតិបាតេយ្យា**តិ អតិក្កមេយ្យ។ យាវតា សោ តាលច្ឆាទី អតិក្កមេយ្យ, តាវតា កាលេន ឯកំ ចក្កវាឡំ អតិក្កមាមីតិ អត្ថោ ជវសម្បត្តិំ ទស្សេតិ។

បុរត្ថិមា សមុទ្ទា បច្ឆិមោតិ យថា បុរត្ថិមា សមុទ្ទា បច្ឆិមសមុទ្ទោ ទូរេ, ឯវំ មេ ទូរេ បទវីតិហារោ អហោសីតិ វទតិ។ សោ កិរ បាចីនចក្កវាឡមុខវដ្ដិយំ ឋិតោ បាទំ បសារេត្វា បច្ឆិមចក្កវាឡមុខវដ្ដិំ អតិក្កមតិ, បុន ទុតិយបាទំ បសារេត្វា បរចក្កវាឡមុខវដ្ដិំ អតិក្កមតិ។ **ឥច្ឆាគត**ន្តិ ឥច្ឆា ឯវ។ **អញ្ញត្រេវា**តិ និប្បបញ្ចតំ ទស្សេតិ។ ភិក្ខាចារកាលេ កិរេស នាគលតាទន្តកដ្ឋំ ខាទិត្វា អនោតត្តេ មុខំ ធោវិត្វា កាលេ សម្បត្តេ ឧត្តរកុរុម្ហិ បិណ្ឌាយ ចរិត្វា ចក្កវាឡមុខវដ្ដិយំ និសិន្នោ ភត្តកិច្ចំ ករោតិ, តត្ថ មុហុត្តំ វិស្សមិត្វា បុន ជវតិ។ **វស្សសតាយុកោ**តិ តទា ទីឃាយុកកាលោ ហោតិ, អយំ បន វស្សសតាវសិដ្ឋេ អាយុម្ហិ គមនំ អារភិ។ **វស្សសតជីវី**តិ តំ វស្សសតំ អនន្តរាយេន ជីវន្តោ។ **អន្តរាយេវ កាលង្កតោ**តិ ចក្កវាឡលោកស្ស អន្តំ អប្បត្វា អន្តរាវ មតោ។ សោ បន តត្ថ កាលំ កត្វាបិ អាគន្ត្វា ឥមស្មិំយេវ ចក្កវាឡេ និព្ពត្តិ។

អប្បត្វាតិ សង្ខារលោកស្ស អន្តំ អប្បត្វា។ **ទុក្ខស្សា**តិ វដ្ដទុក្ខស្ស។ **អន្តកិរិយ**ន្តិ បរិយន្តករណំ។ **កឡេវរេ**តិ អត្តភាវេ។ **សសញ្ញិម្ហិ សមនកេ**តិ សសញ្ញេ សចិត្តកេ។ **លោក**ន្តិ ទុក្ខសច្ចំ។ **លោកសមុទយ**ន្តិ សមុទយសច្ចំ។ **លោកនិរោធ**ន្តិ និរោធសច្ចំ។ **បដិបទ**ន្តិ មគ្គសច្ចំ។ ឥតិ “នាហំ, អាវុសោ, ឥមានិ ចត្តារិ សច្ចានិ តិណកដ្ឋាទីសុ បញ្ញបេមិ, ឥមស្មិំ បន ចតុមហាភូតិកេ កាយស្មិំយេវ បញ្ញបេមី”តិ ទស្សេតិ។ **សមិតាវី**តិ សមិតបាបោ។ **នាសីសតី**តិ ន បត្ថេតិ។ ឆដ្ឋំ ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

៧. សុវិទូរសុត្តវណ្ណនា

៤៧. សត្តមេ **សុវិទូរវិទូរានី**តិ កេនចិ បរិយាយេន អនាសន្នានិ ហុត្វា សុវិទូរានេវ វិទូរានិ។ **នភញ្ច, ភិក្ខវេ, បថវី ចា**តិ អាកាសញ្ច មហាបថវី ច។ តត្ថ កិញ្ចាបិ បថវិតោ អាកាសំ នាម ន ទូរេ, ទ្វង្គុលមត្តេបិ ហោតិ។ អញ្ញមញ្ញំ អលគ្គនដ្ឋេន បន “សុវិទូរវិទូរេ”តិ វុត្តំ។ **វេរោចនោ**តិ សូរិយោ។ **សតញ្ច, ភិក្ខវេ, ធម្មោ**តិ ចតុសតិបដ្ឋានាទិភេទោ សត្តតឹសពោធិបក្ខិយធម្មោ។ **អសតញ្ច ធម្មោ**តិ ទ្វាសដ្ឋិទិដ្ឋិគតភេទោ អស្សទ្ធម្មោ។

បភង្ករោតិ អាលោកករោ។ **អព្យាយិកោ ហោតី**តិ អវិគច្ឆនសភាវោ ហោតិ។ **សតំ សមាគមោ**តិ បណ្ឌិតានំ មិត្តសន្ថវវសេន សមាគមោ។ **យាវាបិ តិដ្ឋេយ្យា**តិ យត្តកំ អទ្ធានំ តិដ្ឋេយ្យ។ **តថេវ ហោតី**តិ តាទិសោវ ហោតិ, បកតី ន ជហតិ។ **ខិប្បំ ហិ វេតី**តិ សីឃំ វិគច្ឆតិ។

៨. វិសាខសុត្តវណ្ណនា

៤៨. អដ្ឋមេ **បញ្ចាលបុត្តោ**តិ បញ្ចាលព្រាហ្មណិយា បុត្តោ។ **បោរិយា វាចាយា**តិ បរិបុណ្ណវាចាយ។ **វិស្សដ្ឋាយា**តិ អបលិពុទ្ធាយ។ **អនេលគលាយា**តិ និទ្ទោសាយ ចេវ អគឡិតាយ ច អបតិតបទព្យញ្ជនាយ។ **បរិយាបន្នាយា**តិ វិវដ្ដបរិយាបន្នាយ។ **អនិស្សិតាយា**តិ វដ្ដំ អនិស្សិតាយ។ វិវដ្ដនិស្សិតមេវ កត្វា កថេតិ, វដ្ដនិស្សិតំ កត្វា ន កថេតីតិ អយមេត្ថ អធិប្បាយោ។

នាភាសមានន្តិ ន អកថេន្តំ។ **អមតំ បទ**ន្តិ និព្ពានបទំ។ **ភាសយេ**តិ ឱភាសេយ្យ។ **ជោតយេ**តិ តស្សេវ វេវចនំ។ **បគ្គណ្ហេ ឥសិនំ ធជ**ន្តិ អព្ភុគ្គតដ្ឋេន នវលោកុត្តរធម្មោ ឥសីនំ ធជោ នាម វុច្ចតិ, តមេវ បគ្គណ្ហេយ្យ ឧក្ខិបេយ្យ, ឧច្ចំ កត្វា កថេយ្យាតិ អត្ថោ។ នវលោកុត្តរធម្មទីបកំ សុភាសិតំ ធជោ ឯតេសន្តិ **សុភាសិតធជា។ ឥសយោ**តិ ពុទ្ធាទយោ អរិយា។ **ធម្មោ ហិ ឥសិនំ ធជោ**តិ ហេដ្ឋា វុត្តនយេនេវ លោកុត្តរធម្មោ ឥសីនំ ធជោ នាមាតិ។

៩. វិបល្លាសសុត្តវណ្ណនា

៤៩. នវមេ **សញ្ញាវិបល្លាសា**តិ សញ្ញាយ វិបល្លត្ថភាវា, ចតស្សោ វិបរីតសញ្ញាយោតិ អត្ថោ។ សេសបទទ្វយេបិ ឯសេវ នយោ។ **អនិច្ចេ, ភិក្ខវេ, និច្ចន្តិ សញ្ញាវិបល្លាសោ**តិ អនិច្ចេ វត្ថុស្មិំ “និច្ចំ ឥទ”ន្តិ ឯវំ គហេត្វា ឧប្បជ្ជនកសញ្ញា, សញ្ញាវិបល្លាសោតិ អត្ថោ។ ឥមិនា នយេន សព្ពបទេសុ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

អនត្តនិ ច អត្តាតិ អនត្តនិ “អត្តា”តិ ឯវំសញ្ញិនោតិ អត្ថោ។ **មិច្ឆាទិដ្ឋិហតា**តិ ន កេវលំ សញ្ញិនោវ, សញ្ញាយ វិយ ឧប្បជ្ជមានាយ មិច្ឆាទិដ្ឋិយាបិ ហតា។ **ខិត្តចិត្តា**តិ តេ សញ្ញាទិដ្ឋិយោ វិយ ឧប្បជ្ជមានេន ខិត្តេន

ចិត្តេន សមន្នាគតា។ **វិសញ្ញិនោ**តិ ទេសនាមត្តមេតំ, វិបរីតសញ្ញាចិត្តទិដ្ឋិនោតិ អត្ថោ។ **តេ យោគយុត្តា មារស្សា**តិ តេ មារស្ស យោគេ យុត្តា នាម ហោន្តិ។ **អយោគក្ខេមិនោ**តិ ចតូហិ យោគេហិ ខេមំ និព្ពានំ អប្បត្តា។ **សត្តា**តិ បុគ្គលា។ **ពុទ្ធា**តិ ចតុសច្ចពុទ្ធា។ **ឥមំ ធម្ម**ន្តិ ចតុសច្ចធម្មំ។ **សចិត្តំ បច្ចលទ្ធា**តិ សកំ ចិត្តំ បដិលភិត្វា។ **អនិច្ចតោ ទក្ខុ**ន្តិ អនិច្ចភាវេន អទ្ទសំសុ។ **អសុភតទ្ទសុ**ន្តិ អសុភំ អសុភតោយេវ អទ្ទសំសុ។ **សម្មាទិដ្ឋិសមាទានា**តិ គហិតសម្មាទស្សនា។ **សព្ពំ ទុក្ខំ ឧបច្ចគុ**ន្តិ សកលំ វដ្ដទុក្ខំ សមតិក្កន្តា។

១០. ឧបក្កិលេសសុត្តវណ្ណនា

៥០. ទសមេ **ឧបក្កិលេសា**តិ វិរោចិតុំ អទត្វា ឧបក្កិលិដ្ឋភាវករណេន ឧបក្កិលេសា។ **មហិកា**តិ ហិមំ។ **ធូមោរជោ**តិ ធូមោ ច រជោ ច។ **រាហូ**តិ បុរិមា តយោ អសម្បត្តឧបក្កិលេសា, រាហុ បន សម្បត្តឧបក្កិលេសវសេន កថិតោតិ វេទិតព្ពោ។ **សមណព្រាហ្មណា ន តបន្តិ ន ភាសន្តិ ន វិរោចន្តី**តិ គុណប្បតាបេន ន តបន្តិ, គុណោភាសេន ន ភាសន្តិ, គុណវិរោចនេន ន វិរោចន្តិ។ **សុរាមេរយបានា អប្បដិវិរតា**តិ បញ្ចវិធាយ សុរាយ ចតុព្ពិធស្ស មេរយស្ស ច បានតោ អវិរតា។

អវិជ្ជានិវុតាតិ អវិជ្ជាយ និវារិតា បិហិតា។ **បិយរូបាភិនន្ទិនោ**តិ បិយរូបំ សាតរូបំ អភិនន្ទមានា តុស្សមានា។ **សាទិយន្តី**តិ គណ្ហន្តិ។ **អវិទ្ទសូ**តិ អន្ធពាលា។ **សនេត្តិកា**តិ តណ្ហាយោត្តេនេវ សយោត្តា។ **កដសិ**ន្តិ អត្តភាវំ។ **ឃោរ**ន្តិ កក្ខឡំ។ ឥមស្មឹ សុត្តេបិ គាថាសុបិ វដ្ដមេវ កថិតន្តិ។

រោហិតស្សវគ្គោ បញ្ចមោ។

បឋមបណ្ណាសកំ និដ្ឋិតំ។

២. ទុតិយបណ្ណាសកំ

(៦) ១. បុញ្ញាភិសន្ទវគ្គោ

១. បឋមបុញ្ញាភិសន្ទសុត្តវណ្ណនា

៥១. ទុតិយស្ស បឋមេ **បុញ្ញាភិសន្ទា**តិ បុញ្ញស្ស អភិសន្ទា, បុញ្ញប្បវត្តិយោតិ អត្ថោ។ **កុសលាភិសន្ទា**តិ តស្សេវ វេវចនំ។ តេ បនេតេ សុខំ អាហរន្តីតិ **សុខស្សាហារា**។ សុដ្ឋុ អគ្គានំ រូបាទីនំ ទាយកាតិ **សោវគ្គិកា**។ សុខោ នេសំ វិបាកោតិ **សុខវិបាកា**។ សគ្គេ ឧបបត្តិ សគ្គោ, សគ្គាយ សំវត្តន្តីតិ **សគ្គសំវត្តនិកា។ ចីវរំ បរិភុញ្ជមានោ**តិ ចីវរត្ថាយ វត្ថំ លភិត្វា សូចិសុត្តាទីនំ អភាវេន តំ និក្ខិបន្តោបិ ករោន្តោបិ បារុបន្តោបិ ជិណ្ណកាលេ បច្ចត្ថរណំ ករោន្តោបិ បច្ចត្ថរិតុម្បិ អសក្កុណេយ្យំ ភូមត្ថរណំ ករោន្តោបិ ភូមត្ថរណស្ស អននុច្ឆវិកំ ផាលេត្វា បាទបុញ្ឆនំ ករោន្តោបិ “បរិភុញ្ជមានោ”ត្វេវ វុច្ចតិ។ យទា បន “បាទបុញ្ឆនម្បិ ន សក្កា ឥទ”ន្តិ សម្មជ្ជិត្វា ឆឌ្ឌិតំ ហោតិ, តទា បរិភុញ្ជមានោ នាម ន ហោតិ។ **អប្បមាណំ ចេតោសមាធិ**ន្តិ អរហត្តផលសមាធិំ។ **អប្បមាណោ តស្ស បុញ្ញាភិសន្ទោ**តិ ឥមិនា ទាយកស្ស បុញ្ញចេតនាយ អប្បមាណតំ កថេតិ។ តស្ស ហិ “ខីណាសវោ មេ ចីវរំ បរិភុញ្ជតី”តិ បុនប្បុនំ អនុស្សរណវសេន បវត្តា បុញ្ញចេតនា អប្បមាណា ហោតិ។ តំ សន្ធាយេតំ វុត្តំ។ **បិណ្ឌបាតា**ទីសុ បន យោ បិណ្ឌបាតំ បរិភុញ្ជិត្វា សត្តាហម្បិ តេនេវ យាបេតិ, អញ្ញំ ន បរិភុញ្ជតិ, សោ សត្តាហម្បិ តំយេវ បិណ្ឌបាតំ បរិភុញ្ជមានោ នាម ហោតិ។ ឯកស្មិំ បន សេនាសនេ វត្តិដ្ឋានទិវាដ្ឋានាទីសុ ចង្កមន្តោបិ យាវ តំ សេនាសនំ បហាយ អញ្ញំ ន គណ្ហាតិ, តាវ បរិភុញ្ជមានោ នាម ហោតិ។ ឯកេន បន ភេសជ្ជេន ព្យាធិម្ហិ វូបសន្តេ យាវ អញ្ញំ ភេសជ្ជំ ន បរិភុញ្ជតិ, តាវទេវ បរិភុញ្ជមានោ នាម ហោតិ។

ពហុភេរវន្តិ ពហូហិ ភេរវារម្មណេហិ សមន្នាគតំ។ **រតនវរាន**ន្តិ សត្តន្នម្បិ វររតនានំ។ **អាលយ**ន្តិ និវាសដ្ឋានំ។ **បុថូ សវន្តី**តិ ពហុកា ហុត្វា សន្ទមានា។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវ។

២. ទុតិយបុញ្ញាភិសន្ទសុត្តវណ្ណនា

៥២. ទុតិយេ **អរិយកន្តេហី**តិ មគ្គផលសម្បយុត្តេហិ។ តានិ ហិ អរិយានំ កន្តានិ ហោន្តិ បិយានិ មនាបានិ។ សេសំ សុត្តន្តេ តាវ យំ វត្តព្ពំ សិយា, តំ វិសុទ្ធិមគ្គេ (វិសុទ្ធិ. ១.១២៤ អាទយោ) វុត្តមេវ។

គាថាសុ បន **សទ្ធា**តិ សោតាបន្នស្ស សទ្ធា អធិប្បេតា។ សីលម្បិ សោតាបន្នស្ស សីលមេវ។ **ឧជុភូតញ្ច ទស្សន**ន្តិ កាយវង្កាទីនំ អភាវេន ខីណាសវស្ស ទស្សនំ ឧជុភូតទស្សនំ នាម។ **អាហូ**តិ កថយន្តិ។ **បសាទ**ន្តិ ពុទ្ធធម្មសង្ឃេសុ បសាទំ។ **ធម្មទស្សន**ន្តិ ចតុសច្ចធម្មទស្សនំ។

៣. បឋមសំវាសសុត្តវណ្ណនា

៥៣. តតិយេ **សម្ពហុលាបិ ខោ គហបតី ច គហបតានិយោ ចា**តិ ពហុកា គហបតយោ ច គហបតានិយោ ច អាវាហវិវាហករណត្ថាយ គច្ឆន្តា តមេវ មគ្គំ បដិបន្នា ហោន្តិ។ **សំវាសា**តិ សហវាសា ឯកតោវាសា។ **ឆវោ ឆវាយា**តិ គុណមរណេន មតត្តា ឆវោ គុណមរណេនេវ មតាយ ឆវាយ សទ្ធិំ។ **ទេវិយា សទ្ធិ**ន្តិ គុណេហិ ទេវិភូតាយ សទ្ធិំ។ **ទុស្សីលោ**តិ និស្សីលោ។ **បាបធម្មោ**តិ លាមកធម្មោ។ **អក្កោសកបរិភាសកោ**តិ ទសហិ អក្កោសវត្ថូហិ អក្កោសកោ, ភយំ ទស្សេត្វា សន្តជ្ជនេន បរិភាសកោ។ ឯវំ សព្ពត្ថ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

កទរិយាតិ ថទ្ធមច្ឆរិនោ។ **ជានិបតយោ**តិ ជយម្បតិកា។ **វទញ្ញូ**តិ យាចកានំ វចនស្ស អត្ថំ ជានន្តិ។ **សញ្ញតា**តិ សីលសំយមេន សមន្នាគតា។ **ធម្មជីវិនោ**តិ ធម្មេ ឋត្វា ជីវិកំ កប្បេន្តីតិ ធម្មជីវិនោ។ **អត្ថាសំ បចុរា ហោន្តី**តិ វឌ្ឍិសង្ខាតា អត្ថា ឯតេសំ ពហូ ហោន្តិ។ **ផាសុកំ ឧបជាយតី**តិ អញ្ញមញ្ញំ ផាសុវិហារោ ជាយតិ។ **កាមកាមិនោ**តិ កាមេ កាមយមានា។

៤. ទុតិយសំវាសសុត្តវណ្ណនា

៥៤. ចតុត្ថេ កម្មបថវសេន ទេសនា បវត្តិតា។ សេសំ តាទិសមេវ។ ឥមេសុ បន ទ្វីសុបិ សុត្តេសុ អគារិកបដិបទា កថិតា។ សោតាបន្នសកទាគាមិនម្បិ វដ្ដតិ។

៥-៦. សមជីវីសុត្តទ្វយវណ្ណនា

៥៥-៥៦. បញ្ចមេ **តេនុបសង្កមីតិ** កិមត្ថំ ឧបសង្កមិ? អនុគ្គណ្ហនត្ថំ។ តថាគតោ ហិ តំ វដ្ឍំ បាបុណន្តោ ឥមេសំយេវ ទ្វិន្នំ សង្គណ្ហនត្ថាយ បាបុណាតិ។ នកុលបិតា កិរ បញ្ច ជាតិសតានិ តថាគតស្ស បិតា អហោសិ, បញ្ច ជាតិសតានិ មហាបិតា, បញ្ច ជាតិសតានិ ចូឡបិតា។ នកុលមាតាបិ បញ្ច ជាតិសតានិ តថាគតស្ស មាតា អហោសិ, បញ្ច ជាតិសតានិ មហាមាតា, បញ្ច ជាតិសតានិ ចូឡមាតា។ តេ សត្ថុ ទិដ្ឋកាលតោ បដ្ឋាយ បុត្តសិនេហំ បដិលភិត្វា "ហន្ទាត, ហន្ទាតា"តិ វច្ឆកំ ទិស្វា វច្ឆគិទ្ធិនី គាវី វិយ វិរវមានា ឧបសង្កមិត្វា បឋមទស្សនេនេវ សោតាបន្នា ជាតា។ និវេសនេ បញ្ចសតានំ ភិក្ខូនំ អាសនានិ សទា បញ្ញត្តានេវ ហោន្តិ។ ឥតិ ភគវា តេសំ អនុគ្គណ្ហនត្ថាយ ឧបសង្កមិ។ **អតិចរិតាតិ** អតិក្កមិតា។ **អភិសម្បរាយញ្ចាតិ** បរលោកេ ច។ **សមសទ្ធាតិ** សទ្ធាយ សមា ឯកសទិសា។ **សីលាទីសុបិ** ឯសេវ នយោ។ ឆដ្ឋំ កេវលំ ភិក្ខូនំ ទេសិតំ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវ។

៧. សុប្បវាសាសុត្តវណ្ណនា

៥៧. សត្តមេ **បជ្ជនិកន្តិ** តស្ស និគមស្ស នាមំ។ **កោលិយានន្តិ** កោលរាជកុលានំ។ **អាយុំ ខោ បន ទត្វាតិ** អាយុទានំ ទត្វា។ **អាយុស្ស ភាគិនី ហោតីតិ** អាយុភាគបដិលាភិនី ហោតិ, អាយុំ វា ភជនិកា ហោតិ, អាយុប្បដិលាភិនីតិ អត្ថោ។ សេសបទេសុបិ ឯសេវ នយោ។

រសសា ឧបេតន្តិ រសេន ឧបេតំ រសសម្បន្នំ។ **ឧជ្ជុគតេសូតិ** កាយវង្កាទិរហិតត្តា ឧជុកមេវ គតេសុ ខីណាសវេសុ។ **ចរណូបបន្នេសូតិ** បញ្ចទសហិ ចរណធម្មេហិ សមន្នាគតេសុ។ **មហគ្គតេសូតិ** មហត្តំ គតេសុ។ ខីណាសវានញ្ញេវេតំ នាមំ។ **បុញ្ញេន បុញ្ញំ សំសន្ទមានាតិ** បុញ្ញេន សទ្ធឹ បុញ្ញំ ឃដយមានា។ **មហប្ផលា លោកវិទូន វណ្ណិតាតិ** ឯវរូបា ទានសង្ខាតា ទក្ខិណា តិវិធលោកំ វិទិតំ កត្វា ឋិតត្តា លោកវិទូនំ ពុទ្ធានំ វណ្ណិតា, ពុទ្ធេហិ បសត្ថាតិ អត្ថោ។ **យញ្ញមនុស្សរន្តាតិ** យញ្ញំ ទានំ អនុស្សរន្តា។ **វេទជាតាតិ** តុដ្ឋិជាតា។

៨. សុទត្តសុត្តវណ្ណនា

៥៨. អដ្ឋមេ **សញ្ញតានន្តិ** កាយវាចាហិ សំយតានំ។ **បរទត្តភោជិនន្តិ** បរេហិ ទិន្នមេវ ភុញ្ជិត្វា យាបេន្តានំ។ **កាលេនាតិ** យុត្តប្បត្តកាលេន។ **សក្កច្ច ទទាតីតិ** សហត្ថា សក្ការំ កត្វា ទទាតិ។ **ចត្តារិ ឋានានិ អនុប្បវេច្ឆតីតិ** ចត្តារិ ការណានិ អនុប្បវេសេតិ ទទាតិ។ **យសវា ហោតីតិ** មហាបរិវារោ ហោតិ។ នវមំ កេវលំ ភិក្ខូនំ កថិតំ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវ។

១០. គិហិសាមីចិសុត្តវណ្ណនា

៦០. ទសមេ **គិហិសាមីចិបដិបទន្តិ** គិហីនំ អនុច្ឆវិកំ បដិបត្តឹ។ **បច្ចុបដ្ឋិតោ ហោតីតិ** អតិហរិត្វា ទាតុកាមតាយ បតិឧបដ្ឋិតោ ហោតិ ឧបគតោ, ភិក្ខុសង្ឃស្ស ចីវរំ ទេតីតិ អត្ថោ។

ឧបដ្ឋិតាតិ ឧបដ្ឋាយកោ។ **តេសំ ទិវា ច រត្តោ ចាតិ** យេ ឯវំ ចតូហិ បច្ចយេហិ ឧបដ្ឋហន្តិ, តេសំ ទិវា ច រត្តិញ្ច បរិច្ចាគវសេន ច អនុស្សរណវសេន ច សទា បុញ្ញំ បវឌ្ឍតិ។ **សគ្គញ្ច កមតិដ្ឋានន្តិ** ឧត្តានិសោ ច ភទ្ទកំ កម្មំ កត្វា សគ្គដ្ឋានំ ឧបគច្ឆតិ។ ឥមេសុ ចតូសុបិ សុត្តេសុ អាគារិយបដិបទា កថិតា។ សោតាបន្នសកទាគាមិនម្បិ វដ្ដតិ។

បុញ្ញាភិសន្ទវគ្គោ បឋមោ។

(៧) ២. បត្តកម្មវគ្គោ

១. បត្តកម្មសុត្តវណ្ណនា

៦១. ទុតិយស្ស បឋមេ អនិដ្ឋបដិក្ខេបេន **ឥដ្ឋា**។ មនេ កមន្តិ បវិសន្តីតិ **កន្តា**។ មនំ អប្បាយន្តិ បវឌ្ឍេន្តីតិ **មនាបា។ ទុល្លភា**តិ បរមទុល្លភា។ **ភោគា**តិ ភុញ្ជិតព្ពា រូបាទយោ វិសយា។ **សហធម្មេនា**តិ ធម្មេនេវ សទ្ធិំ ឧប្បជ្ជន្តុ, មា ធម្មូបឃាតំ កត្វា អធម្មេនាតិ។ អថវា **សហធម្មេនា**តិ សការណេន, តេន តេន សេនាបតិសេដ្ឋិដ្ឋានាទិការណេន សទ្ធិំយេវ ឧប្បជ្ជន្តូតិ អត្ថោ។ **យសោ**តិ បរិវារសម្បត្តិ។ **សហ ញាតីភី**តិ ញាតកេហិ សទ្ធិំ។ **សហ ឧបជ្ឈាយេហី**តិ សុខទុក្ខេសុ ឧបនិជ្ឈាយិតព្ពត្តា ឧបជ្ឈាយសង្ខាតេហិ សន្ទិដ្ឋសម្ភត្តេហិ សទ្ធិំ។

អកិច្ចំ ករោតីតិ អកាតព្ពំ ករោតិ។ **កិច្ចំ អបរាធេតី**តិ កត្តព្ពយុត្តកំ កិច្ចំ អករោន្តោ តំ អបរាធេតិ នាម។ **ធំសតី**តិ បតតិ បរិហាយតិ។ **អភិជ្ឈាវិសមលោភ**ន្តិ អភិជ្ឈាសង្ខាតំ វិសមលោភំ។ **បជហតី**តិ នុទតិ នីហរតិ។ **មហាបញ្ញោ**តិ មហន្តបញ្ញោ។ **បុថុបញ្ញោ**តិ បុថុលបញ្ញោ។ **អាបាតទសោ**តិ តំ តំ អត្ថំ អាបាតេតិ តមេវ បស្សតិ, សុខុមម្បិស្ស អត្ថជាតំ អាបាតំ អាគច្ឆតិយេវាតិ អត្ថោ។

ឧដ្ឋានវីរិយាធិគតេហីតិ ឧដ្ឋានសង្ខាតេន វីរិយេន អធិគតេហិ។ **ពាហាពលបរិចិតេហី**តិ ពាហាពលេន បរិចិតេហិ វឌ្ឍិតេហិ។ **សេទាវក្ខិត្តេហី**តិ អវក្ខិត្តសេទេហិ, សេទំ មុញ្ចិត្វា វាយាមេន បយោគេន សមធិគតេហីតិ អត្ថោ។ **ធម្មិកេហី**តិ ធម្មយុត្តេហិ។ **ធម្មលទ្ធេហី**តិ ទសកុសលកម្មបថធម្មេ អកោបេត្វា លទ្ធេហិ។ **បត្តកម្មានី**តិ យុត្តកម្មានិ អនុច្ឆវិកកម្មានិ។ **សុខេតី**តិ សុខិតំ ករោតិ។ **បីណេតី**តិ បីណិតំ ពលសម្បន្នំ ករោតិ។ **ឋានគតំ ហោតី**តិ ការណគតំ ហោតិ។ កឹ បន តន្តិ? ចតូសុ បត្តកម្មេសុ ឯកំ ភោគេហិ កត្តព្ពកម្មំ ភោគជាតមេវ ឋានគតំ។ **បត្តគត**ន្តិ យុត្តប្បត្តដ្ឋានគតំ។ **អាយតនសោ បរិភុត្ត**ន្តិ ការណេនេវ បរិភុត្តំ ភោគជាតំ ហោតិ។

បរិយោធាយ សំវត្តតីតិ បិទហិត្វា វត្តតិ។ យថា អគ្គិអាទីហិ ឧប្បន្នាសុ អាបទាសុ, ឯវំ អាទិត្តគេហនិព្ពាបនាទីនំ អត្ថាយ ធនបរិច្ចាគំ កត្វា តាសំ អាបទានំ មគ្គំ បិទហតិ និវារេតិ។ **សោត្ថិំ អត្តានំ ករោតី**តិ និរុបទ្ទវំ ខេមំ អត្តានំ ករោតិ។ **ញាតិពលិ**ន្តិ ញាតកានំ ពលឹ។ **អតិថិពលិ**ន្តិ អាគន្តុកានំ ពលឹ។ **បុព្ពបេតពលិ**ន្តិ បរលោកគតានំ ញាតកានំ ពលឹ។ **រាជពលិ**ន្តិ រញ្ញោ កត្តព្ពយុត្តកំ រាជពលឹ។ **ទេវតាពលិ**ន្តិ ទេវតានំ កត្តព្ពពលឹ។ សព្ពមេតំ តេសំ តេសំ យថានុច្ឆវិកវសេន ទាតព្ពទានស្ស អធិវចនំ។

ខន្តិសោរច្ចេ និវិដ្ឋាតិ អធិវាសនក្ខន្តិយញ្ច សុសីលតាយ ច និវិដ្ឋា។ **ឯកមត្តានំ ទមេន្តី**តិ ឯកំ អត្តនោវ អត្តភាវំ ឥន្ទ្រិយទមេន ទមេន្តិ។ **សមេន្តី**តិ អត្តនោ ចិត្តំ កិលេសវូបសមនេន សមេន្តិ។ **បរិនិព្ពាបេន្តី**តិ កិលេសបរិនិព្ពានេនេវ បរិនិព្ពាបេន្តិ។ **ឧទ្ធគ្គិក**ន្តិអាទីសុ ឧបរូបរិភូមីសុ ផលទានវសេន ឧទ្ធមគ្គមស្សាតិ **ឧទ្ធគ្គិកា**។ សគ្គស្ស ហិតាតិ តត្រុបបត្តិជននតោ **សោវគ្គិកា**។ និព្ពត្តនិព្ពត្តដ្ឋានេ សុខោវ វិបាកោ អស្សាតិ **សុខវិបាកា**។ សុដ្ឋុ អគ្គានំ ទិព្ពវណ្ណាទីនំ ទសន្នំ វិសេសានំ និព្ពត្តនតោ **សគ្គសំវត្តនិកា**, ឯវរូបំ ទក្ខិណំ បតិដ្ឋាបេតីតិ អត្ថោ។

អរិយធម្មេ ឋិតោតិ បញ្ចសីលធម្មេ បតិដ្ឋិតោ។ **បេច្ច សគ្គេ បមោទតី**តិ បរលោកំ គន្ត្វា យត្ថ សគ្គេ បដិសន្ធឹ គណ្ហាតិ, តត្ថ មោទតិ។ សោតាបន្នសកទាគាមិនោ វា ហោន្តុ អនាគាមី វា, សព្ពេសំ អយំ បដិបទា លព្ភតេវាតិ។

២. អានណ្យសុត្តវណ្ណនា

៦២. ទុតិយេ **អធិគមនីយានី**តិ បត្តព្ពានិ។ **កាមភោគិនា**តិ វត្ថុកាមេ ច កិលេសកាមេ ច បរិភុញ្ជន្តេន។ **អត្ថិសុខា**ទីសុ អត្ថីតិ ឧប្បជ្ជនកសុខំ **អត្ថិសុខំ** នាម។ ភោគេ បរិភុញ្ជន្តស្ស ឧប្បជ្ជនកសុខំ **ភោគសុខំ** នាម។ អនណោស្មីតិ ឧប្បជ្ជនកសុខំ **អានណ្យសុខំ** នាម។ និទ្ទោសោ អនវជ្ជោស្មីតិ ឧប្បជ្ជនកសុខំ **អនវជ្ជសុខំ** នាម។

ភុញ្ជន្តិ ភុញ្ជមានោ។ **បញ្ញា វិបស្សតី**តិ បញ្ញាយ វិបស្សតិ។ **ឧភោ ភាគេ**តិ ទ្វេ កោដ្ឋាសេ, ហេដ្ឋិមានិ តីណិ ឯកំ កោដ្ឋាសំ, អនវជ្ជសុខំ ឯកំ កោដ្ឋាសន្តិ ឯវំ បញ្ញាយ បស្សមានោ ទ្វេ កោដ្ឋាសេ ជានាតីតិ អត្ថោ។ **អនវជ្ជសុខស្សេត**ន្តិ ឯតំ តិវិធម្បិ សុខំ អនវជ្ជសុខស្ស សោឡសឹ កលំ នាគ្ឃតីតិ។

៣. ព្រហ្មសុត្តវណ្ណនា

៦៣. តតិយំ តិកនិបាតេ វណ្ណិតមេវ។ **សបុព្ពទេវតានី**តិ បទមត្តមេវ ឯត្ថ វិសេសោតិ។ ចតុត្ថេ សព្ពំ ឧត្តានត្ថមេវ។

៥. រូបសុត្តវណ្ណនា

៦៥. បញ្ចមេ រូបេ បមាណំ គហេត្វា បសន្នោ **រូបប្បមាណោ** នាម។ **រូបប្បសន្នោ**តិ តស្សេវ អត្ថវចនំ។ ឃោសេ បមាណំ គហេត្វា បសន្នោ **ឃោសប្បមាណោ** នាម។ ចីវរលូខបត្តលូខេសុ បមាណំ គហេត្វា បសន្នោ **លូខប្បមាណោ** នាម។ ធម្មេ បមាណំ គហេត្វា បសន្នោ **ធម្មប្បមាណោ** នាម។ ឥតរានិ តេសំយេវ អត្ថវចនានិ។ សព្ពសត្តេ ច តយោ កោដ្ឋាសេ កត្វា ទ្វេ កោដ្ឋាសា រូបប្បមាណា, ឯកោ ន រូបប្បមាណោ។ បញ្ច កោដ្ឋាសេ កត្វា ចត្តារោ កោដ្ឋាសា ឃោសប្បមាណា, ឯកោ ន ឃោសប្បមាណោ។ ទស កោដ្ឋាសេ កត្វា នវ កោដ្ឋាសា លូខប្បមាណា, ឯកោ ន លូខប្បមាណោ។ សតសហស្សំ កោដ្ឋាសេ កត្វា បន ឯកោ កោដ្ឋាសោវ ធម្មប្បមាណោ, សេសា ន ធម្មប្បមាណាតិ វេទិតព្ពា។

រូបេ បមាណឹសូតិ យេ រូបំ ទិស្វា បសន្នា, តេ រូបេ បមាណឹសុ នាម, បសីទឹសូតិ អត្ថោ។ **ឃោសេន អន្វគូ**តិ ឃោសេន អនុគតា, ឃោសប្បមាណំ គហេត្វា បសន្នាតិ អត្ថោ។ **ឆន្ទរាគវសូបេតា**តិ ឆន្ទស្ស ច រាគស្ស ច វសំ ឧបេតា។ **អជ្ឈត្តញ្ច ន ជានាតី**តិ និយកជ្ឈត្តេ តស្ស គុណំ ន ជានាតិ។ **ពហិទ្ធា ច ន បស្សតី**តិ ពហិទ្ធាបិស្ស បដិបត្តិំ ន បស្សតិ។ **សមន្តាវរណោ**តិ សមន្តតោ អាវារិតោ, សមន្តា វា អាវរណមស្សាតិ សមន្តាវរណោ។ **ឃោសេន វុយ្ហតី**តិ ឃោសេន និយតិ, ន គុណេន។ **អជ្ឈត្តញ្ច ន ជានាតិ, ពហិទ្ធា ច វិបស្សតី**តិ និយកជ្ឈត្តេ គុណំ ន ជានាតិ, ពហិទ្ធា បនស្ស បដិបត្តិំ បស្សតិ។ **ពហិទ្ធា ផលទស្សាវី**តិ តស្ស បរេហិ កតំ ពហិទ្ធា សក្ការផលំ បស្សន្តោ។ **វិនីវរណទស្សាវី**តិ វិវដទស្សាវី។ **ន សោ ឃោសេន វុយ្ហតី**តិ សោ ឃោសេន ន នីយតិ។

៦. សរាគសុត្តវណ្ណនា

៦៦. ឆដ្ឋេ **មោហជំ ចាបវិទ្ទសូ**តិ មោហជំ ចាបិ អវិទ្ទសូ អបណ្ឌិតា។ **សវិឃាត**ន្តិ សទុក្ខំ។ **ទុខុទ្រយ**ន្តិ អាយតិញ្ច ទុក្ខវឌ្ឍិទាយកំ។ **អចក្ខុកា**តិ បញ្ញាចក្ខុរហិតា។ **យថា ធម្មា តថា សន្តា**តិ យថា រាគាទយោ ធម្មា ឋិតា, តថា សភាវាវ ហុត្វា។ **ន តស្សេវន្តិ មញ្ញរេ**តិ មយំ ឯវំសន្តា ឯវំសភាវាតិ តស្ស ន មញ្ញរេ, ន មញ្ញន្តីតិ អត្ថោ។ ឥមស្មិំ សុត្តេបិ គាថាសុបិ វដ្ដមេវ កថិតំ។

៧. អហិរាជសុត្តវណ្ណនា

៦៧. សត្តមេ **ឥមានិ ចត្តារិ អហិរាជកុលានី**តិ ឥទំ ទដ្ឋវិសានេវ សន្ធាយ វុត្តំ។ យេ ហិ កេចិ ទដ្ឋវិសា, សព្ពេតេ ឥមេសំ ចតុន្នំ អហិរាជកុលានំ អព្ភន្តរគតាវ ហោន្តិ។ **អត្តគុត្តិយា**តិ អត្តនោ គុត្តត្ថាយ។ **អត្តរក្ខាយា**តិ អត្តនោ រក្ខណត្ថាយ។ **អត្តបរិត្តាយា**តិ អត្តនោ បរិត្តាណត្ថាយ។ បរិត្តំ នាម អនុជានាមីតិ អត្ថោ។

ឥទានិ យថា តំ បរិត្តំ កាតព្ពំ, តំ ទស្សេន្តោ **វិរូបក្ខេហិ មេ**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **វិរូបក្ខេហី**តិ វិរូបក្ខនាគកុលេហិ។ សេសេសុបិ ឯសេវ នយោ។ **អបាទកេហី**តិ អបាទកសត្តេហិ។ សេសេសុបិ ឯសេវ នយោ។ **សព្ពេ សត្តា**តិ ឥតោ បុព្ពេ ឯត្តកេន ឋានេន ឱទិស្សកមេត្តំ កថេត្វា ឥទានិ អនោទិស្សកមេត្តំ កថេតុំ ឥទមារទ្ធំ។ តត្ថ **សត្តា បាណា ភូតា**តិ សព្ពានេតានិ បុគ្គលវេវចនានេវ។ **ភទ្រានិ បស្សន្តូ**តិ ភទ្រានិ អារម្មណានិ បស្សន្តុ។ **មា កញ្ចិ បាបមាគមា**តិ កញ្ចិ សត្តំ បាបកំ លាមកំ មា អាគច្ឆតុ។ **អប្បមាណោ ពុទ្ធោ**តិ ឯត្ថ **ពុទ្ធោ**តិ ពុទ្ធគុណា វេទិតព្ពា។ តេ ហិ អប្បមាណា នាម។ សេសបទទ្វយេបិ ឯសេវ នយោ។ **បមាណវន្តានី**តិ គុណប្បមាណេន យុត្តានិ។ **ឧណ្ណនាភី**តិ លោមសនាភិកោ មក្កដកោ។ **សរពូ**តិ ឃរគោលិកា។ **កតា មេ រក្ខា, កតា មេ បរិត្តា**តិ មយា ឯត្តកស្ស ជនស្ស រក្ខា ច បរិត្តាណញ្ច កតំ។ **បដិក្កមន្តុ ភូតានី**តិ សព្ពេបិ មេ កតបរិត្តាណា សត្តា អបគច្ឆន្តុ, មា មំ វិហេឋយឹសូតិ អត្ថោ។

៨. ទេវទត្តសុត្តវណ្ណនា

៦៨. អដ្ឋមេ **អចិរបក្កន្តេ ទេវទត្តេ**តិ សង្ឃំ ភិន្ទិត្វា នចិរបក្កន្តេ។ **បរាភវាយា**តិ អវឌ្ឍិយា វិនាសាយ។ **អស្សតរី**តិ វឡវាយ កុច្ឆិស្មិំ គទ្រភស្ស ជាតា។ **អត្តវធាយ គព្ភំ គណ្ហាតី**តិ តំ អស្សេន សទ្ធិំ សម្បយោជេន្តិ, សា

គព្ភំ គណ្ហិត្វា កាលេ សម្បត្តេ វិជាយិតុំ នសក្កោន្តី បាទេហិ ភូមិំ បហរន្តី តិដ្ឋតិ។ អថស្សា ចត្តារោ បាទេ ចតូសុ ខាណូសុ ពន្ធិត្វា កុច្ឆិំ ផាលេត្វា បោតកំ នីហរន្តិ។ សា តត្ថេវ មរតិ។ តេនេតំ វុត្តំ។

៩. បធានសុត្តវណ្ណនា

៦៩. នវមេ កិលេសានំ សំវរត្ថាយ បវេសនទ្វារំ បិទហនត្ថាយ បធានំ **សំវរប្បធានំ**, បជហនត្ថាយ បធានំ **បហានប្បធានំ**, កុសលានំ ធម្មានំ ព្រូហនត្ថាយ វឌ្ឍនត្ថាយ បធានំ **ភាវនាប្បធានំ**, តេសំយេវ អនុរក្ខណត្ថាយ បធានំ **អនុរក្ខណាប្បធានំ**។

១០. អធម្មិកសុត្តវណ្ណនា

៧០. ទសមេ **អធម្មិកា ហោន្តី**តិ បោរាណករាជូហិ ឋបិតំ ទសភាគពលិញ្ចេវ អបរាធានុរូបញ្ច ទណ្ឌំ អគ្គហេត្វា អតិរេកពលិនោ ចេវ អតិរេកទណ្ឌស្ស ច គហណេន អធម្មិកា។ **រាជាយុត្តា**តិ រញ្ញោ ជនបទេសុ កិច្ចសំវិធាយកា អាយុត្តកបុរិសា។ **ព្រាហ្មណគហបតិកា**តិ អន្តោនគរវាសិនោ ព្រាហ្មណគហបតយោ។ **នេគមជានបទា**តិ និគមវាសិនោ ចេវ ជនបទវាសិនោ ច។ **វិសមន្តិ** វិសមា ហុត្វា, អសមយេន វាយន្តីតិ អត្ថោ។ **វិសមា**តិ ន សមា, អតិថទ្ធា វា អតិមុទុកា វាតិ អត្ថោ។ **អបញ្ញសា**តិ មគ្គតោ អបគតា, ឧម្មគ្គគាមិនោ ហុត្វា វាយន្តីតិ អត្ថោ។ **ទេវតា បរិកុបិតា ភវន្តី**តិ វាតេសុ ហិ វិសមេសុ អបញ្ញសេសុ វាយន្តេសុ រុក្ខា ភិជ្ជន្តិ, វិមានានិ ភិជ្ជន្តិ។ តស្មា ទេវតា បរិកុបិតា ភវន្តិ, តា ទេវស្ស សម្មា វស្សិតុំ ន ទេន្តិ។ តេន វុត្តំ **ទេវោ ន សម្មា ធារំ អនុប្បវេច្ឆតី**តិ។ **វិសមបាកានិ សស្សានិ ភវន្តី**តិ ឯកស្មិំ ឋានេ គព្ភីនិ ហោន្តិ, ឯកស្មិំ សញ្ជាតខីរានិ, ឯកំ ឋានំ បច្ចតីតិ ឯវំ វិសមំ បាកានិ សស្សានិ ភវន្តិ។

សមំ នក្ខត្តានិ តារករូបានិ បរិវត្តន្តីតិ យថា កត្តិកបុណ្ណមា កត្តិកនក្ខត្តមេវ លភតិ, មិគសិរបុណ្ណមា មិគសិរនក្ខត្តមេវាតិ ឯវំ តស្មិំ តស្មិំ មាសេ សា សា បុណ្ណមា តំ តំ នក្ខត្តមេវ លភតិ, តថា សម្មា បរិវត្តន្តិ។ **សមំ វាតា វាយន្តី**តិ អវិសមា ហុត្វា សមយស្មិំយេវ វាយន្តិ, ឆ មាសេ ឧត្តរា វាតា, ឆ មាសេទក្ខិណាតិ ឯវំ តេសំ តេសំ ជនបទានំ អនុរូបេ សមយេ វាយន្តិ។ **សមា**តិ សមប្បវត្តិនោ នាតិថទ្ធា នាតិមុទូ។ **បញ្ញសា**តិ មគ្គប្បដិបន្នា, មគ្គេនេវ វាយន្តិ, នោ អមគ្គេនាតិ អត្ថោ។

ជិម្ហំ គច្ឆតីតិ កុដិលំ គច្ឆតិ, អតិត្ថំ គណ្ហាតិ។ **នេត្តេ ជិម្ហំ គតេ សតី**តិ នយតីតិ នេត្តា។ តស្មិំ នេត្តេ ជិម្ហំ គតេ កុដិលំ គន្ត្វា អតិត្ថំ គណ្ហន្តេ ឥតរាបិ អតិត្ថមេវ គណ្ហន្តីតិ អត្ថោ។ នេតេតិបិ បាឋោ។ **ទុក្ខំ សេតី**តិ ទុក្ខំ សយតិ, ទុក្ខិតំ ហោតីតិ អត្ថោ។

បត្តកម្មវគ្គោ ទុតិយោ។

(៨) ៣. អបណ្ណកវគ្គោ

១. បធានសុត្តវណ្ណនា

៧១. តតិយវគ្គស្ស បឋមេ **អបណ្ណកប្បដិបទ**ន្តិ អវិរទ្ធប្បដិបទំ។ **យោនិ ចស្ស អារទ្ធា ហោតី**តិ ការណញ្ចស្ស បរិបុណ្ណំ ហោតិ។ **អាសវានំ ខយាយា**តិ អរហត្តត្ថាយ។ ទុតិយំ ឧត្តានមេវ។

៣. សប្បុរិសសុត្តវណ្ណនា

៧៣. តតិយេ **អវណ្ណោ**តិ អគុណោ។ **បាតុ ករោតី**តិ កថេតិ, បាកដំ ករោតិ។ **បញ្ហាភិនីតោ**តិ បញ្ហត្ថាយ អភិនីតោ។ **អហាបេត្វា អលម្ពិត្វា**តិ អបរិហីនំ អលម្ពិតំ កត្វា។ ឯត្ថ ច អសប្បុរិសោ បាបិច្ឆតាយ អត្តនោ អវណ្ណំ ឆាទេតិ, សប្បុរិសោ លជ្ជិតាយ អត្តនោ វណ្ណំ។ តទានិ យស្មា អសប្បុរិសោ ហិរោត្តប្បរហិតោ សំវាសេន អវជានាតិ, សប្បុរិសោ បន ហិរោត្តប្បសមន្នាគតោ សំវាសេនាបិ នាវជានាតិ។ តស្មា អសប្បុរិសភាវសាធកំ អធុនាគតវធុកោបម្មំ ទស្សេតុំ **សេយ្យថាបិ, ភិក្ខវេ, វធុកា**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **វធុកា**តិ សុណិសា។ **តិព្ព**ន្តិ ពហលំ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

៤-៥. អគ្គសុត្តទ្វយវណ្ណនា

៧៤-៧៥. ចតុត្ថេ **សីលគ្គ**ន្តិ អគ្គប្បត្តំ ឧត្តមសីលំ។ ឯសេវ នយោ សព្ពត្ថ។ បញ្ចមេ **រូបគ្គ**ន្តិ យំ រូបំ សម្មសិត្វា អរហត្តំ បាបុណាតិ, តទំ រូបគ្គំ នាម។ សេសេសុបិ ឯសេវ នយោ។ **ភវគ្គ**ន្តិ ឯត្ថ បន យស្មិំ អត្តភាវេ ឋិតោ អរហត្តំ បាបុណាតិ, ឯតំ ភវគ្គំ នាមាតិ។

៦. កុសិនារសុត្តវណ្ណនា

៧៦. ឆដ្ឋេ **ឧបវត្តនេ**តិ បាចីនតតាយ សាលបន្តិយា ឧត្តរេន និវត្តិត្វា ឋិតាយ វេមជ្ឈដ្ឋានេ។ **អន្តរេន យមកសាលាន**ន្តិ ទ្វិន្នំ សាលរុក្ខានំ អន្តរេ។ **កង្ខា**តិ ទ្វេឡ្ហកំ។ **វិមតី**តិ វិនិច្ឆិតុំ អសមត្ថតា។ “ពុទ្ធោ នុ ខោ ន ពុទ្ធោ នុ ខោ, ធម្មោ នុ ខោ ន ធម្មោ នុ ខោ, សង្ឃោ នុ ខោ ន សង្ឃោ នុ ខោ, មគ្គោ នុ ខោ ន មគ្គោ នុ ខោ, បដិបទា នុ ខោ ន បដិបទា នុ ខោ”តិ យស្ស សំសយោ ឧប្បជ្ជេយ្យ, តំ វោ វទាមិ បុច្ឆថ, ភិក្ខវេតិ អយមេត្ថ សង្ខេបត្ថោ។ **សត្ថុគារវេនបិ ន បុច្ឆេយ្យាថា**តិ “មយំ សត្ថុ សន្តិកេ បព្ពជិម្ហ, ចត្តារោ បច្ចយាបិ នោ សត្ថុ សន្តកាវ។ តេ មយំ ឯត្តកំ កាលំ កង្ខំ អកត្វា ន អរហាម អជ្ជ បច្ឆិមេ កាលេ កង្ខំ កាតុ”ន្តិ សចេ ឯវំ សត្ថរិ គារវេន ន បុច្ឆថ។ **សហាយកោបិ, ភិក្ខវេ, សហាយកស្ស អារោចេតូ**តិ តុម្ហាកំ យោ យស្ស ភិក្ខុស្ស សន្ទិដ្ឋោ សម្ភត្តោ, សោ តស្ស អារោចេតុ, អហំ ឯកស្ស ភិក្ខុស្ស កថេស្សាមិ, តស្ស កថំ សុត្វា សព្ពេ និក្កង្ខា ភវិស្សថាតិ ទស្សេតិ។ **ឯវំ បសន្នោ**តិ ឯវំ សទ្ទហាមិ អហន្តិ អត្ថោ។ **ញាណមេវា**តិ និក្កង្ខភាវបច្ចក្ខករណញាណំយេវ ឯត្ថ តថាគតស្ស, ន សទ្ធាមត្តន្តិ អត្ថោ។ **ឥមេសញ្ហិ, អានន្ទា**តិ ឥមេសំ អន្តោសាណិយំ និសិន្នានំ បញ្ចន្នំ ភិក្ខុសតានំ។ **យោ បច្ឆិមកោ**តិ យោ គុណវសេន បច្ឆិមកោ, អានន្ទត្ថេរំយេវ សន្ធាយាហ។

៧. អចិន្តេយ្យសុត្តវណ្ណនា

៧៧. សត្តមេ **អចិន្តេយ្យានី**តិ ចិន្តេតុំ អយុត្តានិ។ **ន ចិន្តេតព្ពានី**តិ អចិន្តេយ្យត្តាយេវ ន ចិន្តេតព្ពានិ។ **យានិ ចិន្តេន្តោ**តិ យានិ ការណានិ ចិន្តេន្តោ។ **ឧម្មាទស្សា**តិ ឧម្មត្តកភាវស្ស។ **វិឃាតស្សា**តិ ទុក្ខស្ស។ **ពុទ្ធវិសយោ**តិ ពុទ្ធានំ វិសយោ, សព្ពញ្ញុតញ្ញាណាទីនំ ពុទ្ធគុណានំ បវត្តិ ច អានុភាវោ ច។ **ឈានវិសយោ**តិ អភិញ្ញាឈានវិសយោ។ **កម្មវិបាកោ**តិ ទិដ្ឋធម្មវេទនីយាទីនំ កម្មានំ វិបាកោ។ **លោកចិន្តា**តិ “កេន នុ ខោ ចន្ទិមសូរិយា កតា, កេន មហាបថវី, កេន មហាសមុទ្ទោ, កេន សត្តា ឧប្បាទិតា, កេន បព្ពតា, កេន អម្ពតាលនាឡិកេរាទយោ”តិ ឯវរូបា លោកចិន្តា។

៨. ទក្ខិណសុត្តវណ្ណនា

៧៨. អដ្ឋមេ **ទក្ខិណាវិសុទ្ធិយោ**តិ ទានសង្ខាតាយ ទក្ខិណាយ វិសុជ្ឈនការណានិ។ **ទាយកតោ វិសុជ្ឈតី**តិ មហប្ផលភាវេន វិសុជ្ឈតិ, មហប្ផលា ហោតីតិ អត្ថោ។ **កល្យាណធម្មោ**តិ សុចិធម្មោ។ **បាបធម្មោ**តិ លាមកធម្មោ។ **ទាយកតោ វិសុជ្ឈតី**តិ ឯត្ថ វេស្សន្តរមហារាជា កថេតព្ពោ។ សោ ហិ ជូជកព្រាហ្មណស្ស ទារកេ ទត្វា

មហាបថវិ កម្បេសិ។ **បដិគ្គាហកតោ វិសុជ្ឈតីតិ** ឯត្ថ កល្យាណីនទីមុខទ្វារវាសី កេវដ្ដោ កថេតព្ពោ។ សោ កិរ ទីឃសុមត្ថេរស្ស តិក្ខត្តុំ បិណ្ឌបាតំ ទត្វា មរណមញ្ចេ និបន្នោ “អយ្យស្ស មំ ទីឃសុមត្ថេរស្ស ទិន្នបិណ្ឌបាតោ ឧទ្ធរតី”តិ អាហ។ **នេវ ទាយកតោតិ** ឯត្ថ វឌ្ឍមានវាសី លុទ្ទកោ កថេតព្ពោ។ សោ កិរ បេតទក្ខិណំ ទេន្តោ ឯកស្ស ទុស្សីលស្សេវ តយោ វារេ អទាសិ។ តតិយវារេ “អមនុស្សោ ទុស្សីលោ មំ វិលុម្បតី”តិ វិរវិ។ ឯកស្ស សីលវតោ ភិក្ខុនោ ទត្វា បាបិតកាលេយេវស្ស បាបុណិ។ **ទាយកតោ ចេវ វិសុជ្ឈតិ បដិគ្គាហកតោ ចាតិ** ឯត្ថ អសទិសទានំ កថេតព្ពន្តិ។

៩. វណិជ្ជសុត្តវណ្ណនា

៧៩. នវមេ **តាទិសា វាតិ** តំសទិសាវ តំសរិក្ខការ។ **ឆេទគាមិនី ហោតីតិ** ឆេទំ គច្ឆតិ។ យំ បត្ថិតំ, តំ សព្ពំ នស្សតីតិ អត្ថោ។ **ន យថាធិប្បាយា ហោតីតិ** យថាជ្ឈាសយា ន ហោតិ។ **បរាធិប្បាយា ហោតីតិ** បរជ្ឈាសយា អជ្ឈាសយតោ អធិកតរផលា ហោតិ។ **សមណំ វា ព្រាហ្មណំ វាតិ** ឯត្ថ សមិតបាបពាហិតបាបតាហិ សមណព្រាហ្មណតា វេទិតព្ពា។ **វទតុ, ភន្តេ, បច្ចយេនាតិ**, ភន្តេ, ចតុព្ពិធេន ចីវរាទិនា បច្ចយេន វទេយ្យាសីតិ ឯវំ បវារេតិ និមន្តេតិ។ **យេន បវារេតីតិ** បរិច្ឆិន្ទិត្វា យត្តកេន បវារេតិ។ **តំ ន ទេតីតិ** តំ សព្ពសោវ ន ទេតិ។ **ន យថាធិប្បាយំ ទេតីតិ** យថា តស្ស អជ្ឈាសយោ, ឯវំ ទាតុំ ន សក្កោតិ, ហាបេត្វា អប្បកំ ទេតិ។ **យថាធិប្បាយំ ទេតីតិ** យត្តកំ សោ ឥច្ឆតិ, តត្តកមេវ ទេតិ។ **បរាធិប្បាយំ ទេតីតិ** អប្បកំ បវារេត្វា អវត្ថរិត្វា ពហុំ ទេតិ។

១០. កម្ពោជសុត្តវណ្ណនា

៨០. ទសមេ **នេវ សភាយំ និសីទតីតិ** វិនិច្ឆយករណត្ថំ វិនិច្ឆយសភាយំ នេវ និសីទតិ ។ **ន កម្មន្តំ បយោជេតីតិ** កសិវណិជ្ជាទិមហាកម្មន្តំ នប្បយោជេតិ។ **ន កម្ពោជំ គច្ឆតីតិ** ភោគេ សម្ភរណត្ថាយ កម្ពោជរដ្ឋំ ន គច្ឆតិ។ ទេសនាមត្តមេវ ចេតំ, យំ កិញ្ចិ តិរោរដ្ឋំ ន គច្ឆតីតិ អត្ថោ។ **កោធនោតិ**អាទីសុ កោធនតាយ កោធបរិយុដ្ឋិតោ អត្ថានត្ថំ ន ជានាតិ, ឥស្សុកិតាយ បរសម្បត្តិំ ន សហតិ, មច្ឆរិតាយ ធនំ ទត្វា កិច្ចំ កាតុំ ន សក្កោតិ, និប្បញ្ញតាយ កិច្ចំ សំវិធាតុំ ន សក្កោតិ។ តស្មា ឯតានិ សភានិសីទនាទីនិ ន ករោតីតិ។

អបណ្ណកវគ្គោ តតិយោ។

(៩) ៤. មចលវគ្គោ

១-៥. បាណាតិបាតាទិសុត្តបញ្ចកវណ្ណនា

៨១-៨៥. ចតុត្ថស្ស បឋមាទីនិ ឧត្តានត្ថានេវ។ បញ្ចមេ “នីចេ កុលេ បច្ចាជាតោ”តិអាទិកេន តមេន យុត្តោតិ **តមោ**។ កាយទុច្ចរិតាទីហិ បុន និរយតមូបគមនតោ **តមបរាយណោ**។ ឥតិ ឧភយេនបិ ខន្ធតមោវ កថិតោ ហោតិ។ “អឌ្ឍេ កុលេ បច្ចាជាតោ”តិអាទិកេន ជោតិនា យុត្តតោ **ជោតិ,** អាលោកភូតោតិ វុត្តំ ហោតិ។ កាយសុចរិតាទីហិ បុន សគ្គូបបត្តិជោតិភាវូបគមនតោ **ជោតិបរាយណោ**។ ឥមិនា នយេន ឥតរេបិ ទ្វេ វេទិតព្ពា។

វេនកុលេតិ វិលីវការកុលេ។ **នេសាទកុលេ**តិ មិគលុទ្ទកាទីនំ កុលេ។ **រថការកុលេ**តិ ចម្មការកុលេ។ **បុក្កុសកុលេ**តិ បុប្ផឆឌ្ឌកកុលេ។ **កសិរវុត្តិកេ**តិ ទុក្ខវុត្តិកេ។ **ទុព្ពណ្ណោ**តិ បំសុបិសាចកោ វិយ ឈាមខាណុវណ្ណោ។ **ទុទ្ទសិកោ**តិ វិជាតមាតុយាបិ អមនាបទស្សនោ។ **ឱកោដិមកោ**តិ លកុណ្ឌកោ។ **កាណោ**តិ ឯកក្ខិកាណោ វា ឧភយក្ខិកាណោ វា។ **កុណី**តិ ឯកហត្ថកុណី វា ឧភយហត្ថកុណី វា។ **ខញ្ជោ**តិ ឯកបាទខញ្ជោ វា ឧភយបាទខញ្ជោ វា។ **បក្ខហតោ**តិ ហតបក្ខោ បីឋសប្បី ។ **បទីបេយ្យស្សា**តិ តេលកបល្លាទិនោ ទីបឧបករណស្ស។ **ឯវំ ខោ, ភិក្ខវេ**តិ ឯត្ថ ឯកោ បុគ្គលោ ពហិទ្ធា អាលោកំ អទិស្វា មាតុ កុច្ឆិម្ហិយេវ កាលំ កត្វា អបាយេសុ និព្ពត្តន្តោ សកលម្បិ កប្បំ សំសរតិ។ សោបិ តមោតមបរាយណោវ។ សោ បន កុហកបុគ្គលោ ភវេយ្យ។ កុហកស្ស ហិ ឯវរូបា និប្ផត្តិ ហោតីតិ វុត្តំ។

ឯត្ថ ច “នីចេ កុលេ”តិអាទីហិ អាគមនវិបត្តិ ចេវ បច្ចុប្បន្នបច្ចយវិបត្តិ ច ទស្សិតា។ “ទលិទ្ទេ”តិអាទីហិ បវត្តបច្ចយវិបត្តិ, “កសិរវុត្តិកេ”តិអាទីហិ អាជីវុបាយវិបត្តិ, “ទុព្ពណ្ណោ”តិអាទីហិ អត្តភាវវិបត្តិ, “ពហ្វាពាធោ”តិអាទីហិ ទុក្ខការណសមាយោគោ, “ន លាភី”តិអាទីហិ សុខការណវិបត្តិ ចេវ ឧបភោគវិបត្តិ ច, “កាយេន ទុច្ចរិត”ន្តិអាទីហិ តមបរាយណភាវស្ស ការណសមាយោគោ, “កាយស្ស ភេទា”តិអាទីហិ សម្បរាយិកតមូបគមោ។ សុក្កបក្ខោ វុត្តបដិបក្ខនយេន វេទិតព្ពោ។

៦. ឱណតោណតសុត្តវណ្ណនា

៨៦. ឆដ្ឋេ **ឱណតោណតោ**តិ ឥទានិ នីចកោ អាយតិម្បិ នីចកោ ភវិស្សតិ។ **ឱណតុណ្ណតោ**តិ ឥទានិ នីចោ អាយតឹ ឧច្ចោ ភវិស្សតិ។ **ឧណ្ណតោណតោ**តិ ឥទានិ ឧច្ចោ អាយតឹ នីចោ ភវិស្សតិ។ **ឧណ្ណតុណ្ណតោ**តិ ឥទានិ ឧច្ចោ អាយតិម្បិ ឧច្ចោ ភវិស្សតិ។ វិត្ថារោ បន នេសំ បុរិមសុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពោ។

៧. បុត្តសុត្តវណ្ណនា

៨៧. សត្តមេ **សមណមចលោ**តិ សមណអចលោ, មការោ បទសន្ធិករោ, និច្ចលសមណោតិ អត្ថោ។ ឥមិនា សត្តវិធម្បិ សេខំ ទស្សេតិ។ សោ ហិ សាសនេ មូលជាតាយ សទ្ធាយ បតិដ្ឋិតត្តា អចលោ នាម។ **សមណបុណ្ឌរីកោ**តិ បុណ្ឌរីកសទិសោ សមណោ។ បុណ្ឌរីកំ នាម ឩនសតបត្តំ សរោរុហំ។ ឥមិនា សុក្ខវិបស្សកខីណាសវំ ទស្សេតិ។ សោ ហិ ឈានាភិញ្ញានំ អភាវេន អបរិបុណ្ណគុណត្តា សមណបុណ្ឌរីកោ នាម ហោតិ។ **សមណបទុមោ**តិ បទុមសទិសោ សមណោ។ បទុមំ នាម បរិបុណ្ណសតបត្តំ សរោរុហំ។ ឥមិនា ឧភតោភាគវិមុត្តំ ខីណាសវំ ទស្សេតិ។ សោ ហិ ឈានាភិញ្ញានំ ភាវេន បរិបុណ្ណគុណត្តា សមណបទុមោ នាម ហោតិ ។ **សមណេសុ សមណសុខុមាលោ**តិ សព្ពេសុបិ ឯតេសុ សមណេសុ សុខុមាលសមណោ មុទុចិត្តសរីរោ កាយិកចេតសិកទុក្ខរហិតោ ឯកន្តសុខី។ ឯតេន អត្តានញ្ញេវ អត្តសទិសេ ច ទស្សេតិ។

ឯវំ មាតិកំ និក្ខិបិត្វា ឥទានិ បដិបាដិយា វិភជន្តោ **កថញ្ច, ភិក្ខវេ**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **សេខោ**តិ សត្តវិធោបិ សេខោ។ **បាដិបទោ**តិ បដិបន្នកោ។ **អនុត្តរំ យោគក្ខេមំ បត្ថយមានោ វិហរតី**តិ អរហត្តំ បត្ថយន្តោ វិហរតិ។ **មុទ្ធាវសិត្តស្សា**តិ មុទ្ធនិ អវសិត្តស្ស, កតាភិសេកស្សាតិ អត្ថោ។ **អាភិសេកោ**តិ អភិសេកំ កាតុំ យុត្តោ។ **អនភិសិត្តោ**តិ ន តាវ អភិសិត្តោ។ **មចលប្បត្តោ**តិ រញ្ញោ ខត្តិយស្ស មុទ្ធាវសិត្តស្ស បុត្តភាវេន ចេវ បុត្តេសុ ជេដ្ឋកភាវេន ច ន តាវ អភិសិត្តភាវេន ច អភិសេកប្បត្តិអត្ថាយ អចលប្បត្តោ និច្ចលបត្តោ។ មការោ និបាតមត្តំ។ **កាយេន ផុសិត្វា**តិ នាមកាយេន ផុសិត្វា។

យាចិតោវ ពហុលំ ចីវរំ បរិភុញ្ជតីតិ “ឥទំ, ភន្តេ, បរិភុញ្ជថា”តិ ឯវំ ទាយកេហិ យាចមានេហេវ ឧបនីតំ ចីវរំ ពហុំ បរិភុញ្ជតិ, កិញ្ចិទេវ អយាចិតំ, ពាកុលត្ថេរោ វិយ។ បិណ្ឌបាតំ ខទិរវនមត្ថេ សីវលិត្ថេរោ វិយ។ សេនាសនំ អដ្ឋកនាគរសុត្តេ (ម. និ. ២.១៧ អាទយោ; អ. និ. ១១.១៦ អាទយោ) អានន្ទត្ថេរោ វិយ។ គិលានបច្ចយំ បិលិន្ទវច្ឆត្ថេរោ វិយ។ **ត្យស្សា**តិ តេ អស្ស។ **មនាបេនេវា**តិ មនំ អល្លីយនកេន។ **សមុទាចរន្តី**តិ កត្តព្ពកិច្ចានិ ករោន្តិ បវត្តន្តិ វា។ **ឧបហារំ ឧបហរន្តី**តិ កាយិកចេតសិកឧបហារំ ឧបហរន្តិ ឧបនីយន្តិ។ **សន្និបាតិកានី**តិ តិណ្ណម្បិ សន្និបាតេន និព្ពត្តានិ។ **ឧតុបរិណាមជានី**តិ ឧតុបរិណាមតោ អតិសីតអតិឧណ្ហឧតុតោ ជាតានិ។ **វិសមបរិហារជានី**តិ អច្ចាសនអតិដ្ឋានាទិកា វិសមបរិហារតោ ជាតានិ។ **ឱបក្កមិកានី**តិ វធពន្ធនាទិឧបក្កមេន និព្ពត្តានិ។ **កម្មវិបាកជានី**តិ វិនាបិ ឥមេហិ ការណេហិ កេវលំ បុព្ពេ កតកម្មវិបាកវសេនេវ ជាតានិ។ **ចតុន្នំ ឈានាន**ន្តិ ឯត្ថ ខីណាសវានម្បិ ពុទ្ធានម្បិ កិរិយជ្ឈានានេវ អធិប្បេតានិ។ សេសំ ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

៨. សំយោជនសុត្តវណ្ណនា

៨៨. អដ្ឋមេ សាសនេ លទ្ធប្បតិដ្ឋត្តា សោតាបន្នោវ **សមណមចលោ**តិ វុត្តោ, នាតិពហុគុណត្តា ន ពហុបត្តំ វិយ សរោរុហំ សកទាគាមី **សមណបុណ្ឌរីកោ**តិ, តតោ ពហុតរគុណត្តា សតបត្តំ វិយ សរោរុហំ អនាគាមី **សមណបទុមោ**តិ, ថទ្ធភាវករានំ កិលេសានំ សព្ពសោ សមុច្ឆិន្នត្តា មុទុភាវប្បត្តោ ខីណាសវោ **សមណសុខុមាលោ**តិ។

៩. សម្មាទិដ្ឋិសុត្តវណ្ណនា

៨៩. នវមេ **សម្មាទិដ្ឋិកោ**តិអាទីហិ អដ្ឋង្គិកមគ្គវសេន បឋមសុត្តេ វិយ សត្ត សេខា គហិតា។ ទុតិយវារេ ទសង្គិកមគ្គវសេន វា អរហត្តផលញាណអរហត្តផលវិមុត្តីហិ សទ្ធឹ, អដ្ឋង្គិកមគ្គវសេន វា សុក្ខវិបស្សកខីណាសវោ កថិតោ, តតិយវារេ ឧភតោភាគវិមុត្តោ, ចតុត្ថវារេ តថាគតោ ច តថាគតសទិសខីណាសវោ ចាតិ។ ឥតិ ឥទំ សុត្តំ បឋមសុត្តេ កថិតបុគ្គលានំ វសេនេវ កថិតំ, ទេសនាមត្តមេវ បនេត្ថ នានន្តិ។

១០. ខន្ធសុត្តវណ្ណនា

៩០. ទសមេ បឋមវារេ អរហត្តត្ថាយ បយោគំ អនារភិត្វា ឋិតោ បមាទវិហារី សេខបុគ្គលោ កថិតោ។ ទុតិយវារេ អនុប្បាទិតជ្ឈានោ អារទ្ធវិបស្សកោ អប្បមាទវិហារី សេខបុគ្គលោ កថិតោ។ តតិយវារេ អារទ្ធវិបស្សកោ អប្បមាទវិហារី អដ្ឋវិមោក្ខលាភី សេខបុគ្គលោ កថិតោ, ចតុត្ថវារេ បរមសុខុមាល ខីណាសវោតិ។

មចលវគ្គោ ចតុត្ថោ។

(១០) ៥. អសុរវគ្គោ

១. អសុរសុត្តវណ្ណនា

៩១. បញ្ចមស្ស បឋមេ **អសុរោ**តិ អសុរសទិសោ ពីភច្ឆោ។ **ទេវោ**តិ ទេវសទិសោ គុណវសេន អភិរូបោ បាសាទិកោ។

២. បឋមសមាធិសុត្តវណ្ណនា

៩២. ទុតិយេ **អជ្ឈត្តំ ចេតោសមថស្សា**តិ និយកជ្ឈត្តេ អប្បនាចិត្តសមាធិស្ស។ **អធិបញ្ញាធម្មវិបស្សនាយា**តិ សង្ខារបរិគ្គាហកវិបស្សនាញាណស្ស។ តញ្ហិ អធិបញ្ញាសង្ខាតញ្ច, បញ្ចក្ខន្ធសង្ខាតេសុ ច ធម្មេសុ វិបស្សនាភូតំ, តស្មា “អធិបញ្ញាធម្មវិបស្សនា”តិ វុច្ចតីតិ។

៣. ទុតិយសមាធិសុត្តវណ្ណនា

៩៣. តតិយេ **យោគោ ករណីយោ**តិ យុត្តប្បយុត្តតា កត្តព្ពា។ **ឆន្ទោ**តិ កត្តុកម្យតាឆន្ទោ។ **វាយាមោ**តិ បយោគោ។ **ឧស្សាហោ**តិ តតោ អធិមត្តតរំ វីរិយំ។ **ឧស្សោឡ្ហី**តិ បង្កលគ្គសកដឧទ្ធរណសទិសំ មហាវីរិយំ។ **អប្បដិវានី**តិ អនិវត្តនតា។

៤. តតិយសមាធិសុត្តវណ្ណនា

៩៤. ចតុត្ថេ **ឯវំ ខោ, អាវុសោ, សង្ខារា ទដ្ឋព្ពា**តិអាទីសុ, អាវុសោ, សង្ខារា នាម អនិច្ចតោ ទដ្ឋព្ពា, អនិច្ចតោ សម្មសិតព្ពា, អនិច្ចតោ បស្សិតព្ពា។ តថា ទុក្ខតោ, អនត្តតោតិ ឯវំ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ **ឯវំ ខោ, អាវុសោ, ចិត្តំ សណ្ឋបេតព្ព**ន្តិអាទីសុបិ បឋមជ្ឈានវសេន, អាវុសោ, ចិត្តំ សណ្ឋបេតព្ពំ បឋមជ្ឈានវសេន សន្និសាទេតព្ពំ, បឋមជ្ឈានវសេន ឯកោទិ កាតព្ពំ, បឋមជ្ឈានវសេន សមាទហិតព្ពំ។ តថា ទុតិយជ្ឈានាទិវសេនាតិ ឯវំ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ ឥមេសុ តីសុបិ សុត្តេសុ សមថវិបស្សនា លោកិយលោកុត្តរាវ កថិតា។

៥. ឆវាលាតសុត្តវណ្ណនា

៩៥. បញ្ចមេ **ឆវាលាត**ន្តិ សុសានេ អលាតំ។ **មជ្ឈេ គូថគត**ន្តិ មជ្ឈដ្ឋានេ គូថមក្ខិតំ។ **នេវ គាមេ កដ្ឋត្ថំ ផរតី**តិ កូដគោបានសិថម្ភសោបានាទីនំ អត្ថាយ អនុបនេយ្យតាយ គាមេ ន កដ្ឋត្ថំ សាធេតិ, ខេត្តកុដិបាទំ វា មញ្ចបាទំ វា កាតុំ អនុបនេយ្យតាយ ន អរញ្ញេ កដ្ឋត្ថំ សាធេតិ។ ទ្វីសុ កោដីសុ គយ្ហមានំ ហត្ថំ ឌហតិ, មជ្ឈេ គយ្ហមានំ គូថេន មក្ខេតិ។ **តថូបម**ន្តិ តំសរិក្ខកំ។ **អភិក្កន្តតរោ**តិ សុន្ទរតរោ។ **បណីតតរោ**តិ ឧត្តមតរោ។ **គវា ខីរ**ន្តិ គាវិតោ ខីរំ។ **ខីរម្ហា ទធី**តិអាទីសុ បរំ បរំ បុរិមតោ បុរិមតោ អគ្គំ, សប្បិមណ្ឌោ បន តេសុ សព្ពេសុបិ អគ្គមេវ ។ **អគ្គោ**តិអាទីសុ គុណេហិ អគ្គោ ចេវ សេដ្ឋោ ច បមុខោ ច ឧត្តមោ ច បវរោ ចាតិ វេទិតព្ពោ។ ឆវាលាតូបមាយ ន ទុស្សីលោ បុគ្គលោ កថិតោ, អប្បស្សុតោ បន វិស្សដ្ឋកម្មន្តោ គោណសទិសោ បុគ្គលោ កថិតោតិ វេទិតព្ពោ។ ឆដ្ឋេ សព្ពំ ឧត្តានត្ថមេវ។

៧. ខិប្បនិសន្តិសុត្តវណ្ណនា

៩៧. សត្តមេ **ខិប្បនិសន្តី**តិ ខិប្បនិសាមនោ សីឃំ ជានិតុំ សមត្ថោ។ **សុតានញ្ច ធម្មាន**ន្តិ សុតប្បគុណានំ តន្តិធម្មានំ។ **អត្ថូបបរិក្ខី**តិ អត្ថំ ឧបបរិក្ខកោ។ **អត្ថមញ្ញាយ ធម្មមញ្ញាយា**តិ អដ្ឋកថញ្ច បាឡិញ្ច ជានិត្វា។ **ធម្មានុធម្មប្បដិបន្នោ ហោតី**តិ នវលោកុត្តរធម្មានំ អនុរូបធម្មភូតំ សសីលកំ បុព្ពភាគប្បដិបទំ បដិបន្នោ ហោតិ។ **នោ ច កល្យាណវាចោ**តិ ន សុន្ទរវចនោ។ **ន កល្យាណវាក្ករណោ**តិ ន សុន្ទរវចនឃោសោ ហោតិ។ **បោរិយា**តិអាទីហិ សទ្ធឹ នោ-ការោ យោជេតព្ពោយេវ។ គុណបរិបុណ្ណាយ អបលិពុទ្ធាយ អទោសាយ អគឡិតបទព្យញ្ជនាយ អត្ថំ វិញ្ញាបេតុំ សមត្ថាយ វាចាយ សមន្នាគតោ ន ហោតីតិ អត្ថោ។ ឥមិនា ឧបាយេន សព្ពត្ថ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

៨. អត្តហិតសុត្តវណ្ណនា

៩៨-៩៩. អដ្ឋមំ បុគ្គលជ្ឈាសយវសេនាបិ ទសពលស្ស ទេសនាញាណវិលាសេនាបិ កថិតំ, នវមំ បញ្ចវេរវសេន។

១០. បោតលិយសុត្តវណ្ណនា

១០០. ទសមេ **កាលេនា**តិ យុត្តប្បត្តកាលេន។ **ខមតី**តិ រុច្ចតិ។ **យទិទំ តត្ថ តត្ថ កាលញ្ញុតា**តិ យា ឯសា តត្ថ តត្ថ កាលំ ជាននា។ តំ តំ កាលំ ញត្វា ហិ អវណ្ណារហស្ស អវណ្ណកថនំ វណ្ណារហស្ស ច វណ្ណកថនំ បណ្ឌិតានំ បកតីតិ ទស្សេតិ។

អសុរវគ្គោ បញ្ចមោ។

ទុតិយបណ្ណាសកំ និដ្ឋិតំ។

៣. តតិយបណ្ណាសកំ

(១១) ១. វលាហកវគ្គោ

១-២. វលាហកសុត្តទ្វយវណ្ណនា

១០១-២. ឥតិយបណ្ណាសកស្ស បឋមេ **វលាហកា**តិ មេឃា។ **ភាសិតា ហោតិ នោ កត្តា**តិ “ឥទញ្ចិទញ្ច ករិស្សាមី”តិ កេវលំ ភាសតិយេវ, ន ករោតិ។ **កត្តា ហោតិ នោ ភាសិតា**តិ អកថេត្វាវ “ឥទញ្ចិទញ្ច មយា កាតុំ វដ្ដតី”តិ កត្តា ហោតិ។ ឯវំ សព្ពត្ថ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ ទុតិយំ ឧត្តានត្ថមេវ។

៣. កុម្ភសុត្តវណ្ណនា

១០៣. តតិយេ **កុម្ភា**តិ ឃដា។ **តុច្ឆោ បិហិតោ**តិ រិត្តកោ បិហិតមុខោ។ **បូរោ វិវដោ**តិ ឧទកបុណ្ណោ អបារុតមុខោ។ សេសទ្វយេបិ ឯសេវ នយោ។

៤. ឧទករហទសុត្តវណ្ណនា

១០៤. ចតុត្ថេ **ឧត្តានោ គម្ភីរោភាសោ**តិអាទីសុ បុរាណបណ្ណរសសម្ភិន្នវណ្ណោ កាឡឧទកោ **គម្ភីរោភាសោ** នាម, អច្ឆវិប្បសន្នមណិវណ្ណឧទកោ **ឧត្តានោភាសោ** នាម។

៥-៦. អម្ពសុត្តវណ្ណនា

១០៥-៦. បញ្ចមេ **អាមំ បក្កវណ្ណី**តិ អាមកំ ហុត្វា ឱលោកេន្តានំ បក្កសទិសំ ខាយតិ។ ឯវំ សព្ពបទានិ ទដ្ឋព្ពានិ។ ឆដ្ឋំ ឧត្តានត្ថមេវ។

៧. មូសិកសុត្តវណ្ណនា

១០៧. សត្តមេ យោ អាវាដំ ខណតិ, ន ច តត្ថ វសតិ, សោ **គាធំ កត្តា នោ វសិតា**តិ វុច្ចតិ។ ខន្តាតិបិ បាឋោ។ ឥមិនា នយេន សព្ពបទានិ វេទិតព្ពានិ។

៨. ពលីពទ្ទសុត្តវណ្ណនា

១០៨. អដ្ឋមេ យោ អត្តនោ គោគណំ មទ្ទតិ, ន បរគោគណំ, អយំ **សគវចណ្ឌោ នោ បរគវចណ្ឌោ**តិ ឯវំ សព្ពបទានិ វេទិតព្ពានិ។ **ឧព្ពេជេតា ហោតី**តិ ឃដ្ដេត្វា វិជ្ឈិត្វា ឧព្ពេគបត្តំ ករោតិ។

៩. រុក្ខសុត្តវណ្ណនា

១០៩. នវមេ **ផេគ្គុ ផេគ្គុបរិវារោ**តិ និស្សារោ ផេគ្គុរុក្ខោ ផេគ្គុរុក្ខេហេវ បរិវុតោ។ **សារបរិវារោ**តិ ខទិរាទីហិ សាររុក្ខេហេវ បរិវុតោ។ ឯស នយោ សព្ពត្ថ។

១០. អាសីវិសសុត្តវណ្ណនា

១១០. ទសមេ **អាគតវិសោ ន ឃោរវិសោ**តិ យស្ស វិសំ អាគច្ឆតិ, ឃោរំ បន ន ហោតិ, ចិរកាលំ ន បីឡេតិ។ សេសបទេសុបិ ឯសេវ នយោតិ។

វលាហកវគ្គោ បឋមោ។

(១២) ២. កេសិវគ្គោ

១. កេសិសុត្តវណ្ណនា

១១១. ទុតិយស្ស បឋមេ **កេសី**តិ តស្ស នាមំ។ អស្សទម្មេ សារេតីតិ **អស្សទម្មសារថិ។ សណ្ហេនបិ វិនេតី**តិអាទីសុ តស្ស អនុច្ឆវិកំ សក្ការំ កត្វា សុភោជនំ ភោជេត្វា មធុរបានំ បាយេត្វា មុទុវចនេន សមុទាចរិត្វា ទមេន្តោ សណ្ហេន ទមេតិ នាម, ជាណុពន្ធនមុខពន្ធនាទីហិ ចេវ បតោទវិជ្ឈនកសាភិឃាតផរុសវចនេហិ ច ទមេន្តោ ផរុសេន ទមេតិ នាម, កាលេន កាលំ តទុភយំ ករោន្តោ សណ្ហផរុសេន ទមេតិ នាម។

២. ជវសុត្តវណ្ណនា

១១២. ទុតិយេ **អជ្ជវេនា**តិ ឧជុកភាវេន។ **ជវេនា**តិ បទវេគេន។ **ខន្តិយា**តិ អធិវាសនក្ខន្តិយា។ **សោរច្ចេនា**តិ សុចិភាវសីលេន។ បុគ្គលគុណង្គេសុ **ជវេនា**តិ ញាណជវេន។ សេសមេត្ថ ឧត្តានត្ថមេវ។

៣. បតោទសុត្តវណ្ណនា

១១៣. តតិយេ **បតោទច្ឆាយ**ន្តិ វិជ្ឈនត្ថំ ឧក្ខិត្តស្ស បតោទស្ស ឆាយំ។ **សំវិជ្ជតី**តិ “ជវោ មេ គហេតព្ពោ”តិ សល្លក្ខណវសេន សំវិជ្ជតិ។ **សំវេគំ អាបជ្ជតី**តិ សំវេគំ បដិបជ្ជតិ **លោមវេធវិទ្ធោ**តិ លោមកូបេ បតោទវេធេន វិទ្ធមត្តោ។ **ចម្មវេធវិទ្ធោ**តិ ឆវិចម្មំ ឆិន្ទន្តេន បតោទវេធេន វិទ្ធោ។ **អដ្ឋិវេធវិទ្ធោ**តិ អដ្ឋឹ ភិន្ទន្តេន វេធេន វិទ្ធោ។ **កាយេនា**តិ នាមកាយេន។ **បរមសច្ច**ន្តិ និព្ពានំ។ **សច្ឆិករោតី**តិ បស្សតិ។ **បញ្ញាយា**តិ សហវិបស្សនាយ មគ្គបញ្ញាយ។

៤. នាគសុត្តវណ្ណនា

១១៤. ចតុត្ថេ **អដ្ឋឹ កត្វា**តិ អដ្ឋិកោ ហុត្វា។ **តិណវនិន្នាទសទ្ទាន**ន្តិ ឯត្ថ **តិណវោ**តិ ឌិណ្ឌិមោ, **និន្នាទសទ្ទោ**តិ សព្ពេសម្បិ ឯកតោមិស្សិតោ មហាសទ្ទោ។ ឌំសាទីសុ **ឌំសា**តិ បិង្គលមក្ខិកា, **មកសា** មកសាវ។ **ខិប្បញ្ញេវ គន្តា ហោតី**តិ សីលសមាធិបញ្ញាវិមុត្តិវិមុត្តិញាណទស្សនានិ បូរេត្វា សីឃមេវ គន្តា ហោតិ។

៥. ឋានសុត្តវណ្ណនា

១១៥. បញ្ចមេ **ឋានានី**តិ ការណានិ។ **អនត្ថាយ សំវត្តតី**តិ អហិតាយ អវឌ្ឍិយា សំវត្តតិ។ ឯត្ថ ច បឋមំ ឱបាតក្ខណនមច្ឆពន្ធនសន្ធិច្ឆេទនាទិភេទំ សទុក្ខំ សវិឃាតំ បាបកម្មំ វេទិតព្ពំ, ទុតិយំ សមជីវិកានំ គិហីនំ បុប្ផច្ឆឌ្ឌកាទិកម្មំ សុធាកោដ្ដន-គេហច្ឆាទនអសុចិដ្ឋានសម្មជ្ជនាទិកម្មញ្ច វេទិតព្ពំ, តតិយំ សុរាបានគន្ធវិលេបនមាលាបិឡន្ធនាទិកម្មញ្ចេវ អស្សាទវសេន បវត្តំ បាណាតិបាតាទិកម្មញ្ច វេទិតព្ពំ, ចតុត្ថំ ធម្មស្សវនត្ថាយ គមនកាលេ សុទ្ធវត្ថច្ឆាទន-មាលាគន្ធាទីនំ អាទាយ គមនំ ចេតិយវន្ទនំ ពោធិវន្ទនំ មធុរធម្មកថាសវនំ បញ្ចសីលសមាទានន្តិ ឯវមាទីសុ សោមនស្សសម្បយុត្តំ កុសលកម្មំ វេទិតព្ពំ។ **បុរិសថាមេ**តិ បុរិសស្ស ញាណថាមស្មឹ។ សេសទ្វយេបិ ឯសេវ នយោ។

៦. អប្បមាទសុត្តវណ្ណនា

១១៦. ឆដ្ឋេ **យតោ ខោ**តិ យទា ខោ។ **សម្បរាយិកស្សា**តិ ទេសនាមត្តមេតំ, ខីណាសវោ បន នេវ សម្បរាយិកស្ស, ន ទិដ្ឋធម្មិកស្ស មរណស្ស ភាយតិ។ សោវ ឥធ អធិប្បេតោ។ កេចិ បន “សម្មាទិដ្ឋិ ភាវិតាតិ វចនតោ សោតាបន្នំ អាទឹ កត្វា សព្ពេបិ អរិយា អធិប្បេតា”តិ វទន្តិ។

៧. អារក្ខសុត្តវណ្ណនា

១១៧. សត្តមេ **អត្តរូបេនា**តិ អត្តនោ អនុរូបេន អនុច្ឆវិកេន, ហិតកាមេនាតិ អត្ថោ។ **រជនីយេសូ**តិ រាគស្ស បច្ចយភូតេសុ។ **ធម្មេសូ**តិ សភាវេសុ, ឥដ្ឋារម្មណេសូតិ អត្ថោ។ ឯវំ សព្ពត្ថ នយោ វេទិតព្ពោ។ **ន រជ្ជតី**តិ ទិដ្ឋិវសេន ន រជ្ជតិ។ សេសបទេសុបិ ឯសេវ នយោ។ **ន ច បន សមណវចនហេតុបិ គច្ឆតី**តិ សមណានំ បរ

វាទីនំ វចនហេតុបិ អត្តនោ ទិដ្ឋី បហាយ គេសំ ទិដ្ឋិវសេន ន គច្ឆតីតិ អត្ថោ។ ឥធាបិ ខីណាសវោវ អធិប្បេតោ។

៨-១០. សំវេជនីយាទិសុត្តត្តយវណ្ណនា

១១៨-១២០. អដ្ឋមេ **ទស្សនីយានី**តិ បស្សិតព្ពយុត្តកានិ។ **សំវេជនីយានី**តិ សំវេគជនកានិ។ នវមេ **ជាតិភយ**ន្តិ ជាតឹ អារព្ភ ឧប្បជ្ជនកភយំ។ សេសបទេសុបិ ឯសេវ នយោ។ ទសមេ **អគ្គិភយ**ន្តិ អគ្គឹ បដិច្ច ឧប្បជ្ជនកភយំ។ សេសបទេសុបិ ឯសេវ នយោ។

កេសិវគ្គោ ទុតិយោ។

(១៣) ៣. ភយវគ្គោ

១. អត្តានុវាទសុត្តវណ្ណនា

១២១. តតិយស្ស បឋមេ **អត្តានុវាទភយ**ន្តិ អត្តានំ អនុវទន្តស្ស ឧប្បជ្ជនកភយំ។ **បរានុវាទភយ**ន្តិ បរស្ស អនុវាទតោ ឧប្បជ្ជនកភយំ។ **ទណ្ឌភយ**ន្តិ ទ្វត្តឹស កម្មការណា បដិច្ច ឧប្បជ្ជនកភយំ។ **ទុគ្គតិភយ**ន្តិ ចត្តារោ អបាយេ បដិច្ច ឧប្បជ្ជនកភយំ។ **ឥទំ វុច្ចតិ, ភិក្ខវេ, អត្តានុវាទភយ**ន្តិអាទីសុ អត្តានុវាទភយំ តាវ បច្ចវេក្ខន្តស្ស អជ្ឈត្តំ ហិរី សមុដ្ឋាតិ, សាស្ស តីសុ ទ្វារេសុ សំវរំ ជនេតិ, តីសុ ទ្វារេសុ សំវរោ ចតុបារិសុទ្ធិសីលំ ហោតិ។ សោ តស្មិំ សីលេ បតិដ្ឋាយ វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា អគ្គផលេ បតិដ្ឋាតិ។ បរានុវាទភយំ បន បច្ចវេក្ខន្តស្ស ពហិទ្ធា ឱត្តប្បំ សមុដ្ឋាតិ, តទស្ស តីសុ ទ្វារេសុ សំវរំ ជនេតិ, តីសុ ទ្វារេសុ សំវរោ ចតុបារិសុទ្ធិសីលំ ហោតិ។ សោ តស្មិំ សីលេ បតិដ្ឋាយ វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា អគ្គផលេ បតិដ្ឋាតិ។ ទុគ្គតិភយំ បច្ចវេក្ខន្តស្ស អជ្ឈត្តំ ហិរី សមុដ្ឋាតិ, សាស្ស តីសុ ទ្វារេសុ សំវរំ ជនេតិ, តីសុ ទ្វារេសុ សំវរោ ចតុបារិសុទ្ធិសីលំ ហោតិ។ សោ តស្មិំ សីលេ បតិដ្ឋាយ វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា អគ្គផលេ បតិដ្ឋាតិ។

២. ឩមិភយសុត្តវណ្ណនា

១២២. ទុតិយេ **ឧទកោរោហន្តស្សា**តិ ឧទកំ ឱតរន្តស្ស។ **បាដិកង្ខិតព្ពានី**តិ ឥច្ឆិតព្ពានិ។ **សុសុកាភយ**ន្តិ ចណ្ឌមច្ឆភយំ។ **មុខាវរណំ មញ្ញេ ករោន្តី**តិ មុខបិទហនំ វិយ ករោន្តិ។ **ឱទរិកត្តស្សា**តិ មហោទរតាយ មហគ្ឃសភាវស្ស។ **អរក្ខិតេនេវ កាយេនា**តិអាទីសុ កាយទ្វារេ តិវិធស្ស សំវរស្ស អភាវតោ អរក្ខិតេន កាយេន។ វចីទ្វារេ ចតុព្ពិធស្ស សំវរស្ស អភាវតោ **អរក្ខិតាយ វាចាយ**។

៣. បឋមនានាករណសុត្តវណ្ណនា

១២៣. តតិយេ **តទស្សាទេតី**តិ តំ ឈានំ សុខស្សាទេន អស្សាទេតិ។ **និកាមេតី**តិ បត្ថេតិ។ **វិត្តិំ អាបជ្ជតី**តិ តុដ្ឋិំ អាបជ្ជតិ។ **តទធិមុត្តោ**តិ តស្មិំ អធិមុត្តោ, តំ វា អធិមុត្តោ។ **តព្ពហុលវិហារី**តិ តេន ឈានេន ពហុលំ វិហរន្តោ។ **សហព្យតំ ឧបបជ្ជតី**តិ សហភាវំ គច្ឆតិ, តត្ថ និព្ពត្តតីតិ អត្ថោ។ **កប្បោ អាយុប្បមាណ**ន្តិ ឯត្ថ បឋមជ្ឈានំ អត្ថិ ហីនំ, អត្ថិ មជ្ឈិមំ, អត្ថិ បណីតំ។ តត្ថ ហីនេន ឧប្បន្នានំ កប្បស្ស តតិយោ កោដ្ឋាសោ អាយុប្បមាណំ, មជ្ឈិមេន ឧបឌ្ឍកប្បោ, បណីតេន កប្បោ។ តំ សន្ធាយេតំ វុត្តំ។ **និរយម្បិ គច្ឆតី**តិ និរយគាមិនីយស្ស កម្មស្ស អប្បហីនត្តា អបរាបរំ គច្ឆតិ, ន អនន្តរមេវ។ **តស្មិំយេវ ភវេ បរិនិព្ពាយតី**តិ តស្មិំយេវ រូបភវេ ឋត្វា បរិនិព្ពាយតិ, ន ហេដ្ឋា ឱតរតិ។ **យទិទំ គតិយា ឧបបត្តិយា សតី**តិ យំ ឥទំ គតិយា ច ឧបបត្តិយា ច សតិ សេខស្ស អរិយសាវកស្ស បដិសន្ធិវសេន ហេដ្ឋា អនោតរិត្វា តស្មិំយេវ រូបភវេ ឧបរិ ទុតិយតតិយាទីសុ អញ្ញតរស្មិំ ព្រហ្មលោកេ បរិនិព្ពានំ, បុថុជ្ជនស្ស បន និរយាទិគមនំ, ឥទំ នានាករណន្តិ អត្ថោ។

ទ្វេ កប្បាតិ ឯត្ថាបិ ទុតិយជ្ឈានំ វុត្តនយេនេវ តិវិធំ ហោតិ។ តត្ថ បណីតភាវនេន និព្ពត្តានំ អដ្ឋកប្បា អាយុប្បមាណំ, មជ្ឈិមេន ចត្តារោ, ហីនេន ទ្វេ។ តំ សន្ធាយេតំ វុត្តំ។ **ចត្តារោ កប្បា**តិ ឯត្ថ យំ ហេដ្ឋា វុត្តំ "កប្បោ, ទ្វេ កប្បា"តិ, តម្បិ អាហរិត្វា អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ កប្បោតិ ច គុណស្សាបិ នាមំ, តស្មា កប្បោ ទ្វេ កប្បា ចត្តារោ កប្បាតិ អយមេត្ថ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – យោ បឋមំ វុត្តោ កប្បោ, សោ ទ្វេ វារេ គណេត្វា ឯកេន គុណេន ទ្វេ កប្បា ហោន្តិ, ទុតិយេន ចត្តារោ, បុន តេ ចត្តារោ កប្បាតិ ឥមេហិ ចតូហិ គុណេហិ គុណិតា ឯកេន គុណេន អដ្ឋ ហោន្តិ, ទុតិយេន សោឡស, តតិយេន ទ្វត្តឹស, ចតុត្ថេន ចតុសដ្ឋីតិ។ ឯវមិធ បណីតជ្ឈានវសេន ចតុសដ្ឋិ កប្បា គហិតាតិ វេទិតព្ពា។ **បញ្ច កប្បសតានី**តិ ឥទំ បណីតស្សេវ ឧបបត្តិជ្ឈានស្ស វសេន វុត្តំ។ វេហប្ផលេសុ វា បឋមជ្ឈានភូមិអាទីសុ វិយ តិណ្ណំ ព្រហ្មលោកានំ អភាវតោ ឯកត្តកមេវ អាយុប្បមាណំ។ តស្មា ឯវំ វុត្តំ។

៤. ទុតិយនានាករណសុត្តវណ្ណនា

១២៤. ចតុត្ថេ រូបមេវ **រូបគតំ**។ សេសបទេសុបិ ឯសេវ នយោ។ **អនិច្ចតោ**តិអាទីសុ ហុត្វា អភាវដ្ឋេន **អនិច្ចតោ**, អាពាធដ្ឋេន **រោគតោ**, អន្តោ បទុស្សនដ្ឋេន **គណ្ឌតោ**, អនុបវិដ្ឋដ្ឋេន **សល្លតោ**, សទុក្ខដ្ឋេន **អឃតោ**, សម្បីឡនដ្ឋេន **អាពាធតោ**, អវិធេយ្យដ្ឋេន **បរតោ**, បលុជ្ជនដ្ឋេន **បលោកតោ**, និស្សត្តដ្ឋេន **សុញ្ញតោ**, អវសវត្តនដ្ឋេន **អនត្តតោ**។ ឯត្ថ ច "អនិច្ចតោ បលោកតោ"តិ ទ្វីហិ បទេហិ អនិច្ចលក្ខណំ កថិតំ,

“សុញ្ញតោ អនត្តតោ”តិ ទ្វីហិ អនត្តលក្ខណំ, សេសេហិ ទុក្ខលក្ខណំ កថិតន្តិ វេទិតព្ពំ។ **សមនុបស្សតី**តិ ញាណេន បស្សតិ។ ឯវំ បញ្ចក្ខន្ធេ តិលក្ខណំ អារោបេត្វា បស្សន្តោ តយោ មគ្គេ តីណិ ផលានិ សច្ឆិករោតិ។ **សុទ្ធាវាសានំ ទេវានំ សហព្យតំ ឧបបជ្ជតី**តិ តត្ថ ឋិតោ ចតុត្ថជ្ឈានំ ភាវេត្វា ឧបបជ្ជតិ។

៥-៦. មេត្តាសុត្តទ្វយវណ្ណនា

១២៥-១២៦. បញ្ចមេ បឋមជ្ឈានវសេន មេត្តា, ទុតិយាទិវសេន ករុណាទយោ ទស្សិតា។ ឆដ្ឋំ ចតុត្ថេ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពំ។

៧. បឋមតថាគតអច្ឆរិយសុត្តវណ្ណនា

១២៧. សត្តមេ **បាតុភាវា**តិ បាតុភាវេន។ **កុច្ឆឹ ឱក្កមតី**តិ ឯត្ថ កុច្ឆឹ ឱក្កន្តោ ហោតីតិ អត្ថោ។ ឱក្កន្តេ ហិ តស្មឹ ឯវំ ហោតិ, ន ឱក្កមមានេ។ **អប្បមាណោ**តិ វុឌ្ឍិប្បមាណោ, វិបុលោតិ អត្ថោ។ **ឧឡារោ**តិ តស្សេវ វេវចនំ។ **ទេវានំ ទេវានុភាវ**ន្តិ ឯត្ថ ទេវានំ អយមានុភាវោ – និវត្ថវត្ថស្ស បភា ទ្វាទស យោជនានិ ផរតិ, តថា សរីរស្ស, តថា វិមានស្ស, តំ អតិក្កមិត្វាតិ អត្ថោ។ **លោកន្តរិកា**តិ តិណ្ណំ តិណ្ណំ ចក្កវាឡានំ អន្តរា ឯកេកោ លោកន្តរិកោ ហោតិ, តិណ្ណំ សកដចក្កានំ បត្តានំ វា អញ្ញមញ្ញំ អាហច្ច ឋបិតានំ មជ្ឈេ ឱកាសោ វិយ។ សោ បន លោកន្តរិកនិរយោ បរិមាណតោ អដ្ឋយោជនសហស្សប្បមាណោ ហោតិ។ **អឃា**តិ និច្ចវិវដា។ **អសំវុតា**តិ ហេដ្ឋាបិ អប្បតិដ្ឋា។ **អន្ធការា**តិ តមភូតា។ **អន្ធការតិមិសា**តិ ចក្ខុវិញ្ញាណុប្បត្តិនិវារណតោ អន្ធភាវករណតិមិសាយ សមន្នាគតា។ តត្ថ កិរ ចក្ខុវិញ្ញាណំ ន ជាយតិ។ **ឯវំមហិទ្ធិកាន**ន្តិ ចន្ទិមសូរិយា កិរ ឯកប្បហារេនេវ តីសុ ទីបេសុ បញ្ញាយន្តិ, ឯវំមហិទ្ធិកា។ ឯកេកាយ ទិសាយ នវ នវ យោជនសតសហស្សានិ អន្ធការំ វិធមិត្វា អាលោកំ ទស្សេន្តិ, **ឯវំមហានុភាវា។ អាភា នានុភោន្តី**តិ បភា នប្បហោន្តិ។ តេ កិរ ចក្កវាឡបព្ពតស្ស វេមជ្ឈេន ចរន្តិ ចក្កវាឡបព្ពតញ្ច អតិក្កមិត្វា លោកន្តរនិរយា។ តស្មា តេសំ តត្ថ អាភា នប្បហោន្តិ។

យេបិ តត្ថ សត្តាតិ យេបិ តស្មឹ លោកន្តរមហានិរយេ សត្តា ឧបបន្នា។ កឹ បន កម្មំ កត្វា តត្ថ ឧប្បជ្ជន្តីតិ? ភារិយំ ទារុណំ មាតាបិតូនំ ធម្មិកសមណព្រាហ្មណានញ្ច ឧបរិ អបរាធំ, អញ្ញញ្ច ទិវសេ ទិវសេ បាណវធាទិសាហសិកកម្មំ កត្វា ឧប្បជ្ជន្តិ តម្ពបណ្ណិទីបេ អភយចោរនាគចោរាទយោ វិយ។ តេសំ អត្តភាវោ តិគាវុតិកោ ហោតិ, វគ្គុលីនំ វិយ ទីឃនខា ហោន្តិ។ តេ រុក្ខេ វគ្គុលិយោ វិយ នខេហិ ចក្កវាឡបព្ពតបាទេ លគ្គន្តិ។ យទា សំសប្បន្តា អញ្ញមញ្ញស្ស ហត្ថបាសគតា ហោន្តិ, អថ “ភក្ខោ នោ លទ្ធោ”តិ មញ្ញមានា តត្ថ ព្យាវដា វិបរិវត្តិត្វា លោកសន្ធារកឧទកេ បតន្តិ, វាតេ បហរន្តេបិ មធុកផលានិ វិយ ឆិជ្ជិត្វា ឧទកេ បតន្តិ, បតិតមត្តាវ អច្ចន្តខារេ ឧទកេ បិដ្ឋបិណ្ឌិ វិយ វិលីយន្តិ។ **អញ្ញេបិ កិរ ភោ សន្តិ សត្តា**តិ ភោ យថា មយំ មហាទុក្ខំ អនុភវាម, ឯវំ អញ្ញេបិ កិរ សត្តា ឥទំ ទុក្ខំ អនុភវនត្ថាយ ឥធូបបន្នាតិ តំទិវសំ បស្សន្តិ។ អយំ បន ឱភាសោ ឯកយាគុបានមត្តម្បិ ន តិដ្ឋតិ។ យាវតា និទ្ទាយិត្វា បពុទ្ធោ អារម្មណំ វិភាវេតិ , តត្តកំ កាលំ ហោតិ។ ទីឃភាណកា បន “អច្ឆរាសង្ឃាតមត្តមេវ វិជ្ជុឱភាសោ វិយ និច្ឆរិត្វា កឹ ឥទន្តិ ភណន្តានំយេវ អន្តរធាយតី”តិ វទន្តិ។

៨. ទុតិយតថាគតអច្ឆរិយសុត្តវណ្ណនា

១២៨. អដ្ឋមេ តណ្ហាទិដ្ឋីហិ អល្លីយិតព្ពដ្ឋេន អាលយោតិ បញ្ច កាមគុណា, សកលមេវ វា វដ្ដំ។ អារមន្តិ ឯត្ថាតិ អារាមោ, អាលយោ អារាមោ ឯតិស្សាតិ **អាលយារាមា**។ អាលយេ រតាតិ **អាលយរតា** ។ អាលយេ សម្មុទិតាតិ **អាលយសម្មុទិតា។ អនាលយេ ធម្មេ**តិ អាលយបដិបក្ខេ វិវដ្ដូបនិស្សិតេ អរិយធម្មេ។ **សុស្សូសតី**តិ សោតុកាមោ ហោតិ។ **សោតំ ឱទហតី**តិ សោតំ ឋបេតិ។ **អញ្ញា ចិត្តំ ឧបដ្ឋបេតី**តិ អាជាននត្ថាយ ចិត្តំ បច្ចុបដ្ឋបេតិ។ **មាននោ**តិ មញ្ញនា, មញ្ញិតព្ពដ្ឋេន វា សកលំ វដ្ដមេវ។ **មានវិនយេ ធម្មេ**តិ មានវិនយធម្មេ។ ឧបសមបដិបក្ខោ **អនុបសមោ,** អនុបសន្តដ្ឋេន វា វដ្ដមេវ អនុបសមោ នាម។ **ឱបសមិកេ**តិ ឧបសមករេ វិវដ្ដូបនិស្សិតេ។ អវិជ្ជាយ គតា សមន្នាគតាតិ **អវិជ្ជាគតា**។ អវិជ្ជណ្ឌកោសេន បរិយោនទ្ធត្តា អណ្ឌំ វិយ ភូតាតិ **អណ្ឌភូតា**។ សមន្តតោ ឱនទ្ធាតិ **បរិយោនទ្ធា។ អវិជ្ជាវិនយេ**តិ អវិជ្ជាវិនយោ វុច្ចតិ អរហត្តំ, តំនិស្សិតេ ធម្មេ ទេសិយមានេតិ អត្ថោ។ ឥតិ ឥមស្មឹ សុត្តេ ចតូសុ ឋានេសុ វដ្ដំ, ចតូសុ វិវដ្ដំ កថិតំ។

៩. អានន្ទអច្ឆរិយសុត្តវណ្ណនា

១២៩. នវមេ **ភិក្ខុបរិសា អានន្ទំ ទស្សនាយា**តិ យេ ភគវន្តំ បស្សិតុកាមា ថេរំ ឧបសង្កមន្តិ, យេ វា “អាយស្មា កិរានន្ទោ សមន្តបាសាទិកោ អភិរូបោ ទស្សនីយោ ពហុស្សុតោ សង្ឃសោភនោ”តិ ថេរស្ស គុណេ សុត្វា

អាគច្ឆន្តិ, តេ សន្ធាយ “ភិក្ខុបរិសា អានន្ទំ ទស្សនាយ ឧបសង្កមតី”តិ វុត្តំ។ ឯស នយោ សព្ពត្ថ។ **អត្តមនា**តិ “សវនេន នោ ទស្សនំ សមេតី”តិ សកមនា តុដ្ឋចិត្តា។ **ធម្ម**ន្តិ “កច្ចិ, អាវុសោ, ខមនីយំ, កច្ចិ យាបនីយំ, កច្ចិ យោនិសោមនសិការកម្មំ ករោថ, អាចរិយុបជ្ឈាយវត្តំ បូរេថា”តិ ឯវរូបំ បដិសន្ថារធម្មំ។ តត្ថ ភិក្ខុនីសុ “កច្ចិ, ភគិនិយោ, អដ្ឋ គរុធម្មេ សមាទាយ វត្តថា”តិ ឥទម្បិ នានាករណំ ហោតិ។ ឧបាសកេសុ “ស្វាគតំ, ឧបាសក, ន តេ កិញ្ចិ សីសំ វា អង្គំ វា រុជ្ជតិ, អរោគា តេ បុត្តភាតរោ”តិ ន ឯវំ បដិសន្ថារំ ករោតិ, ឯវំ បន ករោតិ – “កថំ, ឧបាសកា, តីណិ សរណានិ បញ្ច សីលានិ រក្ខថ, មាសស្ស អដ្ឋ ឧបោសថេ ករោថ, មាតាបិតូនំ ឧបដ្ឋានវត្តំ បូរេថ, ធម្មិកសមណព្រាហ្មណេ បដិជគ្គថា”តិ។ ឧបាសិកាសុបិ ឯសេវ នយោ។

១០. ចក្កវត្តិអច្ឆរិយសុត្តវណ្ណនា

១៣០. ទសមេ **ខត្តិយបរិសា**តិ អភិសិត្តា អនភិសិត្តា ច ខត្តិយា ។ តេ ហិ កិរ “រាជា ចក្កវត្តី នាម អភិរូបោ បាសាទិកោ ហោតិ, អាកាសេន វិចរន្តោ រជ្ជំ អនុសាសតិ, ធម្មិកោ ធម្មរាជា”តិ តស្ស គុណកថំ សុត្វា សវនេន ទស្សនម្បិ សមេន្តេ អត្តមនា ហោន្តិ។ **ភាសតី**តិ “កថំ, តាតា, រាជធម្មំ បូរេថ, បវេណី រក្ខថា”តិ បដិសន្ថារំ ករោតិ។ ព្រាហ្មណេសុ បន “កថញ្ច, អាចរិយា, មន្តេ វាចេថ, អន្តេវាសិកា មន្តេ គណ្ហន្តិ, ទក្ខិណំ វា វត្ថានិ វា សិលំ វា លភថា”តិ ឯវំ បដិសន្ថារំ ករោតិ។ គហបតីសុ “កថំ, តាតា, ន វោ រាជកុលតោ ទណ្ឌេន វា ពន្ធនេន វា បីឡា អត្ថិ, សម្មា ទេវោ ធារំ អនុប្បវេច្ឆតិ, សស្សានិ សម្បជ្ជន្តី”តិ ឯវំ បដិសន្ថារំ ករោតិ។ សមណេសុ “កថំ, ភន្តេ, កច្ចិ បព្ពជិតបរិក្ខារា សុលភា, សមណធម្មេ នប្បមជ្ជថា”តិ ឯវំ បដិសន្ថារំ ករោតីតិ។

ភយវគ្គោ តតិយោ។

(១៤) ៤. បុគ្គលវគ្គោ

១. សំយោជនសុត្តវណ្ណនា

១៣១. ចតុត្ថស្ស បឋមេ **ឧបបត្តិបដិលាភិយានី**តិ យេហិ អនន្តរា ឧបបត្តិំ បដិលភតិ។ **ភវបដិលាភិយានី**តិ ឧបបត្តិភវស្ស បដិលាភាយ បច្ចយានិ។ **សកទាគាមិស្សា**តិ ឥទំ អប្បហីនសំយោជនេសុ អរិយេសុ ឧត្តមកោដិយា គហិតំ។ យស្មា បន អន្តរាបរិនិព្ពាយិស្ស អន្តរា ឧបបត្តិ នត្ថិ, យំ បន សោ តត្ថ ឈានំ សមាបជ្ជតិ, តំ កុសលត្តា “ឧបបត្តិភវស្ស បច្ចយោ” តេវ សង្ខ្យំ គច្ឆតិ។ តស្មាស្ស “ឧបបត្តិបដិលាភិយានិ សំយោជនានិ បហីនានិ, ភវបដិលាភិយានិ សំយោជនានិ អប្បហីនានី”តិ វុត្តំ។ ឱរម្ភាគិយេសុ ច អប្បហីនំ ឧបាទាយ សកទាគាមិស្ស អវិសេសេន “ឱរម្ភាគិយានិ សំយោជនានិ អប្បហីនានី”តិ វុត្តំ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវ។

២. បដិភានសុត្តវណ្ណនា

១៣២. ទុតិយេ **យុត្តប្បដិភានោ នោ មុត្តប្បដិភានោ**តិ បញ្ហំ កថេន្តោ យុត្តមេវ កថេតិ, សីឃំ បន ន កថេតិ, សណិកមេវ កថេតីតិ អត្ថោ។ ឥមិនា នយេន សព្ពបទានិ វេទិតព្ពានិ។

៣. ឧគ្ឃដិតញ្ញូសុត្តវណ្ណនា

១៣៣. តតិយេ ចតុន្នម្បិ បុគ្គលានំ ឥមិនា សុត្តេន វិសេសោ វេទិតព្ពោ –

> “កតមោ ច បុគ្គលោ ឧគ្ឃដិតញ្ញូ, យស្ស បុគ្គលស្ស សហ ឧទាហដវេលាយ ធម្មាភិសមយោ ហោតិ, អយំ វុច្ចតិ បុគ្គលោ **ឧគ្ឃដិតញ្ញូ**។ កតមោ ច បុគ្គលោ វិបញ្ចិតញ្ញូ, យស្ស បុគ្គលស្ស វិត្ថារេន អត្ថេ វិភជិយមានេ ធម្មាភិសមយោ ហោតិ, អយំ វុច្ចតិ បុគ្គលោ **វិបញ្ចិតញ្ញូ**។ កតមោ ច បុគ្គលោ នេយ្យោ, យស្ស បុគ្គលស្ស ឧទ្ទេសតោ បរិបុច្ឆតោ យោនិសោមនសិករោតោ កល្យាណមិត្តេ សេវតោ ភជតោ បយិរុបាសតោ អនុបុព្ពេន ធម្មាភិសមយោ ហោតិ, អយំ វុច្ចតិ បុគ្គលោ **នេយ្យោ**។ កតមោ ច បុគ្គលោ បទបរមោ, យស្ស បុគ្គលស្ស ពហុម្បិ សុណតោ ពហុម្បិ ភណតោ ពហុម្បិ ធារយតោ ពហុម្បិ វាចយតោ ន តាយ ជាតិយា ធម្មាភិសមយោ ហោតិ, អយំ វុច្ចតិ បុគ្គលោ **បទបរមោ**”តិ (បុ. ប. ១៤៨-១៥១)។

៤. ឧដ្ឋានផលសុត្តវណ្ណនា

១៣៤. ចតុត្ថេ ឧដ្ឋានវីរិយេនេវ ទិវសំ វីតិនាមេត្វា តស្ស និស្សន្ទផលមត្តំ កិញ្ចិទេវ លភិត្វា ជីវិកំ កប្បេតិ, តំ បន ឧដ្ឋានំ អាគម្ម កិញ្ចិ បុញ្ញផលំ នប្បដិលភតិ , អយំ **ឧដ្ឋានផលូបជីវី ន កម្មផលូបជីវី** នាម។ ចាតុមហារាជិកេ បន ទេវេ អាទិំ កត្វា សព្ពេបិ ទេវា ឧដ្ឋានវីរិយេន វិនា បុញ្ញផលស្សេវ ឧបជីវនតោ **កម្មផលូបជីវិនោ ន ឧដ្ឋានផលូបជីវិនោ** នាម។ រាជរាជមហាមត្តាទយោ **ឧដ្ឋានផលូបជីវិនោ ច កម្មផលូបជីវិនោ ច**។ នេរយិកសត្តា **នេវ ឧដ្ឋានផលូបជីវិនោ ន កម្មផលូបជីវិនោ**។ ឥមស្មិំ សុត្តេ បុញ្ញផលមេវ កម្មផលន្តិ អធិប្បេតំ, តញ្ច តេសំ នត្ថិ។

៥. សាវជ្ជសុត្តវណ្ណនា

១៣៥. បញ្ចមេ បឋមោ អន្ធពាលបុថុជ្ជនោ, ទុតិយោ អន្តរន្តរា កុសលការកោ លោកិយបុថុជ្ជនោ, តតិយោ សោតាបន្នោ, សកទាគាមិអនាគាមិនោបិ ឯតេនេវ សង្គហិតា។ ចតុត្ថោ ខីណាសវោ។ សោ ហិ ឯកន្តេនេវ អនវជ្ជោ។

៦-៧. សីលសុត្តាទិវណ្ណនា

១៣៦-១៣៧. ឆដ្ឋេ បឋមោ លោកិយមហាជនោ, ទុតិយោ សុក្ខវិបស្សកោ សោតាបន្នោ ច សកទាគាមី ច, តតិយោ អនាគាមី។ សោ ហិ យស្មា តង្ខណិកម្បិ ឧបបត្តិនិមិត្តកំ ឈានំ បដិលភតិយេវ, តស្មា សុក្ខវិបស្សកោបិ សមាធិស្មិំ បរិបូរការីយេវ។ ចតុត្ថោ ខីណាសវោយេវ ។ សោ ហិ សព្ពេសំ សីលាទិបច្ចនីកានំ បហីនត្តា សព្ពត្ថ បរិបូរការី នាម។ សត្តមេបិ ឆដ្ឋេ វុត្តនយេនេវ បុគ្គលបរិច្ឆេទោ វេទិតព្ពោ។

៨. និកដ្ឋសុត្តវណ្ណនា

១៣៨. អដ្ឋមេ **និកដ្ឋកាយោ**តិ និក្កតកាយោ។ **អនិកដ្ឋចិត្តោ**តិ អនុបវិដ្ឋចិត្តោ។ កាយេនេវ គាមតោ និក្ខន្តោ, ចិត្តេន អរញ្ញេ វសន្តោបិ គាមមេវ បវិដ្ឋោតិ វុត្តំ ហោតិ។ ឥមិនា នយេន សព្ពត្ថ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

៩. ធម្មកថិកសុត្តវណ្ណនា

១៣៩. នវមេ **អសហិត**ន្តិ អត្ថេន អសំយុត្តំ។ **ន កុសលា ហោតី**តិ ន ឆេកា ហោតិ។ **សហិតាសហិតស្សា**តិ អត្ថនិស្សិតស្ស វា អនិស្សិតស្ស វា។ ឯវំ សព្ពត្ថ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

១០. វាទីសុត្តវណ្ណនា

១៤០. ទសមេ **អត្ថតោ បរិយាទានំ គច្ឆតី**តិ អដ្ឋកថំ បុច្ឆិតោ បរិយាទានំ បរិក្ខយំ គច្ឆតិ, កថេតុំ ន សក្កោតិ។ **នោ ព្យញ្ជនតោ**តិ ព្យញ្ជនំ បនស្ស បវត្តតិ ន បរិយាទិយតិ។ ឯសេវ នយោ សព្ពត្ថាតិ។

បុគ្គលវគ្គោ ចតុត្ថោ។

(១៥) ៥. អាភាវគ្គោ

១. អាភាសុត្តវណ្ណនា

១៤១. បញ្ចមស្ស បឋមេ អាភាសនវសេន ចន្ទោវ **ចន្ទាភា**។ សេសបទេសុបិ ឯសេវ នយោ។

២-៥. បភាសុត្តាទិវណ្ណនា

១៤២-១៤៥. ទុតិយាទីសុបិ បភាសនវសេន ចន្ទោវ **ចន្ទប្បភា**។ អាលោកនវសេន ចន្ទោវ **ចន្ទាលោកោ**។ ឱភាសនវសេន ចន្ទោវ **ចន្ទោភាសោ**។ បជ្ជោតនវសេន ចន្ទោវ **ចន្ទបជ្ជោតោ**តិ។ ឯវំ សព្ពបទេសុបិ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

៦. បឋមកាលសុត្តវណ្ណនា

១៤៦. ឆដ្ឋេ **កាលា**តិ យុត្តប្បយុត្តកាលា។ **កាលេន ធម្មស្សវនន្តិ** យុត្តប្បយុត្តកាលេ ធម្មស្សវនំ។ **ធម្មសាកច្ឆា**តិ បញ្ហាបុច្ឆនវិស្សជ្ជនវសេន បវត្តា សំសន្ទនកថា។

៧. ទុតិយកាលសុត្តវណ្ណនា

១៤៧. សត្តមេ **កាលា**តិ តស្មិំ តស្មិំ កាលេ ធម្មស្សវនាទិវសេន បវត្តានំ កុសលធម្មានំ ឯតំ អធិវចនំ។ តេ ភាវិយន្តិ ចេវ អនុបរិវត្តិយន្តិ ច។ **អាសវានំ ខយ**ន្តិ អរហត្តំ។ អដ្ឋមំ ឧត្តានត្ថមេវ។

៨-១០. សុចរិតសុត្តាទិវណ្ណនា

១៤៨-១៥០. នវមេ **សណ្ហា វាចា**តិ មុទុកវាចា។ **មន្តភាសា**តិ មន្តសង្ខាតាយ បញ្ញាយ បរិច្ឆិន្ទិត្វា កថិតកថា។ ទសមេ **សីលសារោ**តិ សារសម្បាបកំ សីលំ។ សេសេសុបិ ឯសេវ នយោ។

អាភាវគ្គោ បញ្ចមោ។

តតិយបណ្ណាសកំ និដ្ឋិតំ។

៤. ចតុត្ថបណ្ណាសកំ

(១៦) ១. ឥន្ទ្រិយវគ្គោ

១. ឥន្ទ្រិយសុត្តាទិវណ្ណនា

១៥១. ចតុត្ថស្ស បឋមេ សទ្ធាធុរេន ឥន្ទដ្ឋំ ករោតីតិ **សទ្ធិន្ទ្រិយំ**។ សេសេសុបិ ឯសេវ នយោ។ ទុតិយេ អស្សទ្ធិយេ អកម្បនដ្ឋេន **សទ្ធាពលំ**។ សេសេសុបិ ឯសេវ នយោ។ តតិយេ **អនវជ្ជពល**ន្តិ និទ្ទោសពលំ។ **សង្គហពល**ន្តិ សង្គណ្ហិតព្ពយុត្តកានំ សង្គណ្ហនពលំ។ ចតុត្ថបញ្ចមានិ ឧត្តានានេវ។

៦. កប្បសុត្តវណ្ណនា

១៥៦. ឆដ្ឋេ **សំវដ្ដតីតិ** ឯត្ថ **តយោ សំវដ្ដា** អាបោសំវដ្ដោ, តេជោសំវដ្ដោ, វាយោសំវដ្ដោតិ។ **តិស្សោ សំវដ្ដសីមា** អាភស្សរា, សុភកិណ្ហា, វេហប្ផលាតិ។ យទា កប្បោ តេជេន សំវដ្ដតិ, អាភស្សរតោ ហេដ្ឋា អគ្គិនា ឌយ្ហតិ។ យទា អាបេន សំវដ្ដតិ, សុភកិណ្ហតោ ហេដ្ឋា ឧទកេន វិលីយតិ។ យទា វាតេន សំវដ្ដតិ, វេហប្ផលតោ ហេដ្ឋា វាតេន វិទ្ធំសតិ។ វិត្ថារតោ បន សទាបិ ឯកំ ពុទ្ធក្ខេត្តំ វិនស្សតិ។ អយមេត្ថ សង្ខេបោ, វិត្ថារកថា បន វិសុទ្ធិមគ្គេ (វិសុទ្ធិ. ២.៤០៣-៤០៤ អាទយោ) វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពា។

៧. រោគសុត្តវណ្ណនា

១៥៧. សត្តមេ **វិឃាតវា**តិ មហិច្ឆាបច្ចយេន វិឃាតេន ទុក្ខេន សមន្នាគតោ។ **អសន្តុដ្ឋោ**តិ ចតូសុ បច្ចយេសុ តីហិ សន្តោសេហិ អសន្តុដ្ឋោ។ **អនវញ្ញប្បដិលាភាយា**តិ បរេហិ អនវជាននស្ស បដិលាភត្ថាយ។ **លាភសក្ការសិលោកប្បដិលាភាយា**តិ សុសង្ខតចតុបច្ចយសង្ខាតស្ស លាភសក្ការស្ស ចេវ វណ្ណភណនសង្ខាតស្ស សិលោកស្ស ច បដិលាភត្ថាយ។ **សង្ខាយ កុលានិ ឧបសង្កមតី**តិ “ឥតិ មំ ឯតេ ជានិស្សន្តី”តិ ជាននត្ថាយ កុលានិ ឧបសង្កមតិ។ សេសបទេសុបិ ឯសេវ នយោ។

៨. បរិហានិសុត្តវណ្ណនា

១៥៨. អដ្ឋមេ **គម្ភីរេសូ**តិ អត្ថគម្ភីរេសុ។ **ឋានាឋានេសូ**តិ ការណាការណេសុ។ **ន កមតី**តិ នាវគាហតិ នប្បវត្តតិ។ **បញ្ញាចក្ខូ**តិ ឯត្ថ ឧគ្គហបរិបុច្ឆាបញ្ញាបិ វដ្ដតិ, សម្មសនប្បដិវេធបញ្ញាបិ វដ្ដតិយេវ។

៩. ភិក្ខុនីសុត្តវណ្ណនា

១៥៩. នវមេ **ឯហិ ត្វ**ន្តិ ថេរេ បដិពទ្ធចិត្តា តំ បហិណិតុំ ឯវមាហ។ **សសីសំ បារុបិត្វា**តិ សហ សីសេន កាយំ បារុបិត្វា។ **មញ្ចកេ និបជ្ជី**តិ វេគេន មញ្ចកំ បញ្ញាបេត្វា តត្ថ និបជ្ជិ។ **ឯតទវោចា**តិ តស្សាការំ សល្លក្ខេត្វា លោភប្បហានត្ថាយ សណ្ហេនេវ អសុភកថំ កថេតុំ ឯតំ អវោច។ **អាហារសម្ភូតោ**តិ អាហារេន សម្ភូតោ អាហារំ និស្សាយ វឌ្ឍិតោ។ **អាហារំ និស្សាយ អាហារំ បជហតី**តិ បច្ចុប្បន្នំ កពឡីការាហារំ និស្សាយ តំ ឯវំ យោនិសោ សេវមានោ បុព្ពកម្មសង្ខាតំ អាហារំ បជហតិ។ បច្ចុប្បន្នេបិ បន កពឡីការាហារេ និកន្តិតណ្ហា បជហិតព្ពា។

តណ្ហំ បជហតីតិ ឥទានិ ឯវំ បវត្តំ បច្ចុប្បន្នតណ្ហំ និស្សាយ វដ្ដមូលិកំ បុព្ពតណ្ហំ បជហតិ។ អយំ បន បច្ចុប្បន្នតណ្ហា កុសលា អកុសលាតិ? អកុសលា។ សេវិតព្ពា ន សេវិតព្ពាតិ? សេវិតព្ពា។ បដិសន្ធិំ អាកឌ្ឍតិ នាកឌ្ឍតីតិ? នាកឌ្ឍតិ។ ឯតិស្សាបិ បន បច្ចុប្បន្នាយ សេវិតព្ពតណ្ហាយ និកន្តិ បជហិតព្ពាយេវ។ **សោ ហិ នាម អាយស្មា អាសវានំ ខយា ឧបសម្បជ្ជ វិហរិស្សតិ, កិមង្គំ បនាហ**ន្តិ ឯត្ថ **កិមង្គំ បនា**តិ ការណបរិវិតក្កនមេតំ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – សោ អាយស្មា អរហត្តផលំ សច្ឆិកត្វា វិហរិស្សតិ, អហំ កេន ការណេន ន សច្ឆិកត្វា វិហរិស្សាមិ។ សោបិ ហិ អាយស្មា សម្មាសម្ពុទ្ធស្សេវ បុត្តោ, អហម្បិ សម្មាសម្ពុទ្ធស្សេវ បុត្តោ, មយ្ហម្បេតំ ឧប្បជ្ជិស្សតីតិ។ **មានំ និស្សាយា**តិ ឥទំ ឯវំ ឧប្បន្នសេវិតព្ពមានំ និស្សាយ។ **មានំ បជហតី**តិ វដ្ដមូលកំ បុព្ពមានំ បជហតិ។ យំ និស្សាយ បនេស តំ បជហតិ, សោបិ តណ្ហា វិយ អកុសលោ ចេវ សេវិតព្ពោ ច, នោ ច បដិសន្ធិំ អាកឌ្ឍតិ។ និកន្តិ បន តស្មិម្បិ បជហិតព្ពាវ។

សេតុឃាតោ វុត្តោ ភគវតាតិ បទឃាតោ បច្ចយឃាតោ ពុទ្ធេន ភគវតា កថិតោ។ ឥតិ ឥមេហិ ចតូហិ អង្គេហិ ថេរោ ទេសនំ វិនិវដ្ដេន្តោ តស្សា ភិក្ខុនិយា ថេរំ អារព្ភ ឧប្បន្នោ ឆន្ទរាគោ អបគញ្ឆិ។ សាបិ ថេរំ ខមាបេតុំ អច្ចយំ ទេសេសិ, ថេរោបិស្សា បដិគ្គណ្ហិ។ តំ ទស្សេតុំ **អថ ខោ សា ភិក្ខុនី**តិអាទិ វុត្តំ។

១០. សុគតវិនយសុត្តវណ្ណនា

១៦០. ទសមេ **ទុគ្គហិត**ន្តិ ឧប្បដិបាដិយា គហិតំ។ **បរិយាបុណន្តី**តិ វឡញ្ជេន្តិ កថេន្តិ។ **បទព្យញ្ជនេហី**តិ ឯត្ថ បទមេវ អត្ថស្ស ព្យញ្ជនតោ ព្យញ្ជនន្តិ វុត្តំ។ **ទុន្និក្ខិត្តស្សា**តិ ទុដ្ឋុ និក្ខិត្តស្ស ឧប្បដិបាដិយា ឋបិតស្ស។ **អត្ថោបិ ទុន្នយោ ហោតី**តិ អដ្ឋកថា នីហរិត្វា កថេតុំ ន សក្កា ហោតិ។ **ឆិន្នមូលកោ**តិ មូលភូតានំ ភិក្ខូនំ ឧបច្ឆិន្នត្តា ឆិន្នមូលកោ។ **អប្បដិសរណោ**តិ អប្បតិដ្ឋោ។ **ពាហុលិកា**តិ បច្ចយពាហុល្លាយ បដិបន្នា។ **សាថលិកា**តិ តិស្សោ សិក្ខា សិថិលគ្គហណេន គណ្ហនកា។ **ឱក្កមនេ បុព្ពង្គមា**តិ បញ្ច នីវរណានិ អវគមនតោ ឱក្កមនន្តិ វុច្ចន្តិ, តត្ថ បុព្ពង្គមាតិ អត្ថោ។ **បវិវេកេ**តិ តិវិធេ វិវេកេ។ **និក្ខិត្តធុរា**តិ និព្ពីរិយា។ ឥមិនា នយេន បន សព្ពត្ថ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

ឥន្ទ្រិយវគ្គោ បឋមោ។

(១៧) ២. បដិបទាវគ្គោ

១. សំខិត្តសុត្តវណ្ណនា

១៦១. ទុតិយស្ស បឋមេ សុខបដិក្ខេបេន ទុក្ខា បដិបជ្ជិតព្ពតោ បដិបទា ឯតិស្សាតិ **ទុក្ខាបដិបទា**។ អសិយប្បវត្តិតាយ គរុភាវេន ទន្ធា អភិញ្ញា ឯតិស្សាតិ **ទន្ធាភិញ្ញា**។ ឥមិនាវ នយេន សព្ពបទេសុ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

២. វិត្ថារសុត្តវណ្ណនា

១៦២. ទុតិយេ **អភិក្ខណន្តិ** អភិណ្ហំ។ **អានន្តរិយន្តិ** អនន្តរវិបាកទាយកំ មគ្គសមាធឹ។ **អាសវានំ ខយាយាតិ** អរហត្តផលត្ថាយ។ **បញ្ចិន្ទ្រិយានីតិ** វិបស្សនាបញ្ចមកានិ បញ្ចិន្ទ្រិយានិ។ **បញ្ញិន្ទ្រិយន្តិ** ហិ ឯត្ថ វិបស្សនាបញ្ញាវ បញ្ញិន្ទ្រិយន្តិ អធិប្បេតំ។ សេសមេត្ថ បាឡិវសេន ឧត្តានមេវ។

ឥមាសំ បន បដិបទានំ អយំ អាវិភាវកថា – ឥធ ភិក្ខុ បុព្ពេ អកតាភិនិវេសោ បុព្ពភាគេ រូបបរិគ្គហេ កិលមតិ, អរូបបរិគ្គហេ កិលមតិ, បច្ចយបរិគ្គហេ កិលមតិ, តីសុ អទ្ធាសុ កិលមតិ, មគ្គាមគ្គេ កិលមតិ។ ឯវំ បញ្ចសុ ឋានេសុ កិលមន្តោ វិបស្សនំ បាបុណាតិ។ វិបស្សនំ បត្វាបិ ឧទយព្ពយានុបស្សនេ, ភង្គានុបស្សនេ, ភយតុបដ្ឋានេ, អាទីនវានុបស្សនេ, និព្ពិទានុបស្សនេ, មុញ្ចិតុកម្យតាញាណេ, សង្ខារុបេក្ខាញាណេ, អនុលោមញាណេ, គោត្រភុញាណេតិ ឥមេសុ នវសុ វិបស្សនាញាណេសុបិ កិលមិត្វាវ លោកុត្តរមគ្គំ បាបុណាតិ។ តស្ស សោ លោកុត្តរមគ្គោ ឯវំ ទុក្ខេន គរុភាវេន សច្ឆិកតត្តា ទុក្ខបដិបទោ ទន្ធាភិញ្ញោ នាម ជាតោ។ យោ បន បុព្ពភាគេ បញ្ចសុ ញាណេសុ កិលមន្តោ អបរភាគេ នវសុ វិបស្សនាញាណេសុ អកិលមិត្វាវ មគ្គំ សច្ឆិករោតិ, តស្ស សោ មគ្គោ ឯវំ ទុក្ខេន អគរុភាវេន សច្ឆិកតត្តា ទុក្ខបដិបទោ ខិប្បាភិញ្ញោ នាម ជាតោ។ ឥមិនា ឧបាយេន ឥតរាបិ ទ្វេ វេទិតព្ពា។

គោណបរិយេសកឧបមាហិ ចេតា វិភាវេតព្ពា – ឯកស្ស ហិ បុរិសស្ស ចត្តារោ គោណា បលាយិត្វា អដវឹ បវិដ្ឋា។ សោ សកណ្ដកេ សគហនេ វនេ តេ បរិយេសន្តោ គហនមគ្គេនេវ កិច្ឆេន កសិរេន គន្ត្វា គហនដ្ឋានេយេវ និលីនេ គោណេបិ កិច្ឆេន កសិរេន អទ្ទស។ ឯកោ កិច្ឆេន គន្ត្វា អព្ភោកាសេ ឋិតេ ខិប្បមេវ អទ្ទស។ អបរោ អព្ភោកាសមគ្គេន សុខេន គន្ត្វា គហនដ្ឋានេ និលីនេ កិច្ឆេន កសិរេន អទ្ទស។ អបរោ អព្ភោកាសមគ្គេនេវ សុខេន គន្ត្វា អព្ភោកាសេ ឋិតេយេវ ខិប្បំ អទ្ទស។ តត្ថ ចត្តារោ គោណា វិយ ចត្តារោ អរិយមគ្គា ទដ្ឋព្ពា, គោណបរិយេសកោ បុរិសោ វិយ យោគាវចរោ, គហនមគ្គេន កិច្ឆេន កសិរេន គមនំ វិយ បុព្ពភាគេ បញ្ចសុ ញាណេសុ កិលមតោ ទុក្ខាបដិបទា។ គហនដ្ឋានេ និលីនានំ កិច្ឆេនេវ ទស្សនំ វិយ អបរភាគេ នវសុ ញាណេសុ កិលមន្តស្ស អរិយមគ្គានំ ទស្សនំ។ ឥមិនា ឧបាយេន សេសឧបមាបិ យោជេតព្ពា។

៣. អសុភសុត្តវណ្ណនា

១៦៣. តតិយេ **អសុភានុបស្សី កាយេ វិហរតីតិ** អត្តនោ ករជកាយេ “យថា ឯតំ, តថា ឥទ”ន្តិ ឥមិនា នយេន ពហិទ្ធា ទិដ្ឋានំ ទសន្នំ អសុភានំ ឧបសំហរណវសេន អសុភានុបស្សី វិហរតិ, អត្តនោ កាយំ អសុភតោ បដិកូលតោ ញាណេន បស្សតីតិ អត្ថោ។ **អាហារេ បដិកូលសញ្ញីតិ** នវន្នំ បាដិកុល្យានំ វសេន កពឡីការាហារេ បដិកូលសញ្ញី។ **សព្ពលោកេ អនភិរតិសញ្ញីតិ** សព្ពស្មិម្បិ តេធាតុកេ លោកសន្និវាសេ អនភិរតាយ ឧក្កណ្ឋិតសញ្ញាយ សមន្នាគតោ។ **សព្ពសង្ខារេសុ អនិច្ចានុបស្សីតិ** សព្ពេបិ តេភូមកសង្ខារេ អនិច្ចតោ អនុបស្សន្តោ។ **មរណសញ្ញាតិ** មរណំ អារព្ភ ឧប្បន្នសញ្ញា។ **អជ្ឈត្តំ សូបដ្ឋិតា ហោតីតិ** និយកជ្ឈត្តេ សុដ្ឋុ ឧបដ្ឋិតា ហោតិ។ ឯត្តាវតា ពលវវិបស្សនា កថិតា។ **សេខពលានីតិ** សិក្ខនកានំ ពលានិ។ សេសមេត្ថ បាឡិវសេន ឧត្តានមេវ។

“អសុភានុបស្សី”តិអាទីនិ បន ទុក្ខាយ បដិបទាយ ទស្សនត្ថំ វុត្តានិ, បឋមជ្ឈានាទីនិ សុខាយ។ អសុភាទីនិ ហិ បដិកូលារម្មណានិ, តេសុ បន បកតិយាវ សម្បិយាយមានំ ចិត្តំ អល្លីយតិ។ តស្មា តានិ ភាវេន្តោ ទុក្ខបដិបទំ បដិបន្នោ នាម ហោតិ។ បឋមជ្ឈានាទីនិ បណីតសុខានិ , តស្មា តានិ បដិបន្នោ សុខបដិបទំ បដិបន្នោ នាម ហោតិ។

អយំ បនេត្ថ សព្ពសាធារណា ឧបមា – សង្គាមាវចរបុរិសោ ហិ ផលកកោដ្ឋកំ កត្វា បញ្ចាវុធានិ សន្នយ្ហិត្វា សង្គាមំ បវិសតិ, សោ អន្តរា វិស្សមិតុកាមោ ផលកកោដ្ឋកំ បវិសិត្វា វិស្សមតិ ចេវ បានភោជនាទីនិ ច

បដិសេវតិ។ តតោ បុន សង្គាមំ បវិសិត្វា កម្មំ ករោតិ។ តត្ថ សង្គាមោ វិយ កិលេសសង្គាមោ ទដ្ឋព្ពោ, ផលកកោដ្ឋកោ វិយ បញ្ចនិស្សយពលានិ, សង្គាមបវិសនបុរិសោ វិយ យោគាវចរោ, បញ្ចាវុធសន្នាហោ វិយ វិបស្សនាបញ្ចមានិ ឥន្ទ្រិយានិ, សង្គាមំ បវិសនកាលោ វិយ វិបស្សនាយ កម្មករណកាលោ, វិស្សមិតុកាមស្ស ផលកកោដ្ឋកំ បវិសិត្វា វិស្សមនបានភោជនានិ បដិសេវនកាលោ វិយ វិបស្សនាយ កម្មំ ករោន្តស្ស ចិត្តុប្បាទស្ស និរស្សាទក្ខណេ បញ្ច ពលានិ និស្សាយ ចិត្តំ សម្បហំសនកាលោ, វិស្សមិត្វា ខាទិត្វា បិវិត្វា ច បុន សង្គាមស្ស បវិសនកាលោ វិយ បញ្ចហិ ពលេហិ ចិត្តំ សម្បហំសេត្វា បុន វិបស្សនាយ កម្មំ ករោន្តស្ស វិវដ្តេត្វា អរហត្តគ្គហណកាលោ វេទិតព្ពោ។ ឥមស្មឹ បន សុត្តេ ពលានិ ចេវ ឥន្ទ្រិយានិ ច មិស្សកានេវ កថិតានីតិ។

៦. បឋមខមសុត្តវណ្ណនា

១៦៦. ចតុត្ថេ **អក្ខមា**តិ អនធិវាសិកបដិបទា។ **ខមា**តិ អធិវាសិកបដិបទា។ **ទមា**តិ ឥន្ទ្រិយទមនបដិបទា។ **សមា**តិ អកុសលវិតក្កានំ វូបសមនបដិបទា។ **រោសន្តំ បដិរោសតី**តិ ឃដ្តេន្តំ បដិឃដ្តេតិ។ **ភណ្ឌន្តំ បដិភណ្ឌតី**តិ បហរន្តំ បដិបហរតិ។ បញ្ចមឆដ្ឋានិ ឧត្តានត្ថានេវ។

៧. មហាមោគ្គល្លានសុត្តវណ្ណនា

១៦៧. សត្តមេ មហាមោគ្គល្លានត្ថេរស្ស ហេដ្ឋិមា តយោ មគ្គា សុខបដិបទា ទន្ធាភិញ្ញា អហេសុំ, អរហត្តមគ្គោ ទុក្ខបដិបទោ ខិប្បាភិញ្ញោ។ តស្មា ឯវមាហ – “យាយំ បដិបទា ទុក្ខា ខិប្បាភិញ្ញា, ឥមំ មេ បដិបទំ អាគម្ម អនុបាទាយ អាសវេហិ ចិត្តំ វិមុត្ត”ន្តិ។

៨. សារិបុត្តសុត្តវណ្ណនា

១៦៨. អដ្ឋមេ ធម្មសេនាបតិត្ថេរស្ស ហេដ្ឋិមា តយោ មគ្គា សុខបដិបទា ទន្ធាភិញ្ញា, អរហត្តមគ្គោ សុខបដិបទោ ខិប្បាភិញ្ញោ។ តស្មា “យាយំ បដិបទា សុខា ខិប្បាភិញ្ញា”តិ អាហ។ ឥមេសុ បន ទ្វីសុបិ សុត្តេសុ មិស្សិកាវ បដិបទា កថិតាតិ វេទិតព្ពា។

៩. សសង្ខារសុត្តវណ្ណនា

១៦៩. នវមេ បឋមទុតិយបុគ្គលា សុក្ខវិបស្សកា សសង្ខារេន សប្បយោគេន សង្ខារនិមិត្តំ ឧបដ្ឋបេន្តិ។ តេសុ ឯកោ វិបស្សនិន្ទ្រិយានំ ពលវត្តា ឥធេវ កិលេសបរិនិព្ពានេន បរិនិព្ពាយតិ, ឯកោ ឥន្ទ្រិយានំ ទុព្ពលតាយ ឥធ អសក្កោន្តោ អនន្តរេ អត្តភាវេ តទេវ មូលកម្មដ្ឋានំ បដិលភិត្វា សសង្ខារេន សប្បយោគេន សង្ខារនិមិត្តំ ឧបដ្ឋបេត្វា កិលេសបរិនិព្ពានេន បរិនិព្ពាយតិ, តតិយចតុត្ថា សមថយានិកា។ តេសំ ឯកោ អសង្ខារេន អប្បយោគេន ឥន្ទ្រិយានំ ពលវត្តា ឥធេវ កិលេសេ ខេបេតិ, ឯកោ ឥន្ទ្រិយានំ ទុព្ពលត្តា ឥធ អសក្កោន្តោ អនន្តរេ អត្តភាវេ តទេវ មូលកម្មដ្ឋានំ បដិលភិត្វា អសង្ខារេន អប្បយោគេន កិលេសេ ខេបេតីតិ វេទិតព្ពោ។

១០. យុគនទ្ធសុត្តវណ្ណនា

១៧០. ទសមេ **សមថបុព្ពង្គម**ន្តិ សមថំ បុព្ពង្គមំ បុរេចារិកំ កត្វា។ **មគ្គោ សញ្ជាយតី**តិ បឋមោ លោកុត្តរមគ្គោ និព្ពត្តតិ។ **សោ តំ មគ្គ**ន្តិ ឯកចិត្តក្ខណិកមគ្គស្ស អាសេវនាទីនិ នាម នត្ថិ, ទុតិយមគ្គាទយោ បន ឧប្បាទេន្តោ តមេវ អាសេវតិ ភាវេតិ ពហុលីករោតីតិ វុច្ចតិ។ **វិបស្សនាបុព្ពង្គម**ន្តិ វិបស្សនំ បុព្ពង្គមំ បុរេចារិកំ កត្វា សមថំ ភាវេតិ, បកតិយា វិបស្សនាលាភី វិបស្សនាយ ឋត្វា សមាធឹ ឧប្បាទេតីតិ អត្ថោ។

យុគនទ្ធំ ភាវេតីតិ យុគនទ្ធំ កត្វា ភាវេតិ។ តត្ថ តេនេវ ចិត្តេន សមាបត្តឹ សមាបជ្ជិត្វា តេនេវ សង្ខារេ សម្មសិតុំ ន សក្កា។ អយំ បន យាវតា សមាបត្តិយោ សមាបជ្ជតិ, តាវតា សង្ខារេ សម្មសតិ។ យាវតា សង្ខារេ សម្មសតិ, តាវតា សមាបត្តិយោ សមាបជ្ជតិ។ កថំ? បឋមជ្ឈានំ សមាបជ្ជតិ, តតោ វុដ្ឋាយ សង្ខារេ សម្មសតិ, សង្ខារេ សម្មសិត្វា ទុតិយជ្ឈានំ សមាបជ្ជតិ។ តតោ វុដ្ឋាយ បុន សង្ខារេ សម្មសតិ។ សង្ខារេ សម្មសិត្វា តតិយជ្ឈានំ…បេ… នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនសមាបត្តឹ សមាបជ្ជតិ, តតោ វុដ្ឋាយ សង្ខារេ សម្មសតិ។ ឯវមយំ សមថវិបស្សនំ យុគនទ្ធំ ភាវេតិ នាម។

ធម្មុទ្ធច្ចវិគ្គហិតន្តិ សមថវិបស្សនាធម្មេសុ ទសវិបស្សនុបក្កិលេសសង្ខាតេន ឧទ្ធច្ចេន វិគ្គហិតំ, សុគ្គហិតន្តិ អត្ថោ។ **សោ, អាវុសោ, សមយោ**តិ ឥមិនា សត្តន្នំ សប្បាយានំ បដិលាភកាលោ កថិតោ។ **យំ តំ ចិត្ត**ន្តិ យស្មឹ សមយេ តំ វិបស្សនាវីថឹ ឱក្កមិត្វា បវត្តំ ចិត្តំ។ **អជ្ឈត្តមេវ សន្តិដ្ឋតី**តិ វិបស្សនាវីថឹ បច្ចោត្ថរិត្វា តស្មិំយេវ គោចរជ្ឈត្តសង្ខាតេ អារម្មណេ សន្តិដ្ឋតិ។ **សន្និសីទតី**តិ អារម្មណវសេន សម្មា និសីទតិ។ **ឯកោទិ ហោតី**តិ ឯកគ្គំ ហោតិ។ **សមាធិយតី**តិ សម្មា អាធិយតិ សុដ្ឋបិតំ ហោតិ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានត្ថមេវ។

បដិបទាវគ្គោ ទុតិយោ។

(១៨) ៣. សញ្ចេតនិយវគ្គោ

១. ចេតនាសុត្តវណ្ណនា

១៧១. តតិយស្ស បឋមេ **កាយេ**តិ កាយទ្វារេ, កាយវិញ្ញត្តិយា សតីតិ អត្ថោ។ **កាយសញ្ចេតនាហេតូ**តិអាទីសុ កាយសញ្ចេតនា នាម កាយទ្វារេ ចេតនា បកប្បនា។ សា អដ្ឋ កាមាវចរកុសលវសេន អដ្ឋវិធា, អកុសលវសេន ទ្វាទសវិធាតិ វីសតិវិធា។ តថា វចីសញ្ចេតនា, តថា មនោសញ្ចេតនា។ អបិចេត្ថ នវ មហគ្គតចេតនាបិ លព្ភន្តិ។ **កាយសញ្ចេតនាហេតូ**តិ កាយសញ្ចេតនាបច្ចយា។ **ឧប្បជ្ជតិ អជ្ឈត្តំ សុខទុក្ខ**ន្តិ អដ្ឋកុសលកម្មបច្ចយា និយកជ្ឈត្តេ សុខំ ឧប្បជ្ជតិ, ទ្វាទសអកុសលកម្មបច្ចយា ទុក្ខំ។ សេសទ្វារេសុបិ ឯសេវ នយោ។ **អវិជ្ជាបច្ចយាវា**តិ អវិជ្ជាការណេនេវ។ សចេ ហិ អវិជ្ជា ឆាទយមានា បច្ចយោ ហោតិ, ឯវំ សន្តេ តីសុ ទ្វារេសុ សុខទុក្ខានំ បច្ចយភូតា ចេតនា ឧប្បជ្ជតិ។ ឥតិ មូលភូតាយ អវិជ្ជាយ វសេនេតំ វុត្តំ។

សាមំ វាតិអាទីសុ បរេហិ អនាណត្តោ សយមេវ អភិសង្ខរោន្តោ សាមំ កាយសង្ខារំ អភិសង្ខរោតិ នាម។ យំ បន បរេ សមាទបេត្វា អាណាបេត្វា ការេន្តិ, តស្ស តំ កាយសង្ខារំ បរេ អភិសង្ខរោន្តិ នាម។ យោ បន កុសលំ កុសលន្តិ អកុសលំ អកុសលន្តិ កុសលវិបាកំ កុសលវិបាកោតិ អកុសលវិបាកំ អកុសលវិបាកោតិ ជានន្តោ កាយទ្វារេ វីសតិវិធំ កាយសង្ខារំ អភិសង្ខរោតិ, អយំ សម្បជានោ អភិសង្ខរោតិ នាម។ យោ ឯវំ អជានន្តោ អភិសង្ខរោតិ, អយំ អសម្បជានោ អភិសង្ខរោតិ នាម។ សេសទ្វារេសុបិ ឯសេវ នយោ។

តត្ថ អសម្បជានកម្មំ ឯវំ វេទិតព្ពំ – ទហរទារកា “មាតាបិតូហិ កតំ ករោមា”តិ ចេតិយំ វន្ទន្តិ, បុប្ផបូជំ ករោន្តិ, ភិក្ខុសង្ឃំ វន្ទន្តិ, តេសំ កុសលន្តិ អជានន្តានម្បិ តំ កុសលមេវ ហោតិ។ តថា មិគបក្ខិអាទយោ តិរច្ឆានា ធម្មំ សុណន្តិ, សង្ឃំ វន្ទន្តិ, ចេតិយំ វន្ទន្តិ, តេសំ ជានន្តានម្បិ អជានន្តានម្បិ តំ កុសលមេវ ហោតិ។ ទហរទារកា បន មាតាបិតរោ ហត្ថបាទេហិ បហរន្តិ, ភិក្ខូនំ តលសត្តិកំ ឧគ្គិរន្តិ, ទណ្ឌំ ខិបន្តិ, អក្កោសន្តិ ។ តាវិយោ ភិក្ខុសង្ឃំ អនុពន្ធន្តិ, សុនខា អនុពន្ធន្តិ, ឌំសន្តិ, សីហព្យគ្ឃាទយោ អនុពន្ធន្តិ, ជីវិតា វោរោបេន្តិ។ តេសំ ជានន្តានម្បិ អជានន្តានម្បិ អកុសលកម្មំ ហោតីតិ វេទិតព្ពំ។

ឥទានិ តីសុបិ ទ្វារេសុ អាយូហនចេតនា សមោធានេតព្ពា។ សេយ្យថិទំ – កាយទ្វារេ សយំកតមូលិកា វីសតិ ចេតនា, អាណត្តិមូលិកា វីសតិ, សម្បជានមូលិកា វីសតិ, អសម្បជានមូលិកា វីសតីតិ អសីតិ ចេតនា ហោន្តិ, តថា វចីទ្វារេ។ មនោទ្វារេ បន ឯកេកស្មិម្បិ វិកប្បេ ឯកូនតឹស កត្វា សតញ្ច សោឡស ច ហោន្តិ។ ឥតិ សព្ពាបិ តីសុ ទ្វារេសុ ទ្វេ សតានិ ឆសត្តតិ ច ចេតនា។ តា សព្ពាបិ សង្ខារក្ខន្ធោតេវ សង្ខំ គច្ឆន្តិ, តំសម្បយុត្តោ វេទយិតាការោ វេទនាក្ខន្ធោ, សញ្ជាននាការោ សញ្ញាក្ខន្ធោ, ចិត្តំ វិញ្ញាណក្ខន្ធោ, កាយោ ឧបាទារូបំ, តស្ស បច្ចយា ចតស្សោ ធាតុយោ ចត្តារិ ភូតានីតិ ឥមេ បញ្ចក្ខន្ធា ទុក្ខសច្ចំ នាម។

ឥមេសុ, ភិក្ខវេ, ធម្មេសុ អវិជ្ជា អនុបតិតាតិ ឥមេសុ វុត្តប្បភេទេសុ ចេតនាធម្មេសុ អវិជ្ជា សហជាតវសេន ច ឧបនិស្សយវសេន ច អនុបតិតា។ ឯវំ វដ្ដញ្ចេវ វដ្ដមូលិកា ច អវិជ្ជា ទស្សិតា ហោតិ។

ឯត្តាវតា វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា អរហត្តំ បត្តស្ស ខីណាសវស្ស ឥទានិ ចុតឹ ករោន្តោ **អវិជ្ជាយត្វេវ អសេសវិរាគនិរោធា**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **អសេសវិរាគនិរោធា**តិ អសេសវិរាគេន ចេវ អសេសនិរោធេន ច។ **សោ កាយោ ន ហោតី**តិ ខីណាសវស្ស កាយេន ករណកម្មំ បញ្ញាយតិ, ចេតិយង្គណសម្មជ្ជនំ ពោធិយង្គណសម្មជ្ជនំ អភិក្កមនំ បដិក្កមនំ វត្តានុវត្តករណន្តិ ឯវមាទិ។ កាយទ្វារេ បនស្ស វីសតិ ចេតនា អវិបាកធម្មតំ អាបជ្ជន្តិ។ តេន វុត្តំ – “សោ កាយោ ន ហោតិ, យំ បច្ចយាស្ស តំ ឧប្បជ្ជតិ អជ្ឈត្តំ សុខទុក្ខ”ន្តិ។ កាយទ្វារប្បវត្តា ហិ ចេតនា ឥធ កាយោតិ អធិប្បេតា។ សេសទ្វយេបិ ឯសេវ នយោ។ **ខេត្ត**ន្តិអាទីនិបិ កុសលាកុសលកម្មស្សេវ នាមានិ។ តញ្ហិ វិបាកស្ស វិរុហនដ្ឋានដ្ឋេន ខេត្តំ, បតិដ្ឋានដ្ឋេន វត្ថុ, ការណដ្ឋេន អាយតនំ, អធិករណដ្ឋេន អធិករណន្តិ វុច្ចតិ។

ឥតិ សត្ថា ឯត្តកេន ឋានេន តីហិ ទ្វារេហិ អាយូហិតកម្មំ ទស្សេត្វា ឥទានិ តស្ស កម្មស្ស វិបច្ចនដ្ឋានំ ទស្សេតុំ **ចត្តារោមេ ភិក្ខវេ**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **អត្តភាវប្បដិលាភា**តិ បដិលទ្ធអត្តភាវា។ **អត្តសញ្ចេតនា កមតី**តិ អត្តនា បកប្បិតចេតនា វហតិ បវត្តតិ។

អត្តសញ្ចេតនាហេតុ តេសំ សត្តានំ តម្ហា កាយា ចុតិ ហោតីតិអាទីសុ ខិឌ្ឌាបទោសិកា ទេវា **អត្តសញ្ចេតនាហេតុ** ចវន្តិ។ តេសញ្ហិ នន្ទនវនចិត្តលតាវនផារុសកវនាទីសុ ទិព្ពរតិសមប្បិតានំ កីឡន្តានំ បានភោជនេ សតិ

សម្មុស្សតិ, តេ អាហារុបច្ឆេទេន អាតបេ ខិត្តមាលា វិយ មិលាយន្តិ។ មនោបទោសិកា ទេវា **បរសញ្ចេតនាហេតុ** ចវន្តិ, ឯតេ ចាតុមហារាជិកា ទេវា។ តេសុ កិរ ឯកោ ទេវបុត្តោ “នក្ខត្តំ កីឡិស្សាមី”តិ សបរិវារោ រថេន វីថឹ បដិបជ្ជតិ។ អថញ្ញោ និក្ខមន្តោ តំ បុរតោ គច្ឆន្តំ ទិស្វា “ភោ, អយំ កបណោ អទិដ្ឋបុព្ពំ វិយ ឯតំ ទិស្វា បីតិយា ឧទ្ធុមាតោ វិយ គជ្ជមានោ វិយ ច គច្ឆតី”តិ កុជ្ឈតិ។ បុរតោ គច្ឆន្តោបិ និវត្តិត្វា តំ កុទ្ធំ ទិស្វា កុទ្ធា នាម សុវិជានា ហោន្តីតិ កុទ្ធភាវមស្ស ញត្វា “ត្វំ កុទ្ធោ មយ្ហំ កឹ ករិស្សសិ, អយំ សម្បត្តិ មយា ទានសីលាទីនំ វសេន លទ្ធា, ន តុយ្ហំ វសេនា”តិ បដិកុជ្ឈតិ។ ឯកស្មិញ្ហិ កុទ្ធេ ឥតរោ អកុទ្ធោ រក្ខតិ, ឧភោសុ បន កុទ្ធេសុ ឯកស្ស កោធោ ឥតរស្ស បច្ចយោ ហោតិ, តស្សបិ កោធោ ឥតរស្ស បច្ចយោ ហោតីតិ ឧភោ កន្ទន្តានំយេវ ឱរោធានំ ចវន្តិ។ មនុស្សា **អត្តសញ្ចេតនា ច បរសញ្ចេតនា ច ហេតុ** ចវន្តិ, អត្តសញ្ចេតនាយ ច បរសញ្ចេតនាយ ច ហេតុភូតាយ ចវន្តីតិ អត្ថោ។ មនុស្សា ហិ កុជ្ឈិត្វា អត្តនាវ អត្តានំ ហត្ថេហិបិ ទណ្ឌេហិបិ បហរន្តិ, រជ្ជុពន្ធនាទីហិបិ ពន្ធន្តិ, អសិនាបិ សីសំ ឆិន្ទន្តិ, វិសម្បិ ខាទន្តិ, បបាតេបិ បតន្តិ, ឧទកម្បិ បវិសន្តិ, អគ្គិម្បិ បវិសន្តិ, បរេបិ ទណ្ឌេន វា សត្ថេន វា បហរិត្វា មារេន្តិ។ ឯវំ តេសុ អត្តសញ្ចេតនាបិ បរសញ្ចេតនាបិ កមតិ។

កតមេ តេន ទេវា ទដ្ឋព្ពាតិ កតមេ នាម តេ ទេវា ទដ្ឋព្ពាតិ អត្ថោ។ តេន វា អត្តភាវេន កតមេ ទេវា ទដ្ឋព្ពាតិបិ អត្ថោ។ កស្មា បន ថេរោ ឥមំ បញ្ហំ បុច្ឆតិ, កឹ អត្តនា កថេតុំ នប្បហោតីតិ? បហោតិ, ឥទំ បន បទំ អត្តនោ សភាវេន ពុទ្ធវិសយំ បញ្ហន្តិ ថេរោ ន កថេសិ។ **តេន ទដ្ឋព្ពា**តិ តេន អត្តភាវេន ទដ្ឋព្ពា។ អយំ បន បញ្ហោ ហេដ្ឋា កាមាវចរេបិ រូបាវចរេបិ លព្ភតិ, ភវគ្គេន បន បរិច្ឆិន្ទិត្វា កថិតោ និប្បទេសេន កថិតោ ហោតីតិ ភគវតា ឯវំ កថិតោ។

អាគន្តារោ ឥត្ថត្តន្តិ ឥត្ថភាវំ កាមាវចរបញ្ចក្ខន្ធភាវមេវ អាគន្តារោ, នេវ តត្រូបបត្តិកា ន ឧបរូបបត្តិកា ហោន្តិ។ **អនាគន្តារោ ឥត្ថត្ត**ន្តិ ឥមំ ខន្ធបញ្ចកំ អនាគន្តារោ, ហេដ្ឋូបបត្តិកា ន ហោន្តិ, តត្រូបបត្តិកា វា ឧបរូបបត្តិកា វា តត្ថេវ វា បរិនិព្ពាយិនោ ហោន្តីតិ អត្ថោ។ ឯត្ថ ច ហេដ្ឋិមភវេ និព្ពត្តានំ វសេន ឧបរូបបត្តិកា វេទិតព្ពា។ ភវគ្គេ បនេតំ នត្ថិ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានមេវាតិ។

២. វិភត្តិសុត្តវណ្ណនា

១៧២. ទុតិយេ **អត្ថបដិសម្ភិទា**តិ បញ្ចសុ អត្ថេសុ បភេទគតំ ញាណំ។ **ឱធិសោ**តិ ការណសោ។ **ព្យញ្ជនសោ**តិ អក្ខរសោ។ **អនេកបរិយាយេនា**តិ អនេកេហិ ការណេហិ។ **អាចិក្ខាមី**តិ កថេមិ។ **ទេសេមី**តិ បាកដំ កត្វា កថេមិ។ **បញ្ញាបេមី**តិ ជានាបេមិ។ **បដ្ឋបេមី**តិ បដ្ឋបេត្វា បវត្តេត្វា កថេមិ។ **វិវរាមី**តិ វិវដំ កត្វា កថេមិ។ **វិភជាមី**តិ វិភជិត្វា កថេមិ។ **ឧត្តានីករោមី**តិ គម្ភីរំ ឧត្តានកំ កត្វា កថេមិ។ **សោ មំ បញ្ហេនា**តិ សោ មំ បញ្ហេន ឧបគច្ឆតុ។ **អហំ វេយ្យាករណេនា**តិ អហមស្ស បញ្ហកថនេន ចិត្តំ អារាធេស្សាមិ។ **យោ នោ ធម្មានំ សុកុសលោ**តិ យោ អម្ហាកំ អធិគតធម្មានំ សុកុសលោ សត្ថា, សោ ឯស សម្មុខីភូតោ។ យទិ មយា អត្ថបដិសម្ភិទា ន សច្ឆិកតា, “សច្ឆិករោហិ តាវ សារិបុត្តា”តិ វត្វា មំ បដិពាហិស្សតីតិ សត្ថុ បុរតោ និសិន្នកោវ សីហនាទំ នទតិ។ ឥមិនា ឧបាយេន សព្ពត្ថ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ ឥមាសុ ច បន បដិសម្ភិទាសុ តិស្សោ បដិសម្ភិទា លោកិយា, អត្ថបដិសម្ភិទា លោកិយលោកុត្តរាតិ។

៣. មហាកោដ្ឋិកសុត្តវណ្ណនា

១៧៣. តតិយេ **ផស្សាយតនាន**ន្តិ ផស្សាករានំ, ផស្សស្ស ឧប្បត្តិដ្ឋានានន្តិ អត្ថោ។ **អត្ថញ្ញំ កិញ្ចី**តិ ឯតេសុ អសេសតោ និរុទ្ធេសុ តតោ បរំ កោចិ អប្បមត្តកោបិ កិលេសោ អត្ថីតិ បុច្ឆតិ។ **នត្ថញ្ញំ កិញ្ចី**តិ ឥធាបិ “អប្បមត្តកោបិ កិលេសោ នត្ថី”តិ បុច្ឆតិ។ សេសទ្វយេបិ ឯសេវ នយោ។ ឥមេ បន ចត្តារោបិ បញ្ហេ សស្សតុច្ឆេទឯកច្ចសស្សតអមរាវិក្ខេបវសេន បុច្ឆតិ។ តេនស្ស ថេរោ បុច្ឆិតបុច្ឆិតំ បដិពាហន្តោ **មា ហេវ**ន្តិ អាហ។ ឯត្ថ **ហិ**ឥតិ និបាតមត្តំ, ឯវំ មា ភណីតិ អត្ថោ។ អត្ថូបលទ្ធិវសេនេវ “អត្ថញ្ញំ កិញ្ចិ អញ្ញោ កោចិ អត្តា នាម អត្ថី”តិ សស្សតាទិអាការេន បុច្ឆតិ។ កឹ បនេស អត្ថូបលទ្ធិកោតិ? ន អត្ថូបលទ្ធិកោ។ ឯវំលទ្ធិកោ បន តត្ថេកោ ភិក្ខុ និសិន្នោ, សោ បុច្ឆិតុំ ន សក្កោតិ។ តស្ស លទ្ធិំ វិស្សជ្ជាបនត្ថំ ឯវំ បុច្ឆតិ។ យេបិ ច អនាគតេ ឯវំលទ្ធិកា ភវិស្សន្តិ, តេសំ “ពុទ្ធកាលេបេសោ បញ្ហោ មហាសាវកេហិ វិស្សជ្ជិតោ”តិ វចនោកាសុបច្ឆេទនត្ថំ បុច្ឆតិយេវ។

អប្បបញ្ចំ បបញ្ចេតីតិ ន បបញ្ចេតព្ពដ្ឋានេ បបញ្ចំ ករោតិ, អនាចរិតព្ពំ មគ្គំ ចរតិ។ **តាវតា បបញ្ចស្ស គតី**តិ យត្តកា ឆន្នំ ផស្សាយតនានំ គតិ, តត្តកាវ តណ្ហាទិដ្ឋិមានប្បភេទស្ស បបញ្ចស្ស គតិ។ **ឆន្នំ, អាវុសោ, ផស្សាយតនានំ អសេសវិរាគនិរោធា បបញ្ចនិរោធោ បបញ្ចវូបសមោ**តិ ឯតេសុ ឆសុ អាយតនេសុ សព្ពសោ

និរុទ្ធេសុ បបញ្ចាបិ និរុទ្ធាវ ហោន្តិ, វូបសន្តាវ ហោន្តីតិ អត្ថោ។ អារុប្បេ បន បុថុជ្ជនទេវតានំ កិញ្ចាបិ បញ្ច ផស្សាយតនានិ និរុទ្ធានិ, ឆដ្ឋស្ស បន អនិរុទ្ធត្តា តយោបិ បបញ្ចា អប្បហីនាវ។ អបិច បញ្ចវោការភវវសេនេវ បញ្ហោ កថិតោតិ។ ចតុត្ថេ ឥមិនាវ នយេន អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

៥. ឧបវាណសុត្តវណ្ណនា

១៧៥-១៧៦. បញ្ចមេ **វិជ្ជាយន្តករោ ហោតីតិ** វិជ្ជាយ វដ្ដទុក្ខស្ស អន្តករោ ហោតិ, សកលំ វដ្ដទុក្ខំ បរិច្ឆិន្នំ បរិវដុមំ កត្វា តិដ្ឋតីតិ។ សេសបទេសុបិ ឯសេវ នយោ។ **សឧបាទានោ**តិ សគហណោវ ហុត្វា។ **អន្តករោ អភវិស្សា**តិ វដ្ដទុក្ខស្ស អន្តំ កត្វា ឋិតោ អភវិស្ស។ **ចរណសម្បន្នោ**តិ បន្ទរសធម្មភេទេន ចរណេន សមន្នាគតោ។ **យថាភូតំ ជានំ បស្សំ អន្តករោ ហោតី**តិ យថាសភាវំ មគ្គបញ្ញាយ ជានិត្វា បស្សិត្វា វដ្ដទុក្ខស្ស អន្តំ កត្វា ឋិតោ នាម ហោតីតិ អរហត្តនិកូដេន បញ្ហំ និដ្ឋបេសិ។ ឆដ្ឋំ ហេដ្ឋា ឯកកនិបាតវណ្ណនាយំ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពំ។

៧. រាហុលសុត្តវណ្ណនា

១៧៧. សត្តមេ **អជ្ឈត្តិកា**តិ កេសាទីសុ វិសតិយា កោដ្ឋាសេសុ ថទ្ធាការលក្ខណា បថវីធាតុ។ **ពាហិរា**តិ ពហិទ្ធា អនិន្ទ្រិយពទ្ធេសុ បាសាណបព្ពតាទីសុ ថទ្ធាការលក្ខណា បថវីធាតុ ។ ឥមិនាវ នយេន សេសាបិ ធាតុយោ វេទិតព្ពា។ **នេតំ មម, នេសោហមស្មិ, ន មេសោ អត្តា**តិ ឥទំ តយំ តណ្ហាមាន ទិដ្ឋិគ្គាហបដិក្ខេបវសេន វុត្តំ។ **សម្មប្បញ្ញាយ ទដ្ឋព្ព**ន្តិ ហេតុនា ការណេន មគ្គបញ្ញាយ បស្សិតព្ពំ។ **ទិស្វា**តិ សហវិបស្សនាយ មគ្គបញ្ញាយ បស្សិត្វា។ **អច្ឆេច្ឆិ តណ្ហ**ន្តិ មគ្គវជ្ជតណ្ហំ សមូលកំ ឆិន្ទិ។ **វិវត្តយិ សំយោជន**ន្តិ ទសវិធម្បិ សំយោជនំ វិវត្តយិ ឧព្ពត្តេត្វា បជហិ។ **សម្មា មានាភិសមយា**តិ ហេតុនា ការណេន នវវិធស្ស មានស្ស បហានាភិសមយា។ **អន្តមកាសិ ទុក្ខស្សា**តិ វដ្ដទុក្ខំ បរិច្ឆិន្នំ បរិវដុមំ អកាសិ, កត្វា ឋិតោតិ អត្ថោ។ ឥតិ សត្ថារា សំយុត្តមហានិកាយេ រាហុលោវាទេ (សំ. និ. ៣.៩១ អាទយោ) វិបស្សនា កថិតា, ចូឡរាហុលោវាទេបិ (ម. និ. ៣.៤១៦ អាទយោ) វិបស្សនា កថិតា, អម្ពលដ្ឋិករាហុលោវាទេ (ម. និ. ២.១០៧ អាទយោ) ទហរស្សេវ សតោ មុសាវាទា វេរមណី កថិតា, មហារាហុលោវាទេ (ម. និ. ២.១១៣ អាទយោ) វិបស្សនា កថិតា។ ឥមស្មឹ អង្គុត្តរមហានិកាយេ អយំ ចតុកោដិកសុញ្ញតា នាម កថិតាតិ។

៨. ជម្ពាលីសុត្តវណ្ណនា

១៧៨. អដ្ឋមេ **សន្តំ ចេតោវិមុត្តិ**ន្តិ អដ្ឋន្នំ សមាបត្តីនំ អញ្ញតរំ សមាបត្តិំ។ **សក្កាយនិរោធ**ន្តិ តេភូមកវដ្ដ សង្ខាតស្ស សក្កាយស្ស និរោធំ, និព្ពានន្តិ អត្ថោ។ **ន បក្ខន្ទតី**តិ អារម្មណវសេន ន បក្ខន្ទតិ។ សេសបទេសុបិ ឯសេវ នយោ។ **ន បាដិកង្ខោ**តិ ន បាដិកង្ខិតព្ពោ។ **លេបគតេនា**តិ លេបមក្ខិតេន។

ឥមស្មិញ្ច បនត្ថេ នទីបារំ គន្តុកាមបុរិសោបម្មំ អាហរិតព្ពំ – ឯកោ កិរ បុរិសោ ចណ្ឌសោតាយ វាឡមច្ឆាកុលាយ នទិយា បារំ គន្តុកាមោ “ឱរិមំ តីរំ សាសង្កំ សប្បដិភយំ, បារិមំ តីរំ ខេមំ អប្បដិភយំ, កឹ នុ ខោ កត្វា បារំ គមិស្សាមី”តិ បដិបាដិយា ឋិតេ អដ្ឋ កកុធរុក្ខេ ទិស្វា “សក្កា ឥមាយ រុក្ខបដិបាដិយា គន្តុ”ន្តិ មនសិកត្វា “កកុធរុក្ខា នាម មដ្ឋសាខា ហោន្តិ, សាខាយ ហត្ថា ន សណ្ឋហេយ្យុ”ន្តិ និគ្រោធបិលក្ខរុក្ខាទីនំ អញ្ញតរស្ស លាខាយ ហត្ថបាទេ មក្ខេត្វា ទក្ខិណហត្ថេន ឯកំ សាខំ គណ្ហិ។ ហត្ថោ តត្ថេវ លគិ។ បុន វាមហត្ថេន ទក្ខិណបាទេន វាមបាទេនាតិ ចត្តារោបិ ហត្ថបាទា តត្ថេវ លគឹសុ។ សោ អធោសិរោ លម្ពមានោ ឧបរិនទិយំ ទេវេ វុដ្ឋេ បុណ្ណាយ នទិយា សោតេ និមុគ្គោ កុម្ភីលាទីនំ ភក្ខោ អហោសិ។

តត្ថ នទីសោតំ វិយ សំសារសោតំ ទដ្ឋព្ពំ, សោតស្ស បារំ គន្តុកាមបុរិសោ វិយ យោគាវចរោ, ឱរិមតីរំ វិយ សក្កាយោ, បារិមតីរំ វិយ និព្ពានំ, បដិបាដិយា ឋិតា អដ្ឋ កកុធរុក្ខា វិយ អដ្ឋ សមាបត្តិយោ, លេបមក្ខិតេន ហត្ថេន សាខាគហណំ វិយ ឈានវិបស្សនានំ បារិបន្ថិកេ អសោធេត្វា សមាបត្តិសមាបជ្ជនំ, ចតូហិ ហត្ថបាទេហិ សាខាយ ពទ្ធស្ស ឱលម្ពនំ វិយ បឋមជ្ឈានេ និកន្តិយា លគ្គកាលោ, ឧបរិសោតេ វុដ្ឋិ វិយ ឆសុ ទ្វារេសុ កិលេសានំ ឧប្បន្នកាលោ, នទិយា បុណ្ណាយ សោតេ និមុគ្គស្ស កុម្ភីលាទីនំ ភក្ខភូតកាលោ វិយ សំសារសោតេ និមុគ្គស្ស ចតូសុ អបាយេសុ ទុក្ខានុភវនកាលោ វេទិតព្ពោ។

សុទ្ធេន ហត្ថេនាតិ សុធោតេន បរិសុទ្ធហត្ថេន។ ឥមស្មិម្បិ អត្ថេ តាទិសមេវ ឱបម្មំ កាតព្ពំ – តថេវ ហិ បារំ គន្តុកាមោ បុរិសោ “កកុធរុក្ខា នាម មដ្ឋសាខា, កិលិដ្ឋហត្ថេន គណ្ហន្តស្ស ហត្ថោ បរិគលេយ្យា”តិ ហត្ថបាទេ

សុជោតេ កត្វា ឯកំ សាខំ គណ្ហិត្វា បឋមំ រុក្ខំ អារុឡ្ហោ។ តតោ ឱតរិត្វា ទុតិយំ...បេ.... តតោ ឱតរិត្វា អដ្ឋមំ, អដ្ឋមរុក្ខតោ ឱតរិត្វា បារិមតីរេ ខេមន្តភូមឹ គតោ។

តត្ថ “ឥមេហិ រុក្ខេហិ បារិមតីរំ គមិស្សាមី”តិ តស្ស បុរិសស្ស ចិន្តិតកាលោ វិយ យោគិនោ “អដ្ឋ សមាបត្តិយោ សមាបជ្ជិត្វា សមាបត្តិតោ វុដ្ឋាយ អរហត្តំ គមិស្សាមី”តិ ចិន្តិតកាលោ, សុទ្ធេន ហត្ថេន សាខាគហណំ វិយ ឈានវិបស្សនានំ បារិបន្ថិកធម្មេ សោធេត្វា សមាបត្តិសមាបជ្ជនំ។ តត្ថ បឋមរុក្ខារោហណកាលោ វិយ បឋមជ្ឈានសមាបត្តិកាលោ, បឋមរុក្ខតោ ឱរុយ្ហ ទុតិយំ អារុឡ្ហកាលោ វិយ បឋមជ្ឈានេ និកន្តិយា អពទ្ធស្ស តតោ វុដ្ឋាយ ទុតិយជ្ឈានសមាបន្នកាលោ...បេ.... សត្តមរុក្ខតោ ឱរុយ្ហ អដ្ឋមំ អារុឡ្ហកាលោ វិយ អាកិញ្ចញ្ញាយតនសមាបត្តិយំ និកន្តិយា អពទ្ធស្ស តតោ វុដ្ឋាយ នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនសមាបន្នកាលោ។ អដ្ឋមរុក្ខតោ ឱរុយ្ហ បារិមតីរំ ខេមន្តភូមឹ គតកាលោ វិយ នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនេ និកន្តិយា អពទ្ធស្ស សមាបត្តិតោ វុដ្ឋាយ សង្ខារេ សម្មសិត្វា អរហត្តប្បត្តកាលោ វេទិតព្ពោ។

អវិជ្ជាប្បភេទំ មនសិ ករោតីតិ អដ្ឋសុ ឋានេសុ អញ្ញាណភូតាយ គណពហលមហាអវិជ្ជាយ បភេទសង្ខាតំ អរហត្តំ មនសិ ករោតិ។ **ន បក្ខន្ទតី**តិ អារម្មណវសេនេវ ន បក្ខន្ទតិ។ **ជម្ពាលី**តិ គាមតោ និក្ខន្តស្ស មហាឧទកស្ស បតិដ្ឋានភូតោ មហាអាវាដោ។ **អនេកវស្សគណិកា**តិ គាមស្ស វា នគរស្ស វា ឧប្បន្នកាលេយេវ ឧប្បន្នត្តា អនេកានិ វស្សគណានិ ឧប្បន្នាយ ឯតិស្សាតិ អនេកវស្សគណិកា។ **អាយមុខានី**តិ ចតស្សោ បវិសនកទ្វារា។ **អបាយមុខានី**តិ អបវាហនច្ឆិទ្ទានិ។ **ន អាឡិប្បភេទោ បាដិកង្ខោ**តិ ន បាឡិប្បភេទោ បាដិកង្ខិតព្ពោ។ ន ហិ តតោ ឧទកំ ឧដ្ឋាយ បាឡឹ ភិន្ទិត្វា កចវរំ គហេត្វា មហាសមុទ្ទំ បាបុណាតិ។

ឥមស្ស បនត្ថស្ស វិភាវនត្ថំ ឧយ្យានគវេសកឱបម្មំ អាហរិតព្ពំ។ ឯកោ កិរ នគរវាសិកោ កុលបុត្តោ ឧយ្យានំ គវេសន្តោ នគរតោ នាតិទូរេ នច្ចាសន្នេ មហន្តំ ជម្ពាលឹ អទ្ទស។ សោ “ឥមស្មឹ ឋានេ រមណីយំ ឧយ្យានំ ភវិស្សតី”តិ សល្លក្ខេត្វា កុទ្ទាលំ អាទាយ ចត្តារិបិ កន្ទរានិ បិធាយ អបវាហនច្ឆិទ្ទានិ វិវរិត្វា អដ្ឋាសិ។ ទេវោ ន សម្មា វស្សិ, អវសេសឧទកំ អបវាហនច្ឆិទ្ទេន បរិស្សវិត្វា គតំ។ ចម្មខណ្ឌបិលោតិកាទីនិ តត្ថេវ បូតិកានិ ជាតានិ, បាណកា សណ្ឋិតា, សមន្តា អនុបគមនីយា ជាតា។ ឧបគតានម្បិ នាសាបុដេ បិធាយ បក្កមិតព្ពំ ហោតិ ។ សោ កតិបាហេន អាគន្ត្វា បដិក្កម្ម ឋិតោ ឱលោកេត្វា “ន សក្កា ឧបគន្តុ”ន្តិ បក្កាមិ។

តត្ថ នគរវាសី កុលបុត្តោ វិយ យោគាវចរោ ទដ្ឋព្ពោ, ឧយ្យានំ គវេសន្តេន គាមទ្វារេ ជម្ពាលិយា ទិដ្ឋកាលោ វិយ ចាតុមហាភូតិកកាយោ, អាយមុខានំ បិហិតកាលោ វិយ ធម្មស្សវនោទកស្ស អលទ្ធកាលោ, អបាយមុខានំ វិវដកាលោ វិយ ឆទ្វារិកសំវរស្ស វិស្សដ្ឋកាលោ, ទេវស្ស សម្មា អវុដ្ឋកាលោ វិយ សប្បាយកម្មដ្ឋានស្ស អលទ្ធកាលោ, អវសេសឧទកស្ស អបាយមុខេហិ បរិស្សវិត្វា គតកាលោ វិយ អព្ភន្តរេ គុណានំ បរិហីនកាលោ, ឧទកស្ស ឧដ្ឋាយ បាឡឹ ភិន្ទិត្វា កចវរំ អាទាយ មហាសមុទ្ទំ បាបុណិតុំ អសមត្ថកាលោ វិយ អរហត្តមគ្គេន អវិជ្ជាបាឡឹ ភិន្ទិត្វា កិលេសរាសឹ វិធមិត្វា និព្ពានំ សច្ឆិកាតុំ អសមត្ថកាលោ, ចម្មខណ្ឌបិលោតិកាទីនំ តត្ថេវ បូតិភាវោ វិយ អព្ភន្តរេ រាគាទិកិលេសេហិ បរិបូរិតកាលោ, តស្ស អាគន្ត្វា ទិស្វា វិប្បដិសារិនោ គតកាលោ វិយ វដ្ដសមង្គិបុគ្គលស្ស វដ្ដេ អភិរតកាលោ វេទិតព្ពោ។

អាឡិប្បភេទោ បាដិកង្ខោតិ បាឡិប្បភេទោ បាដិកង្ខិតព្ពោ។ តតោ ហិ ឧទកំ ឧដ្ឋាយ បាឡឹ ភិន្ទិត្វា កចវរំ អាទាយ មហាសមុទ្ទំ បាបុណិតុំ សក្ខិស្សតីតិ អត្ថោ។

ឥធាបិ តទេវ ឱបម្មំ អាហរិតព្ពំ។ តត្ថ អាយមុខានំ វិវដកាលោ វិយ សប្បាយធម្មស្សវនស្ស លទ្ធកាលោ, អបាយមុខានំ បិហិតកាលោ វិយ ឆសុ ទ្វារេសុ សំវរស្ស បច្ចុបដ្ឋិតកាលោ, ទេវស្ស សម្មា វុដ្ឋកាលោ វិយ សប្បាយកម្មដ្ឋានស្ស លទ្ធកាលោ, ឧទកស្ស ឧដ្ឋាយ បាឡឹ ភិន្ទិត្វា កចវរំ អាទាយ មហាសមុទ្ទំ បត្តកាលោ វិយ អរហត្តមគ្គេន អវិជ្ជំ ភិន្ទិត្វា អកុសលរាសឹ វិធមិត្វា អរហត្តំ សច្ឆិកតកាលោ, អាយមុខេហិ បរិវដ្ឋេន ឧទកេន សរស្ស បរិបុណ្ណកាលោ វិយ អព្ភន្តរេ លោកុត្តរធម្មេហិ បរិបុណ្ណកាលោ, សមន្តតោ វតឹ កត្វា រុក្ខេ រោបេត្វា ឧយ្យានមជ្ឈេ បាសាទំ មាបេត្វា នាដកានិ បច្ចុបដ្ឋបេត្វា សុភោជនំ ភុញ្ជន្តស្ស និសិន្នកាលោ វិយ ធម្មបាសាទំ អារុយ្ហ និព្ពានារម្មណំ ផលសមាបត្តឹ អប្បេត្វា និសិន្នកាលោ វេទិតព្ពោ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានត្ថមេវ។ ទេសនា បន លោកិយលោកុត្តរមិស្សិកា កថិតាតិ។

៩. និព្ពានសុត្តវណ្ណនា

១៧៩. នវមេ **ហានភាគិយា សញ្ញា**តិអាទីសុ “បឋមស្ស ឈានស្ស លាភី កាមសហគតា សញ្ញាមនសិការា សមុទាចរន្តិ, ហានភាគិនី បញ្ញា”តិ (វិភ. ៧៩៩) អភិធម្មេ វុត្តនយេនេវ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ **យថាភូតំ នប្បជានន្តី**តិ យថាសភាវតោ មគ្គញាណេន ន ជានន្តិ។

១០. មហាបទេសសុត្តវណ្ណនា

១៨០. ទសមេ **ភោគនគរេ វិហរតី**តិ បរិនិព្ពានសមយេ ចារិកំ ចរន្តោ តំ នគរំ បត្វា តត្ថ វិហរតិ។ **អានន្ទចេតិយេ**តិ អានន្ទយក្ខស្ស ភវនដ្ឋានេ បតិដ្ឋិតវិហារេ។ **មហាបទេសេ**តិ មហាឱកាសេ មហាអបទេសេ វា, ពុទ្ធាទយោ មហន្តេ មហន្តេ អបទិសិត្វា វុត្តានិ មហាការណានីតិ អត្ថោ។ **នេវ អភិនន្ទិតព្ពន្តិ** ហដ្ឋតុដ្ឋេហិ សាធុការំ ទត្វា បុព្ពេវ ន សោតព្ពំ។ ឯវំ កតេ ហិ បច្ឆា “ឥទំ ន សមេតី”តិ វុច្ចមានោបិ “កិំ បុព្ពេ អយំ ធម្មោ, ឥទានិ ន ធម្មោ”តិ វត្វា លទ្ធិំ ន វិស្សជ្ជេតិ។ **នប្បដិក្កោសិតព្ពន្តិ** “កិំ ឯស ពាលោ វទតី”តិ ឯវំ បុព្ពេវ ន វត្តព្ពំ។ ឯវំ វុត្តេ ហិ វត្តុំ យុត្តម្បិ ន វក្ខតិ។ តេនាហ – **អនភិនន្ទិត្វា អប្បដិក្កោសិត្វា**តិ។ **បទព្យញ្ជនានី**តិ បទសង្ខាតានិ ព្យញ្ជនានិ។ **សាធុកំ ឧគ្គហេត្វា**តិ “ឥមស្មិំ ឋានេ បាឡិ វុត្តា, ឥមស្មិំ ឋានេ អត្ថោ វុត្តោ, ឥមស្មិំ ឋានេ អនុសន្ធិ កថិតា , ឥមស្មិំ ឋានេ បុព្ពាបរំ កថិត”ន្តិ សុដ្ឋុ គហេត្វា។ **សុត្តេ ឱតារេតព្ពានី**តិ សុត្តេ ឱតរិតព្ពានិ។ **វិនយេ សន្ទស្សេតព្ពានី**តិ វិនយេ សំសន្ទេតព្ពានិ។

ឯត្ថ ច **សុត្ត**ន្តិ វិនយោ វុត្តោ។ យថាហ – “កត្ថ បដិក្ខិត្តំ, សាវត្ថិយំ សុត្តវិភង្គេ”តិ (ចូឡវ. ៤៥៧) **វិនយោ**តិ ខន្ធកោ។ យថាហ – “វិនយាតិសារេ”តិ។ ឯវំ វិនយបិដកម្បិ ន បរិយាទិយតិ។ ឧភតោវិភង្គា បន សុត្តំ, ខន្ធកបរិវារា វិនយោតិ ឯវំ វិនយបិដកំ បរិយាទិយតិ។ អថ វា សុត្តន្តបិដកំ សុត្តំ, វិនយបិដកំ វិនយោតិ ឯវំ ទ្វេយេវ បិដកានិ បរិយាទិយន្តិ។ សុត្តន្តាភិធម្មបិដកានិ វា សុត្តំ, វិនយបិដកំ វិនយោតិ ឯវម្បិ តីណិ បិដកានិ ន តាវ បរិយាទិយន្តិ។ អសុត្តនាមកញ្ហិ ពុទ្ធវចនំ នាម អត្ថិ។ សេយ្យថិទំ – ជាតកំ បដិសម្ភិទា និទ្ទេសោ សុត្តនិបាតោ ធម្មបទំ ឧទានំ ឥតិវុត្តកំ វិមានវត្ថុ បេតវត្ថុ ថេរគាថា ថេរីគាថា អបទានន្តិ។

សុទិន្នត្ថេរោ បន “អសុត្តនាមកំ ពុទ្ធវចនំ នត្ថី”តិ តំ សព្ពំ បដិក្ខិបិត្វា “តីណិ បិដកានិ សុត្តំ, វិនយោ បន ការណ”ន្តិ អាហ។ តតោ តំ ការណំ ទស្សេន្តោ ឥទំ សុត្តមាហរិ –

> “យេ ខោ ត្វំ, គោតមិ, ធម្មេ ជានេយ្យាសិ, ឥមេ ធម្មា សរាគាយ សំវត្តន្តិ នោ វិរាគាយ, សំយោគាយ សំវត្តន្តិ នោ វិសំយោគាយ, សឧបាទានាយ សំវត្តន្តិ នោ អនុបាទានាយ, មហិច្ឆតាយ សំវត្តន្តិ នោ អប្បិច្ឆតាយ, អសន្តុដ្ឋិយា សំវត្តន្តិ នោ សន្តុដ្ឋិយា, កោសជ្ជាយ សំវត្តន្តិ នោ វីរិយារម្ភាយ, សង្គណិកាយ សំវត្តន្តិ នោ បវិវេកាយ, អាចយាយ សំវត្តន្តិ នោ អបចយាយ។ ឯកំសេន, គោតមិ, ជានេយ្យាសិ ‘នេសោ ធម្មោ នេសោ វិនយោ នេតំ សត្ថុ សាសន’ន្តិ។

> “យេ ច ខោ ត្វំ, គោតមិ, ធម្មេ ជានេយ្យាសិ, ឥមេ ធម្មា វិរាគាយ សំវត្តន្តិ នោ សរាគាយ, វិសំយោគាយ សំវត្តន្តិ នោ សំយោគាយ។ អនុបាទានាយ សំវត្តន្តិ នោ សឧបាទានាយ, អប្បិច្ឆតាយ សំវត្តន្តិ នោ មហិច្ឆតាយ, សន្តុដ្ឋិយា សំវត្តន្តិ នោ អសន្តុដ្ឋិយា, វីរិយារម្ភាយ សំវត្តន្តិ នោ កោសជ្ជាយ, បវិវេកាយ សំវត្តន្តិ នោ សង្គណិកាយ, អបចយាយ សំវត្តន្តិ នោ អាចយាយ។ ឯកំសេន, គោតមិ , ជានេយ្យាសិ ‘ឯសោ ធម្មោ ឯសោ វិនយោ ឯតំ សត្ថុ សាសន’’’ន្តិ (ចូឡវ. ៤០៦; អ. និ. ៨.៥៣)។

តស្មា **សុត្តេ**តិ តេបិដកពុទ្ធវចនេ ឱតារេតព្ពានិ។ **វិនយេ**តិ ឯតស្មិំ រាគាទិវិនយការណេ សំសន្ទេតព្ពានីតិ អយមេត្ថ អត្ថោ។ **ន ចេវ សុត្តេ ឱតរន្តី**តិ សុត្តបដិបាដិយា កត្ថចិ អនាគន្ត្វា ឆល្លិំ ឧដ្ឋបេត្វា គុឡ្ហវេស្សន្តរ-គុឡ្ហឧម្មគ្គ-គុឡ្ហវិនយវេទល្លបិដកានំ អញ្ញតរតោ អាគតានិ បញ្ញាយន្តីតិ អត្ថោ។ ឯវំ អាគតានិ ហិ រាគាទិវិនយេ ច អបញ្ញាយមានានិ ឆឌ្ឌេតព្ពានិ ហោន្តិ។ តេន វុត្តំ – “ឥតិ ហិទំ, ភិក្ខវេ, ឆឌ្ឌេយ្យាថា”តិ។ ឯតេនុបាយេន សព្ពត្ថ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ **ឥទំ, ភិក្ខវេ, ចតុត្ថំ មហាបទេសំ ធារេយ្យាថា**តិ ឥមំ, ភិក្ខវេ, ចតុត្ថំ ធម្មស្ស បតិដ្ឋានោកាសំ ធារេយ្យាថាតិ។

សញ្ចេតនិយវគ្គោ តតិយោ។

(១៩) ៤. ព្រាហ្មណវគ្គោ

១. យោធាជីវសុត្តវណ្ណនា

១៨១. ចតុត្ថស្ស បឋមេ **ឋានកុសលោ**តិ យេន ឋានេន ឋិតោ អវិរាធេត្វា វិជ្ឈិតុំ សក្កោតិ, តស្មិំ ឋានេ កុសលោ។ សេសំ ហេដ្ឋា វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពំ។

២. បាដិភោគសុត្តវណ្ណនា

១៨២. ទុតិយេ **នត្ថិ កោចិ បាដិភោគោ**តិ អហំ តេ បាដិភោគោតិ ឯវំ បាដិភោគោ ភវិតុំ សមត្ថោ នាម នត្ថិ។ **ជរាធម្មន្តិ** ជរាសភាវំ។ ឯស នយោ សព្ពត្ថ។

៣. សុតសុត្តវណ្ណនា

១៨៣. តតិយេ **នត្ថិ តតោ ទោសោ**តិ តស្មិំ ទោសោ នាម នត្ថីតិ អត្ថោ។

៤. អភយសុត្តវណ្ណនា

១៨៤. ចតុត្ថេ កិច្ឆាជីវិតការណដ្ឋេន រោគោវ **រោគាតង្កោ** នាម។ **ផុដ្ឋស្សា**តិ តេន រោគាតង្កេន សមន្នាគតស្ស។ **ឧរត្តាឡិំ កន្ទតី**តិ ឧរំ តាឡេត្វា រោទតិ។ **អកតកល្យាណោ**តិអាទីសុ កល្យាណំ វុច្ចតិ បុញ្ញកម្មំ, តំ អកតំ ឯតេនាតិ អកតកល្យាណោ។ សេសបទេសុបិ ឯសេវ នយោ។ បុញ្ញកម្មមេវ ហិ កោសល្លសម្ភូតត្តា **កុសលំ**, ភីតស្ស បរិត្តាយកត្តា **ភីរុត្តាណន្តិ** វុច្ចតិ។ **កតបាបោ**តិអាទីសុ បាបំ វុច្ចតិ លាមកំ អកុសលកម្មំ។ **លុទ្ទន្តិ** កក្ខឡកម្មំ។ **កិព្ពិសន្តិ** សមលំ អបរិសុទ្ធកម្មំ។ **កង្ខី ហោតី**តិ ពុទ្ធធម្មសង្ឃគុណេសុ ចេវ សិក្ខាយ ច បុព្ពន្តេ ច អបរន្តេ ច បុព្ពន្តាបរន្តេ ច បដិច្ចសមុប្បាទេ ចាតិ អដ្ឋសុ ឋានេសុ កង្ខាយ សមន្នាគតោ ហោតិ។ **វិចិកិច្ឆី**តិ វិចិកិច្ឆាយ សមន្នាគតោ សាសនសទ្ធម្មេ ន និដ្ឋំ គតោ, ឧគ្គហបរិបុច្ឆាវសេន និដ្ឋំ គន្តុំ ន សក្កោតិ។ ឥមិនា នយេន សព្ពត្ថ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

៥. ព្រាហ្មណសច្ចសុត្តវណ្ណនា

១៨៥. បញ្ចមេ **ព្រាហ្មណសច្ចានី**តិ ព្រាហ្មណានំ សច្ចានិ តថានិ។ **សោ តេន ន សមណោតិ មញ្ញតី**តិ សោ ខីណាសវោ តេន សច្ចេន "អហំ សមណោ"តិ តណ្ហាមានទិដ្ឋីហិ ន មញ្ញតិ។ សេសបទេសុបិ ឯសេវ នយោ។ **យទេវ តត្ថ សច្ចំ, តទភិញ្ញាយា**តិ យំ តត្ថ "សព្ពេ បាណា អវជ្ឈា"តិ បដិបត្តិយា សច្ចំ តថំ អវិបរីតំ។ ឥមិនា វចីសច្ចំ អព្ភន្តរំ កត្វា បរមត្ថសច្ចំ និព្ពានំ ទស្សេតិ។ **តទភិញ្ញាយា**តិ តំ ឧភយម្បិ អភិវិសិដ្ឋាយ បញ្ញាយ ជានិត្វា។ **អនុទ្ទយាយ អនុកម្បាយ បដិបន្នោ ហោតី**តិ អនុទ្ទយត្ថាយ ច អនុកម្បត្ថាយ ច យា បដិបទា, តំ បដិបន្នោ ហោតិ, បូរេត្វា ឋិតោតិ អត្ថោ។ សេសបដិបទាសុបិ ឯសេវ នយោ។

សព្ពេ កាមាតិ សព្ពេ វត្ថុកាមកិលេសកាមា។ **ឥតិ វទំ ព្រាហ្មណោ សច្ចមាហា**តិ ឯវម្បិ វទន្តោ ខីណាសវព្រាហ្មណោ សច្ចមេវ អាហ។ **សព្ពេ ភវា**តិ កាមភវាទយោ តយោបិ។ **នាហំ ក្វចនី**តិ ឯត្ថ បន ចតុក្កោដិកសុញ្ញតា កថិតា។ អយញ្ហិ "នាហំ ក្វចនី"តិ ក្វចិ អត្តានំ ន បស្សតិ, **កស្សចិ កិញ្ចនតស្មិន្តិ** អត្តនោ អត្តានំ កស្សចិ បរស្ស កិញ្ចនភាវេ ឧបនេតព្ពំ ន បស្សតិ, ភាតិដ្ឋានេ ភាតរំ, សហាយដ្ឋានេ សហាយំ, បរិក្ខារដ្ឋានេ វា បរិក្ខារំ មញ្ញិត្វា ឧបនេតព្ពំ ន បស្សតីតិ អត្ថោ។ **ន ច មម ក្វចនី**តិ ឯត្ថ មមសទ្ទំ តាវ ឋបេត្វា "ន ច ក្វចនិ បរស្ស ច អត្តានំ ក្វចិ ន បស្សតី"តិ អយមត្ថោ។ ឥទានិ "មមសទ្ទំ អាហរិត្វា មម កិស្មិញ្ចិ កិញ្ចនំ នត្ថី"តិ សោ បរស្ស អត្តា មម កិស្មិញ្ចិ កិញ្ចនភាវេ អត្ថីតិ ន បស្សតិ, អត្តនោ ភាតិដ្ឋានេ ភាតរំ, សហាយដ្ឋានេ សហាយំ, បរិក្ខារដ្ឋានេ វា បរិក្ខារន្តិ កិស្មិញ្ចិ ឋានេ បរស្ស អត្តានំ ឥមិនា កិញ្ចនភាវេន ឧបនេតព្ពំ ន បស្សតីតិ អត្ថោ។ ឯវមយំ យស្មា នេវ កត្ថចិ អត្តានំ បស្សតិ, ន តំ បរស្ស កិញ្ចនភាវេ ឧបនេតព្ពំ បស្សតិ, ន បរស្ស អត្តានំ បស្សតិ, ន បរស្ស អត្តានំ អត្តនោ កិញ្ចនភាវេ ឧបនេតព្ពំ បស្សតីតិ។ **ឥតិ វទំ ព្រាហ្មណោ**តិ ឯវំ ចតុក្កោដិកំ សុញ្ញតំ វទន្តោបិ ខីណាសវព្រាហ្មណោ តស្សា បដិបទាយ សម្មា បដិវិទ្ធត្តា សច្ចមេវ អាហ, ន មុសាតិ សព្ពេសុបិ វារេសុ មញ្ញនានំ បហីនត្តាយេវ ន មញ្ញតីតិ ច អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ **អាកិញ្ចញ្ញំយេវ បដិបទន្តិ** កិញ្ចនភាវវិរហិតំ និប្បលិពោធំ និគ្គហណមេវ បដិបទំ បដិបន្នោ ហោតិ បូរេត្វា ឋិតោ។

ឥមានិ ខោ បរិព្ពាជកា ចត្តារិ ព្រាហ្មណសច្ចានិ មយា សយំ អភិញ្ញា សច្ឆិកត្វា បវេទិតានីតិ យានិ តុម្ហេ ភោវាទិព្រាហ្មណានំ សច្ចានិ វទេថ, តេហិ អញ្ញានិ មយា ឥមានិ ពាហិតបាបព្រាហ្មណស្ស ចត្តារិ សច្ចានិ ចតូហិ មគ្គេហិ សោឡសវិធេន កិច្ចេន ជានិត្វា បច្ចក្ខំ កត្វា បវេទិតានិ ទេសិតានិ ជោតិតានីតិ អត្ថោ។ ឥតិ ឥមស្មឹ សុត្តេ ចតូសុបិ ឋានេសុ ខីណាសវស្សេវ វចីសច្ចមេវ កថិតន្តិ។

៦. ឧម្មគ្គសុត្តវណ្ណនា

១៨៦. ឆដ្ឋេ **បរិកស្សតី**តិ អាកឌ្ឍិយតិ។ **ឧម្មគ្គោ**តិ ឧម្មុជ្ជនំ, បញ្ញាគមនន្តិ អត្ថោ។ បញ្ញា ឯវ វា ឧម្មុជ្ជនដ្ឋេន ឧម្មគ្គោតិ វុច្ចតិ។ សាវ បដិភានដ្ឋេន **បដិភានំ។ ចិត្តស្ស ឧប្បន្នស្ស វសំ គច្ឆតី**តិ យេ ចិត្តស្ស វសំ គច្ឆន្តិ, តេសំយេវេត្ថ គហណំ វេទិតព្ពំ។ **អត្ថមញ្ញាយ ធម្មមញ្ញាយា**តិ អត្ថញ្ច បាឡិញ្ច ជានិត្វា។ **ធម្មានុធម្មប្បដិបន្នោ ហោតី**តិ លោកុត្តរធម្មស្ស អនុច្ឆវិកធម្មំ សហ សីលេន បុព្ពភាគប្បដិបទំ បដិបន្នោ ហោតិ។ **និព្ពេធិកបញ្ញោ**តិ និព្ពិជ្ឈនកបញ្ញោ។ **ឥទំ ទុក្ខ**ន្តិ ឋបេត្វា តណ្ហំ សេសំ តេភូមកក្ខន្ធបញ្ចកំ ទុក្ខន្តិ សុតំ ហោតិ។ **បញ្ញាយា**តិ មគ្គបញ្ញាយ។ **អយំ ទុក្ខសមុទយោ**តិ វដ្ដមូលកតណ្ហា តស្ស ទុក្ខស្ស សមុទយោតិ សុតំ ហោតិ។ ឥមិនា ឧបាយេន សេសទ្វយេបិ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ ចតុត្ថបញ្ហវិស្សជ្ជនេន អរហត្តផលំ កថិតន្តិ វេទិតព្ពំ។

៧. វស្សការសុត្តវណ្ណនា

១៨៧. សត្តមេ **តោទេយ្យស្សា**តិ តុទិគាមវាសិកស្ស។ **បរិសតី**តិ សន្និបតិតាយ បរិសាយ។ **បរូបារម្ភំ វត្តេន្តី**តិ បរគរហំ បវត្តេន្តិ កថេន្តិ។ **ពាលោ អយំ រាជា**តិអាទិ យំ តេ ឧបារម្ភំ វត្តេន្តិ, តស្ស ទស្សនត្ថំ វុត្តំ។ **សមណេ រាមបុត្តេ**តិ ឧទកេ រាមបុត្តេ។ **អភិប្បសន្នោ**តិ អតិក្កម្ម បសន្នោ។ **បរមនិបច្ចការ**ន្តិ ឧត្តមនិបាតកិរិយំ នីចវុត្តឹ។ **បរិហារកា**តិ បរិចារកា។ **យមកោ**តិអាទីនិ តេសំ នាមានិ។ តេសុ ហិ ឯកោ យមកោ នាម, ឯកោ មោគ្គល្លោ នាម, ឯកោ ឧគ្គោ នាម, ឯកោ នាវិន្ទកី នាម, ឯកោ គន្ធព្ពោ នាម, ឯកោ អគ្គិវេស្សោ នាម។ **ត្យាស្សុទ**ន្តិ ឯត្ថ **អស្សុទ**ន្តិ និបាតមត្តំ, តេ អត្តនោ បរិសតិ និសិន្នេតិ អត្ថោ។ **ឥមិនា នយេន នេតី**តិ ឥមិនា ការណេន អនុនេតិ ជានាបេតិ។ **ករណីយាធិករណីយេសូ**តិ បណ្ឌិតេហិ កត្តព្ពកិច្ចេសុ ច អតិរេកកត្តព្ពកិច្ចេសុ ច។ **វចនីយាធិវចនីយេសូ**តិ វត្តព្ពេសុ ច អតិរេកវត្តព្ពេសុ ច។ **អលមត្ថទសតរេហី**តិ ឯត្ថ អត្ថេ បស្សិតុំ សមត្ថា អលមត្ថទសា, តេ អតិសិត្វា ឋិតា អលមត្ថទសតរា, តេហិ អលមត្ថទសតរេហិ។ **អលមត្ថទសតរោ**តិ អលមត្ថទសតាយ ឧត្តរិតរោ, ឆេកេហិ ឆេកតរោ បណ្ឌិតេហិ បណ្ឌិតតរោតិ បុច្ឆន្តោ ឯវមាហ។ អថស្ស តេ បដិបុច្ឆន្តា **ឯវំ ភោ**តិអាទិមាហំសុ។ ឥតិ ព្រាហ្មណោ អត្តនោ សប្បុរិសតាយ តំ ឯឡេយ្យរាជានម្បិ តស្ស បរិវារិកេបិ ឧទកម្បិ រាមបុត្តំ បសំសិ។ អន្ធោ វិយ ហិ អសប្បុរិសោ, ចក្ខុមា វិយ សប្បុរិសោ។ យថា អន្ធោ នេវ អនន្ធំ ន អន្ធំ បស្សតិ, ឯវំ អសប្បុរិសោ នេវ សប្បុរិសំ ន អសប្បុរិសំ ជានាតិ។ យថា ចក្ខុមា អន្ធម្បិ អនន្ធម្បិ បស្សតិ, ឯវំ សប្បុរិសោ សប្បុរិសម្បិ អសប្បុរិសម្បិ ជានាតិ។ តោទេយ្យោបិ សប្បុរិសតាយ អសប្បុរិសេ អញ្ញាសីតិ ឥមមត្ថំ បដិច្ច តុដ្ឋមានសោ ព្រាហ្មណោ **អច្ឆរិយំ ភោ, គោតមា**តិអាទីនិ វត្វា តថាគតស្ស ភាសិតំ អនុមោទិត្វា បក្កាមិ។

៨. ឧបកសុត្តវណ្ណនា

១៨៨. អដ្ឋមេ **ឧបកោ**តិ តស្ស នាមំ។ **មណ្ឌិកាបុត្តោ**តិ មណ្ឌិកាយ បុត្តោ។ **ឧបសង្កមី**តិ សោ កិរ ទេវទត្តស្ស ឧបដ្ឋាកោ, “កឹ នុ ខោ សត្ថា មយិ អត្តនោ សន្តិកំ ឧបគតេ វណ្ណំ កថេស្សតិ, ឧទាហុ អវណ្ណ”ន្តិ បរិគ្គណ្ហនត្ថំ ឧបសង្កមិ។ “នេរយិកោ ទេវទត្តោ កប្បដ្ឋោ អតេកិច្ឆោ”តិ (ចូឡវ. ៣៤៨) វចនំ សុត្វា សត្ថារំ ឃដ្ដេតុកាមោ ឧបសង្កមីតិបិ វទន្តិ។ **បរូបារម្ភំ វត្តេតី**តិ បរគរហំ កថេតិ។ **សព្ពោ សោ ន ឧបបាទេតី**តិ សព្ពោបិ សោ កុសលធម្មំ ន ឧប្បាទេតិ, អត្តនោ វា វចនំ ឧបបាទេតុំ អនុច្ឆវិកំ កាតុំ ន សក្កោតិ។ **អនុបបាទេន្តោ គារយ្ហោ ហោតី**តិ កុសលំ ធម្មំ ឧប្បាទេតុំ អសក្កោន្តោ អត្តនោ ច វចនំ ឧបបន្នំ អនុច្ឆវិកំ កាតុំ អសក្កោន្តោ គារយ្ហោ ហោតិ។ **ឧបវជ្ជោ**តិ ឧបវទិតព្ពោ ច ហោតិ, វជ្ជេន វា ឧបេតោ ហោតិ, សទោសោ ហោតីតិ អត្ថោ។

អថ ភគវា តស្ស វាទំ គហេត្វា តស្សេវ គីវាយ បដិមុញ្ចន្តោ **បរូបារម្ភ**ន្តិអាទិមាហ។ **ឧម្មុជ្ជមានកំយេវា**តិ ឧទកតោ សីសំ ឧក្ខិបន្តំយេវ។ **តត្ថ អបរិមាណា បទា**តិអាទីសុ តស្មឹ អកុសលន្តិ បញ្ញាបនេ បទានិបិ អក្ខរានិបិ ធម្មទេសនាបិ អបរិមាណាយេវ។ **ឥតិបិទំ អកុសល**ន្តិ ឥទម្បិ អកុសលំ ឥទម្បិ អកុសលំ ឥមិនាបិ ការណេន ឥមិនាបិ ការណេន អកុសលន្តិ ឯវំ អកុសលបញ្ញត្តិយំ អាគតានិបិ អបរិមាណានិ។ អថាបិ អញ្ញេនាការេន

តថាគតោ តំ ធម្មំ ទេសេយ្យ, ឯវម្បិស្ស ទេសនា អបរិមាណា ភវេយ្យ។ យថាហ – “អបរិយាទិន្នាវស្ស តថាគតស្ស ធម្មទេសនា, អបរិយាទិន្នំ ធម្មបទព្យញ្ជន”ន្តិ (ម. និ. ១.១៦១)។ ឥមិនា ឧបាយេន សព្ពវារេសុ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ **យាវ ផំសី វតាយ**ន្តិ យាវ គុណផំសី វត អយំ។ **លោណការទារកោ**តិ លោណការគាមទារកោ។ **យត្រ ហិ នាមា**តិ យោ ហិ នាម។ **អាសាទេតព្ពំ មញ្ញិស្សតី**តិ ឃដ្ដេតព្ពំ មញ្ញិស្សតិ។ **អបេហី**តិ អបគច្ឆ, មា មេ បុរតោ អដ្ឋាសិ។ ឯវញ្ច បន វត្វា គីវាយ គណ្ហាបេត្វា និក្កឌ្ឍាបេសិយេវាតិ។

៩. សច្ឆិករណីយសុត្តវណ្ណនា

១៨៩. នវមេ **កាយេនា**តិ នាមកាយេន។ **សច្ឆិករណីយា**តិ បច្ចក្ខំ កាតព្ពា។ **សតិយា**តិ បុព្ពេនិវាសានុស្សតិយា។ **ចក្ខុនា**តិ ទិព្ពចក្ខុនា។ **បញ្ញាយា**តិ ឈានបញ្ញាយ វិបស្សនាបញ្ញា សច្ឆិកាតព្ពា, វិបស្សនាបញ្ញាយ មគ្គបញ្ញា, មគ្គបញ្ញាយ ផលបញ្ញា, ផលបញ្ញាយ បច្ចវេក្ខណបញ្ញា សច្ឆិកាតព្ពា, បត្តព្ពាតិ អត្ថោ។ អាសវានំ ខយសង្ខាតំ បន អរហត្តំ បច្ចវេក្ខណវសេន បច្ចវេក្ខណបញ្ញាយ សច្ឆិករណីយំ នាមាតិ។

១០. ឧបោសថសុត្តវណ្ណនា

១៩០. ទសមេ **តុណ្ហីភូតំ តុណ្ហីភូត**ន្តិ យតោ យតោ អនុវិលោកេតិ, តតោ តតោ តុណ្ហីភូតមេវ។ **ភិក្ខូ អាមន្តេសី**តិ បដិបត្តិសម្បន្នេ ភិក្ខូ បសន្នេហិ ចក្ខូហិ អនុវិលោកេត្វា ឧប្បន្នធម្មបាមោជ្ជោ ថោមេតុកាមតាយ អាមន្តេសិ។ **អបលាបា**តិ បលាបរហិតា។ ឥតរំ តស្សេវ វេវចនំ។ **សុទ្ធា**តិ និម្មលា។ **សារេ បតិដ្ឋិតា**តិ សីលាទិសារេ បតិដ្ឋិតា។ **អល**ន្តិ យុត្តំ។ **យោជនគណនានី**តិ ឯកំ យោជនំ យោជនមេវ, ទសបិ យោជនានិ យោជនានេវ។ តតោ ឧទ្ធំ “យោជនគណនានី”តិ វុច្ចតិ។ ឥធ បន យោជនសតម្បិ យោជនសហស្សម្បិ អធិប្បេតំ។ **បុដោសេនាបី**តិ បុដោសំ វុច្ចតិ បាថេយ្យំ, បាថេយ្យំ គហេត្វាបិ ឧបសង្កមិតុំ យុត្តមេវាតិ អត្ថោ។ បុដំសេនាតិបិ បាឋោ។ តស្សត្ថោ – បុដោ អំសេ អស្សាតិ បុដំសោ, តេន បុដំសេន, អំសេន បាថេយ្យបុដំ វហន្តេនាបីតិ វុត្តំ ហោតិ។

ឥទានិ ឯវរូបេហិ ឯវរូបេហិ ច គុណេហិ សមន្នាគតា ឯត្ថ ភិក្ខូ អត្ថីតិ ទស្សេតុំ **សន្តិ ភិក្ខវេ**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **ទេវប្បត្តា**តិ ឧបបត្តិទេវនិព្ពត្តកំ ទិព្ពវិហារំ ទិព្ពវិហារេន ច អរហត្តំ បត្តា។ **ព្រហ្មប្បត្តា**តិ និទ្ទោសដ្ឋេន ព្រហ្មភាវសាធកំ ព្រហ្មវិហារំ ព្រហ្មវិហារេន ច អរហត្តំ បត្តា។ **អានេញ្ជប្បត្តា**តិ អនិញ្ជនភាវសាធកំ អានេញ្ជំ អានេញ្ជេន ច អរហត្តំ បត្តា។ **អរិយប្បត្តា**តិ បុថុជ្ជនភាវំ អតិក្កម្ម អរិយភាវំ បត្តា។ **ឯវំ ខោ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុ ទេវប្បត្តោ ហោតី**តិអាទីសុ ឯវំ រូបាវចរចតុត្ថជ្ឈានេ ឋត្វា ចិត្តំ វិវដ្ដេត្វា អរហត្តំ បត្តោ ទេវប្បត្តោ នាម ហោតិ , ចតូសុ ព្រហ្មវិហារេសុ ឋត្វា ចិត្តំ វិវដ្ដេត្វា អរហត្តំ បត្តោ ព្រហ្មប្បត្តោ នាម, ចតូសុ អរូបជ្ឈានេសុ ឋត្វា ចិត្តំ វិវដ្ដេត្វា អរហត្តំ បត្តោ អានេញ្ជប្បត្តោ នាម។ **ឥទំ ទុក្ខ**ន្តិអាទីហិ ចតូហិ សច្ចេហិ ចត្តារោ មគ្គា តីណិ ច ផលានិ កថិតានិ។ តស្មា ឥមំ អរិយធម្មំ បត្តោ ភិក្ខុ អរិយប្បត្តោ នាម ហោតីតិ។

ព្រាហ្មណវគ្គោ ចតុត្ថោ។

(២០) ៥. មហាវគ្គោ

១. សោតានុគតសុត្តវណ្ណនា

១៨១. បញ្ចមស្ស បឋមេ **សោតានុគតានន្តិ** បសាទសោតំ ឱទហិត្វា ញាណសោតេន វវត្ថបិតានំ។ **ចត្តារោ អានិសំសា បាដិកង្ខាតិ** ចត្តារោ គុណានិសំសា បាដិកង្ខិតព្ពា។ ឥទំ បន ភគវតា អត្ថុប្បត្តិវសេន អារទ្ធំ។ កតរអត្ថុប្បត្តិវសេនាតិ? ភិក្ខូនំ ធម្មស្សវនាយ អនុបសង្កមនអត្ថុប្បត្តិវសេន។ បញ្ចសតា កិរ ព្រាហ្មណបព្ពជិតា “សម្មាសម្ពុទ្ធោ លិង្គវចនវិភត្តិបទព្យញ្ជនាទីហិ កថេន្តោ អម្ហេហិ ញាតមេវ កថេស្សតិ, អញ្ញាតំ កឹ កថេស្សតី”តិ ធម្មស្សវនត្ថំ ន គច្ឆន្តិ។ សត្ថា តំ បវត្តិំ សុត្វា តេ បក្កោសាបេត្វា “កស្មា ឯវំ ករោថ, សក្កច្ចំ ធម្មំ សុណាថ, សក្កច្ចំ ធម្មំ សុណន្តានញ្ច សជ្ឈាយន្តានញ្ច ឥមេ ឯត្តកា អានិសំសា”តិ ទស្សេន្តោ ឥមំ ទេសនំ អារភិ។

តត្ថ **ធម្មំ បរិយាបុណាតីតិ** សុត្តំ គេយ្យន្តិអាទិកំ នវង្គំ សត្ថុសាសនភូតំ តន្តិធម្មំ វឡញ្ជេតិ។ **សោតានុគតា ហោន្តីតិ** សោតំ អនុប្បត្តា អនុបវិដ្ឋា ហោន្តិ។ **មនសានុបេក្ខិតាតិ** ចិត្តេន ឱលោកិតា។ **ទិដ្ឋិយា សុប្បដិវិទ្ធាតិ** អត្ថតោ ច ការណតោ ច បញ្ញាយ សុដ្ឋុ បដិវិទ្ធា បច្ចក្ខំ កតា។ **មុដ្ឋស្សតិ កាលំ កុរុមានោតិ** នយិទំ ពុទ្ធវចនំ អនុស្សរណសតិយា អភាវេន វុត្តំ, បុថុជ្ជនកាលកិរិយំ បន សន្ធាយ វុត្តំ។ បុថុជ្ជនោ ហិ មុដ្ឋស្សតិ កាលំ ករោតិ នាម។ **ឧបបជ្ជតីតិ** សុទ្ធសីលេ បតិដ្ឋិតោ ទេវលោកេ និព្ពត្តតិ។ **ធម្មបទា ប្លវន្តីតិ** អន្តរាភវេ និព្ពត្តមុដ្ឋស្សតិនោ, យេបិ បុព្ពេ សជ្ឈាយមូលិកា វាចាបរិចិតពុទ្ធវចនធម្មា, តេ សព្ពេ បសន្នេ អាទាសេ ឆាយា វិយ ប្លវន្តិ, បាកដា ហុត្វា បញ្ញាយន្តិ។ **ទន្ធោ, ភិក្ខវេ, សតុប្បាទោតិ** ពុទ្ធវចនានុស្សរណសតិយា ឧប្បាទោ ទន្ធោ គរុ។ អថ សោ សត្តោ ខិប្បំយេវ វិសេសគាមី ហោតិ, និព្ពានគាមី ហោតីតិ អត្ថោ។

ឥទ្ធិមា ចេតោវសិប្បត្តោតិ ឥទ្ធិសម្បន្នោ ចិត្តស្ស វសិភាវប្បត្តោ ខីណាសវោ។ **អយំ វា សោ ធម្មវិនយោតិ** ឯត្ថ វិភាវនត្ថោ វា-សទ្ទោ។ **យត្ថាតិ** យស្មិំ ធម្មវិនយេ។ **ព្រហ្មចរិយំ អចរិន្តិ** ព្រហ្មចរិយវាសំ វសិំ។ ឥទម្បិ ពុទ្ធវចនំ មយា បុព្ពេ វឡញ្ជិតន្តិ ពុទ្ធវចនានុស្សរណវសេនេតំ វុត្តំ។ **ទេវបុត្តោតិ** បញ្ចាលចណ្ឌោ វិយ ហត្ថកមហាព្រហ្មា វិយ សនង្កុមារព្រហ្មា វិយ ច ឯកោ ធម្មកថិកទេវបុត្តោ។ **ឱបបាតិកោ ឱបបាតិកំ សារេតីតិ** បឋមំ ឧប្បន្នោ ទេវបុត្តោ បច្ឆា ឧប្បន្នំ សារេតិ។ **សហបំសុកីឡិកាតិ** ឯតេន នេសំ ទីឃរត្តំ កតបរិចយភាវំ ទស្សេតិ។ **សមាគច្ឆេយ្យុន្តិ** សាលាយ វា រុក្ខមូលេ វា សម្មុខីភាវំ គច្ឆេយ្យុំ។ **ឯវំ វទេយ្យាតិ** សាលាយ វា រុក្ខមូលេ វា បឋមតរំ និសិន្នោ បច្ឆា អាគតំ ឯវំ វទេយ្យ។ សេសមេត្ថ បាឡិនយេនេវ វេទិតព្ពំ។

២. ឋានសុត្តវណ្ណនា

១៨២. ទុតិយេ **ឋានានីតិ** ការណានិ។ **ឋានេហីតិ** ការណេហិ។ **សោចេយ្យន្តិ** សុចិភាវោ។ **សំវសមានោតិ** ឯកតោ វសមានោ។ **ន សន្តតការីតិ** ន សតតការី។ **ន សន្តតវុត្តិ សីលេសូតិ** សតតំ សព្ពកាលំ សីលជីវិតំ ន ជីវតីតិ អត្ថោ។ **សំវោហារមានោតិ** កថេន្តោ។ **ឯកេន ឯកោ វោហរតីតិ** ឯកេន សទ្ធិំ ឯកោ ហុត្វា កថេតិ។ **វោក្កមតីតិ** ឱក្កមតិ។ **បុរិមវោហារា បច្ឆិមវោហារន្តិ** បុរិមកថាយ បច្ឆិមកថំ, បុរិមកថាយ ច បច្ឆិមកថា, បច្ឆិមកថាយ ច បុរិមកថា ន សមេតីតិ អត្ថោ។

ញាតិព្យសនេនាតិអាទីសុ ញាតីនំ ព្យសនំ ញាតិព្យសនំ, ញាតិវិនាសោតិ អត្ថោ។ ទុតិយបទេបិ ឯសេវ នយោ។ **រោគព្យសនេ** បន រោគោយេវ អារោគ្យវិនាសនតោ ព្យសនំ រោគព្យសនំ។ **អនុបរិវត្តន្តីតិ** អនុពន្ធន្តិ។ **លាភោ ចាតិ**អាទីសុ ឯកំ អត្តភាវំ លាភោ អនុបរិវត្តតិ, ឯកំ អលាភោតិ ឯវំ នយោ នេតព្ពោ។ **សាកច្ឆាយ មានោតិ** បញ្ហបុច្ឆនវិស្សជ្ជនវសេន សាកច្ឆំ ករោន្តោ។ **យថាតិ** យេនាការេន ។ **ឧម្មគ្គោតិ** បញ្ហុម្មគ្គោ។ **អភិនីហារោតិ** បញ្ហាភិសង្ខរណវសេន ចិត្តស្ស អភិនីហារោ។ **សមុទាហារោតិ** បញ្ហបុច្ឆនំ។ **សន្តន្តិ** បច្ចនីកសន្តតាយ សន្តំ កត្វា ន កថេតីតិ អត្ថោ។ **បណីតន្តិ** អតប្បកំ។ **អតក្កាវចរន្តិ** យថា តក្កេន នយគ្គាហេន គហេតុំ សក្កា ហោតិ, ឯវំ ន កថេតីតិ អត្ថោ។ **និបុណន្តិ** សណ្ហំ។ **បណ្ឌិតវេទនីយន្តិ** បណ្ឌិតេហិ ជានិតព្ពកំ។ សេសំ សព្ពត្ថ វុត្តានុសារេនេវ វេទិតព្ពំ។

៣. ភទ្ទិយសុត្តវណ្ណនា

១៨៣. តតិយេ **ឧបសង្កមីតិ** ភុត្តបាតរាសោ ហុត្វា មាលាគន្ធវិលេបនំ គហេត្វា ភគវន្តំ វន្ទិស្សាមីតិ ឧបសង្កមិ។ **មា អនុស្សវេនាតិ**អាទីសុ អនុស្សវវចនេន មម កថំ មា គណ្ហថាតិ ឥមិនា នយេន អត្ថោ

វេទិតព្វោ។ **សារម្ភោ**តិ ករណុត្តរិយលក្ខណោ សារម្ភោ។ **អលោភា**ទយោ លោភាទិបដិបក្ខវសេន វេទិតព្វា។ **កុសលធម្មូបសម្បទាយា**តិ កុសលធម្មានំ សម្បាទនត្ថាយ, បដិលាភត្ថាយាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **ឥមេ ចេបិ, ភទ្ទិយ, មហាសាលា**តិ បុរតោ ឋិតេ សាលរុក្ខេ ទស្សេន្តោ ឯវមាហ។ សេសមេត្ថ ហេដ្ឋា វុត្តនយត្តា ឧត្តានត្ថត្តា ច សុវិញ្ញេយ្យមេវ។ សត្ថុ បន ទេសនំ វិនិវដ្ដេន្តោ ភទ្ទិយោ សោតាបន្នោ ជាតោតិ។

៤. សាមុគិយាសុត្តវណ្ណនា

១៩៤. ចតុត្ថេ **សាមុគិយា**តិ សាមុគនិគមវាសិនោ។ **ព្យគ្ឃបជ្ជា**តិ តេ អាលបន្តោ ឯវមាហ។ កោលនគរស្ស ហិ កោលរុក្ខេ ហារេត្វា កតត្តា កោលនគរន្តិ ច ព្យគ្ឃបថេ មាបិតត្តា ព្យគ្ឃបជ្ជន្តិ ច ទ្វេ នាមានិ។ ឯតេសញ្ច បុព្ពបុរិសា តត្ថ វសិំសូតិ ព្យគ្ឃបជ្ជវាសិតាយ ព្យគ្ឃបជ្ជវាសិនោ ព្យគ្ឃបជ្ជាតិ វុច្ចន្តិ។ តេ អាលបន្តោ ឯវមាហ។ **បារិសុទ្ធិបធានិយង្គានី**តិ បារិសុទ្ធិអត្ថាយ បធានិយង្គានិ បទហិតព្ពវីរិយស្ស អង្គានិ, កោដ្ឋាសាតិ អត្ថោ។ **សីលបារិសុទ្ធិបធានិយង្គន្តិ** សីលបរិសោធនវីរិយស្សេតំ នាមំ។ តញ្ហិ សីលបារិសុទ្ធិបរិបូរណត្ថាយ បធានិយង្គន្តិ សីលបារិសុទ្ធិបធានិយង្គំ។ សេសេសុបិ ឯសេវ នយោ។ **តត្ថ តត្ថ បញ្ញាយ អនុគ្គហេស្សាមី**តិ តស្មិំ តស្មិំ ឋានេ វិបស្សនាបញ្ញាយ អនុគ្គហេស្សាមិ ។ **យោ តត្ថ ឆន្ទោ**តិអាទីសុ យោ តស្មិំ អនុគ្គណ្ហនេ កត្តុកាមតាឆន្ទោតិ ឥមិនា នយេន អត្ថោ វេទិតព្វោ។ សតិសម្បជញ្ញំ បនេត្ថ សតី ឧបដ្ឋបេត្វា ញាណេន បរិច្ឆិន្ទិត្វា វីរិយបគ្គហនត្ថំ វុត្តំ។ **រជនីយេសុ ធម្មេសុ ចិត្តំ វិរាជេតី**តិ រាគបច្ចយេសុ ឥដ្ឋារម្មណេសុ យថា ចិត្តំ វិរជ្ជតិ, ឯវំ ករោតិ។ **វិមោចនីយេសុ ធម្មេសុ ចិត្តំ វិមោចេតី**តិ យេហិ អារម្មណេហិ ចិត្តំ វិមោចេតព្ពំ, តេសុ យថា វិមុច្ចតិ, ឯវំ ករោតិ។ **វិរាជេត្វា**តិ ឯត្ថ មគ្គក្ខណេ វិរាជេតិ នាម, ផលក្ខណេ វិរត្តំ នាម ហោតិ។ ទុតិយបទេបិ ឯសេវ នយោ។ **សម្មាវិមុត្តិំ ផុសតី**តិ ហេតុនា នយេន អរហត្តផលវិមុត្តិំ ញាណផស្សេន ផុសតីតិ។

៥. វប្បសុត្តវណ្ណនា

១៩៥. បញ្ចមេ **វប្បោ**តិ ទសពលស្ស ចូឡបិតា សក្យរាជា។ **និគណ្ឋសាវកោ**តិ វេសាលិយំ សីហសេនាបតិ វិយ នាឡន្ទាយំ ឧបាលិគហបតិ វិយ ច និគណ្ឋស្ស នាដបុត្តស្ស ឧបដ្ឋាកោ។ **កាយេន សំវុតោ**តិ កាយទ្វារស្ស សំវុតត្តា បិហិតត្តា កាយេន សំវុតោ នាម។ សេសទ្វយេបិ ឯសេវ នយោ។ **អវិជ្ជាវិរាគា**តិ អវិជ្ជាយ ខយវិរាគេន។ **វិជ្ជុប្បាទា**តិ មគ្គវិជ្ជាយ ឧប្បាទេន។ **តំ ឋានន្តិ** តំ ការណំ។ **អវិបក្កវិបាកន្តិ** អលទ្ធវិបាកវារំ។ **តតោនិទានន្តិ** តំហេតុ តប្បច្ចយា។ **ទុក្ខវេទនិយា អាសវា អស្សវេយ្យុន្តិ** ទុក្ខវេទនាយ បច្ចយភូតា កិលេសា អស្សវេយ្យុំ, តស្ស បុរិសស្ស ឧប្បជ្ជេយ្យុន្តិ អត្ថោ។ **អភិសម្បរាយន្តិ** ទុតិយេ អត្តភាវេ។ **កាយសមារម្ភបច្ចយា**តិ កាយកម្មបច្ចយេន។ **អាសវា**តិ កិលេសា។ **វិឃាតបរិឡាហា**តិ ឯត្ថ **វិឃាតោ**តិ ទុក្ខំ។ **បរិឡាហោ**តិ កាយិកចេតសិកោ បរិឡាហោ។ **ផុស្ស ផុស្ស ព្យន្តីករោតី**តិ ញាណវជ្ឈំ កម្មំ ញាណផស្សេន ផុសិត្វា ផុសិត្វា ខយំ គមេតិ, វិបាកវជ្ឈំ កម្មំ វិបាកផស្សេន ផុសិត្វា ផុសិត្វា ខយំ គមេតិ។ **និជ្ជរា**តិ កិលេសជីរណកបដិបទា។ សេសវារេសុបិ ឯសេវ នយោ។ ឥធ បត្វា អយំ ភិក្ខុ ខីណាសវោ កាតព្វោ, ចត្តារិ មហាភូតានិ នីហរិត្វា ចតុសច្ចវវត្ថានំ ទស្សេត្វា យាវ អរហត្តផលំ កម្មដ្ឋានំ កថេតព្វំ។

ឥទានិ បន តស្ស ខីណាសវស្ស សតតវិហារេ ទស្សេតុំ **ឯវំ សម្មា វិមុត្តចិត្តស្សា**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **សម្មា វិមុត្តចិត្តស្សា**តិ ហេតុនា ការណេន សម្មា វិមុត្តស្ស។ **សតតវិហារា**តិ និច្ចវិហារា និពទ្ធវិហារា។ **នេវ សុមនោ ហោតី**តិ ឥដ្ឋារម្មណេ រាគវសេន ន សោមនស្សជាតោ ហោតិ។ **ន ទុម្មនោ**តិ អនិដ្ឋារម្មណេ បដិឃវសេន ន ទោមនស្សជាតោ ហោតិ។ **ឧបេក្ខកោ វិហរតិ សតោ សម្បជានោ**តិ សតិសម្បជញ្ញបរិគ្គហិតាយ មជ្ឈត្តាការលក្ខណាយ ឧបេក្ខាយ តេសុ អារម្មណេសុ ឧបេក្ខកោ មជ្ឈត្តោ ហុត្វា វិហរតិ។

កាយបរិយន្តិកន្តិ កាយន្តិកំ កាយបរិច្ឆិន្នំ, យាវ បញ្ចទ្វារកាយោ បវត្តតិ, តាវ បវត្តំ បញ្ចទ្វារិកវេទនន្តិ អត្ថោ។ **ជីវិតបរិយន្តិកន្តិ** ជីវិតន្តិកំ ជីវិតបរិច្ឆិន្នំ, យាវ ជីវិតំ បវត្តតិ, តាវ បវត្តំ មនោទ្វារិកវេទនន្តិ អត្ថោ។ តត្ថ បញ្ចទ្វារិកវេទនា បច្ឆា ឧប្បជ្ជិត្វា បឋមំ និរុជ្ឈតិ, មនោទ្វារិកវេទនា បឋមំ ឧប្បជ្ជិត្វា បច្ឆា និរុជ្ឈតិ។ សា ហិ បដិសន្ធិក្ខណេ វត្ថុរូបស្មិំយេវ បតិដ្ឋាតិ។ បញ្ចទ្វារិកា បវត្តេ បញ្ចទ្វារវសេន បវត្តមានា បឋមវយេ វីសតិវស្សកាលេ រជ្ជនទុស្សនមុយ្ហនវសេន អធិមត្តា ពលវតី ហោតិ, បណ្ណាសវស្សកាលេ ឋិតា ហោតិ, សដ្ឋិវស្សកាលតោ បដ្ឋាយ បរិហាយមានា, អសីតិនវុតិវស្សកាលេ មន្ទា ហោតិ។ តទា ហិ សត្តា "ចិររត្តំ ឯកតោ និសីទិម្ហា និបជ្ជិម្ហា"តិ វទន្តេបិ ន ជានាមាតិ វទន្តិ។ អធិមត្តានិបិ រូបាទិអារម្មណានិ ន បស្សាម, សុគន្ធទុគ្គន្ធំ វា សាទុអសាទុំ វា ថទ្ធមុទុកំ វាតិ ន ជានាមាតិបិ វទន្តិ។ ឥតិ នេសំ បញ្ចទ្វារិកវេទនា ភគ្គា ហោតិ, មនោទ្វារិកា បវត្តតិ។ សាបិ អនុបុព្ពេន បរិហាយមានា មរណសមយេ ហទយកោដិំយេវ និស្សាយ បវត្តតិ។ យាវ បនេសា បវត្តតិ, តាវ សត្តោ ជីវតីតិ វុច្ចតិ។ យទា នប្បវត្តតិ, តទា "មតោ និរុទ្ធោ"តិ វុច្ចតិ។

ស្វាយមត្តោ វាបិយា ទីបេតព្ពោ – យថា ហិ បុរិសោ បញ្ចឧទកមគ្គសម្បន្នំ វាបី ករេយ្យ។ បឋមំ ទេវេ វុដ្ឋេ បញ្ចហិ ឧទកមគ្គេហិ ឧទកំ បវិសិត្វា អន្តោវាបិយំ អាវាដេ បូរេយ្យ។ បុនប្បុនំ ទេវេ វស្សន្តេ ឧទកមគ្គេ បូរេត្វា គាវុតឌ្ឍយោជនមត្តំ ឱត្ថរិត្វា ឧទកំ តិដ្ឋេយ្យ តតោ តតោ វិស្សន្ទមានំ។ អថ និទ្ធមនតុម្ពេ វិវរិត្វា ខេត្តេសុ កម្មេ ករិយមានេ ឧទកំ និក្ខមន្តំ, សស្សបាកកាលេ ឧទកំ និក្ខន្តំ ឧទកំ បរិហីនំ, “មច្ឆេ គណ្ហាមា”តិ វត្តព្ពតំ អាបជ្ជេយ្យ។ តតោ កតិបាហេន អាវាដេសុយេវ ឧទកំ សណ្ឋហេយ្យ។ យាវ បន តំ អាវាដេសុ ហោតិ, តាវ មហាវាបិយំ ឧទកំ អត្ថីតិ សង្ខំ គច្ឆតិ។ យទា បន តត្ថ ឆិជ្ជតិ, តទា “វាបិយំ ឧទកំ នត្ថី”តិ វុច្ចតិ។ ឯវំ សម្បទមិទំ វេទិតព្ពំ។

បឋមំ ទេវេ វស្សន្តេ បញ្ចហិ មគ្គេហិ ឧទកេ បវិសន្តេ អាវាដានំ បូរណកាលោ វិយ ហិ បឋមមេវ បដិសន្ធិក្ខណេ មនោទ្វារិកវេទនាយ វត្ថុរូបេ បតិដ្ឋិតកាលោ, បុនប្បុនំ ទេវេ វស្សន្តេ បញ្ចមគ្គានំ បូរណកាលោ វិយ បវត្តេ បញ្ចទ្វារិកវេទនាយ បវត្តិ, គាវុតឌ្ឍយោជនមត្តំ អជ្ឈោត្ថរណំ វិយ បឋមវយេ វីសតិវស្សកាលេ រជ្ជនាទិវសេន តស្ស អធិមត្តពលវភាវោ, យាវ វាបិតោ ឧទកំ ន និក្ខមតិ, តាវ បូរាយ វាបិយា ឋិតកាលោ វិយ បញ្ញាសវស្សកាលេ តស្ស ឋិតកាលោ, និទ្ធមនតុម្ពេសុ វិវដេសុ កម្មេ ករិយមានេ ឧទកស្ស និក្ខមនកាលោ វិយ សដ្ឋិវស្សកាលតោ បដ្ឋាយ តស្ស បរិហានិ, ឧទកេ ភដ្ឋេ ឧទកមគ្គេសុ បរិត្តឧទកស្ស ឋិតកាលោ វិយ អសីតិនវុតិកាលេ បញ្ចទ្វារិកវេទនាយ មន្ទកាលោ, អាវាដេសុយេវ ឧទកស្ស បតិដ្ឋិតកាលោ វិយ ហទយវត្ថុកោដឹ និស្សាយ មនោទ្វារេ វេទនាយ បវត្តិកាលោ, អាវាដេសុ បរិត្តេបិ ឧទកេ សតិ “វាបិយំ ឧទកំ អត្ថី”តិ វត្តព្ពកាលោ វិយ យាវ សា បវត្តតិ, តាវ “សត្តោ ជីវតី”តិ វុច្ចតិ។ យថា បន អាវាដេសុ ឧទកេ ឆិន្នេ “នត្ថិ វាបិយំ ឧទក”ន្តិ វុច្ចតិ, ឯវំ មនោទ្វារិកវេទនាយ អប្បវត្តមានាយ សត្តោ មតោតិ វុច្ចតិ។ ឥមំ វេទនំ សន្ធាយ វុត្តំ – “ជីវិតបរិយន្តិកំ វេទនំ វេទិយមានោ”តិ។

កាយស្ស ភេទាតិ កាយស្ស ភេទេន។ **ឧទ្ធំ ជីវិតបរិយាទានា**តិ ជីវិតក្ខយតោ ឧទ្ធំ។ **ឥធេវា**តិ បដិសន្ធិវសេន បរតោ អគន្ត្វា ឥធេវ។ **សីតី ភវិស្សន្តី**តិ បវត្តិវិប្ផន្ទនទរថរហិតានិ សីតានិ អប្បវត្តនធម្មានិ ភវិស្សន្តិ។

ថូណំ បដិច្ចាតិ រុក្ខំ បដិច្ច។ **កុទ្ទាលបិដកំ អាទាយា**តិ កុទ្ទាលញ្ច ខណិត្តិញ្ច បច្ឆិញ្ច គហេត្វាតិ អត្ថោ។ ទេសនា បន កុទ្ទាលវសេនេវ កតា។ **មូលេ ឆិន្ទេយ្យា**តិ មូលម្ហិ កុទ្ទាលេន ឆិន្ទេយ្យ។ **បលិខណេយ្យា**តិ ខណិត្តិយា សមន្តា ខណេយ្យ។

ឯវមេវ ខោតិ ឯត្ថ ឥទំ ឱបម្មសំសន្ទនំ – រុក្ខោ វិយ ហិ អត្តភាវោ ទដ្ឋព្ពោ, រុក្ខំ បដិច្ច ឆាយា វិយ កុសលាកុសលំ កម្មំ, ឆាយំ អប្បវត្តំ កាតុកាមោ បុរិសោ វិយ យោគាវចរោ, កុទ្ទាលោ វិយ បញ្ញា, បិដកំ វិយ សមាធិ, ខណិត្តិ វិយ វិបស្សនា, ខណិត្តិយា មូលានំ បលិខណនកាលោ វិយ អរហត្តមគ្គេន អវិជ្ជាយ ឆេទនកាលោ, ខណ្ឌាខណ្ឌំ ករណកាលោ វិយ ខន្ធវសេន ទិដ្ឋកាលោ, ផាលនកាលោ វិយ អាយតនវសេន ទិដ្ឋកាលោ, សកលីករណកាលោ វិយ ធាតុវសេន ទិដ្ឋកាលោ, វាតាតបេន វិសោសនកាលោ វិយ កាយិកចេតសិកស្ស វីរិយស្ស ករណកាលោ, អគ្គិនា ឌហនកាលោ វិយ ញាណេន កិលេសានំ ឌហនកាលោ, មសិករណកាលោ វិយ វត្តមានក-បញ្ចក្ខន្ធកាលោ, មហាវាតេ ឱផុននកាលោ វិយ នទីសោតេ បវាហនកាលោ វិយ ច ឆិន្នមូលកានំ បញ្ចន្នំ ខន្ធានំ អប្បដិសន្ធិកនិរោធោ, ឱផុននប្បវាហនេហិ អបញ្ញត្តិកភាវូបគមោ វិយ បុនព្ភវេ វិបាកក្ខន្ធានំ អនុប្បាទេន អបណ្ណត្តិកភាវោ វេទិតព្ពោ។

ភគវន្តំ ឯតទវោចាតិ សត្ថុវិ ទេសនំ វិនិវដ្ដេន្តេ សោតាបត្តិផលំ បត្វា ឯតំ “សេយ្យថាបិ, ភន្តេ”តិអាទិវចនំ អវោច។ តត្ថ **ឧទយត្ថិកោ**តិ វឌ្ឍិអត្ថិកោ។ **អស្សបណិយំ បោសេយ្យា**តិ បញ្ច អស្សបោតសតានិ កិណិត្វា បច្ឆា វិក្កិណិស្សាមីតិ បោសេយ្យ។ សហស្សគ្ឃនកស្ស អស្សស្ស បញ្ចសតមត្តំ ឧបករណំ គន្ធមាលាទិវសេន បោសាវនិកំយេវ អគមាសិ។ អថស្ស តេ អស្សា ឯកទិវសេនេវ រោគំ ផុសិត្វា សព្ពេ ជីវិតក្ខយំ បាបុណេយ្យុន្តិ ឥមិនា អធិប្បាយេន ឯវមាហ។ **ឧទយញ្ចេវ នាធិគច្ឆេយ្យា**តិ វឌ្ឍិញ្ច គេហតោ នីហរិត្វា ទិន្នមូលញ្ច កិញ្ចិ ន លភេយ្យ។ **បយិរុបាសិន្តិ** ចតូហិ បច្ចយេហិ ឧបដ្ឋហឹ។ **ស្វាហំ ឧទយញ្ចេវ នាធិគច្ឆិន្តិ** សោ អហំ នេវ ឧទយំ ន គេហតោ ទិន្នធនំ អធិគច្ឆឹ, បណិយអស្សជគ្គនកោ នាម ជាតោស្មីតិ ទស្សេតិ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវាតិ។

៦. សាឡ្ហសុត្តវណ្ណនា

១៩៦. ឆដ្ឋេ **ទ្វយេនា**តិ ទ្វីហិ កោដ្ឋាសេហិ។ **ឱឃស្ស និត្ថរណ**ន្តិ ចតុរោឃនិត្ថរណំ។ **តបោជិគុច្ឆាហេតូ**តិ ទុក្ករការិកសង្ខាតេន តបេន បាបជិគុច្ឆនហេតុ ។ **អញ្ញតរំ សាមញ្ញង្គ**ន្តិ ឯកំ សមណធម្មកោដ្ឋាសំ។ **អបរិសុទ្ធកាយសមាចារា**តិអាទីសុ បុរិមេហិ តីហិ បទេហិ កាយិកវាចសិកចេតសិកសីលានំ អបរិសុទ្ធតំ ទស្សេត្វា បច្ឆិមេន បទេន អបរិសុទ្ធាជីវតំ ទស្សេតិ។ **ញាណទស្សនាយា**តិ មគ្គញាណសង្ខាតាយ ទស្សនាយ។ **អនុត្តរាយ សម្ពោធាយា**តិ អរហត្តាយ, អរហត្តញាណផស្សេន ផុសិតុំ អភព្ពាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **សាលលដ្ឋិ**ន្តិ សាលរុក្ខំ។ **នវ**ន្តិ តរុណំ។ **អកុក្កុច្ចកជាត**ន្តិ “ភវេយ្យ នុ ខោ, ន ភវេយ្យា”តិ អជនេតព្ពកុក្កុច្ចំ។ **លេខណិយា លិខេយ្យា**តិ អវលេខនមត្តកេន អវលិខេយ្យ។ **ធោវេយ្យា**តិ ឃំសេយ្យ។ **អន្តោ អវិសុទ្ធា**តិ អព្ភន្តរេ អសុទ្ធា អបនីតសារា។

ឯវមេវ ខោតិ ឯត្ថ ឥទំ ឱបម្មសំសន្ទនំ – សាលលដ្ឋិ វិយ ហិ អត្តភាវោ ទដ្ឋព្ពោ, នទីសោតំ វិយ សំសារសោតំ, បារំ គន្តុកាមបុរិសោ វិយ ទ្វាសដ្ឋិ ទិដ្ឋិយោ គហេត្វា ឋិតបុរិសោ, សាលលដ្ឋិយា ពហិទ្ធា សុបរិកម្មកតកាលោ វិយ ពហិទ្ធា តបចរណំ គាឡ្ហំ កត្វា គហិតកាលោ, អន្តោ អសុទ្ធកាលោ វិយ អព្ភន្តរេ សីលានំ អបរិសុទ្ធកាលោ, សាលលដ្ឋិយា សំសីទិត្វា អធោគមនំ វិយ ទិដ្ឋិគតិកស្ស សំសារសោតេ សំសីទនំ វេទិតព្ពំ។

ធិយារិត្តំ ពន្ធេយ្យាតិ ធិយញ្ច អរិត្តញ្ច យោជេយ្យ។ **ឯវមេវា**តិ ឯត្ថាបិ ឥទំ ឱបម្មសំសន្ទនំ – សាលលដ្ឋិ វិយ អត្តភាវោ, នទីសោតំ វិយ សំសារសោតំ, បារំ គន្តុកាមបុរិសោ វិយ យោគាវចរោ, ពហិទ្ធា សុបរិកម្មកតកាលោ វិយ ឆសុ ទ្វារេសុ សំវរស្ស បច្ចុបដ្ឋិតកាលោ, អន្តោ សុវិសោធិតភាវោ វិយ អព្ភន្តរេ បរិសុទ្ធសីលភាវោ, ធិយារិត្តពន្ធនំ វិយ កាយិកចេតសិកវីរិយករណំ, សោត្ថិនា បារិមតីរគមនំ វិយ អនុបុព្ពេន សីលំ បូរេត្វា សមាធី បូរេត្វា បញ្ញំ បូរេត្វា និព្ពានគមនំ ទដ្ឋព្ពំ។

កណ្ឌចិត្រកានីតិ សរលដ្ឋិសររជ្ជុសរបាសាទសរសាណិសរបោក្ខរណិសរបទុមានីតិ អនេកានិ កណ្ឌេហិ កត្តព្ពចិត្រានិ។ **អថ ខោ សោ តីហិ ឋានេហី**តិ សោ ឯវំ ពហូនិ កណ្ឌចិត្រកានិ ជានន្តោបិ ន រាជារហោ ហោតិ, តីហិយេវ បន ឋានេហិ ហោតីតិ អត្ថោ។ **សម្មាសមាធិ ហោតី**តិ មគ្គសមាធិនា ច ផលសមាធិនា ច សមាហិតោ ហោតីតិ អយមេត្ថ អត្ថោ។ **សម្មាទិដ្ឋី**តិ មគ្គសម្មាទិដ្ឋិយា សមន្នាគតោ។ **ឥទំ ទុក្ខ**ន្តិអាទីហិ ចតូហិ សច្ចេហិ ចត្តារោ មគ្គា តីណិ ច ផលានិ កថិតានិ។ អយំ បន មគ្គោនេវ អវិរាធិតំ វិជ្ឈតិ នាមាតិ វេទិតព្ពោ។ **សម្មាវិមុត្តី**តិ អរហត្តផលវិមុត្តិយា សមន្នាគតោ។ **អវិជ្ជាក្ខន្ធំ បទាលេតី**តិ អរហត្តមគ្គេន បទាលេតិ នាមាតិ វុច្ចតិ។ ឥមិនា ហិ ហេដ្ឋា អរហត្តមគ្គេន អវិជ្ជាក្ខន្ធោ បទាលិតោ , ឥធ បន បទាលិតំ ឧបាទាយ បទាលេតីតិ វត្តុំ វដ្ដតីតិ។

៧. មល្លិកាទេវីសុត្តវណ្ណនា

១៩៧. សត្តមេ **មល្លិកា ទេវី**តិ បសេនទិរញ្ញោ ទេវី។ **យេន មិធេកច្ចោ មាតុគាមោ**តិ យេន ឥធេកច្ចា ឥត្ថី។ **ទុព្ពណ្ណា**តិ ពីភច្ឆវណ្ណា។ **ទុរូបា**តិ ទុស្សណ្ឋិតា។ **សុបាបិកា**តិ សុដ្ឋុ បាបិកា សុដ្ឋុ លាមិកា។ **ទស្សនាយា**តិ បស្សិតុំ។ **ទលិទ្ទា**តិ ធនទលិទ្ទា។ **អប្បស្សកា**តិ សកេន ធនេន រហិតា។ **អប្បភោគា**តិ ឧបភោគបរិភោគភណ្ឌរហិតា។ **អប្បេសក្ខា**តិ អប្បបរិវារា។ **អឌ្ឍា**តិ ឥស្សរា។ **មហទ្ធនា**តិ វឡញ្ជនកធនេន មហទ្ធនា។ **មហាភោគា**តិ ឧបភោគបរិភោគភណ្ឌភោគេន មហាភោគា។ **មហេសក្ខា**តិ មហាបរិវារា។ **អភិរូបា**តិ ឧត្តមរូបា។ **ទស្សនីយា**តិ ទស្សនយុត្តា។ **បាសាទិកា**តិ ទស្សនេន បាសាទិកា។ **វណ្ណបោក្ខរតាយា**តិ វណ្ណេន ចេវ សរីរសណ្ឋានេន ច។

អភិសជ្ជតីតិ លគ្គតិ។ **ព្យាបជ្ជតី**តិ បកតី បជហតិ។ **បតិត្ថីយតី**តិ កោធវសេន ថិនភាវំ ថទ្ធភាវំ អាបជ្ជតិ។ **ន ទាតា ហោតី**តិ ន ទាយិកា ហោតិ។ **សេយ្យាវសថបទីបេយ្យ**ន្តិ ឯត្ថ **សេយ្យា**តិ មញ្ចបល្លង្កាទិសយនំ។ **អាវសថោ**តិ អាវសថាគារំ។ **បទីបេយ្យំ** វុច្ចតិ វដ្ដិតេលាទិបទីបូបករណំ។ ឥស្សាមនិកាតិ ឥស្សាយ សម្បយុត្តចិត្តា។ ឥមិនា នយេន សព្ពត្ថ អត្ថោ វេទិតព្ពោ ។ **កោធនា អហោសិ**ន្តិ កោធមនា អហោសិំ។ **អនិស្សាមនិកា អហោសិ**ន្តិ ឥស្សាវិរហិតចិត្តា អហោសិំ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

៨. អត្តន្តបសុត្តវណ្ណនា

១៩៨. អដ្ឋមេ អត្តន្តបាទីសុ អត្តានំ តបតិ ទុក្ខាបេតីតិ **អត្តន្តបោ**។ អត្តនោ បរិតាបនានុយោគំ **អត្តបរិតាបនានុយោគំ**។ បរំ តបតីតិ **បរន្តបោ**។ បរេសំ បរិតាបនានុយោគំ **បរបរិតាបនានុយោគំ**។ **ទិដ្ឋេវ ធម្មេ**តិ ឥមស្មិំយេវ អត្តភាវេ។ **និច្ឆាតោ**តិ ឆាតំ វុច្ចតិ តណ្ហា, សា អស្ស នត្ថីតិ និច្ឆាតោ។ សព្ពកិលេសានំ និព្ពុតត្តា

និព្ពុតោ។ អន្តោ តាបនកិលេសានំ អភាវា សីតលោ ជាតោតិ **សីតីភូតោ**។ ឈានមគ្គផលនិព្ពានសុខានិ បដិសំវេទេតីតិ **សុខប្បដិសំវេទី**។ **ព្រហ្មភូតេន អត្តនា**តិ សេដ្ឋភូតេន អត្តនា។

អចេលកោតិអាទីនិ វុត្តត្ថានេវ។ **ឱរព្ភិកា**ទីសុ ឧរព្ភា វុច្ចន្តិ ឯឡកា, ឧរព្ភេ ហនតីតិ **ឱរព្ភិកោ**។ **សូករិកា**ទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ **លុទ្ទោ**តិ ទារុណោ កក្ខឡោ។ **មច្ឆឃាតកោ**តិ មច្ឆពន្ធោ កេវដ្ដោ។ **ពន្ធនាគារិកោ**តិ ពន្ធនាគារគោបកោ។ **កុរូរកម្មន្តា**តិ ទារុណកម្មន្តា។

មុទ្ធាវសិត្តោតិ ខត្តិយាភិសេកេន មុទ្ធនិ អភិសិត្តោ។ **បុរត្ថិមេន នគរស្សា**តិ នគរតោ បុរត្ថិមាយ ទិសាយ។ **សន្ធាគារន្តិ** យញ្ញសាលំ។ **ខរាជិនំ និវាសេត្វា**តិ សខុរំ អជិនចម្មំ និវាសេត្វា។ **សប្បិតេលេនា**តិ សប្បិនា ចេវ តេលេន ច។ ឋបេត្វា ហិ សប្បឹ អវសេសោ យោ កោចិ ស្នេហោ តេលន្តិ វុច្ចតិ។ **កណ្ឌុវមានោ**តិ នខានំ ឆិន្នត្តា កណ្ឌុវិតព្ពកាលេ តេន កណ្ឌុវមានោ។ **អនន្តរហិតាយា**តិ អសន្ថតាយ។ **សរូបវច្ឆាយា**តិ សទិសវច្ឆាយ។ សចេ គាវី សេតា ហោតិ, វច្ឆោបិ សេតកោវ។ សចេ កបិលា វា រត្តា វា, វច្ឆកោបិ តាទិសោវាតិ ឯវំ សរូបវច្ឆាយ។ **សោ ឯវមាហា**តិ សោ រាជា ឯវំ វទេតិ។ **វច្ឆតរា**តិ តរុណវច្ឆកភាវំ អតិក្កន្តា ពលវវច្ឆា។ **វច្ឆតរីសុ**បិ ឯសេវ នយោ។ **ពារិហិសត្ថាយា**តិ បរិក្ខេបករណត្ថាយ ចេវ យញ្ញភូមិយំ អត្ថរណត្ថាយ ច។

ចតុត្ថបុគ្គលំ ពុទ្ធុប្បាទតោ បដ្ឋាយ ទស្សេតុំ **ឥធ, ភិក្ខវេ, តថាគតោ**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **តថាគតោ**តិអាទីនិ វុត្តត្ថានេវ។ **តំ ធម្មន្តិ** តំ វុត្តប្បការសម្បទំ ធម្មំ។ **សុណាតិ, គហបតិ, វា**តិ កស្មា បឋមំ គហបតឹ និទ្ទិសតិ? និហតមានត្តា ឧស្សន្នត្តា ច។ យេភុយ្យេន ហិ ខត្តិយកុលតោ បព្ពជិតា ជាតឹ និស្សាយ មានំ ករោន្តិ។ ព្រាហ្មណកុលា បព្ពជិតា មន្តេ និស្សាយ មានំ ករោន្តិ, ហីនជច្ចកុលា បព្ពជិតា អត្តនោ វិជាតិតាយ បតិដ្ឋាតុំ ន សក្កោន្តិ។ គហបតិទារកា បន កច្ឆេហិ សេទំ មុញ្ចន្តេហិ បិដ្ឋិយា លោណំ បុប្ផមានាយ ភូមឹ កសិត្វា តាទិសស្ស មានស្ស អភាវតោ និហតមានទប្បា ហោន្តិ។ តេ បព្ពជិត្វា មានំ វា ទប្បំ វា អកត្វា យថាពលំ ពុទ្ធវចនំ ឧគ្គហេត្វា វិបស្សនាយ កម្មំ ករោន្តា សក្កោន្តិ អរហត្តេ បតិដ្ឋាតុំ។ ឥតរេហិ ច កុលេហិ និក្ខមិត្វា បព្ពជិតា ន ពហុកា, គហបតិកាវ ពហុកា។ ឥតិ និហតមានត្តា ឧស្សន្នត្តា ច បឋមំ គហបតឹ និទ្ទិសតីតិ។

អញ្ញតរស្មិំ វាតិ ឥតរេសំ វា កុលានំ អញ្ញតរស្មិំ។ **បច្ចាជាតោ**តិ បតិជាតោ។ **តថាគតេ សទ្ធំ បដិលភតី**តិ បរិសុទ្ធំ ធម្មំ សុត្វា ធម្មសាមិម្ហិ តថាគតេ “សម្មាសម្ពុទ្ធោ វត ភគវា”តិ សទ្ធំ បដិលភតិ។ **ឥតិ បដិសញ្ចិក្ខតី**តិ ឯវំ បច្ចវេក្ខតិ។ **សម្ពាធោ ឃរាវាសោ**តិ សចេបិ សដ្ឋិហត្ថេ ឃរេ យោជនសតន្តរេបិ វា ទ្វេ ជាយម្បតិកា វសន្តិ, តថាបិ នេសំ សកិញ្ចនសបលិពោធដ្ឋេន ឃរាវាសោ សម្ពាធោវ។ **រជាបថោ**តិ រាគរជាទីនំ ឧដ្ឋានដ្ឋានន្តិ មហាអដ្ឋកថាយំ វុត្តំ។ អាគមនបថោតិបិ វដ្ដតិ។ អលគ្គនដ្ឋេន អព្ភោកាសោ វិយាតិ **អព្ភោកាសោ**។ បព្ពជិតោ ហិ កូដាគាររតនបាសាទទេវវិមានាទីសុ បិហិតទ្វារវាតបានេសុ បដិច្ឆន្នេសុ វសន្តោបិ នេវ លគ្គតិ ន សជ្ជតិ ន ពជ្ឈតិ។ តេន វុត្តំ – “អព្ភោកាសោ បព្ពជ្ជា”តិ។ អបិច **សម្ពាធោ ឃរាវាសោ** កុសលកិរិយាយ យថាសុខំ ឱកាសាភាវតោ, **រជាបថោ** អសំវុតសង្ការដ្ឋានំ វិយ រជានំ, កិលេសរជានំ សន្និបាតដ្ឋានតោ។ **អព្ភោកាសោ បព្ពជ្ជា** កុសលកិរិយាយ យថាសុខំ ឱកាសសព្ភាវតោ។

នយិទំ សុករំ…បេ… បព្ពជេយ្យន្តិ ឯត្ថ អយំ សង្ខេបកថា – យទេតំ សិក្ខត្តយព្រហ្មចរិយំ ឯកម្បិ ទិវសំ អខណ្ឌំ កត្វា ចរិមកចិត្តំ បាបេតព្ពតាយ **ឯកន្តបរិបុណ្ណំ**, ឯកទិវសម្បិ ច កិលេសមលេន អមលិនំ កត្វា ចរិមកចិត្តំ បាបេតព្ពតាយ **ឯកន្តបរិសុទ្ធំ, សង្ខលិខិតំ** លិខិតសង្ខសទិសំ ធោតសង្ខសប្បដិភាគំ ចរិតព្ពំ។ ឥទំ ន សុករំ អគារំ អជ្ឈាវសតា អគារមជ្ឈេ វសន្តេន ឯកន្តបរិបុណ្ណំ…បេ… ចរិតុំ។ យំនូនាហំ កេសេ ច មស្សុញ្ច ឱហារេត្វា កសាយរសបីតតាយ កាសាយានិ ព្រហ្មចរិយំ ចរន្តានំ អនុច្ឆវិកានិ វត្ថានិ អច្ឆាទេត្វា បរិទហិត្វា អគារស្មា និក្ខមិត្វា អនគារិយំ បព្ពជេយ្យន្តិ។ ឯត្ថ ច យស្មា អគារស្ស ហិតំ កសិវណិជ្ជាទិកម្មំ អគារិយន្តិ វុច្ចតិ, តញ្ច បព្ពជ្ជាយ នត្ថិ, តស្មា បព្ពជ្ជា អនគារិយាតិ ញាតព្ពា, តំ អនគារិយំ។ **បព្ពជេយ្យន្តិ** បដិបជ្ជេយ្យំ។

អប្បំ វាតិ សហស្សតោ ហេដ្ឋា ភោគក្ខន្ធោ អប្បោ នាម ហោតិ, សហស្សតោ បដ្ឋាយ មហា។ អាពន្ធនដ្ឋេន ញាតិយេវ **ញាតិបរិវដ្ដោ**។ សោ វីសតិយា ហេដ្ឋា អប្បោ នាម ហោតិ, វីសតិយា បដ្ឋាយ មហា។ **ភិក្ខូនំ សិក្ខាសាជីវសមាបន្នោ**តិ យា ភិក្ខូនំ អធិសីលសង្ខាតា សិក្ខា, តញ្ច, យត្ថ ចេតេ សហ ជីវន្តិ, ឯកជីវិកា សភាគវុត្តិនោ ហោន្តិ, តំ ភគវតា បញ្ញត្តសិក្ខាបទសង្ខាតំ សាជីវញ្ច តត្ថ សិក្ខនភាវេន សមាបន្នោតិ ភិក្ខូនំ សិក្ខាសាជីវសមាបន្នោ។ **សមាបន្នោ**តិ សិក្ខំ បរិបូរេន្តោ សាជីវញ្ច អវីតិក្កមន្តោ ហុត្វា តទុភយំ ឧបគតោតិ អត្ថោ។

បាណាតិបាតំ បហាយាតិអាទីនិ វុត្តត្ថានេវ។ **ឥមេសំ ភេទាយា**តិ យេសំ ឥតោតិ វុត្តានំ សន្តិកេ សុតំ, តេសំ ភេទាយ។ **ភិន្នានំ វា សន្ធាតា**តិ ទ្វិន្នំ មិត្តានំ វា សមានុបជ្ឈាយកាទីនំ វា កេនចិទេវ ការណេន ភិន្នានំ ឯកមេកំ ឧបសង្កមិត្វា “តុម្ហាកំ ឦទិសេ កុលេ ជាតានំ ឯវំ ពហុស្សុតានំ ឥទំ ន យុត្ត”ន្តិអាទីនិ វត្វា សន្ធានំ កត្តា។ **អនុប្បទាតា**តិ សន្ធានានុប្បទាតា, ទ្វេ ជនេ សមគ្គេ ទិស្វា “តុម្ហាកំ ឯវរូបេ កុលេ ជាតានំ ឯវរូបេហិ គុណេហិ សមន្នាគតានំ អនុច្ឆវិកមេត”ន្តិអាទីនិ វត្វា ទឡ្ហីកម្មំ កត្តាតិ អត្ថោ។ សមគ្គោ អារាមោ អស្សាតិ **សមគ្គារាមោ**។ យត្ថ សមគ្គា នត្ថិ, តត្ថ វសិតុម្បិ ន ឥច្ឆតីតិ អត្ថោ។ សមគ្គរាមោតិបិ បាឡិ, អយមេវ អត្ថោ។ **សមគ្គរតោ**តិ សមគ្គេសុ រតោ, តេ បហាយ អញ្ញត្ថ គន្តុំ ន ឥច្ឆតីតិ អត្ថោ។ សមគ្គេ ទិស្វាបិ សុត្វាបិ នន្ទតីតិ **សមគ្គនន្ទី។ សមគ្គករណី វាចំ ភាសិតា**តិ យា វាចា សត្តេ សមគ្គេយេវ ករោតិ, តំ សាមគ្គិគុណបរិទីបិកមេវ វាចំ ភាសតិ, ន ឥតរន្តិ។

នេលាតិ ឯលំ វុច្ចតិ ទោសោ, នាស្សា ឯលន្តិ នេលា, និទ្ទោសាតិ អត្ថោ “នេលង្គោ សេតបច្ឆាទោ”តិ (ឧទា. ៦៥) ឯត្ថ វុត្តនេលំ វិយ។ **កណ្ណសុខា**តិ ព្យញ្ជនមធុរតាយ កណ្ណានំ សុខា, សូចិវិជ្ឈនំ វិយ កណ្ណសូលំ ន ជនេតិ។ អត្ថមធុរតាយ សកលសរីរេ កោបំ អជនេត្វា បេមំ ជនេតីតិ **បេមនីយា**។ ហទយំ គច្ឆតិ អប្បដិហញ្ញមានា សុខេន ចិត្តំ បវិសតីតិ **ហទយង្គមា** ។ គុណបរិបុណ្ណតាយ បុរេ ភវាតិ **បោរី**។ បុរេ សំវឌ្ឍនារី វិយ សុកុមារាតិបិ **បោរី**។ បុរស្ស ឯសាតិបិ **បោរី**, នគរវាសីនំ កថាតិ អត្ថោ។ នគរវាសិនោ ហិ យុត្តកថា ហោន្តិ, បិតិមត្តំ បិតាតិ, ភាតិមត្តំ ភាតាតិ វទន្តិ។ ឯវរូបី កថា ពហុនោ ជនស្ស កន្តា ហោតីតិ **ពហុជនកន្តា**។ កន្តភាវេនេវ ពហុជនស្ស មនាបា ចិត្តវុឌ្ឍិករាតិ **ពហុជនមនាបា**។

កាលេ វទតីតិ **កាលវាទី**, វត្តព្ពយុត្តកាលំ សល្លក្ខេត្វា វទតីតិ អត្ថោ។ ភូតំ តច្ឆំ សភាវមេវ វទតីតិ **ភូតវាទី**។ ទិដ្ឋធម្មិកសម្បរាយិកអត្ថសន្និស្សិតមេវ កត្វា វទតីតិ **អត្ថវាទី**។ នវលោកុត្តរធម្មសន្និស្សិតំ កត្វា វទតីតិ **ធម្មវាទី**។ សំវរវិនយបហានវិនយសន្និស្សិតំ កត្វា វទតីតិ **វិនយវាទី**។ និធានំ វុច្ចតិ ឋបនោកាសោ, និធានមស្សា អត្ថីតិ **និធានវតី**។ ហទយេ និធេតព្ពយុត្តកំ វាចំ ភាសិតាតិ អត្ថោ។ **កាលេនា**តិ ឯវរូបី ភាសមានោបិ ច “អហំ និធានវតី វាចំ ភាសិស្សាមី”តិ ន អកាលេន ភាសតិ, យុត្តកាលំ បន អវេក្ខិត្វាវ ភាសតីតិ អត្ថោ។ **សាបទេស**ន្តិ សឧបមំ, សការណន្តិ អត្ថោ។ **បរិយន្តវតិ**ន្តិ បរិច្ឆេទំ ទស្សេត្វា, យថាស្សា បរិច្ឆេទោ បញ្ញាយតិ, ឯវំ ភាសតីតិ អត្ថោ។ **អត្ថសំហិត**ន្តិ អនេកេហិបិ នយេហិ វិភជន្តេន បរិយាទាតុំ អសក្កុណេយ្យតាយ អត្ថសម្បន្នំ ភាសតិ។ យំ វា សោ អត្ថវាទី អត្ថំ វទតិ, តេន អត្ថេន សំហិតត្តា អត្ថសំហិតំ វាចំ ភាសតិ, ន អញ្ញំ និក្ខិបិត្វា អញ្ញំ ភាសតីតិ វុត្តំ ហោតិ។

ពីជគាមភូតគាមសមារម្ភាតិ មូលពីជំ ខន្ធពីជំ ផឡុពីជំ អគ្គពីជំ ពីជពីជន្តិ បញ្ចវិធស្ស ពីជគាមស្ស ចេវ យស្ស កស្សចិ នីលតិណរុក្ខាទិកស្ស ភូតគាមស្ស ច សមារម្ភា, ឆេទនភេទនបចនាទិភាវេន វិកោបនា បដិវិរតោតិ អត្ថោ។

ឯកភត្តិកោតិ បាតរាសភត្តំ សាយមាសភត្តន្តិ ទ្វេ ភត្តានិ។ តេសុ បាតរាសភត្តំ អន្តោមជ្ឈន្ហិកេន បរិច្ឆិន្នំ, ឥតរំ មជ្ឈន្ហិកតោ ឧទ្ធំ អន្តោអរុណេន។ តស្មា អន្តោមជ្ឈន្ហិកេ ទសក្ខត្តុំ ភុញ្ជមានោបិ ឯកភត្តិកោវ ហោតិ។ តំ សន្ធាយ វុត្តំ “ឯកភត្តិកោ”តិ។ រត្តិយា ភោជនំ រត្តិ, តតោ ឧបរតោតិ **រត្តូបរតោ**។ អតិក្កន្តេ មជ្ឈន្ហិកេ យាវ សូរិយត្ថង្គមនា ភោជនំ វិកាលភោជនំ នាម, តតោ វិរតត្តា **វិរតោ វិកាលភោជនា**។

ជាតរូបន្តិ សុវណ្ណំ។ **រជត**ន្តិ កហាបណោ លោហមាសកោ ជតុមាសកោ ទារុមាសកោតិ យេ វោហារំ គច្ឆន្តិ។ តស្ស ឧភយស្សាបិ បដិគ្គហណា បដិវិរតោ, នេវ តំ ឧគ្គណ្ហាតិ, ន ឧគ្គណ្ហាបេតិ, ន ឧបនិក្ខិត្តំ សាទិយតីតិ អត្ថោ។

អាមកធញ្ញបដិគ្គហណាតិ សាលិវីហិយវកោធូមកង្គុវរកកុទ្រូសកសង្ខាតស្ស សត្តវិធស្សាបិ អាមកធញ្ញស្ស បដិគ្គហណា។ ន កេវលញ្ច ឯតេសំ បដិគ្គហណមេវ, អាមសនម្បិ ភិក្ខូនំ ន វដ្ដតិយេវ។
អាមកមំសបដិគ្គហណាតិ ឯត្ថ អញ្ញត្រ ឱទិស្ស អនុញ្ញាតា អាមកមំសមច្ឆានំ បដិគ្គហណមេវ ភិក្ខូនំ ន វដ្ដតិ, នោ អាមសនន្តិ។

ឥត្ថិកុមារិកបដិគ្គហណាតិ ឯត្ថ **ឥត្ថី**តិ បុរិសន្តរគតា, ឥតរា កុមារិកា នាម, តាសំ បដិគ្គហណម្បិ អាមសនម្បិ អកប្បិយមេវ។ **ទាសិទាសបដិគ្គហណា**តិ ឯត្ថ ទាសិទាសវសេនេវ តេសំ បដិគ្គហណំ ន វដ្ដតិ, “កប្បិយការកំ ទម្មិ, អារាមិកំ ទម្មី”តិ ឯវំ វុត្តេ បន វដ្ដតិ។ **អជេឡកា**ទីសុបិ **ខេត្តវត្ថុ**បរិយោសានេសុ កប្បិយាកប្បិយនយោ វិនយវសេន ឧបបរិក្ខិតព្ពោ។ តត្ថ **ខេត្តំ** នាម យស្មិំ បុព្ពណ្ណំ រុហតិ។ **វត្ថុ** នាម យស្មិំ អបរណ្ណំ

វុហតិ។ យត្ថ វា ឧភយម្បិ វុហតិ, តំ ខេត្តំ។ តទត្ថាយ អកតភូមិភាគោ វត្ថុ។ ខេត្តវត្ថុសីសេន ចេត្ថ វាបិ-តឡាកាទីនិបិ សង្គហិតានេវ។

ទូតេយ្យំ វុច្ចតិ ទូតកម្មំ គិហីនំ បណ្ណំ វា សាសនំ វា គហេត្វា តត្ថ តត្ថ គមនំ។ **បហិណគមនំ** វុច្ចតិ ឃរា ឃរំ បេសិតស្ស ខុទ្ទកគមនំ។ **អនុយោគោ** នាម តទុភយករណំ។ តស្មា ទូតេយ្យបហិណគមនានំ អនុយោគោតិ ឯវមេត្ថ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ **កយវិក្កយា**តិ កយា ច វិក្កយា ច។ **តុលាកូដា**ទីសុ **កូដ**ន្តិ វញ្ចនំ។ តត្ថ តុលាកូដំ តាវ រូបកូដំ, អង្គកូដំ, គហណកូដំ, បដិច្ឆន្នកូដន្តិ ចតុព្ពិធំ ហោតិ។ តត្ថ **រូបកូដំ** នាម ទ្វេ តុលា សមរូបា កត្វា គណ្ហន្តោ មហតិយា គណ្ហាតិ, ទទន្តោ ខុទ្ទិកាយ ទេតិ។ **អង្គកូដំ** នាម គណ្ហន្តោ បច្ឆាភាគេ ហត្ថេន តុលំ អក្កមតិ, ទទន្តោ បុព្ពភាគេ។ **គហណកូដំ** នាម គណ្ហន្តោ មូលេ រជ្ជុំ គណ្ហាតិ , ទទន្តោ អគ្គេ។ **បដិច្ឆន្នកូដំ** នាម តុលំ សុសិរំ កត្វា អន្តោ អយចុណ្ណំ បក្ខិបិត្វា គណ្ហន្តោ តំ បច្ឆាភាគេ ករោតិ, ទទន្តោ អគ្គភាគេ។

កំសោ វុច្ចតិ សុវណ្ណបាតិ, តាយ វញ្ចនំ **កំសកូដំ**។ កថំ? ឯកំ សុវណ្ណបាតិំ កត្វា អញ្ញា ទ្វេ តិស្សោ លោហបាតិយោ សុវណ្ណវណ្ណា ករោតិ។ តតោ ជនបទំ គន្ត្វា កិញ្ចិទេវ អឌ្ឍកុលំ បវិសិត្វា “សុវណ្ណភាជនានិ កិណថា”តិ វត្វា អគ្ឃេ បុច្ឆិតេ សមគ្ឃតរំ ទាតុកាមា ហោន្តិ។ តតោ តេហិ “កថំ ឥមេសំ សុវណ្ណភាវោ ជានិតព្ពោ”តិ វុត្តេ “វីមំសិត្វា គណ្ហថា”តិ សុវណ្ណបាតិំ បាសាណេ ឃំសិត្វា សព្ពបាតិយោ ទត្វា គច្ឆតិ។

មានកូដំ នាម ហទយភេទ-សិខាភេទ-រជ្ជុភេទវសេន តិវិធំ ហោតិ។ តត្ថ **ហទយភេទោ** សប្បិតេលាទិមិននកាលេ លព្ភតិ។ តានិ ហិ គណ្ហន្តោ ហេដ្ឋាឆិទ្ទេន មានេន “សណិកំ អាសិញ្ចា”តិ វត្វា អន្តនោ ភាជនេ ពហុំ បគ្ឃរាបេត្វា គណ្ហាតិ, ទទន្តោ ឆិទ្ទំ បិធាយ សីឃំ បូរេត្វា ទេតិ។ **សិខាភេទោ** តិលតណ្ឌុលាទិមិននកាលេ លព្ភតិ។ តានិ ហិ គណ្ហន្តោ សណិកំ សិខំ ឧស្សាបេត្វា គណ្ហាតិ, ទទន្តោ វេគេន បូរេត្វា សិខំ ឆិន្ទន្តោ ទេតិ។ **រជ្ជុភេទោ** ខេត្តវត្ថុមិននកាលេ លព្ភតិ។ លញ្ជំ អលភន្តា ហិ ខេត្តំ អមហន្តម្បិ មហន្តំ កត្វា មិនន្តិ។

ឧក្កោដនាទីសុ **ឧក្កោដន**ន្តិ សាមិកេ អស្សាមិកេ កាតុំ លញ្ជគ្គហណំ។ **វញ្ចន**ន្តិ តេហិ តេហិ ឧបាយេហិ បរេសំ វញ្ចនំ។ តត្រិទមេកំ វត្ថុ – ឯកោ កិរ លុទ្ទកោ មិគញ្ច មិគបោតកញ្ច គហេត្វា អាគច្ឆតិ។ តមេកោ ធុត្តោ “កិំ ភោ មិគោ អគ្ឃតិ, កិំ មិគបោតកោ”តិ អាហ។ “មិគោ ទ្វេ កហាបណេ, មិគបោតកោ ឯក”ន្តិ ច វុត្តេ ឯកំ កហាបណំ ទត្វា មិគបោតកំ គហេត្វា ថោកំ គន្ត្វា និវត្តោ “ន មេ ភោ មិគបោតកេនត្ថោ, មិគំ មេ ទេហី”តិ អាហ។ តេន ហិ ទ្វេ កហាបណេ ទេហីតិ។ សោ អាហ – “ននុ តេ ភោ មយា បឋមំ ឯកោ កហាបណោ ទិន្នោ”តិ? អាម ទិន្នោតិ។ ឥមម្បិ មិគបោតកំ គណ្ហ, ឯវំ សោ ច កហាបណោ អយញ្ច កហាបណគ្ឃនកោ មិគបោតកោ”តិ ទ្វេ កហាបណា ភវិស្សន្តីតិ។ សោ “ការណំ វទតី”តិ សល្លក្ខេត្វា មិគបោតកំ គហេត្វា មិគំ អទាសីតិ។ **និកតី**តិ យោគវសេន វា មាយាវសេន វា អបាមង្គំ បាមង្គន្តិ, អមណិំ មណិន្តិ, អសុវណ្ណំ សុវណ្ណន្តិ កត្វា បតិរូបកេន វញ្ចនំ។ **សាចិយោគោ**តិ កុដិលយោគោ។ ឯតេសំយេវ ឧក្កោដនាទីនមេតំ នាមំ។ តស្មា ឧក្កោដនសាចិយោគោ វញ្ចនសាចិយោគោ និកតិសាចិយោគោតិ ឯវមេត្ថ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ កេចិ អញ្ញំ ទស្សេត្វា អញ្ញស្ស បរិវត្តនំ សាចិយោគោតិ វទន្តិ, តំ បន វញ្ចនេនេវ សង្គហិតំ។

ឆេទនាទីសុ **ឆេទន**ន្តិ ហត្ថច្ឆេទនាទិ។ **វធោ**តិ មារណំ។ **ពន្ធោ**តិ រជ្ជុពន្ធនាទីហិ ពន្ធនំ។ **វិបរាមោសោ**តិ ហិមវិបរាមោសោ, គុម្ពវិបរាមោសោតិ ទុវិធោ។ យំ ហិមបាតសមយេ ហិមេន បដិច្ឆន្នា ហុត្វា មគ្គប្បដិបន្នំ ជនំ មុសន្តិ, អយំ ហិមវិបរាមោសោ។ យំ គុម្ពាទីហិ បដិច្ឆន្នា មុសន្តិ, អយំ គុម្ពវិបរាមោសោ។ **អាលោបោ** វុច្ចតិ គាមនិគមាទីនំ វិលោបករណំ។ **សហសាការោ**តិ សាហសិកកិរិយា, គេហំ បវិសិត្វា មនុស្សានំ ឧរេ សត្ថំ ឋបេត្វា ឥច្ឆិតភណ្ឌគ្គហណំ។ ឯវមេតស្មា ឆេទន…បេ…. សហសាការា បដិវិរតោ ហោតិ។

សោ សន្តុដ្ឋោ ហោតីតិ ស្វាយំ ភិក្ខុ ហេដ្ឋា វុត្តេន ចតូសុ បច្ចយេសុ ទ្វាទសវិធេន ឥតរីតរបច្ចយសន្តោសេន សមន្នាគតោ ហោតិ។ ឥមិនា បន ទ្វាទសវិធេន ឥតរីតរបច្ចយសន្តោសេន សមន្នាគតស្ស ភិក្ខុនោ អដ្ឋ បរិក្ខារា វដ្ដន្តិ – តីណិ ចីវរានិ, បត្តោ, ទន្តកដ្ឋច្ឆេទនវាសិ, ឯកា សូចិ, កាយពន្ធនំ បរិស្សាវនន្តិ។ វុត្តម្បិ ចេតំ –

> “តិចីវរញ្ច បត្តោ ច, វាសិ សូចិ ច ពន្ធនំ;
> បរិស្សាវនេន អដ្ឋេតេ, យុត្តយោគស្ស ភិក្ខុនោ”តិ។

តេ សព្ពេ កាយបរិហារិកាបិ ហោន្តិ, កុច្ឆិបរិហារិកាបិ។ កថំ? តិចីវរំ តាវ និវាសេត្វា បារុបិត្វា ច វិចរណកាលេ កាយំ បរិហរតិ បោសេតីតិ កាយបរិហារិកំ ហោតិ។ ចីវរកណ្ណេន ឧទកំ បរិស្សាវេត្វា បិវនកាលេ,

ខាទិតព្ពផលាផលំ គហណកាលេ ច កុច្ឆី បរិហរតិ បោសេតីតិ កុច្ឆិបរិហារិកំ ហោតិ។ បត្តោបិ តេន ឧទកំ ឧទ្ធរិត្វា ន្ហានកាលេ កុដិបរិភណ្ឌករណកាលេ ច កាយបរិហារិកោ ហោតិ, អាហារំ គហេត្វា ភុញ្ជនកាលេ កុច្ឆិបរិហារិកោ។ វាសិបិ តាយ ទន្តកដ្ឋច្ឆេទនកាលេ មញ្ចបីឋានំ អង្គបាទចីវរកុដិទណ្ឌកសជ្ជនកាលេ ច កាយបរិហារិកា ហោតិ, ឧច្ឆុច្ឆេទននាឡិកេរាទិតច្ឆនកាលេ កុច្ឆិបរិហារិកា។ សូចិបិ ចីវរសិព្ពនកាលេ កាយបរិហារិកា ហោតិ, បូវំ វា ផលំ វា វិជ្ឈិត្វា ខាទនកាលេ កុច្ឆិបរិហារិកា។ កាយពន្ធនំ ពន្ធិត្វា វិចរណកាលេ កាយបរិហារិកំ, ឧច្ឆុអាទីនិ ពន្ធិត្វា គហណកាលេ កុច្ឆិបរិហារិកំ។ បរិស្សាវនំ តេន ឧទកំ បរិស្សាវេត្វា ន្ហានកាលេ សេនាសនបរិភណ្ឌករណកាលេ ច កាយបរិហារិកំ, បានីយបានកបរិស្សាវនកាលេ តេនេវ តិលតណ្ឌុលបុថុកាទីនិ គហេត្វា ខាទនកាលេ ច កុច្ឆិបរិហារិកំ។ អយំ តាវ អដ្ឋបរិក្ខារិកស្ស បរិក្ខារមត្តា។

នវបរិក្ខារិកស្ស បន សេយ្យំ បវិសន្តស្ស តត្រដ្ឋកបច្ចត្ថរណំ វា កុញ្ចិកា វា វដ្ដតិ។ ទសបរិក្ខារិកស្ស និសីទនំ វា ចម្មខណ្ឌំ វា វដ្ដតិ។ ឯកាទសបរិក្ខារិកស្ស កត្តរយដ្ឋិ វា តេលនាឡិកា វា វដ្ដតិ។ ទ្វាទសបរិក្ខារិកស្ស ឆត្តំ វា ឧបាហនំ វា វដ្ដតិ។ ឯតេសុ ច អដ្ឋបរិក្ខារិកោវ សន្តុដ្ឋោ, ឥតរេ អសន្តុដ្ឋា មហិច្ឆា មហាភារាតិ ន វត្តព្ពា។ ឯតេបិ អប្បិច្ឆាវ សន្តុដ្ឋាវ សុភរាវ សល្លហុកវុត្តិនោវ។ ភគវា បន ន ឥមំ សុត្តំ តេសំ វសេន កថេសិ, អដ្ឋបរិក្ខារិកស្ស វសេន កថេសិ។ សោ ហិ ខុទ្ទកវាសិញ្ច សូចិញ្ច បរិស្សាវនេ បក្ខិបិត្វា បត្តស្ស អន្តោ ឋបេត្វា បត្តំ អំសកូដេ លគ្គេត្វា តិចីវរំ កាយប្បដិពទ្ធំ កត្វា យេនិច្ឆកំ សុខំ បក្កមតិ, បដិនិវត្តិត្វា គហេតព្ពំ នាមស្ស ន ហោតិ។ ឥតិ ឥមស្ស ភិក្ខុនោ សល្លហុកវុត្តិតំ ទស្សេន្តោ ភគវា **សន្តុដ្ឋោ ហោតិ កាយបរិហារិកេន ចីវរេនា**តិអាទិមាហ។

តត្ថ **កាយបរិហារិកេនា**តិ កាយបរិហរណមត្តកេន។ **កុច្ឆិបរិហារិកេនា**តិ កុច្ឆិបរិហរណមត្តកេន។ **សមាទាយេវ បក្កមតី**តិ តំ អដ្ឋបរិក្ខារមត្តកំ សព្ពំ គហេត្វាវ កាយប្បដិពទ្ធំ កត្វាវ គច្ឆតិ, “មម វិហារោ បរិវេណំ ឧបដ្ឋាកោ”តិស្ស សង្គោ វា ពន្ធោ វា ន ហោតិ។ សោ ជិយា មុត្តោ សរោ វិយ, យូថា អបក្កន្តោ មត្តហត្ថី វិយ ឥច្ឆិតិច្ឆិតំ សេនាសនំ, វនសណ្ឌំ, រុក្ខមូលំ, នវំ បព្ភារំ បរិភុញ្ជន្តោ ឯកោ តិដ្ឋតិ, ឯកោ និសីទតិ, សព្ពិរិយាបថេសុ ឯកោ អទុតិយោ។

> “ចាតុទ្ទិសោ អប្បដិឃោ ច ហោតិ,
> សន្តុស្សមានោ ឥតរីតរេន;
> បរិស្សយានំ សហិតា អឆម្ភី,
> ឯកោ ចរេ ខគ្គវិសាណកប្បោ”តិ។ (សុ. និ. ៤២; ចូឡនិ. ខគ្គវិសាណសុត្តនិទ្ទេសោ ១២៨) –

ឯវំ វណ្ណិតំ ខគ្គវិសាណកប្បតំ អាបជ្ជតិ។

ឥទានិ តមត្ថំ ឧបមាយ សាធេន្តោ **សេយ្យថាបី**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **បក្ខី សកុណោ**តិ បក្ខយុត្តោ សកុណោ។ **ឌេតី**តិ ឧប្បតតិ។ អយំ បនេត្ថ សង្ខេបត្ថោ – សកុណា នាម “អសុកស្មឹ បទេសេ រុក្ខោ បរិបក្កផលោ”តិ ញត្វា នានាទិសាហិ អាគន្ត្វា នខបក្ខតុណ្ឌាទីហិ តស្ស ផលានិ វិជ្ឈន្តា វិធុនន្តា ខាទន្តិ, “ឥទំ អជ្ជតនាយ, ឥទំ ស្វាតនាយ ភវិស្សតី”តិ នេសំ ន ហោតិ។ ផលេ បន ខីណេ នេវ រុក្ខស្ស អារក្ខំ ឋបេន្តិ, ន តត្ថ បក្ខំ វា បត្តំ វា នខំ វា តុណ្ឌំ វា ឋបេន្តិ, អថ ខោ តស្មឹ រុក្ខេ អនបេក្ខោ ហុត្វា យោ យំ ទិសាភាគំ ឥច្ឆតិ, សោ តេន សបត្តភារោវ ឧប្បតិត្វា គច្ឆតិ។ ឯវមេវ អយំ ភិក្ខុ និស្សង្គោ និរបេក្ខោយេវ បក្កមតិ, សមាទាយេវ បក្កមតិ។ **អរិយេនា**តិ និទ្ទោសេន។ **អជ្ឈត្តន្តិ** សកេ អត្តភាវេ។ **អនវជ្ជសុខន្តិ** និទ្ទោសសុខំ។

សោ ចក្ខុនា រូបំ ទិស្វាតិ សោ ឥមិនា អរិយេន សីលក្ខន្ធេន សមន្នាគតោ ភិក្ខុ ចក្ខុវិញ្ញាណេន រូបំ បស្សិត្វាតិ អត្ថោ។ សេសបទេសុបិ យំ វត្តព្ពំ សិយា, តំ សព្ពំ វិសុទ្ធិមគ្គេ (វិសុទ្ធិ. ១.១៥) វុត្តំ។ **អព្យាសេកសុខន្តិ** កិលេសេហិ អនាសិត្តសុខំ, អវិកិណ្ណសុខន្តិបិ វុត្តំ។ ឥន្ទ្រិយសំវរសុខំ ហិ ទិដ្ឋាទីសុ ទិដ្ឋមត្តាទិវសេន បវត្តតាយ អវិកិណ្ណំ ហោតិ។

សោ អភិក្កន្តេ បដិក្កន្តេតិ សោ មនច្ឆដ្ឋានំ ឥន្ទ្រិយានំ សំវរេន សមន្នាគតោ ភិក្ខុ ឥមេសុ អភិក្កន្តបដិក្កន្តាទីសុ សត្តសុ ឋានេសុ សតិសម្បជញ្ញវសេន សម្បជានការី ហោតិ។ តត្ថ **អភិក្កន្តន្តិ** បុរតោ គមនំ។ **បដិក្កន្តន្តិ** បច្ឆាគមនំ។

សម្បជានការី ហោតីតិ សាត្ថកសម្បជញ្ញំ, សប្បាយសម្បជញ្ញំ, គោចរសម្បជញ្ញំ, អសម្មោហសម្បជញ្ញន្តិ ឥមេសំ ចតុន្នំ សតិសម្បយុត្តានំ សម្បជញ្ញានំ វសេន សតី ឧបដ្ឋបេត្វា ញាណេន បរិច្ឆិន្ទិត្វាយេវ តានិ

អភិក្កន្តបដិក្កន្តានិ ករោតិ។ សេសបទេសុបិ ឯសេវ នយោ។ អយមេត្ថ សង្ខេបោ, វិត្ថារោ បន ឥច្ឆន្តេន ទីឃនិកាយេ សាមញ្ញផលវណ្ណនាតោ វា មជ្ឈិមនិកាយេ សតិបដ្ឋានវណ្ណនាតោ វា គហេតព្ពោ។

សោ ឥមិនា ចាតិអាទិនា កិំ ទស្សេតិ? អរញ្ញវាសស្ស បច្ចយសម្បត្តិំ ទស្សេតិ។ យស្ស ហិ ឥមេ ចត្តារោ បច្ចយា នត្ថិ, តស្ស អរញ្ញវាសោ ន ឥជ្ឈតិ, តិរច្ឆានគតេហិ វា វនចរកេហិ វា សទ្ធិំ វត្តព្ពតំ អាបជ្ជតិ។ អរញ្ញេ អធិវត្ថា ទេវតា “កិំ ឯវរូបស្ស បាបភិក្ខុនោ អរញ្ញវាសេនា”តិ ភេរវសទ្ទំ សាវេន្តិ, ហត្ថេហិ សីសំ បហរិត្វា បលាយនាការំ ករោន្តិ។ “អសុកោ ភិក្ខុ អរញ្ញំ បវិសិត្វា ឥទញ្ចិទញ្ច បាបកម្មមកាសី”តិ អយសោ បត្ថរតិ។ យស្ស បនេតេ ចត្តារោ បច្ចយា អត្ថិ, តស្ស អរញ្ញវាសោ ឥជ្ឈតិ។ សោ ហិ អត្តនោ សីលំ បច្ចវេក្ខន្តោ កិញ្ចិ កាឡកំ វា តិលកំ វា អបស្សន្តោ បីតិំ ឧប្បាទេត្វា តំ ខយតោ វយតោ សម្មសន្តោ អរិយភូមិំ ឱក្កមតិ។ អរញ្ញេ អធិវត្ថា ទេវតា អត្តមនា វណ្ណំ ភាសន្តិ។ ឥតិស្ស ឧទកេ បក្ខិត្តតេលពិន្ទុ វិយ យសោ វិត្ថារិកោ ហោតិ។

តត្ថ **វិវិត្ត**ន្តិ សុញ្ញំ, អប្បសទ្ទំ, អប្បនិគ្ឃោសន្តិ អត្ថោ។ ឯតទេវ ហិ សន្ធាយ វិភង្គេ “វិវិត្តន្តិ សន្តិកេ ចេបិ សេនាសនំ ហោតិ, តញ្ច អនាកិណ្ណំ គហដ្ឋេហិ បព្ពជិតេហិ, តេន តំ វិវិត្ត”ន្តិ (វិភ. ៥២៦) វុត្តំ។ សេតិ ចេវ អាសតិ ច ឯត្ថាតិ **សេនាសនំ**។ មញ្ចបីឋានមេតំ អធិវចនំ។ តេនាហ – “សេនាសនន្តិ មញ្ចោបិ សេនាសនំ, បីឋម្បិ, ភិសិបិ, ពិម្ពោហនម្បិ, វិហារោបិ, អឌ្ឍយោគោបិ, បាសាទោបិ, ហម្មិយម្បិ, គុហាបិ, អដ្ដោបិ, មាឡោបិ, លេណម្បិ, វេឡុគុម្ពោបិ, រុក្ខមូលម្បិ, មណ្ឌបោបិ សេនាសនំ, យត្ថ វា បន ភិក្ខូ បដិក្កមន្តិ, សព្ពមេតំ សេនាសន”ន្តិ (វិភ. ៥២៧)។ អបិច វិហារោ, អឌ្ឍយោគោ, បាសាទោ, ហម្មិយំ, គុហាតិ ឥទំ វិហារសេនាសនំ នាម។ មញ្ចោ, បីឋំ, ភិសិ, ពិម្ពោហនន្តិ ឥទំ មញ្ចបីឋសេនាសនំ នាម។ ចិមិលិកា, ចម្មខណ្ឌោ, តិណសន្ថារោ, បណ្ណសន្ថារោតិ ឥទំ សន្ថតសេនាសនំ នាម។ យត្ថ វា បន ភិក្ខូ បដិក្កមន្តីតិ ឯតំ ឱកាសសេនាសនំ នាមាតិ ឯវំ ចតុព្ពិធំ សេនាសនំ ហោតិ។ តំ សព្ពម្បិ សេនាសនគ្គហណេន គហិតមេវ។

ឥមស្ស បន សកុណសទិសស្ស ចាតុទ្ទិសស្ស ភិក្ខុនោ អនុច្ឆវិកំ ទស្សេន្តោ **អរញ្ញំ រុក្ខមូល**ន្តិអាទិមាហ។ តត្ថ **អរញ្ញ**ន្តិ “និក្ខមិត្វា ពហិ ឥន្ទខីលា សព្ពមេតំ អរញ្ញ”ន្តិ (វិភ. ៥២៨) “ឥទំ ភិក្ខុនីនំ វសេន អាគតំ អរញ្ញំ។ “អារញ្ញកំ នាម សេនាសនំ បញ្ចធនុសតិកំ បច្ឆិម”ន្តិ (បារា. ៦៥៤) ឥទំ បន ឥមស្ស ភិក្ខុនោ អនុរូបំ។ តស្ស លក្ខណំ វិសុទ្ធិមគ្គេ ធុតង្គនិទ្ទេសេ វុត្តំ។ **រុក្ខមូល**ន្តិ យំកិញ្ចិ សីតច្ឆាយំ វិវិត្តំ រុក្ខមូលំ។ **បព្ពត**ន្តិ សេលំ។ តត្ថ ហិ ឧទកសោណ្ឌីសុ ឧទកកិច្ចំ កត្វា សីតាយ រុក្ខច្ឆាយាយ និសិន្នស្ស នានាទិសាសុ ខាយមានាសុ សីតេន វាតេន ពីជិយមានស្ស ចិត្តំ ឯកគ្គំ ហោតិ។ **កន្ទរ**ន្តិ កំ វុច្ចតិ ឧទកំ, តេន ទារិតំ ឧទកភិន្នំ បព្ពតបទេសំ, យំ និតម្ពន្តិបិ នទីនិកុញ្ជន្តិបិ វទន្តិ។ តត្ថ ហិ រជតបដ្ដសទិសា វាលិកា ហោតិ, មត្ថកេ មណិវិតានំ វិយ វនគហនំ, មណិក្ខន្ធសទិសំ ឧទកំ សន្ទតិ។ ឯវរូបំ កន្ទរំ ឱរុយ្ហ បានីយំ បិវិត្វា គត្តានិ សីតានិ កត្វា វាលិកំ ឧស្សាបេត្វា បំសុកូលចីវរំ បញ្ញាបេត្វា និសិន្នស្ស សមណធម្មំ ករោតោ ចិត្តំ ឯកគ្គំ ហោតិ។ **គិរិគុហ**ន្តិ ទ្វិន្នំ បព្ពតានំ អន្តរំ, ឯកស្មិំយេវ វា ឧមង្គសទិសំ មហាវិវរំ។ **សុសាន**លក្ខណំ វិសុទ្ធិមគ្គេ (វិសុទ្ធិ. ១.៣៤) វុត្តំ។ **វនបត្ថ**ន្តិ គាមន្តំ អតិក្កមិត្វា មនុស្សានំ អនុបចារដ្ឋានំ, យត្ថ ន កសន្តិ ន វបន្តិ។ តេនេវាហ – “វនបត្ថន្តិ ទូរានមេតំ សេនាសនានំ អធិវចន”ន្តិអាទិ។ **អព្ភោកាស**ន្តិ អច្ឆន្នំ។ អាកង្ខមានោ បនេត្ថ ចីវរកុដិំ កត្វា វសតិ។ **បលាលបុញ្ជ**ន្តិ បលាលរាសិំ ។ មហាបលាលបុញ្ជតោ ហិ បលាលំ និក្កឌ្ឍិត្វា បព្ភារលេណសទិសេ អាលយេ ករោន្តិ, គច្ឆគុម្ពាទីនម្បិ ឧបរិ បលាលំ បក្ខិបិត្វា ហេដ្ឋា និសិន្នា សមណធម្មំ ករោន្តិ។ តំ សន្ធាយេតំ វុត្តំ។

បច្ឆាភត្តន្តិ ភត្តស្ស បច្ឆតោ។ **បិណ្ឌបាតបដិក្កន្តោ**តិ បិណ្ឌបាតបរិយេសនតោ បដិក្កន្តោ។ **បល្លង្ក**ន្តិ សមន្តតោ ឩរុពទ្ធាសនំ។ **អាភុជិត្វា**តិ ពន្ធិត្វា។ **ឧជុំ កាយំ បណិធាយា**តិ ឧបរិមសរីរំ ឧជុកំ ឋបេត្វា អដ្ឋារស បិដ្ឋិកណ្ដកេ កោដិយា កោដិំ បដិបាទេត្វា។ ឯវញ្ហិ និសិន្នស្ស ចម្មមំសន្ហារូនិ ន បណមន្តិ។ អថស្ស យា តេសំ បណមនបច្ចយា ខណេ ខណេ វេទនា ឧប្បជ្ជេយ្យុំ, តា ន ឧប្បជ្ជន្តិ។ តាសុ ន ឧប្បជ្ជមានាសុ ចិត្តំ ឯកគ្គំ ហោតិ, កម្មដ្ឋានំ ន បរិបតតិ, វុឌ្ឍិំ ផាតិំ ឧបគច្ឆតិ។ **បរិមុខំ សតិំ ឧបដ្ឋបេត្វា**តិ កម្មដ្ឋានាភិមុខំ សតិំ ឋបយិត្វា, មុខសមីបេ វា កត្វាតិ អត្ថោ។ តេនេវ វិភង្គេ វុត្តំ – “អយំ សតិ ឧបដ្ឋិតា ហោតិ សូបដ្ឋិតា នាសិកគ្គេ វា មុខនិមិត្តេ វា។ តេន វុច្ចតិ បរិមុខំ សតិំ ឧបដ្ឋបេត្វា”តិ (វិភ. ៥៣៧)។ អថ វា “**បរី**តិ បរិគ្គហដ្ឋោ។ **មុខ**ន្តិ និយ្យានដ្ឋោ។ **សតី**តិ ឧបដ្ឋានដ្ឋោ។ តេន វុច្ចតិ – ‘បរិមុខំ សតិ’”ន្តិ ឯវំ បដិសម្ភិទាយំ (បដិ. ម. ១.១៦៤) វុត្តនយេន បនេត្ថ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ តត្រាយំ សង្ខេបោ “បរិគ្គហិតនិយ្យានំ សតិំ កត្វា”តិ។

អភិជ្ឈំ លោកេតិ ឯត្ថ លុជ្ជន-បលុជ្ជនដ្ឋេន បញ្ចុបាទានក្ខន្ធា លោកោ។ តស្មា បញ្ចសុ ឧបាទានក្ខន្ធេសុ រាគំ បហាយ កាមច្ឆន្ទំ វិក្ខម្ភេត្វាតិ អយមេត្ថ អត្ថោ។ **វិគតាភិជ្ឈេនា**តិ វិក្ខម្ភនវសេន បហីនត្តា វិគតាភិជ្ឈេន, ន ចក្ខុវិញ្ញាណសទិសេនាតិ អត្ថោ។ **អភិជ្ឈាយ ចិត្តំ បរិសោធេតី**តិ អភិជ្ឈាតោ ចិត្តំ បរិមោចេតិ, យថា នំ សា មុញ្ចតិ ចេវ មុញ្ចិត្វា ច ន បុន គណ្ហាតិ, ឯវំ ករោតីតិ អត្ថោ។ **ព្យាបាទបទោសំ បហាយា**តិអាទីសុបិ ឯសេវ

នយោ។ ព្យាបជ្ជតិ តេមិនា ចិត្តំ បូតិកុម្មាសាទយោ វិយ បុរិមបកតឹ បជហតីតិ **ព្យាបាទោ**។ វិការប្បត្តិយា បទុស្សតិ, បរំ វា បទូសេតិ វិនាសេតីតិ **បទោសោ**។ ឧភយម្បេតំ កោធស្សេវ អធិវចនំ ។ ថិនំ ចិត្តគេលញ្ញំ, មិទ្ធំ ចេតសិកគេលញ្ញំ។ ថិនញ្ច មិទ្ធញ្ច **ថិនមិទ្ធំ។ អាលោកសញ្ញី**តិ រត្តិម្បិ ទិវាបិ ទិដ្ឋអាលោកសញ្ញានេនសមន្នាគតោ ។ **សតោ សម្បជានោ**តិ សតិយា ច ញាណេន ច សមន្នាគតោ។ ឥទំ ឧភយំ អាលោកសញ្ញាយ ឧបការកត្តា វុត្តំ។ ឧទ្ធច្ចញ្ច កុក្កុច្ចញ្ច **ឧទ្ធច្ចកុក្កុច្ចំ។ តិណ្ណវិចិកិច្ឆោ**តិ វិចិកិច្ឆំ តរិត្វា អតិក្កមិត្វា ឋិតោ។ “កថមិទំ កថមិទ”ន្តិ ឯវំ នប្បវត្តតីតិ **អកថំកថី។ កុសលេសុ ធម្មេសូ**តិ អនវជ្ជេសុ ធម្មេសុ។ “ឥមេ នុ ខោ កុសលា, កថមិមេ កុសលា”តិ ឯវំ ន វិចិកិច្ឆតិ ន កង្ខតីតិ អត្ថោ។ អយមេត្ថ សង្ខេបោ។ ឥមេសុ បន នីវរណេសុ វចនត្ថលក្ខណាទិភេទតោ យំ វត្តព្ពំ សិយា, តំ វិសុទ្ធិមគ្គេ (វិសុទ្ធិ. ១.៧១-៧២) វុត្តំ។ **បញ្ញាយ ទុព្ពលីករណេ**តិ យស្មា ឥមេ បញ្ច នីវរណា ឧប្បជ្ជមានា អនុប្បន្នាយ លោកិយលោកុត្តរាយ បញ្ញាយ ឧប្បជ្ជិតុំ ន ទេន្តិ, ឧប្បន្នាបិ អដ្ឋ សមាបត្តិយោ បញ្ច វា អភិញ្ញា ឧច្ឆិន្ទិត្វា បាតេន្តិ។ តស្មា បញ្ញាយ ទុព្ពលិករណាតិ វុច្ចន្តិ។ ***វិវិច្ចេវ កាមេហី***តិអាទីនិ វិសុទ្ធិមគ្គេ វិត្ថារិតានិ។

ឥមេ អាសវាតិអាទិ អបរេនាបិ បរិយាយេន ចតុសច្ចប្បកាសនត្ថំ វុត្តំ។ **នាបរំ ឥត្ថត្តាយាតិ បជានាតី**តិ ឯត្តាវតា ហេដ្ឋា តីហិ អង្គេហិ ពាហិរសមយស្ស និប្ផលភាវំ ទស្សេត្វា ចតុត្ថេន អង្គេន អត្តនោ សាសនស្ស គម្ភីរភាវំ បកាសេត្វា ទេសនាយ អរហត្តេន កូដំ គណ្ហិ។ ឥទានិ ទេសនំ អប្បេន្តោ **ឯវំ ខោ, *ភិក្ខវេ***តិអាទិមាហ។

៩. តណ្ហាសុត្តវណ្ណនា

១៩៩. នវមេ **ជាលិនិ**ន្តិ ជាលសទិសំ។ យថា ហិ ជាលំ សមន្តតោ សំសិព្ពិតំ អាកុលព្យាកុលំ, ឯវំ តណ្ហាបីតិ ជាលសទិសត្តា ជាលិនីតិ វុត្តា។ តយោ វា ភវេ អជ្ឈោត្ថរិត្វា ឋិតាយ ឯតិស្សា តត្ថ តត្ថ អត្តនោ កោដ្ឋាសភូតំ ជាលំ អត្ថីតិបិ ជាលិនី។ ***សរិត***ន្តិ តត្ថ តត្ថ សរិត្វា សំសរិត្វា ឋិតំ។ ***វិសដ***ន្តិ បត្ថដំ វិក្ខិត្តំ។ ***វិសត្តិក***ន្តិ តត្ថ តត្ថ វិសត្តំ លគ្គំ លគិតំ។ អបិច “***វិសមូលា***តិ វិសត្តិកា។ ***វិសផលា***តិ វិសត្តិកា”តិអាទិនាបិ (មហានិ. ៣; ចូឡនិ. មេត្តគូមាណវបុច្ឆានិទ្ទេសោ ២២) នយេនេត្ថ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ **ឧទ្ធស្តោ**តិ ឧបរិ ធំសិតោ។ **បរិយោនទ្ធោ**តិ សមន្តា វេឋិតោ។ **តន្តាកុលកជាតោ**តិ តន្តំ វិយ អាកុលជាតោ។ យថា នាម ទុន្និក្ខិត្តំ មូសិកច្ឆិន្នំ បេសការានំ តន្តំ តហឹ តហឹ អាកុលំ ហោតិ, “ឥទំ អគ្គំ ឥទំ មូល”ន្តិ អគ្គេន វា អគ្គំ, មូលេន វា មូលំ សមានេតុំ ទុក្ករំ ហោតិ, ឯវំ សត្តា ឥមាយ តណ្ហាយ បរិយោនទ្ធា អាកុលព្យាកុលា ន សក្កោន្តិ អត្តនោ និស្សរណមគ្គំ ឧជុំ កាតុំ។ **គុលាគុណ្ឋិកជាតោ**តិ គុលាគុណ្ឋិកំ វុច្ចតិ បេសការកញ្ជិយសុត្តំ។ គុលា នាម សកុណិកា, តស្សា កុលាវកោតិបិ ឯកេ។ យថា តទុភយម្បិ អាកុលំ អគ្គេន វា អគ្គំ, មូលេន វា មូលំ សមានេតុំ ទុក្ករន្តិ បុរិមនយេនេវ យោជេតព្ពំ។ **មុញ្ជបព្ពជភូតោ**តិ មុញ្ជតិណំ វិយ បព្ពជតិណំ វិយ ច ភូតោ, តាទិសោ ជាតោ។ យថា តានិ តិណានិ កោដ្ដេត្វា កតរជ្ជុំ ជិណ្ណកាលេ កត្ថចិ បតិតំ គហេត្វា តេសំ តិណានំ “ឥទំ អគ្គំ ឥទំ មូល”ន្តិ អគ្គេន វា អគ្គំ, មូលេន វា មូលំ សមានេតុំ ទុក្ករំ។ តម្បិ ច បច្ចត្តបុរិសការេ ឋត្វា សក្កា ភវេយ្យ ឧជុំ កាតុំ, ឋបេត្វា បន ពោធិសត្តេ អញ្ញោ សត្តោ អត្តនោ ធម្មតាយ តណ្ហាជាលំ បទាលេត្វា អត្តនោ និស្សរណមគ្គំ ឧជុំ កាតុំ សមត្ថោ នាម នត្ថិ។ ឯវមយំ លោកោ តណ្ហាជាលេន បរិយោនទ្ធោ អបាយំ ទុគ្គតឹ វិនិបាតំ សំសារំ នាតិវត្តតិ។ តត្ថ **អបាយោ**តិ និរយ-តិរច្ឆានយោនិ-បេត្តិវិសយ-អសុរកាយា។ សព្ពេបិ ហិ តេ វឌ្ឍិសង្ខាតស្ស អាយស្ស អភាវតោ អបាយាតិ វុច្ចន្តិ។ តថា ទុក្ខស្ស គតិភាវតោ **ទុគ្គតិ**។ សុខសមុស្សយតោ វិនិបតិតត្តា **វិនិបាតោ**។ ឥតរោ បន –

> “ខន្ធានញ្ច បដិបាដិ, ធាតុអាយតនាន ច;
> អព្ពោច្ឆិន្នំ វត្តមានា, សំសារោតិ បវុច្ចតិ។

តំ សព្ពំ នាតិវត្តតិ នាតិក្កមតិ, អថ ខោ ចុតិតោ បដិសន្ធឹ បដិសន្ធិតោ ចុតិន្តិ ឯវំ បុនប្បុនំ ចុតិបដិសន្ធិយោ គណ្ហមានោ តីសុ ភវេសុ ចតូសុ យោនីសុ បញ្ចសុ គតីសុ សត្តសុ វិញ្ញាណដ្ឋិតីសុ នវសុ សត្តាវាសេសុ មហាសមុទ្ទេ វាតក្ខិត្តនាវា វិយ យន្តេ យុត្តគោណោ វិយ ច បរិព្ភមតិយេវ។

អជ្ឈត្តិកស្ស ឧបាទាយាតិ អជ្ឈត្តិកំ ខន្ធបញ្ចកំ ឧបាទាយ។ ឥទញ្ហិ ឧបយោគត្ថេ សាមិវចនំ។ **ពាហិរស្ស ឧបាទាយា**តិ ពាហិរំ ខន្ធបញ្ចកំ ឧបាទាយ, ឥទម្បិ ឧបយោគត្ថេ សាមិវចនំ។ **អស្មីតិ, *ភិក្ខវេ*, សតី**តិ, ភិក្ខវេ, យទេតំ អជ្ឈត្តំ ខន្ធបញ្ចកំ ឧបាទាយ តណ្ហាមានទិដ្ឋិវសេន សមូហគ្គាហតោ អស្មីតិ ហោតិ, តស្មិំ សតីតិ អត្ថោ។ **ឥត្ថស្មីតិ ហោតី**តិអាទីសុ បន ឯវំ សមូហតោ អហន្តិ គហណេ សតិ តតោ អនុបនិធាយ ច ឧបនិធាយ ចាតិ ទ្វិធា គហណំ ហោតិ។ តត្ថ **អនុបនិធាយា**តិ អញ្ញំ អាការំ អនុបគម្ម សកភាវមេវ អារម្មណំ កត្វា ឥត្ថស្មីតិ ហោតិ, ខត្តិយាទីសុ ឥទំបការោ អហន្តិ ឯវំ តណ្ហាមានទិដ្ឋិវសេន ហោតីតិ អត្ថោ។ ឥទំ តាវ អនុបនិធាយ គហណំ។ **ឧបនិធាយ គហណំ** បន ទុវិធំ ហោតិ សមតោ ច អសមតោ ច។ តំ ទស្សេតុំ **ឯវំស្មីតិ អញ្ញថាស្មី**តិ ច

វុត្តំ។ តត្ថ **ឯវស្មីតិ** ឥទំ សមតោ ឧបនិធាយ គហណំ, យថាយំ ខត្តិយោ យថាយំ ព្រាហ្មណោ, ឯវមហម្បីតិ អត្ថោ។ **អញ្ញថាស្មីតិ** ឥទំ បន អសមតោ គហណំ, យថាយំ ខត្តិយោ យថាយំ ព្រាហ្មណោ, តតោ អញ្ញថា អហំ, ហីនោ វា អធិកោ វាតិ អត្ថោ។ ឥមានិ តាវ បច្ចុប្បន្នវសេន ចត្តារិ តណ្ហាវិចរិតានិ។

អសស្មីតិ សតស្មីតិ ឥមានិ បន ទ្វេ យស្មា អត្ថីតិ អសំ, និច្ចស្សេតំ អធិវចនំ។ សីទតីតិ សតំ, អនិច្ចស្សេតំ អធិវចនំ។ តស្មា សស្សតុច្ឆេទវសេន វុត្តានីតិ វេទិតព្ពានិ។ ឥតោ បរានិ **សន្តិ** ឯវមាទីនិ ចត្តារិ សំសយបរិវិតក្កវសេន វុត្តានិ។ **សន្តិ ហោតីតិ** ឯវមាទីសុ អហំ សិយន្តិ ហោតីតិ ឯវមត្ថោ វេទិតព្ពោ។ អធិប្បាយោ បនេត្ថ បុរិមចតុក្កេ វុត្តនយេនេវ គហេតព្ពោ។ **អបិហំ សន្តិ**អាទីនិ បន ចត្តារិ អបិ នាម អហំ ភវេយ្យន្តិ ឯវំ បត្ថនាកប្បនវសេន វុត្តានិ។ តានិបិ បុរិមចតុក្កេ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពានិ។ **ភវិស្សន្តិ**អាទីនិ បន ចត្តារិ អនាគតវសេន វុត្តានិ។ តេសម្បិ បុរិមចតុក្កេ វុត្តនយេនេវ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ ឯវមេតេ –

> “ទ្វេ ទិដ្ឋិសីសា សីសញ្ញោ, ចត្តារោ សីសមូលកា;
> តយោ តយោតិ ឯតានិ, អដ្ឋារស វិភាវយេ។

ឯតេសុ ហិ អសស្មិ, សតស្មីតិ ឯតេ ទ្វេ ទិដ្ឋិសីសា នាម។ អស្មិ, សន្តិ, អបិហំ សន្តិ, ភវិស្សន្តិ ឯតេ ចត្តារោ សុទ្ធសីសា ឯវ។ ឥត្ថស្មីតិអាទយោ តយោ តយោតិ ទ្វាទស សីសមូលកា នាមាតិ ឯវមេតេ ទ្វេ ទិដ្ឋិសីសា ចត្តារោ សុទ្ធសីសា ទ្វាទស សីសមូលកាតិ អដ្ឋារស តណ្ហាវិចរិតធម្មា វេទិតព្ពា។ ឥមានិ តាវ អជ្ឈត្តិកស្ស ឧបាទាយ អដ្ឋារស តណ្ហាវិចរិតានិ។ ពាហិរស្ស ឧបាទាយ តណ្ហាវិចរិតេសុបិ ឯសេវ នយោ។ **ឥមិនាតិ** ឥមិនា រូបេន វា… បេ… វិញ្ញាណេន វាតិ ឯស វិសេសោ វេទិតព្ពោ។ សេសំ តាទិសមេវ។

ឥតិ ឯវរូបានិ អតីតានិ ឆត្តឹសាតិ ឯកមេកស្ស បុគ្គលស្ស អតីតេ អទ្ធនិ ឆត្តឹស។ **អនាគតានិ ឆត្តឹសាតិ** ឯកមេកស្សេវ បុគ្គលស្ស ច អនាគតេ អទ្ធនិ ឆត្តឹស។ **បច្ចុប្បន្នានិ ឆត្តឹសាតិ** ឯកស្ស វា បុគ្គលស្ស យថាសម្ភវតោ ពហូនំ វា បច្ចុប្បន្នេ អទ្ធនិ ឆត្តឹសាវ។ សព្ពសត្តានំ បន និយមេនេវ អតីតេ អទ្ធនិ ឆត្តឹស, អនាគតេ ឆត្តឹស, បច្ចុប្បន្នេ ឆត្តឹស។ អនន្តា ហិ អសទិសតណ្ហាមានទិដ្ឋិភេទា សត្តា។ **អដ្ឋសតំ តណ្ហាវិចរិតំ ហោន្តីតិ** ឯត្ថ បន អដ្ឋសតសង្ខាតំ តណ្ហាវិចរិតំ ហោតីតិ ឯវមត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។

១០. បេមសុត្តវណ្ណនា

២០០. ទសមេ **ន ឧស្សេនេតីតិ** ទិដ្ឋិវសេន ន ឧក្ខិបតិ។ **ន បដិសេនេតីតិ** បដិវិរុទ្ធោ ហុត្វា កលហភណ្ឌនវសេន ន ឧក្ខិបតិ។ **ន ធូបាយតីតិ** អជ្ឈត្តិកស្ស ឧបាទាយ តណ្ហាវិចរិតវសេន ន ធូបាយតិ។ **ន បជ្ជលតីតិ** ពាហិរស្ស ឧបាទាយ តណ្ហាវិចរិតវសេន ន បជ្ជលតិ។ **ន សម្បជ្ឈាយតីតិ** អស្មិមានវសេន ន សម្បជ្ឈាយតិ។ សេសំ បាឡិនយេនេវ វេទិតព្ពំ។ ឥមស្មិំ សុត្តេ វដ្ដវិវដ្ដំ កថិតន្តិ។

មហាវគ្គោ បញ្ចមោ។

ចតុត្ថបណ្ណាសកំ និដ្ឋិតំ។

៥. បញ្ចមបណ្ណាសកំ

(២១) ១. សប្បុរិសវគ្គោ

១-៦. សិក្ខាបទសុត្តវណ្ណនា

២០១. បញ្ចមស្ស បឋមេ **អសប្បុរិស**ន្តិ លាមកបុរិសំ តុច្ឆបុរិសំ មូឡ្ហបុរិសំ អវិជ្ជាយ អន្ធីកតំ ពាលំ។ **អសប្បុរិសតរ**ន្តិ អតិរេកេន អសប្បុរិសំ។ ឥតរេ ទ្វេ វុត្តបដិបក្ខវសេន វេទិតព្ពា។ សេសមេត្ថ ឧត្តានត្ថមេវ។ យថា ចេត្ថ, ឯវំ ឥតោ បរេសុ បញ្ចសុ។ ឯតេសុ ហិ បឋមំ បញ្ចវេរវសេន ទេសិតំ, ទុតិយំ អស្សទ្ធម្មវសេន, តតិយំ កាយវចីទ្វារវសេន, ចតុត្ថំ មនោទ្វារវសេន, បញ្ចមំ អដ្ឋមិច្ឆត្តវសេន, ឆដ្ឋំ ទសមិច្ឆត្តវសេន។

៧-១០. បាបធម្មសុត្តចតុក្កវណ្ណនា

២០៧-២១០. សត្តមេ **បាប**ន្តិ លាមកំ សំកិលិដ្ឋបុគ្គលំ។ **កល្យាណ**ន្តិ ភទ្ទកំ អនវជ្ជបុគ្គលំ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានត្ថមេវ។ អដ្ឋមេបិ ឯសេវ នយោ។ នវមេ **បាបធម្ម**ន្តិ លាមកធម្មំ។ **កល្យាណធម្ម**ន្តិ អនវជ្ជធម្មំ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានត្ថមេវ។ ទសមេបិ ឯសេវ នយោ។ ឥមស្មិំ វគ្គេ ទសសុបិ សុត្តេសុ អគារិយប្បដិបទា កថិតា។ សចេបិ សោតាបន្នសកទាគាមិនោ ហោន្តិ, វដ្ដតិយេវាតិ។

សប្បុរិសវគ្គោ បឋមោ។

(២២) ២. បរិសាវគ្គោ

១. បរិសាសុត្តវណ្ណនា

២១១. ទុតិយស្ស បឋមេ បរិសំ ទូសេន្តីតិ **បរិសទូសនា**។ បរិសំ សោភេន្តីតិ **បរិសសោភនា**។

២. ទិដ្ឋិសុត្តវណ្ណនា

២១២. ទុតិយេ មនោទុច្ចរិតេ បរិយាបន្នាបិ មិច្ឆាទិដ្ឋិ មហាសាវជ្ជភាវេ វិសុំ វុត្តា, តស្សា ច បដិបក្ខវសេន សម្មាទិដ្ឋិ។

៣. អកតញ្ញុតាសុត្តវណ្ណនា

២១៣. តតិយេ **អកតញ្ញុតា អកតវេទិតា**តិ អកតញ្ញុភាវោ អកតវេទិភាវោ។ ឧភយម្បេតំ អត្ថតោ ឯកមេវ។ សុក្កបក្ខេបិ ឯសេវ នយោ។

៤-៧. បាណាតិបាតីសុត្តាទិវណ្ណនា

២១៤-២១៧. ចតុត្ថំ ចតុន្នំ កម្មកិលេសានំ តប្បដិបក្ខស្ស ច វសេន វុត្តំ, បញ្ចមំ សុក្កបក្ខានំ អាទិតោ ចតុន្នំ មិច្ឆត្តានំ វសេន, ឆដ្ឋំ អវសេសានំ ចតុន្នំ, សត្តមំ អនរិយវោហារអរិយវោហារានំ។ តថា អដ្ឋមនវមទសមានិ សប្បដិបក្ខានំ អស្សទ្ធម្មានំ វសេន វុត្តានិ។ សព្ពសុត្តេសុ បន សុក្កបក្ខធម្មា លោកិយលោកុត្តរមិស្សកាវ កថិតា។ នវសុ សុត្តេសុ កិញ្ចាបិ “សគ្គេ”តិ វុត្តំ, តយោ បន មគ្គា តីណិ ច ផលានិ លព្ភន្តិយេវាតិ។

បរិសាវគ្គោ ទុតិយោ។

(២៣) ៣. ទុច្ចរិតវគ្គវណ្ណនា

២២១-២៣១. តតិយស្ស បឋមាទីនិ ឧត្តានត្ថានេវ។ ទសមេ យោ ចិន្តេត្វា កព្យំ ករោតិ, អយំ **ចិន្តាកវិ** នាម។ យោ សុត្វា ករោតិ, អយំ **សុតកវិ** នាម។ យោ ឯកំ អត្ថំ និស្សាយ ករោតិ, អយំ **អត្ថកវិ** នាម។ យោ តង្ខណញ្ញេវ វង្គីសត្ថេរោ វិយ អត្តនោ បដិភានេន ករោតិ, អយំ **បដិភានកវិ** នាមាតិ។

ទុច្ចរិតវគ្គោ តតិយោ។

(២៤) ៤. កម្មវគ្គោ

១. សំខិត្តសុត្តវណ្ណនា

២៣២. ចតុត្ថស្ស បឋមេ **កណ្ហន្តិ** កាឡកំ ទសអកុសលកម្មបថកម្មំ។ **កណ្ហវិបាកន្តិ** អបាយេ និព្ពត្តនតោ កាឡកវិបាកំ។ **សុក្កន្តិ** បណ្ឌរកំ កុសលកម្មបថកម្មំ ។ **សុក្កវិបាកន្តិ** សគ្គេ និព្ពត្តនតោ បណ្ឌរកវិបាកំ។ **កណ្ហសុក្កន្តិ** មិស្សកកម្មំ។ **កណ្ហសុក្កវិបាកន្តិ** សុខទុក្ខវិបាកំ។ មិស្សកកម្មញ្ហិ កត្វា អកុសលេន តិរច្ឆានយោនិយំ មង្គលហត្ថិដ្ឋានាទីសុ ឧប្បន្នោ កុសលេន បវត្តេ សុខំ វេទិយតិ។ កុសលេន រាជកុលេបិ និព្ពត្តោ អកុសលេន បវត្តេ ទុក្ខំ វេទិយតិ។ **អកណ្ហំ អសុក្កន្តិ** កម្មក្ខយករំ ចតុមគ្គញាណំ អធិប្បេតំ។ តញ្ហិ យទិ កណ្ហំ ភវេយ្យ, កណ្ហវិបាកំ ទទេយ្យ។ យទិ សុក្កំ ភវេយ្យ, សុក្កវិបាកំ ទទេយ្យ។ ឧភយវិបាកស្ស បន អប្បទានតោ អកណ្ហំ អសុក្កន្តិ អយមេត្ថ អត្ថោ។

២. វិត្ថារសុត្តវណ្ណនា

២៣៣. ទុតិយេ **សព្យាពជ្ឈន្តិ** សទោសំ។ **កាយសង្ខារន្តិ** កាយទ្វារចេតនំ។ **អភិសង្ខរោតីតិ** អាយូហតិ សម្បិណ្ឌេតិ។ សេសទ្វយេបិ ឯសេវ នយោ។ **សព្យាពជ្ឈំ លោកន្តិ** សទុក្ខំ លោកំ។ **សព្យាពជ្ឈា ផស្សាតិ** សទុក្ខា វិបាកផស្សា។ **សព្យាពជ្ឈំ វេទនំ វេទិយតីតិ** សាពាធំ វិបាកវេទនំ វេទិយតិ។ **ឯកន្តទុក្ខន្តិ** ឯកន្តេនេវ ទុក្ខំ, ន សុខសម្មិស្សំ។ **សេយ្យថាបិ សត្តា នេរយិកាតិ** ឯត្ថ **សេយ្យថាបីតិ** និទស្សនត្ថេ និបាតោ។ តេន កេវលំ នេរយិកសត្តេ ទស្សេតិ, អញ្ញោ បន តំសរិក្ខកោ នាម នត្ថិ។ ឥមិនា ឧបាយេន សព្ពត្ថ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ **សេយ្យថាបិ មនុស្សាតិ**អាទីសុ បន មនុស្សានំ តាវ កាលេន សុខា វេទនា ឧប្បជ្ជតិ, កាលេន ទុក្ខា វេទនា។ **ឯកច្ចេ ច ទេវាតិ** ឯត្ថ បន កាមាវចរទេវា ទដ្ឋព្ពា។ តេសញ្ហិ មហេសក្ខតរា ទេវតា ទិស្វា និសិន្នាសនតោ វុដ្ឋានំ, បារុតឧត្តរាសង្គស្ស ឱតារណំ, អញ្ជលិបគ្គណ្ហនន្តិអាទីនំ វសេន កាលេន ទុក្ខំ ឧប្បជ្ជតិ, ទិព្ពសម្បត្តឹ អនុភវន្តានំ កាលេន សុខំ។ **ឯកច្ចេ ច វិនិបាតិកាតិ** ឯត្ថ វេមានិកបេតា ទដ្ឋព្ពា។ តេ និរន្តរមេវ ឯកស្មឹ កាលេ សុខំ, ឯកស្មឹ កាលេ ទុក្ខំ វេទិយន្តិ។ នាគសុបណ្ណហត្ថិអស្សាទយោ បន មនុស្សា វិយ វោកិណ្ណសុខទុក្ខាវ ហោន្តិ។ **បហានាយ យា ចេតនាតិ** ឯត្ថ វិវដ្ដគាមិនី មគ្គចេតនា វេទិតព្ពា។ សា ហិ កម្មក្ខយាយ សំវត្តតីតិ។

៣. សោណកាយនសុត្តវណ្ណនា

២៣៤. តតិយេ **សិខាមោគ្គល្លានោតិ** សីសមជ្ឈេ ឋិតាយ មហតិយា សិខាយ សមន្នាគតោ មោគ្គល្លានគោត្តោ ព្រាហ្មណោ។ **បុរិមានីតិ** អតីតានន្តរទិវសតោ បដ្ឋាយ បុរិមានិ, ទុតិយាទិតោ បដ្ឋាយ **បុរិមតរានិ** វេទិតព្ពានិ។ **សោណកាយនោតិ** តស្សេវ អន្តេវាសិកោ។ **កម្មសច្ចាយំ ភោ លោកោតិ** ភោ អយំ លោកោ កម្មសភាវោ។ **កម្មសមារម្ភដ្ឋាយីតិ** កម្មសមារម្ភេន តិដ្ឋតិ។ កម្មំ អាយូហន្តោវ តិដ្ឋតិ, អនាយូហន្តោ ឧច្ឆិជ្ជតីតិ ទីបេតិ។ សេសំ ហេដ្ឋា វុត្តនយមេវ។

៤-៩. សិក្ខាបទសុត្តាទិវណ្ណនា

២៣៥. ចតុត្ថាទីនិបិ ឧត្តានត្ថានេវ។ មគ្គង្គេសុ បន យស្មា សតិយា ឧបដ្ឋបេត្វា បញ្ញាយ បរិច្ឆិន្ទតិ, តស្មា ឧភយមេវ កម្មំ។ សេសា អង្គានេវ ហោន្តិ, នោ កម្មន្តិ វុត្តំ។ ពោជ្ឈង្គេសុបិ ឯសេវ នយោ។ អភិធម្មេ បន សព្ពម្បេតំ អវិសេសេន ចេតនាសម្បយុត្តកម្មន្តេវ វណ្ណិតំ។

១០. សមណសុត្តវណ្ណនា

២៤១. ទសមេ **ឥធេវាតិ** ឥមស្មិំយេវ សាសនេ។ អយំ បន និយមោ សេសបទេសុបិ វេទិតព្ពោ។ ទុតិយាទយោបិ ហិ សមណា ឥធេវ, ន អញ្ញត្ថ។ **សុញ្ញាតិ** រិត្តា តុច្ឆា។ **បរប្បវាទាតិ** ចត្តារោ សស្សតវាទា, ចត្តារោ ឯកច្ចសស្សតិកា, ចត្តារោ អន្តានន្តិកា, ចត្តារោ អមរាវិក្ខេបិកា, ទ្វេ អធិច្ចសមុប្បន្និកា, សោឡស សញ្ញីវាទា, អដ្ឋ អសញ្ញីវាទា, អដ្ឋ នេវសញ្ញីនាសញ្ញីវាទា, សត្ត ឧច្ឆេទវាទា, បញ្ច ទិដ្ឋធម្មនិព្ពានវាទាតិ ឥមេ សព្ពេបិ ព្រហ្មជាលេ អាគតទ្វាសដ្ឋិទិដ្ឋិយោ ឥតោ ពាហិរានំ បរេសំ វាទា បរប្បវាទា នាម។ តេ សព្ពេបិ ឥមេហិ ចតូហិ ផលដ្ឋកសមណេហិ សុញ្ញា។ ន ហិ តេ ឯត្ថ សន្តិ។ ន កេវលញ្ច ឯតេហេវ សុញ្ញា , ចតូហិ បន

មគ្គដ្ឋកសមណេហិបិ, ចតុន្នំ មគ្គានំ អត្ថាយ អារទ្ធវិបស្សកេហិបីតិ ទ្វាទសហិបិ សមណេហិ សុញ្ញា ឯវ។ តទេវ អត្ថំ សន្ធាយ ភគវតា មហាបរិនិព្ពានេ (ទី. និ. ២.២១៤) វុត្តំ –

> “ឯកូនតីសោ វយសា សុភទ្ទ,
> យំ បព្ពជឹ កឹកុសលានុឯសី;
> វស្សានិ បញ្ញាស សមាធិកានិ,
> យតោ អហំ បព្ពជិតោ សុភទ្ទ;
> ញាយស្ស ធម្មស្ស បទេសវត្តី,
> ឥតោ ពហិទ្ធា សមណោបិ នត្ថិ”។

“ទុតិយោបិ សមណោ នត្ថិ, តតិយោបិ សមណោ នត្ថិ, ចតុត្ថោបិ សមណោ នត្ថិ, សុញ្ញា បរប្បវាទា សមណេហិ អញ្ញេហិ”តិ ។ ឯត្ថ ហិ បទេសវត្តីតិ អារទ្ធវិបស្សកោ អធិប្បេតោ។ តស្មា សោតាបត្តិមគ្គស្ស អារទ្ធវិបស្សកំ មគ្គដ្ឋំ ផលដ្ឋន្តិ តយោបិ ឯកតោ កត្វា “សមណោបិ នត្ថី”តិ អាហ, សកទាគាមិមគ្គស្ស អារទ្ធវិបស្សកំ មគ្គដ្ឋំ ផលដ្ឋន្តិ តយោបិ ឯកតោ កត្វា “ទុតិយោបិ សមណោ នត្ថី”តិ អាហ។ ឥតរេសុបិ ទ្វីសុ ឯសេវ នយោ។ ឯកាទសមំ ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

កម្មវគ្គោ ចតុត្ថោ។

(២៥) ៥. អាបត្តិភយវគ្គោ

១. សង្ឃភេទកសុត្តវណ្ណនា

២៤៣. បញ្ចមស្ស បឋមេ **អបិ នុ តំ, អានន្ទ, អធិករណ**ន្តិ វិវាទាធិករណាទីសុ អញ្ញតរំ អធិករណំ ភិក្ខុសង្ឃស្ស ឧប្បជ្ជិ, សត្ថា តស្ស វូបសន្តភាវំ បុច្ឆន្តោ ឯវមាហ។ **កុតោ តំ, ភន្តេ**តិ, ភន្តេ, កុតោ កិន្តិ កេន ការណេន តំ អធិករណំ វូបសមិស្សតីតិ វទតិ។ **កេវលកប្ប**ន្តិ សកលំ សមន្តតោ។ **សង្ឃភេទាយ ឋិតោ**តិ សង្ឃេន សទ្ធឹ វាទត្ថាយ កថិតំ បដិកថេន្តោវ ឋិតោ។ **តត្រាយស្មា**តិ តស្មឹ ឯវំ ឋិតេ អាយស្មា អនុរុទ្ធោ។ **ន ឯកវាចិកម្បិ ភណិតព្ពំ មញ្ញតី**តិ “មា, អាវុសោ, សង្ឃេន សទ្ធឹ ឯវំ អវចា”តិ ឯកវចនម្បិ វត្តព្ពំ ន មញ្ញតិ។ **វោយុញ្ជតី**តិ អនុយុញ្ជតិ អនុយោគំ អាបជ្ជតិ។ **អត្ថវសេ**តិ ការណវសេ។ **នាសេស្សន្តី**តិ ឧបោសថប្បវារណំ ឧបគន្តុំ អទត្វា និក្កឌ្ឍិស្សន្តិ។ សេសំ បាឡិវសេនេវ វេទិតព្ពំ។

២. អាបត្តិភយសុត្តវណ្ណនា

២៤៤. ទុតិយេ **ខុរមុណ្ឌំ ករិត្វា**តិ បញ្ច សិខណ្ឌកេ ឋបេត្វា ខុរេន មុណ្ឌំ ករិត្វា។ **ខរស្សរេនា**តិ កក្ខឡសទ្ទេន។ **បណវេនា**តិ វជ្ឈភេរិយា។ **ថលដ្ឋស្សា**តិ ឯកមន្តេ ឋិតស្ស។ **សីសច្ឆេជ្ជ**ន្តិ សីសច្ឆេទារហំ។ **យត្រ ហិ នាមា**តិ យំ នាម។ **សោ វតស្សាហ**ន្តិ សោ វត អហំ អស្សំ, យំ ឯវរូបំ បាបំ ន ករេយ្យន្តិ អត្ថោ។ **យថាធម្មំ បដិករិស្សតី**តិ ធម្មានុរូបំ បដិករិស្សតិ, សាមណេរភូមិយំ ឋស្សតីតិ អត្ថោ។ **កាឡវត្ថំ បរិធាយា**តិ កាឡបិលោតិកំ និវាសេត្វា។ **មោសល្ល**ន្តិ មុសលាភិឃាតារហំ។ **យថាធម្ម**ន្តិ ឥធ អាបត្តិតោ វុដ្ឋាយ សុទ្ធន្តេ បតិដ្ឋហន្តោ យថាធម្មំ ករោតិ នាម។ **ភស្មបុដ**ន្តិ ឆារិកាភណ្ឌិកំ។ **គារយ្ហំ ភស្មបុដ**ន្តិ គរហិតព្ពឆារិកាបុដេន មត្ថកេ អភិឃាតារហំ។ **យថាធម្ម**ន្តិ ឥធ អាបត្តឹ ទេសេន្តោ យថាធម្មំ បដិករោតិ នាម។ **ឧបវជ្ជ**ន្តិ ឧបវាទារហំ។ **បាដិទេសនីយេសូ**តិ បដិទេសេតព្ពេសុ។ ឥមិនា សព្ពាបិ សេសាបត្តិយោ សង្គហិតា។ **ឥមានិ ខោ, ភិក្ខវេ, ចត្តារិ អាបត្តិភយានី**តិ, ភិក្ខវេ, ឥមានិ ចត្តារិ អាបត្តឹ និស្សាយ ឧប្បជ្ជនកភយានិ នាមាតិ។

៣. សិក្ខានិសំសសុត្តវណ្ណនា

២៤៥. តតិយេ សិក្ខា អានិសំសា ឯត្ថាតិ **សិក្ខានិសំសំ**។ បញ្ញា ឧត្តរា ឯត្ថាតិ **បញ្ញុត្តរំ**។ វិមុត្តិ សារោ ឯត្ថាតិ **វិមុត្តិសារំ**។ សតិ អាធិបតេយ្យា ឯត្ថាតិ **សតាធិបតេយ្យំ**។ ឯតេសំ ហិ សិក្ខាទិសង្ខាតានំ អានិសំសាទីនំ អត្ថាយ វុស្សតីតិ វុត្តំ ហោតិ។ **អាភិសមាចារិកា**តិ ឧត្តមសមាចារិកា។ វត្តវសេន បញ្ញត្តសីលស្សេតំ អធិវចនំ។ **តថា តថា សោ តស្សា សិក្ខាយា**តិ តថា តថា សោ សិក្ខាកាមោ ភិក្ខុ តស្មឹ សិក្ខាបទេ។

អាទិព្រហ្មចរិយិកាតិ មគ្គព្រហ្មចរិយស្ស អាទិភូតានំ ចតុន្នំ មហាសីលានមេតំ អធិវចនំ។ **សព្ពសោ**តិ សព្ពាការេន។ **ធម្មា**តិ ចតុសច្ចធម្មា។ **បញ្ញាយ សមវេក្ខិតា ហោន្តី**តិ សហវិបស្សនាយ មគ្គបញ្ញាយ សុទិដ្ឋា ហោន្តិ។ **វិមុត្តិយា ផុសិតា ហោន្តី**តិ អរហត្តផលវិមុត្តិយា ញាណផស្សេន ផុដ្ឋា ហោន្តិ។ **អជ្ឈត្តំយេវ សតិ សូបដ្ឋិតា ហោតី**តិ និយកជ្ឈត្តេយេវ សតិ សុដ្ឋុ ឧបដ្ឋិតា ហោតិ។ **បញ្ញាយ អនុគ្គហេស្សាមី**តិ វិបស្សនាបញ្ញាយ អនុគ្គហេស្សាមិ។ **បញ្ញាយ សមវេក្ខិស្សាមី**តិ ឥធាបិ វិបស្សនាបញ្ញា អធិប្បេតា។ **ផុសិតំ វា ធម្មំ តត្ថ តត្ថ បញ្ញាយ អនុគ្គហេស្សាមី**តិ ឯត្ថ បន មគ្គបញ្ញាវ អធិប្បេតា។

៤. សេយ្យាសុត្តវណ្ណនា

២៤៦. ចតុត្ថេ **បេតា**តិ កាលកតា វុច្ចន្តិ។ **ឧត្តានា សេន្តី**តិ តេ យេភុយ្យេន ឧត្តានកាវ សយន្តិ។ អថ វា បេត្តិវិសយេ និព្ពត្តា **បេតា** នាម, តេ អប្បមំសលោហិតត្តា អដ្ឋិសង្ឃាតជដិតា ឯកេន បស្សេន សយិតុំ ន សក្កោន្តិ, ឧត្តានាវ សេន្តិ។ **អនត្តមនោ ហោតី**តិ តេជុស្សទត្តា សីហោ មិគរាជា ទ្វេ បុរិមបាទេ ឯកស្មឹ, បច្ឆិមបាទេ ឯកស្មឹ ឋានេ ឋបេត្វា នង្គុដ្ឋំ អន្តរសត្ថិម្ហិ បក្ខិបិត្វា បុរិមបាទបច្ឆិមបាទនង្គុដ្ឋានំ ឋិតោកាសំ សល្លក្ខេត្វា ទ្វិន្នំ បុរិមបាទានំ មត្ថកេ សីសំ ឋបេត្វា សយតិ។ ទិវសម្បិ សយិត្វា បពុជ្ឈមានោ ន ឧត្តសន្តោ បពុជ្ឈតិ, សីសំ បន ឧក្ខិបិត្វា បុរិមបាទាទីនំ ឋិតោកាសំ សល្លក្ខេត្វា សចេ កិញ្ចិ ឋានំ វិជហិត្វា ឋិតំ ហោតិ, “នយិទំ តុយ្ហំ ជាតិយា, ន សូរភាវស្ស អនុរូប”ន្តិ អនត្តមនោ ហុត្វា តត្ថេវ សយតិ, ន គោចរាយ បក្កមតិ។ ឥទំ សន្ធាយ វុត្តំ – “អនត្តមនោ ហោតី”តិ។ អវិជហិត្វា ឋិតេ បន “តុយ្ហំ ជាតិយា ច សូរភាវស្ស ច អនុរូបមិទ”ន្តិ ហដ្ឋតុដ្ឋោ

ឧដ្ឋាយ សីហវិជម្ភនំ វិជម្ភិត្វា កេសរភារំ វិធុនិត្វា តិក្ខត្តុំ សីហនាទំ នទិត្វា គោចរាយ បក្កមតិ។ តេន វុត្តំ – “អត្តមនោ ហោតី”តិ។

៥. ថូបារហសុត្តវណ្ណនា

២៤៧. បញ្ចមេ **រាជា ចក្កវត្តី**តិ ឯត្ថ កស្មា ភគវា អគារមជ្ឈេ វសិត្វា កាលកតស្ស រញ្ញោ ថូបករណំ អនុជានាតិ, ន សីលវតោ បុថុជ្ជនភិក្ខុស្សាតិ? អនច្ឆរិយត្តា។ បុថុជ្ជនភិក្ខូនញ្ហិ ថូបេ អនុញ្ញាយមានេ តម្ពបណ្ណិទីបេ តាវ ថូបានំ ឱកាសោ ន ភវេយ្យ, តថា អញ្ញេសុ ឋានេសុ។ តស្មា “អនច្ឆរិយា តេ ភវិស្សន្តី”តិ នានុជានាតិ។ ចក្កវត្តី រាជា ឯកោវ និព្ពត្តតិ, តេនស្ស ថូបោ អច្ឆរិយោ ហោតិ។ បុថុជ្ជនសីលវតោ បន បរិនិព្ពុតភិក្ខុនោ វិយ មហន្តម្បិ សក្ការំ កាតុំ វដ្ដតិយេវ។ ឆដ្ឋសត្តមានិ ឧត្តានត្ថានេវ។

៨. បឋមវោហារសុត្តវណ្ណនា

២៥០. អដ្ឋមេ **អនរិយវោហារា**តិ អនរិយានំ កថា។ សេសេសុបិ ឯសេវ នយោ។

អាបត្តិភយវគ្គោ បញ្ចមោ។

បញ្ចមបណ្ណាសកំ និដ្ឋិតំ។

(២៦) ៦. អភិញ្ញាវគ្គោ

១-៣. អភិញ្ញាសុត្តាទិវណ្ណនា

២៥៤-២៥៦. ឆដ្ឋស្ស បឋមេ **អភិញ្ញាយា**តិ ជានិត្វា។ **សមថោ ច វិបស្សនា ចា**តិ ចិត្តេកគ្គតា ច សង្ខារបរិគ្គហវិបស្សនាញាណញ្ច។ **វិជ្ជា ច វិមុត្តិ ចា**តិ មគ្គញាណវិជ្ជា ច សេសា សម្បយុត្តកធម្មា ច។ ទុតិយេ **អនរិយបរិយេសនា**តិ អនរិយានំ ឯសនា គវេសនា។ **ជរាធម្ម**ន្តិ ជរាសភាវំ។ សេសេសុបិ ឯសេវ នយោ។ តតិយំ ឧត្តានមេវ។

៤. មាលុក្យបុត្តសុត្តវណ្ណនា

២៥៧. ចតុត្ថេ **មាលុក្យបុត្តោ**តិ មាលុក្យព្រាហ្មណិយា បុត្តោ។ **ឯត្ថា**តិ ឯតស្មិំ តវ ឱវាទយាចនេ។ ឥមិនា ថេរំ អបសាទេតិបិ ឧស្សាទេតិបិ។ កថំ? អយំ កិរ ទហរកាលេ បច្ចយេសុ លគ្គោ ហុត្វា បច្ឆា មហល្លកកាលេ អរញ្ញវាសំ បត្ថេន្តោ កម្មដ្ឋានំ យាចតិ។ អថ ភគវា “ឯត្ថ ទហរេ កឹ វក្ខាម, មាលុក្យបុត្តោ វិយ តុម្ហេបិ តរុណកាលេ បច្ចយេសុ លគ្គិត្វា មហល្លកកាលេ អរញ្ញំ បវិសិត្វា សមណធម្មំ ករេយ្យាថា”តិ ឥមិនា អធិប្បាយេន ភណន្តោ ថេរំ អបសាទេតិ នាម។ យស្មា បន ថេរោ មហល្លកកាលេវ អរញ្ញំ បវិសិត្វា សមណធម្មំ កាតុកាមោ, តស្មា ភគវា “ឯត្ថ ទហរេ កឹ វក្ខាម, អយំ អម្ហាកំ មាលុក្យបុត្តោ មហល្លកកាលេបិ អរញ្ញំ បវិសិត្វា សមណធម្មំ កាតុកាមោ កម្មដ្ឋានំ យាចតិ។ តុម្ហេ តាវ តរុណកាលេបិ វីរិយំ ន ករោថា”តិ ឥមិនា អធិប្បាយេន ភណន្តោ ថេរំ ឧស្សាទេតិ នាមាតិ យោជនា។

៥-១០. កុលសុត្តាទិវណ្ណនា

២៥៨-២៦៣. បញ្ចមេ **អាធិបច្ចេ ឋបេន្តី**តិ ភណ្ឌាគារិកដ្ឋានេ ឋបេន្តិ។ ឆដ្ឋេ **វណ្ណសម្បន្នោ**តិ សរីរវណ្ណេន សមន្នាគតោ។ **ពលសម្បន្នោ**តិ កាយពលេន សមន្នាគតោ។ ភិក្ខុវារេ **វណ្ណសម្បន្នោ**តិ គុណវណ្ណេន សមន្នាគតោ។ **ពលសម្បន្នោ**តិ វីរិយពលេន សមន្នាគតោ។ **ជវសម្បន្នោ**តិ ញាណជវេន សមន្នាគតោ។ សត្តមេបិ ឯសេវ នយោ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវាតិ។

អភិញ្ញាវគ្គោ ឆដ្ឋោ។

(២៧) ៧. កម្មបថវគ្គវណ្ណនា

២៦៤-២៧៣. កម្មបថវគ្គេបិ ទសបិ កម្មបថា លោកិយលោកុត្តរមិស្សកាវ កថិតា។

(២៨) ៨. រាគបេយ្យាលវណ្ណនា

២៧៤-៧៨៣. រាគបេយ្យាលំ អរហត្តំ បាបេត្វា កថិតំ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

មនោរថបូរណិយា អង្គុត្តរនិកាយ-អដ្ឋកថាយ

ចតុក្កនិបាតស្ស សំវណ្ណនា និដ្ឋិតា។